Admiran-
utrum

[illegible] Baron
[illegible] Benik.
[illegible] Reçu [illegible]
[illegible] 1752.

IOH. IONSTONI

THAVMATOGRAPHIA NATVRALIS,

In decem classes distincta,

in quibus

ADMIRANDA

I COELI.
II ELEMENTORVM.
III METEORORVM.
IV FOSSILIVM.
V PLANTARVM.
VI AVIVM.
VII QVADRVPEDVM.
VIII EXANGVIVM.
IX PISCIVM.
X HOMINIS.

AMSTERDAMI,
Apud GVILIELMVM BLAEV.
cIↃ IↃc xxxII.

Ego ſapientiæ ambitum, tanquam animi noſtri ærarium quoddam ſemper judicavi, in quod communia commentationum noſtrarum vectigalia inferenda cenſeo, ſed proba; unde ſibi ſuum quiſque in uſum ſumat ſine invidia atque ſimultate. Vnum enim corpus ſumus, unuſque ſpiritus hujus corporis, qui à Deo profectus, pro communi excubet utilitate. Scalig. lib.1 de Plantis.

Illuſtriſſi-

Illustrissimis Principibus,
ac Dominis:

D. IANVSZIO RADZIWILIO,
Illustrissimi Principis Christophori
unico,

D. BOGVSLAO RADZIWILIO,
Illustrissimi Principis Ianuszii, *Illustr. memoriæ, filio*,

DVCIBVS
Birzarum & Dubinkorum, &c.
S.R.I. PRINCIPIBVS.

D. BOGVSLAO, Comiti in Leszno,
Palatinidæ Belzensi &c.

D. VLADISLAO MONWID,
L. B. in Dorostaje, Marescallidæ Magni Ducatus
Lituaniæ.

Dominis suis gratiosissimis.

T cunctæ res quodam velut premuntur orbe, *Illustriss. Principes, & Domini*; sic & Historiæ naturali idem incumbit jugum. In honore olim hanc divam fuisse, *Aristotelis, Plinii, Dioscoridis*, & aliorum scripta testantur; in tanto hodie contemptu, ut, *nil sacri esse* videatur, res ipsa loquitur. Fateor Botanica à multis excoli, fieri & Mine-

(

ralium mentionem ; an tamen tota in aliqua vel Academia, vel Schola, (*Bononiensem* sub *Aldrovando* excipio) subsellia obtineat, dubito. Illi ipsi, qui naturæ discursibus diexodicis scrutantur abdita, in *spinis argutiarum, & laqueis quæstionum male dediti, non aliud quam subtili quodam disceptationum filo texunt eas, & retexunt*. Vnde & literaria juventus tum se Philosophiæ rude dignam existimat, cum quædam ex mente *Stagiritæ* ad præcepta generalia confuse & ἀλόγως proferre novit; quam inconveniens, & noxium id sit, *Gratiosissimi Domini*, unicuique considerandum relinquo. Quantum ad me, quod de *Plinio* magni *Erasmi* præceptor *Goudanus* protulit, id Historiæ naturali applicare ausim. *Eam* nimirum *esse, quam qui non legit, censetur indoctus; qui lectam fastidit, indoctior; cui denique non sapit, indoctissimus*. Quod si conversationis habeatur ratio, * *pulchrius mehercule & ad illam convenientius est, mirabilis naturæ & motuum expertum esse, animalium, metallorum, stirpium, herbarum naturas & vires didicisse, ipsam hominis Anatomiam inspexisse, aliaque naturæ rara & admiranda contemplatum esse, quam in generalibus paucis de motu, de cœlo, de meteoris, de anima præceptis acquievisse*:

* *Iohannes Valent. Andr. in Instit. Magica.*

atque

atque hæc ipsa ad ravim usque aliquoties exagitasse. Et revera si universalia ipsa Physicæ præcepta inspiciantur, apparebit, sine Historiæ cognitione constare non posse. Cum enim universalia singularibus nitantur, illustrentur, demonstrentur, determinentur, refutentur; quomodo ille Physicæ gnarus esse, defectus ejus, quorum plurimi, corrigere, axiomata ad operationem inducentia constituere, formas indagare, &c. qui Historiæ ignarus, poterit? Eveniet ei idem quod *Ixioni*, qui, cum Iunonis potentiæ Deæ loco, cujus sibi concubitum animo designaverat, cum evanida nube rem habuisset, Centauros & Chimæras progenuisse fertur. Operationem præsertim quod spectat, non poterit metalli alterius in aurum transformationem procurare, qui ponderis, coloris flavi, malleabilis, extensibilis, fixi, volatilis, naturas cognitas non habet, nec mineralia semina & menstrua diligenter introspexit. Non poterit senectutis retardationem concipere, qui naturam arefactionis spirituum super solida corpora deprædationis, assimilationis, alimentationis non prospexit: at naturæ constrictio & assiduum cum ea certamen præcipuum

 est

eſt illud, ad quod ejuſdem cognitio dirigitur. Is mihi verus naturalis ſcientiæ filius, qui ventos intendere & multiplicare, nova metalla producere, thermas artificiales, vitriolatas, ſulphureas, aluminoſas, &c. extruere, novas plantas & animalia proferre novit. Is legitimus naturæ ſcrutator, qui vitam prolongare, ætatem retardare, complexiones & ſtaturas mutare, imaginationis vim in aliquod corpus elevare, morbos hactenus incurabiles curare, tormenta mitigare, maturationis, clarificationis, putrefactionis, decoctionis, & germinationis tempus accelerare poterit. Nil jam dicam de naturæ libro, in quo, tanquam ſolem in aquis, ſupremum conſpicimus. Certum namque eſt, hunc ſub hiſtoriæ naturalis comprehendi titulo. & facilius ex novarum ſtellarum apparitione, maris circa Maccareo æſtu, ferri in Ilva ſuccremento, palmarum connubio, mororum effloreſcentia, Elephantum docilitate, apum regno, formicarum meſſe, Delphinorum præſagiis, & infinitis Creatorum ſympathiis & antipathiis, illius bonitatem, ſapientiam & potentiam elici; quam ex immenſis illis de materiæ primæ entitate,

te,

te, motus identitate, temporis mensura &c. discursibus, qui apud *Albertum*, *Thomam*, *Scotum*, *Fonsecam*, *Masium*, *Ruvium*; *Toletum*, & alios Scholasticos inveniuntur. Quis vero nescit Dei cognitionem præcipuum scientiarum finem esse? Hæc cum diligenter, scriptis primo *Venerandi viri D. Iohannis Valentini Andreæ*, amici mei perhonorandi inductus, animo volutarem, non tantum summum erga historiam naturalem amorem concepi; sed etiam, ut eundem adolescentiæ studiosæ injicerem, teneri me existimavi. Quia vero ingentibus Theoreticam inclusam tomis, plurimis operativam innexam difficultatibus animadverti; & juventutem in otium proclivem, labores fastidire, jucundis addictam, arduis hostem esse perspexi, Æsculapii filios imitatus, qui ad amarorum usum, Syruporum, Confectorum, Electuariorum &c. pertrahunt ægrum illicio, jucundissima quæque (si dubia interdum stimuli loco factum est) ex immensis *Plinii* (de quo illud Lipsii; *Plinii libros qui Pandectas appellaverit, me judice haud erraverit. Omnia vir ille legit, scivit; & in unum volumen Græciam & Latium conclusit*, amplector) *Agricolæ*, *Gesneri*, *Aldrovandi*, *Libavii*,

Mathioli, *Scaligeri*, *Cardani* operibus, aliorumque plurimorum ſcriptis, quantum per occupationes, quas tum *Generoſiſſ. Kurtzbachii de Zawada* inſtitutio in Polonia, tum propria ſtudia in Belgio, pepererant, licuit, excerpſi, illiſque ſtudioſam pubem, communibus Phyſicæ præceptis invigilantem, , ad ſerium naturæ ſcrutinium invitare cum obſecratione volui. Cæterum hunc laborem Veſtro nomini, *Illuſtriſſimi Principes*, *&* *Domini*, deberi, cum de patrocinio pro more diſpicerem, jure merito exiſtimavi. Si enim is conſideretur; naturalis hiſtoriæ cognitionem ad Principes etiam & Magnates pertinere, *Salomonis*, *Alexandri*, *Mithridatis*, *Diocletiani*, *Franciſci I Galliarum Regis*, & aliorum docuere exempla. Si Vos; ſpes nunc Poloniæ agnoſco, ejuſdem aliquando ſydera, quæ luminis ſui radiis Eccleſiam, Rempublicam, & ſcholas colluſtrare dignabuntur. Si ego; in patriæ præcipue commodum iſta deduxi, & alia meditor, ſi ad plures curas, Deus vitam producere conceſſerit. Nec tamen diffiteor, plura me jam forſan vobis debere, quam ut ſolvere poſſim. Dignatus enim me es, *Illuſtriſſime Princeps* JANUSZI.
menſa

menſa tua aliquoties *Lipſiæ*, dignatus & colloquio. Dignum Generoſiſſ. Dominus *Alexander de Przybkowic, Przybkowsky* Supremus *Tuus Ephorus* exiſtimavit, cui conditionem in *Illuſtriſſ. Veſtra Familia*, ſi res pateretur, offerret. Veſtra, *Illuſtriſſ. Domini*, benevolentia quanta fuerit, Leſnenſis mea cum doctiſſimo Domino *Michaele Henrici* Hermetico eximio, Ephoro Veſtro, & Reverendo Domino *Davide Vrſino* ſpectatæ fidei & prudentiæ viro, hoſpite Veſtro, converſatio ſatis teſtatur. Teſtantur & Tuæ, *Illuſtr. Domine Boguſlae*, literæ, quibus me apud Batavos commorantem, ſæpe allocutus; voces denique, quibus abſentem in diſceſſu etiam Tuo *Leſnâ*, benigniſſime proſecutus es. Hoc igitur quicquid eſt opellæ ad pulvinaria Veſtra depono, *Illuſtriſſimi Domini*; Vos vile gratiſſimi animi munuſculum, heroica, quæ *Vobis* innata eſt, humanitate excipite, & majora quidem *Vobis* deberi, ſed me dare non poſſe cogitate. Faxit Deus, ut ſepulta in noſtrorum animis artium majeſtas, veſtræ promotionis voce ad vitam revocari, priſtinoque reſtitui decori poſſit. Me quod ſpectat, ſi hæc *Vobis* grata, noſtris utilia eſſe cognovero, in id incumbam,

ut & hæc accuratius pertractari, & totus artium, ſcientiarum & prudentiarum circulus ſua hiſtoriola ſingulariter informari, juventus noſtra ea frui, & in ſtudiorum curſu felicius promoveri poſſit. Vtinam! *Vos* interim, *Illuſtriſſimi Domini*, Deo & Patriæ diutiſſime valete. Dabam *Londini Anglorum.* XV Maji, ſtylo Iuliano, Anno M. DC. XXXI.

Illuſtriſſ. Celſit.
& Magnit. Veſtrar.
addictiſſ.

IOHANNES IONSTONUS

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS.

CLASSIS PRIMA:

In qua

COELI
Admiranda.

Surſum ingentia ſpatia ſunt, in quorum poſſeſſionem animus admittitur: at ita, ſi minimum ſecum ex corpore tulit, ſi ſordidum omne deterſit, & expeditus, leviſque, ac contentus modico, emicuit. Seneca, natur. quæſt, l. 1. præf.

SYLLABVS CAPITVM ET ARTICVLORVM.

ADMIR.

ADMIRANDA COELI.

CAPVT I.

DE MVNDO.

Articulus I. *De Mundi Creatione.*

Niversum hoc corporum systema κόσμος est Pythagoræ, Mundum à pulchritudine Latini dixere. Æternum voluere *Ocellus (de universo) Aristoteles (lib. 8 Physic.)* & alii; creatum nos in principio à Ter-Maximo asserimus, & fide condita secula intelligimus. Historia penes scripturam est, perfectissima penes *Mosen* delineatio, *Genes. 1.* Nec *Galeni*, nec memoriæ Apostolorum, cujus apud *Turribium Episcopum* mentio, censoria virgula, quicquam derogabit. Dictamina Spiritus Sancti affitatis nesciunt tangi confinio; expers erroris divina scientia. *Cardani (in lib. de subtil.)* ex salsedine maris deducta æternitas, eadem facilitate rejicitur, quâ proponitur. Imbecilla confirmatio. Omnia pura esse facta per initium; addo & falsa. Audacter ex Stoicis *Chrysippus apud Laertium. Si quid est quod efficiat ea quæ homo licet ratione præditus efficere non possit: id profecto est majus & fortius & sapientius homine. Homo autem non potest facere cœlestia. Ergo illud quod hæc efficit hominem arte, consilio, prudentia, potestate superat.* Quid igitur potest esse nisi DEVS? Factum autem hoc quicquid ex *Nihilo*, & factum verbo *Fiat.* Falsus de atomorum concursu *Empedocles (de materia & quantitate coævis.)* Malè etiam in *Plutarcho. Essentia & materia, ex qua factus est mundus, non procreata, sed semper parata molitori fuit, obsecundansque ut eam componeret & digereret & ad suam quoad fieri posset, formaret effigiem.* Nil erat cum DEO, antequam quicquam esset, quod non fuerit DEVS. Hic vocat ea quæ non sunt, tanquam sint. *Hermes in Piman-*

Pimandro. Mundum universum verbo non manibus fabricatus est opifex. Sex diebus hæc perfecta tradit *Moses*, doctrinæ & ordinis, ut quibusdam videtur, causa. *Augustino* simul & in momento omnia creata sunt. Subtiliter *Philo de Mundi opificio. Mundum sex diebus factum, ait Moses, non quod temporis spatio opus habuerit conditor DEUS; (Deus enim non jussu solum, sed & cogitatu operari creditur.) sed quia opus erat res creari quodam ordine. Ordini autem numerus est proprius, & senarius inter numeros lege naturæ aptissimus generationi est. Nam post unitatem primus occurrit perfectus, constans partibus, e quibus conficitur, e ternione sui dimidia, & binario parte tertia, & unione parte sexta, e masculina, & fœminina natura præditus.* Quod attinet tempus creati, Autumnus quibusdam placet; (ex festo collectionis frugum in exitu anni, & mense Tisri Septembri respondente, colligitur. *Bartolin. cap. ult. gener. Phys.*) Ver quibusdam. *Ambrosius in Hexaemero. Inde oportebat Mundi exordium capi, ubi erat opportuna omnibus verna temperies. Vnde & nascentis mundi imaginem annus expressit, & post hybernas glacies, atque hyemales caligines, serenior solito verni temporis splendor elucet. Marianus Scotus*, diem Dominicum ponit xv. *Calend. Aprilis. Macrobius* genituram describit. *Mundi ingenitura*, (verba ejus sunt) *Aries medium tenebat cœlum, Cancro gestante Lunam. Sole oriente cum Leone, cum Mercurio Virgine, Libra cum Venere, Marte cum Scorpione. Sagittarium Iupiter obtinebat, & Saturnus Capricornum.* Dicamus nos cum *Firmico. Certum non esse diem ejus ortus.* Tempus enim hoc mutatur locis; nec ullum tum. Omne seculare cum mundo cœpit. Finem si spectas, gloria supremi est, & usus hominis. Quo me verto, exquisita sapientiæ, bonitatis, & potentiæ conspicio insignia. Sejunguntur hic contraria, ita ut vinculis mediis copulentur; hinc sapientia. Actiones ordinatissimè recurrunt; inde Vnitas. Nec senectus, nec mutatio, nec lassitudo obvenit; inde potentia. Sufficiens unicuique rei data perfectio,

fectio, huic acquiescit; inde bonitas. A DEO. sunt, ad DEVM tendunt; inde gloria.

Art. II. *De partibus Mundi, & illarum digestione.*

DE materia ejus non est quod multum simus solliciti. Continet cœlum cum stellis, Elementa, in aëre Meteora, in aqua pisces, in terræ recessu fossilia; plantæ, animalia, homo in superficie. Summa. Materialia sunt, & corporea, quæ huic inclusere sapientes. In illis omnibus concinna est veritas. Simplex cœlum putatur, ad mistionem ordinantur Elementa, imperfectè miscentur Meteora; perfectè sed sine vita fossilia; cum vita Plantæ, sed sine sensu; cum vitâ & sensu bestiæ, sed sine ratione; cum vitâ, sensu, ratione Homo est, omnium compendium, microcosmus in macrocosmo. Perfectio tanta quanta à rebus haberi poterat; majorem potest dare opifex, non res recipere. *Scalig. exerc. 249. §. 3.* Bonitas supremi decreto firmata. *Genes. 1. v. ult.* Vidit, & ecce omnia bona. Modum digestionis tantæ machinæ *Zeno* apud *Laertium* inter Philosophos prodidit, nimirum, *DEVM in principio dum apud se esset, essentiam omnem per aërem in aquam convertisse. Et ut in fœtu semen continetur, ita DEVM, qui seminalis mundi ratio est, tale semen reliquisse in humido, quod facilem aptámque operi materiam præberet, ad rerum deinceps generationem. Deinde progenuisse primum Elementa quatuor, Ignem, Aquam, Aërem, Terram, &c.* Verius *Trismegistus* ἐν ἱερῷ λόγῳ. *Erant,* inquit, *tenebræ infinitæ, in abysso & aqua, & Spiritus tenuis intelligibilis divinâ virtute existentia in Chao. Sublata igitur est sancta lux, & congelata sunt, ac firmata Elementa inferius ex humida substantiâ, & dii omnes amplectuntur, adamántque seminalem naturam. Cumque omnia essent indirempta & incomposita, separata sunt; levia in altum, gravia in imum, in arena humida, divisis omnibus per ignem & appensis Spiritu ut vehantur. Et apparuit cœlum in circulis septem, & dii aspe-*

ctibus

ctibus astrorum apparentes cum suis omnibus signis, & distinctus & cum diis, qui in ipso sunt, & circumscriptus est ambitus aere circulari vago Spiritu divino vectus. Protulitque unus quisque Deus per propriam virtutem, quod imperatum fuit ei; nataque animalia quadrupeda, reptilia, aquatica, volucria, omnisque satus seminalis: & fœnum & flores, omnisque herba, semina regenerationis in se ipsis continuerunt: & generationes hominum ad cognitionem operum divinarum, &c. At verissimè *Moses*, Genes. cap. 1.

Prima dies cœlum & terram lucemque creavit:
Altera distendit spatium, discrimen aquarum:
Tertia secernens undas, dat gramina terris:
Quarta creat Solem & Lunam, cœlestiaque astra:
Quinta dedit pisces, eadem genus omne volatum:
Sexta tulit pecudes, hominē quoq;, quem DEUS ipse
Condidit, inde operis requies lux septima fulsit.
Danæus in Phys. Christiana.

Artic. III. *De Unitate, Figura, & Anima Mundi.*

VIsum *Democrito* & *Empedocli* ex minutis quibusdam, & insecabilibus seminibus alios subinde Mundos nasci. Hinc querela *Alexandri*, quòd ne uno quidem sit potitus. Infinitos successivè statuit Origines (περὶ ἀρχῶν.) Elementarem singulis septem millenariis condi, cœlestem intra annos quadragies novies millenos. Sabbathum quippe terræ, & annum jubilæum septimo quoque anno, & anno demum quadragesimo nono recurrere solitum. Tangit hanc sententiam *Leo Hebræus Dialog. de Amore*, dum inquit, *Mundus inferior ex priscorum Theologorum sententia, septem millium annorum spatio generatur, corrumpitur, renovatur.* At quia nil tumultuariè in eo volvi videmus; nec extra eum positum quicquam, quorsum egrederemur ex ipso? Certè desiderio finis, eadem semper in termino cogitationis occurrit quæstio. Vnicum igitur dicimus. Figuram ejus ad pellis extensæ modum planam, & latè porre-

ctam

nas. Omnes qui volunt determinatè de mundi fine loqui, tempus præfigendo falsi reperti sunt, & reperientur in futurum, qui hoc prænunciant. Incertum ut ut tempus, at certus interitus. Sacra oracula: *Cælum, & terra transibunt*: *Lucæ* 21, 23. Antecedentia signa Christus apud *Matthæum* 23 prædixit. Modum in diluvio, & ἐκπυρώσει posuere *Stoici*; consentire videntur Ebræi. Nam quadraginta cubitos supra altitudinem montium elatum iri mare afferunt. (*Petrus Comestor apud Nancelium.*) *Aristoteles*, & *Plato* universaliter negant. Christianis ex sacris mundum diluvio interiisse notum, posterius expectatur. Verè enim *Petrus 2 cap. 3. Cæli qui nunc sunt, & terra igni reservati in diem judicii.* An verò alter per essentiam Mundus futurus sit; an renovatus hic, in quo vivimus, dubitatur. Figuram mundi transituram dictum *Apostolo*: Sancti Patres *Basilius*, *Eusebius*, &c. immutationem innuunt; & nomine porticus *Seneca*. *Omne animal ex integro generabitur, dabiturque terris homo inscius scelerum, & melioribus auspiciis natus. Sed illis quoque* (addit) *innocentia non durabit, nisi dum novi sunt: cito nequitia surrepet.* Discernimur, quod innovationes æternas facit, nos non admittimus. Censura *Tatiani* adversus gentes. *Corpus aliquis DEUM statuit? ego incorporeum incorruptibilem Mundum? ego corruptibilem. Exustionem per vices temporum advenire? Ego semel & in universum.*

Art. V. *De occultis Corporum naturalium qualitatibus.*

DIxi naturalia corpora mundo contineri, jam ita ordinata dico, ut & propriis quæque gaudeant, & in quibusdam participent. Natura omnibus indita, loco continentur, tempore mensurantur, numero definiuntur, oriuntur, intereunt, moventur, augentur, minuuntur, agunt, patiuntur. Admirandæ inter cætera qualitates occultæ, secundum quas vel consensus est in rebus, vel pugna & dissensio; Sympathiam, & Antipathiam dixere

dixere Philoſophi. Harum cauſas primæ & ſecundæ qualitates ignorant; exempla per universum naturæ ſparſa campum. Inſanus Elephas ariete conſpecto manſueſcit, viſo ringitur Rhinocerote. Ovium à Lupo admorſarum carnes teneriores, ſed lana earum etiam texta pediculos gignit. Exanimata ferè jumenta, & extincti viribus homines, objectu panis revocantur. *Peucer. de divin. ſect. de Aſtrolog.* Moritur Porphyrione conſpectâ meretrice. Pici herba cuneos adactos expellunt. Dictamno cervus extrahit ſagittas. Tarantulæ venenum certo Muſicæ ſono, & admorſorum ad numeros depellitur ſaltu: *Alexander ab Alexand. lib. 2. genial. dierum.* Ad felis præſentiam multis excuſſus ſudor. *Quercetan. in diæteticæ;* ad phormingis ſonum urina. *Scalig. Exer. 344. ſect. 6.* Malorum aſpectu quidam è convivio exactus eſt, ſi Querceto credimus. Puero cuidam ovis comeſtis labia intumeſcebant, facies nigris conſpergebatur maculis. *Marcell.* Monachus apud Luſitanum roſæ exanimabatur odore. Panes, & carnes alter abhorrebat, ſolis nutritus ovis. Vetulam in convivio cum quidam conſpiceret, non tulit; cumque vi cogeretur, pro mortuo elatus eſt. Exanimatus quidam ad capillitii compturam. Demohon Alexandri ſtructor in ſole, vel balneo algebat, in umbra calebat. Idem cuidam morioni adſcribitur, qui æſtate pellibus ſe veſtiebat, nudabat hyeme. Canis Pontani gallorum rejiciebat carnes: Scholtzii audiens nervos teſtudinis intendi, miſerè lamentatus eſt. Cum verò jam in concentum redacti, numerosè ſonarent, tacuit. Cætera non tango. *Libavius de Antipathia rerum.* Cauſa horum omnium occulta. Conſtat tamen inſignes ab iis oriri qualitatibus, quæ & formis congruunt, & horum vi cientur. Cognitio verò virium occultarum pars Magiæ naturalis eſt; in qua cautione opus inſigni. Multi vana, falſa, ſuperſtitioſa, harum ornarunt titulo. Heliotropium facere inviſibiles,

& argento vivo inter duas posito cannas impediri veneficia, scripsit *Alvernus lib. de universo.* Rutam furto sublatam, & Ocymum cum conviviis plantatum uberius provenire, reliquit *Triezius de Dæmonum deceptionibus*; addidit, septem certæ herbulæ grana in sympofio jacta convivas ad sanguinea provocare certamina. Vana hæc, refutantur dum ostenduntur. *Delrius lib.* 1 *disquis. Magic. cap.* 3.

Aartic. VI. *De Dei erga Mundum providentia.*

NOn sufficiebat Supremo hæc omnia produxisse, nisi sub ejusdem manerent gubernio. Providentiæ ergo subdidit. Hinc substantiarum, & virtutum in rebus conservatio, omnium pro libertate voluntatis dispositio, universorum sapiens ordinatio. In ea fines constituuntur legitime, media ad finem disponuntur exquisitissime, disposita diriguntur sapientissime. Asserta providentia hæc à Stoicis, sic crebro, sic valide, ut ludus, jocusque adversariis fuerint, qui hanc *fatidicam anum Stoicorum* appellabant. Pulcherrime *Epictetus* apud *Arrianum. Quod ad DEOS attinet, sunt qui negent ullum Numen esse, sunt qui esse docent, sed ignavum, incurium, & nulli rei providere. Sunt tertii, qui & esse, & providere, sed non nisi magnis & cœlestibus, terrenorum autem nulli. Quarti, & cœlestibus, & terrestribus, sed universis duntaxat, non autem singulis & unicuique seorsim. At quinti, in qua parte Vlysses & Socrates asserunt, statuuntque QVOD TE O DEVS, NEC IN MINIMO MOTV LATEAM, AVT FALLAM.* Nihil igitur fortunæ in hoc corpore loci, nihil temerario, cœcoque impetui. Spargit æterna illa lux quaqua versum suos radios, & uno eodemque ictu sinus omnes, & abyssos penetrat cœli, terræ, maris: nec præest solum divinitas hæc rebus omnibus, sed inest.

CAPVT

CAPUT II.

DE COELO.

PRimum inter corpora locum cœlo dedere sapientes; tum quia simplex,tum quia supremo positum fastigio principatum obtinuisse videbatur. Eandem cum sublunaribus habere naturam,scripsere quidam: nec injuria.Panni instar veterascere asserit scriptura *Psal.* 102. & videtur novarum stellarum innuere generatio. His, totum hoc spacium, quod à terra ad stellarum fixarum locum porrigitur,aëre confertum est,tanto subtiliore, leviore, & calidiore, quanto ad illum accedat propius, &c, Molem si attendis, maximum inter cætera corpus cœlum est, terra puncti instar ad illud. Numerus intra unitatem consistit; in orbes tamen varie distinxere Astronomi. Placuere *Eudoxo* viginti tres, *Calippo* triginta, *Aristoteli* quadraginta septem, *Ptolomæo* triginta & unus, *Regiomontano* triginta tres. Decem esse communis est opinio, quibus si cœlum cœlorum addideris, (Marmoris mundi tabulam Aquiba vocavit. *Maimo. lib. perplex.*) undecim consurgent. Decimi inter eos stupenda ratio. Nam & decies majorem octavo,& globo terreno 1960 contendunt, & viginti quatuor horis 469562845 conficere milliaria ajunt. *Bodin l.* 5 *Theatr.* Nec parva noni miracula. Centum annis uno progredi gradu dixere Veteres, quadraginta quatuor minutis animadvertere Neoterici. Hinc periodus,qua motus ejus absolvitur,49000 annorum continet, si *Alphonso* credimus, 25816 si *Copernico*. Anni Magni & Platonici nomen periodo inditum. Admiranda Machina! ad quam si maximum quodque inter mortalia accommodaveris opera, minus quam nihil erit. Hinc ne rueret, fusum quendam finxit *Plato lib.* 10 *de Republ.* ex lumine adamantinum, octo contentum verticillis, & ab eo illi pendet Cœlum: Sed

miser quorsum id? Est qui sustentat. Data à primordio stabilitatis potentia. Abibit tamen & hæc in fumos; quamque nihil sit stabile, mundi quod clauditur terminis ostendet.

CAP. III.

DE STELLIS.

Artic. I. *De Stellarum viribus, & nutrimento.*

STellas in aëre è catenis aureis pendere dixit *Machumetes*; insertas cœlo ab opifice lucidas, & globosas, in tempora & signa datas, piè agnoscimus; lucere, & virtutem inferioribus communicare, omnibus ferè notum. Ex radiorum autem emissione, hæ astrorum in inferiora vires; voluntas humana, & artificiosorum opera, ab hoc remota censu. Nulla in his novarum qualitatum mixtio, corpori tantum jam ante conformato accidentaria inducitur species. Expers illa Elementorum, si quid patitur, mediantibus corporis fit organis; quorum temperamentum mores de facili sequuntur. Commentum ergo collige. *Certo cœli positu formatos characteres valentiore de cœlo commoveri potentia.* Falso *Plato, Animas antequam in corpora hac descendunt, stellæ cuipiam mancipatas.* Tricæ. Singulis sydera attributa nobis, clara divitibus, minora pauperibus, obscura defectis, ac pro sorte cujusque lucentia. *Plin. lib. 2. Histor. Natur. cap. 8. Non tanta cœlo nobiscum societas, ut nostro fato mortalis sit ille quoque syderum fulgor.* Sortes nostræ in manu Domini. Nugæ, *Iacobum* in tabulis cœli, facta filiorum legisse. Facetè *Morus* de *Candido* in Epigrammat.

Sæpè suam inspectis uxorem Candidus astris,
Prædicat en vates omnibus esse bonam.
Inspectis iterum, postquam uxor adultera fugit,
Prædicit vates omnibus esse malam.
Omnibus ergo uxor quod se Tua publicat; id te
Astra, licet videant omnia, nulla monent.

Ait

Ait quædam de nutrimento ſtellarum, *Cleomedes in libris* κυκλικῆς θεωρίας citante Dalechampio, & notarunt eadem Stoici. *Laertius* (apud *Lipſium in Manud.ad Phyſiol. Stoicam*) *Nutriri,atque ali hæc ignita* (*ſolem & lunam*) *& cætera ſydera. Solem quidem è magno mari, quod ſit fax, & accenſio quadam intellectu prædita. Lunam autem ex aquis dulcibus, & potabilibus, quod ſit aëri permixta,& vicina terræ.* Ideo providentiæ *Macrobius in ſomnium Scipionis* adſcribit, quod ſub Zonâ torridâ locatus Oceanus; *Ut omnis nimirum latitudo,qua Sol cum quinque vagis,& Luna ultro citroque diſcurrunt, habeant ſubjecti humoris alimoniam.* Abſurda fronte primâ ſententia: ſenſit tamen & *Ambroſius* (*lib. 2. Hexam. cap. 3.*) nec *Libavius* (*l. 5. de Origine rerum*) abhorrere videtur. Communis mundo ſupereſt rogus, inquit *Lucianus*. Hæc combuſtio unde niſi deficiente humore? Is deficere non poteſt, niſi in nutrimentum. Vide tamen aſtralem ſtatuas, per ætherei ſpiritus in naturam ſyderum aſſumptionem.

Artic. II. *De Stellarum fixarum luce, magnitudine, motu.*

Stellas fixas octavus orbis habet, illaſque numero innumero. Diu obſervatæ mille viginti duæ; quas aſteriſmis expreſſere Phœnices. Septuaginta quatuor *Braheus* addidit, quatuordecim circa polum antarcticum *Houtmannus. Bartholin. de Cœlo cap. 3.* Magnitudo etiamſi diverſa; major tamen terrâ, ſextæ magnitudinis ſi excipias. Diſtantiam ingentem magnitudo dabit: tanquam ſcintillas nos intuemur, at 14000 ſemidiametros terreſtres numerant Aſtronomi. Lux illis nativa, noctu ſeſe mortalibus oſtendit: non quod interdiu Solis radiis extinguatur: ſed quod illuſtratum medium ſpeciem valentiorem recipit, minor & debilis per medium non ſentitur delata. *Scalig. Exer. 62.* Viſas & die Hiſtorici notarunt, haud ſine indicio. *Commodi* temporibus

bus per totum diem apparuere, in longum quædam productæ, ac si aëri infixæ essent. Strages insecuta Parthorum, bella civilia, & quinque Cæsarum intra annum internecio. Idem Constantii visum imperio, ab ortu ad Meridiem; Sub exitu Sol primum cornutus apparuit, inde medius; Ecclipsis fuisse existimatur. Duas Mediolani vidit *Cardanus* (*lib. 14 de variet. rerum cap. 70.*) Vnam anno 1511, & pulsi Italiâ Galli: alteram 1535 Francisci Sfortiæ mors secuta; quia sine liberis, mutatus princeps, CAROLVS imperium accepit. Nona denique Iunii hujus anni visa una in Anglia ante meridiem; cum gratiæ Deo propter nativitatem Principis Walliæ agerentur. Visam eandem eodem tempore Diepæ in Galliâ à Gallis quibusdam accepimus. In motu res mira; præter proprium, qui fit à Septentrione, in Meridiem super Arietis, & Libræ principium, ab occasu in ortum à sphæra nona trahi dicuntur. Inde effectum, ut loco sint motæ omnes: retrahi centum annis uno gradu 25 minutis visum *Braheo*. *Meto*, qui centesimo trigesimo post *Thaletem* floruit anno, Arietis stellam in æquinoctio deprehendit. *Timochares* duobus gradibus consequi. *Hipparchus* quatuor, minutis novem; *Ptolemæus* sex, minutis quadraginta; *Albategnius* octodecim, minutis duodecim; *Alphonsus* viginti tribus, minutis quadraginta octo; *Vernerus* viginti sex, & quinquaginta quatuor; *Bodinus* viginti octo, viginti minutis. Illustre de stella polari in extrema cauda Cynosuræ, *Hipparchus* duodecim gradibus à polo mundi distantem vidit, tribus fere nos hodie. *Cardan.* capita motuum hujus orbis, non modo in contrariis locis futura anno millesimo octingentesimo ait; sed & contrario motu. Inde magnam in Christi lege, ex eo mutationem futuram colligit, *de variet. rerum lib. 2 cap. 3.*

CAPVT IV.

DE QVINQVE PLANETIS.

STellæ errantes Planetæ dicuntur; quorum ſeptem priores numeravere, quatuor circa Iovem addidere moderni, haud circa Saturnum pauciores. Orbis unicuique ſuus, nodis, Epicyclo,& æquante conſtans. Motus præ cæteris liberior: modò ſalutant mortalia, deſerunt modò. Hinc augis,& abſidis, perigæorum,& apogæorum apud Aſtronomos nomina. Tanta verò ejus difformitas, ut Saturno xxx debeantur anni, Iovi XII, II Marti, trecenti ſexaginta dies Veneri, totidem Mercurius repoſcat. *Illa ſydus ipſis cognominibus Solis & Lunæ æmulum. Præveniens quippe,& ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter diem maturans: contra in occaſu refulgens nuncupatur Veſper, ut prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens. Plin. l. 2. cap. 9.* Cauſam vagi decurſus, Soli adſcripſere nonnulli; qui radiis ſuis, vel propellat ſuperius, vel removeat ad latus, vel ſecedens in ſuis manere patiatur locis. Influxus inſignes, medicamenta, balnea, phlebotomiæ, plantatio, operum electio, aëris mutatio, ad horam, à quibuſdam exiguntur, poſitus. Obſervatum, peſtem Saturni per Leonem, aut Sagittarium decurſu, circa Wittebergam exaſperari, Martis ſedari acceſſu; Norinbergenſibus ex Geminorum, aut Sagittarii idem intentari ſignis. Quibus lumina cardinibus inſidentia Mars & Saturnus quadratis impetunt radiis, brevis vitæ ſunt, nutritionis ſi exceſſerint annos, arduum, juventæ conſpicere florem. Auget vires conjunctio. Si aliquo naſcente Mars & Venus concurrunt, contaminatur concupiſcibilis; magis, ſi in Capricorno,& adſit Mercurius. Coitu Martis, Mercurii, & Lunæ arguta ſed ſubdola redduntur ingenia. *Peucerus l. de Divinat. ſ. de Aſtrologia.* Verum hæc

minor

minor eſt conjunctio. Magna illa, quam nobis Saturnus & Iupiter adferunt. Septuageſimo anno, ducenteſima una accidit die. Percurruntur ſigna Zodiaci, ut ſub primi initium conventus, fiat conjunctio planetarum; revolutionem dixere periti. *Alſtedius in theſauro Chronologico.* Septem à mundi numerantur conditu, & ſine comitatu nullam extitiſſe inſigni, conſtans dedit obſervatio. Heroica erant primâ conjunctione omnia: Noachi ſpernebantur conciones ſecundâ: preſſuræ in Ægypto ſummæ tertiâ: quartam ſeptendecim annis poſt, Romæ excepêre incunabula: vigeſimum ſextum Chriſti quinta annum vidit: ſextâ Pipini & Caroli donationem obtendebant Pontifices: ſeptimam in ſigno Sagittarii milleſimus ſexcenteſimus tertius, nobis natalis attulit annus: minimam in Leone milleſimus ſexcenteſimus vigeſimus tertius. Quid hæc ſit allatura, Deus novit. Alias Vrbs Roma octingenteſimo ferè anno, ſub ſuis ſignificationibus igneis renovata creditur. Sub initium illius Iudæorum accidit diſperſio, quid ſi ſub finem accidat collectio?

CAPVT V.

DE SOLE.

Artic. I. *De magnitudine, & unitate Solis.*

FOrtuitum globum putavit Solem *Epicurus*, & ignem, ſed γήϊνον πύκνωμα: ſerrum candens *Anaximander*: DEVM, *Peruviani. Aurelianus* olim Princeps: *Dii faciant, & DEVS creatus Sol:* in *Vopiſco.* Certè in Oriente ſub *Mytræ* cultum nomine teſtatur *Porphyrius in Comment. de Nymph. cultu:* & omnes Deos Gentium ad Solem extendi, oſtendit *Macrobius l. 1. Saturn. cap. 17.* poſt hunc Polyhiſtor ille *Cluverius in Germ. antiqua.* Tanta ſcilicet animis gentium ejus inſedit reverentia. Planeta nobis princeps, & luminare magnum.

Major enim terrâ centies sexagies septies, ab eademque dum in apogæo est, decies centies mille, duodecies mille octingentis sexaginta octo distat milliaribus. *Keckerm. in Astronom.* Vnus est, & ubi pluribus in tanta magnitudine locus? Plures tamen etiam. Vnus de quo agimus, typi cæteri & pulchræ hujus effigies, parelia vocant Physici; præsagium eis semper adjunctum, observatione compertum frequenti. Anno 1514 visi tres, singulis cruentus inerat gladius. Insecuta reformatio. Totidem Tiguri anno 1528 incredibilis excepit fames. Anno 1532 Venetiis cum duabus Iridibus soli oppositis, quarum prima cito desiit, per bihorium constitisse visa est altera. *Cardan. l. 14 de variet. rerum, cap. 70.* Soles ipsi pellucidi, major ad Austrum, Boream minor spectabat, augescens. Anno 1314 ante bellum *Ludovici Bavari, & Friderici Austriaci* visa parelia, Electorum diffidia, & partium studia significavere. *Peucer. in Meteorol.* Ante has turbas ipsi vidimus; subsecutus ferali crine Cometes. Imperii Neronis quia eadem initia, futurorum facilè cognosci poterat præsagium.

Artic. II. *De Solis luce, & Ecclipsi.*

LVcem Soli *Thalmudici* septuplo majorem in creatione inditam judicant, postea amissam. Intentissimam nos videmus & omnibus ferè imperantem. Radius enim Solis illustrat, & vivificat omnia. Ejus vi loca australia depressiora fieri asserit *Cardanus*, an verè unusquisque judicet. Quamvis autem Rhodi, aut Syracusis nulla unquam dies est, quæ Solem non ostendat aliqua sui parte: *Plin. l. 2. cap. 62*: Certum tamen Solis multoties intercipi lucem. Excæcato *Constantino* per septendecim non splenduit dies. *Plinii* tempore per duodecim quæsitus est. Tempore *Leonis IV.* adeo nunquam visus, ut mari navigantes aberrarint. *Majol. colloq. 1.* Sed hæc tantum obnubi-

nubilatio. Majus quid Ecclipsis, quando radii solares propter Lunam interpositam à nobis avertuntur. Ignota hæc barbaris; hinc Ecclipseos Lunæ prædictione, favorem Indorum sibi conciliavit *Columbus*. Platonis tempore capitale erat afferere, Lunam Solis aspectum hominibus eripere: *Alexander Aphrodis. probl. 46.* Plerique à dæmonibus affici putavere, ac propterea facibus ardentibus auxilio ibant. *Archelaus* adeò fuit ignarus, ut quo die Solis defectio fuit, regiam clauderet, & filium (quod in luctu, ac rebus adversis moris) tonderet. *Senec. l. 5. de benef. cap. 6.* Fit verò Solis Ecclipsis in novilunio, seu conjunctione, non vera, sed apparente, quando Sol, Luna, & Oculi nostri sunt in una eademque linea recta. Totalis si est, ratione partium in momento fit. Fuit, cum Scipio cum Hannibale ad Carthaginem pugnaret & vinceret. *Zonaras tom.2.* Idem in Augusti morte accidisse *Nicephorus* testatur. Aliquando intra quadriennium aliquot visæ, Bella, famem, & mortes Pontificum frequentiores attulisse existimat *Majolus*. Certum videtur bis utrumque sex mensium spatio affici posse, quinque alterutrum: Solis verò conspectum, etiam intra septem mensium periodum, bis uni adimi posse terræ. *Peucer.in Astrolog.* Placet quibusdam tum demum cum cessarunt, operari; Non disputo. Hoc certum nunquam apparuisse, quin aliquid denotaverint. Dum anno 3343 Ecclipsis conspicitur; corruptissimus etiam regni Iudaici conspicitur status. Anno 3350 septuaginta annorum incipit Captivitas: 3360 Templum & Hierosolyma à *Nabuchodonosore* exscinduntur. Sub anni 3619 Ecclipsi, stellæ circa meridiem conspiciuntur, & bellum Peloponesiacum cum Atheniensibus incipit. Anno 360 usque ad meridiem Sol deliquium passus est, 592 etiam. Quid subsequutum? Primatum Pontificis *Phocas* confirmat: 622 nefandus sua semina spargit *Mahumetes*. *Alsted. in thesauro Chronolog.* Anno

812, ante Caroli M. obitum, nigri coloris per ſeptem dies apparuit macula, teſte *Eginharto*. Obſcurationem Evangelii quibuſdā innuere videtur. Anno 1415, ſeptima Iunii tam horrenda fuit Solis Eclipſis, ut aves in terram deciderent. Hoc tempore Iohannes Hus in concilio Conſtantienſi fuit combuſtus 6 Iulii: Supernaturalis illa fuit, quæ paſſionem vidit Dominicam. Plenilunio accidit, totalis & per trihorium duravit. *Dionyſius* de illa. *Aut DEVS natura patitur, aut mundi machina corrumpitur.* Hic dein communicato cum Philoſophis conſilio, aram *Ignoto DEO* extruxit, & ad concionem Pauli converſus eſt. Relatam in acta publica Romæ teſtatur *Tertullianus in Apologetico*, ſed ne ſpargeretur prohibitum. Aliàs uſus Ecclipſium eſt apud Chronologos inſignis, præſertim illarum, quæ cum certis circumſtantiis temporis, anni, diei, menſis, horæ, ſcrupulorum horariorum, atque diſtantiæ ab aliis Ecclipſibus, ſimpliciter annotatæ, qualis eſt Ecclipſis Arbeliana apud *Curtium*, Peloponeſiaca apud *Thucydidem*, Cambiſiana apud *Ptolomæum*. *Pawellus in Conſilio Chronologico.* Sunt enim certi limites, & characteres temporum in cœlo fixi. Hinc laudata *Calviſio* Chronologia *Scaligerana*, quod phænomena, & Ecclipſes annotatæ, ad annos ſuos mundi, ex tabulis motuum cœleſtium edantur, & ad eoſdem perveniant. Hinc *periodus Calyppica* ſeptuaginta ſex comprehenſa annis, quo ſpacio Syzygiæ luminarium, novilunia, & plenilunia, & Ecclipſes ad eadem temporis recurrunt momenta. Vide de his accurate differentem Clariſſ. Chronologum *Pavellum*. Ego propero ad alia.

Artic. III. *De motu Solis.*

EQuis Solem vehi, Oceano mergi Occidentem, bene lotum aſcendere fingunt *Machumetani*: nobis duplicem ejus motum quotidiana ſuggerit experientia. Videmus ſingulis diebus oriri, & occidere, ſingulis annis ad Septentrionem & Au-

Austrum obliquato cursu ovalem facere figuram; sub Ecclíptica tamen ita directè, linea, ut ne latum quidem unguem ab ea. Complementum cursus in Zodiaco apud plerosque variat. *Hipparchus* trecentos sexaginta quinque dies, minus quarta diei parte illi adscribit. *Tebitius* novem minutias quartæ diei parti deesse tradit. *Henricus Mechlimensis*, eos qui luminarium deliquia, ex *Ptolomæo*, aut Albategnii observarent tabulis, semper aberraturos prodidit. *Bodin. l. 5. Theatri Naturæ.* Vulgare est 365 dies, horas sex tribuere. In isto obliquo cursu propiorem terræ animadvertimus, dum meridionalia signa peragrat, remotiorem in Septentrionalibus. Ille centum septuaginta octo diebus, viginti & una horis, duodecim minutis absolvitur: hic centum octoginta sex dies, horas octo, minutas duodecim exigit. Quia verò distantia Centri Eccentrici à Centro Mundi mutabilis est, hinc propiorem jam nobis esse Solem quam tempore Ptolomæi milliaribus novies mille nongentis scripsit *Melanthon*, & *Origanus*, vicies sexies mille sexcentis & sexaginta *Copernicus*, & *Stefflerus*. *Alsted. in Theoria Planetar.* Non placet sententia *Scaligero Exerc. 99. sect. 2.* nec videtur verisimile *Bodino l. 5. Theatri* in tanta distantiæ varietate, tam immobilem Ecclipsium manere posse disciplinam. Retrocessisse miraculose tempore Ezechiæ sacra produnt oracula, ex umbra in scioterico agnitum: stetisse & triginta sex horarum constituisse diem, *Iosuæ* testatur historia. *Iustinus Martyr in Dialogo cum Tryphone.* Exilire quibusdam die Paschatis in ortu videtur, & resurrectioni sanctissimi applaudere Triumphatoris. Si ita est, per integrum diem subsiliat necesse est, quia per integrum oritur. Interposito igitur hoc quicquid est, adscribendum aëri, qui circa ortum vaporibus scatet, & si quando, in Vere maxime propter poros apertos, plus vaporum exhalat. *Camer. Cent. 2. Memorab. p. 39.*

Attic. IV. *De dierum, & noctium inæqualitate.*

ACcessu Solis in Horizontem dies nobis oritur; nox advenit, Sol ubi decesserit. Sed quia obliquo cursu agit, & terminis Tropici utriusque mediante Æquatore cingitur, æqualitatem sub Æquinoctiali servat, variatio sequitur quocunque declinaverit: major tamen quo remotior ab Æquatore terrarum distantia. In Araba novi orbis Provincia, perpetua est dierum, & noctium æqualitas: Idem de Peru scripsere Geographi. *Ovetan.in summa.* In regione Africæ, cui nomen Gambra, Iulio mense nox brevior non est horis 11, absque aurora Sol repente oritur. Trogloditis & Africanis horarum tredecim dies creditur longissimus. *Strabo l. 2.* Sub syderum positi cardine, æquinoctio verno exortum Solem, autumnali vident occidere. *Mela. l.3.cap. 2.* Hinc semestrem diem nox semestris subsequitur. Hollandi ad fretum Vaygats à quarta die Novembris ad 24 Ianuarii unam continuam sub septuagesimo primo gradu experti sunt noctem. *Bertius in descript. freti Vaigats.* In Laponia trium una nox mensium, nec plus tum temporis lucis, quàm quantam vel Lunæ splendores, vel clara dant crepuscula. *Zigler. in Laponia.* In Norvegiæ parte extima, ne noctu quidem diurnum occulitur sydus; in alio Aquilonari cælo, magnæ claritatis noctes, æstivale adfert solstitium. *Saxo Grammaticus.* Æquantur apud nos nox & dies, Arietem & Libram Sol dum ingreditur, protenduntur dum Cancrum, decrescunt cum Capricornum salutat. Iunius mensis longissimum diem continere dicitur; brevissimus 25 Decemb. adsignatur. Nocte hunc antecedente mira accidere persuasum curiosioribus. Olea & populus alba, & salicum circumagi dicuntur folia. *Macrob. l.9. cap. 7.* Succus in arboribus ex radice sursum ascendit; pomus arbor flores & fructum immatu-

rum producit; nervi in fidibus aliis digitis pelluntur, ſonant alii: *Sueton. l. 1. ludicræ hiſtoriæ.* muſculorum jecuſcula augentur: ſemina malorum in mediis iis incluſa in contrariam partem vertuntur. *Cicero l. 2. de divinat.*

Artic. V. *De quatuor anni partibus.*

DEcurſus Solis per Zodiacum annum facit; Hunc verò duplicē poſuere Mathematici. Spacium unus eſt, quo Sol à verno digreſſus Æquinoctio ad idem revertitur; eſtque dierum trecentorum ſexaginta quinque, horarum quinque, minutorum primorum quadraginta novem, ſecundorum decem. Alter quo Sol à prima ſtella Arietis digreſſus, ad eandem redit, eſtque trecentorum ſexaginta quinque dierum, horarum ſex, minutorum primorum novem, ſecundorum 23. Hunc Copernicus conſtituit, & magnas inde promeritus eſt gratias. Prioris quatuor dantur partes, Ver, Æſtas, Autumnus, Bruma. Ver & Autumnus æquinoctia faciunt; hinc quidem brumale, illud æſtivale; admittitur utrumque dum Sol per æquinoctialem digreditur Circulum. Certiſſimum Veris indicium arbitrantur, ob infirmitatem animalis, papilionis proventum. *Plinius in Hiſtoria Naturali.* Æſtatem dat Cancer, in qua Sol ſuis radiis noſtros ferit vertices, Caniculæ exortu accendi, dixit *Plinius l. 2. cap. 40.* Naturalius tamen diceres, tum cum Sol iter ſuum repetit, auras ventoſque excitari calentes; inde ardorem noſtris offundi corporibus. Certe ingens interdum iſte, Hiſtoricis ſi danda fides. Lego in *Livio l. 4. Hiſtor. anno Vrbis trecenteſimo vigeſimo ſecundo, non cæleſtes modo defuiſſe aquas, ſed terram quoque ingenito humore egentem, vix ad perennes ſuffeciſſe amnes. Defectus alibi aquarum circa torridos fontes rivoſque ſtragem ſiti pecorum dediſſe.* Anno milleſimo centeſimo quinquageſimo tertio, ſylvæ præ nimio accendebantur ardore, gleba pinguis arſit; nec ulla extingui potuit pluvia. *Meigerius.*

Germanici Annales produnt, anno millesimo ducentesimo vigesimo octavo tantum fuisse æstum, ut messis terminata fuerit (verbis eorum utor) ante festum S. Iohannis Baptistæ. *Lipsio citante in Epistola*: Anno millesimo quingentesimo septuagesimo tertio, Bohemica sylva octodecim septimanis arsit; Danubius ita exaruit, ut multis in locis tranari potuerit; quod verò mirum est, nullum inde segetibus damnum: At anno nongentesimo nonagesimo quarto, in fine mensis Iulii, lacus & undæ tam constrictæ erant glacie, ut pisces omnes fuerint emortui, & magna aquæ penuria. Calidiorem æstatem denotari *Cardanus* putat (*de varietate rerum, l. 15. cap. 88.*) si oves antiquæ in Venerem promptius in vere moventur. Autumnum tam jucundum anno millesimo quingentesimo octuagesimo quarto fuisse, scribitur, ut rosæ cum stirpibus floruerint. Bruma nobis obvenit, cum Sol Capricornum ingreditur; Horrent tum omnia, nive teguntur, constringuntur glacie. Præsagit intensissimam in Borealibus Sol, dum se in nube rubente condit, ut ignis columna, & velut igneos cuspides suos ejaculatur radios; illa descendente in atrum vertitur. *Cardanus l. c.* Vel cum res, quæ madidæ esse solent ficciores videntur, aut guttæ ex tectis manantes lentius cadunt. Et certè ingens interdum visa. Annales produnt, Anno 1234 hyemem asperrimam fuisse, adeò ut in Adriatico mari institores Venetiani, cum oneratis summariis, per glaciem transirent. Simile *Zonaras* sub *Constantino Copronymo*, in mari Pontico & freto vicino refert. *Marianus Scotus*. Anno 32 *Caroli* M. fuit gelu magnum, & amarissimum, quo pelagus Ponti usque ad centum milliaria, in Oriente in glaciem versum est, habens cubitos à superficie in profundum quinquaginta. Anno M C X X V erat *hyems* tam *valida*, *ut in Brabantia anguillæ innumerabiles propter glaciem è paludibus, quod mirum dictu est, exeuntes* (*Robertus de monte*) *in fœnilibus fugientes*

tes latuerint, atque ibi præ nimietate frigoris computruerint. Vix tandem arbores fronduerunt menſe Majo. Aliquando tamen placidiores etiam. Anno 1225 in Decembri malus floruit Perſica: Anno 1186 in Decembri, & Ianuario, Corvi & aliæ volucres pullos excludebant. Cæterum has anni partes diverſas tempore & duratione diverſus facit poſitus. Perpetuo damnata videntur frigore, quæ ſub polo, magis quæ ad Æquinoctialem calent: Æquinoctiali qui ſubjecti, duplicem hyemem habent gratiſſimam, Veréque gaudent duplici. Plura de his qui volet, legat *Majolum Colloq. de proprietatibus locorum.*

Artic. VI. *De Vmbra Solis.*

De Vmbra Solis duo præcipuè occurrunt, Operatio, & Diverſitas. Dictu vix poſſibile, quanta illa: Optici deſcripſere accuratius. Rationem Ecclipſium oſtendit, Solis magnitudinem, Eccentrorum varietatem, temporis conditionem demonſtravit; docuit climata & parallelos definire, terram rotundam ſtatuere, terrenum globum univerſi in medio ſitum dicere, magnitudinem globi terreſtris conſtituere, &c. Diverſitatem exempla oſtendunt. Septentrionalibus inter Tropicum Cancri, & Arcticum, habitantibus meridianæ umbræ verſus Septentrionem ſparguntur: verſus Meridiem meridionalibus. Finmarchi, Grœnlandi, & qui ultra 66 graduum elevationem ponuntur, in orbem undique volubiles conſpiciunt. *Gauricus in Geograph.* In Syene oppido, quod eſt ſupra Alexandriam, quinque millibus ſtadiorum, ſolſtitii die medio nullam umbram jaci, puteúmque ejus experimenti gratia factum, totum illuminari ſcribit *Plinius l. 2. cap. 73.* & in India ſuper flumen Hyſpaſin fieri tempore eodem, *Oneſicritus reliquit.* In Meroë Inſula, quæ eſt caput gentis Æthiopum, bis in anno abſumuntur umbræ, æſtate in Auſtrum, hyeme in Septentrionem jaciuntur. In eadem Patalis celeberrimo

berrimo portu, Sol dexter oritur, umbræ in Meridiem cadunt. Constat denique in Berenice urbe Troglodytarum, & inde stadiis quatuor millibus octingentis viginti in eadem gente, Ptolomaide oppido, quod in margine rubri maris ad primos Elephantorum venatus conditum est, hoc idem ante solstitium quadragenis quinis diebus, totidémque postea fieri, & per eos nonaginta dies umbram in meridiem jaci. *Plin. l.c.*

Art. VII. *De Solis in hæc inferiora influxu.*

QVantum oculus hic mundi in inferioribus luce sua & cursu operetur obliquo, animadvertere facile erat. Nihil in anni partibus, dierum, noctium, & umbrarum varietate, quod non huic adscripseris. Hoc oriente illuminantur omnia, tenebris, occidente, immerguntur, florent cum accessit, obliquo dum aspicit vultu, enervantur. Hæc generalia: Particularia etiam, si respicimus vix minora. Certum enim tempestatum, & serenitatum appulsum huic etiam deberi. Circa mediam Sagittarii regionem, & Piscium ἀστερίσμων stellarum in his consistentium, & orientium ope, teporem subjectis adflat, fusisque qui constiterant humoribus, ac terra illis diluta, fæcundos favoniorum producit flatus, Plejadum Hyadumque in Tauro, & à Septentrione Hædorum, à Meridie vicini Orionis, atque ex adverso decumbentis Arturi, extimulat vires, quæ Austrinos flatus exuscitant, & aliquot dierum continuis pluviis condita rigant semina. *Peucerus in Astrol.* Cum creverunt herbæ & humore iterum, ut justa obveniat magnitudo, opus est, eundem per Cancri stellas accessu avocatas suo, promit, ac suppeditat. *Plinius* tempestatum ipsarum ex eo sumit præsagia, *l. 18. cap. 35.* Ad motum pertinet quod *Scaliger* secundo Sole celeriores ait navigationes: *Exerc. 86.* & *Plinius l. 2. Histor. cap. 71.* cursorem Philonidem ex Sicyone Elin mille & ducenta stadia, novem diei tradit confecisse horis:

ris: indéque quamvis declivi itinere, tertia noctis hora remensum esse sæpius. Causa, quod eunti cum Sole iter erat; eundem remeans obvium contrario prævertebat occursu.

CAPVT VI.

DE LVNA.

Artic. I. *De Lunæ typis, & lumine.*

LVnam Stoici πῦρ θολερὸν καὶ τριχῶδες dixere, pilam altera parte candentem, altera cæruleam putavit *Cleomedes.* Cæleste nos agnoscimus corpus, inter luminaria magna unum à Deo creatum. Interdum tamen binæ, interdum ternæ, ut *Cn. Domitio*, & *C. Fannio Conss.* quos Soles nocturnos appellaverunt. *Plinius l. 2. cap. 82.* Minor est terra tricies novies, vel quadragies ter, si *Copernicum* sequimur. Distat ab ea milliaribus Germanicis 44916. vel si *Schreckenfuchsio* credimus, quem plerique sequuntur, 28359. Lumen suum à Sole mutuatur; Hinc varia illi facies, *crescens semper, aut senescens, & modo curvata in cornua, modo æqua portione divisa, modo sinuosa, orbe pleno immensa, aut subito nulla, eademque subito renitens.* Plin. l. 2. cap. 9. Plenam typum pulchritudinis Veteres colebant. Faceta apud *Plutarchum in Symposio sapientum* de decrescente fabula. Lunam à matre sibi petiisse χιτώνιον σύμμετρον: & illam respondisse καὶ πῶς σύμμετρον ὑφήνω, νῦν μὲν γὰρ ὁρῶ σε πανσέληνον. αὖθις δὲ μηνοειδῆ, ποτὲ δὲ ἀμφίκυρτον. In Biarmia nunquam nisi pleno ad terræ superficiem circulo videtur, igneo colore, speciéque carbonis, *Olaus lib. 1.*

Art. II. *De Macula, & Ecclipsi Lunæ.*

MAculosa substantia Lunæ est. Causam si quæris, partes inæqualiter compactas, dixere Sapientes. Puerum Poëtæ crediderunt, quem dilectum secum Luna ferat, præ pudore faciem obvelantem. Solis cum privatur lumine, fiunt Ecclipses, Id non nisi in oppositione diametrali, cum

cum Luna nullam habet evagationem ab Ecliptica, vel talem quæ est minor sexaginta septem minutis: & sic umbram terræ vel ingreditur, vel effugere nequit. Putabant Veteres veneficiis cælo deduci, nec non depressam cogi: in herbas subditas, herbam & virus effundere, quibus ad Magica fœlicius utantur; Hinc cymbalorum pulsus ne carmina exaudirentur. Cæterum ut Solis, sic nec Lunæ, sine subsequenti in sublunaribus mutatione Ecclipses. Anno 3459 fuit una, & Darius ad Marathonem ab Atheniensibus ingenti clade vincitur. Anno 3782 altera, & Perseus Rex Macedonum ab Æmilio Consule superatur, finisque regno imponitur Macedonico. *Alstedius in thesauro Chronologico.* Observantur à quibusdam superstitiosius. *Niceas* Atheniensis in exemplo. (*Vbbo Emmius tomo 2. Veter Græciæ.*) Cæsus ad Epipolas in Sicilia, laborante patriâ, castra movere suadente Demosthene, & Eurymedonte debuit; cum moveret, Luna defecit. In omen id à plerisque tractum, Niceam adeò commovit, ut diceret, ante exactos ter novenos dies à Vatibus jactatos, de movendis castris nil se decreturum. *Plin. l. 2. cap. 12.* Fecit, & sic opes Atheniensium afflixit. Huc refer opinionem illorum ridiculam, qui Lunam ab asino epotam arbitrantur; quod, cum biberet, facies appareret in aqua, abeunte nube velata, videri desiisset. Hinc miser Sileni vector in carcerem conjectus, & alvo rescissa, ut mundo Lunam redderet, sævissimè exenteratus est. *Delrius disquisition. Magicar. l. 2. quæst. 11.* Anno 1499. circa occasum, mutata primo fuit Luna in nigredinem, post in duas divisa partes, quarum una alteri insultabat retrorsum, utraque rubedine conspersa. Vnitæ post, & tanquam una occidere. Insecutæ multæ confœderationes, & Nobiles qui anno 1496 confœderationem inieverant, Regi se Romanorum opposuerunt. *Linturius citante Wolfio in Memorabil.*

Artic.

Art. III. *De Luna in hæc inferiora influxu.*

INnumeri occurrunt Lunæ in ſublunaria effe-ctus, totumſi naturæ excutere volueris campum. Plantæ, animalia, hominúmque corpora, ejus ſubjecta imperio. Refert *Palladius*, *Cardan. de Varietate lib. 2 cap. 13.* Si Lunâ ſub terris poſitâ, feratur allium; & rurſus Lunâ ſub terra latente vellatur, odoris fœditate cariturum. Ajunt etiam, Ocimum prima Luna tritum, & in ollam novam inditum, ſub plenilunium ab altero capite flores emittere; quod ſi duplicato tempore ſub terra defodiatur, ſtrigones generare. Vites interdiu attracto aluntur humore, noctu augentur & creſcunt. Lilia ac roſæ noctu tantum calyces aperiunt ſuos. *Keckerm. diſp. Phyſ. 3. Coroll. 11. Sola omnium capitatarum Cape, Luna creſcente augetur, juveneſcente flacceſcit, quaſi ſyderis curſum peroſa. (Lucilius.)* Quamobrem eam Peluſiotæ in cibis execrantur. *Gellius l. 20. cap. 7.* Quantum ad animalia, *Savanarola* ſcripſit anno biſſextili ſterileſcere animalia. *Cardan. l. c.* Obſervatum Lunari poteſtate, Oſtrearum conchyliorumque & concharum omnia corpora augeri, ac rurſus minui: quin & ſoricum fibras reſpondere numero Lunæ exquiſivere diligentiores: minimúmque animal formicam, ſentire vires ſyderis, interlunio ſemper ceſſantem. *Plin. l. 2. cap. 41.* Pelles vituli marini & Sobellinæ, porrectis Luna creſcente rigeſcunt crinibus, decreſcente concidunt, & langueſcunt. *Keckerm. l. c.* Hominem quod ſpectat, ſi Solem Arietem, aut Scorpionem pervagantem aliquo naſcente Luna adeat, cerebrum naſcenti ita adfligit, ut Melancholia oboriatur adulto. Interlunio nata, plerumque exſucceſcunt, calore imbuuntur acri, membraque præcipuè affecta habent omnia. *Peucerus de Divinatione.* In Lunæ qui dormiunt lumine, gravedine capitis catharriſque tentantur. *Camerar. memorab. cap. 7. art. 85.* Radiis enim lunaribus, cerebri dormientium humiditates

tes liquantur; quæ in capite coercitæ calido nativo minus ad extra actuoso, catharrhos progenerant. Epilepsia plenilunio exasperatur. Copia enim humoris halituum impedit acredinem, putredinémque; facilius minor putrescit copia, & calor in eam agens acriores secundum proportionem facit halitus. *Libavius tomo 3. singul. l. 3. cap. 18.* In eodem gravissimè Hydropici torquentur, ideoque ferè omnes circa plenilunium mors habet. Certè in Martio anni 1629, quo hæc scribimus, Reverendum Virum D. Martinum Gratianum Ecclesiarum Reformatarum in Polonia majori Superintendentem, Currum & Equitem Israëlis abstulit. Memoria sit in benedictione. Luna Soli opposita vehementius insaniunt furiosi; qui Encephalæosi laborant, præ nimia cerebri copia, in Lunæ oppositu suffocantur. Hinc Britanni quartâ decimâ Lunâ insanos verberant. *Bodin. l. 5 Theat.* Rectius denique postero die, quàm horâ conjunctionis luminarium exhibetur antepilepticum. Nam hora conjunctionis silet Luna, nec sunt in alterutram partem ῥοπαὶ, seu momenta, proximo tempore incipit post eam operari in humoribus, eósque augere. *Libav. epist.* 15 ad Schnitzer.

CAPUT VII.

DE STELLIS NOVIS.

Diximus de illis quæ ordinariè à natura in cælo fiunt; adjiciamus jam quædam, quæ supra naturæ cursum divina produxit dextera. Stellas novas intelligo, quæ apparuere & perpetuæ expertes durationis, è mortalium mox evanuere oculis. Primas sibi tribuit nativitatis Dominicæ stella; cui nec in firmamento, nec in æthere locum fuisse testatur *Fulgentius*: instabili progressam motu, exerto modò vultu, modò occulto reliquit *Damascenus l. 2. Orthodox. fidei.* Chalcides Platonicus, hæc de ea super Timæum Platonis:
Est

Est quoque alia sanctior & venerabilior historia, quæ perhibet ortu stellæ cujusdam insolitæ, non morbos, mortemque prænunciatam, sed descensum Dei venerabilem, ad humanæ servationis, rerumque mortalium gratiam; quam à Chaldæis fuisse observatam testantur, qui DEUM nuper natum muneribus venerati sunt. Ejus apparituræ scientiam unde acceperint, ostendunt libri *Balaam* divinatoris, in quibus pleraque fabulosa. *Altera* est quæ *anno millesimo quingentesimo septuagesimo secundo apparuit.* Hic verò est ille annus, quo Bartholomęana Parisiis cædes perpetrata est, in qua (aliis non exclusis locis) *triginta hominum millia interfecta, centum millia honestissimarum familiarum triduo oppressa: viduis ac pueris orbis innumerabilibus, ad summam, vel mendicitatem, vel inopiam redactis. Prisbach. in respons. ad Oration. habitam apud Helvetios.* Summa. Tanta illa erat, *ut prudentiores Protestantium partibus minime addicti, cum ad se ex tristi præsentis status cogitatione sensim rediissent, & factum execrantes, ejus causas & excusationem curiosa vestigatione quærerent, judicarent: Nullum similis sævitiæ exemplum, in tota antiquitate evolutu gentium annalibus reperiri. Thuan. l. 53. Histor.* Apparuit verò illa stella *6 Idus Novembris*, sub Cassiopeæ asterismo. Locus intra Sphæras cœlestes in ipso firmamento à quibusdam datus est: Nec cauda illi, nec coma, sed reliquarum instar æquales de se emisit radios. Diameter illius continebat terræ diametrum septies cum una octava, & corpulentia 361 & una semisse excessit eandem: Solem bis cum duabus tertiis. *Tycho Brahe 1. parte Progymnas. Astronomiæ.* Hæc tamen magnitudinis & luminis eminentia, paulatim postea defecit, donec prorsus esse desiit. Motus ejus nullus fuit, excepto eo quem cum fixis communem habuit, eadem semper ad vicinas Cassiopeæ stellas, dispositione servata. Duravit per 16 menses. Quid portenderit, variè à variis explicatum. *Gemma Frisius in Cosmocritica* post natum Christum vix aliud phænomenon ei comparandum scripsit, sive subli-

ſublimitas ſigni, ſive raritas, ſive diuturnitas ſpectetur. *Britanni* ad funeſtam *Mariæ* mortem id retulerunt. *Aſtrologus quidam Oxonienſis* hujus ſententiæ author; qui per Caſſiopeam Cephei Regis ſororem, in boreali plaga reginam aliquam denotari ajebat,& ex ſedecim menſium duratione, juxta *Arabum* neſcio quod Apoteleſma,& aſcenſu ſtellæ in ſuperiora, reginam illam Septentrionalem, poſt ſedecim annos, in cœleſtem regionem evolaturam vaticinabatur. Cui vaticinio eventus poſtea fidem adſtruxit. *Thuan.l.5.4. Mollerus* novum ex ea prophetam, circa annum 1590 expectaſſe viſus eſt, Evangeliique per orbem victoriam. *Liborovius* bellum anno 1619, primarii in Germania principis anno 1620 exilium, ejuſdem per Orientales anno 1627 reſtitutionem, & plura alia,ſed fallente eventu prædixit. Extat de illa pium & nervoſum clariſſimi cujuſdam viri carmen; quod ſubjungo.

Iſte novus nullo furiali crine Cometes
Et radians puro, cui nitet igne jubar.
Ecquid portendat terris, DEVS ille Deorum
Novit, & oſtendent tempore fata ſuo.
Quod ſi humanæ aliquid poſſunt praſciſcere mentes,
Talia ſcrutari nec mihi ſigna nefas.
Hic ille eſt olim parvam Davidis ad urbem,
Duxit ab Eoo, qui prius orbe Magos:
Et qui naſcenti præluxit, nunciat idem,
Ecce redux reducem rurſus adeſſe DEVM.
Huic igitur felix ô turba applaude piorum
Tu vero Herodes ſanguinolente time.

Menſe quinto poſt ſtellæ diſparitionem profluvio ſanguinis exſpiravit *Carolus*. Tertia eſt illa, quam annus 1577 in Novembri vidit, quæque anno ſequenti Ianuarii vigeſimo ſexto diſparuit. *Meſtlinus* eam in orbe Veneris collocat, *Tycho* capitis diametrum habuiſſe milliaria Germanica 368 ſcribit. Erat tum in obſidione *Dantiſcum*, & anno 1578 bellum Moſcoviticum inchoatum eſt. Magnorum virorum mortes portendiſſe creditum

ditum eſt. Certe eo anno (*Thuanus l.65*) poſt obſtinatam in Africa pugnam, *Sebaſtianus Rex Luſitaniæ* obiit, nec non *Melcus Cherifius Mauritaniæ Tingitanæ Rex*, ad quem oppugnandum venerat: ſed & *Machumetes* belli incentor, in aquis ſubmerſus. Occiſa octo Chriſtianorum millia, totidemque capta, tota fere Luſitanorum nobilitas in Mauritanorum devenit manus. Id uno factum die; *Luſitaniæ* poſt regnum Philippi ceſſit imperio. *Anno tandem milleſimo ſexcenteſimo quarto* circa principium Octobris apparuit quarta nova ſtella, in decimo ſeptimo Sagittarii gradu, uno tantum & triginta minutis ab Eccliptica remota. Ponunt eam Aſtronomi inter Sphęram Saturni, & orbem fixarum: id tamen abſurdum videtur *Keckermanno* διασκέψει *de ſtella anni 1604, theſi 53.* tum quia peculiarem ſuum motum habuit, diſtinctum ab orbe Saturni, & ſtellarum fixarum: tum quia ſtellę in & cum ſuis orbibus; illa nullum habuit. *Crabbius* expreſſe eam à centro terræ removet milliaribus 22267636, & à ſuperficie terræ 22266777, *diſput. de Cometis Theſib.* Atque inde deducit eam terra majorem nonagies ſemel: hinc ſupra Saturnum conſtitiſſe evincit, cum diſtet à terra milliaribus 1007250. Fulſit quadrimeſtri toto, hinc à 28 Novemb. Saturni, à 29 Solis, à 13 Decembris Mercurii conjunctionibus, inde Mercurii Martis, Solis Majo proximo oppoſitionibus conſpicua: quę magnas deliberationes, confœderationes, mutationes, per *Franciam*, *Hiſpaniam*, *Belgium*, *Angliam* portendere credebantur. *Thuanus lib. 131.* Oppoſitionem autem 6 Iunii factam, ut ominoſam accipiebant, bellaque & calamitates diverſas, multis populis hanc ſtellam allaturam, rebantur, prę ſertim Germanię ob religionis negotium. Scripſit de ea excellens Mathematicus, & ſuperſtitioni Aſtrologicę ex teſtimonio Thuani minimè addictus, *Keplerus.* Hunc vide. Hęc phęnomena ſtellas nomino; non quod neſciam ad Cometas referri,

ſed quod videam in ęthere inter ſecunda collocari mobilia (quod Cometis non competit) & cęleſtes vocari: tutiúſque exiſtimo ſtellarum inſignire nomine, quàm Cometarum impoſito, doctrinam illam Meteorologicam à vetuſtiſſimis hauſtam, evertere.

CAPVT VIII.

DE PRÆDICTIONIBVS Aſtrologicis.

DIverſorum de Aſtrologicis prędictionibus diverſa eſt ſententia. Magnifaciunt quidam; tanquam inanes rejiciunt nonnulli. Certum eſt naturales actiones, ut anni, dierum, noctium, & tempeſtatum viciſſitudines, ſuas quia certas cauſas in ſyderum habent poſitu, pręcognoſci etiam ex illis. Nihilominus quia materia elementaris fluxa & mutabilis eſt, univerſales cauſas, multę particulares vincunt, plurimę utriuſque curſus ſtellę adhuc incognitę, alię aliis aliquando viribus ſuis ſe opponunt, artifices experientiſſimi rari, ingens denique in conſtituendis domorum initiis finibus, & proprietatibus diſtantia, errores obrepere mirum non videtur. *Bartholin. de Cælo.* Quòd ſi particulares, & individuas actiones attendamus, major conſequitur aberratio. Pręter enim influxum aſtrorum univerſalem, particularis eſt à ſpeciali qui oritur complexione. Bonum Cœli influxum materię impedit indiſpoſitio: malum temperiei à parentibus traductę bonitas. *Eſavum*, *& Iacob* eadem cœli prolatos conſtitutione, diverſiſſimam expertos ſortem notum. In civilibus actionibus nihil iſtis relictum loci; Elegans *Bodini* ſententia *l.4. de Repub. cap. 3. Eſt una*, inquit, *omnium philoſophorum etiam illorum, qui otioſe quid in cælo fiat, diſputant, diſciplina; ſyderum affectione, ac poteſtate non teneri ſapientem, ſed eos tantum, qui belluarum impetu, & cupiditate ferun-*

feruntur, *nec se rationis ac legum optimarum imperio duci volunt*, *quibus sapientiæ Magister Salomo*, *rotarum tormenta acerbè intentavit.* Ausi tamen tentare plurimi. Chaldæi ex gestis diem natalitium, ex die natalitio universæ vitæ colligebant fortunam ne respuerentur, 470 millia annorum, in hujus artis consumpta venditabant experientia. Eo denique progressa fuit audacia, ut non minus referre jactitarint, quâ cæli facie quove modo dispositis syderibus fundamenta struerentur ædificiorum; aut texerentur, consuerentur, inducerentur vestimenta; quàm ex qua cæli affectione nati primum pueri. *Lucius Tarutius Firmianus*, ex Romuli rebus gestis, vita, morte, invenit illum fatum Olympiadis secundæ anno primo, Mensis die vigesima tertia. *Peucer. de divinat. sect. de Astrolog.* Natum autem vigesima prima die mensis Toth, sub ortum Solis; Inde etiam Romæ repetit natalem, hancque cum esset in jugo Luna, Sol cum Mercurio & Venere in Tauro, in Piscibus Iupiter, in Scorpione Saturnus cum Marte, natam esse dixit. Huc refer & illum, qui ex prima die Ianuarii, omnia prædicere voluit.

Rorida (inquit) *si nubes confixerit Iridis arcum*
Pacatum mundo fœdere numen erit.
Si micet à cælo lampas, fax, lancea, trabsque;
Fervebit longo tempore terra nimis.
Si rugiat tonitru, transcendent flumina ripas;
Et nautæ infaustum fluctibus æquor erit.
Insonet horrificum sive intremat inclyta tellus;
Exul erit pietas, exul & ipsa fides.
Si glacies gelidas condenset saxea lymphas:
Parturiet sobolem fæmina quæque marem.

Majol. Colloq. 1. Canicular. De talibus verum illud. *Mathematici levibus & ineptis ingeniis fallaci syderum interpretatione, quæstuosam mendaciis suis caliginem injiciunt. Valer. Maxim. l. 1.* Exempla falsitatis habemus in *Niceta Choniate* prudenti alias Historico. *Nostris*, inquit, *temporibus*, *Imperatores*

tores nil ſine praſcripto Aſtrologorum agunt : & rebus gerendis dies atque noctes eligunt, ut ſydera dictarunt. Itaque Alexius Imperator diu cunctatus quando Blachernas opportunè rediret; tandem dies & hora ex aſtris eliguntur. Redit & quidem ita feliciter, ut cum primum ſe moveret, terra ante ipſum profundè dehiſceret; atque ipſe evaderet, ſed Alexius gener ejus, & multi illuſtrium in ſpecum delaberentur, læderenturque: Eunuchus verò unus è gratioſis planiſſimè periret. Magis ridendum de Manuele. Ejus imperio Siculi & Latini mare occuparant vicinum Byzantio. Claſſem illæ aliquoties emiſerat, ſed ſequiore fortunâ. Conſuluntur igitur Mathematici, eligitur dies felicior. Parat ſe Conſtantinus illuſtris Vir, ſed iterum revocatur: quia exploraverat Princeps, parum certè & ſagaciter indagationem factam, & erroris aliquid interveniſſe. Conſtituitur igitur iterum thema, die electo Conſtantinus emittitur. Vix in mare progreſſus, ipſe cum ſuis capitur. *Lipſ. in Monitu Politicis.* Egregiam artem. Miror tamen, dum haud fruſtratos eventu lego quoſdam. *Nigidius Figulus* Auguſto Imperium prædixit. (*Xiphilinus.*) *Thraſyllus* Tiberii imperium, ſuumque periculum cum in turri unà cum principe eſſet, & dejici in præcipitia deberet, prævidit. *Sueton. in Octavio. Largius Proculus* diem obitus Domitiani indicavit, *Aſcletarius* genus addidit, & quæſitus ab eo quo genere mortis ſibi pereundum eſſet; à canibus devorandum reſpondit. Factum. Quamvis enim Domitianus ad fidem coarguendam exuri ſubito juſſiſſet, & jam ureretur; ortus tamen ſubito nimbus, rogum extinxit. Spectatores diffugerunt, canes advenerunt, laniaverunt. *Sueton. in Domitiano. Ioſephus* Antiquitatum ille Iudaicarum Scriptor, ſe Imperatori Veſpaſiano, & Tito filio orbis dominium prædixiſſe ſcribit; factum ſcimus. *Petrus Leontius* Medicus Spoletanus ab aquis ſibi imminere prædixit exitium:
inven-

inventus est in puteo submersus. *Iovius Elog. 35. Pisanus Archiepiscopus* inquisivit Astrologos de fato suo, suspendio periturum prædixerunt. *Annal. Florentini.* Incredibile visum in tanto honoris fastigio, verum tamen. In seditione enim, *Sixti IV Pontificatu*, repentino furore suspensus est. *Richardus Cervinus* Astrologus prædixerat filio suo *Marcello* summam in Ecclesia dignitatem. Hinc ille spe concepta, cum à Matre *Cassandra Benna* ad nuptias invitaretur, pertinaciter recusavit. *Nolle se*, dictitans, *clariorem longè fortunam, quam sibi astra cælibi ac soluto portenderent, matrimonii vinculis commutare. Thuan. l. 15.* Factum. Id *Lucius Gauricus in libro geniturarum* prodidit, qui liber, quod summè mirandum scribit *Thuan. l. c.* triennium antequam *Cervinus* Pontifex proclamatus est, *Venetiis apud Curtium Trojanum* publicatus fuit. Hic verò est ille Pontifex, qui Anagnoste de more sacros libros, aut patrum scripta ad prandium recitante dixit: *Non videre se, quomodo qui fastigium hoc altissimum tenerent, saluti suæ consulere possent.* Hæc sunt prædictionum eventu comprobatarum exempla. Instinctui quasdam adscribit *Lipsius l. 1. Monitor.* pactis cum Dæmone *Delrius* quasdam *l. 4. Disquis. Magic. cap. 3 quæst. 2.* Certum etiam permitti interdum à Deo in pœnam audientium, & illas non nisi ex accidenti veras esse. Vide fuse de his agentem *Delrium.*

THAVMA-

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS,

CLASSIS SECVNDA:

In qua

ELEMENTORVM
Admiranda.

Quid præcipuum in rebus humanis est? Non classibus maria complesse, nec in rubri maris littore signa fixisse, nec deficiente terra ad aliorum injurias errasse in Oceano ignota quærentem: sed animo omne vidisse, & qua nulla est major victoria vitia domuisse. Seneca, natur. quæst. l. 3. præf.

SYLLABVS CAPITVM
CLASSIS SECVNDÆ.

CAPVT

CAPVT I.

DE IGNE.

Artic. I. *De mirabili ignium ortu.*

IGnotus antiquis per multa tempora ignis fuit, illos præsertim si attendas, qui in extrema Ægypti ora ad Oceanum suas posuere sedes. *Plin. in historia naturali, lib. 16, c. 40.* Ab Eudoxo allatus adeo placuit, ut sinu excipere voluerint. Haud ignotum nobis est, ESSE. Ejus varietas tanta est, & tam multiplex, ut ordinem fere, dum traditur, nesciat. A se oriri scribit *Plinius*. Chalybs chalybi attritus ignem generat. Lapides, quos vocamus vivos, inquit idem, clavo aut lapide percussi scintillas edunt. Idcirco Lapones matrimonii fœdera igni ac silice auspicantur. *Scalig. exerc. 16, f. 1.* Ignis enim vitæ author illis, silex æternus, in quo nunquam marcescet thesaurus. Frustra id in fragili tentaveris. Nam frusto abeunte abit obex, quo aër eliciendus erat. Haud vanus in attritione lignorum conatus. Indi id faciunt. Ligna enim quædam ut hæreant, componunt, inter utrumque aliud interponunt, motu celerrimo velut terebellum vertunt, ignem sic excutiunt. *Ovetan lib. 6, c. 5.* Apuli ferulam funiculis obvolvunt, eosdem celerrimè trahunt, retrahuntque, ex motu accenditur. *Majolus colloq. 22.* Fecere idem Vestales æterno extincto igne, Festo si credimus. In Nymphæo exit è petra flamma, quæ pluviis accenditur; non cerni addidit *Aristoteles in admirandis*; sed si oleum affundatur, continuo flammam assurgere. Reperitur etiam apud authores in agro Sabino, & Sidicino unctum flagrare lapidem. *Plin. lib. 2, c. 107.* Subjectis Ariciæ arvis, si carbo deciderit, ardere terram. In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere. Exit & ad aquas Scantias, &

quidem invalida cum transit, nec longè in alia materia durans flamma. Emicat & ad Allobrogum Gratianopolin, cum baculo sculpitur, ad fontem ardentem, è qua stramen accendi possit. *Dalechamp. ad l. c.* Montis Chimeræ ignis aquâ accenditur. *Plin. l. 2, c. 106.* Orbem vitreum plenum aquæ, in Sole si tenueris, de lumine, quod ab aqua refulget, ignis excitatur, etiam in durissimo frigore, *Lactant. de ira Dei c. 10.* Oritur interdum & in ædificiis tam subitus, ut prodigiosus putetur; salsedini & salinitro, quod vetustis murorum adhæret parietibus, adscribit *Cardanus lib. 10, de variet. c. 49.* Quod de Maximæ Virginis Æmiliæ discipula refert *Valerius lib. 1, c. 1.* quod ea Vestam adorante, cum Carbasum quam optimam habebat, foculo imposuisset, extinctus emicuerit ignis; deraso muro veteri, accendere potuisse, cineribus solum calidis, scribit. Sacros si scruteris libros, miram & in his ignium invenies originem, *1. Reg. c. 18.* Elias cum sacrificaret, ignem de cælo deduxit, qui sacrificium, ligna, lapides, pulverem absumsit & aquam. In *libro Iudicum c. 6*, cum Gedeon jussu Angeli carnes & panem supra petram posuisset, thusque desuper fudisset, ascendit ignis de petra qui ista consumsit.

Artic. II. *De Ignibus in aquis.*

IN aquis visos ignes, si Historiæ credendum certissimum est. Thrasimenum lacum arsisse totum, *Plinius lib. 2, c. 107*, author est. Mare incendium passum *Liv. lib. 33.* Alarico Italiam vastante, & Iohanne Chrysostomo à sede sua pulso, cum terræ motus invasissent, ignis de cælo delapsus, visus est à vento in mare abjectus, ex quo arsit, tandem extinctus est. *Niceph. l. 13, c. 36.* Inter campos Babyloniæ flagrat quædam piscina, jugeri magnitudine *Plin. lib. 2, c. 106.* Lapis in lacum prope Denstadium Thuringiæ injectus, dum in profundum delabitur ardentis teli præ
se

se fert speciem. *Agric. l.4, de nat. affluent. c. 22.* In Comagenes urbe Samosata stagnum est limum emittens flagrantem. *Plin. l. 2, c. 104.* Posidonius tradit, sua ætate circa solstitium æstivum, prima luce inter Hieram, & Evonymum mare conspectum fuisse ad portentosam elatum altitudinem, atque aliquandiu sic constitisse, continenti flatu exaltatum, tandem subsedisse. Multis post diebus limum apparuisse, qui superficiei aquæ innataret, multis quoque locis, flammas erupisse, & fumos, & fuligines; limum eum tandem concrevisse, & molaribus lapidibus massas concretas similes fuisse, Addit *Iulius Obsequens* piscium vim magnam dispersisse, quos Liparenses avidius epulis adpetentes, contaminatione ventris consumpti fuere, ita ut novâ pestilentiâ vastarentur Insulæ, *Strabo lib. 6.* Inter Theram & Therasiam, quæ sunt in Cycladibus, ex mari exivere flammæ per dies quatuor tantæ, ut ipsum ferveret, & videretur ardere; Cumque, sensim intumuisset, ex massis quæ ferri habent speciem ejectis nata est Insula, quæ Hiera, & Automate nominatur, nunc Vulcanellus, tenuissimo Euripo à Vulcanello recedit. *Plin. l. 2. c. 87.*

Art. III. *De ignibus subterraneis.*

DIxi ignem in aquis etiam esse; jam de terra demonstrabo, & intra ejus reperiri recessus ostendam. Claudio Nerone Cæsare ignis ex terra ortus est, in terra oppidi Vbiorum, qui arva, villas, vicos exussit, qui, quoniam materia erat bituminosa, neque pluviis, nec fluvialibus aquis, nec alio quovis humore restingui poterat, saxis, & vestibus usu pollutis oppressus. In Misena Regione Germaniæ mons Carbonum semper ardet, in superficie decidentibus paulatim fossis; quas si quis intueatur, fornaces ardentes esse apparent. Materiam non prorsus admotam, sed ex intervallo quatuor pedum distantem ignis accendit. *Agricol. de natur. effluent. ex terra.* Vesuvius

vius etiam mons in Campania ignem alit, arsit Tito Vespasiano, & Flavio Domitiano VII Coss. Riepto vertice primum saxa ejaculatus est; post tantas flammas ut duo oppida Herculaneum, & Pompeji conflagrarent, tam densos fumos, ut lumen Solis obscurarent; postremo tam densum efflavit cinerem, ut tanquam nix vicinam Regionem tegeret, quem vis ventorum in Africam, Ægyptum, Syriam projecisse dicitur. *Dion. Cass. in Histor.* Hoc incendium cum contemplaretur senior Plinius, *Iunior in Epistola ad Tacitum*, fumus adeo obstruxit asperam ejus arteriam, ut animi interclusione suffocaretur. Mons etiam modernus in Campania spiraculis plenus, ab eo tempore quo enatus est, intus flagrat & fremit, fumumque multis in locis emittit, in quibus etiam rivulos calidissimos; in radice montis littus fumat, calet arena, æstuat mare. *Agric. l.c.* Ibidem multæ sunt fossæ arena contectæ, in quas aliqui omnia incautè lustrantes, deciderunt, & submersi sunt. Hæc in Europa.

Haud pauciora ignis in India incendia; In Mexicani Regni provincia Ciapotulan, mons quidam eructat lapides, non minore amplitudine, quam sunt domus ipsæ, eructati flammas retinent, ardere videntur, & cum fragore dissjiciuntur. *Petrus Alvarad. ad Cortesium.* In Provincia Quahutemallan ejusdem orbis duo montes sibi ad duas leucas proximi, ignem vomunt ac tremunt. *Petrus Hispalens. p. 5, c. 23.* In Peruaco quoque ex monte Nanavata ignis vomitur pluribus spiraculis: ex uno verò aqua fervens fluit, è qua sal conficitur. In eodem Peruaco in vico Molahalo ignis vomitur, diebusque pluribus cinis eructatur; pluribus etiam oppidis oppressis. Iavæ majori proxima est Insula, in cujus mediterraneis perpetuus ignis ardet *Odoard. Barbosa.* In Insula del Moro eructatur fremitu tanto ignis, ut maximarum bombardarum crepitibus adæquetur, tanta cum caligine, ut nocti comparetur.

Cine-

Cinerum quoque tanta copia, ut pondere domus collapsæ sint, arbores in trienuium detruncatis ramis, steriles factæ fuerint, cineribus omnia pervia, enecata animantia fame ac tabe, aquæ etiam suaves in amaras sint versæ. *Diaz Iesuita.* Sunt verò etiam occulti ignes ibi nimirum, ubi calidæ, tepidæ, vel acetosæ effluunt, aut ubi exhalationes erumpunt; sive salutares, sive noxiæ: ubi preterea loca videntur adusta. *Strab. in Geograph.* In Asia regio est, quæ adusta dicitur, longa stadia quingenta, lata 50, sive ea Misia, sive Meonia nominanda, inquit *Strabo.* Hec nullam habet arborem, preter vitem exustum vinum ferentem, ita elegans, ut nulli laudatorum cedat. Nec existimes in una tantum morari illos ignes angustiæ, pertingunt certè per longa spacia sub terris. *Agricol. lib. 4, de nat. effl. c. 24.* In Campania ex Cumis per Bajanum, Puteolanum, Neapolitanum; Ex Campania etiam pertingere videntur ad Insulas, Ænariam, Vulcanias &c. Hinc scitè Pindarus finxit Typhonem Gigantem; fulmine ictum sub his locis humatum jacere.

Art. IV. *De ortu ignus subterranei.*

PLacet jam ortum horum ignium inquirere, quidque sit quod eos accendat & alat. Fabulosa de Ætna (de hac plenius cap. 4) tradunt Poëtæ. *Hyginius μυθολογ. cap. 152. Tartarus ex terra procreavit Typhonem immani magnitudine, specieque portentosa, cui centum capita Draconum ex humeris enata erant. Hic Iovem provocavit, si vellet secum de regno certare. Iovis fulmine ardenti pectus ejus percussit, qui quum flagraret, montem Ætnam, qui est in Sicilia, super eum imposuit, ex eo adhuc ardere dicitur. Isidorus lib. 14, c. 8.* Sulphuri attribuit, quod agitatione ventorum accendatur. *Iustinus* aquis ali asserit. De Hecla refert *Blefkenius*, quo igne quave materia ardeat, ignorari; cum verò per totam Islandiam sulphur effodiatur, sulphuream materiam aliquando ibi accensam videri. Haud

longè ab Hecla sunt sulphuris fodinæ, inquit *Bertius*, in Islandia. Nobis certum nutrimentum igni suppetere subterraneo, illudque tale quod in aqua etiam ardeat. In montibus enim hisce fit aquarum à scriptoribus mentio, & nos ostendimus in mari quondam arsisse; *Lydiat verò l. de origine fontium*, valentissimum in maris gurgitibus ignem reperiri existimat, idque terræ motu ostendit. Non potest igitur fomes ejus esse arida & similis terræ, quam *Dorsam* dicimus. Etenim ea citò, & igni consumitur, & aqua restinguitur. Nec *Marga*, quia hæc non ardet, nisi sulphurata, & bituminosa. Sulphur ardet quidem, sed non minus aqua cito extinguitur. Bitumen ergo. Et certe hoc primum subjectum esse videtur. Nymphæi crateri fontes subesse scribit *Strabo*; aquis bitumine scatentibus ardere apponit *Plinius lib. 2, cap. 106*. Bitumen ardens ad Heclam Islandiæ montem emittit ignem, qui consumit aquam. Lapides rivorum & arenæ ad Hephestios Lyciæ montes ardent, & bituminosi sunt. Naphtæ magna cognatio ignium, transiliuntque protinus in eam undecunque visam. *Plinius lib. c.* Bitumen igitur pabulum ignium existimemus. Accenduntur verò à spiritu ignito, is ignescit, cum ipsum frigus vel exprimit, tanquam nubes fulgura elidunt, vel in locorum angustias impellit, per quas se torquens, exitumque quærens, ipso conflictu exardescit, atque inflammatur. *Agric. lib. cit.*

Art. V. *De miraculis Ignium in duratione, ustione, & extinctione.*

IGnes quidam sunt perpetui. Asbestos lapis semel accensus extingui non potest, ideoque in fanis idolorum & sepulchris collocatum scriptores memorant. *Solinus cap. 12*. Erutum quondam sepulchrum, in quo candela supra millesimum quingentesimum annum ardebat, tacta inter admotas manus in tenuissimum abiit pulverem. *Vives ad lib. 21, de Civitate Dei.* Visi à Vive Parisiis Lichni,

Lichni, qui semel accensi, nunquam absumti sunt. In Britannia Minervæ delubrum perpetuum ignem habuit, ubi tabuisset, in globos saxeos conversus est. *Solinus c. 24. Polyhist.* Idem de ligno quodam juxta Vrabam in novo orbe traditum. Sunt & quidam ignes, qui non urunt, sive simpliciter, sive in certa materia, sive miraculosè. In Pythecusis, inquit *Aristoteles admir. c. 35*, est fervens & calidus ignis, qui non comburit, viret æternum aquas Scantias contegens fraxinus. *Plin. lib. 2, c. 107.* In Puteolano monte sulphureo ignis est manans, qui neque oleo, neque cera, aut quolibet pingui, neque sulphure quidem accenditur, aut augetur, neque aqua restinguitur, aut accenditur, stuppam injectam non adurit, nihil denique ex eo accendi potest luminis. *Majolus colloq. 22*, non ignem, sed igneam existimat aquam. Prope Pataram Lyciæ, flamma in campo ejicitur; sentis ardorem manus si admoves, adustionem nunquam experieris. Aëris circumambientis frigidi, & humidi, partes id facere dicuntur, qui ipsum ignem propter raritatem cum ingrediantur, infringunt ustionem; Confecta ex quodam lini genere mantilia, non comburuntur, sordibus infecta non lavantur, sed in ignem missa poliuntur *Lemnius in lib. 2, de occult. c. 12.* Nascitur id in desertis Indiæ genus, in quibus aëris ambientis qualitas, & soli conditio talem stirpibus inserit naturam, ut fingi texique in lintea possint. Ligna, & tabulata alumine, addo & ovis illita, non ardescunt. *Plin. lib. 29, c. 3.* Nec postes viridi imbuti colore, modo durior ipsis obducatur crusta, atque alumen, plumbique albi cineres copiosè pigmentis commisceantur; Densum quia & durum lignum redditur ignis non penetrat. Hinc *Sylla* turrim quandam ligneam alumine oblitam exurere non potuit. *C. Cæsar* Castello circa Padum ex Laringa constructo materia ignem admovit, non exussit *Vitruv. l. 2 c. 9.* Non solum enim à carie immunis larix est, sed ne in

 carbo-

carbones quidem resolvitur. Compacta in causa duritics. *Lemn. l. c.* Quid dicemus de *Pyrrho* in cujus majorem dextri pedis articulum nil ignis potuit? Quid de Zwinglio, cujus cor post exustionem illæsum inventum est. *Thuan. lib. 1. Histor.* Salamandra in mediis flammis vivit incolumis, si Plinio credimus; & ahem fundus, in quo inter medias flammas aqua fervet, frigescit, ignescunt ipsa latera. Scribit tamen *Dioscorides lib. 2, c. 52.* illam cum humidæ & frigidæ naturæ sit, suo prunas restinguere attactu aliquandiu, tandem & aduri, & consumi. Hujus ratio figura ignis est. In Pyramidem ascendit, & cacuminatur, & tenues partes primæ ascendunt, minus tenues ad latera diffunduntur. *Keckerm. disp. 4 Phys. coroll. 10.* Sunt & in sacris exempla. In flamma ignis de medio rubi apparuit *Mosi* Dominus, mansit rubus integer. *Exodi cap. 3.* Curru & equis igneis sublatus in cœlum *Elias.* Tres pueri in fornacem Babylonicam conjecti, ne capillum quidem amiserunt; extincti, qui extra accessere propius *in adject. ad cap. 3 Danielis.* Quid puerulo Ebræo Constantinopoli acciderit, memorat Evagrius. Hæc de ustione jam de extinctione. Ex Hecla monte emergit quidam ignis, qui stupa extinguitur; qui ex monte Chimera fœno aut terra apud Coloniam Vbiorum saxis & pannis. Cum verò Carolus Dux Burgundiæ Geldrensem occupasset civitatem: incensa erat humus, ardebant herbæ & radices, incendium nulla ope humana extingui poterat, in Burgundiam penetravit *Fulgosius lib. 1.* Addere his placuit etiam Chymica illa Tritenhemii artificia, quibus ignes æternos procuravit, recensente quodam *anonymo in aureo vellere, nomine Bartholomæi Korndorferi.* Sunt autem duo lumina æterna, quorum prius miscet Sulphuris, & Aluminis calcinati quaternas uncias, & in sublime actis flores conficit. Florum sextantem cum semuncia jungit, Boraci Crystallino Veneto unciali, inque concha vitrea con-

contritis, affundit ſpiritum vini quater deſtillatum, & facta digeſtione abſtracto illo, novum reponit, idque repetit bis, ter, vel quater, donec ſulphur in ærea lamina candefacta ſine fumo, inſtar ceræ fluat. Hoc pabulum eſt. Poſtea adornandum eſt & Ellychnium hac arte. Asbeſti lapidis filamenta longitudine fere digiti auricularis, craſſitie verò media colligantur ſerico albo. Factum inde Ellychnium in vitro veneto ſulphure, ſeu alimento prius purgato conſpergitur, tumulaturque, & in arena calente horis 24 decoquitur, ebulliente ſemper ſulphure. Inunctum delibutumque ſic Ellychnium, diſponitur in concha vitrea, ut emineat paululum: aggeritur ſulphur præparatum, concha in arenam calentem infertur, ut liqueſcat ſulphur, & comprehendat Ellychnium. Tunc hoc incenſum ardet jugi flammâ. Poteris lampadem quolibet loco reponere. Hic eſt ignis æternus prior. Poſterior ita habet. Salis toſti libræ affunde acetum ex vino forte; Abſtrahe uſque ad conſiſtentiam olei; Redde novum, macera, deſtilla ut ante, idque quater: In aceto hoc infunde vitri antimonii ſubtiliſſimè levigati libram. Repone infuſionem in cinerem calidum horis ſex, clauſo vaſe, ut extrahatur tinctura rubicunda. Effuſo aceto iſto, ſubmitte aliud, atque iterum extrahe, laborem repetens, donec tota rubedo reſoluta ſit, & extracta. Coagula extractiones, uſque ad olei conſiſtentiam, quam in balneo rectifica ad puritatem. Cape deinde pulverem antimonii, ex quo rubedo extracta eſt, & in minutiſſimum pollinem redige, cui in vitrum injecto infunde oleum rectificatum: abſtrahe & redde ſepties, donec corpus devoret totum ſuum oleum, fiatque ſiccum. Hæc extrahe per vini ſpiritum, toties mutatum, donec eſſentia tota exierit. Menſtrua collecta in phiala Veneta, inducta papyro quintuplici, deſtilla, ut ſpiritu exeunte, in fundo ma-

neat oleum incombuſtile, cujus uſus eſt cum Elychnio ut ſulphuris, de quo ante.

CAPVT II.

DE AERE.

Artic. I. *De tribus aëris regionibus.*

REgiones tres conſtituunt Phyſici, quarum media ita frigida eſt, ut periculum ſit, ne milvus qui tempore caniculæ à meridie ad veſperam ibi degere ſolet, congelaſcat, vel ſaltem membra ejus rigeant, ſi diuturniorem traxerit moram. Et certe in ipſis Alpibus perpetuo tanta nix eſt, ut etiam æſtivis menſibus iter ſit horridum. Qui montium Baldi in agro Veronenſi perreptarunt cacumina, non minus in illis frigus Iulio & Auguſto menſibus experti ſunt, quam maxima bruma ſæviente. *Aldrovand. Ornith. lib. 5, c. 15.* Tam tenuem ibi eſſe aërem quidam exiſtimant, ut ad vitam ſuſtinendam ſit ineptus. *Auguſtinus de Geneſi ad liter. l. 13, c. 2.* ex aliorum relatu refert quod qui verticem montis Olympii vel ſacrificiorum gratia, vel contemplandorum ſyderum cauſa conſcendunt, ſpongias aqua imbutas eo deferant, ut ex iis ſpiritum retrahere poſſint. At ex hiſtoria diluvii, & aliis animadverti poteſt, montes tam altos eſſe, ut emineant ex nubibus, & nihilominus habeant auram vitæ commodam. *Libavius de orig. rerum, lib. 6.*

Eſt in Inſula Zelainica mons altiſſimus, in vertice amœniſſimus. In Arabia Felice mons ſummus, oppidum quoque habet in ſummitate. Vires aëris ſi attendimus inſignes ſunt, de quibus paſſim apud Phyſicos. Cardanus incluſum corrumpere animalia anima carentia conſervare aſſeruit, liberum è contra. Verum id vix exempla concedunt. In Luſitanorum navigationibus nautæ aliquot ſub æquinoctiali penè animam efflarunt, quanquam medio in Oceano liberrimo cælo,

lo. Et nobis præſentibus, inquit *Scaliger exercit. 31* Itali quidam *Lypſiæ* in vaporariis deliquium animi paſſi ſunt; & de Cocali Regis necatione meminiſſe potes ex hiſtoriis. Triticum in Syris ſtipatum, non corrumpitur, & in horreis concluſis vitiatur; apertis feneſtris, nil nocet ei.

Art. II. *De infectione aëris.*

NOn ſemper aër in ſuis permanet qualitatibus, inficitur aliquando noxiis. Ex Peruana Provincia in Chilam per montana tendentibus aura occurrit mortifera, antequam ſatis viatores ſentiant, & ſicut poma ab arbore, ſic interdum extremitates abſque ulla defluunt putredine. *Libavius de origine rerum.* In Monte Peruano Pariacacca aër ſingularis exiſtens, vitæ aſcendentibus parit deſperationem. Excitat vomitum tam vehementem, ut ſanguis ſequatur. Magis adfligit a mari aſcendentes, nec homines tantum, ſed & beſtiæ expoſitæ injuriæ dicuntur. Locus fertur altiſſimus & nivoſiſſimus in mundo, tribuſque, aut quatuor horis per illum tranſitur. In Chilienſibus montanis puer ſe in triduum ſuſtentaſſe dicitur, latitando poſt ingentia cadavera, ut aliquomodo ab allapſu flatuum peſtiferorum eſſet tutus. In libello *de cauſis elementorum propriis* ſcribitur ventum quendam interfeciſſe gentes in Hadramot. Idem narrat tempore Philippi Regis Macedonum accidiſſe, ut in via quadam inter duos montes, certâ horâ, quicunque eques tranſiſſet, concideret moribundus; Cauſa ignota idque paſſi ſunt etiam pedites, donec Socrates quidam altè erecto ſpeculo chalybeato, in utroque monte conſpexit duos Dracones contra ſe mutuo exhalantes peſtilentem ſpiritum; Cujus vi quicquid interceptum eſſet, moreretur. *Libav. l. cit.* Cauſa verò hujus afflictionis vera eſt, mineralium aër, nitroſis aliiſque metallicis refertus ſpiritibus. Talis deprehenditur in antris aliquibus Hungariæ & Sueciæ, ſcimuſque halinitrum

trum vulgare plurimos complecti spiritus. Itaque & impetuose adhibitis movetur ignibus, & aquis injectum, non parum refrigerat. Quod verò corpora non putrescunt, frigori id adscribitur; sed tribui potest spiritibus frigoris ex crasi, quales sunt in Fulminibus nonnullis: nam & ab his enecta animalium corpora non facilè corrumpuntur, durantque diu nisi superveniat causa potentior, illamque expellat.

Art. III. *De putredine Aëris.*

Ex putredine aëris oritur pestilentia, quæ diversarum constitutionum respectu diversimodè etiam se habet. Locris & Crotone nunquam fuisse annotatum est. *Plin. lib. 2, c. 96.* Sic & in illa Æthiopiæ parte, quæ accolit fluvium Nigrum; In Mauritania vastat omnia. Tholosæ aliquando, & in Provincia tam diu duravit, ut septennium perseveraret. In Septentrionales populos tam sæpe & adeò debacchatur, ut aliquando agros integros exhauriat colonis. *Scaliger Exerc. 32.* Observatum in meridionalibus partibus ad occasum Solis pestilentiam semper ire, nec unquam ferè aliter nisi hyeme, nec ut ternos excedat menses Mediolani anno 1524 tantopere sæviit, ut panis recens per noctem aëri expositus non solum mucidus evaserit, sed totus scatuerit vermiculis, bene valentes intra sex aut octo moriebantur horas. *Cardanus de rerum varietate, lib. 8, cap. 45.* Anno verò 1500 triginta millia Londini absumsit. Constantinopoli aliquando trecenta millia; totidem in Civitatibus Vandalicis per solum autumnum. Tempore Petrarchæ tam valida Italiæ incubuit, ut ex mille hominibus, vix decem superessent. *Alsted. in Chronol.* Quod verò pestilentiæ actio varia, in climate hoc vel illo, animalium speciebus, & hominum individuis, id ex causarum agentium robore, & patientium fit dispositione. *Forest. l. 6. obs. de Febre.* Si causa agens ex terræ aut aquæ squalore non valida fuerit, ex brutis

brutis malè duntaxat afficit ea, quæ secundum dispositionem tali veneno similem parata sint. Si verò validior fuerit, in speciem humanam grassabitur, ita tamen ut ex se nec regionem, nec civitatem, nec pagum, nec oppidum transitura sit. Hæc enim uno duntaxat loco homines corripit. Si verò agens ex superiori causa, aut ab inferiore polluto aëre ortum habuerit, genus tantum humanum inquinabitur. Si autem à superiore & inferiore simul contigerit, tum omnium animantium species peste corripi possunt: attamen secundum eorum corporum dispositionem.

Art. IV. *De attractione, refrigeratione, penetrationeque aeris.*

VItæ humanæ aërem inservire, vix aliquem puto, qui nesciat. Arteriæ quippe venosæ rami ex universis pulmonibus sanguinem imbibunt, per venam arteriosam ad eos delatum, inque iis subtiliorem redditum. Huic per os attractus permiscetur sanguini, hæcque miscella ad sinistrum cordis defertur ventriculum, spirituosus sanguis futura. *Ludovi. du Gardin Anatom. c. 40.* At confertim attractus suffocat *Zwinger. Physiol. l. 2, c. 23.* Candelæ quippe ardenti in libero aere, si vinum circumdes supetne, extinguitur, quoniam aerem lateralem præparatum interpositu vini non attrahit, & crudum & incoctum inferne attrahere nequit. Vim ejus diaphoreticam, vel exemplum ovi ostendit. In eo recente dum assatur, spiritus subtilis per medium exudat corticem roris instar. Quid in corpore humano? Plenum id rimarum, vel levi attactum faciet calore. Alias omnia replet & penetrat, permeat laterem, & concoctum ibi inflat calcem, ut mole auctâ frangat eundem. Videmus par lateris cocti poros ingressum aerem, lapillum, qui per incuriam illic latuit & in calcem conversus est, imprægnare, inque molem attollere, ita ut later rumpatur. *Zwinger. Phys. lib. 2, c. 25.* Ad hæc, obseruatione con-

conclusum certâ, facilem vel difficilem, vulnerum ratione aëris curationem. In locis palustribus ulcera capitis celeriter, crurum difficulter curantur. Hinc levia capitis Bononiæ & Lutetiæ vulnera, lethalia tibiarum apud Aveniones & Romæ. Ibi aer frigidus cerebro constitutione hostis; hic major ambientis fervor, quo humores liquefacti, magis deorsum tendunt. *Pareus lib. 10 Chirurg. c. 8.* Refrigerari novem potest modis; copiâ ac frequentiâ, flabello si novus apponitur; si nix & aqua circa lectum, si parietes fronde salicum obducti, vel linteis aceto & aqua rosata intinctis, si irroratur area, & fontes in cubili parantur, si lecti ex Avicenna super foveam aquarum, si ex pilis Camelorum iidem, vel ex linteis substracto coriosi, consperſus lectus herbis, si denique fragrantes prope lectum fructus positi. *Heurn. lib. 2, Medic. c. 18.*

CAPVT III.

DE AQVA.

Art. I. *De aquarum quantitate, & colore.*

TAntum de aëre; sequitur elementum aquæ, & inter consideranda quantitas primò & color. Iuxta urbem Simqui in regione magni Cham, flumen Quian per decem millia passuum patet, ducentas alluit urbes, & longitudo ei tanta, ut centum diebus enavigari nequeat. In portu illius urbis, quinquaginta millia navium se numerasse scribit *Polus.* Nivibus liquatis ingens & Duina in Moscovia fluvius, toto die celeri nequit trajici navigio, latera ad 50 passuum extendit millia. *Iovius* Genebaræ lacus, Ianuarium Lusitani dicunt. *Thuan. histor. lib. 16.* tantæ sub ipso Capricorno amplitudinis, ut scripserint, qui eo appulerunt, totius orbis navibus commodam stationem præbere posse. Colores quod attinet, varii in variis. Lactis diluti est Danubius, quâ Nori-

Noricum & Vindeliciam à Germania dividit. *Agricola in lib. de natura effluent.* Aquæ Mæni, maximè ubi per Francos delapſus Rheno accipitur, flaveſcunt. Telephi juxta Pataras fons turbidus, cum cruore miſcetur. In Æthiopia rubræ ſunt; vertitur in furorem quiſquis biberit. Neuſolæ in Carpatho monte ex veteri quodam cuniculo effluentes, vireſcunt; Ilzæ, qui ex Bohemicis profuſus montibus, in Danubium influit, nigræ.

Artic. II. *De aquarum ſapore.*

HAud minor aquarum in ſaporibus varietas. Dulceſcunt quædam, vini quædam referunt guſtum; ſalſas, aluminoſas, acidas, amaras paſſim invenies. Dulces Elei & Chocopis fluviorum aquæ; Reges Perſarum bibêre, & in longinquas deportavere terras. Suavior lacte calida Cardiæ aqua in Campo, qui vocatur Albus. *Pauſanias.* Vinoſa juxta Paphlagoniam: hinc potandi gratiâ indigenæ apud eam frequentes. In ſinu maris Adriatici ubi vertit ad Aquilejam, ſeptem ſunt fontes omnes uno excepto ſalſi. *Polyb. in hiſt.* In Mileto unus, cujus fluentis aquæ ſuperiores dulciſſimæ; ſalſedine inferiores tinguntur. *Ariſtobul. Caſſand.* Tantæ rivulus Exampei amaritudinis, ut Hypanim ingens Ponti inficiat flumen. In lacu Aſcanio, & quibuſdam circa Chalcida, fontibus, ſummæ aquæ dulces ſunt, potanturque nitroſæ inferiores. *Plinius in hiſtor.* Acidi prope Culmam fontes; & quia aqua quamvis frigida, ebullit, inſanire videntur, *Agricol. l. cit.* Ibidem acidula; cui furioſæ inditum nomen, quod ebulliens tonitru imitatur boatu. In Cepuſio Smolnicii, non tantum ferrum corrodit, ſed & vertit in æs; Stygii verò, circa Theſſalica Tempe, fluvii, neque in argenteo vaſe, neque in æneo, neque in ferreo conſervari poteſt, vi ſua illa corrodens, erumpit. Solâ coerçetur ungulâ.

Artic.

Artic. III. *De aquarum odore, primis & secundis qualitatibus.*

CAlidæ quæ absunt à Rhegio Lepidi Æmilli oppido, viginti sex passuum millibus tam præstantissimum olent bitumen, ut Camphorâ permistę videantur. In Peloponneso puteus ad sacram Dianæ ædem erat, cujus aqua cum bitumine permista, unguenti Cyziceni reddebat odorem; In Hildeshemio duo fontes sunt: alter ex marmore putridi ovi olente virus effluit, & gustu suavis est; sed si quis jejunus eum biberit, ructus ejicit, marmoris detriti odorem exhalantes: alter sulphuratus pyrium olet pulverem. Hujus aqua lapides in alveo rivuli jacentes, limo obducit, qui derasus & exsiccatus sulphur est. *Agric. lib. cit.* Arethusa Siciliæ fons, stato tempore fumum reddere dicitur. Visebadæ in platea fons est aquæ tam calidę, ut non modo coquat ova, sed etiam de alitum cute plumas eximat, de suilla setas, sive immergantur animantes, sive perfundantur. Ad Corinthum fontis aquam, qui ex excelso manat vertice, nive frigidiorem asserit *Ptolomæus Commentar. lib. 7.* Iuxta littora Cubæ est fluvius ita perennis ut navigari possit, aquæ ejus ita fervent, ut contrectari manibus recusent *Martyr. sum. Ind.* Iuxta Provinciam Tapalam ruit tam fervens, ut tranari nequeat. *Ramus. Tom. 3.* Apud Segestanos Sicilię Halbesus in medio flumine subita æstuatione fervet: Pontus flumen intra Medorum, Scytharumque Regionem situm; in quo lapides ardentes devolvuntur, ipsum nihilominus frigidum; Hi si agitentur, citissimè extinguuntur, aquâ irrigati lucidius splendent. Iuxta Ethamam denique urbem, fervidum est flumen, sed leprosis ac ulceratis salutare. *Leonius.* Quędam etiam alias supernatant aquæ. Arsanias vicinum Tigrum supernatat, quoties uterque intumescens extra ripas diffluit. Peneres accipit amnem Eurotam, nec recipit, sed olei instar superna-

pernatantem brevi ſpacio portatum abdicat. *Plinius hiſtor. natural.*

Art. IV. *De vario aquarum decurſu.*

TRaditur de Pyramo Fluvio Cappadociæ, qui fontibus in ipſa planitie ſcatētibus oritur, quod ſtatim profundo lateat hiatu, in plurima ſub terra effuſus ſpacia, emergat poſt navigabilis tanto cum impetu, ut ſi quis in hiatum, unde emergit haſtam immiſerit, vis ſpiritus renitentis eam ejiciat *Strabo lib. 12.* Non longè à Pompejopoli in oppido Coricos, in imo ſpecies miræ profunditatis, amnis ingens, ingenti ſe tollit fronte, ubi magnum impetum brevi alveo traxit, iterum demergitur. *Mela lib. 1, c. 6.* Aqua Martia poſt longos excurſus ex ultimis Pelignorum montibus, tranſiens Marſium & Fucinum lacum, in ſpecum demergitur, tandem in Tiburtina ſe aperit, 9000 paſſuum fornicibus ſtructis in urbem ipſam Romam perducta eſt. *Plin. lib. 31, c. 3.* Sabbaticus ſeptimo quoque die exinaniri conſueverat, atque exſiccabatur, ſex reliquis ſemper aquis oppletus: id autem ceſſante ſacrificio, ceſſavit *Ioſeph. l. 7, c. 24.* Quidam apud Bocatium fluvius, quolibet decennio, repentino quodam motu uno momento prægrandem fragorem ob ſaxorum eliſionem emittit, & lapides ipſi declivi per triduum fluunt curſu, ter ac quater quotidie, etiam ſereno cœlo; at poſtriduum omnia ſubſident. De Hircaniæ fluminibus *Strabo lib. 11. Sunt mari alta littora exciſis rupibus prominentia. Cum autem flumina ex ipſis cautium cacuminibus in mare furentia deſiliant, maximum inter mare & rupes ſuo caſu ſpacium præterlabuntur, ut ſub cadentibus aquis, velut ſub fornicibus exercitus etiam intacti procedere poſſint.* Trochlotes in Aquilonari Norvegia tantum fragorem currendo edit, ut ad viginti milliaria exaudiatur *Olaus l. 2 c. 28.* Beca in Livonia tanto lapſu è ſcopulis ruit, ut ſurdos reddat, *Ortel. in Livon.* Tanais à Scythis longiſsimo curſu in Mæotidem paludem

ruens,

ruens, adeo longè latéque eam ampliat, ut pręgrandis mons ab ignaris exiſtimetur. *Boccatius.* In templo Salomonis fluebat fons, ęſtate copioſus, hyeme exiguus. *Euſeb. præpar. Evang.l.9,c.4.* Cauſam ſi quęris, à tempore ſumitur. Omnia hyeme madent, oppleti hinc aquis ſinus, & ſpiritus defectu, inter viſcera continentur; at areſcunt ęſtate omnia, ſoliſque fervor penetrat; hinc & in venas congregatio, & impellente ſpiritu decurſus. Męander ita ſinuoſus eſt flexibilis, ut ſępè credatur reverti &c. De Nilo & aliis qui volet Geographos conſulat.

Art. V. *De mutatione quantitatis, & qualitatum in aquis.*

MAgna hęc in aquis varietas, quam protuli, ſapientię & potentię Divinę index; non minus mirum, eaſdem interdum variè mutari. Mutari certum. Fons in Tenedo Inſula ſemper à tertia noctis hora in ſextam ab ęſtivo ſolſtitio exundat: Alter in Dodone, cui à Iove nomen eſt, meridie ſemper deficit, & Padi diebus ęſtivis velut interquieſcentem areſcere reliquit *Plinius*. In Latio Anagnanię fons Tophanus, cum Fucinus lacus glaciatur, ſicceſcit; aliis anni temporibus, magnam aquarum effundit copiam. *Agricol. l. citato paſſim.* Aquę lacus Babylonii ęſtate rubrę ſunt. Boryſthenis quibuſdam anni tempeſtatibus ęrugine tinctę videntur. Aqua fontis Tungrorum ſubditis efferveſcens ignibus, rubrum affectat colorem. Amnis in Caria ad templum Neptuni aquę dulces, ſalſum induerunt ſaporem; in Thracia verò imperitante Georgio Deſpota dulcis fons moleſtam ſuſcepit amaritiem: imo totos fluvios mutatos fuiſſe ad Citheronem, in Beotia ſcribit *Theophraſtus*. Aquarum, quę fluunt juxta metalla Pangęi Thracię montis, Cotylen atticam perhibent ęſtate pendere drachmas ſexaginta quatuor, hyeme nonaginta ſex. In Cyrenaica Provincia Solis fons media nocte fervet, mox ſenſim

ſenſim tepeſcit, dein ad primam lucem friget; & quo ſol magis attollitur, eo fit frigidior, adeo ut meridie rigeat: tum rurſus paulatim tepeſcit; dein ad primam noctem calet, ac quo magis ille progreditur, eo fit calidior. Idem fons ſingulis diebus, ut ad medium diem fit frigidus, ita & dulcis;ut ad mediam noctem calidus,ita amarus.

Artic. VI. *De nonnullis aliis aquarum admirandis.*

FVere & preterita, ſed majora ſequuntur: facilè in illis dare cauſam, miſtionem,& alia quędam externa ſi attenderis, difficile hic, etſi in quibuſdam, pleraque tamen occultis dicere venit qualitatibus. Referam breviter. Fontis Gothici effuſę ſuper terram guttę, moveri deſinunt, ab aëre condenſantur; In lapidem in urceis abeunt Cepuſianę; ſtolidos faciunt Rheticę; dentes excutiunt intra biennium, compageſque ſolvunt genuum illę, quas in Germania maritimo tractu eſſe ſcribit *Plinius*. In lapides foraminata vertunt Iſlandicę; ligna corticibus ſaxeis obducunt Albulę; Canorę à Zamenſibus in Africa voces: Soractis oriente Sole ferventi ſimilis exundat; pereunt aves,quę tum guſtaverint. Abſtemius fit, qui à Clitorio lacu biberit; obliviosſus qui è fonte ad Trophonium Deum prope flumen Orchomenon: *Plutarch.* hebetudinem ſenſuum contrahit, qui ex fonte in Cea inſula. Cauſam rationc prioris in Bitumen refert *Agricola de reb. è terra effluent. l. 2. Vt enim*, inquit, *paſtinacæ ſilveſtris ſemina linteolo involuta, & in vinum poſita, utque pulveres florum hermodactyli, quibus Turcæ utuntur cum eodem ſumti faciunt, ut ocyus & fortius inebriet; ita bituminis aliquod genus aquis permiſtum inebriare ſolet.* Equi Sibarim potantes ſternutamentis agitantur; nigredinem contrahit, quicquid eo aſperſum fuerit. Clitumnus Vmbrię potus candidos boves facit, oves Ceſiphus Bœotię; candidiorem, molliorem, ac magis porrectam comam,qui in Cappadocia,

docia. In Ponto Aſtaces campos irrigat, in quibus paſtę nigro lacte Equę gentem alunt. Reddunt in Gadaride, calvos homines; pilos, ungues, cornua pecori detrahunt. Reatinis paludibus, ungulas jumentorum indurari ſcribit *Cicero.* Calidæ ad arcem Novæ domus annulos in eis lavantium argenteos, aureo tingunt colore, reddunt illuſtriores aureos. Non alit Aniger, qui ex Lapitho Arcadiæ monte defluit, piſces, priuſquam recipiat Acidantem, & qui tum ex eo in Anigrum ingrediuntur, non ſunt edules, cum in Acidante ſint. *Pauſanias.* Lacus Siciliæ Agrigentinus ſuſtinet ea quæ in aquis non natant; Æthiopiæ tam liquidus eſt, ut folia proximis arboribus deciſa, non ferat. In Aſphaltite lacu homo manibus pedibuſque ligatus non mergitur. Cauſa nimiæ ſalis adſcribitur miſturæ. Hieronymus Florentinus decoctorem de turri in aquas ligatum præcipitatum, per integram ſuſtentatum noctem vidit: in Hiſpania lateres ex terra, quâ argentea opera abſterguntur formatos, aquis innataſſe obſervavit *Poſidonius.* Cleon & Geon duo in Phrygia fontes fuere; expreſsit alterius aquâ lachrymas: duo in Fortunatis, alterum qui guſtarunt, riſu ſolvebantur in mortem; dabat alter remedium affectis. Anauros Theſſaliæ & Boriſthenes nullum halitum, nedum nebulam emittunt. Cauſam in temperationem multi conferunt, aliunde quærunt alii. *Qua parte fluviorum* (verba *Agricolæ lib. 2, de effl. ex terra c. 17*) *alvei in vado nullæ ſunt venæ & fibræ, ea nullas auras exſpirare poſſunt.* In Caucaſi montis nivibus glebæ concreſcunt cavæ, bonamque in membrana aquam continent; in iiſdem animalia: quarum tunicis ruptis aqua quam complectuntur, bibitur optima. *Strabo in Geograph.* Nilus fœminas ita fœcundas reddit, ut uno utero quaterni & ſeni gignantur: *Plin. in hiſtor.* Alpium accolas fontis cujuſdam aqua gutturoſos facit *Lang. l. 1, epiſt. 43.* In prato verò Rupertino, prope Argentinam fons fuiſſe perhibebatur, qui bron-

bronchocelen peperit potatoribus. Hydrargiro infectæ videntur: Nam hoc cerebro & nervis inimicum, non tantum pituitam ab internis ad caput & colli regerit glandulas: sed etiam congestam in capite ad partes sibi subjectas præcipitat. *Sebizius de Acidul. s. 1, dist. 6, corol. 1, thes. 12.* Siciliæ fluvius Diana, qui ad Camerinam fluit, nisi à pudica hauriatur fœmina, misceri vino nequit. *Solinus c. 10.* Styx in Arcadia epota illico interficit, omnia penetrat & disrumpit, asini tantum cujusdam continetur cornibus: *Seneca lib. 3 natur. cap. 25.* In Nigrum Africæ flumen duo influunt fluvii, subrubidus alteri color, subalbus alteri. *Barrens. histor. Dec. 1, l. 3, c. 8.* Si quis ex utroque biberit, evomere cogitur utrumque; at si quis alterum, diversis intervallis suboritur vomitus; at ubi influxerit uterque in Nigrum, & ex permistis bibatur, nulla ad vomitum est provocatio. Narvia Lithuaniæ fluvius est, ejus aquam quam primum serpentes attigerint, edito sibilo refugiunt. *Cromer. descript. Polon. l. 1.* Sardiniæ in mediterraneis fons, longitudinem & brevitatem dierum observat, & juxta hos fluit. In Ferri Insula una ex Canariis nulla est aqua, ardenti ipsa cœlo, sōlo arido, squallentes æstu homines, pecudésque destituit: sed ibi est arbor, cujus species ignota, folia longa, arcta & perpetuo virentia. Eam semper nubecula circumdat, ex qua ita folia humectantur, ut ex ea perpetuo limpidissimus liquor exstillet, quem vasis circa arborem dispositis incolæ excipiunt. *Bertius in descrip. Canariarum.* Marinæ aquæ si sint egelidæ, ac tepore imbutæ tempestates ante biduum portendunt, ventosque impetuosos. *Lemnius de occult. lib. 2, c. 49.* In Anglia prope novum Castrum est lacus Myrtous dictus, cujus pars semper etiam per æstatem concreta, pars ne hyeme quidem glaciatur. *Thuan. in histor.* Sed cesso de his. Plura qui volet Autores consulat, præsertim Claudium Vendelinum, quem honoris causa nomino,

mino, si Nili admiranda explorare voluerit.

Artic. VII. *De nonnullis aquarum inundationibus; & de Diluvio universali.*

DIvini furoris signa diluvia fuere, tantoque majora, quanto & illa acerbior, & mortalium enormior exorbitatio. Maximum illud quod universale dicimus, quod anno Mundi 1656 ad exitum vergente sua sumsit initia. Obturacula in specubus nubium rupta sunt, & ingentes aquarum per quadraginta dies, defluxere globi. Fontes quoque abyssi magnæ diffissæ sunt, ita ut aquæ sesquicentum diebus indesinenter accrescerent, & montes quindecim cubitis transcenderent, editissimos. Postea decreverunt, sed pauxillatim. Nam intra septuaginta demum dies cacumine apparere cœperunt. Novi orbis incolæ à majoribus suis accepisse dicuntur. Peruani tradunt, terras eas omnes aquis mersas latuisse; periisse homines exceptis paucis, qui in lignea se receperunt vasa; veluti naves; ibi commeatu proviso egisse, donec aquæ decrescerent & abirent, quod canum collegerunt indicio, quos foras identidem emittebant, & cum madidi à natatu redirent, sciebant aquas superesse, deesse, cum sicci. *August. Carata.* At Mexicani quinque soles ad hoc luxisse ævi, & primum illum aquis periisse, unaque cum eo homines, & quicquid in terris esset. Hæc illi picturis & notis prodita ab antiquo habent; fidem Platonico diluvio, quod in Atlantide Insula evenisse dicitur adstruentes. *Lupus Gomara.* Cæterum causam illius diluvii Vniversalis igni subterraneo in gradu intensiori, augente molem per rarefactionem, donec cavernis suis agi non posset, adscribit *Lydiat.* Demonstrare id videtur Genesis. Nam & abyssi magnæ, fontes reclusi dicuntur, & immissum exactis quadraginta diebus ventum, aquamque sedatam quievisse. Intelligi verò debet, ventus è sicca exhalatione, quam copiosissimam toto diluvii

luvii tempore, è maris gurgitibus calor excitaverit subterraneus plurimum auctus, tum demum iis exclusum esse, aërisque motum correpti revolutione cœli, & impetu firmamenti intendisse. Fuere vero præter hoc & aliæ portentosæ. Anno 1095 diluvio in Syria innumeri homines fuere oppressi. Hoc diluvium prædixit Astrologus Mahumedanus, argumento conjunctionis omnium planetarum. (*Alsted. Chronol. c. 25*) excepto Saturno in signo Piscium; quæ fuerit similis illi tempore Nohæ, quo omnes septem planetæ coierint in uno signo. Anno 1164 tanta in Frisia fuit, ut omnem maritimam involvens terram, multa hominum consumserit millia: *Krantz l. 5, c. 4 Vandal.* Anno 1183 retrocedens mare Siculum quinque in se traxit millia, *Bergomas in Lucio III.* Anno 1218 in Frisia centum periere millia. *Nauclerus generat. 40, Neubrigensis Angl. hist. l. 3, c. 20.* In Hollandia anno 1287 maritimæ regiones non procul à Dordraco oppressæ sunt, sedecim amplissimæ demersæ Parochiæ: *Largus in Chron. Cittizen. Krantz Vandal. l. 10, c. 36.* Anno 1421 absorptis septuaginta duobus pagis, centum hominum una absorpta millia: Anno 1530 tam prodigiosa erat, ut in Hollandia, Zeelandia, Frisia, Brabantia, & Flandria quadraginta evanuerint Parochiæ. *Iohan le petit in magno Chronico Hollandiæ.* Anno 1509, mense Septembri, mare inter Peram & Constantinopolim ita intumuit, ut mœnia Constantinopolitana excederet; periere in urbe tredecim millia. *Sur. in histor.* In novo orbe in Gangona valle, mare ad quatuor passuum millia præter morem est egressum, ingruente ingenti procella, non modo ædificia subruta, sed etiam arbores eradicatæ præmaximæ & translatæ, ac si arboribus plueret. *Martyr in Summar. India.* Anno 1604 haud minor jam enumeratis in Britannia accidit, quam quia *Illustris Thuanus l. 138* sufficientissime descripsit, verbis ejus exprimo. Bristoliæ (inquit) civitati maritimæ, quæ

secundum Londinum, & Eboracum in Regno primaria est opibus & commercio frequenti, & quo nuper Hybernia advectæ ad nundinas proximas, quæ in VIII Kalend. Februarii incidunt merces corruptæ, horrea frumento & stramine plena, huc illuc dissipata, equi & alia jumenta aquis mersa, & ædificiis vi fluctuum magnam partem collapsis, homines qui in culmina domorum confugerant, una obruti, plerique in agro deprehensi, dum domum subitò remeant, ut rebus suis convasatis saluti suorum consulant, tum rapido impetu mare, decem fere milliarium spatio excurrit, ut vix rebus suis relictis satis habuerint, quo se periculo eriperent. Sed omnium maxima diluvies fuit in Sommersettensi provincia ad viginti milliaria in longitudinem, in latitudinem quinque aquis effusis, quæ Hunsfeldiam oppidum, Granthanium, Kenhusium, Briandoum, & Kingsonium pagos cum multis ædibus per convalles sparsis merserant. Videre erat rusticos & homines in agro deprehensos, tignis dirutarum domorum insidentes, ubique fluitare, ad quos scaphæ tandem immissæ, quæ plerisque in tempore præsto fuere, fœnum in cumulos ut fit congestum, & trabibus ligneis impositum, undis innatare ubique cernebatur. & columbæ, cum aliunde pastus deessent, suibus immistæ aristis frumenti, in pyramides coacervati insidentes, granis fortè oblatis vescebantur; quin & cuniculi è foveis vi aquarum exclusi, in tergo ovium considere, & donec cum ovibus ipsis mergerentur diu fluctibus innatare visi. Fidem superant, quæ de tempestate illa Tragica, imo Poetica scripsere, qui res eas narrant. Iuxta Marclandiam in Norfolciensi agro non minus illa sæviit, ubi ut in subito & inopinato casu à furibus in agro deprehensis, vix expergefacti oppidani, ingenti & confusa orta comploratione, cum bonorum abjecta cura, quæ prima subierat, filii, patres, & matres, invicem fratres, alii quisque

que

que caritates suas, ut in Trojano excidio memoratur, secum traherent, aut humeris portarent, qui in montem Trichilum sesquimilliari inde distantem, trepida fuga evaserunt, quo & armenta & greges ex agris se receperant. Alii qui in oppido aut pigritia, aut infirmitate remanserant, cum postridie urbem aquis mersam ex fenestris superiorum conclavium aspicerent, frustra opem divinam pansis in cœlum manibus implorabant. Ad eum montem qui milliare circiter ambitu capiebat, cum aditus tanquam ad arduum scopulum, & in cacumine sentibus & ericetis impeditum non esset, ad summam desperationem cuncti in eo redacti erant, jam deficiente pecori gramine & inedia tantam multitudinem premente: cum è longinquo (nam aquæ ad sedecim milliaria excurrerant) commiseratione excitati vicini, scaphas pane & aqua onustas, summo scopuli labro admovent, & operibus complanata per sentes & ericeta via, ad miseros pervenerunt, & non solum viatico in præsens recrearunt, sed salutis in futurum spe impleverunt. Tantum *Thuanus*: nos cum eo.

CAPVT IV.

DE FONTIVM ORIGINE.

INnumeros in hac inferiore orbis sphæra inveniri fontes, eosque miros præcedentia ostendere, dignum ut unde oriantur diligentius indagemus. Ab aquis pluvialibus scaturiginem fontium voluere nonnulli, ex terra in aquam mutata scripsit Seneca, ex aeris vaporibus in terram conclusis, & eorum frigore condensatis, sensit Aristoteles. Credere vix securum. Quantum enim ad primum; Nulla infra pedes decem terram madefacit pluvia, & illa satiata, si quid præter ceciderit, excludit. *Seneca l. 3 natur. c. 7.* In siccissimis vero locis puteis in altum actis per ducentorum, & trecentorum pedum spatia uberes

aquarum inveniuntur venæ. Quoad ſecundum; Faciliùs poteſt aqua in terram mutari, & denſitas in cauſa eſt; Nec poteſt, ut tertium tangamus, tantâ aërem celeritate corrumpi, quanta fluunt aquæ, nec tanti ſuppeditari vapores. Nam decuplum oporteret eſſe aërem, cui nullus locus. Dicendum igitur per ſubterraneos canales, fontes de mari manare. Solum certè mare talibus ſufficit ſcaturiginibus, & dum illud nequicquam fluminum augeri videmus affluxu, per occultos ad ſuum fontem illa redire meatus, oſtenditur. Sed & de modo aſcenſionis eſt controverſia. Succuſſationi adſcribit *Socrates*; ſpiritui *Plinius lib. 21, c. 65.* Terræ ponderi aquam propellenti. *Bodinus l. 2 theatri*, maris moli *Scaliger*, vaporibus in ſe reflexis cæteri. Arduum eſt omnibus definire, nobis etiam non conſultum. Quia verò acutiſſimè de hac materia ſcripſiſſe videtur *Thomas Lydiat Anglus*, ſententiam ejus in paucas propoſitiones redactam, hic apponemus.

I *Succuſſatio aquæ ſurſum deorſum non eſt ejuſdem aſcenſus ad terræ ſuperficiem cauſa!* Nulla enim ejus agitationis cauſa, & cur non tandem in æquilibrio pònitur. II *Spiritu agi non eſt cauſa*; 1 Non videtur enim certo naturæ ordine in mari excitari, ſed per modum tempeſtatum. 2 Canales ſunt tortuoſi, ad latera potius, quam ad ſuperficiem terræ propelleretur. 3 Si contrarius ventus tantum in aqua quacunque facere nequit; quid hic ſpiritus? Receptacula etiam ſurſum compulſarum, ſi qua eſſent, ut Valleſius ait à foſſoribus inventa fuiſſent. III *Terræ pondus aquam propellens non eſt cauſa.* Nec enim terra in aquam incumbit, ſed vice verſa. Canales ubi non ſunt pleni, non inferiorem partem vacuam habent, ſed ſuperiorem. IV *Nec maris moles.* Arbitratur enim Scaliger compreſſam in Canalibus aquam, ab incumbente mari, egreſſum quærere: Exemplum lapidis in Vaſe; ſed hic duo ſumuntur. 1 Eandem eſſe ubique gravitatis rationem, atque vim

vim lapidis. 2 Partem aquæ marinæ plurimam esse extra suum locum. V *Nec vapores in se reflexi attrahentes, nec spongiosa terræ natura, nec terræ venæ, quibus aqua humor prolectetur.* Nam 1 vires attractrices magis campestribus locis convenirent, quàm montanis. 2 Si traherent, eò esset ut fruerentur: Vnde verò talia flumina? 3 Non reperiuntur aquarum venæ ita plenæ, ut illa ratio sive sanguinis in animalibus, sive in syphunculis requirit. VI *Eadem ratione aqua è cavernarum fundo elevatur ad capita fontium, quâ è mari elevatur ad mediam aeris regionem.* VII *Elevatio verò hæc fit vi caloris aquam in vapores resolventis.* Opus esse calore ipse Aristoteles innuit, ad id verò, ut aqua ex vapore fiat, non opus est frigore, sed tantum remissiore calore. VIII *Calor terræ non provenit à calore solis, terræ nimirum intra viscera sua.* Nam 1 non nisi ad duos passus penetrat; ideo Troglodytis non profundiores cavernæ. 2 In summis æstibus palus ligneus, unam aut alteram unciam crassus non penetratur. 3 Interiora terræ ad octo vel decem passus frigidiora, æstate quam hyeme inveniuntur. IX *Frigidi aeris in terræ superficie, antiperistasis nil ad rem facit.* 1 Mollius enim est quam terræ solidæ frigus: 2 quicquid intus caloris à Sole genitum per poros meat & evanescit. 3 Perit obsessus ab utroque frigore, ad quod non habet proportionem. X *Terræ in visceribus suis calor à duplici est causa.* In partibus enim superficiei vicinioribus est à radiis solaribus, in intimis verò visceribus ab aliis. Ille per poros æstate à Sole apertos permeat, & ideo evanescit; cum alias remotus, à principio originis suæ, fit imbecillior: hyeme verò, frigore constringitur. XI *Calor terræ in visceribus ex caliditate aquarum cognoscitur. Hæ autem nec à Sole calidæ, nec à sulphure, vel viva calce in canalibus, sed à solo igne subterraneo.* Non à Sole; Nam 1 non potest eò penetrare. 2 si inde essent, æstate id maximè fieret. Non à sulphure & calce: sulphur enim non

nisi actu calefactum calefacit, & viva calx tum demum cum ab aqua resolvitur: Ejus etiam immensa copia brevi tempore resolveretur, & mutationem in canalibus efficeret. Ab igne verò subterraneo calefieri, aliquot modis intelligi potest, 1 ut actu sit, & sic canales, quia lapidei, ferre non possent. 2 ut remotior, sed per fistulas, vaporem quemadmodum in balneis emittat: sic etiam non. Nec enim vapor tantarum esse posset virium, ut ebullire faciat. 3 Ut aqua ignem ardentem in alveis bituminosis interfluat. Sed sic etiam quæri posset; quare non egerat bitumen; quemadmodum in urbe Comagenes Samosata stagnum quoddam emisisse limum flagrantem, autor est *Plinius l. 2, c. 104, & 107.* nec non ignem ad aquas Scantias exivisse. 4 *Quartus modus est verus; Ars imitatur aliquo modo naturam, in vasis autem distillatoriis aqua vi caloris in vaporem resolvitur, & sursum vapor ascendit, in tectu ubi hæret, & ab intenso calore remotior revertitur in aquam. Sic etiam in visceribus terræ.* XIII *Fontes autem æstuantes, non videntur esse de numero aquarum manantium, sed stantium:* putei scilicet terræ motibus olim aperti, quos mari continuos esse mirum non est. In parva Insula contra Timevum amnem fontem calidum, scribit *Plinius l. 2, c. 103,* esse affluentem, mari affluente, refluentem refluente. In Gadibus è contra. *Plin. l. 2, c. 92.* Si vero ex æstuantibus aliqui sint manantes, de illis observandum, canales eorum ita sitos, ut mare æstu accedens in illas ingrediatur, aut si antea ingressum, magis effundat. Et sic vel proportionatus erit ignis calor, & major exhalatio, vel non, & sic minor. XIV *Quod autem de bituminosis, & saporem redolentibus, scribit Agricola, propinquitati attribui debet, evanescere verò ob distantiam justam.* quemadmodum id in aquis stillatitiis arte comparatis animadvertitur, ut evanescat tempore intercedente empyreuma. XV *Quia vero ignis hic per terræ motum multa potest in superficie, majora in suo regno poterit.*

terit. Poterit igitur obstruere canales veteres, aperire novos, in aliis atque aliis cavernis præter egestionem materiæ incensioni aptæ, vel ignis propagatione, vel spiritus conflictu nova excitare incendia; unde novi fluvii possunt generari. Solet tamen interdum etiam extingui, vel ita in profundum demergi, ut vires suas ad superficiem extendere nequeat. Hæc Lydiati sententia, quam prolixius exposuimus, ut meliùs cognita exactius expenderetur.

CAPUT V.

DE THERMIS.

Thermarum calorem variè naturalium scriptores explicavêre. Aristoteles à fulmine provenire putavit: sed falsum. Fulminis enim vis pestifera; cognoscet quisquis vinum attactum inspexerit. Aut exanimes, aut amentes reddit. At salubtes has communis est experientiæ. Quid quod multa loca, quæ nunquam fulminum persensere ictum? Nunquam enim quinque pedibus altius descendit *Sennerto* (*scient. Natural. l. 4, c. 10.*) placet fieri à duabus aquis ad tactum frigidis in concursu ob spirituum repugnantiam incalescentibus; quod animadvertitur in oleo Tartari, & spiritu Vitrioli, item aquæ fortis & tartari, butyri Antimonii & spiritus Nitri; quæ etsi ad tactum sunt frigida, tamen si misceantur, incalescunt, & quidem ita, ut si repente aquæ forti, in qua ferrum solutum est, oleum tartari infundatur, non solum ebulliat, sed & flammam mistura concipiat, quod etiam accidit, si butyro antimonii dicto confertim spiritus Nitri infundatur. Quidam calori terræ nativo, seu spiritui cuidam calido, ita ut his calidis spiritibus & exhalationibus non violento motu, sed natura calefacientibus, in quibusdam locis terræ meatus, calefiant, ut parietibus concavitatum calor ejusmodi communicetur; cujus ratione calor sufficiens

& perpetuus ipsis thermis communicari possit; quemadmodum ex Clibano calefacto, flamma omni remota, panem nihilominus sufficienter assari videmus. *Horstius de natura Thermar.* Alii igni subterraneo adscribunt; an bene? ex præcedentibus patuit. *Bartholin. de aquis.* Exemplo insuper declarari potest. Aqua salsa argillæ misceatur, fiatque ex argilla, vel limo globus, qui intus excavetur, orificiumque iterum argilla obstruatur, in quod fistula angusta indatur, globúsque igni admoveatur, ut fistula ab igne avertatur; Ubi globus incaluerit, ex globo per fistulam aqua calida effluet. *Sennert. l. 4 scient. natural. cap. 10.* Saporem thermæ à permistione sortiuntur terrarum, adde & quæ in terris sunt. In terra καὶ γλυκὺ, καὶ ὀξὺ, καὶ πικρὸν inesse scribit *Hippocrates* (*l. de natura humana*) inque illius visceribus, varias esse facultates, humoresque multiplices: *l. 4 de morbis.* Trahere unumquodque de terra alimentum, quale etiam ipsum existit. Hinc in Ionia & Peloponneso, etsi calor Solis sit sufficientissimus silphium minime nasci, etsi seminetur, ob defectum nimirum talis humoris, quo alatur. Insunt autem illi terræ & succi, non tantum quoad spirituosam, sed & quoad humidam & solidam substantiam. Concreti succi ab aquis liquantur, liquidi miscentur, terræ dissolvuntur, metallicáque ramenta inveniuntur. Salubritas illarum interdum variat: quia solis calore æstate perfusæ, attenuatæque optimæ. minus fractæ autumno, quia illi vicinior: tum vere. Aperitur enim terra, purificantur aquæ, salutare Solis accedit lumen. Hyeme pessimæ; Graviores enim, crassiores, halitibus subterraneis conspurcatæ evadunt. Mutationes subire varia docent exempla. *Fallop. de Thermis c. 11.* Savanarola balneum de aquis in agro Pisano graves inferre potoribus noxas ait; huncque effectum prævidere incolas. Nam cum aquam mense Martio, Aprili, aut Majo luteo tingi colore, turbidámque fieri cernunt, perni-

pernitiosam fore præsagiunt. *Aleardus Veronensis Medicus*, qui de balneis Calderianis scripsit, Apponitanam aquam quandoque lethalem esse dicit, exemplo cujusdam nobilis Galeatii, qui ex potu illius cum genero, & aliquot famulis obiit. Acidulæ Alsatiæ aliquando tam acres sunt, ut dysenteriam commoveant, nonnunquam effœtæ, & pristino vigore privatæ. *Sebizius de Acidulis diss. 50, sect. 1.* Causæ sunt variæ; inter ordinarias, pluviosa, nebulosa, caliginosa, austrina, & pestilens cœli constitutio, æstus nimius, inundationes, & terræ motus. Mirum verò quod de Thermis quibusdam Germaniæ scribitur, eas vectigali imposito exaruisse *Camerar. horis subcis. Cent. 2, c. 69.* Simile quid in Conchis accidit Slusæ. Cum enim harum collectioni vectigalis genus quoddam impositum esset, evanuerant; rediere, ablato. *Iacob Majer. in Annal. Flandriæ.*

CAPVT VI.

DE MARI.

Art. I. *De divisione, & nominibus maris.*

MAre aquarum est salsa & maxima collectio, quæ universam hanc quam incolimus terram ambit. Vtrum verò terras velut vinculum circumfluat, an in suum colligatum orbem, & in hos, per quos navigatur sinus, quasi spiramenta quædam exæstuet, ambigebant veteres. *Fab. Suasor. 1.* Censuerunt quidam suum distinctumque globum facere, & duntaxat hæc nostra maria exiguam ejus partem, *& velut lacinias esse, imo nec solem ambire, & tenebras in extremis ejus, & horridum secretum habere.* Fuit & hæc veterum sententia; terram cum mari rotundam esse, sed ipsam duplici dividi Oceano, & velut decussari. *Plin. lib. 2, c. 67.* Nobis unus est Oceanus, qui postea nominibus ut locis differens, in varia maria ac sinus varie distribuitur. Ac primò quatuor appellatio-

nes, ex quatuor mundi regionibus, accipit. Ab Oriente Eous dicitur, ab Occidente occiduus, à Meridie Notius, à Septentrione septentrionalis. Postea prout quamque regionem perfundit, diversa à littoribus suis trahit vocabula. Hinc Sarmatici, Scythici, Hyperborei, Cronii, Concreti, Amalchii, Serici, Indici, Gangetici, Arabici, Persici, Asperi (id circa Insulam Madagascar) Æthiopici, Atlantici &c. nomina. Sinus ejus quinque à veteribus nominantur. Codanus seu mare Suevicum, & Balthicum, Persicus, Arabicus, Hyrcanus seu Caspius, & Mare mediterraneum. Hoc præ cæteris celebrius, & oritur ex Oceano Atlantico, qui ab occasu solis per fretum Gaditanum irrumpit, scissis utrinque (id veteres credidere) Calpe & Abila. Diffunditur in varia nomina, prout regionum littoribus adfunditur. De his apud Geographos præsertim *Cluverium in introduct. in universam Geographiam.*

Art. II. *De navigatione maris.*

NOstro tempore & avorum memoria, totũ hũc circumnavigatum orbem, Historiis demonstratur. Nota Americi, Vesputii, Francisci Draci, Thomæ Candischii, Olivarii del Nort, & aliorum gesta. A veteribus an id factum fuerit, quæri non immerito posset. Oceanum quidem Atlanticum, qui est intra Europam, Africam, & Americam, quando primum cœperint navigare mortales, haud facile dictu. Notam fuisse Ægyptiis, Græcisque terram Americam, eóque Carthaginenses navigasse, in sequentibus patebit. Medio mundi seculo de ejus circumnavigatione narrat *Plinius l. 2, c. 67.* A Gadibus, columnisque Herculis, Hispaniæ & Galliarum circuitu, totum sua ætate navigatum occidentem. Septentrionalem autem Oceanum majori ex parte auspiciis Divi Augusti perlustratum, Germaniam Classe circumvectam usque ad Cimbrorum promontorium, & inde immenso mari prospecto, aut fama

ma cognito ad Scythicam plagam, & humore nimio rigentia, quod Tiberii ductu factum, ex *Vellejo* perspicitur. Idem *Plinius* auctor est, Alexandri Magni Victorias majorem Meridionalis Orientalisque Oceani partem perlustrasse, usque ad Arabicum sinum, in quo etiam postea res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa navium ex Hispaniensibus naufragiis fuisse agnita. Carthaginis verò potentia florente, Hannonem circumvectum, à Gadibus ad finem Arabiæ, navigationem eam prodidisse scripto, sicut ad extera Europæ noscenda missum eodem tempore Hemilconem. Præterea *Cornelius Nepos autor est* apud Plinium, Eudoxum quendam sua ætate, quum Lathyrum Ægypti Regem fugeret, Arabico sinu egressum Gades usque pervectum, multoque ante eum *Cælius Antipater* ibidem affirmat, vidisse se, qui navigasset ex Hispania in Æthiopiam, commercii gratia. Idem tradit, Qu. Metello Celeri Galliæ proconsuli Indos à Rege Suevorum dono datos, qui ex India commercii causa, navigantes, tempestatibus essent in Germaniam delati. Hodie ea navigatio tentata, sed cum summo vitæ periculo, perpetua glacie & diuturnis tenebris obsistentibus. Si hæc vera sunt, jam totus hic noster orbis circumnavigatus fuit. Quæritur adhuc, An per mare Septentrionale in Regnum Sinarum & Moluccas detur aditus? Ex Demetrio Moscho se audisse narrat *Iovius*, Duinam multiplici stipatum fluvio, ingenti ad Aquilonem ferri cursu, mareque ibi patere, ita, ut legendo dexteri littoris, oram, (nisi terra intersit) navibus Cathajum peti possit. Ad extremam enim orientis plagam, & Thraciæ parallelum, Cathaini pertinent, Lusitanis in India cogniti cum ad coemenda aromata, per regionem Sinarum & Malaccam ad auream navigaverint Chersonesum, vestesque ex Sebellinis attulerint pellibus. *Petrus Bertius* vir de re literaria bene meritus, male de Ecclesiastica, refert in descript. no-

væ Zemblæ, ſe vidiſſe tabulam à Ruſſis delineatam, in qua Ruſſorum, Samogetarum & Tingœſorum littora cum vicino Arctoo mari & Inſulis aliquot craſſiore depicta Minerva. In ea Duina fluvius maxime erat occidentalis; ſequebantur autem Orientem verſus cum alii, tum inprimis Peiſa, Petchora, Obii, Ieneſeja & Peiſida. Patebit igitur iter ab Obii flumine ad Peiſidam. Hiſtoriæ Ruſſorum narrant Moſchos & Tingœſios, cum curioſâ flagrarent cupiditate luſtrandi ulteriores Orientem verſus regiones, emiſiſſe exploratores, qui terreſtri itinere ſuperato fluvio Obii & Ieneſeja, ad Peiſidam uſque delati inciderant in homines cultu, moribus & ſermone à ſe mutuo differentes; auditus illic Campanarum ab Oriente delatus ſonitus, ſtrepitus hominum, hinnitus equorum percepti, conſpecta vela, & quidem qualia Indorum quadrata; viſum, locum menſibus Aprili ac Majo omni genere florum, luxuriantem. Innotuit hæc res poſtea Moſchorum Duci & exploratio facta; ſed intervenit ducis fatum, & nobile impedimentum paſſum negotium. Suſpicio eſt, loca illa Indis vicina eſſe: ac proinde ſi ſuperari Peiſida fluvius poſſit, non fore difficilem ad Cathajam & Sinas tranſitum.

Artic. III. *De profunditate, congelatione, coloribuſque maris.*

DE profunditate maris diverſæ ſunt diverſorum ſententiæ. Burgenſis profundius terra afferit *ad cap. 1 Geneſ. Plinius* (*l. 6, c. 22.*) *& Solinus* (*c. 54*) multis locis imperſcrutabile eſſe. Sed hi loquuntur de certo mari Indiæ Orientalis, & loquuntur pro conditione ſuorum temporum, quibus non tanta navigandi peritia. *Priſcianus* refert à Iulii Cæſaris exploratoribus quindecim numerata ſtadia. Alii triginta largiuntur. Qui autem hodie navigando obeunt omnia, Angli, Luſitani, Belgæ duo Italica cum dimidio milliaria numerant. *Olaus Magnus* (*l. 2 Hiſtor. Septent. cap. 10*) ad

ad littora Norvegiæ tantæ profunditatis ſcribit, ut nullis explorari poſſit funibus; ſed id fit propter littora cavernoſa,& hiatibus undique plena. Quamvis autem in mari tantus ſit aquarum impetus, certum tamen glaciari interdum. *Strabo l. 2 Geograph.* tradit in Oſtio Mæotidis, tantum gelu viſum, ut quo loco Mithridatis Dux hoſtem in gelu vicerat, eodem claſſe ſuperaret. Conſtantino Copronymo imperante Ponti Pelagus ad centum paſſuum millia, ita concretum erat, ut lapidum præ ſe ferret duritiem, & craſſitie triginta ſuperaret cubitus. *Vincent. l. 23,c. 158. Olaus* vero *lib. 11, c. 25* de mari Septentrionali, pugnas ibi cieri, prælia committi, machinas bellicas trahi. Emporia erigi. Mira autem ibidem glaciei conſtitutio. In littus extractum, mox illud deſerit nemine promovente *Ziglerus l. 2,c. 8.* In Iſlandia aſſervatam evaneſcere; quandam in lapidem abire affirmat. Color maris varius eſt. *Andreas Curſalius* juxta Indos Orientis incolas, lacteum mare in trecenta millia paſſuum patens reperiri ait, *atteſtatur & Martyr in Sum. Indi.* Quod Inſulam Cabaquam alluit, cum alias vireat, quodam anni tempore rubeſcit. Oſtreæ enim paſſim fundunt ſanguinem. *Petrus Hiſpanus.* Mare vero rubrum quamvis ita dicatur, quod ſit roſeis undis infectum; non tamen talem naturam habet qualem oſtendere videtur: ſed vicinis littoribus vitiatur gurges. Omnis enim quæ circumſtat terra rubra eſt, & ſanguineo proxima colori: *Iſidor. l. 13, c. 17.* Solet autem mari frequens colorum accidere mutatio. Cauſam dat *Aulus Gellius noct. Atticar. l. 2,c. 30.* Apertiſſimis, inquit, rerum Philoſophis obſervatum eſt, Auſtris ſpirantibus mare fieri glaucum & cæruleum, Aquilonibus obſcurius atriuſque &c. Tempore caniculæ turbidum eſt; Soli id adſcribunt, qui radiis ſuis maris penetrat interiora, craſſioreſque partes commovet, non abſumit. Hoc verò admirabile, quod traditur; mare Parium, quod novum orbem alluit, tot

herbis virentibus implicitum esse, ut navigari non possit obsidentibus retium more, longissimis herbarum ramusculis. Tantam enim illud pelagus pratorum refert similitudinem, ut quo vertuntur ipsi fluctus, eodem germina omnia convertantur, ut herbarum magis quàm undarum videantur procellæ. Hinc periculum navigantibus, primum Columbo. *Ovetan. l.2,c.5.* Nam ramusculorum flexibus ne converti possint implicantur navigia. Profundum illius vehendis sufficit triremibus; herbæ tamen ab imo exsurgunt, in superficie coalescunt, superant interdum palmis quindecim. In mari rubro, *refert Plinius l.13, c.25.* sylvas virere, laurum maximè, & olivam ferentem baccas, & si pluat, fungos, qui Sole tacti, mutantur in pumicem. Fruticum ipsarum magnitudo ternorum est cubitorum, caniculis referta, ut vix de navi respicere tutum sit, remos plerunque ipsos invadentibus. Qui navigavere ab Indis Alexandri milites, frondem marinarum arborum tradidere in aqua viridem fuisse, exemtam, Sole protinus in salem arescentem versam. *Polybius* etiam narrat in mari Lusitanico gigni quercus, quarum glande Thynni vescantur & pinguescant. *Athenæus lib.7.*

Artic. IV. *De Maris salsedine.*

Mira hæc DEI in natura opera; sed duo maxima, quæ mari tribuuntur mira, salsedo & reciprocatio. Traditur equidem in Meridionali Oceano Insulam esse, cujus mare quo illa alluitur dulcescit, quod & *Diodorus Siculus* testari videtur, & de mari Scythico asserere: *Plin. l.6,c.17.* Sed id nimio fluviorum affluxui tribuitur, & quantulum hoc ratione reliqui maris. Cæterum de causa salsedinis inter Philosophos disceptatur. *Aristot. lib. 2 meteor. c. 1*, Maris naturam & Solis efficaciam in auxilium vocat. Aqua enim marina propter commistionem terræ ex fundo & littoribus fit crassior; Sol verò calore suo partes in superfi-

ſuperficie tenues educit, & in vapores reſolvit, qui calore aduſti, & aquæ permiſti ſalſedinem ei conciliant. Subſidium diſcurſui corpus humanum præbet, in quo calor nativus dulciſſimos cibos in ſalſum reſolvit humorem, qui in renibus collectus egeritur. Accedit & experientia, quæ ſalſius æſtate mare quam hyeme, ad Orientem & Meridiem, quam alibi oſtendit. Non placet ſententia *Lydiato*, ſed aliam adfert, ut juventus percipere exactius ſenſum viri queat, paucis incluſum propoſitionibus, hic etiam damus. I *Vehementia ardoris Solis non incoquit ſalſedinem mari.* Nam 1 cur non idem fit in aquula in pelvi? 2 Eadem cauſa ſalſedinis magis deberet agere in ſubjectum cum minori reſiſtentia. II *Exhalatio calida, ſicca, terrea, pluviis in mare delata, non eſt cauſa ſalſedinis.* Cur enim id non fit in fontibus? 2 Pauca eſt nimis. 3 Cur ſalſa eſt non tantum in ſuperficie, ſed & in profundo; Quamvis enim id *Scaliger exercit. 51* neget, exploratam per urinatores dulcedinem afferens; tamen Patricius compertum id ait, freto medio inter Creticum & Ægyptium, cum mare ſtaret placidiſſimum. Teſtis eidem *Philippus Mocenicus*. III *Mare ſalſum eſt propter rei alicujus admiſtionem.* Id patet, quia omnis ſapor miſti eſt. IV Id *quod mari admiſtum eſt exhalationis calidæ & ſiccæ naturam obtinet.* Id patet 1 quia mare eſt tale, Flammas enim vix extinguit, & ipſum facile inflammatur. 2 qui eo lavantur, citius reficcantur. 3 Inſulæ ſunt calidiores, ut Britannia, calidior Gallia. V *Mare non tantum eſt ſalſum, ſed & amarum, inde ſæpius mare quam ſalum dicitur.* VI *Maris ſalſedo & amaritudo eſt ab igne ſubterraneo bituminoſo.* 1 Bitumen enim deprehenditur, guſtu adeo amarum, ut primum illius ſubjectum intelligatur. 2 Bitumen gignendo ſapori amaro & ſalſo vim magnam habet. Lacus Paleſtinæ bituminoſus, tam eſt amarus & ſalſus, ut nullus piſcis in eo naſcatur. Veſtes detergit, ſi quis madefactas bene excuſſerit. 3 Narrat Plinius

nius aquam bituminosam simul & salsam Babylone è puteis in salinas ingestam, & flagrantissimo Sole coctam, densari partim in bitumen, partim in salem. VII *Salsa exhalatio ab illis gurgitibus procedens facile per corpus marinum dispescitur.* Quemadmodum enim pollen aut quidvis aliud injectum in liquorem in olla bullientem, ab ebullitionis loco ad cætera dispergitur, si ab uno latere ad alterum, si in medio quaqua versum; perinde bituminosa exhalatio inde ubi maximè æstuat, fervetque mare, in illud universum disjicitur & dispellitur. *Hæc Lydiat.*

Art. V. *De Maris fluxu & refluxu.*

ALterum magnum naturæ miraculum fluxus est & refluxus maris. Causam ejus cum inquireret Philosophus ad desperationem adductus est. *Posidonius* tres marini æstus apud *Strabonem l. 3 Geograph.* refert circuitus, Diurnum, menstruum, Annuum; Primo quando Luna signo Zodiaci uno supra Horizontem attollitur, vel subter Horizontem deprimitur, mare intumescere, quousque ad cœli medium superum vel inferum perveniat:, inde ea declinante mare paulatim abscedere donec uno ab occasu vel ortu signo distet; tunc motum ejus sisti. Ei hactenus suffragatur *Plinius* æstum nimirum duabus ferè horis æquinoctialibus post ortum vel occasum Lunæ incipere, ac desinere etiam tanto ante ejus vel occasum vel ortum tempore. Secundum juxta Synodicum mensem statuit, cum ait, maximos & celerrimos refluxus contingere circa Novilunium, & Plenilunium, minores circa Lunam dimidiam. Et approbant id nautæ, dum ob majores & celeriores affluxus & refluxus, Luna novâ, & plena, mare vivum vocant; dividuâ propter minores & tardiores mortuum. Addit *Posidonius* Seleucū quendam à rubro oriundum mari diversum ab hoc & ipsum menstruum æstus circuitum observasse, scilicet secundum Lunæ mensem, quem vocant periodi-

riodicum. Animadvertisse enim Luna in æquinoctialibus signis hærente, æqualiter æstus fieri; in solstitialibus autem, & quantitate & celeritate inæquali, eamque inæqualitatem in cæteris locum habere pro eo atque unumquodvis eorum ad proximè dicta accidit. Annuos denique circulos ait *Possidonius*, se à Gaditanis didicisse. Ita enim illos tradere; circa æstivum solstitium accessus recessusque maris maximè augeri: se verò conjecturam facere, eosdem inde ad æquinoctium usque diminui, rursusque ad brumam usque accrescere, ab hac ad vernum æquinoctium decrescere porroque augescere usque ad solstitium æstivum. Contrarium statuit ratione Æquinoctii *Plinius*. *Patricius* verò testatur in Liburnia mense Ianuario magnam littorum partem denudari solitam, & siccam remanere per aliquot dies. Idem *Plinius l. 2, c. 97* per octonos quoque annos æstus ad principia motus, & paria incrementa centesimo Lunæ revocari ambitu, animadvertit; scilicet Luna & Sole tum demum redeuntibus ad conjunctionem in eodem signo & gradu, quo ante octo annos conjuncti erant. Cæterum æstus diurni varia etiam apud scriptores ratio. In mari Siculo bis die & bis nocte fluxus fit & refluxus. Euripus in Ægeo sinu septies die reciprocat motus, & nonnunquam ex altissimis montibus videtur dejici, adeo præceps ut nulla navigia ibi tuta sint. *Basil. in hexaëmero.* In Anglia ad Bristoliam æstus bis quotidie tantus, ut naves, quæ intra mare erant, ipso refluxu in sicco hæreant, bisque in mari rursum sint, bis in sicco. Pitheas Massiliensis, teste *Plinio l. 2, c. 97*, octogenis cubitis supra Britanniam intumescere, scribit. In meridionali novi orbis plaga, mare æstuans effluit ad binas Leucas. *Ovetan. summ. c. 9.* In Aquilonari verò Pelago quodam à maritimis fluctibus nullus in littus vel excursus vel recursus animadvertitur. *Petrus Hispan. p. 5, c. 1.* Non procul à Cuba promontorio, & juxta littora Insulæ Margaritæ

garitæ & Pariæ, mare ſponte fluit; nec ulla ratione etiam vento ſecundo navigia fluctibus obſiſtere poſſunt, nec per intervallum diei mille trajici paſſus. *Petrus Martyr. in ſumm. India.* In mari Adriatico olim ingens excurſus fuit, ſummo diluculo mari in continentem ita egreſſo, ut tantum quantum robuſtus vir uno die curſu abſolviſſet, occuparet. *Procop.l. 1 belli Gothici.* Singularis vero eſt æſtus ille, imo ſummum mundi miraculum, quem Alexander vidit. Meminit ejus *Iohannes Hugo Linſchottus* in Americanis, & *Caſparus Balbyus* in Hodeperico in Syriam. Is cum ab Emporio Indico D. Thomæ in regnum Peguanum, quod eſt in India extra Gangem, contenderet, confecto decem dierum itinere, venit ad locum Maccareo (ita enim vocat) eſtque oſtium fluminis illius Indici, quem navigavit Alexander. In eodem libro vocantur, fauces iſtæ Maccareo Sirian, qui eſt portus maris, in cujus littore ſunt gradus lignei viginti quos allabens æſtus & decedens nudat omnes, ubi maximum eſt Mundi miraculum. Aqua ibi mirabiliter creſcit, decreſcitque adeo, ut imperito ultra fidem humanam videatur. Naves appellentes Martavano (eſt ora littoralis in eodem tractu; mare quod ibi eſt, vocatur mare de Bengala) creſcente jam aqua velocius jaculo propelluntur, idque quouſque æſtus in terras infertur. Hoc recedente in ſicco deſtituuntur. Æſtus exuperat omnium arborum ſummitates. Naves cum ſe illi permittunt, roſtris in mare proſpicientibus retro feruntur. Venit autem cum magno ſtrepitu & aſpergine, ut totæ madefiant. Oppoſitus eſt ille locus Taprobanæ Inſulæ in meridie exiſtenti, non procul à promontorio iſtius prolixi dorſi in mare protenſi. Sed jam accedamus ad cauſam, & unde hic oceano fluxus conſideremus? Vulgata opinio eſt Lunæ id fieri radiis mediante aëre, qui tumet & radios Lunæ excipit, & ſecum intra undas marinas defert, ita ut radii aquam marinam quodam afficiant tepore, tepor autem
iſte

iſte rarefaciendo, flatibus plenum mare reddit, ut tumeſcat. *Keckerman. de navigatione. Libavius* (*lib.5 de orig.rerum*) non negat Solem aliquid conferre poſſe uti & Lunam ſpirituoſum illud ſydus; tamen in his nec primam principalemque cauſam eſſe, nec ſolitariam, verum aliqua ſaltem adminicula, & occaſiones quibus cauſæ inſitæ moveantur, & in actum veniant, aſſerit. Mare enim iſtam potentiam habuiſſe, antequam iſta ſydera conderentur, certum videri, nec ullibi legitur propter æſtus reciprocantes, ea facta eſſe, ſed ut eſſent in ſigna, tempora dies & annos, lucerent in firmamento cœli, tenebras & lucem diſcernerent, gubernarentque dies & noctes. Quadruplex autem videtur *Libavio* maris æſtus. Primus ab ortu in occaſum præter littus Æthiopicum, & in Boſphoro & Helleſponto, ubi pontus rapide prętervehitur littora Thraciæ & Aſiæ; qui fluxus primi cœli potius motum ſequitur, quam Solis & Lunæ, uti & aër ipſe; quod maxime notatur ſub Eccliptica, ubi iſte fluxus aëris cum marinis halitibus vaporibuſque eos ventos facit, quos Bryſenes vocant, quibus adverſantur illi, qui ſpirant extra Tropicos Vedavales dicti. Alter fit à belluis in mari degentibus Balænis præſertim. Tertius Euriporum particularium, quem faciunt voragines quibus ſorbentur & revomuntur aquæ alternis. In Charybdi, Syrtibus, Chalcyde circa Eubœam id accidere veriſimile eſt. Æſtum verum hic repræſentat, & ſpiritibus è cavernis terræ eructantibus, aquaſque protrudentibus, vel obviis fluctibus iterum recedentibus & ſidentibus acceptus. Quartus, æſtuatio vera eſt, quæ nec in ortum fit, nec in occaſum, ſed ab Vmbilico maris incipit, indeque ſurſum ebullit, & dum ita ſurgunt aquæ, plus minus pro vehementia cauſæ in littora effunduntur: niſi quid impediat, cujus cauſa in imo quærenda. Et certe nautæ in anguſtiis Magellanicis, in quibus mare Auſtrale ab Aquilonari notabili ſeparatur diſcrimine, diligenter

genter utriusque maris notando æstus, id obser-varunt, quod in vasto non potuere spacio; nempe eodem tempore utrumque mare non accipere principium æstus, à causa externa, nec à cœlo, imo nec inferri ab ortu vel occasu, sed fundo commoveri, indeque exæstuare, superfluitate postea excurrente in littora varie, prout tumor magnus est vel parvus, littora vel alta vel humilia, causaque ab imo sursum movens valida aut imbecillis. Hoc ipsum confirmat aquarum natura, quæ à fundo egerit, quicquid absorbuit, si præ gravitate possit. Ideo evenit ut omnia plenilunio maria purgentur, non quod Lunæ tractio sit causa, sed spiritus qui interim in subterraneis collectus sursum contendit, vel circa putredines maris cumulatus prorumpit. *Lydiat. de origine fontium.* igni subterraneo attribuit, ut fundamenta sententiæ scias propositionibus paucis inclusam adjicio.

I *Æstus maris non est propter Lunam propinquitate suæ lucis & mutuatitiæ præsertim exhalationes gignentem, quibus turgescens exundat.* Nam in plenilunio obversa est illa lux terris: cum tamen sit sat magnus in eo æstus. II *Sol & Luna radiis suis non cient æstus marinos.* 1 Cum enim æstuat in altero hemisphærio utroque luminari versante in altero, unde id est causæ. Nec enim pares vires in utroque habet. 2 Si Sol ac Luna marinos æstus cient, cur alibi etiam in ipso Oceano & quidem intra Zonam torridam, ubi eorum vires sunt potentissimæ, leves aut nulli sunt refluxus. III *Cum de æstu marino quæritur, supponendum est.* 1 *Insignem aquæ in terræ sinubus esse copiam.* 2 *Illam aquam quæ in terræ sinubus, non solum sibi, sed & huic quæ conspicitur, in mari continuatam esse, ac cohærere per terræ canales sive hiatus.* Primum ex eo verisimile est quod sit pars ejusdem corporis: deinde sunt indicio gurgites maris qui nondum sunt explorati. 3 *Cum duæ vastißimæ continentes, hinc quidem Asia, Africa, Europa, illic America totum fere Oceanum in duas oppositas mundi partes dispescant, cumque duplicem*

fa-

faciant: fieri ut illorum gurgites præcipui & voragines, fere in directum opposita, & è Regione altera alterarum constituta sint, quantum intellectu comprehendimus, non videtur absonum. Quandoquidem unus quidam maximus maris gurges à Platone agnitus & in sacris Ebræorum literis Genes. 7. Abyssus magna appellatus videatur. IV *Potest Luna cum Sole apud Antipodes constituta, per aquam in nostro mari fluxus ciere.* Aqua enim corpus rarius est & tenuius, ejusque imperio obnoxium. V *Magis id potest cum igne subterraneo, seu limo flagrante, quem in gurgitibus supponimus.* Nam magis glifcit & æstuat, dum radiis illorum fovetur, quo hi magis directi in gurgites inciderint, directi sunt magis, cum perpendiculares quam cum obliqui. Æqualiter autem in utroque hemisphærio foveri patet. 1 quia fulmine ocyus ab hemisphærio altero ad alterum per terræ perterebratæ diametrum vis radii trajicitur, ut in pyrio pulvere longo ordine disposito, si scintilla prima accensa fuerit. 2 Bituminis natura ultra quàm quis credat apta ad effervescendum. Nam Naphtha nondum accensa eminus conspectum ignem ad se trahit. 3 Astrum simili substantia est preditum. Nam ignis & cœlestis & subterraneus viscidus est. 4 Inter Lunam aqueam & ignem bituminosum, & aqueum est etiam cognatio, sic & inter Solem. *Agricola enim lib. 10* scribit, lapides metallicos ex parte nimirum bituminosos, igne accensos, in Sole demum ardere, quominus mirum est bituminosum ignem in nativo subjecto liquido scilicet, à radiis cognatis ipsius Solis ac præsertim Lunæ facillime ad ipsum, propter emissas ejus ad aquæ superficiem exhalationes, pertingentibus, totum magis fervere. Hunc modum confirmant ea, quæ de freto Siculo & gurgitibus circa Messanam tradunt. *Strabo* æstum eorum motibus Oceani consentire scribit. VI *Major fluxus & refluxus in conjunctionibus & oppositionibus Solis & Lunæ.* Vis enim unita fortior; in illis autem Sol & Luna simul oriuntur atque

atque occidunt super gurgites illos. VII *Tradiderunt nonnulli Oceanum æquinoctiis maxime intumescere.* Id verò fit 1 quia Solis ac Planetarum perigæa sint in æquinoctiis, & apogæa in utroque Tropico: 2 quia certus respectus Solis ad quædam sydera, in æquinoctiis virtutem ejus auget. Nam & Luna idoneum habens respectum ad quosdam Planetas, ut ad Venerem, majores æstus ciere dicitur. VII *Æstuante ubicunque mari aqua circum illius abyssos, bituminoso igne oppletas, fervere atque ebullire existimatur:* Cujus ebullientis, intumescentia, illa, quæ versus ipsius superficiem est aqua, in continentis littora, fluminumque ostia ingeratur. Actu verò calida non necesse est ut sit, cum longè à loco ebullitionis absit. IX *Euboicus Euripus non septies de die temporibus statis reciprocat, sed temerè in modum venti, nunc huc, nunc illuc verso mari velut monte præcipiti devolutus torrens rapitur.* X *Non omne mare quod salsum æstuat:* Facilius enim & citius & longius diffunditur exhalatio, quam movetur æstus, quemadmodum coctis in liquore carnibus prius ascendit spuma, quam ebullit æstus. XI *Majorem habet vim mare ingruens quam recedens.* Hunc æstum *Strabo* comparat respirationi & exspirationi; sed similior est cordis & arteriarum pulsui, per cujus Diastolen in universum mare distribuitur halitus salsus pro anima, ne putresceret. Hæc ex *Lydiato.* Tu perpende, & quem vis, sequere.

CAPVT VII.

DE TERRA.

Artic. I. *De novo Orbe.*

QVicquid ultra Atlanticum, occidentem versus conspicitur, ignotum primoribus fuisse quidam autumant. *Columbus* primus detexit. Hunc secuti *Americus Vesputius, Magellanus Dracus,* Can-

Candiſchius del Nort, & alii, quorum unuſquiſque aliquem illius aperuit angulum, ut interim taceam *Raleghum* qui in Gujanam, *Forbiſcherum*, & *Hollandos* qui in Septentrionem vela fecere ſua. Inde apud Philoſophos queſtio, quomodo eò devenerint homines? Stricta & condemnatoria in Epiſcopum Virgilium ferula, quod *Antipodas dixiſſet*; quamvis excuſat *Baronius*, *alio cœlo & Sole ſui addidiſſe.* At notam fuiſſe veteribus novam illam terram judicant alii. Nota *Seneca in Medea* predictio.

Venient annis ſecula ſeris,
Quibus Oceanus vincula rerum
Laxet, novoſque Typhis detegat orbes;
Atque ingens pateat tellus,
Nec ſit terris ultima Thule.

Ciceronem vide; ἀντάξονας appellat ab oppoſito nobis axe, Antichtonas, Mela quaſi adverſam terram. Eſt & in Platonis Timęo memoria Atlantidis inſulæ, quam Aſia & Africa ampliorem aſſerit. Verba addo. *Traditur Athenienſis Civitas, reſtitiſſe olim innumeris hoſtium copiis, quæ ex Atlantico mari profecta, prope jam cunctam Europam Aſiamque obſederant. Tunc enim erat fretum illud navigabile, habens in ore & quaſi veſtibulo ejus Inſulam, quam Herculis columnam cognominant, ferturque Inſula illa Lybia ſimul & Aſia major fuiſſe, per quam ad alias proximas Inſulas patebat aditus, atque ex Inſulis ad omnem continentem, è conſpectu jacentem vero mari vicinam. Sed intra os ipſum portus anguſto ſinu fuiſſe traditur.* &c. *Poſt hæc ingenti terra motu, jugique diei unius & noctis illuvione factum eſt, ut terra dehiſcens omnes illos bellicoſos abſorberet*; & *Atlantis Inſula ſub gurgite mergeretur. Ariſtoteles* vero refert *lib. admirand. c. 8*, in mari extra Herculis columnas, Inſulam à Carthaginenſibus inventam, quæ ſylvas haberet & flumina apta navigiis, diſtaſſe verò per plurium dierum itineris ſpacium. Cum autem plures Carthaginenſes felicitate loci illecti, incolis immiſceren-

cerentur, mortis pœnam constitutam à Ducibus, addit, iis, qui eo adnavigassent. Audiamus & Senecam (*l.7 quæst. c. 31*) *Multis venientis ævi populus ignota nobis sciet. Multa seculis tunc futuris, cum memoria nostri exoleverit, reservantur. Pusilla res mundus est, nisi in illo quod quærat, omnis mundus habeat.* Et alibi *quæst.5, cap.ult. Vnde scio, an nunc aliquis magnæ gentis in abdito dominus, fortunæ indulgentia tumens, non contineat intra terminos arma? An paret Classes ignota molliens? Vnde scio hic mihi an ille ventus bellum invehet? Quidam* imaginantur Augustum eo usque extendisse suum imperium. *Marinæus Siculus* auctor est, repertum in novo orbe nummum aureum veterem cum effigie Augusti, eumque Romam ad Pontificem fidei ergo missum, per Iohannem Ruffum Episcopum Consentinum. Magis mirum quod scribunt Hispani; in valle quæ Cautem dicitur in Chili provincia, oppidum esse, quod Imperiola ab hac causa nominant: quoniam in plerisque domibus & portis repererunt Aquilas bicipites formatas, ut hodie videmus in Romani Imperii signis. Haud dissimile notat *Ammianus lib. 17*, in obeliscis Ægyptiorum sculpta conspici volucrum ferarumque etiam alieni mundi genera multa. Quid nos jam ad hęc? Novisse dicimus, vix calcasse. At si vera quæ à *Platone* dicuntur, de quibus & apud *Tertullianum Apolog.. c.39*, atque *Marcellinum lib.* 17, invenies; Et hoc adjicimus; Prędictio *Senecæ* de Insulis potius sonat Brittannicis, in gratiam Claudii. Falsum, quod de Augusto. Acta hujus Divi habemus omnia, si quid silentium involvit, humile illud est. Facile verò novitas antiquitatis acquirit nomen, fraus supponentis si accesserit.

Art. II. *De quarundam terrarum miraculis.*

REfert Plinius, nos ex illo. Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aream non impluit. *Plin. lib.2, cap.96.* Iuxta Harpasa

pasa oppidum Asiæ, cautes stat horrida, uno digito mobilis: eadem si toto corpore impellatur, resistens. In Taurorum Peninsula in civitate Parasino terra est, quâ sanantur omnia vulnera. In agro Ardano frumentum satum non nascitur. Ad aras Murtias, in Vejente & apud Tusculanum, & in sylva Ciminia, loca sunt, in quibus in terram depacta non extrahuntur. *Plin. l. 2, c. 94.* In Crustumino natum fœnum ibi noxium, extra salubre est. Quædam verò terræ ad ingressum tremunt; ut in Gabiensi agro non procul urbe Roma, jugera fermè ducenta, equitantium cursu; similiter in Reatino. Pulvis in Puteolanis collibus maris fluctibus opponitur, mersusque protinus fit lapis unus inexpugnabilis undis, & fortior quotidie, utique si Cumano misceatur cæmento. *Plin. l. 35, c. 13.* Eadem est terræ natura quæ quælibet magnitudine excisa & demersa, in mare, lapidea extrahitur. In fonte Gnidio dulci intra octo menses terra lapidescit. Ab Oropo etiam Aulidem usque quicquid terræ attingitur mari, mutatur in saxa. Terræ cultura quondam magni apud Romanos precii. Serentem invenerunt dati honores Serranum, unde cognomen. Aranti quatuor sua jugera in Vaticano, quæ prata Quintia appellantur, Cincinnato Viator attulit Dictaturam, & quidem ut traditur, nudo, plenoque pulveris etiamnum ore. Cui Viator, *Vela corpus*, inquit, *ut proferam senatus populique Romani mandata.* Hinc *Plinius lib. 18, c. 3,* ad quæstionem unde tanta tum ubertas? respondet. *Ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri (ut fas est credere) gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore: sive illi eadem cura semina tractabant, qua bella, eadem diligentia arva disponebant, qua castra: sive honestis manibus omnia latius proveniunt, quoniam & curiosius fiunt.*

CAPVT VIII.

DE INSVLIS.

Artic. I. *De ortu & interitu Insularum.*

INsulæ portiones terræ sunt, Oceano cinctæ. Ortus varia habent principia. Emersere quædam ex mari, à continenti avulsæ quædam, aggesta nonnullis ortum dedit materia. Nata spectante *Seneca quæst. l. 6, c. 21*, in Ægeo mari una: avorum suorum tempore aliam emersisse apponit. *Spumabat*, inquit, *interdiu mare, & fumus ex alto ferebatur. Nam demum prodebat ignem non continuum, sed ex intervallo emicantem fulgurum more, quoties ardor inferius jacentis superum pondus evicerat. Deinde saxa convoluta, rupesque partim illæsa, quas spiritus antequam verterentur expulerat, partim exesa & in levitatem pumicis versa; novissime cacumen adusti montis emicuit* &c. Strabo *lib. 1 Geograph.* scribit inter Theram & Therasiam primo flammas è mari toto quatriduo, quasi arderet mare, emicuisse; postea sensim emersisse Insulam quandam patentem ad stadia duodecim, totam constantem ex lapidibus ignitis. Atalanta civitas Locris adhærens contigua, repentino maris impetu abscissa, atque desolata in Insulam est. *Orosius l. 2, cap. 18.* Sub Imperatore Leone Priscus Historicus (*Evagrius l. 2, c. 14*) prodidit, Constantinopoli & in Bithynia tam ingentem pluviam extitisse, ut in Beana lacu qui non longè abest Nicomedia, ob crebram sordidi cujusque materiam in eum conjectam, factæ sint Insulę. Ad hunc modum cœpit Tyberina Insula. Violata enim à Tarquinio Lucretia cum Brutus regia bona diripi, & in Tyberim mergi consuluisset, Insula facta est. Sic *Livius lib. 2 histor. Forte ibi tum seges farris fuisse dicitur matura messi; quem campi fructum quia religiosum erat consumere, desectam cum stramento segetem, magna vis hominum simul immissa corbibus fudere in Tyberim*

tenui fluentem aqua, ut mediis caloribus solet esse, ita in vadis hæsitantis frumenti acervos consedisse illitos limo. Insulam inde paulatim & alia quæ fert temere flumen invectis, factam. Desiisse verò etiam quasdam Insulas autor est. *Plinius l.2, c.89.* Antissa primò Insula juncta est Lesbo, Zephyrus Halicarnasso Æthusa Myndo, Narthecusa Parthenio promontorio. Hybanda quondam Insula Ioniæ, ducentis nunc à mari abest stadiis. Syrien Ephesus in mediterraneo habet.

Art. II. *De quarundam Insularum miraculis.*

Ut esse Insulis natura dedit, sic singularem nonnullis largita est prærogativam. In quodam lacu circa Nili ortum Insula est, lucos, sylvas & grande sustinens ædificium; natant tamen, & quocunque venti agunt, impellitur. *Mela lib. 1, c. 5.* In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca sylva, quæ nunquam die ac noctu eodem loco visitur. *Plin.l. 2, c. 95.* De posteriore *Macrobius l. 1 satur. c. 7. insulam Pelagi in lacu Cutiliensi enatam invenerunt. Amplissimus enim cespes, sive ille continens limus seu paludis fuit, coacta compage virgultis & arboribus in sylvæ licentiam comptus, jactantibus per omne mare fluctibus vagabatur; ut fides etiam ex hoc Delo facta sit, quæ celsa montibus, vasta campis, tamen per maria migrabat.* In Lydia quæ vocantur Calaminæ, non ventis solum, sed etiam contis, quo libeat impelluntur, multorum civium Mithridatico bello salus. *Plin. lib. 2, c. 95.* In Tarquiniensi lacu magno Italiæ, duæ nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam complexu, ventis impellentibus, quadratam nunquam. In Garumna verò fluvio Hispaniæ Atros Insula aquis increscentibus pendet & attollitur. *Mela lib. 3, cap. 1.* Sunt denique & in Nymphæo parvæ Saltuares dictę, quoniam in Symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum moventur. Præter hæc in Fortunatis ferulæ ad arboris excrescunt magnitudinem *Solin. c. 58.* In Madera

quatuor palmis propendent uvę, acini ſucco referti carent nucleo, Martio menſe excerpi poſſunt: *Cadamuſtus* Hiſpaniolam Inſulam cum Columbus inveniſſet, Frumentum Februarii ſatum initio, maturum trigeſima Martii meſſuit. Hoc brevi intervallo in tantam amplitudinem crevere ariſtę, ut hominis brachio magnitudine longitudineque æquari poſſent. Duo enim granorum millia ſingula complectebantur. *Petrus Martyr.in ſum. Indiæ.* Pepones ſingulis anni partibus habentur recentiſſimi, *Ovetan. ſumm. cap. 81 Hiſtor. l.11, c. 1,* tantæ magnitudinis ut vix humeris unius ferri poſſint; fœnum quoque abſciſſum, quinta die ad cubiti proceritatem adoleſcit. Tyles Indiæ Inſulæ terra omnes hoc miraculo ſola vincit, quod quęcunque arbor in ea naſcitur, nunquam careat folio. *Solin. c. 53.* In Ormutio Inſula, nullum animal reperitur, imo nec ullius fontis aqua; Manna nocturno rore decidit. *Polus lib.3, c.4.* Inſulam Arabiæ felicis Sygaron canes non intrant, expoſiti errando moriuntur. *Plin.l.6, c.28.* In Ithaca lepores aliunde allati vivere nequeunt. *Ariſt. hiſt. animal. l.8, c.28.* Ebuſus inter Baleares una, omnino ſerpentes non habet. *Plin. lib. 10, c.29.* In Creta nulla eſt noctua, quin ſi infertur, moritur; in eadem nullum animal maleficum prȩter phalangium araneum eſt. Cyprus adeo olim tumulorum impatiens, ut mandata ſibi de die corpora nocte proxima rejiceret. Primum *Ericum Daniæ Regem*, Hieroſolyma ventorum cauſa eo profectum & mortuum recepit. *Saxo Gramm. l. 12.* In Cephalonia Inſula amnis eſt, cujus citra alterum latus, cicadarum ingens copia, nullæ ultra alterum. *Ariſt. hiſt.anim. l.8, c. 28.* In Cumana Novi Orbis Inſula aranearum telæ tanta firmitate nexuntur, ut rumpi nequeant. *Hiſpan. p. 5, c. 15.* Ferrum quod in Ilva effoditur liquari ibidem non poteſt. *Bertius in deſcript. Ilvæ.* Tandem ut concludamus in Æſtuario Forthæ eſt Inſula Magotia. In hac aves anſerum ferinorum

ſpecie

ſpecie nidulantur, tanto numero, ut præſidiarii centum, qui Caſtellum Baſſum dictum tenent, non alio cibo, quam recenti piſce in horas ab his avibus delato, nec ligno aliunde petito quam arborum fruſtis, quæ nidis illæ conſtruendis comportant ad frigus pellendum utantur. *Bellovadius* & ex eo *Thuan. in hiſtor.*

CAPVT IX.

DE MONTIBVS.

Art. I. *De Montium quantitate & qualitate.*

MOntes partim ab initio extitiſſe, partim poſtea enatos credendum eſt. Vnicus id in Italia Modernus teſtimonio ſuo comprobare poterit. Multi vero hi in orbe & amplitudinis mirandæ & ſtupendarum qualitatum. Olympus & Athos tam alti ut in eorum cacuminibus relicti toto anno cineres, nec ventis difflentur, nec eluantur imbribus. Et in Veſuvii vertice conſiſtentes, proximas quaſdam nubes pari cum monte altitudine diſtare à terra animadvertiſſe, nonnullas etiam ex alto deſpicere potuiſſe referunt *Keppler. lib. 1, Aſtronom. p. 3.* Suffragatur illud quod ſcribit *Zabarella de regione aeris c. 8. Aſcendi, inquit, ad ſummitatem uſque montis Veneris, in agro Patavino, ibique per totum diem habui aerem ſereniſſimum, ſed infra circiter medium montis videbam nubes quæ me viſione vallium prohibebant. Veſperi autem poſtquam de illo monte deſcendi, inveni factam eo die in infera parte magnam pluviam, cum in montis cacumine nihil pluiſſet.* Idem ſibi per Alpes & Apenninum iter facienti accidiſſe. *Piccolomineus ſcribit de Meteor. cap. 11.* In Seleucia mons eſt Antiochiæ proximus, cujus è vertice vigilia adhuc quarta Solis conſpicitur globus, & brevi corporis circumactu, radiis caliginem diſſipantibus, illinc nox hic dies cernitur. *Solin. cap. 37.* Ambitus ad Cacumen XIX.M. paſſuum eſt, altitudo per directum

quatuor. In provincia novi orbis quinquaginta millia quidam excedunt, quidam tam alti ut triduano descensu valles apprehendi nequeant. *Martyr.in sum. & Polus l. 2, c. 43.* In Teneriffa, qui pyramidali constat figura, sexaginta Italicis constat milliaribus. *Cadamustus*: Qualitates si spectes, lacubus miris quidam scatent, ignes exhalant quidam, alii alia, quæ admiratione digna æstimes. In monte Nohæ Arabiæ felicis admiranda cisterna, colligendis pluvialibus aquis visitur, quæ centum millibus sufficere posset. Dofrinii in Suecia nivibus teguntur æstate etiam tantis, ut decurrentes de summitate globi in radicibus ita excrescant, ut pagos obruant. *Olaus lib. 3, c. 23.* In nova Hispania montis cujusdam fumus semper occupat verticem globi rotunditatem servans, nullis dispergitur ventis ascendens, & sagittæ motum celeritate æquare dicitur. *Cortes. relat. 2.* In Helvetia prope Lucernam mons est, in hoc Pilati lacus; Tempestates cientur, lapidem si immiseris, & judicis ibi (si credendum) singulis annis spectatur Pilatus habitu. *Ioachimus Vadianus in Melam.* In Hispaniæ Alpibus ex sale mero, montes sunt, quantum demas, tantum accrescere scripsit Cato Major. *Gellius lib. 2, c. 22.* In provincia Cyrenaica rupes est ac fons Solis quæ cum hominum attingitur manu, fons exurgit; nec minor tumescentis sævitia, quam si mare suo assurgeret furore. *Mela lib. 1, c. 4.* Denique duo montes juxta flumen Indum sunt; alteri natura est, ut ferrum omne teneat, alteri ut respuat. Itaque si sint clavi in calceamento, vestigia avelli in altero non possunt, in altero sisti. *Plinius l. 2, c. 96.*

Art. II. *De Ætna & Hecla montibus.*

AEtna mons est in Sicilia Catanæ urbi, & omni huic littori imminens, Plinio, Melæ, Ptolomæo, Straboni, Solino memoratus; Vulgari nunc appellatione accolis dicitur Monte Gibello.

lo. Habet duos crateres; quorum alter in putei rotunditatem anguſtus, emiſſis veluti gemina ſponda undiquaque ſaxis, tum exuſtis tum verſicoloribus; lapidea eum planities anguſto ambitu continet; alter ambitu ſtadiorum viginti quatuor, non uſque in imum deſcendit eodem hiatu, ſed alvum ſibi intus paulatim adſtringit, eatenus quoad in ejus medio ad evomenda montis incrementa, ſatis amplo ore foraminantur. Fumus è duobus illis crateribus perpetuo emergit, ſereno cœlo candidiſſimus, inſtar nubis, ignes nulli apparent, niſi incendio aliquo erumpente. *Bembus in Dialogo.* Lapides inde ejectos per ſexaginta millia paſſuum ab utraque urbis Catanæ parte invenit *Cluverius Sicil. Antiq. l. 1, cap. 8.* qua à Leontinis itur Taurominium; maxime verò ad ipſam Catanam in radicibus Æthnæ littoreis, qua Taurominium itur; ubi ſpecie magnarum aſperarumque rupium, ſpectaculum tranſeuntibus triſte atque horrendum præbent. Fragor illius aliquando tam magnus fuit, ut ad Gemellos audiretur colles, favillæ tam pingues, ut uſque ad Catanam pervenirent ferventes, oppidumque incendio vaſtarent. Cineres aliquando tam copioſi, ut vi ventorum ad centum milliaria agitati omnia opplerent; fumus adeo denſus, ut tantas tenebras luci offunderet, ut per biduum nemo poſſet cernere. Incendia hujus montis varia diverſis fuere temporibus. Anno 1329, Iulii Idib. circa occaſum Solis, ex inferioris montis parte, ex inopinato hiatus ac paulo poſt in eodem agro duo alii ſunt aperti, ea vi, ut ex quatuor crateribus, parvo inter ſe intervallo diſſitis ingentium lapidum congeries una egeſtæ, profundas valles & nemorum ſaltus in montes arduos extulerint. Fluebat enim ex quadruplici voragine, rivus igneus, inſtar metallorum ex fornace liquentium, occurrentem tellurem, arbores, ſaxa non tantum comburens, ſed etiam abſumens; terra ipſa quæ antea calcabatur incanduit, ac veluti ſpumis a-

quarum, ad ſcopulos è fluctibus eliſarum, latè profluvio igneo mandata ac diſperſa eſt. Poſtquam vero igneus torrens per plura montis ſpacia evagatus eſt, tribus tandem alveis ſeſe diviſit, duo orientem verſus plures decurrerunt dies, tertius contra Catanam ſe direxit, quem priuſquam fines ipſos invaſiſſet, velum Divæ Agathæ à Sacerdotibus, è mœnibus urbis objectum, exſtinxit. Dum hæc in inferiori montis regione geruntur, in ſummo vertice non minori conflictum eſt rabie. Vnde tantus cinerum per Catanenſium regionem imber, ut agri & montes occultarentur; ac flante tum Borea, ad Inſulam uſque Melitam, quæ centum ſexaginta paſſuum millibus à cratere diſſidet. eorum copia ac ſulphureus odor ſit abductus. *Inter maxima profluvia longe memorabile illud eſt, quod paulo ante noſtram ætatem (verba ſunt Bembi in dialogo de Æthna) uſque intra Catanam decurrens, non parvam urbis partem incendio depopulavit.* Quin etiam portum eum, de quo Virgilius.

Portus ab acceſſu ventorum immotus & ingens
Ipſe, ſed horrificis juxta tonat Æthna ruinis:

ita implevere fluenta Ætnea, ut jam erraſſe Virgilium putes, quod portum ibi eſſe ingentem dixerit, qui pene nullus ſit. Anno verò 1537, Calendis Maji Sicilia tota diebus ferme duodecim tonare cœpit, crebrique ſonitus ac ingentes quales ex tormentorum bellicorum ictibus eſſe ſolent. Non ſolum Catanæ & vicinis agris, ſed Panormi quoque Lylibæi, Saccæ, Agrigenti, & tota prope Inſula ſunt auditi; è quibus parvo terræ motu facto, domorum concuſſa tecta ſimul & parietes nutabant. Hi ſonitus mugituſque cum increbeſcerent 3 Idus Maji, hiatus quidam inſoliti in Ætna ſunt aperti, è quibus tanta materiæ igneæ egeſta moles, ut quatriduo quindecim millium iter conficiens, obvia quæque ſternendo exufferit, ac ad cænobium uſque D. Nicolai de Arenis defluxerit; ubi (monaſterio intacto) Nivolaſum & Monpelavium pagos, invaſit & fere obruit,

obruit. Crater montis ſupernus, non multo poſt tantam nigri cineris per triduum molem efflavit, ut ad Calabriæ Conſentiam interjacentia oppida cineribus operta ſint, maria adeo ſuperfuſa, ut trecentis paſſuum millibus à Sicilia diſtantes naves, cinere à ventis disjecto fœdatæ ſint. Ætna poſt magno fremitu mugire cœpit, & inter mugitus ſummus apex abruptus à cratere abſorptus eſt. Quamvis vero tam horrendi Ætnæi ſint ignes, tanta tamen ibi fœcunditas, ut quod de Campania dicit *Plinius lib. 3, c. 6* id nos de vicino poſſemus dicere tractu. *Ab hoc ſinu incipiunt vitiferi colles, & temulentia nobilis ſucco per omnes terras inclyto, atque (ut veteres dixere) ſummum Liberi patris cum Cerere certamen.* In nemoroſa regione ſpatioſi tractus (inquit *Fazellus rer. ſic. dec. 1, l. 2, c. 4.*) qui ſunt in ea lætiſſimas ferunt ſegetes. Adeò præterea pabuloſa apparet, ut pecuariis niſi frequenter ex auribus ſanguis extrahatur ipſa ſatietas ſit periculo. Cæterum egeſtæ ex Ætnæ incendio, materiæ fluxus, ita concreſcit; ut ad juſtam altitudinem, Soli ſuperficiem in lapidem convertat, quam qui nudare velint, opus habeant lapides ſcindere. Etenim ſaxo in Crateribus ſive faucibus colliquato, ac deinde ſurſum egeſto, humor vertici ſuperfuſus, cœnum eſt nigrum per montem deorſum fluens: deinde ubi concrevit, lapis fit molaris, eodem ſervato, quem fluens habebat, colore. Sed & cinis fit ita aduſtus lapidibus, ut fit crematis lignis. Sicut ergo ruta cinere ligneo alitur, ita ſimilem eſſe Ætneo cineri, cum vitibus affinitatem credibile eſt. Hactenus Ætna. *Hecla* eſt mons in Iſlandia, haud procul à mari, interdum flammam, aliquando ignitam aquam, poſt nigrum cinerem, & pumices tantâ copiâ ejicit, ut Solem obſcuret; interdum tamen mira eſt, in monte tranquillitas; præſertim ubi Zephyrus ſpirat. Anno 1553, die decima nona Novembris, circa meridiem noctis, in mari juxta Heclam flamma apparuit, quæ totam Inſulam illuſtra-

lustrabat; post horam Insula contremuit, inde secutus horribilis fragor, ut si omnia bellica tormenta exploderentur, nihil ad hunc terrorem esset. *Totam mundi fabricam corruituram postremumque adesse diem credidimus, scribit Dithmarus Blefkenius.* (*Camer. Horar. subcis. cent. 3, cap. 17.*) At compertum est postmodum, mare ad duo milliaria retrocessisse in illo loco atque exsiccatum esse. Anno 1580, tanto fragore ignes eructavit, ut inde ad octoginta milliaria, grandiores machinæ bellicæ explodi putarentur. Vulgus credit damnatorum animas ibi torqueri. *Georgius Bruno in Theatro Mundi.*

THAVMA-

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS,

CLASSIS TERTIA:

In qua

METEORORVM
Admiranda.

Quid ergo? Honestius judicas dejectione animi perire quam fulmine? Eo itaque fortior adversus cœli minas surge: & cum mundus undique exarserit, cogita te nil habere de tanta mole perdendum. Seneca, quæst. natur. l. 2, cap. 59.

SYLLABVS CAPITVM
CLASSIS TERTIÆ.

ADMI-

ADMIRANDA METEORORVM.

CAPVT I.

DE EXHALATIONIBVS subterraneis.

Exhalationes pro materia habent Meteora, Sol & Sydera cætera illas eliciunt, ignisque subterraneus haud paucarum artifex. Nil de illis dicemus; harum salubres quasdam, quasdam noxias dari pluribus comprobari potest exemplis. Ad radices montis Trituli Halveati existunt aquæ, à quibus per quadraginta tres gradus, ad sudationis ascenditur locum: hujus verò longitudo tria passuum millia continet. Quo magis attolleris, magis cales; minus quo magis te demiseris. Ex membris hæ pituitam evocant, & capitis medentur destillationi. Iuxta calidas quæ ad paludem Agnani exiliunt, visitur Caldarium. Fossæ sunt cespite contectæ, & lapidibus amotis, calidus emittitur vapor, qui movet excipientibus sudorem. Ex lacu Campaniæ Averno, antequam sylvis quibus vestiebatur cæsis, aërem fecisset Agrippa perflabilem, adeo spissæ exhalationes prodibant, ut advolantibus avibus mors essent. Ad paludem Agnani in Italia mons est, in quo spelunca angusta, clementer deorsum vergit, longitudinem pedum octo continens. Solum ejus pede vel manu tentatum, reliquo sentitur calidius. Injectum animal, pestifero exanimat halitu, sensu & motu privat, statim si extraxeris: Vicinæ vero confestim injectum paludi, vitæ (mirum!) restituitur *Camer. Cent.7 Mirab.mem.50.* In Ebuso Insula adeo exhalationes inficiunt terram, ut in collubrariam illatas, pestiferæ bestiæ ferre nequeant. In maximis Bajani frictiolis scrobs

eſt, cujus aqua tam calidos exhalat vapores, ut cera liqueſcente extinguantur candelæ, tam lethiferos, ut homines correpti, mortui repentè concidant. Apud Babylonem eſt etiam ſpelunca, ex cujus ore tam peſtilens emittitur Spiritus, ut omnia, quæ eum hauriunt, interimat. Plutonium denique exiguo in colle montoſæ regionis, os habet ita moderatum, ut hominem capere poſſit, ipſum valde profundum. Cingitur Septis quadratis, & quidem tantis, quanta dimidium ambiant jugerum; quæ nebuloſæ & craſſæ caliginis adeo plena ſunt, ut ſolum vix cerni poſſit. Eos qui circa appropinquant ad Septa, aër non lædit, utpote purus ab ea caligine, cum non flaverint venti. Animanti verò intra eunti mors confeſtim parata eſt. Tauri etiam introducti cadunt, mortui extrahuntur. Ad Hierapolim denique Syriæ, ſcribente *Dione in vita Trajani*, eſt tetri ac lethalis odoris ſpecus. Quicquid eum animantium haurit, interit. Soli Eunuchi maleficii illius & noxæ ſunt expertes. *Scalig. Exerc.* 277, *ſect.* 4.

CAPUT II.

DE COMETIS.

Art. I. *De Cometarum natura & quantitate.*

COmetarum ortus & natura variè ſapientes torſit; nec adhuc inventum judicium, quod decideret. Perpetui quibuſdam videntur; circa Solem, Veneris & Mercurii inſtar volvi, plerumque latere: de novo creari nonnullis, nec in ſublunaribus cathedram figere, ſed in æthereis. Illuſtrium mentes judicavit Democritus, quæ poſtquam innumerabilibus in terris viguere ſeculis, extremos obituræ peragunt Triumphos. *Eodmus* fatetur ignorantiam: huic tamen accedit, inque ſtellas fixas tandem abire innuit. Cauſa. Omnes ſine occaſu evanuiſſe veteribus cognitum.

tum. Duplices alii posuere, Æquivocos qui in æthere consedere; veros qui de supremæ regionis prædicavere suggestu. Quicquid sit, abdita hęc, & quia cœlestia difficiliora. Qui anno 1456 fulsit, plus quam duo cœli occupavit signa; qui 1472 toto mense summa celeritate, à Libra retro, totum suo cursu confecit Zodiacum, initio quadraginta partes, centum & viginti postea in singulos dies. *Sennert. l.4 Epitom.cap.2.* Tantum annus 1556 vidit, *ut non tantum exspirationes levissimæ & aridæ, sed nec omnes quidem sylvæ ac nemora, quotquot erant, ubique terrarum, pabulo bimestri, quo luxit sufficere potuissent. Verba sunt Bodini lib. 2 Theatri.* Anno 1543 visus est cum cauda versus Aquilonem ingens; Ex eo flamma draconis instar devolavit, rivum exhausit, agri fructus absumsit. *Sennert. l. c.* Attalo regnante tantus erat, ut in immensum extensus, cœli plagam, cui lactea nomen est, æquaret. *Senec.quæst.natur.l.7,c.15. Arist. 1 Meteorol. c.7.* Tempore Anaxagoræ ingens 75 dies arsit; tanta ventorum insecuta tempestas, ut lapidem vehiculi magnitudine avulsum, in sublime turbo ferret, & in Ægeos Thraciæ dejiceret flumen. *Nicephor. l.12, cap.* Theodosii denique senioris tempore meridie noctis circa Luciferum apparuit insolens; ingens ad eum vis aggregabatur stellarum, quæ lucem mutuo quasi emittebant concursu; hęc in unam abiit flammam, ancipitis gladii instar. Ipso die mense Iulio, visum referunt Hispani sibi & navibus exitialem. Vel ob aëris subtilitatem, vel ob splendoris collectionem, vel diei obscuritatem accidere scribit *Cardanus l.4, de varietat. c.63.*

Art. II. *De Cometarum significatione.*

PRæcursorem autem calamitatum, si spectemus judicium & dicunt & compertum est. Vespasiano mortem prædixit, Romæ ab Alarico captivitatem, miserum Mauritii fatum, Mahumetis perniciem, exitiosam καισαροπαππίαν nunciavit.

Carolo

Carolo M. ultimum diem: Tartarorum in Silesiam impetum, & auricularum abscissionem, indixit. Memoriæ produnt. Carolum M. cum illum vidisset, attonitum cum Eginharto disseruisse, principis evocari vitam. Cumque is ne tristitia afficeret, illud. *A signis cœli nolite timere*, protulisset. Non alium timere debemus, adjecisse, nisi qui nostri & syderis creator est; sed ejus clementiam laudare tenemur, qui nostram inertiam talibus admonere dignatur signis. *Alsted. in Chronol.* Vnus faustus putatur, qui cum Augustus ludos Veneri genitrici appararet, apparuit. Hinc verba ipsius *Plin. l. 2, c. 25. In ipsis ludorum meorum diebus, sydus crinitum per 7 dies in regione cœli, quæ sub Septentrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumque & omnibus terris conspicuum fuit. Eo sydere significari vulgus credidit. Cæsaris animam inter DEORVM Immortalium nomina receptam: quo nomine id insigne simulachro capitis, quod mox in foro consecravimus, adjectum est.* In antiqui Romani denarii altera parte, *spectatur Cæsaris effigies cum his literis. Imp. Cæs. Divi. III. Vir. R.R.C. in altera vero Templi Veneris anterior facies cum stella, Cæsaris statua augurali habitu & ara ad quam sacrificare, vota suscipere, & controversias dirimere, interposito jurejurando, per Cæsarem solebant, cum his literis. Divo Iul. Delchamp. ad l. 2. Plin. cap. 25.*

CAPVT III.

DE IGNE FATVO,
Helena, Castore, Polluce.

Circa sepulchra & patibula, ignis degit fatuus. Viscosa enim & pingui exhalatione, tanquam parente gaudet. Nocturni aëris ἀντιπερίστασει accenditur, & ad motum aëris variis cietur agitationibus. Accedentes viatores fugere videtur, recedentes sequi. Causa in aëre est. Propellitur in cursu, propellit & istos, in fuga sequitur,

tur, comitantur & ipsi. Hinc Viatorum sæpe pericula. Pagorum dum esse existimant lumina in paludes conjiciuntur. Tria sequentia in mari apparere solent; *Graves sunt*, inquit *Plinius l. 2, c. 37. hæ stellæ, si solitariæ venere, merguntque navigia, & si in carinæ ima deciderint, exurentes. Geminæ autem salutares, & prosperi cursus prænunciæ, quarum adventum fugare illam diram ac minacem Helenam ferunt.* Ob id Polluci & Castori istud numen assignant, eos in mari invocant, navibus tanquam duces tutelares assignant. *Actor. 28, c. 11.* De Helenæ sydere: sic *Cardanus l. 2, de subtil. Ejusdem ferme generis est Helenæ sydus, circa malum navis, quod cadens etiam æneа vasa colliquat, certus submersionis nuncius.* Nam solum in gravibus existit tempestatibus, nec nisi crassissimo Spiritu, & magna ventorum vi, vapor ille cogi potest in navi & ardere simul; unde etiam imminentem nunciat perniciem.

CAPVT IV.

DE IGNE LAMBENTE.

Ignis lambens ex subtili & pingui exhalatione oritur, & animalium pilis ac vestibus adhærescit, imo calidioris si fuerit temperamenti, ex sudoribus illorum accenditur. Tale quid de *Ascanio Virgilius* 2 Æneid.

Ecce levis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia molli
Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.

Refert *Cardanus* cuidam amico suo, *lib. de variet. 10, cap. 49.* cum hora prima noctis venisset, in pallii consueta depositione, scintillas à dorso petasi prosiliisse: intra dies autem 15 veneficii accusatum, suasu amicorum in exilium ivisse. Servio Tullio etiam tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuisse, domestici oculi annotaverunt. Quod prodigium Prisci Tarquinii Regis uxor Tanaquil admirata, Servium Servâ natum

tum, in modum filii educavit,& ad regium fastigium evexit. *Valer. Max. l. 1, c. 6. Livius lib. 35.* Ex L. etiam Martii ducis duorum Exercituum, quos interitus Pub. & Cn. Scipionem, in Hispania debilitaverat capite concionantis eluxit. Ienæ puer detracta per occiput interula scintillas copiosas una detersit. *Libav. l. 1, de Origine rerum.* Caumontiæ Heroinæ, in mediis tenebris capillus dum pectitur, ignem vomere visus est. *Equum ad Cataphracti usum è Calabria candidum habuimus*, inquit *Scalig. Exerc. 174. Is in tenebris ubi strigile fricaretur, scintillas ejaculari videbatur.* At causam ponunt refractionem luminis in subjecto lævi, sicut in aëre rorante, guttulæ sunt, quasi singula specula ita in capite piloso, pingui, viscido, squammoso pili vel squammæ. Sed & in insectis aliquid ignei apparere dicitur. In Insula enim Solebe tam excellenter singulis muscæ splendent noctibus, ut singulæ appareant faces. *Libav. l. c.* Vermis figura stellæ reperitur, qui noctu lucet ut stella. (fors est stella marina, ex cujus liquore Chymici pollicentur lucidum) Ex vermium quorundam in Hispaniola Insula juncturis, lux emicat plurima, pruinam imitatur fulgore. Sunt & alii qui non minori quam centum passuum interstitio lucem emittunt: neque tamen à toto corpore illa, sed juncturis. In Hispania novi orbis musca fertur Scarabei magnitudine, vagini pennis, Cocujus nomine; cujus oculi noctem illuminant, ut cerea candela pro lucerna sit noctu ambulantibus, pro ellychnio in cubiculis, ad cujus lumen legi scribique possit; nec tantum vivæ sed & mortuæ. Quidam enim funiculos ex istis candelis faciunt, colloque appensis sibi prælucent ad iter faciendum. Causa vero non in ignem lambentem conjicitur, sed in humoribus animalium in repercussionem; quædam in se lucens aliquid habere creduntur. Certè cicindulæ inclusæ pugno, si per rimam in maxime tenebricosa nocte aspexeris, lucem emittunt. *Reischius* ait, pisces

Squam-

Squammis partes comprehendere igneas, quarum beneficio luceant. Delphini exemplum comprobare videtur. Nocte enim aureus apparet, cum in tergo sit cæruleus, in lateribus viridis, ventre albus. *Reischius in Margarita Philosoph.*

CAPVT V.

DE FVLGVRE, FVLMINE & Tonitru.

GEnerationem Tonitrui penitius qui inspicere voluerit, Chymicos consulat. Quoties enim cunque Sali-petræ Sulphuris accessit portio, ingens editur strepitus: & aurum fulminans majore ferri impetu dicemus. Notum etiam ex Nitro, Sulphure, Calce viva & Bituminibus si fiant misturæ, humidi aspersione accendi posse. Similis hic res agitur. Nam ubi vapores sulphurei & nitrosi tempore æstivo, à calore Solis, flantibus præcipue ventis meridionalibus, sursum elevantur, à ventis oppositis uniuntur atque densantur, ob peculiarem accenduntur repugnantiam: hinc & sonus oritur & coruscatio. Cœlo sereno audita fuisse Historiæ tradunt. *Senec. natural. l. 2, cap. 30.* Ætna aliquando multo igne abundavit: ingentem vim arenæ urentis effudit. Involutus est dies pulvere, populosque subita nox terruit. Illo tempore ajunt plurima fuisse tonitrua & fulmina: quæ concursu aridorum facta sunt non nubium, quas in tanto aëris ardore nullas fuisse verisimile est. Fulmen in terram usque interdum fertur, tum quia vehementi è nube ejicitur impetu, tum quia bene cohærente & compacta constat materia: nunquam tamen quinque pedibus altius descendere in terram auctor est *Plinius l. 2, c. 55.* Effectus ejus miri. Dolia exhauriuntur intactis operimentis, nulloque alio vestigio relicto. Aurum & æs & argentum liquantur intus, sacculis ipsis nullo modo ambustis, ac ne confuso quidem signo ceræ. *Plin. l. 2, c. 51.*

51. Expertus id Lucius Scipio, cum aurum in viminea cista haberet. Marcia Princeps Romanorum icta gravida partu exanimato, ipsa citra aliud ullum incommodum vixit. Causa in raritate & crassitie ponitur. Facilius illa penetrat, hæc quia difficilius magis lædit. *Arist. 3 Meteorol. c. 1.* Fracto interdum dolio stat vinum; causa est, quia calor fulminis exteriores vini condensat partes, ut vinum quasi pelli inclusum stare videatur: *Sonnert. l. 4 Epitom. c. 2*, triduum hunc non durare rigorem. *Senec. quæst. natur. l. 2, c. 1*, author est. Maxime mirandum quod refert *Meurerus in Comment. Meteorol.* Ministrum quendam ita subito ex oculis hominum, in via qua Lipsia itur Torgam abreptum, ut nunquam apparuerit postea. Mox rangendi adeò hebetantur, ut nec tonitru, nec horrendos persentiscant fragores. Id in Germanicis bellis Equitum magistro Severo, imperante Iuliano usu venit. Acer primo & insignis fato urgente commacruit. Laurum, vitulum marinum, aquilam non tangi tradit *Plinius*, ficum *Rhodiginus* adjungit, & amaritudini acceptum refert. *Rhodig. Antiq. lect. l. 3, c. 29.* Ideo Tiberius Cæsar, ut habet *Suetonius in ejus vita* tonitrua metuens turbatiore cœlo, Coronam lauream capite gestabat, & ob id tradente *Columella* gallinæ cubanti laureæ ramulos subjiciunt. Ideo tentoria Imperatorum ex pellibus vituli marini fieri solebant. Et scribit *Suetonius.* Augustum adeo expavisse fulmina, & tonitrua, ut easdem semper secum portaret. Severo Imperatori ex eadem materia lectica ad eosdem usus. Narrat tamen *Vicomercatus ad 3 Meteor. c. 10.* Laurum aliquando de cœlo tactam. *Conimbricenses* vero fictitiam hanc immunitatem existimant, nisi quod naturæ quodam instinctu fulmina prædicantur ab illis. De Lapide fulmineo sub tectis asservato, herbis & candelis celebrioribus festis lustrali aqua expiatis, Campanarum pulsu, non est opus: ut multa dicam. Superstitiosa hæc esse quis non viderit? Quidam eorum

rum dicunt (*Remig. l. 1, Dæmonol. c. 26*) irritum & inefficacem esse campanarum sonum, si quæ ex illis cum lustratur, ex Sacerdotis concubina fuerit nuncupata. Quod si sonitus ille aërem rarefacit (quod tamen absolute dictum falsum est: Nam nec nebulas nobis propinquiores dissipat, nec recta sursum volat, sed per fenestras certis in locis oblique cogitur, nec ad nubem pervenit) satius esset tormenta explodi, majoresque campanas tantum moveri. Feles, Canes & Capras magis illorum obnoxios ictibus, observatio dedit sedula. Hinc, si in patente cum homine canis versetur campo, territus ipsius implicatur pedibus. Causam in halitus ex animalium horum corporibus exhalantes conjicit Cl. Bartholinus, quos tanquam materiam cognitam, & nutrimentum aliquod, fulminei spiritus, fores præsertim si pateant, ut libere in aërem ferantur, sequuntur. Hinc feles in limine tanguntur sæpissime. Canes autem odoros esse, odoras & capras. quis est qui nesciat? Feles in tanta copia per poros effundere eosdem, ut & homines quidam ad illorum præsentiam deliquium patiantur, & generosiores Equisini curru abscondantur, sudorem anxie emittant, experientia ipsa nos docuit. Hyeme raro fiunt Tonitrua. Paucæ enim & fere nullæ calidæ attolluntur exhalationes: meminit tamen tempore Alexandri *Curtius lib. 8, de Alex. Erat prope*, inquit, *continuus cœli fragor, & passim cadentium fulminum species visebatur. Tum repente imber grandinem incutiens, torrentis modo effunditur. Imbrem vis frigoris concreto gelu astrinxerat. Olaus lib. 1, cap. 6*, in Septentrionali plaga vehementiora judicat. Nam homines exanimant: & in Tartaria regni Mongal mixtis cadunt nivibus. In Brasilia vero rarò demittuntur fulmina, at tanta fulgura, ut Solem superare videantur. *Ioseph. Acosta anno 1560.* Tempore Marci Antonini Philosophi, fulmine ad legionis Christianæ preces percussos hostes legimus. Vnde Christianorum Legio Fulminatrix dicta.

cta. *Confestim* (inquit Imperator de illis in Epist.) *ut procubuerunt in facies & preces fuderunt ad ignotum mihi DEVM, descenderunt de cœlo, in nos quidem frigidissimus imber, in nostros vero hostes, grando mixta fulminibus, ut sine mora sentiremus, presto esse invictam opem DEI potentissimi.*

CAPVT VI.

DE VENTIS.

Artic. I. *De Origine Ventorum.*

VEntorum causam Solem innuit *Aristoteles* 2 *Meteoror. cap.* 4, humorem, qui per summa terræ residet attrahentem, & terram ipsam calefaciendo exsiccantem. Non placet sententia *Lydiato.* Nam terra irrigata & exsiccata, parca est Ventorum materia. Terra enim non plus imbibit pluviæ, quam ut suam expleat sitim, & in siccam permutet naturam; inde nulla exhalatio. Ex eodem demenso, in pluvias abire permittit, ejus non parva copia. Quid igitur pro ingentibus relinquitur ventis? Internus ergo substituitur calor. Et certe temporibus hybernis, fumosam terra exspirat exhalationem: ex nivibus in Australibus partibus oriuntur venti: ex paludibus & stagnis aura assurgit; ex mari quamvis tranquillo procellæ. Vnde nisi quia exhalat terra vaporem, qui per profundas aquas foras erumpit? Rem hanc Chymicorum ostendit instrumentum, quo loco follis utuntur. *Sennert. lib.* 4 *Epitom.c.*3. Paratur ex cupro globus, ita ut aqua repleri, claudi repletus possit. Fistula angusti orificii, ex una paratur parte, aqua igni admovetur repletus, fistula alteri loco follis. Vbi globus incalescit, & aërescit aqua, continuo aër exspiratur, & donec aqua tota absumta sit, follis loco fungitur. Procreantur autem tum venti, cum calor madidam urit terram. Sol exsiccatione poros aperit, aër agitatione accedit. Si verò in mari oboritur,

mare

mare primo tranquillum secum murmurans, exhalationem venti materiam jam tum in visceribus ejus gigni significat, pisces nonnulli lasciviunt, ad saxa se affigunt nonnulli: tum parum intumescens mare, exhalationem modò genitam exitum moliri ostendit: post bulliens ad superficiem usque penetrasse, sed parva adhuc mole: tandem sublatum ante se fluctum, flatuum irruptiones toto insequentes impetu ventum atque tempestatem faciunt.

Art. II. *De generibus & effectis Ventorum.*

MVlta verò Ventorum genera, quæ navigatio præcipue invenit; secundumque flatuum & proprietatum diversitatem, operationes. Nubes ad se trahit Cæcias, Circejus ne plantarum odore misceatur Aquilo, impedit; & tanta ei vis, ut hominem Cataphractum facile prosternat, naves ab aquis extractas in sublime tollat, molendina cum lapidibus, tecto & hominibus alio transportet. *Plin.l.2,c.47. Gell.l.2,c.22. Olaus l.1,c.4.* Et 2, c. 3. In Iaponiam è Sinarum regione navigantibus tantas ciet Typhon procellas, ut nonnisi miraculo effugiatur naufragium. In regione S. Vincentii, sylvas extirpat: in Hispaniola ad stadii intervallum, sublatos transfert homines. In Insula Ormutio si excitentur, fervore interimunt obvios, occisorumque carnes, quod aqua ferventi fieri videmus, ab ossibus disjungunt. Periculum ut effugiant, corpora in aquis occultantur ad caput. *Ovetan. l.6. Polus l.1,c.5.* Obversis Austro genitalibus mire afficiuntur fœminæ libidine, Boream generationi percommodum produnt; quo fit ut morientes spiritu excitare credatur. *Rhodig,l.14,c.4, & lib.15,c.23.* In Lesbo apud Mytilenem Austro flante ægrotant homines, Coro tussiunt, Septentrione in integrum restituuntur. In Tercera ferrum & lapides arrodit, *Bertius in Geographia.* Inter cæteros sunt & Etesiæ, sed præinsignis modestiæ venti. Singulis annis biduo

post

post exortum Caniculæ spirare quadraginta diebus solent. Moderantur flatu suo calorem, æstatem frangunt, & à mensium ferventissimorum gravitate defendunt. A tertia diei oriuntur horâ; (unde somniculosorum nomen) noctu desinunt. Gigni à calore magno, nives in locis Septentrionalibus adhuc reliquos colliquante, verisimile videtur. Verisimile exoneratas nive terras retectasque spirare liberius. Antiqui Sacris placabant ventos. Structum Boreæ apud Ilissum à Græcis Templum, autor est Herodotus. Boreasmos Athenis nuncupabant, qui Boreæ festa ducerent. Romæ ædem tempestatis fuisse. P. Victori credimus. *Rhodig.l.20, c. 25.*

CAPVT VII.

DE TERRÆ MOTV.

Artic. I. *De ortu Terræ motus.*

Aquarum subter in terrarum cavernis undantium, fluctibus terram moveri, antiquissimi existimabant: inde Neptunum ἐννοσίγαιον καὶ σεισίχθονα appellavere. *Gell.l.2, c.28.* Alii ventum in superficie terræ, in ejus refluentium concava concutere. Alii Solem vapores intra Terram concludere, hos quærentes exitum, grassari, cum non invenerint. Contra ratio statuit & experientia. Est in Occidentali Hispaniæ parte visendæ mons altitudinis, multis concavis specubus. *Scalig. Exerc. 38.* Tanto in iis aquæ præcipitantur fragore, ut quinque milliarium sonitu impleant spacium, nihil tamen terræ motus ibidem. Nec ventus aut aër tamen subiens multus est; per canalium amplitudinem, & diverticula dissipatur, longius provectus impetum admittit. Ostendunt id metallicæ operæ. Immanes enim fabricantur folles; ut aërem attrahant, ne pigro suffocentur. Pugna ventorum nil facit. Illa namque ad latus potius tendit, aut sursum sua levitate aspicit; ad pri-

primumque obſtaculum turbinis inſtar à terra reſiliunt. Mare an occludat meatus,incertum.Raræ tantæ ad maria cavernæ:Nec unico impetu illud ingredi poteſt , quin iterum emittat. Sol non facilius vim ſuam in terram exerere poteſt, & exhalationem progignere , quam elicere progenitam. Radii enim Solares non agunt abſque reſiſtentia. Dum ſiccant & calefaciunt , aperiunt eadem;quia fortius in propinquum exhalationes aſcendunt. Vna, ratione continuitatis , ſequitur alteram. Quin quoquo modo ingreſſæ , terram facillime regrediuntur , facilius quam ut concutiant. Nam & in cuniculis , ubi minimam pulvis rimam invenerit,accenſus fruſtraneam facit operam. Exhalatio igitur ab igne ſubterraneo genita, terræ coercita viſceribus , terræ motum cauſatur. Id vel ſignum oſtendere poteſt. Futuro terræ motu puteorum aquæ non modo ebullire, ſed & turbidiores fieri incipiunt , ſulphurei efflantur odores. Vnde? Similes in terræ cavernis vibrantur Spiritus. *Plin. lib.2.*

Art. I I. *De Terræ motuum loco,tempore,effectis.*

OBnoxia ſunt Terræ motui , quæ ventum facile poſſunt capere. Solida eum non recipiunt, facile diſſipant arenoſa limo concreta , receptaculis carent venti capacibus ; carent campeſtria cavernis. Tota tamen terra nunquam concutitur. Spiritus enim incluſi nullam ad ejus globum proportionem habent. Si accideret , divinæ adſcribendum revera potentiæ , quod natura ſibi vendicare videtur. Durationem ſi ſpectes, diverſam diverſa facit reſiſtentia. Pauci Spiritus citius diſcutiuntur, tardius copioſi , diutiuſque tumultuantur. *Senec. Natural. l.6,cap.30.* Campania per plures tremuit dies. Principio anni quo L. Cornelius & Q. Minucius Conſules fuerunt , tam crebros terræ motus fuiſſe tradit Livius ut non tantum rei ipſius , ſed & feriarum ob id indictarum tæderet homines.Idem narrat per dies duo-

dequadraginta terræ motum fuiſſe, biénnii duraviſſe ſpacio, & repetitis rediiſſe vicibus teſtantur alii. *Liv. l.44, idem l.45. Ariſt. l.2 Meteor. c.8. Plin. l.2, cap.82.* Effectuum talis eſt conditio, ut terrorem auditoribus incutiat, ſpectatoribus mortem. *Sæpe non ſolum domus aut urbes ſingulas aut familias haurit, ſed gentes totas regioneſque ſubvertit, & modo ruinis opprimit, modo in altam voraginem condit; ac ne id quidem relinquit, ex quo appareat quod non eſt, ſaltem fuiſſe. Senec. l. 6 natur. c.1.* Sed ſupra nobiliſſimas urbes, ſine ullo veſtigio prioris habitus ſolum extenditur cum nimirum impulſæ, quaſſatæque ſpiritu, maximæ terrarum cavernæ corruunt. Sæpe in mari patefacto hiatu aquæ abſorptæ ſunt, in terra flumina, ut piſces & naves in eadem conſtiterint. Sæpe contra terra in tumorem elevata; in continenti montes, in mari produxit Inſulas. Fluviorum interdum mutatur curſus, ſublato ea in parte, in quam antea fluebat, tumore. Calamitatum plenæ hiſtoriæ. Supremo Neronis anno prata oleæque intercedente via publica, in contrarias, in agro Marrucino tranſivere ſedes. L. Marcio, Sexto Iulio Coss. in agro Mutinenſi duo concurrere montes, maximo aſſultantes crepitu. *Plin. l.2, & l. 16, c.40.* Multæ tum eliſæ villæ, animalia quæ intra fuere, exanimata ſunt. In Parthia locus eſt ῥῆγαι à rimis dictus. Ibi multa oppida & pagorum duo everſa ſunt millia. Cajetæ in Italia mons eſt ad meridiem, cujus partem ſic quondam terræ motus diviſit, ut arte hominum effecta videatur diviſio, ſub eo magno fertur mare ſonitu. *Agricola in reb. quæ eff. ex terra.* Helices & Buræ oppidorum in ſinu Corinthiaco ædificia in alto apparuerunt. In Ænania Inſula ita hauſtum eſt oppidum, ut ne veſtigium quidem apparuerit. Non longe à Ptolomaide fluctus maris in altum ſublati, adeo ſe erexerunt, ut montis excelſi præ ſe ferrent ſpeciem: qui poſtea ad terram devoluti, Tryphonis exercitum ſubmerſere. Cnejo Octavio, & C. Scribonio

bonio Consul. pontes amnis Velini disturbavit, ripas ejusdem fluminis in aquas conjecit, saxa quibus fori solum stratum erat, discussit; in oppido & in agris ædes sacras commovit, quæ paucis post diebus conciderunt. Terræ motu Lacedæmoniorum urbs, cum mons Taigetus rumperetur, tota corruit. Bello Mithridatico ad Apamæam Phrygiæ urbem, lacus, paludes, fontes & fluvii terræ motu emerserunt, plerisque veterum absorptis: & ex his unus salsus innumeram piscium & ostrearum effudit copiam; cum tamen Apamæa longe absit à mari. *Nicolaus Damascenus.* Bello verò Punico secundo tanti in Liguria & finitimis extitere motus ad Tyrrhenum mare, ut flumina in contrarias fluxerint partes. Maxime mirandus terræ motus, qui in Agliæ Provincia Herefordina, anno salutis post seculum decimum quintum, septuagesimo primo accidit; à Cambdeno his verbis describitur. Anno salutis post seculum decimum quintum, septuagesimo primo, XII Cal. Martii, vesperi hora sexta, in Orientali Comitatus parte terra decessit, monsque cum subjecta caute (ingenti mugitu primum & stridore ut à vicinis exaudiretur) tanquam si ex diuturno somno consurrexisset, se extulit, & in superiorem locum, relicto cubili profundo, ascendit, secum una deferens arbores infixas, caulas & ovium greges. Arborum quædam terra obrutæ jacuere, aliæ monti accedendo adjunctæ, ita coaluerunt, ac si eo loco primum radices egissent. Quo loco discesserat, hiatum 40 pedes latum, longum 80 ulnas reliquit. Ager omnis 20 jugerum plus minus erat; inter eundum Sacellum obvium evertit. Taxum in cœmiterio sitam ab Occidente in Orientem transtulit. Eadem vi publicas vias cum caulis, sepibus & arboribus infitis protrusit. Ex culta pascuam, ex pascua rursus cultam effecit. Terram eminentiorem, cui obviam occurrit provolutam, & vi majori actam, in montem celsiorem, tanquam aggere facto redegit.

degit. Ita cum à Veſpere die Saturni, uſque ad meridiem die Lunæ obambulaſſet, ſubſtitit. Genus terræ motus Phyſici βρασματίαν vocant. Huc denique refer, terræ motum in Apulia, qui anno 1627 contigit. Patuit ſupra ducenta milliaria, & maximam partem urbis. S. Severo, Sarræ, Capreolæ, Dragonoræ, S. Lyandri Procinæ evertit. Corripuit Aſſolum, Bovinium, Trojam, Andriam, Tranium, Foggitam, Campum marinum, Remitium Itiſtonium, Francam villam, Aſanum, Conſilinum &c. 17 denique hominum interfecit millia. Non præſentia autem tantum ferre mala certum eſt: ſed & futurorum eſſe prodromos. Nunquam Romam tremuiſſe, ut non futuri eventus alicujus id prænuntium eſſet. ſcripſit *Plinius l. 2, c.84*, diſcordias in religione portendere reliquit *Socrates*. Quapropter quod Romani olim ferias edicto imperando faciebant, id nos faciamus. Metuendum illis erat, ne DEVM alium pro alio nominando, falſa religione populum alligarent: notus nobis eſt DEVS, cujus movetur terra potentia.

CAPVT VIII.

DE PLVVIA.

Magna pluviarum in copia, tempore & aliis diverſitas, maximeque miranda. Non minor certe quam in diebus varietas: majorem fere, extraordinaria ſi inſpexeris, conſpicies. Non pluit per triennium Achabi tempore, nunquam in Cyrenaica. Ea ibi ſola meſſis eſt, quæ celeritate proventus per naturam Solis aut aëris, ventorum caſu evadere ſolet; fertur à die ſeminis triceſimo matureſcere. *Majolus Colloquio 1.* Iuxta Vrabam novi orbis urbem, maxima parte anni deſcendit: hinc perpetuo ſtillicidio arbores viſuntur. *Hiſpal.p.5, c.26.* Nunquam apud Tartaros hyeme, ſæpiſſime æſtate. In regione vero Mexicana tanto impetu guttæ ruunt, ut homines interfi-

interficere dicantur. Substantiam si spectes aqua in communi est; id ejus fert materia: alterius tamen fuisse sæpius generis, exempla demonstrant. Sanguinem aliquando pluisse in Borussia, *Thuan. l.27*. In Insula Pelagia aurum; Ferrum in Lucania, ante bellum Parthicum, quo Crassus est occisus. *Ammian.l. 17*. Annonam in Carinthia horarum duarum spacio, ad duo amplius milliaria; ex qua panis pinsebatur. *Thuanus l. 5, de anno 1548*. Lapides ovorum Gallinaceorum magnitudine, in quibus hominum vultus & diademata. *Lintur. ad fascic. anno 1496*. Cinerem tempore Leonis, qui palmæ minoris altitudine in tegulis jacuit. *Niceph.l. 15, c. 20*. In Sylvis Neuholem ferream massam recremento similem ex aëre decidisse; sunt qui affirmant, eamque multorum pondo, adeo ut nec deportari propter gravitatem, nec curru devehi propter invia potuerit. *Agricol.obs.Metall.c.8*. In Ægypto perparvulis guttis, ut plurimum pluit. Mures ex illis nascuntur, qui spicas circumrodere, & segetes succindere solent. *Ælian. l.6, c.40*. Quin & in Thebaide, cum grandine pluit, mures in terra apparere dicuntur, qui partim cœnosus existunt limus, partim carnis possident substantiam. *Ælian. l.2, c.56*. Maxime vero mirum, modo non sit fabulosum, quod *Olaus l. 18*, & *Ziglerus in Norwegia* de Septentrionalibus. Et ex illis *Scaliger Exerc. 192, sect. 3. Lemer bestiolæ*, inquiunt, *quadrupedes, soricis magnitudine; pelle varia per tempestates & imbres decidunt, incompertum an ex remotioribus Insulis, an ex nubibus fœculentis. Statim atque deciderint, reperiuntur in eorum visceribus herbæ crudæ nondum concoctæ. Hæ more locustarum depascunt omnia virentia. Vivit hæc pestis donec non gustaverit herbam renatam. Conveniunt gregatim quasi hirundines evolaturæ, stato tempore, aut moriuntur, aut ab aliis bestiolis Lefrat consumuntur*. At in Amelandia, quæ ranam nullam patitur, ranis pluisse, ex *Præceptore nostro Clarissimo Domino Menelao Vinsemio Med. D. in alma Frisiorum Profess. accepimus*. In Velauniis denique

denique tantum erucarum una nocte decidit de cœlo, ut eas in domo reptantes, biduo toto accensa palea, urere necessum fuerit; vix ad id sufficiente hominum mulierumque turba. *Dalechamp. ad l. 2 Plin. c. 56.* *Sennertus* animalia quæ ex putredine gigni possunt, vel ex materia aliqua pluviis irrigata gigni, vel in terræ cavernis latentes evocari existimat: perfectiora & lapides aliunde venire"; ad superiores tamen causas plurima ex his referenda esse arbitratur.

CAPUT IX.

DE NIVE ET GRANDINE.

INgens Hyeme Nivis apud nos copia; nulla in alto mari. *Plin. l. 2, c. 103.* nec ejus in Æthiopia quicquam; *Alvaretz de reb. Æthiop.* At major in Septentrione. Obtectis aliquando summis arboribus, in ramis tota continuè consistit, & ne aër ad inferiora descendat, impedit, fornicatam quasi faciens porticum. Vrbem obtrivisse dicitur in Dofriniorum montium attacta cacumine: pilæ primo referens formam, ingentis tandem globi acquisivit vires. *Olaus l. 19, cap. 15, & l. 2, c. 13.* Vix pauciorem Caucasi montis habent vertices. Hyeme enim adiri non possunt: præcipuè in Cambizena tanta ejus condensatur quantitas, ut hominum opprimantur catervæ. *Strabo l. 11.* Eadem Armeniorum ratio. Nam per montana pergentes repente montium cooperiuntur grumis, ut non emineant: id verò sæviente bruma. *Rhodig. l. 18, cap. 29.* At in Tartaria æstate etiam ingruit. Immensum frigus, densissimæ nives; à vento abripiuntur omnia. *Hispal. p. 4, cap.* 23. In eadem, campestria Pamer, adeo ingens frigus alunt, ut ignem reprimat. Nec enim lucere potest, nec eo coqui aliquid. *Polus l.* 2, *c.* 28. In Moscovia vero ubi è specula aqua demittitur, congelatur priusquam attigerit. *Surius ad ann.* 1501. Rubentes in Armenia inveniuntur. Id loca μελτώδη seu minio sca-

ſcatentia faciunt, inde vi exhalationum inficiuntur. Nec hoc abſurdum: Sanguinis enim copia rorem reddit cruentum. Factum apud Trojam indicat Homerus cum ψιάδας αἱματοέσσας dicit. Ex eo hirta pilis & rubida producuntur animalia, Vermes nuncupat Apollonius, Theophanes teredines montanos. Humor in illis concipitur, in potu gratus gentibus. *Euſtat. in Homer. Ariſt. 5 anim.* Cognata nivi grando de qua nihil habemus, magnitudinem ſi excipias. Nam Valentis tempore lapidibus magnitudine inuſitata ſimilis deſcendit Conſtantinopoli. *Socrat. hiſt. Eccleſ. l. 4, c. 10,* Vrbe ab Alarico capta, ſaxis manuariis major, & octonarum circiter librarum pondus habens, deferri viſa eſt. *Majolus in Canicul.* In Gallia Paſchali Pontifice, unum fruſtum 12 pedum decidit longitudine. *Bonfinius.* Apud Auguſtodunum 16 longitudine, 7 latitudine, altitudine duorum. *Sigebertus.* Vix minor Bergomatis tempore. Ovo enim Struthionis comparatur, & unciarum 12 fuiſſe ſcribit *Bonfinius.* Trium librarum pondere Bomelæ in Geldria die duodecimo Iunii, hujus anni cecidiſſe ajunt. Aliquando miras formas præ ſe tulit. Humanas anno 1395 exhibuit facies, viriles cum barbis, muliebres cum peplis & crinibus. Chriſti Cremonæ anno 1240, cum crucis ſigno. Sed ſæpe fallimur, & imaginatio exiſtere fatetur, quod recta negat ratio. Mirabilia interim opera DEI.

CAPVT X.

DE RORE, MANNA ET MELLE.

Ros ex tenui oritur vapore, frigiditate noctis in aquam reſoluto. In plantarum foliis & floribus, levibus inprimis & ſpiſſis, invenitur; & interdum ultra duos vix elevatur cubitos. Iovis & Lunæ quidam fingunt filiam Διὸς θυγάτερ ἕρσα τρέφει καὶ σελήνας δίας. Nam ut Plutarchus inquit πανσέληνος δροσοβόλος ἐστίν. ac ideo canes pleni-

pleniluniis ἥκιστα ἰχνοσκοπίαις ἐπιτυγχάνουσιν, quoniam roris frigiditas odorem abolet, nec ἐᾷ ῥεῖν τὰς τῶν ζώων ἀποφορὰς, quæ causa est cur δυσθήρευτος sit ἡ ὥρα τοῦ ἔαρος. *Plutarchus* tradit obesas mulieres, rore pannis aut mollibus velleribus collecto ac excepto, pinguedinem minuere ac consumere. ἐν φυσικαῖς αἰτίαις. Mannam parvarum quarundam apum culicibus crassis similium opus esse scribit Christophorus Vega, à quibus gregatim arboribus insidentibus, guttatim quasi sudor defluat. *Sennertus l.4,c.8* vero similius existimat, dulcedine potius Mannæ allici, quam eam efficere. An illud Ebræorum idem fuerit cum vulgari, quæritur inter doctos? Convenire plurima videmus: at discrepare in eo, quod ex eo mola fracto aut in mortario trito fiebant placentulæ. Liquescit omne Sole; etiam Orientalq, nisi præveniatur. Vsum ejus pro saccaro legimus ad sitim in potu aqua soluto. Nomadicis pastoribus, qui Targæ colunt solitudines. *Scalig. Exer. 164.* Mel mannæ affine est. Venit hoc ex aëre: & maxime syderum ortu, præcipueque ipso Sirio splendescente fit, nec omnino prius Vergiliarum exorta sublucanis temporibus. *Plin.lib.11, c. 12.* Itaque tum prima aurora folia arborum melle roscida inveniuntur: ac si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore vestes, capillumque concretum sentiunt. Hic ros postea ab apibus colligitur, in Vesiculis intra ipsas alteratur, in cellulas puri liquoris instar refertur, in quibus postea fervet, & calore naturali coquitur. Vicesim o die crassescit, mox obducitur tenui membrana, quæ fervoris ipsius spuma concrescit. *Plin.l.cit.c.13.* A vespis quoque fieri ex Aristotele *Plinius* docet. A Moluccarum quibusdam muscis in arboribus, quæ formicis minores sunt, Hispanicæ referunt navigationes. Copiam præcipue Litvania & Moscovia habent. Nota de rustico in cavitatem quercus melle repletam delapso, ab Vrso extracto, historia. De melle id accepimus quod de vino rasili ex Aristotele: adeo nimi-

nimirum crassescere, ut nonnisi derasum bibatur. Sic in Troglodyticæ parte quæ dicitur Belgada, mel candidum adeò, ut nivibus quidem cedat: durum verò quasi lapis. *Scalig. Exerc. 191, s. 1.* Solidum etiam in Calicut, ita ut in Sportis contineatur. Melle servantur multa, multa etiam intereunt. Humor enim ei innatus non imbecillis. Quare ipsum sibi incorruptum corrumpit aliena. Iuglandes quidem in eo servant naturam. Peculiari enim humiditati resistunt oleagine; at Ficus Persica, Pyra, Mala, tabo fluida fiunt. *Scaliger. Exerc. 179.*

CAPVT XI.

DE IRIDE.

THaumantis filiam dixere Iridem Poëtæ; demissis ad terram cornibus, aquam haurire credidit vetustas. Hinc illud *Virgilii 1 Georg. vers. 138.*

Et bibit ingens
Arcus.

Propertius vero lib. 3.

Purpureus pluvias cur bibit arcus aquas.

Colores ejus tam exacti, ut vix artificis possit exprimere manus. Cœruleus aquæ indicium quod præteriit exprimere dicitur, ignis alter, quod futurum est. *Strab. citante Rhodig.* Tres & aliquando plures in ea fieri posse existimat Albertus. Dum fit in Meridie, à nobis conspici nequit. Nec enim Iridem videt aliquis ultra tria millia passuum. Nusquam fit ascendente nube, semper vergente ad imum. Illo enim modo non rorat sed cum defluit. *Rhodig. l. 22, l. 12, c. 7.* A Lunaribus radiis fieri negat *Celius*, comprobat *Scalig. Exer. 80, s. 11. In Insula S. Thomæ,* inquit, *si antecesserit pluvia fieri à Luna Iridem cujus color sit quasi alba nebula.* Talem *Combachius* anno 1609, mense Iunio Oxoniæ vidit; anno verò 1599, media æstate post ingentia fulgura Wittebergæ. *Sennertus l.*

4 Epitom. c. 9. Quantum ad influxum ab Iridis incubatu odoratiores reddi plantas tradunt nonnulli. *Scalig. Exer. 81, ſ. 7.* Damnat Cardanus: ſed tamen vix ridendum: Nam & ad jugi clivum ſe demiſiſſe nubem vidit *Scaliger*; & *Ariſt.* ipſe id aſſerit, de iis præſertim quæ natura ſua flores fundunt odoratiores. Matutinam promittete tempeſtatem: veſpertinam ſerenum, nautæ & agricolæ obſervarunt. Cauſa in nubem craſſitudine exoneratam aquarum, ratione poſterioris ponitur; in plenitudinem nocturni humoris ratione prioris rejicienda videtur. Sed hæc animi gratia, in medium à Scaligero adferuntur. *Neque enim leve eſt incertæ rei certas adferre rationes. Scalig. Exerc. 81, ſ. 12.*

CAPUT XII.

DE ADMIRANDIS quibuſdam Meteoris.

OStentorum veniunt nomine, quæ & in vicino aëre, & in ſublimiore illo Siderum cœlo, perpetuo orbium circumvolutionibus, Dei juſſu inſolenter accidunt. Varietatem, non vetuſta ſolum, ſed & recentia obſervarunt tempora, DEUS, & puriores quædam effingunt Angeli, format & impius nonnulla. *Caſparus Peucerus in Theratoſcopia. Anno 1532* non procul ab Oeniponte miræ viſæ ſunt imagines. Camelus erat primus, flamma circundatus in orbem: altera lupus flammam evomens, & flammeo orbe ſeptus. Sequebatur hunc Leo, cui vir cataphractus, in montium ſtans aditu, blande contrectabat jubam, blandiri hic viciſſim videbatur. Iohannis Ducis Saxoniæ, & Electoris mortem, hæ præceſſere picturæ. Arbor primò erat marcida & everſa; Expeditus hinc eques, truncatam ramis geſtans arborem; tum magna & atra crux in denſa nube. Tandem ex ea fulmen viſum eſt excuti horribile, ingenti cum ſonitu. Anno 1534, tertia die

die Iulii, in oppido Schleſwich, à meridie cœlo ſereno, conſpecti in aëre Leones, ex locis diverſis ad conflictum concurrentes. Cataphractus his aſſiſtebat haſtam quatiens. Iacuit non procul ab equite humanum caput ſine trunco, imperatorio ornatum diademate. Modico poſt intervallo, apri caput aculeatum viſum, & duo Dracones ignem vomentes. Vnicæ deinde & ampliſſimæ urbis effulſit imago ad lacum poſitæ, claſſeque & terreſtribus obſeſſæ copiis. Crux ſuper hanc ſanguinei coloris, converſi paulatim in atrum. Prodiit item alius Eques, igneo flagrans colore, Imperatorium in capite diadema geſtans: quem inſecutus ſine ſeſſore equus. Poſtea in ampla planicie duæ ardentes enituerunt arces, alto vicinæ monti ad quam grandis aquila dimidium ſui corporis poſt montis abſcondens latus: aliquot ibidem pulli aquilarum, candido nitidi colore apparuere: item Leonis ſupini caput inſigniti corona: Gallus gallinaceus roſtro feriens fodienſque caput tantiſper, donec à trunco corporis delaberetur ſolutum & evaneſceret, corpore diu conſpicuo. Adſtiterunt & alii Leones, & juxta Apri caput, Monoceros paulatim in Draconem converſus, aliaque plurima inuſitatæ figuræ & magnitudinis animalia. Arſit & in celſa rupe arx duobus cincta exercitibus, & viſa eſt integra regio, frequentibus oppidis arcibus & vicis referta. Sed mox totus tractus in quo hæc ſteterant, igne conflagravit correptus, & ruinas vaſtæ terræ ſtagnum ampliſſimum obruit, extantibus tantum turribus in eo loco, in quo antea magna illa urbs apparuerat. Ad ripam lacus grandis, Camelus bibenti ſimilis conſtitit. *Anno vero 1545*, altero poſt Pentecoſten die, viſæ hæ in Sileſia imagines. Duxit ab Oriente inſtructam Vrſus aciem cui ab occaſu, armata manu Leo occurrit: intra exercitum utrumque lucidiſſima emicuit ſtella: mox inter ſeſe congreſſi, dimicarunt acriter, ut deſtillare ex ſauciatis sãguis, & exanima corpora

decidere viderentur. Inter præliandum Aquila ſeſe ſupra copias Leonis, de alta rupe, alarum libravit remigio. Diremto quaſi certamine, Leo inter ſuas ſulſit cohortes, nullum Vrſi veſtigium, ſed proſtrata jacuerunt cadavera, qua alter conſtiterat exercitus, quibus canicie venerandi aſtiterant ſenes. Finito prælio reduxit exercitum ad occaſum Leo, quo aliquouſque progreſſo, quidam albo & ornato vectus equo, ad pugnæ locum à copiis rediit, atque in eum equum juvenem Cataphractum, ibi ſtantem collocavit, & verſus ortum procedentem comitatus, cum cæteris ſpeciebus evanuit. Sed quid priſca recenſeo? vidit & ætas noſtra mirabilia, hic ipſe vidit annus. Anno enim ſeculi vigeſimo ſeptimo, duo in Pomerania viſi confligere exercitus, victor Septentrionalis evaſit. Trabs hunc procedentem ignea ſecuta eſt. *Mercurius Gallobelgicus.* Menſe verò 1629 anni Martio, duæ in Miſnia in infima aëris regione concurrere acies. Ex nebula illæ ita formatæ erant, ut videri vultus & ora potuerint. Victoriam minor obtinuit, cæſus fugatuſque major eſt. Futurorum hæc forſan præſagia, quæ ut eveniant animitus optamus, voto claſſem hanc tertiam concludemus. Vtinam! Vtinam!

THAVMA-

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS,

CLASSIS QVARTA:

In qua

FOSSILIVM
Admiranda.

Hoc argumentum opum, hæc vera gloria existimata est, habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis tuba gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices: ac temulentiæ causa tenere Indiam juvat: & aurum jam accessio est. Plin. l. 33 Histor. Natur. in præf.

SYLLABVS CAPITVM ET ARTICVLORVM.

ADMI-

ADMIRANDA FOSSILIVM.

CAPVT I.

DE FOSSILIBVS IN GENERE.

HActenus fuere in ſuperius orbis elevata culmen; in ipſo abſcondita receſſu jam conſiderabimus; quæ, quia ope eruuntur humana, foſſilia ſapientes dixere, & terrarum, ſuccorum, lapidum, metallorum incluſere nominibus. Gigni quidam à calore ſubterraneo exiſtimant; Creata, primo à Deo, ſeminali quodam ſe propagare principio, alii ſentiunt. Et certe ex vaporibus quibuſdam fieri metalla, veritati haud abſonum. In Perſide non ſemel ærea Corpora hamatis ſagittis ſimilia, cœlo corruſcante decidiſſe narrat *Avicenna.* In Hiſpania verò maſſa lapidea venis metallicis infecta è nubibus lapſa eſt. *Lydiat. de fontibus cap.6.* Poſterius ſcriptorum quorundam confirmat teſtimonium. Nam aurum Corbachii in Weſtphalia ſingulis quadrienniis creſcit & recreſcit in cumulis. Vena plumbi in Sclavonia in argentum quadrageſimo tranſit anno. Squamma æris ſicca, in anno in aurum. Ferrum in Sileſia ad Saganum decimo refoditur anno. In Suecia limus ruber paluſtris, uno anno Soli expoſitus in bonum ferrum abit. Feſſularum mons in Hetruria lapides plumbarios habet, qui ſi excindantur brevi temporis ſpatio, novis inſtaurantur incrementis. De ferro quod in Ilva Tyrrheni maris Inſula effoditur, refert *Cæſalpinus l. 3, de Metal. cap.6*, terram metalli inanem quæ eruitur, dum vena effoditur, totam procedente tempore in venam converti. In India denique mons eſt Oromenus, in quo lapidicinarum modo, ſal ceditur renaſcens. *Cæſalp. l. 1, de Metal. cap. 1.* Inſigne verò illud eſt quod *Garzias ab Horto* de Adamante ſcribit *Simpl. Indiæ l. 1, c. 47. Adamantes,* inquit,

inquit, *qui altissime in terræ visceribus multisque annis perfici debebant, in summo fere solo generantur, & duorum aut trium annorum spatio perficiuntur. Nam si in ipsa fodina hoc anno ad Cubiti altitudinem fodias adamantes reperies. Post biennium rursus illic excavato, ibidem invenies Adamantes.* Cæterum quomodo id fiat, difficile dictu est. *Nulli potest facilius esse loqui, quam rerum naturæ pingere, lascivienti præsertim & in magno gaudio fertilitatis tam varie ludenti. Plin. l. 21 præfat.* Haud tamen videtur absurdum, spiritum cum materia idonea coalescere, illam nondum bene excoctam aliis dimittere, hoc modo perpetuari. Certe fluxus venarum analogum quid vegetabili ostendunt naturæ, & relatio à Fribergensi Medico, in infossorum Metallicorum pulmonibus, apertis post mortem cadaveribus, ea ipsa metalla concreta reperta, in quibus laboravere vivi; idem innuere videtur *Sennertus de consensu & diss. Chymic. & Galenicorum.*

CAPVT II.

DE MARGA ET TERRA Figulorum.

Marga est terra spissa & pinguis: at interdum ita fluida & alba, ut medullæ ossium in animatis non absimilis videatur. Sæpius est dura, quæ pota sanguinis per ora venarum profusionem sistit; omninoque quas Samia vires habet. Effoditur multis in locis, apud Saxones præsertim. Goslariæ duplex, quarum una cinereo est colore, altera candidior; ex qua fiunt formæ, in quas hi qui metalla figurant, ea liquida infundunt. Vtramque frigus acre in tenuissimas bracteas dividit: tametsi prior antequam vim frigorum acceperit, ex crassis constet crustis. *Figulorum terra* spissa, mollis, rara est. Ex pinguibus & spissis finguntur opera, quæ vis ignium non cito frangit. Ex iisdem fiunt vasa, quæ nec sorbent nec excoquunt liquores: in quibus liquor

liquor qui aurum ab argento ſeparat, & conficitur & conſervatur. Opera figulina varias nobilitarunt regiones. Aliam, illa quæ fingebantur Pergami, quæ Trallibus, non ignota Coa, Samia, Aretina etiam mirifica. *Plin.l.35, cap.13.* Noriberga mittit fornaculas fictiles, in quibus venæ & metalla coquuntur. Ex argilla effoſſa ad arcem Rotenburgam fiunt catini, in quibus conficitur Orichalcum. Hi ex igne unà cum Orichalco ejecti non rumpuntur, ſed vitri candentis modo torquentur & trahuntur. *Agricola de illis quæ effodiuntur ex terra.*

CAPUT III.

DE TERRA LEMNIA, Armenia, & Sileſiaca.

TErra Lemnia ſigillata alias dicitur. Hanc enim Sacerdos Dianæ patrio ſumens honore, hordeo & tritico piamenti loco redditis, in urbem comportabat, aqua maceratam, ac in luti formam redactam deſiccabat, ut mollis ceræ acciperet conſiſtentiam; qua accepta ſacro Dianæ muniebat ſigno. *Gal.l.9 ſimpl.* Hodie quotannis non abſque ſuperſtitione effoditur ſexto tantum Auguſti die. Qui fodiunt Græci ſunt; puteus ſuavem emittit odorem. Foditur à Solis exortu ſex horis & in una reconditur parte; nec lucem videt priuſquam annus effluxerit. Exempta poſt eluitur, elota ſacco injicitur, manibus miſcetur, in globos fingitur, ſigillo imperatorio notatur. Siccatur tandem & in ſcrinio obſignata Conſtantinopolim ad Imperatorem mittitur. *Stephanus Albacarius in Epiſt. ad Buſbequium.* Ad lethalia prodeſt medicamenta; tentavit in lepore marino & Cantharidibus Galenus & expertus eſt. idem de ea teſtatur, in colle quodam juxta Epheſtiorum urbem, in quo nulla planta vivit, ſolo veluti combuſto effodi. *Armenia* terra ex ea Armeniæ parte quæ Cappadociæ confinis efferebatur.

batur. Contra diſpnæam juvare aſſerit Galenus, ita ut quos non juvet, intereant. Bibitur ex vino conſiſtentia tenui modice diluto, ſi aut plane febri careat, aut leviter ea tentetur; ſi gnaviter aqueo. Hodie habetur *Bolus Toccavienſis* in Hungaria, qui inſtar butyri contra catharrum valet, ita ut Armeniæ præferatur. *Crato in Epiſt.* *Sileſiaca* Strigenſis Lemniæ etiam præfertur. *Sennertus Scient. Natur. l.5, c.1.* Inventor ejus *Iohannes Montanus Sileſius*, qui ſcriptum de illa edidit; Converſum eſſe aurum, Dei providæque naturæ ordinatione, in præeminentem præparatum Medicinam tranſmutatumque, peculiariter adverſus venena utilem, non minus quam Medicamenta, quæ magnis ſumptibus ex auro Vngarico conficiuntur.

CAPVT IV.

DE SALE.

SAl vel fit, vel gignitur. Fit è ſalſis fontibus, quorum aqua die excocta tandem in ſalem vertitur. Gignitur variè. Siccatur in lacu Tarentino æſtivis Solibus, totumque ſtagnum in ſalem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. In Bactris duo lacus vaſti, alter ad Scythas verſus, alter ad Arios ſale æſtuant. Sed & ſumma fluminum denſantur in ſalem, amne reliquo veluti ſub gelu fluente, ut apud Caſpias portas, quæ ſalis flumina appellantur. Apud Bactros amnis Ochus & Oxus ex appoſitis montibus deferunt ſalis armenta. Sunt & montes nativi ſalis, ut Indis Oxomenus, in quo lapicidarum modo cæditur renaſcens, majuſque Regnum ex eo vectigal, quam ex auro & margaritis. Effoditur & è terra humore denſato in Cappadocia. Ibi quidem cæditur lapidum ſpecularium modo. Invenit & juxta Peluſium Ptolomæus Rex cum caſtra faceret. Quo exemplo poſtea inter Ægyptum, & Arabiam, cœptus eſt ſub arenis inveniri;

ri: qualiter & per Africæ ſitientia, uſque ad Ammonis oraculum. Is quidem creſcens cum Lunæ noctibus. *Plin.* Ad mare tenuis quidam gignitur. Cum enim fervet æſtus ſpumas agit, eaſque ad littora appellit & ſcopulos. Hæ autem abſciſſæ & in illis depoſitæ atque exſiccatæ, nonnullis in locis in ſalem convertuntur. *Dioſcor.* Lacuſtris in Sicilia tanti eſt ſplendoris, ut quod tradit *Plinius*, recipiat imaginem. Colomeus guſtum commovet ovi toſti ſapore. Compactus in igne crepitat & exilit: at reſolutus non item, ut nec ille, qui in lacubus ardore Solis exſiccatus gignitur. Agrigentinum in aqua exilire refert *Plinius.* Torrefactus nihil aut minimum de amplitudine ſua deperdit: & humefactus perdit. Attamen ſalis acervi, qui ab Afris juxta Vticam conſtruuntur, tam alti ut collium habeant ſpeciem, Solis caloribus adeo obdureſcunt, ut imbribus non liqueſcant, ferro difficulter cædantur. Obſervatum verò eos qui ad febres putridas diſpoſiti ſunt, cibis liberius ſale conditis, ab illis præſervari. *Math. de febr. peſtil.* Agros etiam illius conſperſu feraces redditos animadverſum: obeſæ verò mulieres, moderato illius in condimentis uſu, fœcundæ fiunt. Abſtergit enim uliginem, matricemque plus ſatis udam exſiccat, ut ſemen cohæreat. Viris quoque Lumbos incitat, & movet tentiginem. *Lemnius de Occultis l. 2, cap. 36.* Hinc Ægyptii ſale non uſi. Fœcunditati auxiliari, murium in navibus copia, & continentes mulierum ſalinarium pruritus argumento eſſe poſſunt. Nutriri & cum cæteris in ſubſtantiam verti ſentit. *Libavius Tom. 3 ſingul. l. 5.* Cum videamus ex nullo non corpore ſalem extrahi. Generatio pretioſiſſimarum in mari perlarum & corallii ex intimis ſaxis emergentis in brachia & ramos, veluti arboris divaricati, ſali adſcribitur. *Quercetan. de Medic. priſc. Phil. 2.* Ad hæc ad os Epilepticorum admotus eos excitat; In Lypothimia tum ex reſolutione ſpirituum, tum ex eorundem oppreſſione, ſi la-

ſi labia eo fricentur, præſentiſſimum remedium eſt; Ore detentus vel deglutitus, ne in ventriculum aſcendant Lumbrici, prohibet. Denique ſitis & famis Antidotum eſſe, Caroli V in obſidione Tunetana exercitus teſtatus eſt. Periiſſet, niſi unuſquiſque unum aut alterum granum linguæ ſuppoſuiſſet. *Bicker. in præfat. lib. de ſanit. conſt.*

CAPVT V.

DE ALVMINE ET NITRO.

ALuminis concreti variæ ſunt figuræ. Sciſſum glebosi flos, vel aſſerum inſtar compreſſum eſt, vel ſingulatim canorum capillorum inſtar effloruit. Rotundum bullarum modo intumeſcit, vel foraminum fiſtulis, ſpongiæ quandam gerit ſpeciem. Liquidum quiddam ſua ſponte exſpirat, quod ita ignem olet, ut lapides quando eorum attritu idem elicitur. Cum in carbones ardentes poſitum, vel ollæ incluſum ſuccenſis torretur ignibus, in bullas tumet, & aliquid de ſua deperdit ſubſtantia. *Plin. l. 31, cap. 10.* Nitrum in Clytis Macedoniæ optimum eſt, Calaſtricum vocant, candidum proximumque ſali. Lacus eſt nitroſus exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa canis ortum novenis diebus, totidemque ceſſat, ac rurſum innatat, & deinde ceſſat. Mirum eſt & illud, ſcatebra fonticuli ſemper emicante, lacum nec augeri nec effluere. Iis autem diebus quibus gignitur, ſi fuere imbres, ſalſius nitrum faciunt, Aquilones deterius, quia validius commovent limum. Procreatur & ex urina animalium quæ in bonam ac umbroſam terram continuò cadit. *Ang. Salæ. Vinc. ſ. 1, aph. 28.* Viſui apparet candidum, tactui frigidum: in ſe tamen continet ſpiritum rubicundiſſimum, calidiſſimum & maxime inflammabilem. *Sennert. l. 5 Epitom. ſcient. natur. cap. 2.* Nullum odorem per ſe exſpirat uſtum, qui ſenſu percipi poſſit; calce tamen inſperſa adulteratum vehementem

mentem. Ægyptii ſuo nitro raphanos aſpergebant, non aliter ac nos ſale. Macedones aliquid de Calaſtræo ad farinam addunt, cum eam ut faciant panem, ſubigunt. Tenuiſſimæ Nili arenæ, quæ ut videtur, nitroſæ erant, ad dealbanda corpora Patrobio Neſonis liberto advehebantur. Nitrum etiam ex quo fit Halinitrum, eſt Serveſtæ & Bernburgi. *Georg. Agricola.* Terra illa imbres ultra cubitum non admittit. Huic ſimile eſt, quod lapidei parietes, cum in cellis vinariis, tum in locis opacis & tutis ab imbribus, qui ipſum ſolent eluere, ita exudant, ut polline videantur conſperſi.

CAPVT VI.

DE CHALCANTO SEV Vitriolo.

Optimum Romanum & Vngaricum; bonitas probatur cultro ubi affricueris. Si enim cupreo eum inficit colore laudatiſſimum habetur. *Quercet.de Capit.affect. cap.30.* Conſtat, in occultis ſuis cuprum continere. Antiqui 31 pondere intra corpus accipiebant, vermes ſic necabant, & venena fungorum. *Sennert. l.5 Epit.Scient. Natur. cap. 2.* Albi portiuncula in aqua ſoluta, in pruritu ruboreque oculorum, feliciter illis inditur. *Plater. de dol. p. 313.* Spiritum illius cauſticum dicit Riolanus ut vitrum, in quo inſit, exedat. Cum oleo Tartari antipathiam exercet. Vterque illorum acutiſſimus & acidiſſimus. Si miſceas utriuſque acrimonia perit, & liquor fit inſipidus. *Boeth. lib. 2, de lapid.* Cum Nitro junctum, aquam argento diſſolvendo dicatam repræſentat. *Minder. de Vitriol. cap. 9.*

CAP.

CAPVT VII.

DE NAPHTHA, PETROLEO & Maltha.

Naphtha bituminis Babylonii παρέθημα seu colamentum est. Tantæ cum igne cognationis, ut etiam ex intervallo flamma transiliat, & calore Solis facillimè incendatur. Narrat certè Plutarchus ab ignis in Ecbatanis cavernis, in stagnum quasi confluxisse collectam adeo ad ignem proclivem, ut antequam attigisset per ipsum splendorem circa facem incensum, aërem qui interfuit, sæpe inflammaverit. Id demonstraturos coram Alexandro barbaros, vicum ad Regis ducentem diversorium ea consperisse, & in extremo admota face, eundem, ac si flamma correptus esset, apparuisse. Hinc addit Naphtham à quibusdam pharmacum Medeæ appellatum, qua coronam & peplum Creontis filiæ inunxerit, & hac combusserit arte. Ex hac in Persia oleum conficitur medicum, quo illitum telum, si emissum lentius laxiore arcu (nam ictu rapido extinguitur) hæserit usque tenaciter cremat; & si aqua voluerit abluere quisquam æstus excitat acriores incendiorum, nec remedio ullo quam jactu pulveris consopitur. Paratur hoc modo: Oleum usus communis herba quadam infectum condiunt. Harum rerum peritia & diuturnitatem servans & coalescens diu ex materia bene naturali similis oleo crassiori species gignitur apud Persas, quam, ut diximus Naphtham, vocabulo appellatur gentili. *Libav. Tom.3 Singul. l.2, cap.7. Petroleum* liquidius Naphtha est. In Italia & regione Mutinensi è petra stillat candidum & ruffum, odore validissimo. In Sicilia fontibus innatat, quod Oleum Siculum appellant, & eo ad lucernarum lumina instar olei utuntur; ad scabiem jumentorum à Plinio laudatur. Scaturit & album in tractu Parmensi, apud Mejanam pagum.

gum. Tres ibi ſcaturigines. Excipiunt ſingulo vel altero die hoc pacto. Aquam ſcopis quatiunt, oleumque in angulum coactum, vaſe excipiunt, in ſingulum diem libram ſemis maxime æſtivo ſiccoque tempore. *Bauhin. ad lib. 1 Dioſc. cap. 85.* Ruffa ad montem Zibethum hyberno tempore ad quindecim uncias, æſtivo ad quadraginta quinque. Nigra colligitur in vico Allenſi concha & vellere. Quanto magis aquæ exhauritur, tanto magis olei excipitur. Aliquando ad ducentas quadraginta uncias. Variat ratione loci. Italicum in ſuo fonte non flagrat, Babylonicum facit. Mirum quod refert *Mathiol. in lib. 1 Dioſc. cap. 82.* Habebat Hercules à Contrariis Ferrarienſis in prædio ſuo puteum, in quem deſtillabat petroleum. Conduxit cementarium qui obturaret; quia ſine luce non potuit, dimiſſa candela. Accenſum hinc petroleum, cum tanto impetu, ut & cementarium ejacularetur, & putei læderentur latera. MALTHA colamentum bituminis eſt limo argilloſo miſtum; cujus *Plinius l. 2, cap. 104* facit mentionem. *In Comagenes*, inquit, *urbe Samoſatis, ſtagnum eſt emittens limum flagrantem. Cum quid attingit ſolidi adhæret: præterea tactus ſequitur fugientes.* In ferruminandis muris calcis uſum præbuit. Ad Babylonios muros extruendos adhibitam fuiſſe. *Vitruvius docet lib. 1, cap. 5.*

CAPVT VIII.

DE PISSASPHALTO, & modo condiendi cadavera.

PIſſaſphaltum eſt bitumen cui pix incoquitur, Arabibus Mumiam exiſtimat *Bauhinus*. Duplex autem hoc naturale & factitium, quo mortuorum cadavera condiebantur ex Myrrha & Aloe. Cæterum de condientibus & condiendi modo (dicimus hic de his cum in ea inciderimus) multa *Diodorus Siculus*, & *Herodotus l. 3.* Tres hoc munus abſolvunt. Primus Grammaticus dicitur, poſito

posito humi corpore, quantum à sinistra incidatur, circa ilia describit. Alter est scissor, æthiopico latus aperit lapide, subitoque aufugit, Astantes enim factum execrantes lapidibus impetunt. Tum sequuntur salitores. Ex his scissuram per corporis interiora, præter cor & renes unus ducit; alter vino Phœniceo odoriferis immixtis lavat; dein Cadaver lotum, unguentis ex cedro & pretiosis per dies ungunt triginta. Curatum cognatis traditur, pilis superciliorum & palpebrarum servatis, ut dormienti videatur similis. Triplicem condiendi modum Herodotus docet. Primus cerebro per nares hamo extracto, & lapide Æthiopico ablatis visceribus, repurgant vino Phœniceo & odoribus infarciunt: tum omenta myrrha cassia & odoribus, excepto thure, contusis, complent & consuunt: dein per septuaginta dies saliunt: tum cadaver ablutum & syndone involutum, gummi illiniunt, inque ligneam hominis effigiem indunt & reponunt. Alter est quo diebus septuaginta saliunt, quod intestina educit. Tertius modus Pauperes ventrem dilutionibus abstergunt, per dies septuaginta sale arefaciunt, dein reponunt. Nec tantum hominibus hic honor, pertinuit, & ad bruta. Sacra enim quædam Ægyptiis, mortua syndone contecta, cum ululatu pectus percutientes sale aspergebant: ac cedri liquore quo diutius servaretur corpus unctum, in sacris asservabant locis. Pectori etiam varia includebantur idola. Invenit in thorace unius *Rondeletius*, viginti folia papyri antiquæ literis Arabicis inscripta. *Bauhin. ad l. 1 Diosc. cap. 85*. Cæterum apud Gallos tanta Mumiæ commendatio; ut nunquam ea optimates carere voluerint. Referunt Franciscum I in baltheo semper gestasse, nullum casum pertimescentem, si vel minimum ejus apud se haberet.

CAPVT

CAPVT IX.

DE CAMPHORA.

SCribunt Mauri Camphoram lachrymam esse arboris, adeò patulis diffusam ramis, ut tantum locum reddere possit opacum, quantus homines capere queat centum. Addunt, lignum esse album, ferulaceum, & Camphoram in fungosa continere medulla. Incertum id, certius ex bituminis quodam genere fieri, hoc modo. Indicum bitumen quod ex nativa efflorescit Camphora, subjectis carbonibus in vase coquitur, partes tenuissimæ in candidum colorem versæ in operculum feruntur; quod ipsis collectis eam quam videmus, dat figuram. Nativam in India dari affirmant mercatores. Adeò amica est ignibus, ut si eos semel conceperit donec consumatur, ardeat. Flamma quam emittit lucida & odorata est. In aërem sublata & suspensa sensim evanescit, tenuissimæ partes in causa. Hinc medicamentarii in vase milium aut lini semen includunt, eamque sic obruunt. *Plater. de l. f. pag. 165.* Odor illius repugnat Veneri, pota, imò attacta genituram extinguit. Quia verò fertur ad caput, si rapuerit secum frigidos humores & gignere potest somnum, & homines antequam senescant canos reddere. Si cyathus aquæ, in qua tantum Camphoræ conflagrarit quantum nucem avellanam æquet, exhibeatur cardiacis & hystericis, statim liberantur. *Heurn. l. 2 Medic.* Frigidam esse putant Neoterici, adjecta ambra mitescere, & ne obsit ariditas, affundi oleum violarum. Experimento didici, inquit Garzias ab Horto, in oculorum inflammationibus nivis frigiditatem retulisse. *Mindererus lib. de peste* verò scribit, se, cum portiunculam unam ejus, ægros invisurus, deglutiisset, nonnisi prætenuem quandam flammam intrinsecus deprehendisse.

CAPUT X.

DE SUCCINO SEU ELECTRO.

Arborum ſuccum quidam exiſtimant; Malè, Nullibi ſtant à mari ſtillantes reſinis arbores, quæ decidant in mare, ut ex iis fiat ſuccinum. Certius eſt, pinguem terræ eſſe ſuccum. Maxima pars invenitur in Boruſſia, ſed & in Curlandia parte Livoniæ, non tamen tam copioſum. Capitur reticulis tanquam piſces. Cum Favonius aut Corus vehementius mare commovet, omnes ad littus convolant, reticula lino intexta in manibus. *Agricol. in lib. de foſſil.* Ventis ſedatis, ſed mari æſtibus fervente, ad fluctus receſſum, ex fundo ſuccinum hauriunt, ſimilemque pulegii herbam, quæ in eodem crevit. Captum fertur ad præfectos, ſuccini ponderi æquale ſalis ſubſtituitur pondus. Singulis menſibus aureorum Rhenenſ. decem millibus vendi dicitur. Apud Schetlandiæ Buchaniam equo major quondam appulit maſſa. Ruſtici ignari thuris locum ut impleret fecerunt. *Hector Boetius in hiſtor. Scotiæ.* Effigies ex eo fiunt pretioſiſſimæ. Romani in tantis deliciis habebant, ut homines quamvis parva effigies, vivorum hominum pretia ſuperaret. *Plin. Hiſtor. Natur.* Affrictum trahit paleas, niſi oleo aut aqua imbuta fuerit, in ſpiritu ſicco quidam quærunt cauſam: at lactucam viridem traxiſſe vidit *Scalig. Exerc. 104, ſ. 12.* Quidam in tranſelementari facultate: ex accidenti id eſſe nonnulli judicant. *Fernel. l. 3 Med. cap. 4.* Spiritus enim habet penetrantes & acres, ſimulque glutinoſos & pingues. Attenuati affrictu incaleſcunt, & facile res leves pervadunt, prorumpentes. *Libav. in lib. ſingular.* Frigidis cum occurrunt, coagulantur, coagulati verſus originem retrocedunt. Calor enim à contrario rejicitur hoſte. Si ex paleis & ferro tenuem miſcueris pollinem, trahet ſuccinum paleas, ferrum Heraclius. In littore ad Lu-

cecam

cecam cinereum eſt quondam effoſſum, quod poſtquam fuit attritum ferro, folia quæ humi jacebant, duorum pedum ab iis remotum ſpacio, in ſublime ſublata ad ſe traxit. Odor candidi eſt præſtantiſſimus. Cum ramentis ejus peſtis cauſa conclavia ſuffiuntur, ad tertium diem odore ſuo permanet. Quodvis tenue igni accenſum ex flamma evolat.

CAPVT XI.

DE AMBRA, GAGATE & Bitumine terreno.

Asiaticum ſuccinum Mauris eſt *Ambra*. Ex terra ſubmarina fungorum inſtar naſci quidam exiſtimant; nonnulli piſcem Aſelum nomine, avidiſſimè eam proſequi ſcribunt, ejuſque necem ſibi conſciſcere, eſu; quod cum ſciant piſcatores, funibus conſtrictum, exenterare mortuum. *Mathiol. in Dioſc. l.*1. Verior ſententia, defluere de fontibus in mare, ibi induratum ejici in littora. Cerebro familiaris eſt; ut ſit, frigiditas facit inſita. *Libav. l. 3 ſingul.* Cordi niſi à frigida cauſa occupato, nocere poteſt. Scilicet ſi ſpiritus incaleſcunt, & juſto magis attenuantur, morbi exiſtunt. *Heurn. l.2 Medic.* Emplaſtrum ex ambra, calvis & imbecillitates ex frigore capitis ſentientibus commodum. A geſtante non percipitur ubi paululum aſſueverit. Quo debilior eſt fœmina, mobiliorque eò facilius ab ambra & moſcho ei convellitur uterus, & caput dolet. Vino infuſa temulentos reddit. *Gagatu* nomen nigrum bitumen in mari induratum habet: quod æſtus in littora Æſtyorum ſimul ejicit cum ſuccino. Fictilia ex eo inſcripta non delentur. *Plin. l.36, cap.*19. Cum uritur, odorem ſulphureum reddit. Mirumque accenditur aqua, oleo reſtinguitur. Deprehendit ſonticum morbum, & virginitatem ſuffitus. A virgine enim jejuna potus urinam provocat. *Dalechamp. in Notis, ad l.c.* Nicander

in Theriacis vocat ἐγγάγγιδα πέτραν. Interpres exponit Gagatem, quod magnus & pallescens reperiatur in littore ad Ganges oppidum, Lyciæ. *Strabo* Gangitis lapidis nitorem τὰ ἑρπετὰ φεύγειν tradit. Bitumen terrenum aliàs *Lithanthrax* quod sit inflammabilis, & ad focos fabrorum ferrariorum utilis: Item *Ampelitis*, quod κνίπας enecet, *Pharmacitis* quod efficaciam medendi habeat. Erui in Scotia vidimus. In ditione etiam Leodiensi; ex quo si durum est globuli, quibus preces numerantur fiunt. Huc pertinent cespites bituminosi, qui reficcati ignis sunt apud Belgas fomentum. Effodiuntur etiam in Collao provincia Peruana, quam *Monardes* his verbis describit: *In Collao provincia Peruana, locus quidam omnino nudus est, in quo nec ulla arbor nec ulla planta crescit; quia terra bituminosa est, ex qua Indi liquorem eliciunt ad plurimos morbos curandos utilem. Ratio eliciendi hæc est. Terram in cespites scindunt, quo loco aprico super perticas aut crassiores arundines disponunt, vasis ad excipiendum aptis subjectis. Solis enim ardoribus hoc bitumen liquescit, deinde remanent cespites sine oleoso liquore ad focum struendum apti.* Ad lævam etiam in littore Pucici sinus non longe à Cœnobio, quod vocant Olivam, reperiuntur concreti bituminis glebæ satis duræ, ovo majores minoresve. Omnes ardent accensæ. *Agricola in l. de fossil.* His adnascuntur arbusculæ pallidæ, quæ pisces olent, altæ tres aut quatuor palmos. Carent radicibus, & sicut patellæ, lepadas vocant Græci, ad glebas adhærent.

CAPUT XII.

DE CORALLIO.

Corallium aliàs *Lithodendron*. Oritur ex succo lapidescente. Est verò frutex sub aqua marina viridis & mollis, baccas habens similes cornis nativis, specie & magnitudine, item molles sed candidas. Resectus statim induratur.

Omne

Omne priusquam præcidatur, viride esse videtur: interdum etiam unius corallii stirpes ramique, partim sunt rubri, partim candidi, partim nigri. Maxima in mari Mediterraneo colligitur quantitate, & Massilienses quotannis adeunt piscatum, retibusque ex imis Oceani visceribus extrahunt. *Dispens. Chymic. l.2, cap. 49. Linschottus part. 3 Orient. Ind. cap.*1, ad caput Bonæ spei scopulos esse ait, in his corallium acutissimum, omnifarii coloris, Indi gestant, quia aruspices amoliri arbitrantur pericula. A fascinationibus infantes tueri vulgus sibi persuasit. Superstitiosum hoc, illud certum, quia gelidissimum est sitim sedare. *Mercurial. l.3, de curand. affect.* Collo admotum turbulenta somnia propulsat, & nocturnos puerorum terrores compescit. *Pansa de prorog. vitæ l. 4.* Si à viro gestetur rubescit exuberantius: in pallorem muliebri devenit consuetudine. *Lemn. l. 2, de Occult. cap. 22.* Fuliginosi in fœmina spiritus in causa, languidus in corallio calor, vaporosa ac mitis caloris innati in viro substantia. Inde & sinapis semen corallium si obruat, rubicundum efficit. Sunt verò & aliæ stirpes, quibus succus lapidescens concedit in mari primordia. In extero circa Herculis columnas & hymum & frutices lauri specie: in Indo junci & calami in rubro fungi; quæ omnia ejecta in lapides mutari, partim *Theophrastus* testis, partim *Plinius*. Huc pertinent *Syringites*, qui stipulæ internodio similis, perpetua fistula cavatur.

CAPVT XIII.

DE SVLPHVRE ET STYBIO.

Effoditur in Islandia ad Heclam montem, & quidem ἄπυρον. Luteum est quod in planitie sulphurosa, à Campanis Virgineum dictum, quod eo mulieres faciem pingant. Ita amicum igni est ut fragmenta circa ligna posita eum ad se alliciant. Græci & Romani ejus suffimentis reli-

religionem expiabant ædium. Igni impoſitum morbos Comitiales deprehendit nidore. *Luſit & Anaxilaus eo, candenti calice, prunaque ſubdita circumferens, exardeſcentis repercuſſu pallorem dirum velut defunctorum, offundente convivis. Plin. lib. 35, cap. 15.* Chymici oleum ſeu balſamum ex ſulphure adeò efficax conficiunt, ut neque vivum corpus, neque mortuum ad putredinem tranſire ſinat: ſed adeò integrum tueatur, ut neque ulla cœleſtis impreſſio, vel ab elementis profecta corruptio, vel ab ipſorum ortu inducta obeſſe ei poſſit *Weck. Antid. Spec. l.* 1. De Stybio pauca dicam. Inſignis in eo dejiciendi facultas, ipſa comprobata experientia. *Mathiol. ad Dioſc. l. 5, cap. 59.* Inciderat *Andreas Gallus Medicus Tridentinus* in pulmonum, cordis & ventriculi inflammationem; acceſſit ingens ſitis; Epiglotidis tumor, cordis palpitatio, & capitis ſuffocativa ferè deſtillatio. Aſſumptis tribus ſtybii cum rhodo-ſaccaro granis bilem flavam unciarum quatuor pondere primo, poſt duarum librarum excrevit. Ceſſarunt Symptomata & priſtina rediit ſanitas. Idem ſibi in peſtilentia accidiſſe ſcribit *Georgius Hendſchius Medicus.* Lucas etiam Contiliſ. Senenſis, ſumptis quatuor ſtybii granis, duodecim therebinthiæ reſinæ portiones, quas ante quindecim devoraverat dies, evomuit. Parochus verò quidam Pragenſis præ melancholia inſanus, acceptis duodecim ejuſdem granis, etiam per alvum eduxit bilem; cui ramenta carnis veluti admiſta: hæc magnos varices in partes diſſectos præ ſe ferebant.

CAPVT XIV.

DE SVCCIS LAPIDESCENTIBVS.

OBliti ferè eramus *ſuccorum lapideſcentium*, hic addemus. Mira enim naturæ ludentis in iis opera. Interdum dum decidit lapideſcit, interdum ſolum priuſquam attigerit. Vterque ad Ambergam modus, ubi albæ ejus opera

pera existunt columnæ. *Agricol. lib. de effl. ex terra.* Quicquid eum imbiberit lapis est, meatuum si adest capacitas. Hinc fontes lapidei, ligna & ossa invenies fossilia. Cum opifices orto bello, in Metalla Lydiæ circa Pergamum confugissent, obstructo exitu suffocati sunt; repurgatum post antrum: & amphoræ lapideæ, succo lapidescente repletæ, inventæ sunt. Habet Elboganus tractus abietes magnas cum corticibus: in rimis aurei coloris pyrites concrescit: Cracovicium in Bohemia arbores cum ramis; ex quibus angulatæ cotes, donum à Columbratii Baronibus Ferdinando I. oblatum: Hildesheimium trabes acervatim positas, quarum interdum eminent capita. Hæ fetro aut altero lapide percussæ, non aliter ac marmor Hildesheimium cornu usti virus redolent. Ibidem & lignum in lapidem mutatum, & in ejus commissuris. Ebenum reperitur fossile: quod etiam sparsum in aliorum lapidum cavernis, tanquam in alvo latere, non ignoravit *Theophrastus*. Specula, strigiles, vestes, calceamenta illata in lapidicinam, quæ in Asso Troadis, lapidem fieri, *Mucianus* author est. Lapides verò qui ex succo lapidescente concteverunt, plerumque sunt molles & fragiles. Ad Calidas Caroli IV. multi numero conjuncti reperiuntur lapides, favorum modo cavi, dimidiati globi figura, magnitudine pisi. Ex guttis calidarum decedentibus nati sunt. Vasa vero fictilia, quæ in terra sunt inventa, urnæ fuerunt, demortuorum in iis ossa: si quidem in omnibus operculo tectis cineres, in aliquibus etiam annuli reperiuntur. Talem in Bibliotheca Thoruniensi vidimus. Mos erat antiquis, ut notum urete, & usta reponere. In Italia etiam vitreæ inventæ sunt. Quatuor in agro Neapolitano repertas, Cæsar Carduinus habuit. Quid verò Veronæ acciderit, dicet *Bertius in descr. agri Veronen.*

CAPUT XV.

DE MAGNETE.

MAgnes lapis est satis notus. Ejus effectus admirandi; duo præcipuè, Obversio ad polos mundi, & Tractio tum magnetis alterius, tum ferri. Quantum ad primum. In plerisque locis non exactè polos respicit, major aut minor interdum declinatio. Animadvertit id hoc seculum: decimo enim ultra Fortunatas Insulas gradu, ubi initium longitudinis à Cosmographis positum, cum polis mundi convenit, versus Orientem magis deflectit. Circa Noribergam decem numerantur gradus, 16 in Norvegia, in Zembla 17, observavere Belgæ, Gilbertus quidam 23 prodidit. Vnde colligitur summam declinationem 23 graduum esse. Causam si inquirimus, diversa inter doctos sententia. Magnetis quosdam sub polo montes ponunt nonnulli, & similitudine naturæ moveri magnetem asserunt: alii ad stellas quasdam converti scribunt: alii in eo duo opposita puncta statuunt; quorum unum ad Boream, alterum flectatur ad Austrum: alii versus Austrum moveri judicant, quod operatio omnium Planetarum sit à Meridie: Falli hi videntur. Montes quanti & quales sint non satis compertum, & plures ejus in Ægypto mineræ. Polum exactè & directè non spectat, in Meridiano nisi constiterit. Punctum quod Austrum obvertitur, fortius esse judicatur. Insigne dant documentum fabri, dum in pixidum nauticarum indice, ei parti Magnetem affricant, quâ Meridiem vertitur. Sunt denique apposita loca, in quibus Eccliptica ab Æquatore versus Septentrionem declinat & Planetæ ab Ortu per Septentrionem cursus peragunt suos. Maximè probabile *Sennertol.* 5 *scient. Natur. cap.* 4 videtur. Magnetem versus Polum moveri Australem, vel solum, vel si duos habeat Australem magis.

magis. Sufficiat nobis quod *Scaliger scribit Exerc.* 131. *Concors*, inquit, *atque consentiens natura sibi, rerum omnium tum superiorum tum nostratium connexionem, admirabili serie hac, qua totum hoc unum est, perpetua necessitudine conjungit. Ita ut non solum sint in rebus tanquam gradus, aditus, recessus, separatis: verum etiam earum quæ sejunctæ penitus videntur, substantiarum commistiones.* Bodinus quatuor ex æquo mundi regionum indicem pronunciat *Theatri Natur. l. 2. Acus enim ferrea* (verba appono) *leniter attrita magneti, ab ea parte Magnetis, quâ antequam exscinderetur è rupe, ad Septentriones spectabat, si ad æquilibrium acus statuatur, extremitas lapidi attrita, ad Septentriones convertetur. Eadem vis est in plagam Australem, si à parte Australi magnetis acus atteratur. Nec minor vis ab Orientali & Occidentali parte Magnetis, tametsi lapis seipsum ad regiones mundi convertere non potest, sed tantum acus ferrea: Id autem quod diximus, nisi experientia intelligi non potest. Si enim Magnetis fragmentum ligno natanti in aqua superposueris, & Magnetis latus, quod ad Austrum spectabat, priusquam de naturali sede dimoveretur, opposueris alterius Magnetis lateri, quod etiam ad Austrum spectabat, priusquam exscinderetur, lapis natans refugiet in oppositam vasis aquei partem: sin partem Magnetis Septentrionalem, Australi parti alterius Magnetis in aqua natantis converteris, Magnes innatans repente accedet, & uterque utrique mirabili naturæ consensu conjugabitur, tametsi lignum vasis aquei intercedat. Idem quoque fiet, si vel acum ferream, in vase vitreo aqua pleno, & calami frustulo transfixum imposueris, ac manu Magnetis fragmentum teneas, latus unum Magnetis acum repellet, alterum attrahet. Hæc Bodinus.* Tractionem quod spectat, Magnetem trahere de Æthiopico pronunciavit. *Plinius lib. 36, cap. 16*, experientia comprobavit. *Libavius. Ipse*, inquit, *cum hoc experirer, omnem scobem detersi à Magnete, postea abrasi ab eo pulverem ex propria substantia. Hunc instratum papyro vel ligneæ tabulæ, subtus adhibitus ille ipse quo abrasus pulvis fuerat, Magnes movit & tra-*

xit. Trahit autem Magnetem certa linea Magnes, quia ei ſpiritus cognatus ineſt, & Natura appetit ferturque ad ſimile quantum poteſt. Ferrum non minus certum trahere. *Cedit ferri duritia & patitur mores, domitrixque illa omnium materia, ad inane neſcio quid currit, atque ut propius venit aſſiſtit, teneturque & complexu hæret. Plin. lib. 36. c. 26.* Inventa virtus, clavis crepidarum & baculi cuſpide hærentibus, cum armenta paſceret inventor. Cæterum neque illud omni ex parte trahit excellenter; amuſſis recta videtur linea. Itaque qua virtus non porrigitur, convertuntur apices, & dum alter ſeſe inclinat ad ferrum, accidit alterum averti & ferrum quaſi reſpuere. Par ratio in diverſis Magnetibus. In Sardiniæ Mediterraneis ad radices montium, qua parte Orientem vergunt, narrant Magnetem eſſe, qui trahat ferrum: in oppoſita qui abigat. Theamedes inde dictus. *Plin. l. 2.* Montes quorſum adimus? in unaquaque id videre licebit, ſi *Libavio* credimus, officina. *Syntagm. Artis Chym. Tract. 1, l. 1, cap. 19.* Oppoſitis partibus in uno eodemque lapide contrariæ; habetque ſympathiæ, & antipathiæ exemplum in ſeipſo, ſicut viperæ, ſcorpiones, aliaque venenata, in ſeipſis & amicos ſuos & hoſtes habent. Tractionis aliquot apponam exempla. Severus Milevitanus vidit, cum Bathanarius quondam Comes Africæ argentum inter lapidem & ferrum ſubter poſuiſſet, ita ferrum deſuper motum fuiſſe, atque argento medio nihilque patiente, concitatiſſimo recurſu, infra lapidem ab homine ſupra ferrum à lapide raptum fuiſſe. *Auguſt. de Civit. Dei, lib. 21, cap.* In Alexandria Ægypti lacquearibus templi Serapis magnus infixus, ſtatuam mediam in cujus capite ferrum erat incluſum ſic tenebat, ut media nec ſolum, nec culmen attingeret. *Euſeb. in Hiſtor. Eccleſ. Speculum rotundum vidi*, inquit *Agricola, latum palmos tres, altum duos, in cujus concava parte ſuperne concluſus erat Magnes. Agricola de ſubterran. Is globum ferreum ad imum ſpeculi*

ſpeculi collocatum, ad ſe traxit, ut ne denſum quidem ſpeculi corpus frangere & impedire potuerit ejus vires: globulus ferreus qui decidere ſolet, in ſublime ferebatur. Sed accedamus ad cauſam, & unde hæc in Magnete vis inquiramus. Varii variè & quot capita, tot ferè ſenſus. *Libavius l.* 1, *de bitum.cap.* 12. Bituminoſam in magnete naturam ſtatuit, ad ſingularitatem cum ferro redactam, ſimilitudine conſpirationis miſturæque qua eadem principia in ferro coaluerunt. Eſt, addit, ferreus ſpiritus bituminoſuſque communis utrique, ſed non effluit continenter, tamque valide è ferro, ſicut è magnete, propter diverſam coagulationem ſeu commiſtionem. Alii occultæ iſtud tribuunt formæ: alii mutuum rerum naturalium adferunt conſenſum. *Sunt in Macrocoſmo*, inquit *Langius l.* 2, *Epiſt.* 55 *ſub concavo orbis Lunæ pleraque quæ tacito virium conſenſu divinitus conſpirant.* Certe magnes ferri quædam vena eſt, & ex eo ferrum generari: *Sennert. l.* 5 *Epitom. cap.* 4, poteſt. Cæterum amittit vim trahendi magnes igne ſi agitaveris. Flagrans enim ſulphureus provolat ſpiritus, ut *Libav. l.* 2 *ſing. putat. Vidimus*, ait *Porta Mag.natur.l.* 7, *cap.* 7, *non ſine magna animi noſtri voluptate, Magnetem accenſis carbonibus tumulatum, cæruleam flammam ſulphuream & ferream eructare, qua diſſipata ſimul cum abeuntis animæ qualitate, trahendi beneficium amiſiſſe.* Cedit & aëris injuriis & ipſa animam educit vetuſtas. Prohibetur exitus unguinibus allitis, & porri tenacibus ſuccis, addunt & oleum lateritium, *Lemn. l.* 4, *cap.* 10, *de occultis*: ſed confeſſum negat *Cardanus l.* 7, *de ſubtil.* Nec ferrum rubiginoſum apprehendit, multo minus rubiginem. *Scalig.Ex.* 112. Alias ſi ſcobs ferri pulvere defoſſa fuerit, aut ferrum ex altera parte tabulæ, nihil ut dictum, impeditur Spiritus.

CAPVT XVI.

DE SCHISTO, GALACTITE, Gypso, Selenite, Amianto.

Schistos quo magis ferri instar splendet, eo durior est. In Missena nodi quidam nascuntur magnitudine nucis juglandis, adeo duri, ut incudi impositi respuant ictus. Missenum quatuordecim libras pendentem vidit *Agricola*. *Galactites* in Hildesheimio è fossa arenaria eruitur, singulis annis ex lacteo & glutinoso succo capit incrementum. Vnde nonnulli capitis magnitudine solent inveniri. Nutricibus quæ eum tritum cum aqua vel vino dulci biberint, fœcunditatem lactis facere dicitur. *Gypsum* omne habet duritiem: in Saxonia in tractu Hildesheimio saccaro reperitur simile. Durum incolæ Hercinii & Thuringi urunt, ustum molunt, & aquis madefacto calcis vice utuntur. Vstum cujuscunque coloris fuerit, candidum efficitur. Hominis imaginem è gypso facie ipsa omnium primam expressit, ceraque in eam formam gypsi infusa emendare instituit Lysistratus Sycionius frater Lysippi. Ex gypso, quod constat ex crustis cinerei coloris murus Northusiæ in Thuringia est extructus, & portus Algeri Mauritaniæ Cæsariensis oppidi. *Selenites* est lapis qui plena nocte ad incrementum Lunæ solet inveniri, imo imaginem Lunæ, quia pellucet noctu, concipit, in dies singulos, crescentis minuentisque reddit. Non tantum vero perspici potest, sed & rei quæ à tergo est imaginem reddit. Fert calores Solis & hyemis frigora; sed imbrium adeo impatiens est, ut si vel magnæ ejus moles ipsis fuerint expositæ corrumpantur. *Amianthus* fit ex proprio succo. Ignis adeò non inquinat ejus splendorem, ut nitidus, conjectus extrahatur. Semel accensus non extinguitur, oleum nisi defecerit; Hinc Asbesti nomen; & quia plenis mulierum crinibus similis est, canitieique homi-

hominis, Boſtrychitis & Corſoidis impoſita vocabula. *Ardentes*, inquit *Plinius in foris conviviorum ex eo vidimus mappas, ſordibus exuſtis ſplendeſcentes, igni magis quam poſſent aquis.* Eo oblita non accendi obſidione Athenarum ſub L. Sylla compertum eſt. Hic lapis pectitur, netur, texitur. tametſi, quia brevis, difficulter. Conficiunturque ex eo non ſolum mappæ, ſed etiam mantilia. Ex eo etiam quondam funebres Regum tunicæ, quibus induti in rogos ardentes imponebantur; ut corporum cinis à lignorum cinere ſecretus, in ſepulchro condi poſſet. *Plinius* ſcribit, inventum hoc linum, pretia excellentium margaritarum æquare: hodie tamen vili venditur pretio.

CAPVT XVII.

DE LAPIDIBVS VARIAS formas repræſentantibus.

Lapides varias repræſentantes formas multi ſunt: hic quoſdam recenſebimus, nimirum, Trochiten, Entrochon, Encrinon, Enorchin, & alios. *Trochites* tympani eſt figura. Ejus pars rotunda lævis eſt, utraque verò lata, habet quendam quaſi modulum à quo undique radii ad extimam orbis partem. In acetum poſitus bullas agit, & reperitur qui ſe de loco moveat. *Entrochos* ex trochitis nondum ſeparatis conſtat: cujus trochitæ radios habent eminentes, in eo, qua parte duo committuntur, ſemper ineſſe cingulum retortum videtur. Trochitæ verò ſic conjunguntur, ut unius radii ingrediantur in alterius ſtrias. *Encrinos* effigiem liliorum exhibet. Cum enim angulata pars una ſeparatur ab alia, quina utraque oſtendit lilia. *Enorchis* fragmentis teſtium ſimilis eſt: In diœceſi Trevirenſi, cum cæmenta pro reparandis ſtructuris eruuntur, nigricantes obveniunt lapilli muliebre referentes pudendum. *Diphyis* genitale utriuſque ſexus diſtinguente oſtendit linea. *Idæi Dactyli* in Creta ferreo

ferreo colore humanum exprimunt pollicem. Invenitur & lapis novæ Lunæ speciem habens, aurei coloris armatura vestitus. *Hæphestites* speculi repræsentat naturam, & in Sole siccam accendit materiam. Salfeldæ in Thuringia ex puteo viginti duas orgyas alto, effossus est lapis, solidi speciem præferens pectoris, longus sesquipedem, tres latus palmas, anteriori parte ubi costæ terminabantur sex crassus digitos, posteriori ubi vertebræ mediæ perforatæ tres. Spina vacua erat ab eo, quod medullam exprimeret. Extrinsecus autem lapidi color insidebat, aut niger, aut rarus: intus lapidi Arabico similis. Singularem procreasse naturam, credendum est. *Belemnites* figura est sagittæ, ex ampla radice, in tenuissimam deficientis aciem. Inest illi quædam quasi rima. Aurea armatura extrinsecus ejus investit radios, & ita sine arte nitet, ut speculi reddat imaginem. Cornu bovis limatum aut ustum, ex eo, si confricetur olet. Saxones eum vocabulo ex Ephialte & sagitta composito nominant, potumque contra ejusmodi suppressiones & noctis ludibria habere dicunt.

CAPVT XVIII.

DE AETITE, ENHYDRO, Coticula & Pumice.

AEtites lapis in diversis invenitur regionibus. In Misenorum regione tum maximè, cum torrentes ex assiduis imbribus, terram eluunt. Olet hic Violam ob muscum adhærentem. Habet in se lapillos sive calculos qui soluti conquassati sonant, Miseno plerumque adhærent; quidam & terram habent, ut Hildesheimenses: sed & aurum, ut Cyprii. Qui lapillum in alvo continet, is ut Græci perhibent, sinistro gravidæ mulieris alligatus brachio, per quod à corde versus digitum annularem minimo proximum arteria decurrit, fœtum ne lubricæ excidat

cidat matrici continet; ſiniſtro parturientis femori, ita eam adjuvat, ut ſine doloribus pariat, ſed amoveri à partu debet ne uterus ſequatur. Factum id in cujuſdam civis Valentini uxore. *Franciſc. Valeriola l.* 1, *Obſer.* 10. Huic in partu alligatus, adminiculum fuit, non abſtractus, mors. *Enhydros* aquam in ſe continet. Abſolutæ eſt rotunditatis, in candore lævis, ſed & ad motum fluctuat. Intus in eo veluti in ovis liquor eſt. Quin & liquidum bitumen ſuavi interdum odore, in ſaxis tanquam in vaſis concluſum reperitur. *Coticula* lapis eſt quo probatur aurum. Omnes tempore Theophraſti in Tmolo inveniebantur: in rivis Hildeſheimiis hodie & Goſelarianis. Inventarum partes quæ reſpiciunt Solem, meliores ad experimentum; deteriores, quæ terram. Illæ quippe ſicciores: at ne auri argentique recipiant colorem, humor impedit. *Pumex* in iis quæ arſerunt invenitur locis, ex terra excoctus vel lapide. Fiſtulas quia habet in quibus aër levis eſt & innatat, & quia humore caret, non comburitur. Qui curant vina, inferventis muſti immittunt dolium, ſtatimque fervor ceſſat. Potores in certamine bibendi ejus ſeſe farina muniunt, ſed niſi immenſo impleantur potu, periclitari Theophraſtus teſtis.

CAPVT XIX.

DE LAPIDE VITRARIO & Speculario.

LApidum in ardente fornace fluentium tria ſunt genera. Vnum gemmis tranſlucidis ſimile: hinc & colorem illarum imitatur ſola mollitudine diſcedit. Hujus generis eſt *Alabandicus*, qui liquatur igne, & ad vitri funditur uſum. Secundum genus eſt illi non multum ſimile. Colores tot non habet. Tertium genus eſt lapidis vitrarii. Hic & proprias habet venas. Annębergi in metallo argentario, crucis repertus figura.

figura. Fribergi verò qui ſimiæ effingebat lineamenta: Extra terram etiam ejus inveniuntur fragmenta: ſed curſu aquarum aut ſui aut alterius generis poliuntur attritu. Candidus lapis uritur, tunditur, cribro ſecernitur, ex eo arenæ, ex his conſlantur vitra. Id genus arenas vitri fertiles, Belus amnis, in radice Carmeli montis ortus in Phœnice, inter Ptolemaidem coloniam & Tyrum urbem, ad littus defert marinum, quæ fluctibus volutatæ, detritis niteſcunt ſordibus. *Plinius l. 36, cap. 26. Fama eſt appulſa nave mercatorum nitri, cum ſparſi per littus epulas pararent, nec eſſet cortinis attollendis lapidum occaſio, glebas nitri è nave ſubdidiſſe: quibus accenſis permiſta arena littoris, tranſlucentes nobilis liquoris fluxiſſe rivos, & hanc fuiſſe vitri originem.* Cæterum non ex hac ſola arena vitrum confici putandum eſt, tribus ejus portionibus una additur nitri; ex quibus ſimul liquatis Ammonitrum oritur. Si deeſt nitrum, foſſilis adimplet ſal defectum; ſi hic, aut marinus, aut cineres herbæ anthyllidis combuſtæ. Cum autem igne vitri liqueſcit materia, ſpumas agit; hæ verriculo detrahuntur; mox concretæ in panes coguntur candidos, quibus ſapor miſtus, ſalſus magis quam amarus. *Ferunt Tiberio Principe excogitatum vitri temperamentum ut fluxile eſſet: & totam officinam artificis ejus abolitam, ne æris, argenti, auri metallis precia detraherentur, eaque fama crebrior diu, quam certior fuit.* Noſtro tempore Venetias, potiſſimum, vitrum nobilitat. Vidimus, qui ex eo ad lampadis ſplendorem varia formarunt opera. Neronis principatu reperta vitri arte, quæ modicos calices duos, pterotos (id eſt Pinnatos duabus anſis appoſitis) appellabant H--S ſex millibus venderet. *Speculares lapides* huc refero, quæ materia erant lucida, ut *Baſilius* ſcribit, aëris inſtar tranſparens. Feneſtris veteres imponebant, ut nos vitrum. Nero Templum Fortunæ ex ſpecularibus conſtruxit, in quo qui erat, extrinſecus clauſis etiam portis conſpiciebatur, incluſa

clusa lux non transmissa apparebat. *Pancirolla l.1, de Veter. Deperd.*

CAPVT XX.

DE CRYSTALLO, Iride & Adamante.

DE ortu Crystalli dissentiunt scriptores. Vehementiore gelu fieri ex nive vel glacie author est *Plinius l. 37, cap. 2*, succum intra terram à frigore condensatum statuit *Agricola l.6 fossil.* Prior videtur amplectenda. Non tantum id nomen postulat, sed & loci natales. Invenitur enim in iis ubi hybernæ nives sunt, in Alpium adeo inviis, ut plerumque fune pendentes eum attrahant. In Asia & Cypro aratro eruitur & à torrentibus deportatur. *Scal.Exerc.119.* E rupibus Percinianis, quæ sunt in extremis Noricis, & summis ibidem montibus nulla humo tectis avellitur. Inest illi interdum argentum rude, plumbaginis colore. Varium eidem pondus. In India tam ampla est inventa, ut ex ea vas fieret, quatuor capiens sextarios. Livia Augusta unam in Capitolio dicavit, ex hac librarum quinquaginta amphora. Raro inveniuntur solitariæ, una plures sæpius radice nituntur, junctim modo assurgentes, separatim modo: jacent nonnunquam affixæ, ut avellere arduum videatur opus. Omnis verò Crystalli mucro, ac universum corpus est sexangulus. A Solis liquari nequit calore, summa enim frigoris intensio, tantam ei soliditatem attulit, ut vinci modico nequeat. Impatiens tamen fervoris. *Bodin.l. 2 Theat.Naturæ.* Ardentissimis enim fornacibus, diuturnaque flamma liquatur, liquata rursum concrescit, & in calicem crystallinum, liquor si infundatur calidus, rumpitur. Vertiginis putatur hostis appensa, & ex ejus poculo, illius bibitur gratia. *Plater. l. 1, de l.f.* Fiunt ex ea calices & trullæ, qualem à matrefamilias non divite H--S. C. L. M mercatam

tam ſcribit *Plinius*. Habuit unam Pancirolla ſplendida materia, adeò tranſlucentem, ut aër fere videretur, extremis ſolum viſui expoſitis partibus. Continebat Chelidrum, qui ore aperto deglutiturus agnellum, ab oppoſita impediebatur cruce. *Panciroll. de Veterib. Deperd. l. 1.* *Iris* candida etiam gemma eſt. Si habet ſexangulam formam, expoſita Solis per feneſtram penetrantibus radiis, arcus cœleſtis in adverſam parietem jacit colores. *Adamas* in multis invenitur metallis. Nucleum avellanæ non excedit Indicus, milii magnitudinem Cenchros: *Agricola l.6, de foſſil.* Multa de ea Veteres. Nullis, nempe, ictibus frangi poſſe. Magneti vim adimere igni ita reſiſtere, ut nunquam incaleſcat. Contrarium experti Neoterici. *Camer. Memorab. Medic. cap. 8, m. 42.* Nam & in ſcobem malleo redigitur, & ferreo atteritur piſtillo. Ignibus cedit, & in calcem flamma diuturna redigitur. Attamen, quamvis igni appoſitus horæ ſpacio ſuum amittat ſplendorem, eundem recuperat politus, minuto ſplendore. Expertum, in mutuo attritu ſic glutinari, ut facile ſeparari non poſſit. *Bodin. Theatri Naturæ, l. 2.* Viſus ubi incaluiſſet trahere feſtucas: *Garzias ab Horto, l. 1 Arom. cap. 47.* Pulverem illius propinatum dyſenteriam gignere hactenus creditum, falſum compertum. Devoraverunt quoſdam mancipia ut furtum tegerent, integros illæſa egeſſerunt valetudine. Drachmæ unius pondere ſub forma ſcobis propinatus non magis quam panis obfuiſſe dicitur. *Cardan. l. 2, tract. 5, Contrad. 9.* Turcarum Imperator 50000 aureorum pro uno dedit.

CAPUT XXI.

DE OPALO, SMARAGDO, Heliotropio, & Topazio.

OPalus gemma eſt, quæ cum inclinatur, eſt illi carbunculi tenuior ignis, eſt amethyſti fulgens purpura, eſt Smaragdi virens mare, &

re, & cuncta pariter incredibili mixtura lucentia. *Smaragdus* vicinum aërem proprio ita inficit tinctu, ut nec lucernis, nec Soli, nec umbris cedat. Hinc in aqnam positus major apparet spectantibus. Qui non omnino virides ex illis nascuntur, vino & oleo meliores fiunt. Tantæ perraro magnitudinis, sigillorum ut recipiant sculpturas. Haud exiguus tamen in Cœnobio agri Lugdunensis; & qui Pragæ in Sacello Divi Vencessai visebatur, dodrante hoc major est. *Bodin. l. 2 Theatri.* Longior Magdeburgi quem pars turritæ capsulæ, in qua Eucharistia gestatur, continet. Othonis primi capulum cultelli fuisse dicunt. Inventa aliquando in Cypro gemma est, cujus pars Smaragdus dimidia, dimidia Iaspis. Vis Smaragdo mira est. Venenorum & venenatorum hostis est morsuum: imò si ab iis vincatur, rumpitur. Coxæ mulieris alligatus partum promovere, ventri impositus, retinere dicitur. *Senner. l. 5 Epitom. scient. Natur. cap. 5.* Annulo inclusus, aut à collo suspensus, si nudam contingat carnem, ab apoplexia præservat. *Plater. l. 1, de l. f.* Cognitum mortui Domini digitis quibus fuit gestatus, obsilire. Rei venereæ quoque est impatiens, nam si dum commiscentur corpora, contingat cutim, rumpitur. Non dubitavit *Albertus* asserere. Regi Hungariæ benevolentiam conjugalem exhibenti, in tres divulsum fuisse partes. *Heliotropium* sanguineis gemma distincta est venis. Dejecta in vas aquæ, fulgorem Solis accendentem, percussu mutat sanguineo. Extra aquam speculi modo Solem accipit, deprehenditque defectus, subeuntem Lunam ostendens. *Topazius* non transducet modò, sed etiam mirificè lucet exitque in colorem auro similem fulgor. Magnitudine cæteras vincit gemmas. Inde enim Arsinoæ Ptolomæi Philadelphi uxori, facta statua quatuor cubitorum, & in delubro, aureum quod nominatur sacrata.

CAPVT

CAPVT XXII.

DE AMETHYSTO, HYACINTHO, Sardoniche & Onychite.

A*Methystus* sic dicitur, quod usque ad vini accedens colorem priusquam eum degustet, in violam desinat. *Plinius l.* 21, *cap.* 8. Vmbilico admotus, vini vaporem primo ad se trahit, post discutit; proinde ferentem vindicat à crapula. *Aristotel.* *Hyacinthus* sereno cœlo superbire dicitur impensius, nubilo obscurior. Pertinaci frigiditate densat corpora atque reficit, & gestantem à sæviente peste adserit. *Sardonix* ex Sardio & Oniche composita gemma; Vnguis humani carnibus impositi speciem gerit inversa. Generosiores radices à quadam nigricante basi, Onychas primum repræsentant; hinc subrubente præcinguntur Zona, à qua in gyri modum alba ambiuntur linea; tum ampliore intercapedine in ampliorem meant circulum: postremo omnibus iis Zonis, altera quædam substernitur basis. Magnæ apud Græcos hæc gemma authoritatis. Policrates Samiorum Tyrannus tanti æstimavit, ut, cum faventi perpetuo fortunæ, iratam subjungere vellet; annulum, in quo ille, in mare abjecerit. *Onychites* Coloniæ, in Templo trium Regum palmo est latior. *Agricola.* Ejus venæ lacteæ ita discurrunt, ut duorum juvenum exprimant capita: nigræ, ut & serpentem, qui ex fronte superioris capitis, in inferioris descendat frontem, & caput Æthyopis, cui barba nigra. Id verò super mandibulam candidi locatum est capitis. Duo Onyches sub mensa confricati, adeò inardescunt, manus ut ferre nequeant.

CAPVT

CAPVT XXIII.

DE IASPIDE, NEPHRITICO, & Achate.

IAſpis femori alligatus uteri & ſanguinis fluxum, nullo qui ſiſtitur remedio, ſiſtit; hæmorragiam autem Narium à collo ſuſpenſus. *Sennert.l.5 Epitom. ſcient. Natural.* Super os ſtomachi adſtrictus, per diem ad noctem ab Epilepticis portatus, ſi ſubſequatur ſudor à paroxiſmo liberat; ſin minus concidit æger. *Baccius de gemmis. Plinius* teſtatur undecim unciarum à ſe viſum, formatamque inde effigiem Neronis thoracatam. *Plinius l. 37, cap. 9.* Reperitur in Silice cœrulei coloris, qui ad pedes novem durare ſolet, & inde viciſſim ſaxum ſequitur, arenarium fuſcum, longum circiter duodecim pedes, jaſpidis expers. *Agricola l.6. de foſſil.* Ex *Thatelis Iudæi* auctoritate, quædam peregrinæ ejus ſpecies inventæ ſunt. Homo in quodam conſpectus, huic ſcutum in collo, cuſpis in manu, ſerpens ſub pedibus: ei contra omnes inimicos virtus. Homo cum faſciculo in collo in altero; cujus virtus omnes diſcernendi morbos ac ſanguinem reſtringendi. *Lemnius de gemmis Biblicis.* Galenum in digito geſtaſſe fama eſt. Invenitur & cruce ſignatus viridis, ne quis ſubmergatur efficax. Ad Iaſpidem *Nephriticus* refertur; cui natale Hiſpania nova ſolum. *Sennert.l.7 Inſt.l.5, p.1, ſect.1, cap.17.* Pinguis ei ſuperficies ſemper, & oleo videtur illita. Variis formis effigiatum geſtant Hiſpani. Stupendas ejus vires multa comprobant. *Vnzer. de Nephritide l. 1, c. 27.* Calculos collo appenſus ita comminuit, ut per utrumque etiam oculum & totum habitum corporis quærant ſibi exitum. Teſtis Lipſenſis quidam Mercator, cui accidêre talia, ita ut, ob ſalſedinem & acrimoniam ſabuli, uterque rubuerit oculus. Deſtillationes à capite ad thoracem deſcendentes abſumere, ejuſdem

dem dicet uxor. Cum enim per trium ſeptimanarum geſtaſſet ſpacium, liberata eſt; à Medicis non poterat. Vrinam ſuppreſſam provocare, ibidem habetur. Singulare verò hoc, quod aliquandiu geſtatus, ingentem excitet pruritum: Ceſſat tamen bidui aut tridui ſpatio, redit applicatus. Subcutaneos etiam parit cuniculos; qui ſi rumpantur, haud exiguam produnt arenularum copiam. Reparatur ſingulari ac ſecreto artificio, & præparati drachma una & ſemis, pro doſi, cum aqua petroſelini & juniperi exhibetur. At nocet, ſaburra ſi ventriculum onuſtum invenerit. Ambigit *Libav.* 1 *Synt. art. Chymic. l.* 1, *cap.* 14. Vi propria an aliena ea faciat. *Evenit interdum* (verba ejus) *naturam ſtimulatam vel ſola perſuaſione firmaque fiducia de aliqua re concepta id peragere, quod nos objecto, primum motum danti phantaſiæ, adſcribimus. Sed nec in omnibus par eſt efficacia, ut nec par aſſenſus fideſque, niſi velis dicere, non tantum patientem debere eſſe calculoſum, ſed & talem diſpoſitionem habere, ut lapidis vim admittere queat.* Et certè lapidem Nephriticum in multis inefficacem geſtatu deprehenſum eſt. *Achates* ex Siciliæ fluvio ejuſdem nominis nomen invenit. In illo ita diſcurrunt venæ & maculæ, ut modo palumbum exprimat, modò cornu, modò arbuſculam unam, duas, pluresve ut nemus appareat. Vidit Camillus Piſaurienſis quondam, in quo in planicie quaſi ſeptem arbores. In Pyrrhi Regis Achate novem Muſæ à natura erant cum Apolline, & Muſis ſua inſignia. Illa quæ unius coloris eſt, in olla plena olei cocto cum pigmentis, & intra duas horas ſubſervefacta, unum colorem ex omnibus facit minii. *Dalechamp. in Plin. l.* 37. *Agricola l.* 6 *foſſil. Plinius lib.* 37, *cap.* 1.

CAPVT

CAPVT XXIV.

DE RVBINO, CARCHEDONIO, Sandaſtro, Chtyſolito, & aliis nonnullis.

RVbinus eſt coloris egregiè rubentis. Tanta interdum ejus magnitudo, ut ex eo vaſa ſextarium fere capiētia fiant. *Carchedonius* ſic dictus quod apud Garamantas & Naſamonas in Syrtibus inventus Carthaginem deferebatur; alias Granatus. Illis ſignantibus quamvis in opaco ceras liqueſcere Archelaus autor eſt. Non comburitur etiam igne. *Sandaſtro* rufus in aureo color, intus fulgent aureæ guttæ, velut in tranſlucido ſtellantes, quæ quo plures fuerunt, eo precioſior eſt gemma. Quoniam autem ferè ſtellarum hyadum & numero & diſpoſitione ſtellatur, ob id Chaldæis in ceremoniis habita. *Chryſolitus* ſtellarum differt pluralitate. *Bochus* ſcripſit Hiſpanicum duodecim à ſe viſum pondo. Vidit ex metallis Germaniæ erutam *Agricola* glebam, quæ ex Chryſolitis amplius ſexaginta conſtabat, quadratæ figuræ omnibus. Maxima lata erat unciam unam, longo digitos duos; poliri propter molliciem non poterant. *Aſyctos* ſeptenis diebus calorem tenet excalefacta igni, nigra ac ponderoſa diſtinguentibus eam venis rubentibus. *Calcophones* nigra eſt, ſed illiſa æris tinnitum reddit, Tragœdis, ut ſuadent, geſtanda. *Catochites* Corſicæ lapis eſt, mirabilis, ſi vera traduntur, impoſitam manum veluti gummi retinens. Gaſidanem Medi mittunt, naſcitur in Arbelis. Concipere dicitur, & intra ſe partum fateri concuſſa; concipere autem trimeſtri ſpacio.

CAPVT XXV.

DE GEMMIS IN CORPORIBVS animalium repertis.

Art. I. *De Draconite, Chelonia, Alectorio & Rubetarum lapidibus.*

PLures sunt quæ in animalium reperiuntur corporibus gemmæ, quasdam tantum apponam: Omnes enim recensere, Synoptici laboris non est. *Dracontes*, sive Dracontia è cerebro fit Draconum; sed nisi viventibus abscisso, nunquam gemmescit, invidia animalis mori se sentientis. Igitur dormientibus amputant. Sotacus qui visam eam gemmam sibi apud regem scripsit, bigis vehi quærentes tradit, & viso Dracone spargere somnifica medicamenta; atque ita præcidere. *Plinius l.37, cap.10.* Esse autem candore translucido, nec postea potiri, aut artem admittere. *Cinedia* inveniuntur in cerebro piscis ejusdem nominis, candidæ & oblongæ, eventuque mirandæ, si modò est fides; præsagire eas habitum maris nubilo colore aut tranquillitate. *Chelonia* oculus est Indicæ testudinis, portentosissimæ Magorum mendaciis. Melle enim colluto impositam linguæ, futurorum divinationem præstare promittunt: quintadecima Luna & silente, tota die: decrescente verò ante Solis ortum; cæteris diebus à prima in sextam horam. Cæterum de Draconis gemma scribit & *Philostratus*, illique id adscribere videtur, quod Gygis præstitisse annulus dicitur. *Rhodig. cap. 11, lib.6 Antiq. Lectionum.* *Alectorius* ex cristati galli exscinditur ventriculo, tenui membrana, aut pellicula inclusus, quarto à quo in spadonem & Eunuchum descivit anno. *Lemn. de Occult.* Forsan ex seminis vi caloris innati concrevit excremento, sicut lac in mammillis lapidescit. Conciliat viris favorem, & in geniali robustos facit thoro. *Rubetæ* proferunt lapidem,

pidem, ipsarum in illo nonnunquam imago. Non nisi autem annosis concrescere solet. *Libav. lib. 3 singul.* Asservatur in familia Lemniana, magnitudine nucem avellanam superans. *Lemnius de Occult. l. 2, cap. 30.* Tumores à bestiis venenatis illatas, crebro discutere attritu, compertum est. De lapide *Bufonio* dicto *Grateriano*, pondere librarum medicinalium quinque & unciarum trium, minus didrachma, annales scribunt Suevici. *Crusius Annal. Suevic. lib. 12, p. 3, cap. 37.* Res se sic habet. *Anno post latam Domini nostri Iesu Christi ex virgine matre Dei Maria nativitatem 1473, post Divi Iohannis vicesimo septimo Iunii, Berchtholdus Gratterus tunc temporis Hopstachii habitans, postmeridianis horis, in sylvam ibat, quam vallem vocant Dipachianam, ad cædendas perticas pro circulis vinculisque doliorum. Eo in loco audiebat sibilum strepitumque magnum juxta rivum in ea valle, cumque procul quid rei esset, contemplaretur, incredibilem variorum serpentum, viperarum & rubetarum inusitatæ magnitudinis conspicit cumulum, una caterva varie implicitorum. Quantum ipse conjectura poterat consequi: Cupæ lotoriæ majoris amplitudinem implere poterat multitudo. Ipse vero perterrefactus non audebat propius figere pedem; locum tamen notabat ramo deciso defixoque in confinibus. Eo die bis reversus lustravit collegium istud serpentinum, deprehenditque tandem pene omnes adhuc una commorantes cumulatim. Quocirca relictis illis domum se recipiebat re clam habita usque ad diem tertium, quo in sylvam rediens cognoscebat dilapsam illam lernam, & nihil bestiarum residuum præter bufonem interemtum, & anguem in humore glutinoso, albo, crassoque instar spermatis ranini splendente, & in vicinia ejus lapidem istum Bufonium, quem arreptum detersumque secum reportabat domum, & reservabat spe cujusdam ex eo utilitatis. Postquam autem (fere ante centum annos) iste Gratterus in oppidum migravit, lapis salubriter hominibus pecudibusque admovebatur uti sequitur. Servatur Bufonius a majore natu domus Gratterianæ, neque facile accommodato datur, nisi pignore quinquaginta aut*

centum florenorum, præsertim exteris. Inter plurimas virtutes prædicatur eximiam vim obtinere ad tumores malignos, venenatos, biliososque & Erisypelatodes, apostemataitem, & bubones, præsertim pecori fascinato prodest. Solent illum in sacculo calefacere, & nudum applicare affricareque loco affecto. Conferre ajunt adversus sagarum incantamenta, maxime læsis puerperis & infantibus fascino. Vt primum accommodatur excantatis, multis sudat guttis. Admovetur etiam peste laborantibus ad cor roborandum. Extrahit idem venenum ex corde & carbunculis anthracibusque pestilentissimus. Consumit, dissipat, emollit duritias, tumores, varices &c.

Art. II. *De Chelidonio, lapidibus Astacorum, Limaciis & Bezoar.*

Chelidonius ac si ab hirundinibus desumatur dictus est: fotmatur tamen ex fulvi coloris Iaspide. Dextro alligatus brachio contra phantasticas ex melancholica illusione cogitationes valet, Lunaticos & insanos sanat, inque oculorum peculiarem vim habet affectus. *Plater.* In capite etiam Astacorum fluviatilium lapilli resident, acerrimo immersi aceto, motum habere deprehenduntur. *Quercet. in diæt. s. 3, cap. 7.* Pulvere illorum ad drachmam semi cum vino albo, renum feliciter conteruntur calculi. *Henri. à Bra. de Calc.* *Lapis Limacius* linguæ subditus, miram incienda saliva obtinet facultatem. Vdam efficit linguam, & humorem fluitantem, sitimque ad calorem reprimit. Alligatus, dentioni confert infantium. *Plin. l. 30, cap. 5.* Lapidem coluber aquaticus in suppositam ejicit aquam vomitu, funis si caudæ alligatus fuerit. *Holler. l. 1, de morb. inter. cap. 39.* Hic tantarum in absumenda aqua virium, ut statim absumat eandem. Ventri igitur hydropici appressus; aquam in totum consumit paulatim. *Plater. l. de vita.* Lapis *Bezoar* in hirci & capræ potius cujusdam Indicæ montanæ nascitur ventriculo. *Sennert. l. 5 Epitom. scient. Natural. cap. 4.* Cor-

ticatum

ticatum autem quid, inquit *Sennertus*, & ut sic dicam camelatum generatur ex parvo initio, quod sæpe palea est, cui humor quidam adhærescit & agglutinatur, & hinc ex multis quasi laminis lapis iste coagmentatur, major in seniore, minor in juniore capra; omnesque laminæ tam internæ quam externæ læves sunt & splendentes. Rasis experimento edoctus contra omnia eum commendat venena. Non modò haustus, inquit Mathiolus in *Dioscor. l. 5, cap. 73.* sed etiam adalligatus, ita ut nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia superat. Addit præterea Abdalnarchus: *Lapidem quem vocant Bezahar, jam ipsi vidimus apud filios Almirama custodis legis Dei: pro quo lapide is magnificam, ac prope regiam ædem Cordubæ rependit initio belli.* Lachrymam cervi lapidem esse Bezoar placet quibusdam. Ajunt enim cervos senio obrutos in oriente serpentes in escam sumere, esu rejuvenescere. At veneni superandi causa, in flumine mergi, exerto tantum capite; sic manentibus lentum ab oculis defluere humorem, Solis ardoribus excoctum, in lapidem inibi concrescere. Glandis ei imago, & delapsus ab oculis ab attendentibus excipitur. At diversa esse tamen existimantur. De lachryma autem cervi, quam se in Musarum thesauris habuisse carissimam scribit, hæc habet *Scaliger Exerc. 112. Ante centesimum annum in cervo nulla est. Post eam ætatem accrescit ad oculi canthum, ipsis ossibus, atque in os protuberans concrescit ea duritia qua cornu superat. Qua parte prominet rotunda est insigni nitore coloris fulvi, non sine vestigiis aliarum venularum. Tanta lævitate ut penè tactum effugiat: ita enim sese subtrahit, ut propemodum seipsam movere videatur. Adversus venena remedium præstantissimum. Peste correptis datur cum vini momento. Vnde tantus cietur sudor, ut penè totum solvi corpus credas. Hucusque Scaliger.* Qui accuratè de eo instrui cupit, *Bauhini de lapide Bezoar* tractatum inspiciat.

CAPVT XXVI.

DE AVRO.

Actum de Mineralibus hactenus, succedunt Metalla, primo Aurum. Hoc in propria invenitur vena, & in saxis splendore candidis, in pyrite item proprio, in ferri aliquoties. Repertæ in Hispania decem libras excedentes massæ, aratro in Galitia scissum. *Iustin. l. 44.* In montibus Giloviensium pondo duodecim avulsam de silice massam, scribit *Dubravius.* Venceslao Regi exhibitam addit. A formicis apud Indos (magnitudine hæ Ægypti luporum) egestum & conservatum. In Æthiopiæ maris Insulis tanta ejus copia, ut Equos talento incolæ permutarent. *Plin. l. 6, cap. 36.* Rerum uni nil igne decedit; imo quo sæpius arsit profecit ad bonitatem. Limonis tamen succus hostis est ponderi; *Lemnius Occult. l. 2, cap. 36.* Et si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt. *Plin. l. 29, cap. 4.* Calorem animalium aliquid in illud posse *Wendlerus testatur, in prognostico anni 1619.* Saginata à quodam Gorlicensi Senatore gallina est, & quatuor circiter volumina auri malleando in folia ducti comederat. Mactata pura inventa est intus: in pectore tres aureæ lineæ visæ; artifex obduxisse credebatur. In alterius occisæ ventriculo, nummos aliquot ad medietatem consumptos inventos, scripsit *Schnitzerus Epistol. 50.* Huc facit & id quod Zacharias à Puteo habet *In Clavi Medica Spagyrica & Chirurgica. Dum Patavii,* inquit *studiis operam darem, accidit quod Gallina domestica mensam adscendit, super quam muliebria ornamenta reperiebantur, & inter alia preciosa quædam margarita (quæ pendebat annexa cuidam inauri industriose ab artifice constructa, & quibusdam aureis cucullis circumcirca obducta) quam margaritam una cum inauri gallina deglutivit, & deinde quatuor aut quinque horis transactis prædicta inauris jactura detecta, ancilla*

cilla quadam id fecisse gallinam pensitavit, quoniam superioribus diebus eandem gallinam quandam Italis Gazetam dictam, deglutivisse animadvertit. Itaque gallina illa interfecta, statimque ei ventriculo semoto ac inciso, una cum margarita inaurem nondum in ventriculi cavitatem trajectam, sed in ejusdem orificio contentam, calidissimam, tactuique ceræ instar cedentem invenimus, & ipsius ornamenta penè ab ejusdem calore consumpta erant, quæ inauris brevi temporis curriculo deinde cum refrigerationem susceperit, ac caliditatem contractam dimiserit, dura evasit, sicuti prius reperiebatur, omni ejus forma orbata, ac demum cum altera inauri ponderata, tertiam partem ejusdem ponderis penè amiserat. Sed ut ad aurum redeamus. Nullum metallum laxius dilatatur aut numerosius dividitur, utpote cujus unciæ in septingenas & quinquagenas pluresque bracteas, quaternum utrobique digitorum spargantur. *Plin.l.33, cap.3.* In fila tenuari, & sine bombycina etiam texi, non est quod comprobem. Nota modetna luxuria. Agrippinam *Plinii* vidit ætas, edente Claudio navalis prælii spectaculum, assidentem ei, indutam paludamento auro textili, sine ulla materia. Quamvis vero igni invictum persistat, chymicè tamen resolutum tam spirituosum evadit, ut si vel ferrea agitetur spatula, vel alio incalescat modo, mox cum sonitu flammam concipiat, & potentius unius ejus operatur scrupulus, quam dimidia pulveris tormentarii libra. *Crollius citante Sennerto, cap. 18, de Conf. & dissens. chymicorum.* Pauca certe ejus grana perpendiculariter centrum versus si ferantur, mensam ligneam transverberare valent. *Quercetan.* Causa spiritus nitri & sulphuris auri contrarietas: Cum enim oleum vel sal Tartari, solutioni auri infunditur, sal Tartari se cum sale communi, imo Alumine & Ammoniaco unit, atque hinc sibi relictum aurum ad fundum descendit, & si quid de salibus his cum auro relinquitur, id aqua calida abluitur. *Sennertus de Consen. & Dissen. Chymic. & Galen. cap. 19.* Relinquitur

quitur vero solus nitri spiritus, qui se auro univit penitus. Is ergo si incalescat, sulphuris auri percipiens præsentiam, & sese opponit, vires conjungit,& impetu facto ac cum strepitu erumpit, atque accenditur. Reddi an possit potabile disputatum hactenus; posse experientia demonstravit .Nam Clarissimus vir Franciscus Antonius Londinensis Medicus in formam mellis redegit, ut probaretur, certas, ad præcipuos Germaniæ Medicos,doses misit. *Iohan. Vincent. Finckius in Enchiridio Dogmatico Hermetico.* Nullam tamen alendi vim habere existimat *Heurnius l. 1, aphor. 24.* Quia inter aurum potabile & solidum præter concretionem & fusionem nihil interest: Etsi purioribus nequit homo ali Elementis, inanimatis & destillatis ali difficulter poterit: Fieri etiam posse, factum ostendit. Libram unam argenti vivi unica liquoris rubicundissimi guttula in aurum Kellejus Anglus convertit; & tantarum hic pulvis virium, ut uno grano quinque tingeret millia, & uno decem circiter auri puri extraheret uncias. *Sennert. de Consens. & Diss.cap. 2.* Quid & *Theophrastus* fecerit, notum ex Neandro,notum ex Oporino. *Neander in Geographia. Oporinus in Epistolis. Nicolaus Mirandulanus* Carpi aurum ex ære fecit, fecit & Hierosolymis: suntque tantorum testimonia, ut impudentis sit rejicere. *Picus Mirandula Apollinaris* plus quam viginti se tenere aurum conficiendi modos sancte affirmabat. Hinc illi Romæ Epitaphium, *Auri ex plumbo collectori.* Quidam specie differentia inter se permutari non posse judicant. Quid obstet non video? Forma plumbi in aurum non convertitur, sed decedente, subsequitur ista. Materiæ ubi communio,symbolizatio ibi sit necesse est. Plantæ in sua perfectæ forma species, in chylum nihilominus mutantur. Nec fucatum putetur. Formæ rerum nobis ignotæ sunt, ex proprietatibus cedit notitia; huic cum omnes inhæreant, quis dubitationi locus? Difficile id tamen & caute tentandum. Chymicus

micus excellens Penotus erat, quàm miserè in exttemo suos canos deposuerit senio, notum doctis. Vox illius. *Se si alicui malum vellet quem aperta vi aggredi non valeret, authorem ipsi Chymiæ exercendæ futurum. Sennert. lib. cit.* Cæterum varia ex auro facta opera, omnibus exploratum est. Heliogabalus aureis vasis ventris excepit onus. Xerxes platanum auream habebat, sub qua consueverat sedere. Rex quidam Ægypti filiæ cadaver in vaccam deauratam condidit. *Agricola in observ. Metallicis.* In citeriore verò Germania intra Danubium vites extitisse, quæ claviculas & plerumque candicantia folia ex puro auro germinarent author est *Alexander.* Causa additur. Cum ibi aurifodinæ sint, subtus coalescere in radicibus aurum, & una ingenitum ac condensatum occulta origine dum germina emittunt vites, mirabili naturæ constituto aut decreto stellarum, aurum simul erumpere. *Alexand. ab Alexandro l. 4 genial. dierum.*

CAPVT XXVII.

DE ARGENTO.

ARgentum purum multis in locis effossum est: in duobus tamen in Germania præsertim. Ex Snebergensi fodina tantum est extractum, quantum vicies centena aureorum Rhenanorum valerent millia. Aberthamensis centum quinquaginta millia dedit. Tantum ante aliquot centenos annos Fribergensis, quantum Bohemiæ regnum empturo suffecisset. *Agricola in præfat. in decem fossil. libros ad Henricum Principem Misenæ.* Itaque Henricus Princeps grandem ex argento prope Northusam statuit arborem, ut eorum foliis, (pars horum aurea, pars argentea) nobiles qui feliciter in equestri decertassent certamine, donaret. Grandes vero aliquando eruuntur massæ. Tempore Alberti Saxonis Snebergi tanta, ut ea loco mensæ in fodina usus fuerit, dicens. *Fri-*

dericus Imperator potens & dives est, hodie tamen ejusmodi mensam non habet. In valle Ioachimica pondo decem Talentum Atticorum quondam eruta dicitur. In varias illud format natura figuras. Arborum modo, modo capillorum exhibet specie. Color illi est albus, invenitur tamen & viride. Rude subitò impositum igni exilit. Cum plumbum nigrum cum eo permistum, in magno coquitur catino, partim in Molybdænam, partim in Lythargirum mutatur: Vbi verò diutius arserit, aliquid deperdit. Acria ipsum corrodunt. Varia ex eo opera. Apud Tectosagas molæ argenteæ fabrefactæ sunt inventæ. Clypeum Barchini Asdrubalis argenteum, pondo centum triginta octo fuisse, scribit Historicus. Ex argento puro facta passionis Historia, & duodecim Herculis labores, ad Regem delati Ferdinandum. Ad Carolum Imperatorem columna ex argento conflata. Ipse è Mexico advexit Cortesius. Precium ad quadraginta novem aureorum computabatur millia. *Majolus de Metallis.* Dianam in cervo cum canibus & ipsi conflatam vidimus; horologium à tergo, varia circa insectorum genera, vivis fusa imaginibus. Mensam referebat sustinens, variis intus instructam rotulis. Currebat illa, quati horum videbantur capita, retrovolutæ ubi istæ fuissent. Ferax argenti præsertim India. Notæ Potossi fodinæ, de quibus apud Geographos. *Bertius in Geographia.* noti & Hispaniarum thesauri. Novem vicibus centum quadraginta quinque aureorum milliones advectos, qui novere scriptum reliquerunt. *Boterus in Hispaniæ descriptione.* Quinta argenti portio quinque auri si inerit, fit Electrum. Ex quo quondam calices, ideo quod venena deprehenderet. Namque discurrunt in calicibus arcus cœlestibus similes, cum igneo stridore & gemina ratione prædicunt. Ad lucem argento splendidius cernitur. *Plin. l. 33, cap. 4.*

CAP.

CAPVT XXVIII.

DE ARGENTO VIVO.

PVrum in lacunis invenitur, cum aquæ quibus venæ ſtillant minium madefecerint. Eo enim modo cogit, & in argentum vivum vertitur. Idem ſiccatum ad formam redit minii. Ex ejus venis uberrimi ſcaturiunt fontes & herboſo virent ceſpite. *Vitruvius l.8, cap. 3.* Nam qui hujus ſcrutantur venas, mane menſis Maji ſereno, nebulas in montium emergentes vertice, ac inſtar lanæ ſuper ceſpitem pendulas, obſervant. Ingens ei cum auro ſympathia. *Plater. l.2, del. f. c.3.* Nam ſi in corpore ſit, auro propinato educitur: nec argentum inaurari poterit, Mercurium niſi adhibueris. Mirum; Ex morbo Gallico inunctus, ſi aureum in ore geſtet annulum linguaque hinc inde volutet, argentum vi quod corpori innatat in annulum devolvitur, argenreus eximitur, nitet, ſi igni admotus fuerit. *Lemnius l. 2, de occult. cap.35.* Hinc certè cum omnia ei innatent, aurum ſolum immergitur. Ignem refugit adeò, ut ſi non detur per inferiora aditus, ſuperiora petat: quibus clauſis premit opercula. *Vnzer. l. de merc. cap. 1.* Hinc annulo reconditum & admotum ſaltare ipſum facit. Panis in clibano, piſa in olla, ova ad ignem, guttula ſi imbuantur, riſum movere choreis poterunt. Fertur vero ſuper ignem in fumum halituoſum, ſed non diſſipatur. Ille enim vaſe receptus & cuſtoditus, in priorem argenti paulò poſt redit ſpeciem, nec quicquam priſtini detrahitur ponderis. In planiciem fuſum non humectat; inde ſiccum exiſtimatur. Falſo. Natura enim in ſphæricam comprimit figuram; & ambiente plumbagine prohibetur adhæreſcere. *Palm. Conſtant. de morbis Contag. l.3, cap.4.* Perpetua eidem mobilitas. Pars terrena optime excocta, aër & ſpiritus in cauſa. Adeò enim ſunt concluſi ut exire non poſſint: Exire quia conantur, moventur

ventur. *Marc. lib. 4, cap. 6.* Vſus ejus varius eſt. Mauri, cum ardore Solis omnia torrentur, id in lacum effundunt, atque injecto corio ſuper ipſum ſtrati ſe refrigerant. Immiſſum in aurem, inde in cerebrum, Epilepſiam excitat. Spiritus enim animales diſſipat. *Heurn. de Cap. affect. cap. 33.* Aqua in quam argenti vivi infuſa fuerit portio ſi ab eo colata bibatur, lumbricos mirifice pellit. Obſtetrices ubi gravidæ in partu diu laboraverint, ultimo remedio argentum vivum ſcrupuli exhibent pondere. Avellanæ per foramen immiſſum & occluſum, ſericoque rubeo à collo ſuſpenſum à peſte præſervat. *Quercet. l. 2, peſti. alex. cap. 5.* Tot illius animadverſa experimenta, ut neceſſariò præ aliis laudetur. Si verò ventrem appenſa tangat, ad curationem colicæ ſingulariter conferre ſcribit. *Plater. de Dol. cap. 13.*

CAPVT XXIX.

DE ÆRE ET ORICHALCO.

PVrum æs invenitur & in propriis venis & in argentariis. Maſſulæ effodiuntur varia figura, ſtiriarum, globorum, virgularum. In officinis in quibus argentum ab ære ſecernitur, in rubro luteum eſt, quod Regulare vocant: in rubro fuſcum, quod Caldarium. *Agric. in libr. foſſil.* Illud mollius etiam dilatatur non funditur tantum: hoc funditur ſed duci non poteſt. Cadmia tinctum in aureum abit colorem, & Orichalcum dicitur. Igni accenditur, liqueſcit, funditur; ſed in magno catino vim ignium non tolerat, nec alternatim cum rebus quæ aurum & argentum purgant poſitum, ſed planè conſumitur. Putrefactionem non metuit; & ne alia metuant facit. Hinc monumentum ære perennius apud Horatium, & Ægyptii videntur ideo tabulas æreas impoſuiſſe cadaveribus. Acutos etiam mucrones æreos olim cadaveribus infixos fuiſſe, teſtatur *Pierius in Hieroglyphic.* Tales Venetiis apud Lauredanum

danum imagunculas, vidit *Camerarius Hor. subcis. Cent. 1, cap. 14*; ex conditis sumptos cadaveribus Lauredani affirmavit filius. Opera ex ære recensentur varia. Centum Babylonis portæ celebratæ sunt literis, & Æneus amphorarum triginta crater, quo Crœsum donarunt Lacedæmonii. Florentiæ sacellum Divi Iohannis, quod Baptisterium appellant, tres æreas habet valvas deauratas. Ex eodem Solis apud Rhodios Colossus. Septuaginta ille cubitorum altitudinis fuit. Post quinquagesimum annum terræ motu prostratus, multis etiam jacens miraculo. *Plinius l. 34, cap. 7.* Pauci pollicem ejus amplectebantur. Majores erant digiti, quam pleræque statuæ. Vasti specus defractis hiabant membris. Spectabantur intus magnæ molis saxa, quorum pondere stabiliverat constituens. Duodecim annis tradunt effectum trecentis talentis. Inter septem mundi receptus miracula.

CAPVT XXX.

DE PLVMBO.

Triplex plumbum est, candidum, cinereum, nigrum. Prius sui non reperitur coloris: lapilli tamen subalbi ex quibus conficitur. Ex eo corroso facit aceti vapor cerussam. Cinereum Snebergi effoditur. Cum argentum ex eo excoquitur, totum ignis consumit. Ex nigro vasa quadrata fiunt, in quibus ex salsa sal excoquitur aqua, ex nitrosa nitrum. *Agricol. in observat.* Hæc liquore plena aëri exposita, pluvias designant, guttulas foris si conceperint. Nihil eo ferventius: attamen si succo malvæ aut Mercurialis manus oblinas, inoffense tractare licebit liquatum, celeri modo id perficiatur motu. *Lemn. l. 2, de occult. cap. 34.* Argentum gravitate vincit; visum tamen innatare liquato. Fugaces forsan instabilis in igne plumbi elevantur partes, argenti, quia non evaporant, subjacent. *Libav. l. 2, Epist. Chymic. ep. 98.*

Augeri tum mole tum pondere dicitur, si in ædibus subterraneis, aërem habentibus turbidum, condatur, ita ut quæcunque illic ponuntur, situm celeriter colligant. Plumbea statuarum vincula, quibus earum annectuntur pedes, sæpenumero crevisse visum est, & quædam adeò intumuisse, ut ex lapidibus dependerint crystalli modo. Αντιπιτήδειον esse experientia inditum. *Fernel. de lue Venerea, cap. 7.* Cum enim Empirici suasu dimidiam ejus pulveris quidam per dies quindecim cum cibis comedisset libram, arthritidem pulsurus, quæ ingerebantur plumbeum assumebant nidorem, & quæ ejiciebantur, plumbeo erant infecta colore. In Medicinæ tamen usum venire compertum. Id enim refrigerat. Quare & mortaria atque pistilli ex eo confici solent; in quibus si terantur liquores qui ex utriusque oriuntur mixtura, frigidiores fiunt. Vtiliter laminæ Venereorum substernuntur lumbis, si quando propter crebras Veneris exercitationes, somniis vexati semen emittunt. Talibus Calvus Orator cohibuit libidinem, ut vires corporis studiorum custodiret labori. *Plinius.* Musici olim pectori imposuerunt easdem, ad cantica exclamanda. *Isidorus.* Chartam plumbeam supinus pectore sustinuit Nero, conservatus vocem. *Suetonius in Nerone.*

CAPVT XXXI.

DE FERRO.

Metallorum omnium vena ferri largissima est. Cantabriæ maritima parte, quam Oceanus alluit, mons prærupte altus, incredibile dictu, totus ex ea est materia. *Plin. l. 34, cap. 14.* Rarum in India. Hinc ferri quatuordecim libras ducentis quinquaginta auri, juxta Insulam Zabur permutatas fuisse scribitur. *Pegaffetta.* Nascebatur quondam in China Azzalum Indicum dictum, adeoque bonæ temperaturæ in acie, ut quodlibet incideret ferrum. *Pancirol. l. de*

Novis

Novis repertis. In Sicilia & Lufatia effoffum nova incrementa accipit, & terra arborumque trunci, ferri, in incremento, acquirunt materiam. Liquori denfo primò illa fimilis, magis magifque indurefcit poftea. *Agricola in obfervat. metall.* Cum excoquitur aquæ modo liquefcit, poftea in fpongias frangitur. Tenuiora ferramenta oleo reftingui mos eft, ne aqua in fragilitatem durentur. *Plin. lib. citato.* At in Infula Palmofa fundi nequit; quin & in Æthalia. *Strabo l. 15. Bertius in defcript. Ilvæ.* Aceto & alumine illitum fit æri fimile. Smolnicii (oppidum eft montis Carpathi) ex puteo extrahitur aqua, & in locatos triplici ordine infunditur canales, in quibus ferri portiones in æs vertuntur. *Agricola de Metall.* Minutum autem quod in fine canalium locatur ferrum, talis aqua ita exedit, ut fiat quafi quoddam lutum. Id in fornacibus poftea excoctum, æs purum bonumque redditur. Omni cupro amiciffimum eft ut fimul juncta mutuò fefe amplectantur. Poëtæ Veneris & Martis implicavere fabellis. *Minder. de Vitriolo cap. 1.* Ariftonides cum exprimere vellet Athamantis Clearchum filium præcipitare volentis furorem, & præcipitato illo refidentis pœnitentiam, ferrum & æs mifcuit, ut rubigine ejus per nitorem æris relucente, verecundiæ exprimeretur pudor. *Plin. lib. citato.* Aquæ immerfum candens in chalybem faceffit, aceto malleos refpuit, ut frangatur potius quam duci poffit. Hinc Lacedæmoniis mos numifmata ex ferreis conflare baculis, aceto mergere candentia, ne, fragilia reddita in alios depromerentur ufus. *Plutarch. in Lycurgo.* Caufa fi quæritur acetum intimos ferri fubire meatus dicendum eft. *Bodinus l. 2 Theatri.* In fornacibus quibus in maffas componitur, tanti à percuffo vapores, ut lanugo quædam fenfim augeri videatur; quæ à pariete multiplicata dependet. *Albert. Magn. in libris de Animal.* Ejus tanta vis eft, ut nunquam aduri poffit ignibus. In orbe novo herba eft cui nomen Cabuja feu Hent-

quen, ex illius frondibus filum fubrufum admixta arena, ferrum fecat. *Ovetan. hiftor.l.7,c.10.* Squamma ferri ficcandi vim habet. Calceis imponunt qui graves odore habent pedes. Flos vero ferri candidiffimus eft & levis, ramulos interdum habens corallio fimiles, filorum interdum fubtiles nexu. Fiunt ex eo globi, qui è tormentis mittuntur.

CAPVT XXXII.

DE CARNE FOSSILI.

ANdreas *Libavius* vir de re Medica & Phyfica meritiffimus, narratum olim fide Ienenfium Schroterorum ait, ad vallum Erfurdicum juxta portam Divi Andreæ, occafione valli in altiorem molem attollendi, carnis crudæ, haud exigua eruta frufta fuiffe: illamque mufculofam bubulæ quam fimillimam (nifi quod offibus careret) fuiffe, Hubnerus in Epiftola ad Libavium affirmat. Sed quia die Iovis fe tantum offerre, foffores garriebant, fufpicio fraudis in prudentiorum animis orta eft; & poftea aftu detecta, impoftores carceri mancipavit. Quamvis autem hic impoftura Carnem foffilem nobis objecerit: non eft tamen abfurdum dicere, cum Libavio, dari poffe eandem. Certiffimum eft veterum dogma, Terram (addo Aquam) effe matrem animalium quorundam illorumque imperfectorum, quæ homonyma producuntur generatione. Ex utroque igitur commifto lutum conftitui poteft animali inftructum principio, quod modo & in animal integrum procedit, modo deficit. Sicut in genere perfectorum informes interdum gignuntur maffæ, fuo interdum inftructæ complemento. Illud prius fi fuerit, & tamen adminiculis præfentibus fuo non fruftratur motu, molam concreti fanguinis, aut carnis inftar fieri confentaneum eft: Non aliter ac cum illo materia difpofita, ad os terminata, in os tranfit, quod Cornu

nu fossile nuncupatur. Sic Conchulas in altissimos montium verticibus sabulosis Marga & marmore putrefacto repertas Historiæ referunt; quas quamvis diluvii universalis reliquias esse existiment: tamen non est verisimile tot annis mundi, tot injuriis expositas, durare potuisse, cum marmora ipsa tandem solvantur. Quod si ex exangui actu gigni sanguineum animal absurdum esse existimas; absurdum ego quod dicis exemplis demonstrare potero. Nilo recedente ex limo Sole tepefacto nascuntur animalia; quorum alia perfecta, alia semiperfecta glebæ concreta visuntur. *Diodor. Sicul.* Altius intra terram gignitur rana venenata, ut nulla foramina quæ videri possint, appareant, cum saxorum commissuræ cuneis dividuntur, teste *Agricola.* De pluvia carnium & sanguinis plures extant historiæ, idque non Sole exugente cadavera, sed humore alterante dispositum, fieri debuit. In fossa oppidi Beichelsteinii infra ex salice fœtidus sanguinis erupit fluxus. Spiræ ex panibus exiisse dicitur: Suidnicii vellus nivis cruentum grandinis modo decidit. Et quid plura? Chymici ex Satyrio Symphito majore, Androsemo herba, pane vinoque succum plane sanguineum confici agnoscunt, qui digestionibus debitis in cruentæ molæ amplius coagulatur substantiam. Ex sulphure quod in oleo lini coquunt, massam conficiunt quæ hepatis formam repræsentat: volucris denique Orcadica arboris fructus esse dicitur; comprobari in appendice Classis sextæ videbis. Dari igitur posse carnem fossilem cum *Libavio* statuimus, & hoc discursu Classem hanc concludimus, illa quæ de Diabolis metallicis hic dici poterāt, ad Thaumatographiam Pheumaticam, quam Deo dante dabimus, rejicientes. Vnum adhuc cujus oblitus sum addo. *Cum Henricus II Rex Galliarum Bononiæ esset allatus est ad eum ex India Orientali ab homine incognito, sed ut apparebat, moribus barbaro lapis stupenda specie & natura, videlicet lumine & fulgore mirabi-*

liter coruſcantibus, quique totus veluti ardens incredibili ſpendore micabat, & jactu quoquo verſus radiis ambientem aerem luce nullis fere oculis tolerabili latiſſime complebat; erat & in eo mirabile, quod terræ impatientiſſimus, ſi cooperiretur, ſua ſponte & vi facto impetu confeſtim evolabat in ſublime; contineri vero includive ullo loco anguſto nulla hominum arte poterat, ſed ampla liberaque loca duntaxat amare videbatur: ſumma in eo puritas, eximius nitor, nulla ſorde aut labe coinquinatus, figuræ ſpecies nulla ei certa, ſed inconſtans & momento commutabilis; cumque eſſet aſpectu longe pulcherrimus, contrectari tamen ſeſe impune non patiebatur, & diutius contra adnitentibus aut obſtinatius cum eo agentibus incommodum afferebat; quod multi multis ſpectantibus ſunt experti: ſi quid fortaſſis ex eo enixius conando detrahebatur, nam durus admodum non erat, nihilo minor fiebat hujus virtutem ac vim eſſe ad quam plura cum utilem, tum præcipue regibus neceſſariam ajebat hoſpes, qui miraculum oſtentabat, ſed quam revelaturus non eſſet, niſi ingenti pretio prius accepto. Hæc ut in literis Ioh. Pipini oculati rei teſtis, qui in familia A. Mamorantii M.E. medicinam faciebat, ad Anton. Mizaldum & ipſum inſignem Medicum pridie Aſcenſionis Bononiæ datis perſcripta ſunt, ita trado, (inquit *Thuan.*) *& amplius diſcutienda phyſiologis relinquo. Nam Veteribus qui de rebus hujuſmodi ſcripſerunt, ſimilis lapis necne cognitus fuerit, nec Pipinus in literis ſe ſcire dicit, nec ipſe affirmaverim. Thuan. l. 5 Hiſtor. Tantum.*

THAVMA-

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS,

CLASSIS QVINTA:

In qua

PLANTARVM
Admiranda.

Flores odoresque in diem gignit natura: magna, (ut palam est) admonitione hominum, quæ spectatissime floreant, celerrime marcescere. Plin. l. 21, Histor. Natural. cap. 1.

SYLLA-

SYLLABVS CAPITVM CLASSIS QVINTÆ.

Cap.XXII.

ADMI-

ADMIRANDA PLANTARVM.

CAPVT I.

DE PLANTIS IN GENERE.

INanimatorum θαύματα vidimus, animatorum jam videbimus. Inter hæc primo plantæ occurrunt, non quod dignitate præcedant, sed quod communem viventium in ſe habeant gradum. Vegetans enim illa informat anima; nutricem, auctricem, generatricem, cum ſuis ſubordinatis facultates proferens: accedit his ſpecifica forma, per quam una quæque conſtituitur, operatur, ab aliis diſtinguitur. Corpus illarum certis partibus abſolvit natura, quæ ligni, matricis, corticis, radicis, caudicis, rami & ſurculi, florum dein & fructuum nominibus definivere Phyſici. Hiſce variantibus ſumma in plantis varietas. Ortum illis terra tribuit, indita in creatione facultas, & quia qualitatum magna variatio, magna & in his conſpicitur. Expreſſe Moſes; *Herbaſcat terra herbulas, herbas ſementantes ſemen, arbores fructiferas edentes fructum in ſpecies ſuas, in quibus ſuum ſit ſemen ſuper terram. Porta l. 2. Phytogn. cap. 1* vero cum è profundiſſimis ædium fundamentis egeſtam humum convaſaſſet, atque ſub dio expoſuiſſet, paucis poſt diebus, è variis terræ qualitatibus, varia herbarum prodiêre genera, Neapolitano cælo, ſoloque familiaria, conſpexit. Maritare quaſdam neceſſe eſt. Hinc maris & fœminæ confuſa in illis principia ſunt. At falſum imprægnari favonio, quod *Plinius* ſcribit. Exareſcunt, quæ plurimum fructificant. Conſumitur enim nutrimentum; & ultra D. Thomæ Inſulam, Auſter tantum ſpirare dicitur; alibi duo tantum per vices venti. Cæterum non in omnibus omnia plantarum genera locis creſcere, certum eſt. Nam &

juxta Romam castaneæ ægre proveniunt & circa Bosphorum Cimmerium, in Panticapæo urbe, omnimode laboravit Mithridates Rex & cæteri incolæ, sacrorum certe causa laurum, myrtumque habere, non contigit. Quod vero & sub alio cœlo novæ repertæ, ut Tabacum pridem ex America petitum sylvestre in radicibus Sylvæ Thuringiacæ inventum. *Libav.l.4,de origine rerum*, aëri semina omnium habenti,quæ cum aqua pluvia deferantur,in plantas abeant, adscribit *Anaxagoras*; putrescentibus aquis cum terris mixtis *Diogenes*: ventis deferentibus alii. Providentiæ divinæ nos tribuimus; quæ non omnes secundum individua produxit plantas; sed in paradyso digessit optimas, cæteras reliquit extra, quasdam virtute instituit, suis in apricum prodituras temporibus. Vitam quod attinet, calore in terra vivunt, frigore consumuntur; renasci iterum quasdam, olea ad radicem exusta, post germinans, apud *Theophrastum* testatur *lib.2, de plant.c.4.* Extra terram etiam vivere, cæpæ & allium, quæ post multos menses à terra separata, sine ullo terræ alimento germinant humore multo & crasso stipatæ. *Marcell. lib.4 histor.medic. mira. cap.12.* Vires plantarum stupendæ sunt. Observatum inflammari vulnera per noxiarum si divagemur loca, sanari morbos, si per salubrium. *Mathiol. in Diosc. Præfat.* Hemionitidis contractu splenetici sunt sanati; substrato in calceis nudis pedibus chelidonio, icterici; tamdiu quispiam lippitudine non tentatur, quam diu Sylvestris rumicis radicem secum nitidissime habuerit. Desinet stranguria cruciari, qui Tamaricis lignum ardens sua extinxerit urina. Varie illos digerunt medici; ex signaturis cognoscere Chymici docent, & *Neapolitanus Porta.* Cujus membri referunt figuram, illi prodesse, probatum putatur. *Sennert.de Conf.Chym. c.18.* Sed de his alibi plura,si dies voluerit.Nunc luxuriantem in Plantis naturam, & secreta pandentem sua, videamus, & pie admiremur.

CAPUT

CAPUT II.

DE ABSINTHIO, ACONITO & ANTIRRHINO.

Absinthii mira in multis natura est. Amarum ipsum, aqua tamen ejus stillatitia dulcore imbuta invenitur. Hinc imis partibus & ipsum dulce Mesue commentatoribus videtur. At tenuitati externarum partium res debet adscribi. Hæ in vaporem resolubiles, ignis magis attenuatæ calore, facile resolvuntur, & amaritudinem remittunt. *Mathiol. in Diosc. c. 24.* Lixivium, ex quo sal ejus paratur, manus ita afficit, ut sensum tactus fere amittant. *Mathiol. de febrib. pest.* Creditum est, infantes, si antequam duodecim septimanas excedant, succo absinthii in manibus & pedibus inungantur, neque frigore, neque æstu, per totam lædi posse vitam: corpus totum si infricetur, scabie non laboraturos. *Gueinth. in append. ad memorab. Mizaldi.* *Aconitum*, omnium venenorum est ocyssimum. Tactis enim genitalibus fœminei sexus eodem die mortem inferre dicitur. *Hoc fuit venenum, quo interemptas dormientes à Calphurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusator objecit. Hinc illa atrox peroratio; ejus in digito mortuas.* Hoc tamen in usus humanæ salutis vertere, scorpionum ictibus adversari, experiendo datum in vino calido. Ea est natura, ut hominem occidat, nisi invenerit quod in homine perimat. *Torpent Scorpiones ejus attactu, stupentque pallentes & vinci se confitentur. Auxiliatur eis helleborum album tactu resolvente, ceditque Aconitum duobus malis, suo & omnium. Plinius.* Quin & *Antirrhinum*, adeo illis contraria ut illico ea visa torpescant. Principum vero gratiam hoc conciliari posse amuleto, dum credunt nonnulli, decipiuntur. *Mathiol. in l. 4 Diosc. cap. 128.*

CAPVT III.

DE ALOE, AGALLOCHO & Anthemide.

ALoë jecur offendi per quadraginta & amplius annos compertum *Scaliger* habuit, *Exerc. 160, sect. 3.* Iis vero, quibus venæ turgent aut aperiuntur, minima ejus particula sumpta, illico diduci, certum est: Addit nempe aliquid de suo, quo hæc dehiscant vasa. *Agallochum* vero lignum est Aloes tam præstans, ut in aquam injectum non innatet, sed statim subsidat. Ab arbore disjectum, toto anno sepeliunt incolæ, ut terra obruti marcescat cortex, nihil erodatur è ligno. Nec alias odoratius futurum existimant, nisi prius teredinem senserit. *Simeon Sethi citante Mathiol.* *Anthemidi* tanta cum Cotula cognatio est, ut visu discerni nequeant, odore tantum discernantur. Fœtet illa & cutim subito exulcerat alligata. Flores Anthemidis absque foliis decerpti, tusique in mortario, & ex oleo in pastillos conformati, si ex eodem oleo dissolvantur, iisque febrientes à vertice capitis illinantur ad pedes, moxque stragulis, ut sudent, integantur, quascunque febres sanant, si sudor copiosus effluxerit. Prodit id Nicteſſius Ægyptius. *Mathiol. in Diosc. l. 3, cap. 137.*

CAPVT IV.

DE AMMI, AQVIFOLIO, Asspleno, & Arbuto.

AMmi legitimi semen, quod Alexandria mittit, mulierum curat fœcunditatem, si drachmæ pondere, mane, alternis diebus tribus ante cibum horis, propinaveris. Illis tamen diebus eis non debere commiscere maritos, adjiciunt *Mathiol. in 3 Diosc. cap. 61.* *Aquifolii* flore aqua glaciatur, & baculus ex eo factus, in quod-

vis

vis animal emiſſus, etiamſi citra ceciderit defe ctu emittentis, ipſe per ſeſe recubitu propius adlabitur. *Plinius lib. 22.* *Aſplenum* Creta habet circa Potereum amnem, qui duas urbes Enoſam & Cortinam interlabitur. Splenem pecori devorata demit; hinc illi nomen. Certa parte quæ ad Cortinam ſpectat, ubi ingens illius copia, ἄσπληνον hoc inventum eſt, ſecus, quæ ad Enoſam. Nullus enim ibi ejus proventus. In averſa foliorum ejus parte, aureus invenitur pulvis, qui drachmæ pondere, cum albi ſuccini farinæ ſemidrachma, ex ſucco portulacæ potus, gonorrhæa juvat laborantes. *Arbutus* menſe floret Iulio, flores ſingulari appendice poſtrema racematim cohærent parte, ſpecie quiſque myrto oblongo ſimilis, & magnitudine tantus, non foliatus, concavus, tanquam ovum exſcalptum, ore aperto: cum autem defloruerit, retinaculum perforatur. *Theophraſt. l. 3, cap. 16, de Plantis.*

CAPVT V.

DE ARVNDINE, ASSERAL, & Agnacath.

IN Zeilam tam capaces *Arundines* ſunt, ut ex eis parent monoxyla; ſed & lanceas ex iiſdem conficiant. Sicut in Regno Pegu remos & malos Myoparonum: Septenum quippe pedum æquare ibi ambitum, certum eſt. *Scaliger Exer. 166.* In India ad tantam aſſurgere molem, ſcribit *Mathiolus*, ut ſingula internodia, navigiorum vicem præſtent per fluvios & lacus, ternos homines capiente alveo. *Mathiol. in Dioſc. l. 1, c. 97.* Inter eam & filicem ingens eſt odium. Proinde arundinem vomeri alligatam, filicem in agro deſtruere ac enecare prodiderunt. Cum aſparagis colit amicitiam. Nam ſi ſerantur in Arundinetis, mirifice inibi proveniunt. *Mathiol. lib. cit.* *Aſſeral* prælium inituri Turcæ vorant, quo alacres & periculorum contemptores evadunt. Circulatores in ſpe-

ctaculis sæpissime eo utuntur. In vinum immiscent Pharmacum, quod fauces convellat. Ei cui fucum facere volunt, jubent digitum intingere, sugere. Hic in os inditum non sine dolore premit invitus. Interea, ac si mœrentem solentur, carpi & temporum oblinunt arterias, idque medicamento peculiari. Vbi ad se rediit, quasi qui è mari rediit naufragus, capillum, vestimentaque velut udæ torquet, exprimit; brachia tergit, nares emungit, *Scalig. Exerc. 154*. *Agnacath* est arbor pyri facie & magnitudine perpetuo folio viridissima, nitidissimaque superficie. Adeo validos ad coitum efficit, ut miraculo sit omnibus ejus efficacia. Huic affinis est radix in Atlantis jugis Occidentalibus, quæ pars Surnaga ab incolis nuncupatur. Hujus esus mirificum ad Venerem suppeditat robur. Ajunt, super eam si quis urinam reddiderit illico urgeri libidinibus. Virginibus quæ præsunt pascuis, si super ea sedeant aut urinam faciant, perinde membrana naturæ rumpitur, atque si a viro fuerint vitiatæ. *Scalig. Exerc. 175, sect. 1.*

CAPUT VI.

DE AGNO SCYTHICO, Æschinomene & Amfiam.

Agnus Scythicus planta est, ex semine semini simillimo, minus oblongo, producta. Borametz Tartari vocant. Crescit agni figura, ad ternum fere pedum altitudinem; quem pedibus, ungulis, auribus, toto capite, præterquam cornibus, repræsentat. Pro cornibus pilos gerit, singularis cornu specie obducitur tenuissimo cornu, cujus detracti usus incolis ad tegmina. Dulcore est admirabili; è vulnere sanguis manat. Vicinis quamdiu obsidetur herbis, tamdiu vivit; moritur, has si decerpseris. Appetitur à lupis, ab aliis bestiis, quæ carne vescuntur non item. *Scalig. Exerc. 181, sect. 29.* *Æschynomene* admotam manum

manum refugit foliorum contactu. Id Apollodorus Democriti discipulus prodidit. *Amfiam*, medicamentum est apud Iridos: Mira quædam in ejus usu. A teneris non assuetos, si post voretur, interficit; assuetos & omittentes interimit; continuantibus nil nocet. Cambajæ mulieres cum se supplicio subducere volunt, mandunt: sine dolore moriuntur. Provinciæ Regulus hoc à teneris nutritus ita venenosus evasit, ut muscæ quæ solo succu cutim perstringerent, turgidæ interirent. Opium esse putatur & Turcicum Maslach. Quamvis enim hoc ex cervariæ succo parari Turcarum secreta relatione sibi cognitum esse scribat *Turnheuserus herbar. lib. 1, c. 29.* Attamen nihil aliud quam Opium esse, præter *Scaligerum, Poterius, & Iohannes Baptista Sylvagius* Reip. Venetæ apud Turcarum Imperatorem interpres, testantur. Hic enim à Bucretio interrogatus, duo medicamenta præcipue habere Turcas, hilaritatis quasi illicia, Afram nempe & Bongelie retulit. Illud ex opio; hoc ex melle, foliis & semine Canabis pulverisati parari & in frequentissimo usu esse. Conjicit & hoc in summa pericula. Delirantes enim reddit, & si somnum capiant, gigantes pugnare, ignes & civitates ardere in somniis conspiciunt.

CAPUT VII.

DE BALSAMO ET BETEL.

Magni ante hac in Iudæa proventus *Balsamum*, idque in duobus regiis hortus (alter jugerum viginti, alter pauciorum) jam non reperitur. Reges Ægypti in suum transtulisse hortum verisimile est, tanquam magnificentiæ æmulos. *Plin. lib. 12, cap. 25.* In urbe enim Cairo Balsami exstat viridarium. Folium ejus rutæ simile, perpetuo virens. Colligitur lachryma in caudice & parte superna facta incisura unguibus ferreis sub sidere cum æstas maxime angit. Quod

manet, multum non eſt. Vix enim toto die concha impleri poteſt. *Theophraſt.l.9, cap.6, de plantis. Plinius*, ſi ferro incidatur, ſtatim emori, ſcribit; ob idque qui opobalſamum colligunt, vitro, lapide, oſſeiſque cultellis, ad corticem vulnerandam utuntur, & ſuccum lana excipientes, in corniculis colligunt. Indicum ſeu Occidentale ex Occidentali India in Hiſpaniam affertur: Liquor eſt arboris Xilo dictæ; cujus cortice, qui tenuis eſt, vulnerato, liquor tenax, ſubalbidus, paucus, quem incolæ ſibi reſervant, affluit. Sed ex ramis & truncis aſſulatim & minutim conciſis, & cum aqua in Lebete decoctis, ubi refrixerit. Conchis oleum ſupernatans colligunt, quod ex nigro rubet, odoris ſuaviſſimi, guſtus acuti & aliquantum amari. Libra in Hiſpania tribus ducatis vænit. Cum olei uncia una decem aut viginti venderetur. *Bauhin. in Dioſc.* *Betel* à fluvio nomen habet folium, qui non procul à Cambaja fluit. Naſcitur ex planta, quæ advolvitur aliis, egetque præſidio pedamentorum. Neque florem neque ſuccum gerit. Manditur ab Indis in quotidiano ocio. Sufficere enim virens putant in Venerem. Labia ex eo rubicunda, dentes nigri. *Mathiol.lib. 4 Dioſc. cap. 12.* Mentem movet ſi largius edatur. Idcirco mulieres Tarnaſſari mariti ſecuturæ manes, manducatione illius quærunt dementiam, inventa rogum conſcendunt, & cremantur. Aqua aſpergitur, quæ ſoluta, fit calx è conchis facta: tum demum manditur. *Scalig.Exerc. 146, ſ. 2.*

CAPUT VIII.

DE BETONICA, BETULA & Buxo.

B*Etonica* loca ſacra & buſta, à viſibus metuendis tueri ac defendere dicitur; tamque validæ facultatis, ut oſſa quæque confracta extrahat. Cum ſalis momento contuſa, naribuſque immiſſa, ſanguinem inde fluentem ſiſtit. *Mathiol.*

in 5

in 5 Diosc. cap. 1. *Betula* frigido & nivoſo gaudet tractu. Caudex terebro perforatus ingentem aquæ clariſſimæ copiam reddit. Vis ei ad comminuendos, tum renum, tum veſicæ calculos, ſi diutius bibatur. *Mathiol. l. 1, c. 93.* Ananii ex deliberato contortoque ejus caudice faces ad nocturna parant lumina, quæ quia bituminoſa redundant pinguedine, tædæ conflagrant modo, & reſinoſi quiddam picis reddunt colorem. In ligno *Buxeo* Narcotica quædam vis eſt, & ſulphur ſoporiferum. Id vel fœtor, quem contrahit, oſtendit, & natale quo delectatur ſolum. In montanis enim & ſaxoſis locis naſcitur & luxuriat, fœtidiſſimumque exugendo imbibit ſulphur. Ex ejus raſura exſtillatur aqua ſpiritus vitriolati inſtar. Graviſſimus dentium dolor ſedatur, dentiſcalpium ejus oleo, ſi intinctum & in radicem dolentis immiſſum fuerit, idque tam ſubito, ut miraculi & incantationis inſtar, dolor prorſus avolet & opprimatur. *Quercet. Tetrad. cap. 16.* Flores ejus adeo ſanguinem purgare feruntur, ut ſi dr. 1 pulveris cum aqua papaveris rhæadis exhibita, ſanguis poſt horam mittatur, floridus is emanet. *Petrejus in Noſol. Harm. Diſcurſ. 14.*

CAPVT IX.

DE BATAT, BAXERA, Bruſathaer & Baaras.

B*Atat* radix eſt napi figura nigro cortice, ſparſa inferne quaſi per brachia. Color medullæ varius eſt, inde in ſpecies diviſa; ſed in ultimo pretio lutea eſt. Ejus ſatio mira: Nec enim radice, ſed oleam imitata talea ſeritur. Sarmenti fiſſum in aliquot partes fruſtum, aliquantulum tamen ut ſervetur corticis, deponunt, Ridicam propter pangunt. Ejus namque ſtipes advolvitur lupuli more. Quinto menſe meſſis tempeſtiva. *Scalig. Exerc. 181, ſ. 17.* *Baxera* eſt arbor in regno Beli, quod Catainis affine eſt Tartaris.

Radix ejus illico interficit comesta. Mali remedium fructus est Nirabi. Tollitur eo venenum, quodcunque tandem fuerit. *Scalig.Exerc.153.f.6.* *Brusathaer* arbores sunt marinæ, ad Chinarum finum. Tanta illarum vastitas, ut immensæ magnitudinis avibus stabula præbeant. Tam grandes sunt, inquit *Scaliger*, ut eis etiam graviora animalia integra sustollantur, atque auferantur. *Scalig. Exerc. 181, f. 10.* De *Baaras* scripsit Iosephus. *In valle*, inquit, *qua civitas à parte Septentrionali cingitur, quidam lacus Baaras appellatur, ubi radix eodem nomine gignitur, quæ flammæ quidem adsimilis est colore, circa vesperam vero veluti jubar fulgurans. Accedentibus eam & evellere cupientibus facilis non est, sed refugit, nec prius manet, quam si quis urinam muliebrem vel menstruum sanguinem super eam fuderit. Quinetiam tunc, si quis eam tetigerit, mors certa est, nisi forte illam ipsam radicem ferat de manu pendentem. Capitur alio modo sine periculo, qui talis est: Totam eam circumfodiunt, ita, ut minimum ex radice terra sit conditum; deinde ab ea religant canem, illoque sequi eum à quo religatus est cupiente, radix quidem facillime evellitur; Canis vero continuo moritur tanquam ejus vice, à quo tollenda erat, traditus. Nullus enim postea accipientibus metus est.* Fabella esse videtur, nisi alius subsit sensus.

CAPUT X.

DE CACHI, CACAVATE, Cassia, Carduo Mariæ & Corallina.

C*Achi* spinosa est, in Malabar, arbor, fructum ejus Ciccaram vocant. Totius forma ut pineæ nucis. Intus enim Camerulæ membranis distinguuntur, ut in Punica. Poma ficorum tum dulcedine tum specie, sine cortice, ducena quinquagena in eis, ad tercenta usque interdum. *Scalig.Exerc.181, f. 12.* In illis fructiculis est alias figura Castaneæ, qui ad eundem modum inter coquendum crepat. Exit è trunco fructus, sicut & syco-

ſycomoro, inter ſpinas & frondes. Interdum quod magis mirum eſt, è radice ſubtus terram unde prodit. Vnicum autem tantum pomum profert, tam magnum, ut robuſtum hominem onerare poſſet. *Majol. coll. de plantis.* *Cacavate* arbor eſt in Provincia Americæ Nicaragna, quæ adeo horret Solem, ut ſub umbra ſemper ſit ſervanda, & altioris arboris tegenda umbraculo, locis ſylvoſis & irriguis, Sole admoto tabeſcit. *Libav. de orig. rerum.* *Caſſia* ſæpenumero in cinnamomum abit. Vidit Galenus eximiæ Caſſiæ ramulos omni ex parte illud referentes, & Cinnamomi ſurculos Caſſiæ perſimiles. Hinc nata apud eum opinio, pro quàlibet Cinnamomi parte, duas electæ Caſſiæ in componendis medicamentis adhiberi poſſe. *Galenus de Antid. lib. 1.* Virgæ ejus in fruſta ſecabantur, recentiſque bovis inſuebantur corio, ut vermiculis, qui ex ligno naſcuntur, lignum illud inutile redderetur. *Plin. l. 12, c. 29.* De Caſſia ſolutiva affirmatur, quod is, qui quotidie ante prandium ternas pulpæ ejus drachmas devoraverit, nunquam vel calculi vel ventriculi ſit laboraturus doloribus. *Mathiol. in Dioſc. lib. 1.* *Cardui lactei*, quem Mariæ nuncupant, flores, in ſtranguria ſolo, cuidam militi profuiſſe, aſpectu, teſtis eſt *Platerus de vit.* *Corallina* autem tantæ contra lumbricos eſt virtutis, ut ea die expellat qua aſſumpta fuerit. Viſus puer, qui poſt acceptam, ſeptuaginta ejecit. Ignorarunt id veteres, jam tota utitur Græcia. *Lemn. Occult. l. 3, c. 9.*

CAPUT XI.

DE CINNAMOMO ET CEDRO.

Cinnamomum naſcitur in Zeilam, & in una ex Moluccis, Mutir; nullum gerit fructum. Æſtu cortex finditur atque abſiſtit. Bis in anno deglubitur. *Scalig. Exerc. 144.* Dulcis primum, menſe poſtea perficitur. Galeni tempore tanta ejus penuria, ut nonniſi apud Imperatorem

reperiretur. *Galenus lib. 1, de antid.* Sed & nunc tale vix reperiri, quale describit *Galenus*, testis est *Scal. loc. cit.* Virtutem ad triginta annos non servat. Falsum enim quod alii scribunt, senectutem non sentire, *Ego*, inquit *Galenus loc. cit. neque ducentorum annorum interventu. sed pauciorum, si quis ad tantum numerum conferat, jam aliquam mutationem vetustiori Cinnamomo factam observavi. Quo tempore enim Antonino Imperatori theriacam paravi, vasa lignea, in quibus ejusmodi Cinnamomum inerat, multa conspexi, alia Trajani, quædam Adriani, nonnulla Antonini ætate reposita; omniaque hæc sese & saporis & odoris imbecillitate vehementiaque tantum plane superabant, quantum & tempore differebant.* *Cedrus* molles citra dolorem putrefacit carnes, quia sicca: at mortuorum corpora à corruptione conservat. Superfluum enim in iis depascit humorem, solida haud attingens. *Mathiol. lib. 1 Diosc. c. 89.* Lendes, pediculos, tineas & in auribus natos vermes interficit: fœtum apposita viventem interimit, expellit mortuum *Theophrast. lib. 5, c. 8.* Semen in congressu corrumpit, conceptum sic impediens. Crevit olim copiosissima in Libano, hodie ad paucas (*Rhauwolfius* viginti quatuor numeravit) redacta: Altitudo & crassities ei mirabilis. Stemma tam crassum, ut tres viri non possent complecti, in hortis longe vastior, si absque cæsu sinatur. Vticæ templum Apollinis fuit, ubi Numidicarum Cedrorum trabes durabant, ita ut positæ fuere prima urbis ejus origine, annis mille centum octoginta octo. *Plin. l. 16, cap. 40.*

CAPVT XII.

DE CHAMÆLEONE, CARIOphyllis & Cichorio.

Chamæleonis nigri venenosa in Græcia & Ponto radix est, salubris cœli adscribit *Mathiolus* clementiæ. Nam & Persea Persis quondam Lethalis, innocua Ægyptiis: & Arum Cyrenis

Cyrenis tam mite, ut rapi modo in ciborum usum veniat; in Græcia & Italia nec crudum nec coctum edi poteſt. Occidit & canes & ſues: in farina hordeacea ſubacta cum oleo & aqua, canes; ſues cum braſſica. Si, an homo æger, ſit victurus, experiri velis, triduo ea radice lavari debere, quidam aſſerunt; ſi toleraverit, moriturum nequaquam exiſtimant. Viſcum ad radices naſcens, venenum eſt præſentaneum, at media ſumptum quantitate, ſomnolentos, vigilantes reddit. *Theoph. l.9, de Plantis, cap.13.* Hinc Cretenſes mulieres, ne ſomnum in opere ineant, ſumunt à cœna modicum. *Cariophyllorum* arbor in Orientali provenit plaga, quibuſdam Indici pelagi Inſulis Lauri faciem refert, foliis anguſtioribus & odoratiſſimis. Cariophylli ex illis proveniunt, qui nil aliud, quam rudimenta fructus. Naſcitur ſponte ex decidentibus Cariophyllis. *Mathiol. in lib. 2 Dioſc. c. 253.* Adoleſcit intra octennium; & in centeſimum uſque annum perdurat. In Solis Moluccis fructum edit. Cultores arundinibus flagellant arborem, conſtrato prius circumquaque tegetibus palmeis ſolo. Triennio vacat vindemiæ, tum efferatur ac degenerat. *Scaliger Exerc. 146, ſ. 1. Cichorium* verrucarium, verrucarum peſtis. Multi devoratis ſemel in acetario hujuſce plantæ foliis, liberati ſunt. Idem præſtat ſemen, drachmæ tribus diebus à cœna devoratum pondere. *Mathiol. in lib.2, cap. 125.*

CAPVT XIII.

DE CROCO ET CERASIS.

C*Rocum* floret continuo fere menſe. A floribus ſubinde prodeunt folia, quæ tota vireſcunt hyeme, ſpretis algoribus: areſcunt ac prorſus deperduntur vere, nunquam apparent per æſtatem. *Mathiol. ad l. 1 Dioſc. c. 25.* Floret Vergiliarum occaſu, confeſtimque cum folio flo-

rem expellit. Radix ejus gaudet calcari, pereundo provenit. Hinc Verſiculus:

Pulchrior ut creſcat, teratur crocus, ô furor ingens
Lætior ut poſſes ſurgere, nolle premi!

Minder. Aloed. c. 4. Anhelosis tam prodeſt, ut *Cardanus de ſpirat. diffic.* Cæſaris de Comitibus ſocrum, quæ propter ingentem duorum menſium ἀσιτίαν jam morti vicina videbatur, reſtituerit. Puerperis in partu propinatum, raptim petit uterum, adeo, ut quædam fœtum croco tinctum ediderit. *Heurn. lib. 2 medic. c.* 14. Infenſum eſt cerebro; & copioſo uſu riſum ciet. Exemplum in Mercatore quodam, qui cum plus æquo comediſſet, in tantum poſt cibum conjectus eſt cachinnum, ut è vita cum riſu diſceſſurus videretur. Agaſo quidam apud Piſaurienſes, ſuper duobus croci ſarcinulis dormiens, eadem nocte obiit. *Luſitan. Comm. ad c. 25, lib. 1 Dioſc.* *Ceraſa* fimum horrent. Hinc, ſi radicibus admoveatur, degenerant; proficiunt, ſi ſuiipſius putamina falce conciſa, circum radices ſepeliantur, ibique marceſcant. Sine oſſibus provenient, ſi arborem teneram ad duos recidas pedes, & eam uſque ad radicem findas partis utriuſque medullam, ferro abradi cures, utraſque ſtatim vinculo ſtringas. *Mathiol. ad lib. 1 Dioſc. c. 129.*

CAPUT XIV.

DE CORNO, CUPRESSO & Cucumeribus.

Idam Trojanam qui incolunt, ſterilem eſſe inter *Cornos* marem pronunciant. Fructiferæ in Macedonia ambæ; ſed mas per æſtatem, fœmina per autumnum baccas maturat. Hujus baccæ illius bonitate cedunt, ut vix mandi poſſint. Apes flore ipſius deguſtato, cita alvo moriuntur. *Cupreſſus* in Creta ſolum naſcitur. Quocunque enim loco terra ſubigatur, niſi accedat ſatio, propria emergit ſponte. In Ida monte non appellato ſolo,

ſolo, numeroſa benigne profilit. *Plin. lib.16, c.33.* Locis aquoſis conſita, ſtatim marceſcit, & fimi occiditur appoſitu. Semen iconis ejus tam exile innaſcitur, ut atomis comparari poſſit. Expetitur à formicis, ampliato etiam miraculo, tantuli animalis cibo, tantarum arborum abſumi natalem. Viret perpetua coma; & materies ejus nec cariem ſentit, nec teredinem. *Rhodig.l.25, c.2. Plin.l. 16, c.40.* Vejovis ſimulachrum ex hoc ligno in arce duravit ab anno conditæ urbis quingenteſimo quinquageſimo primo, ad Rhodigini uſque tempora. In Arcadia apud Phophidem, tantæ proceritatis fuerunt, ut proximum inumbrarent montem. *Dalechamp ad loc.cit.Plinii.* *Cucumeres* miræ interdum magnitudinis. Tanti in India, ut ab uno ferri nequeant. Vidit *Scaliger* quinque ſeſquipedes longum. *Cucurbitam*, inquit idem *Exer.171*, *ſiccam habuimus, quam qui in ludo quodam Mimico geſtaret, ingenti trunco premi videretur: æquavit palmas tredecim. Vivunt hauſti in ſtomacho in poſterum diem. Glutinoſo enim & frigido referti ſucco. Plin.l.19, cap.5.* In tantum odere oleum, ut è vite pendentibus ſi vas olei ſubjiciatur, adeo refugiunt, ut in hamum curventur. Tenerrimi creſcent, ſi ſemen ante ſationem lacte maceratum fuerit.

CAPVT XV.

DE CÆPIS, CHELIDONIO, Cannabi & Conferva.

Cæparum Aſcaloniarum peculiaris eſt natura. Solæ fiſſiles & quaſi ſteriles à radice conſiſtunt, nec ea creſcere poſſunt parte. *Theoph. l.7, cap.4.* Non igitur deponuntur, ſed ſemine ſeruntur, circa ver in germine transferuntur. In Creta genus etiam eſt, quod craſſatur quidem in radice, ſatum ſemine, depoſitum vero, in caulem diffunditur & ſemen, ſine capite ſaporeque dulce eſt. Elini ſemine cæpis indito naſcitur herba, lini folio, ſapore acri: Draconem vocant.

Lusit tamen satio *Scaligerum*, miraculi cum experiretur certitudinem. *Scalig. Exercit. 169, s. 2.* De *Chelidonio* narratur hirundines excœcatis pullis, admoto eo, visum restituere. *Diosc. lib. 2, cap. 186.* Hinc *Aristot. 4, de gener. anim. c. 6. Si quis hirundinum adhuc novellarum oculos prapungat, rursus incolumes reddentur.* In calceis delatam, si nudis pedibus attingatur, ictericos sanare, proditum. Mammis certe mulierum admota, mensium sistit abundantiam. *Mathiol. ad Diosc. loc. cit. Cannabis* sativæ semen gallinas ovi feraciores reddit, extinguit geniturarm hominum, copiosius si sumatur. *Mathiol. ad l. 3 Diosc. c. 48.* Recentis decoctum expressa fortiter herba, terrestrium lumbricorum caverniculis inspersum eos evocat: quin & vermiculos in aurem si intraverit. *Plin. l. 20, c. 23. Conferva* peculiaris est Alpinis maxime fluminibus. Curatus ea, omnibus fere ossibus confractis, delapsus arbore putator. Circumdederunt universo corpore, & aqua sua quoties inaresceret, conspersérant. Raro hoc quamvis peregerint, vix tamen credibili restitutus est celeritate. *Mathiol. ad l. 4 Diosc. cap. 94.*

CAPVT XVI.

DE CICVTA, CIACOMpalon & Cocco.

Cicuta veneni genus est, quod & extinguit, & amentes facit. Franciscus Trapollinus cum loco petroselini in jusculo, ab ancilla apposito hausisset, amens obiit. Animalibus quibusdam tantum induxit saporis, ut pro mortuis abjicerentur. Experrecta attonita primum fuere diu, mox insano præcipiti & vertiginoso sese proripuere cursu. Sapore qui fuerit extinctus, neminem se ex hominibus vidisse scribit *Scaliger:* Sturno tamen esca est. Ex Platone colligitur, succi ejus vires mediocri ante concepto calore, obtundi posse. Ideo (verba sunt *Scalig. Exerc. 152, s. 1*) *publi-*

publicus ille nocentissima fecis mortalium minister Critonem admonebat, ne Socratem permitteret attentius disputare, propterea quod ex ea mentis agitatione caloris quid contraheretur. *Cacompalon* est species arboris cujusdam in Camalonga. Hæc autem quaternos, quinosve frondes tantum è longo pitiolo fundit. Frondibus insignis magnitudo: nam adversus Solem & imbres penulæ loco incolis est. In arboris summo culmine fabaceos flores edit, ad ducentos, è quibus fructus conferti palmi fere magnitudine. Annua planta est: Arescit post fœturam. *Coccus* idem est quod Tenga. Arbor est, cui palmæ folium, quo tegunt ædes, factis ex eo storiis incolæ (est autem in China & Malabaris) senum mensium utilitate. *Scalig. Exerc. 325, f. 13.* Confertum gerit fructum palmularum more, singulæ ad ducenas nuces. Vbi prodit, aqua concreatur intus: completur eadem illa ubi perfecta fuerit. Hujus incrementi finis, initium nuclei est. Ex ejus namque condensatione concrescit. Quantitas trinos explet mensarios Cyathos. Ejus sapor suavissimus est. Vbi ad justam pervenerit magnitudinem arbor, quosdam è ramis mense Augusto ad medium amputant, quod reliquum est, summitatem ferro paululum scindunt. Singulis appensus calix, quatuor Scyphorum completur in die. Fructum gerit continuo alium aliis subeuntem: Tricenos aut quadragenos vivit annos.

CAPVT XVII.

DE DORONICO, DRACONE, Elæomeli, Echio, Eryngio & Euphorbio.

Doronicum venenum est, quod interficit canes & quidem subito. Dederat suo Mathiolus; blandientem toto, quo supervixit tempore expertus; septima hora tanquam comitiali ictus expiravit. Genus arboris est in Occidentali India prope Carthagenam, cujus fructus *Draconis* perfectissimi forma apparet, cervice longa, ore

aperto, naribus elevatis, cauda prolixa, pedibus insistens, ita ut qui viderit, ex arbore factum existimet. *Monarel.* In Palmyris Syriæ, manat ex quodam caudice oleum sapore dulci. Elæomeli dicitur. *Mathiol. in l. 4, c. 73.* Bilem cruditatesque sextario cum una aquæ hemina dato, detrahit. Qui sumpsere, torpescunt; at nullo incommodo si sæpius excitentur, ne dormiant. *Diosc. l. 1, c. 32.* *Echion* inventa est à quodam Alcibio herba. Dormiens in area, ictus est à vipera. *Mathiol. in lib. 4, c. 25.* Excitatus succum herbæ dentibus expressit, hausitque in corpus, reliquum corpori imposuit & convaluit. Viperinis genuit illud natura capillis, ut usum ostenderet. *Eryngio* una capella in os sumpta, totum gregem sistit, nec loco moveri priusquam exemeris, potest. *Plutarch. in lib. quod maxime cum princip. disp. si philos.* Tanta odoris in eo celeritas, ut ignis in morem in proxima quæque diffundatur, inque illa vires exerceat suas. *Euphorbium* si Afris credimus spinosa est planta. Ex ejus radice fructus exit cucumerum specie oblongus adeo ut pedes binos interdum expleat. Vbi matura erit, ferro punctim aperitur. Exit lactis liquor, lentus; quem in utrem lapsum condunt. *Scalig. Exerc. 181, s. 2.* Alvum dejicit, sed cum animi defectu frigidoque sudore. Duorum obulorum pondere potum, aquam inter cutem extrahit; interimit, drachmarum pondere trium si hauseris. Intra enim trium dierum spacium, intestina erodit & ventriculum. *Mathiol. in l. 3, cap. 80.*

CAPVT XVIII.

DE ELATERIO, ELLEBORO, Eupatorio, Emito & Fœniculo.

Omnium medicamentorum diuturnissimum est *Elaterium* ducentorum annorum quidam apud se servavit. Humiditas in causa esse dicitur. Quamvis enim præcisum in cinere ponatur humidum, tamen ad quinquagesimum annum lucer-

lucernis admotum, lumen extinguit. *Theophil.l.9, c.14.* *Ellebori* radicum diluto, hyeme media, accensis maxime frigoribus, plures quartana febri liberati sunt. Nunquam, inquit *Mathiolus ad lib.4, c. 146*, quod meminerim, hoc Ellebori dilutum dedimus quartanariis nostris, quin ex unica assumptione vel saltem altera, Deo juvante, fuerint ad sanitatem reducti. *Eupatorii* sicci suffitu venenata fugantur animalia. Cervi telo vulnerati, hac devorata sanantur. *Mathiol. ad loc.cit. c.37.* *Emitus* arbor est in Trachimia, ad quam appropinquantes, & eam contingentes serpentes, intereunt. *Ælian.l.9,cap.27.* Vidit & *Strabo lib.15*, ut hic addam, lauro persimilem, quam gustantes belluæ, abalienatæ quasi Herculeo morbo concidunt, spumante ore. In regno Tombut, quod est Æthyopiæ Occidentalis agreste. *Fœniculum* ad eam provehitur magnitudinem, ut ex eo arcus fiant. *Scalig.exercit. 166.* In Iberia caulem, dum floret, medium rustici demetunt & igni admovent. *Dalecamp. ad Plin. lib. 20, cap.ult.*

CAPVT XIX.

DE FERVLA ET FICV.

Ferula æstuosis nascitur locis. E prima ejus germinatione, corculum quoddam eximunt pastores, ovi luteum induratum referens. Id sub cineribus assum, prius tamen charta madefacta obductum, mox pipere & sale conspersum, non modo gustui gratissimus cibus sed ad Venerem valens. *Mathiol. ad lib.3, c.76.* Murænis illarum natura infestissima, tactæ siquidem ea emoriuntur. *Plin.l.20, c.33.* imo & cæteris jumentis præsentaneo veneno: Asinis tantum gratissima in pabulo. In *Ficu* Indica maxime admiranda est vastitas. Comprehendit breviter ex Theophrasto *Scaliger*. Ficus, inquit, exilia poma habet. Ipsa se ferens vastis diffunditur ramis, quorum pondera adeo in terram incurvantur, ut annuo spacio infigantur,

gantur, novamque ſibi propaginem faciant circa parentem in orbes quodam opere topiario. Inter eam ſeptem æſtivant paſtores opacam pariter, & munitam vallo arboris: decora ſpecie ſub intuenti, proculve fornicato ambitu. Superiores ejuſdem rami in excelſum emicant, ſylvoſa multitudine, vaſto matris corpore: ut ſexaginta paſſuum, pleraque orbem colligant; umbræ vero bina ſtadia operiant. Foliorum latitudo, peltæ Amazonicæ effigiem habet. Ea cauſa fructum integens creſcere prohibet. Rarus eſt, nec fabæ magnitudinem excedens. *Scalig. exerc. 166.* Cæterum ficui exitium ſuum debet Carthago. Namque perniciali Carthaginis odio flagrans Cato, nepotumque ſecuritatis anxius, cum clamaret, omni Senatu, Carthaginem delendam; attulit quodam die in curiam præconem ex ea provincia ficum; oſtendenſque patribus. Interrogo vos, inquit, quando hoc pomum putatis depromptum ex arbore. Cum inter omnes recentem eſſe conſtaret: Atqui tertium, inquit, diem, ſcitote decerptum, Carthagine; tam prope à muris habemus hoſtem. Statim tum ſumptum eſt tertium punicum bellum, quo Carthago deleta eſt. In Hyrcania ſunt, quæ modios ducentos ſeptuaginta ſingulæ ferunt. *Plin. l. 15, c. 18.*

CAPUT XX.

DE FRAXINO, FUNGIS & Fago.

INfenſa eſt ſerpentibus *Fraxinus*, ut nullas ejus umbras ferre poſſint, veſpertino quamvis longiſſimæ tempore. *Plin. l. 16, c. 13.* Experientia ſibi compertum ſcribit *Plinius*, ſi fronde ea gyro claudatur ſerpens & ignis, in ignem inſilire ſpreta fraxino. Hinc benignitas ſumma naturæ. Floret antequam ſerpentes egrediantur, nec ante conditos folia demittit. Vaſa ex ejus confecta ligno in uſum cibi & potus, mira ſpleneticis & calcu-

calculosis præstant auxilia. *Dom. Zeon. l. 1 pract.* Ad aquas Scantias, ex quibus ignis prosilit, quandam florere ex *Plinio* habemus. *Plin. hist. l. 2, c. 107.* *Fungi* in Numidia tam crassi nascuntur, ut Cydonii superent magnitudinem. In Neapolitano regno crassa crusta est. Ea terræ operta dodrante & tepida aspersa irroratione, quarto post die fungos edit. *Scaliger exerc. 181, s. 1.* Necesse vero est seminarium quoddam existere, virtutemque ex suo promere sinu; aqua aspersa tum materiam & nutrimentum adferente, tum προκαταρκτικὴν quandam. *Libav. l. 2, Epist. Chym. 30.* Si decoquantur, aut succus exprimatur, arborumque affundatur stemmatibus (in faginis præcipue obtinet) magno numero fungi inde nascentur. *Sennert. de cons. & disp. chym. c. 12.* In Aquilonaribus partibus sub polo frequentes sunt Magneticæ, quibus si adhæreant fagi in Magnetes mutari. *Olaus l. 12. c. 1*, autor est.

CAPVT XXI.

DE GVAIACO ET GENTIANA.

Guajaci ligno insignis ad arcendam luem Veneream facultas. In Italiam primo ingressu timide propinabatur. Panis & uvæ passæ modico circumscribebatur diæta & quadraginta dierum in tenebris assignabatur domicilium, tanta scrupulositate, ut ne aëris quidem claritatem inspicere licuerit. *Mathiol. in l. 1, cap. 3.* Observatum post erratum, & gallinarum caro adhibita, sed sine vini haustu. Primus *Mathiolus* tentavit, cum successu, servavere & alii. *Gentiana* cruciata alias dicitur S. Ladislai Regis herba. Ferunt tota Hungaria à Tartaris pulsum, fugisse in Daciæ urbem Claudiopolim. Istic in familiaritatem divitis pervenit, Compaterque ejus evasit. Ejus auxilio fugati iterum Tartari. In fuga nummos aureos, quos ex præda collegerant in Aradiensi abjecere campo, remoram insequentibus. Petiit Rex à Deo, ut in lapides mutarentur. factum.

factum. Hinc ingens horum ibidem numerus. Afflicta paulo post sævissima peste Hungaria, obtinuit à Deo, ut, quam herbam sagitta in aërem emissa, tangeret delapsa, remedium illa esset malo. Cecidit in Cruciatam, & ejus usu fugata è regione pestis. Hæc ita dicuntur. *Camerar. Centur. 3 memorab. s. 23.*

CAPUT XXII.

DE GENISTA, GINGIBERE & Hyperico.

TRibus à *Genistæ* sede pedibus, uno mense, ante & post Calendas Iunii rapum quoddam invenitur, unius cubiti altitudinis, locis saxosis & arenosis. Si contundatur, & succus expressus, qui vino limpido est similis, totius anni spacio in vitrea recondatur lagena, generosi contra pestem remedii munus obtinet. *Gingiber* radix est, quæ geniculatis repit internodiis, foliis arundinaceis, quæ bis terve in anno reviresc unt. *Mathiol. l. 2, c. 154.* Est nonnihil in sapore discriminis, cum præcox eruitur. Oportunum demetendi tempus, cum radix inaruerit, alioquin & cariei & teredini obnoxium. *Hyperici* & semini & floribus mira ad vulnera sananda facultas: præter ea, quæ in capite. Adeo illud odisse Dæmones scribunt, ut ejus suffitu statim avolent. Superstitiosum puto. Idem de Helxine dicitur, in recentibus præsertim vulneribus. Recens semicōtusa vulneri si adalligetur, & tertio solvatur die, non erit alio medicamēto opus. *Math. in l. 4, c. 81.*

CAPUT XXIII.

DE HELENIO, HELIOTROPIO, & Hiuca.

H*Elenium* stirps est, annua hominis staturam superans, viginti aliquando pedes & quatuor, sex ex quo terræ semen mandatum est

est mensibus, attollitur. Caulis fastigio capitulum quod strobilo simile, rotundius modo & latius insidet, quodque ingentis disci amplitudine in florem explicatur magnum. *Bauhin. ad l. 4 Diosc. c. 182.* Medius enim discus nonnunquam sesquipedem excedit, & foliis oblongis aurei coloris ceu radiis solaribus orbiculariter cingitur, media purpurascente planitie. Semen in disci alveolis dispositum est, cortice obductum nigro medulla dulci. Ejus tanta copia, ut aliquando ultra mille in uno disco reperias: Sunt, qui teneros foliorum pediculos pilis derasis, in craticula coctos, sale, oleo, & aromatibus condunt, palato carduis gratiores. Cum Sole in Orientem modo, modo convertitur in Occasum & quidem mirabiliter. Ad ejus enim ortum quasi præ reverentia capite nutans reclinatur, & cum surrexit, consistit, Solem semper respiciendo, & ad ejus radices se plurimum pandens, donec Sol occidat. *Heliotropio* formicæ necantur, obturatis ea illarum foraminibus. Scorpionis cavernula si ejus circumscribatur succo, nunquam egreditur foras; herbam si imposueris, emoritur. *Mathiol. ad lib. 4, c. 186. Huic a* humanæ coxæ complet crassitudinem. Cum Sole se circumagit etiam nubilo die; noctu velut desiderio contrahitur. *Plin. l. 22, c. 21.* Redigunt eam in pollinem, pumicum aut cotium attritu; tum indunt in manicam, aquam imponunt, succum expressione transmittunt. Liquor lethalis est. Puls reliqua, soli saccari candi exponitur specie, siccata farina, aqua subacta in panis formatur modum. *Scalig. exercit. 153, l. 8.*

CAPVT XXIV.

DE IMPIA, IVNIPERO ET KALI.

Impiam à nullo tangi animali existimant, indeque ei nomen. Alias inter duos trita lapides fervet, præcipuo adversus anginas succo, lacte & vino admistis. *Mathiol. in lib. 3, cap. 115.*

Qui

Qui gustaverint, nunquam eo morbo tentantur. Sunt qui in avium nidis inferi aliquid ex ea opinantur, atque ita non strangulari pullos avidius devorantes. *Iuniperus* dura est; hinc lignum ad centum incorruptum annos. Ideo templum Dianæ Ephesinæ juniperinis trabibus extrui imperavit Annibal. *Plin. l. 15, c. 40.* Carbo illius accensus,& suo cinere obrutus,integro anno ignem fovet, si Chymistis credimus. Paratur ex eo balneum admirabile ad podagricorum salutem hoc modo. *Sumito ligni juniperi concisi libras 12, coquito in aqua in cortina magna, quousque tertia tantum pars superfit; deinde decoctum una cum ligno in labrum projicito. In hoc ubi descendit æger, sedeat umbilico tenus, & membra languida foveat; atque hunc præpurgatum esse oportet. Mathiol. l. 1 Diosc.c.87.* Adjuti hoc balneo multi podagrici, ita ut cum antea continuo lecto jacuissent affixi, ad negotia postea reducerentur sani. Medulla illius in Numidia candida est: in Æthyopia nigra,in Lybia purpurea. *Scalig. exerc. 181, s. 9.* Ea etiam in scobem comminuta Afri Medici,felici successu, vice Guajaci ad morbum Indicum utuntur. Morbus hic (dicam obiter) à Iudæis ex Hispania in Africam importatus, ibi nonnisi remedio deleri potest. At si laborantes in Numidiam aut Nigriticam sese conferunt Æthyopiam, solius cœli beneficio convalescunt. Ex cineribus *Kali* plantæ sal conficitur. Hic dissolutus cum contritis lapidibus pro vitris conflandis innatans veluti pinguedo; quæ refrigerata durescit lapidis instar,atque axungia vitri vulgo dicitur; pulverizata dentes mire nitidos reddit. *Plater. lib. 2, de vit.*

CAPVT XXV.

DE LAVRO, LENTISCO & Lino.

L*Aurus* vim ignem ex sese producendi habet: Nam si exsiccatæ ramus frequentius affrice-

tur ramo, ſuper aſperſo ſulphuris pulvere, ignis ſtatim exilit. *Mathiol. in lib. 1, cap. 90.* Perpetuo fronde viret, tantaque pollet vi, ut ejus arvis in ramo defixis, peſtis ſegetum rubigo abigatur, tranſeatque in earum folia. Romæ à Iove de cœlo miſſam veterum opinio erat. *Plin. l. 15, cap. 30.* Namque Liviæ Druſillæ, quæ poſtea Auguſtæ matrimonii nomen accepit, cum pacta eſſet illa Cæſari, gallinam conſpicui candoris ſedenti aquila ex alto abjecit in gremium illæſam. Intrepide miranti acceſſit miraculum, quoniam teneret roſtro laureum ramum onuſtum ſuis baccis. Conſervari alitem & ſobolem juſſere aruſpices, ramumque conſeri ac rite cuſtodiri. Quod factum eſt in villa Cæſarum, fluvio Tiberi impoſita, juxta nonum lapidem Flaminia via, quæ ob id vocatur, Ad Gallinas; mireque ſylva provenit. Ex ea triumphans poſtea Cæſar, Laurum in manu tenuit, coronamque capite geſſit. Sola inter arbores fulmine non percutitur, niſi in futuræ calamitatis prodigium; ac ne quidem domus in quibus rami ictum pati dicuntur. Proinde Tiberius fulminibus territus, tonante cœlo Lauro coronabatur. Lapideas in mari rubro eſſe, ſcribit *Theophraſtus* 4, *de plant. c. 8.* *Lentiſcus* folliculos profert corniculi modo intortos, in quibus includitur liquor limpidus, qui tandem veteraſcens vertitur in beſtiolas iis perſimiles, quæ ex ulmi & therebinthi folliculis evolant. Ex Lentiſco vulnerato, in Chio Inſula Ægei maris fluit maſtiche; quæ in terra circumpavita concreſcit. *Mathiol. l. 1, c. 45.* *Lini* oleum, ſi ſæpius deſtillaveris, inquit *Baptiſta Porta l. 10 Mag. c. 9*, adeo mirabilem vim incendendi retinet, ut vix vaſe claudi poſſit, quin ignem ad ſe alliciat, & reſerato vaſe, adeo tenue eſt, ut aërem ſpiritibus repleat. Quod ſi lumen candelæ aut ignis tetigerit, accenditur aër, & ex eo oleum accenſum flammam eminus jaculatur, eamque vehementem, ut impoſſibile fere extingui. In Indiæ deſertis naſcitur

citur ruffum, in igni durans & nobilius inde evadens. Enaſcitur ex ſaxis veluti efflorefcendo tanquam in rectum aſſurgens, pilus brevis, & ob hoc difficilis textu. *Libav.l.2,c,7,de Bombycib.*

CAPVT XXVI.

DE LARICE, LILIO, Lyſimachia, & Loto.

LAricem non aduri quidam inter præſtantiſſimos ſcripſere; & nos ſupra adduximus ex Lemnio: id falſum compertum eſt. In Tridentinis montibus fit ferrum, in quibus fornaces larigna materia calefiunt; imo à nullo ligno magis liquefiunt metalla. Etſi lapides bitumen redolentes accenduntur, quid de reſinoſo ligno dicendum? *Lilia* totum annum durabunt viridia, ſi cum occluſa ſilent, nec dum patientia dehiſcunt, decerpta novis fictilibus non picatis, indito diligenter operculo, recondantur. *Math. ex Anatolio in l. 3 Dioſc. c. 99.* Cum intermedio tempore promuntur ad uſum, ſtatim ad Solem producta, ſenſu accedente caloris, aperta panduntur. *Lyſimachia* inſigne contra peſtem remedium eſt. Invenerunt eam apud Cænomanos ruſtici. Altius quippe homini adalligata, deorſum peſtilens impellit virus, collectumque tandem inibi, ſurſum regredi non patitur. *Ruell. de nat. ſtirp. l. 3, c. 78.* Iumentis diſcordantibus jugo impoſito, aſperitatem cohibet. *Lotus* arbor eſt ingens patula ramorum opacitate laſciva. Harum ſex H-S. millies æſtimavit *Domitius. Plin. l. 17, c. 1.* Duraverunt ad Neronis incendia, quibus cremaverat urbem annis centum octoginta. Eſt & herba in Ægypto hoc nomine, quæ recedentibus aquis Nili riguis provenit ſimilis fabæ. *Plin. l. 13, c. 17.* Fructus ei in capite papaveri ſimilis inciſuris, intus grana. Incolæ capita in acervis putrefaciunt; mox ſeparãt lavando, ſiccata tundunt, eoque pane utuntur. Sole occidente papavera ea comprimuntur & integun-

teguntur foliis. Ad ortum autem aperiuntur, donec maturescant, flosque qui est candidus decidat. Panis ille inter remedia habetur. *Plin. l.22, c.21.* Constat enim eos, qui illo vivunt, nec dysenteria, nec tenasmo, neque aliis ventris infestari morbis. Nihil eo dum calet levius, refrigeratus difficilius concoquitur.

CAPUT XXVII.

DE MALABATHRO, MALIS Punicis Assyriacisque, nec non arbore Mangueis dicta.

Malabathrum folium est sui generis, quod Indicæ gignunt paludes, lentis palustris modo, aquis sine radice innatans. Id collectum statim transuitur lino, reconditur siccatum. *Diosc.l.1,c.11.* Tradunt siccatis æstivo fervore aquis, humum aridis fruticibus uri: quod ubi non evenerit, ne amplius quidem renascitur. *Mala Punica* in tria redegit fastigia *Dioscorid.* Uni dulcia, alteri acria & acida, tertio mista adscripsit & vinosa. Acida mitescere & dulcia fieri tradunt, si suillo aut humano arboris radices stercore foveantur, & vetere sæpius irrigentur urina. *Math. l.1 Diosc.c.127.* Servantur incorrupta anno toto, si cum fere matura fuerint petioli, quibus pendent, intorqueantur in arbore, vel si postquam decerpta fuerint, argilla aqua resoluta, undique oblinantur, ac pluribus insolentur diebus. Immerguntur etiam in ferventem aquam, statim eximuntur, & Soli siccanda per octo exponuntur dies. *Malus Assyria* omnibus horis pomifera est, aliis cadentibus, aliis maturescentibus, aliis subnascentibus. *Tentavere gentes,* inquit *Plin.l.12,c.3, transferre ad sese propter remedii præstantiam fictilibus vasis, dato per cavernas radicibus spiramento; qualiter omnia transitura longius seri arctissime transferrique, meminisse cõveniet, ut semel quæque dicantur; sed nisi apud Medos & in Perside nasci noluit.* Doldius scribit referẽte *Libav.de orig.rer.*

Malum

Malum Aſſyrium cum ſecaretur prægnans alio inventum fuiſſe, quod latuerit in eo tanquam matrice ſuo pediculo annatum. Quæſitum de modo generationis; & videtur, fuiſſe plura in ſurculo poma anguſte locata, & priore tardius creſcente ex affluxu præreptuque nutrimenti celerius promoviſſe ſupra incumbens, quod preſſu ponderis in ſe admiſit minus, atque ita ambiit. *Manguei* arbor eſt in regione Temiſtitan; ex cujus perterebratæ cauſticè, ſuccus profluit aqueus. Si quis ex eo largius biberit, obſtupeſcentibus ſenſibus ebrietate laborat. Cortex ad fila percommodus eſt. Lignum ad acus, frondes propellendis morbis & integendis caſis aptiſſimæ. *Majol. in colloq. de plantis.*

CAPVT XXVIII.

DE MOSCHO ET MVSCO.

Moſchus in cujuſdam animalis naſcitur umbilico. Duo hujus animalis deſcribuntur genera. Vnum capreæ ſimile eſt, unico armatum cornu, prægrandi corpore. Huic cum in Venerem agitur, furoris vehementia intumeſcit umbilicus; & vomica congeſto craſſiore ſanguine turget. *Ruell. ex Aetio.* Tum & pabulo & potu abſtinet, humique crebro volvitur, volutatione ſanguine fæculento turgentem umbilicum exprimit. Emiſſa ſanies poſt aliquod tempus, magnam ſibi odoris ſuavitatem adſciſcit. De altero *Scaliger*, quod ſit in regno Pegu Gazellæ ſimile, album, ex cujus inferiore mandibula æque dentes utrinque ſinguli exeruntur. *Sub ejus ventre* (refero hiſtoriam ex *Scaligero Exer. 21*) *fit ſanguinis collectio in tumorem. Capta fera eam partem cum corio ſimul abſcindunt. Quæ inter ſecandum guttæ ſanguinis effluunt caduntque, eæ pro Moſcho optimo aut excipiuntur, aut colliguntur. Vbi ſecuerunt hirudines admovent tot tamque diu, quoad earum ſuctu cruor univerſus cum ipſa detrahatur vita. Eum ſanguinem exſiccatum*

catum aut in pulverem redactum, prioris illius perpauxilla quantitate, viribus vero efficacissimis perficiunt. Quippe centesimam satis esse produnt. Adulterationes deprehendent, si naso admoverint. Elicit syncerum admotum sanguinem. Extat aliud genus Moschi, quod Zibethum vocant, in testiculorum utriculo cujusdam animalis progignitur. *Mathiol. ad lib. 1, cap. 20.* Et tanquam sudor inter ejus testiculos concrescens, calidæ humidæque facultatis. Id cavernulæ Vmbilici impositum, vulvæ strangulationibus prodest mirifice. *Geranii* quædam species Moschum circa vesperam præsertim & mane redolet. Villosus Laricis *Muscus,* si incendatur, tanto flagrat impetu, ut tormentorum pulverem superare videatur *Mathiol. loc. cit.* Quippe flammæ cum ingenti favillarum copia, in obscuræ noctis silentio, ad astra tolli cernuntur, relicto sui odoris oblectamento. Recens decerptus, & rosaceo imbutus oleo, capitis dolores à calore exortos, mirifice mulcet: sanguinem è vulneribus manantem compescit impositus.

CAPUT XXIX.

DE MANDRRAGORA, Malva & Moro.

Mandragora hypriotica est. Experientia id testatur. *Lemnius in expl. herb. Biblic. cap. 2.* Cum enim semel atque iterum speciosum ac amabilem ejus fructum, negligentius in Musæo collocasset, somnolentia premebatur, redibat alacritas amoto. Idem Lybicis accidit in bello contra Carthaginenses. Vinum enim in doliis corrupit Hamilcar, Lybicisque id prædæ loco cessit. Epotum omnes somno oppressit, victoriam Carthaginensibus tradidit. *Potyæn. l. 5.* Ἀνϑρωπομόρφος à Pythagora dicitur. Radices enim à medio ad imum proveniunt bifurcatæ, adeo ut crura hominum modo, habere videatur. Fructus mali instar superfolia ad terram procumbentia parum à radice distat.

ce distat. *Heidfeld. in Sphinge Philosoph.* Hinc si eo quo fructum genuit effodiatur tempore, hominis cui brachia desunt, repræsentat imaginem. Sunt & factitiæ; ex arundinum mandragoræ, bryoniæ, aliarumque plantarum radicibus. Modum effingendi à quodam impostore proditum, scripsit *Mathiol. l. 4. Diosc. c. 71. Sculpunt*, inquit, *in his adhuc virentibus tam virorum, quam mulierum formas, infixis hordei & milii granis iis in locis, ubi pilos exoriri volunt: deinde facta scrobe, tam diu tenui sabulo obruunt, quousque grana illa radices emittant: id quod fiet viginti ad summum dierum spacio. Eruunt eas demum, & adnatas e granis radices acutissimo cultello scindunt, aptantque ita, ut capillos, barbam, & ceteros corporis pilos referant. Malva* adeo Veneri nascitur, ut semen unicaulis aspersum genitali, fœminarum aviditates augere ad infinitum Xenocrates tradat: item tres radices ad alligatos tenesmo & dysentericis utilissime infundi. Mirum vero aquam radice ea addita addensari sub dio & lactescere. *Plin. l. 10, c. 21. Morus* nonnisi exacto frigore germinat; parit tamen inter primas. Cum germinare incipit, in tantum universarum prorumpit germinatio, ut una nocte peragat etiam cum strepitu, ut tota floribus operiatur. *Plin. l. 16, c. 25.*

CAPVT XXX.

DE NAPELLO.

NAPELLVS tota exitium adfert, sed radix maxime. Manu enim retenta quousque concalescat, tenentem perimit. Certum, pastores, qui vero loco, caule ejus in assandis aviculis usi sunt, interiisse. Immanitatem ejus aliquot exemplis exprimit *Mathiolus comm. in lib. 4. Diosc. c. 73.* Vnum adjicio. Data erat latroni cuidam, annum vigesimum septimum agenti Napelli drachma. Hic epoto lethali pharmaco, piperis omnem saporem illi inesse dicebat: Insecuta sunt gravissima symptomata. Evomuit enim frequenter biliosa

liosa porraceo colore. Quendam veluti globum circa umbilicum sensit, qui inde superna petens, in supremam capitis partem, frigidam quandam diffundebat auram. Accessit his stupor quidam paralysi non absimilis, qui sinistri lateris brachium & crus occupavit, adeo ut vix summam manum admovere potuerit, motu jam in cæteris partibus extincto. Interim non multo post tempore, hæc morbi vis, sinistra corporis parte incolumi relicta, in dextram repente se contulit, eandemque simili modo occupavit. Ajebat quoque universas corporis venas frigescere. Non defuerunt vertigines, quas secutæ sunt cerebri commotiones adeo frequentes, ut aquæ in caldario bullienti similes diceret. Accessit oris & oculorum convulsio, atque acutissimus mandibularum dolor. Quare sæpius manibus affectas illas partes perstringebat, veritus ne exciderent. Forinsecus turgentes oculi, livida facies, & nigra labra cernebantur: quin etiam ventris tumor videri poterat, perinde ac hominis aqua intercutæ laborantis: Varia admodum extitit arteriarum pulsatio, & varia quoque mentis perturbatio, pro symptomatum recurrentium acerbitate. Nam jam prorsus de vita desperare, mox in spem se erigere videbatur, modo rationis compos, modo delirans, nunc ploranti, nunc cantanti similis. Toto hoc tempore se ter excæcatum, terque cum mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen constitit, nullo unquam symptomate affecta. Hactenus *Mathiolus*. Hæc vero omnia, *lapide Bezoar* præbito, septima post assumptum venenum hora, evanuere.

CAPUT XXXI.

DE NYCTEGRETO, NUBIÆ Grano, Nuce Moschata & Olea.

Nyctegretum inter pauca miratus est Democritus, caloris ignei, foliis spinæ, nec à terra se attol-

attollentem. Erui post æquinoctium vernum radicitus, siccarique ad Lunam triginta diebus, ita lucere noctibus, *Plin.lib.21,cap.11*, ait. Vocatur & *Chenomychon*, quoniam anseres à primo ejus conspectu, expavescunt. In Nubia, quæ est Æthyopia sub Ægypto, granum est, quod devoratum expellit animantes vita. Decima pars intra horæ quadrantem interficit. *Scalig.exerc.153, f.11.* In Bandau Insula Moluccarum nascitur *Nux Moschata*, è calice pro testa tegitur; obducitur tota, ubi maturuerit. Sub primo nucamento, non statim testa qua nucleus continetur, sed cutis coriacea, quam vocant Arabes *Macin*. *Olea*, si primo germinatu depascatur à capra, adeo sterilescit, ut nullo modo prolifica reddatur: at si alia de causa, nudatas earum radices, à circumstante terra hybernis algoribus opponere certissimum est remedium. *Plin. lib.17, c.24.* olea & quercus ita dissentiunt, ut una prope alteram depacta, brevi tempore intereat. Amurca olei calce permista, si parietes & laquearia incrustentur, non modo contractos & adventitios collachrymant humores; sed nec blattas vel araneas ferunt. *Mathiol.in Diosc.* Floret mense Iulio, floribus albis racematim prodeuntibus, à quibus baccæ primum virides, appropinquante maturitate pallescunt; tandem purpureæ prius factæ saturatæ nigrescunt. Decerpuntur Novembri & Decembri; sternuntur mox in pavimentis, donec rugosæ fiant; dein molæ supponuntur, torcularibus affusa ferventi aqua premuntur; ita oleum reddunt. Ligni materies ardet viridis perinde ac sicca. *Megaris diu stetit Oleaster in foro, cui viri fortes affixerant arma, quæ cortice ambiente, ætas longa occultaverat. Fuitque arbor illa fatalis excidio urbis prmonita oraculo, cum arbor arma peperisset: quod succisa accidit ocreis galeisque intus repertis. Plin. lib. 16, cap. 39.* Durat olea annis ducentis. *Plin. lib. 16, c.44.*

CAPUT

CAPVT XXXII.

DE PALMA.

Palmas non sine maribus gignere fœminas, sponte edito nemore confirmant, circaque singulos plures nutare, in eum pronas blandioribus comis. Illum erectis hispidum, afflatu visuque ipso, & pulvere etiam reliquos maritare. *Plin. l. 13, c. 4.* Hujus arbore excisa, viduas post sterilescere fœminas. Hinc in Ægypto ita plantantur, ut è maribus in fœminas ventus ferat pulverem; sin longius, fune colligantur. Refert *Pontanus*, palmas duas marem Brundusii satum, fœminam Hydrunti steriles fuisse, quoad adultæ se aspexerint invicem, ac tum longo distitas tractu, fructum edidisse. *Dalecham. ad lib. cit.* Sic vero de illis Poeta:

Brundusii latis longe viret ardua terris
Arbor, Idumæis usque petita locis.
Altera Hydruntinis in saltu, æmula palmæ,
Illa virum referens hæc muliebre decus,
Non uno crevere solo, distantibus agris,
Nulla loci facies, nec socialis amor.
Permansit sine prole diu, sine fructibus arbor
Vtraque, frondosis & sine fruge comis.
At postquam patulos fuderunt brachia ramos
Cæpere, & cœlo liberiore frui.
Frondosique apices, se conspexere, virique
Illa sui vultus, conjugis ille suæ.
Hausere & blandum venis sitientibus ignem,
Optatos fœtus sponte tulere sua.
Ornarunt ramos gemmis, mirabile dictu
Implevere suos, melle liquente favos.

Cardanus vero narrat in Data Numidiæ urbe palmam fuisse, cujus fructus, nisi masculi florentis ramus, fœminæ misceretur ramis, non percoquebantur, sed macilenti cum osse prægrandi nascebantur, & nullo etiam auxilio allato delabebantur: quod si vel folium, vel cortex masculus affuisset, ad maturitatem perductos. Vitalem ejus

vim, non in radicibus, ſed in ſummo trunci vertice vigere tanquam in corde, ac in ramorum medio, quibus tanquam ſatellitibus ſtipatur, retulit *Philo lib. 1 de vita Moſis*. Palmæ genus India profert, è cujus truncis, excis conſulto menſe Auguſto ramis, deſtillat liquor vinoſus; quem incolæ vaſis excipiunt, niſi excoquatur poſt triduum aceſcit. *Mathiol. ad lib. 1, c. 126*. Decoctus in mel ſuaviſſimum vertitur, quod poſt modum ex aqua reſolvitur, diebus viginti artificioſe percolatur. Sic defæcatum perennat. At Palmulæ quas Dioſcorides Thebaicas vocat, adeo tractu temporis inſolatę ſicceſcunt, ut molitæ cogantur in panem. Meminit *Thevetus* palmæ viniferæ in Æthyopiæ promontorio, quæ eſt palmularum genere pulcherrima, ſive proceritatem, ſive perpetuam viriditatem ſpectes. Inciduntur duobus à terra pedibus, quo ſuccus inde eliciatur. Hic vaſis terreis pro quotidiano potu excipitur, ut autem diutius conſervetur, modicum ſalis injiciunt: Colore & conſiſtentia, vinum album Campaniæ refert. Refert *Linſchottus l. 4 Americæ Novæ c. 26*. in Indiæ occidentalis loco, qui vocatur ad D. Iohannis de portu divite naſci palmam, quæ ſingulis menſibus novas frondes nucibus coccis graves ferat. *Pierius* vero *in hieroglyph.* ſymbolum anni eſſe aſſerit, quod per ortus Lunæ ſingulos, ſingulos ramos progeneret, una omnium arborum.

CAPUT XXXIII.

DE PLATANO, POMIS, & Arbore PATER NOSTER dicta.

PLatano tantum honoris olim tributum Romæ, ut diu mero radicibus infuſo nutritæ ſint. In Inſula Creta eſt una nunquam folia dimittens. *Plin. l. 12, c. 1. Clara vero in Lycia, itineri appoſita, domicilii modo cava octuaginta atque unius pedum ſpecu, nemoroſo vertice, & ſe vaſtis protegens ramis, arborum inſtar, agros longis obtinens umbris; ac ne quid deſit ſpe-*

luncæ

lunca imagini, ſaxea intus crepidinis corona muſcoſos complexa pumices: tam digna miraculo, ut L. Mutianus ter Conſul prodendum etiam poſteris, putarit, epulatum intra eam ſe cum duodevicesimo comite. *Poma* ſi hyeme cum uvis aſſerventur, ita eas ſuo ſapore vitiant, ut ſtatim marcore conficiantur. Fertur mulierem prægnantem, Cydonia poma ſi eſitaverit, parituram infantem & induſtrium & ingenioſum. Citria veſtes à blattis & tineis ſervant. Quantum contra venena faciant, ex exemplis apud Athenæum cognoſcitur. Objectos aſpidibus quoſdam Citrium vindicavit à morte. Servantur diutius incorrupta, ſi hordei vel milii obruantur acervis. Valent ad ſcabiem, ſi per medium ſectas, & tenuiſſimo ſulfuris pulvere aſperſa, nec non ferventi calefacta cinere, corpore ſcabioſo affricentur. At poma Sodomitica pulcherrima viſu ſunt, attacta vero in cinerem abeunt. *Solin. c. 36.* In Hiſpaniola eſt arbor *Pater noſter* dicta; fructus nucis avellanæ magnitudine. Huic ſi fervens ſuperfundatur aqua, inque ea lineus vel laneus obverſetur pannus; maculis extenſis præſtat egregie, nimia vi tamen corrodit. *Ovetan. l. 9, c. 1.*

CAPVT XXXIV.

DE PIPERE, PLANTAGINE, Pimpinella, Potentilla, Parida & Papyro.

PIper nigrum ac rotundum gignitur, à quibuſdam infirmis viticulis. Hæ ad faſtigium vicinarum arborum altiori complexu ſcandunt. Vvarum labruſcæ modo profertur racematim. Confertius virens, donec ſiccetur; quod dum fuerit, (fit in Octobri) decerpitur, & ſub ferventi Sole tegetibus palmeis expanſum torretur, quoníque nigreſcat, & evadat rugoſum. *Mathiol. lib. 2. Dioſc. c. 153.* Majoris *Plantaginis* radix ſacculo incluſa, & regioni cordis cum filo adaptato à peſte præſervat. Certiſſimum remedium *Scholtius epiſt. 268, ex Monavio* recenſet. *Pimpinella* Chabæ Regis

 inven-

inventum eſt : hac 15000 Vngarorum ſibi poſt prælium relicta vulnerata, ſanavit. *Cluſ. in Nomen. Pannon.* Solutam aqua calida febrim continuam ſanare , compertum eſt. Contra Hydrophobiam tantam vim obtinere , ut quicunque eam aliquot diluculis, vel in acetariis , veluti alio modo poſt demorſum uſurpet,nihil incommodi ſentiat, *Fernelius* reliquit.Potentilla pedum plantis manuumque volis admota,quarumcunque febrium remittit calores. *Mathiol. in lib. 5, c.37. Paridis* acino ſemen colligitur,cui excellens contra veneficia vis eſt. Obrepſerat quibuſdam morborum diuturnitate ſtultitia,veneficio malo quibuſdam;hi hauſto herbæ ad vigeſimum diem ſemine,drachmę pondere, priſtinæ ſanitati reſtituti ſunt. *Papyrus* naſcitur in paluſtribus Ægypti , aut quieſcentibus Nili aquis, ubi evagatæ ſtagnant , duo cubita non excedente altitudine gurgitum,brachiali radicis obliquæ craſſitudine , triangulis lateribus , decem non amplius cubitorum longitudine, in gracilitatem faſtigiatum,thyrſi modo cacumen includens. *Plin.13, c.11.* Ægyptii è biblo examputato papyri vertice navium compages faciebant introrſum , ex eodem & vela & calceos. *Herodot. lib. 2.* Calceis his ſoli utebantur Sacerdotes , ut *Ariſtides* ſcribit. Inferiorem partem cubiti longitudine & vendere & comeſſe ſolebant,eximia quadam ſuavitate cum in furno torrentur. Primus hic Ægyptiis cibus, hinc originis Index faſciculi, papyracei pictura. *Dalechamp.ad lib.13. Plin.c.11.*

CAPVT XXXV.

DE QVERCV, RHABARbaro , Rapo & Rore Solis.

IN Maritania *Quercus* oblongam ferunt glandem,ſapore dulciore,& delicatiore, quam Caſtanea. *Scalig.exerc.181,ſ.26.* Littoris ſinus Pucici tractus ſaxeus eſt , bituminoſis glebis. Adnaſcuntur illis pallidæ arbuſculæ,vix ad pedis altitudi-

titudinem. Quercus eis & buxi species, sed sine radice. Vidit Scaliger enodem & rectam pedum septuaginta quinque longitudine. Triginta pro illa offerebantur Coronati *Scalig.exerc.166*. Paulo supra Cauchos ingentes ad littora lacuum duorum fuisse memorat *Plinius lib.16, cap.1.* quæ suffossæ fluctibus aut propulsæ flatibus vastas complexu radicum Insulas secum auferebant; atque ita libratæ stantes navigabant, ingentium ramorum armamentis. Sæpe territis classibus Romanis, cum velut industria fluctibus agerentur, in proras stantium noctu. In Thurino agro nunquam folia demittebat una, ante mediam nunquam germinabat æstatem. *Rhabarbarum* in sola provenit China, inde per Vsbechen in Turciam, hinc Venetias transfertur. Insignes ejus vires commemorantur, & hydropici adfertur exemplum; qui cum in summo fuisset periculo, Rhabarbari fortuito usu, non tantum à morbo liberatus est, sed etiam ad primum pervenit senium. *Adolphus Occo in Scoltii Epist.* Inflixerat eidem lethale servus vulnus post morbum, & quarto vel septimo die moriturum sperabant Chyrurgi: Convaluit, & quod evaserit, Rhabarbari usui post Deum adscripsit. De eo ita paucis quidam. *Camerar.Cent.8, in 51.*

Calfacit & siccat, stringit Rhabarbarum & alvum
Solvit, & est Pueris, Gravidis, benedicta medela,
Visceraque obstructa hoc aperit, Bilem & Pituitam
Purgat, tum stomachi vitiis, emendat & Epar,
Sanguis & ex illo fit clarus, sputa cruenta,
Sistit, dejectosque juvat, ruptisque medetur,
Et Dyssenteriis confert.

Ex parvo Rhabarbari semine, tribus mensibus tam magna gignitur radix, ut quibusdam in locis centenas pendat libras. *Mathiol. in lib.2, c.104.* *Rapas* librarum triginta pondere in Ananiensi agro sæpius vidit *Mathiolus*. Quæ æstate seruntur, ab erucarum vindicanrur injuria, commista sationis tempore semini fuligine, aut majoris sedi succo per noctem macerato semine. [Experientia compro-

probatum habet *Columella*. Prope Harlemum anno 1585 eruta, humanam manum cum unguibus & distinctissimis digitorum lineamentis obtinens. Picturam *Leidæ* apud *Cl. Baudarcium* vidimus. *Ros Solis* & Rorella, quæ veluti stellæ alicujus jubare sub Sole fulget, à mirabili natura nominationem adepta est; nam quantumvis diu Sol fervidus æstate eam illustret; ejus tamen folia semper rore & humiditate madent, eorumque lanugo guttulis aspersa manet; & quod admiratione dignum, quod humidum illud in foliorum acetabulis contentum, ubi extremis digitis leviter attingitur, dum adhuc natali suo solo inhærens, aut confestim inde evulsa Solis radios experitur, mox velut in exigua filamenta sericea aut candiuscula deducitur, quæ confestim concreta, ita postea semper perdurant. *Camerar. Cent. 8, memorabl. 98.*

CAPUT XXXVI.

DE RANUNCULO, RUTA, Rosmarino, Rhodia & Rosa.

R*Anunculus* si edatur, contrahit vescentibus nervos, rictuque ora diducit. Ridentium præbent speciem, qui moriuntur. *Pausan.* Meminit ejus *Salustius*; In Sardinia, inquit, quædam herba nascitur, quæ Sardea dicitur, agresti apio similis. Hæc ora hominum & rictus dolore contrahit, & quasi videntes interimit. *Ruta* venenis resistit. Hinc ea mustela cum serpente congressura, munitur. Mirabilis magnitudinis Macherunti. *Ioseph. l. 7 de bello Iudaic. c. 25.* A nulla enim ficu celsitudine vincebatur, & vita à Herodis tracta temporibus. Epilepsiæ insigne remedium est, fortuito à rustico inventum. *Camerar. cent. 3, memorab. 36.* Contundebat eam, & lunatici collapsi, rutæ odore plenus, continebat nares. Surgebat iste. *Rosmarinum* tam copiosum in Gallia sponte provenit, ut uratur; tam crassum, ut mensarum sit materia. Non in vere tantum, sed & in Autumno floret. *Mathiol.*

Mathiol. l. 3, c. 37. De illo in Anglia sic *Barclajus Icon. Anim. c. 4. Roris marini planta apud multas gentes ipsa cura, qua educatur, pretiosa; hic vulgaris, & nonnunquam in sepes, velut ad hortorum custodiam stipata. Rhodia* radicum vivacissima est. Nam è terra effossa, nisi siccissimis reponatur locis, post multos menses rursus plantata, repullulascit. In altissimis rupibus nascitur, ubi vix tantum terræ habet, ut illi inhærere possit. *Mathiol. lib.4, cap.41. Rosa* Carthagine Hispaniæ hyeme tota præcox est, semper apud Romanos in honore. Nam & folia ferculis epularum inspergere mos erat, & citrias mensas illarum oblinire succo, ut ob amarorem intactæ à carie essent. Heliogabalus in recumbentes convivas per laquearia, veluti per impluvium rosas effundi jubebat. *Dalechamp. in lib. 21, cap.4.* Admirandum illud est quod de rediviva narratur. Scilicet magni nominis apud Cracovienses Medicus erat, qui adeo eleganter apparabat cinerem, ex omnibus plantæ partibus, ut omnes earum scite conservaret spiritus. Cinis, admota vasculo candela, aliquanto incalescens, apertæ rosæ emittebat speciem, quam sensim crescere, vegetari, ac formam penitus caulis, foliorum, ac geminæ denique floridæ rosæ umbram exprimere, tandem explicatissimam Rosam producere, intueri licebat, redibat in pulverem igne remoto. *Rosenberg. Rhodolog. c. ult.* Idem fere in Vrtica accidisse, historia apud *Quercetanum de peste* testatur. *Cum enim quidam remedium contra calculum instituere vellet: Sub finem Autumni non paucas è terra urticas integras radicitus evulsit, ex evulsis lixivium cum aqua calida, vulgari modo composuit, compositumque philtrando, atque transcolando purificavit, ut ex illis tandem salem, secundum Artis præcepta suamque pariter intentionem educeret, accommodatum. At vero cum in vasculo quodam terreo, prædictum lixivium, tota nocte, ut frigesieret, exposuisset, quo, die subsequente, exhalationem ad salem extrahendum moliretur, casu quodam contigit, hac ipsa nocte, aërem ita infrigidatum fuisse, ut*

totum lixivium gelu nimio concretum fuerit. Cum igitur summo mane, vas illud è fenestra amovere vellet, præter suam vidit opinionem, aquam lixivii congelatam, subindeque mille Vrticarum figuras, in illa, cum radicibus, foliis & truncis adeo perfectè descriptas & adumbratas; ut qui melius illas ad unguem expressisset, figurassetque vix pictor ullus reperiretur.

CAPUT XXXVII.

DE SCORZONERA, Scilla, Salvia & Scordio.

S*Corzonera* haud vetus planta est: primus eam *Mathiolus lib. 2, cap. 137* descripsit. Inventa in Catalaunia à servo Aphro. Contra viperarum morsum præsentaneum esse remedium, idem, qui invenit, ostendit; succum haurire necessum est illi, qui effugere conatur. Ex *Scilla* conficitur acetum, cujus admirabilis facultas. Si quis quotidie parum ebiberit, inquit *Mathiolus*, illi faucium orisque partes nunquam male valebunt: os ventriculi bene valebit; facile spiritum ducet, oculi acutissime cernent, flatus nullus in ventre excitabitur, & bene spirans beneque coloratus deget; hoc aceto qui utitur, cibum belle conficiet, etiamsi licentiosius edat; nihil supervacui in corpore residebit, non flatus, non bilis, non cruditas, non stercus, non urina alvis lubrica, omnino non erit. *Mathiol. in lib. 2, cap. 168.* De *Salvia* tradunt, suffitam mensium cohibere fluxum; à prægnante comestam, conceptum continere, reddereque vitalem. *Mathiol. in lib. 3, cap. 34.* Hinc ei sacrum apud Agrippam nomen. Si succi ejus heminam cum modico sale quarto à secubitu die potaverit, hinc viro misceatur, concepturam judicant. Certe fertur in Copto Ægypti post sævam pestem mulieres bibisse, & multos productos fœtus. In multis Asiæ locis sunt pomiferæ; apud Calabros Cosentiæ in horto quodam gallam subcineritii coloris produxisse, testis oculatus est *Scaliger exerc. 168.*

Scordii

Scordii contactu cadavera conservantur. *Galen. lib. 1 Antidot.* Cum enim in bello interemptorum revolverentur, minus putruisse inventi sunt supra Scordium Creticum collapsa; ea præsertim parte, qua tetigere. Certe in vino coctum contra serpentum ictus bibitur. *Const. de febr. pest. cap. 18.*

CAPUT XXXVIII.

DE SOLANO.

SOlani plures sunt species; inter has Halicacabum, vesicaria, somniferum, Majus & Tuberosum, aliquid miri inhabere videntur. *Mathiol. in lib. 4, cap. 69.* *Halicacabum* adeo aspidibus inimicum, ut admota radice ejus propius, alto enecentur sopore. Vesicarum foliis constat oblongis, floribus candidis, è quibus vesicæ prodeunt virides, subrotundæ, senis secundum longitudinem divisuris, semine intus pullo, orobi magnitudine. In ejus latere humani veluti cordis effigies, albo obsignata colore. Sic formavit Natura, ut ejus affectibus salutare observaremus. *Somniferum* in soporem conjicit gustatum; Testavere id suo exemplo Dani. Cum enim Sueno Norvegorum Rex Duncanum Regem Scotiæ in oppido Bertha obsideret, evocato hic Maccabæo consobrino clanculum de deditione agere cœpit, commeatu promissu; *Hector Boet. l. 12. Scot. hist.* Receperunt conditionem Dani, & una commeatum; quem cum degustassent, tam alto oppressi sunt sopore (Solano enim vinum & cerevisia infecta erant) ut à Maccabæo opprimerentur. Decem dona hostium suspecta habentes, sobrii fuere; qui etiam Regem Suenonem veluti exanimem piscaria scapha ad Thai detulere ostia; inde domum. Solani majoris radix sicca, si in vino semidrachmæ pondere septem maceretur diebus, ita illud inficit, ut, si quis percolatum biberit, nullo modo edere queat; Cessat affectus, acetum si propinaveris. Copiosius sumptum strangulat. Secretum

primus

primus Franciſcus Calceolarius Veronenſis & invenit,& propalavit. *Mathiol.in lib.4,cap.cit.* Tuberoſi tuberoſa eſt radix, pugni aliquando magnitudine, palmum aliquando longa. Ad caulis exortum, radices fibroſæ plures prodeunt, quæ per terram ſparguntur, his primo vere alii exurgunt caules, aliæque tuberoſæ adnaſcuntur radices. Tot vero ſe tuberibus propagat, ut ad unam plantam hyberno tempore erutam ultra quadraginta tubera, notarit *Bauhinus ad loc.cit. Dioſcor.*

CAPUT XXXIX.

DE SINAPI, SATYRIO & Saxifragia majore.

S*Inapi* Saccaro obductum, vel cum melle pro bellariis appoſitum, experimentum tutum in defectu ingenii ab humiditate ſtatuitur. *Horſt. l.2,de ſanitat.tuend.cap.1.* Hoc condimento laxatus gurgulio cito contrahitur. Pythagoras proin in honore habuit, quod præter valetudinis conſervationem, in altum quoque feratur, & in arcam illam divinæ rationis ac mentis ſtationem potenter conſcendat. Hujus intinctum ex muſto confectum,inquit *Panſa theor.ſpu.de pror.vit.c.51.* Cunctis literatis præſertim hyemis tempore commendo. Cum totum corpus calefaciat, venulas Meſaraicas aperiat,& deductionem Chyli in epar promoveat. Nihil enim capiti ſalubrius, quam ventrem laxum ſibique propitium habere. *Satyrion* herba ad rem veneream mirifice pollet, attacta tantum. Septuageno compreſſu definivit in Indo,qui attulerat, duodecimo in aliis, *Theophraſtus.* Huic ſimilis eſt Cynoſorchis, cujus radix major flatuoſa turgens materia, Venerem excitat; minor reprimit. *Saxifragia* major in monte Baldo naſcitur, ex vivo & duriſſimo prodiens lapide,& antiquis urbium mœniis. *Mathiol. ad l. 4, cap.15.* Radix in petris adeo pertinaciter concluditur, ut nonniſi mucronatis ferramentis evellatur. Vim habet

habet expellendi calculos. Certe illius potu innumeri ex uno tantum ejecti sunt, fabæ quidam magnitudine.

CAPVT XL.

DE THEREBINTHO ET THVRO.

Therebinthorum alia mascula, alia fœmella. *Theophrast.l.3,c.25.* Illa sterilis est: fœminarum alia fructum protinus rufum promit, lentis magnitudine, qui concoqui nequit; alia viridem editum, rufum post modum tingit, & cum uva maturescentem nigrum novissime facit, fabæ magnitudine. In Memphi Terebinthum arborem, à constitutione mundi satam ad sua usque tempora superfuisse scribit *Egesippus l.4,c.3, de excidio Hierosol. Thus* gignitur in Arabia privato quodam loco, in medio fere regionis post Aramitas pago Sabæorum. Minæi primi invenere, & jus in illud trecentarum tantum familiarum esse perhibetur, per successionem commune. A propinquis populis sacræ dicuntur. Nam cum vulnerant arborem quo liquor defluat, aut cum metunt, nec fœminarum, nec funerum polluuntur congressu. Meti solebat inciso arboris cortice, canis ortu, quod tunc esset humoribus maxime prægnans; qui ex arbore destillat, palmea excipiebatur tegete. *Scaliger exerc.149.* tam vili vænire ibi scribit, ut eo naves pro pice liquefacto, inducantur. Cæterum fit ex thure medicamentum, quo nil ad lippitudinem & ruborem oculorum præstantius. Vna enim tantum nocte juvare affectos dicitur. *Mathiol.ad lib.1,cap.73, Diosc.* Accenditur Thuris grumus, acuto stylo affixus, cerea candela, mox in aquæ rosaceæ unciis quatuor restinguitur, repetuntur incensiones, extinctionesque trigesies, & deinde percolata aqua linteolo mundo oculorum angulis cum penna vesperi illinitur, dum cubitum affecti sese recipiunt. Si rubor lachrymæque cum vehementi dolore accrescunt, lac muliebre restinguit, si tantum addideris.

CAP.

CAPUT XLI.

DE TRITICO ET THYMO.

TRitico nihil eſt fertilius. Nam è medio, aptum ſi ſit ſolum; quale in Bizacio Africæ campo, centeni quinquageni modii redduntur. Miſit ex eo loco, inquit *Plinius l. 18, c. 7.* Divo Auguſto procurator ejus ex uno grano (vix credibile) quadringenta paucis minus, germina. Miſit & Neroni ſimiliter trecentas & quadraginta ſtipulas ex uno grano; cum centeſimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt. In agro Senenſi maritimis locis planta una viſa eſt 24 ſpicas ferre, & unum modium centum interdum adferre compertum. *Mathiol. in lib. 1. Dioſc. cap. 78.* In Aſia ultra Bactra quodam in loco adeo grande tradi ſcribit *Theophraſtus*, ut nucleis olivæ ſua æquiparent magnitudine grana ſingula. *Theoph. l. 8, cap. 4.* In Piſſoris autem adeo firmum naſci addit, ut diſrumpatur, qui plus comederit. Indicum calamum edit arundinaceum, alba faretum medulla, ſaccariferarum arundinum modo, in cujus ſummitate paniculas fundit divulſas & vacuas. Fructus in quo grana vaginis foliaceis concluduntur, in ipſo caule è lateribus prodeunt. Spica piceæ arboris exæquat conum, nuda circa eam grana piſi magnitudine, alba intus, in octo vel decem rectis lineis digeſta verſus. E vaginarum faſtigio coma dependet, eo quo grana habentur, colore Malitz Indi vocant: biduo antequam feritur in aqua maceratur; nec concreditur, priuſquam pluviis maduerit. Quarto demetitur menſe: at quod in Eubæa naſcitur genus, quadraginta perfici diebus, *Theophraſtus l. cit.* retulit. *Thymum* circæ æſtivum ſolſtitium incipit. Mel inde apibus & apiariis augurium. *Theophraſt. l. 6, c. 2.* Haud probe ſuccedit mellatio, ſi aliter defloruerit, perit flos, ſi imber deciderit. Manat ex eo oleum aurei coloris, dum per calentis aquæ balneum herba deſtillatur recens.

cens. Citrium malum ſapit. *Mathiolus in lib. 3. Dioſc. cap. 37.*

CAPVT XLII.

DE TABACO.

TAbacum alias Nicotiana, ab Inventore, Herba ſancta; Reginæ, ſanctæ crucis, & petum vocatur. Nota optime iis, quibus Indicæ merces notæ, & qui Britannorum, Belgarum, Gallorum & aliorum excepere ſuffitus. Seritur cum Luna creſcit, ſecatur cum minuitur. Eſt & latifolium maſculus dictum & auguſti folium, longiore pediculo, fœmina. Minutiſſimum ejus ſemen ſponte decidens, ſæviſſima etiam hyeme, illæſum latitat, & ſequenti æſtate, in multis horti locis, ad quæ vi ventorum fuit delatum, ſua emicat ſponte. *Camerar. in horto. Neander in Tabacolog.* ex maſculi ſemine fœminam gigni ait, ſi illud in terram, in qua petum antea crevit, deciderit: idque tanta luxurie, ut quotannis ſponte renaſcatur. Ac frigoris eſſe impatiens; ſed ſi bene ſervetur, Citriorum more toto anno virere, & in quartum, illæſum conſervari. *Monard. de ſimpl. medicam.* ſcribit. Vires quod attinet, ſitiferum eſſe, acrimoniam ſapere, mentem turbare, καρηβαρίαν inducere ſcribit *Neander*; Qui avidius hauriunt, exanimes concidere, & per diei ſpacium velut ſtupefactis jacere ſenſibus dicuntur. *Benzon. l. 1, c. 26, hiſt. novi orb.* Hinc Sereniſſimi Iacobi Britannici, illuſtris memoriæ. *Miſocapnos.* Enervari enim ſubditorum exiſtimabat corpora. At magna illius apud clariſſimos viros Encomia. Venenis reſiſtere Hiſpani teſtantur. Vulnerati illi Cannibalum telis ſucco curarunt vulnera, tritis appoſitis foliis. *Monardus loc. cit.* Rex Catholicus inflictum cani venenatum, ut experiretur, vulnus, eodem ad cicatricem perduxit. Dolorem dentium & ſedare penitus, & tollere ſcripſit *Heurnius. Cum ego ipſe* (verba ejus ſunt) *ante annum vehementer ex dente laborarem, hanc*

decoxi

decoxi ex aqua, adjectis Chamameli floribus, tepidi hujus decocti cochlear ore tenebam, exspuebam, ac idem agebam, horis duabus; dolor mitescebat: postridie cum ex more meo hortulum in suburbiis accessissem, inclinatoque capite quid graminis evellerem, liquor croci flavedinem referens, copiose à naribus meis effluxit, Nicotianæ odorem referens, ac omnis dentium dolor evanuit. Mihi toto vitæ curriculo, nec sanguis, nec quid præter serosam pituitam, è naribus fluxit unquam; at nihil ego vidi hoc effluxo liquore flavedine altiore tinctum. Visum restituere testis est *Wiburgius ad Schnitz. epist. 209.* Pupilla cuidam puellæ ita obscurata erat, ut non appareret. Hic, succo Nicotianæ majoris cum Butyro majali ad consistentiam unguenti cocto, & oculo exterius clausis oculis illito, ut non appareret, nisi adstantibus, effecit. Ex succo cum conchis contusis pilulas facere barbaros, his famem ad triduum lenire, *Clusius* testatur. Nec mirum: Cum enim pituitam resolvat; hæc delapsa in orificium ventriculi, appetitum obtundit. Cæterum vires ejus describit *Castor Durantes* in Epigrammate, quod appono:

Nomine quæ sanctæ crucis herba vocatur, ocellis
Subvenit & sanat plagas, & vulnera jungit,
Discutit & strumas, cancrum, cancrosaque sanat
Vlcera, & ambustis prodest, scabiemque repellit,
Discutit & morbum, cui cessit ab impete nomen,
Calfacit, & siccat, stringit, mundatque resolvitque
Et dentum & ventris mulcet capitisque dolores.
Subvenit antiquæ tussi, stomachoque rigenti
Renibus & spleni confert, uteroque venena
Dira sagittarum domat, ictibus omnibus atris
Hæc eadem prodest, gingivis proficit, atque
Conciliat somnum, nuda ossaque carne revestit.
Thoracis vitiis prodest, pulmonis itemque,
Quæ duo sic præstat, non ulla potentior herba.

CAP.

CAPVT XLIII.

DE TRIFOLIO, TEVCRIO, THELYPHONO, TAXO, THAPSIA & Thauzargent.

TRifolium futuræ tempeſtatis eſt prænuncia. Adveniente enim arrigiturcontra. Obſervatum copioſos herbæ flores, crebras anni pluvias, & aquarum portendere inundationes: paucos ſiccitatem. *Fuchs in herb.* Panis cuculi dicitur, vel quod eo veſcatur, vel quod ad cantum erumpat. Odoratum ſepties in die fragrantiam acquirit, amittit ſepties. Decerptum retinet perpetuo; tantumque inſtante tempeſtate promit, ut totas compleat ædes. *Teucrion* alias Hermion, nec floret, nec ſemen gignit. Medetur lienibus, conſtatque ſic inventam *Plin. l. 25, c. 5.* Cum exta ſuper eam projecta eſſent, fertur adhæſiſſe Lieni, eumque exinaniſſe. Narrant, ſues, qui radicem ejus comederint, ſine ſplene inveniri. *Thelyphonum* radicem Scorpioni ſimilem habet; eoſdem, admotum, occidit; reviviſcere, candido, ſi linantur elleboro, traditur; haud credendum. *Theophraſt. lib. 9, c. 19. Taxus* baccas fert rubentes, vinoſas; quas qui comederint, in febres incidunt & dyſſenteriam: Iumenta etiam mori, ſi folia comederint, evadere ruminantia, traditum à *Theophraſt. lib. 3, c. 10.* à *Plinio lib. 16, c. 10,* refutatum. In Arcadia enim tam præſentis eſt veneni, ut qui ſub ea obdormiverint, intereant. *Ovetan. ſum. c. 78.* In India os, oculoſque dormientium reddit tumidos. *Thapſia* in terra naſcitur Attica, in qua pecudes Incolæ eam non tangunt, depaſcunt peregrinæ; paſtum aut alvi ſolutio excipit, aut mors. *Theophraſt. l. 9, c. 22.* Accepit Claritatem à Nerone. *Hic enim nocturnis graſſationibus converberatam faciem, illinens ſibi cum Thapſia, thure & cera, ſequenti die contra famam, cutem ſinceram circumferebat.* Mirum enim in modum ſugillata dolet. *Plin. l. 13, cap. 22. Thauzargent* radix eſt in Occi-

Occidentali Mauritania, tam boni odoris, ut appensa laquearibus haud magna quantitas, magni suffimenti vicem suppleat. *Scalig. exerc. 142, ſ. 6.*

CAPUT XLIV.

DE VITE.

VItium ingens interdum magnitudo est. *In Campania enim quæ populis junguntur, per ramos earum procacibus brachii geniculato cursu scandentes, cacumina æquant, ut vindemiator autoratus rogum aut tumulum excipiat. Plin. l. 4, cap. 1.* Non facile corrumpi addit *Plinius*. Iovis enim simulachrum in Populonia urbe in multis incorruptum ævis visum est; & tectum Ephesiæ Dianæ scalis scandebatur ex vite una Cypria. Ter quotannis fructum edunt nonnullæ. Vidit Dalechampius, multis in locis, in horto *Guilet. Caulii*, Lugduni præcipue. Insanæ dicuntur. *Dalechamp. ad cap. 27, l. 16. Plinii.* Sub finem veris, minutos & stellatos proferunt flosculos, ramentis orbiculatis obsitos, colore subspiceo. His in asterisci formam deciduis, confestim racemorum exhibetur specimen. *Lemnius in herb. biblic. c. 2.* Odor illarum venenatas abigit bestias; Aqua vitium dum amputatur, sanat scabiem. Vitrea à quibusdam excipitur lenticula, post integro anno insolatur, loco subdiali & impluvio. Melligo tandem concrescit, quæ balsamo viribus æqualis. Purgat enim, carne implet, glutinat, papularum delet vestigia. E tenellis vitis foliis mense destillata Majo gravidis malaxizantibus commendatur. Nullo tanguntur incommodo, quamvis caruerint. *Sennert. l. 4, p. 2, c. 2.* Ex uvis vinum torcularibus exprimitur, quo in potu utimur. Mira ejus sunt varia, quæ ipsorum vinorum variat diversitas. *Lemn. de occult. l. 1, c. 16.* Ex Pictaviensis potu morosi incolæ & calcitrosi efficiuntur (mordaces enim infert cerebro fumos) blandiores Rhenani. In Goritiensi comitatu laudatissimum est, proximum Pucinum & Vipacum. *Mathiolus*

thiolus cum diu ventriculo laboraret, robur hujus adeptus est usu. Livia Augusta octoginta duos vitæ annos, Pucino retulit acceptos. *Plin. l. 14, c. 6.* Rustici Iapidiæ incolæ quia Pucino cognatis utuntur, raro ægrotant. Nunquam senescere optimum scripsit *Galenus de Theriaca*: ducentis aliqua durare annis reliquit *Plinius*. Corruptum facessit in acetum, naturali soluto calore. Hoc insignis est naturæ. Nam tempestatem & navigantium sedat excidium, vitiosum dissipat aërem, humores putrescere prohibet. *Plin. l. 2, c. 48.* Margaritas & uniones eo in pulverem verti, Cleopatræ exemplo. Antonio una cœna se solam centies sestertium absumpturam objecit; & unum Vnionem, cui parem Oriens non vidit, aure detractum, oxybapho aceti immersit, liquefactum absorpsit. *Plin. lib. 9, c. 35.* Componitur etiam ex eo Aqua vitæ, quæ alias Helixir, Aqua auri, Cœlum Philosophorum, quinta essentia, anima vini, Aqua divina, & clavis Philosophorum dicitur. *Canonher. de Admirand. vini l. 1, c. 5.* Miranda de ea scribunt Medici, imperitis impossibilia. Tenuis est & in auras tam celeriter in optima parte, ut mireris evanescit. Calor enim intus servatus, aëris motu coadjuvante subtilem substantiam in vaporem resolvit. *Cardan. de æthere.* Quæ illi immerguntur, viginti quatuor horarum spacio suis exuuntur viribus. *Heurn. l. 1. prax. medic.* Antidotum est ad omnia *Mathiolo in Diosc. l. 6.* & non solum hausta, sed in faciem ex alterius projecta ore, epilepticos, mulieres hystericas revocat, loquelamque amissam restituit. Certe Antonius della Scarparia, octuagesimum dum duceret annum, dictitabat. *O aqua vitæ! per te jam mihi vita annis viginti duobus prorogata fuit. Savanorola de arte conficiendi aquam vitæ simplicem & compositam.* Delectabatur quoque ea Franciscus primus Dux Mantuæ. Frigidi enim cum esset stomachi, ventositate vexabatur. Vox ejus: *Cum multiplicis ordinis medicamenta tentasset, in talium remedia, nullum tam salutiferum ut aquam vitæ invenisse. Canonher. loc. cit.*

cit. Modum vini probandi inusitatum recenset *Quercetan. in Diætetica* his verbis: *Omnia Vasconiæ vina, quæ mari in varias provincias avehenda, Burdegalam comportantur: illuc convecta in cellas publicas immensæ longitudinis ac latitudinis, ut forum vinarium vere dici possint, in hunc finem constructas, & ab urbe paulisper subductas, reponuntur; atque ita compressu ordinibus seriatim componuntur, ut inter ordines desit spacium ad perforandum dolium, e quo vinum hauriatur. Quo fit, ut mercatores vina empturi entes, & in hac re versatissimi, non ex gustu vini notent, quæ probant, vini dolia; sed super singulorum ordines vasorum gradientes, in singulis vasis gressum prementes, facile dignoscant, quæ spirituosiora sunt & leviora, sigillis suis adnotent. Levius enim ac agilius super meliora incedunt vina, quam super crassiora ac terrestriora, quæ graviorem & tardiorem gressum reddunt.* Prodigia ejus apud *Plinium lib. 14, cap. 18.* In Arcadia sterilitatem fœminis importat, rabiem viris. *Theophrast. lib. 6, c. 19.* In Achaja partum abigit; uvas si canes gustaverint, catuli eliduntur. *Victor. lib. 7, c. 23.* Træzenium qui bibunt negantur generare. Apud Thasias uno genere somnus conciliatur, fugatur altero. Vva horum dulcis est in Ægypto, & solvit alvum; firmat solutam in Lycia.

CAPVT XLV.

DE XAQVA ET ZVCCARO.

XAQVA arbor est Hispaniolæ. Fructus ei papaveris specie, inde pellucida aqua albicans manat, qua quicquid aspergitur, nigrescit, adeo ut nulla lotione mundetur. Die vigesima sponte de cute decedit. *Ovetan. summ. c. 77.* *Zuccari* duæ species; Altera à Cannis, altera ex herba. Est & aliud ex arbore Indica, quæ vocatur Hæoscer. *Scalig. exerc. 164.* Sed hoc vix saccarum, sed lactis tenuior pars, calore concreta: quæ ex oculis sedibusque foliorum exiens gummi condensatur modo. Fructum ajunt simillimum testiculis Camelorum. Ex arboris quacunque parte incisa, stillat

lac

lac tam fervidum, ut pro Psilothro præstantissimo habeatur. Indigenæ depilant eo coria. Veri sunt duæ species. Vna ex Cannis duobus habetur modis. Nam vel exprimitur, ac decoquitur ad candorem & spissitudinem; vel sponte prodit ex arundine, lachrymarum instar. Id ita collectum cum suis arundinibus olim mittebat, inter cæteras merces India. Illud certe quod Candi nominatur arundinibus circumfertur. Natura fieri legitur in Historiis. Etenim ad Dathecalam Indiæ venit in mercatibus. In Insula S. Thomæ singulis mensibus arundines ferunt, quinto mense maturæ sunt;tum secantur, tempestive moluntur,premuntur ad succum. Quod reliquum est,datur alitibus, porcis. Hoc mirandum in modum pingues fiunt. Id adeo,ut tam delicata caro comparetur;quæ & nulli sit inferior Gallinaceæ, & ægrotis detur in cibum. Altera Succari species ex herba miro resudat modo. Tigala ei nomen est apud Arabas & Ægyptios. Erodi ajunt herbam à vermiculo quodam. Vnde Zuccarum exturgescit, concrescitque in minutas grandines. Extinguit sitim,pectori accommodum,tussim tollit.

CAPUT XLVI.

DE MIRACULIS ALIIS quibusdam Arborum.

Dives natura est; tam variæ illi opes, ut humanum non tantum delectet ingenium,sed & fatiget sedulitatem. Certe præter illa, quæ adduximus, insignia quædam adhuc inveniuntur θαύματα. In Insula Tylos *lanigeræ arbores* sunt;ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas, quæ maturitate ruptæ, ostendunt lanuginis pilas, ex quibus vesces pretioso linteo faciunt.*Plin.l.12, c. 10.* In Iava Majore ajunt raram esse arborem, cujus medulla ferrea sit; exilis illa quidem,cæterum porrecta ab imo ad summum plantæ fastigium. Ex eo fructum quem gerit, ferro impenetrabilem

trabilem μιμοσοειδὴ ζῶον appellavit *Scaliger exerc.* 181, *sect.* 27. In Insula Cimbubon est alia, cujus frondes in terram lapsæ reptione quadam seipsas & movent & promovent. Frondibus facies, quæ Mori. Vtrinque habent quasi pedes pusillos binos. Compressæ nullum edunt sanguinem. Tactæ abeunt aut refugiunt. Ex iis una dies octo servata in scutella vixit; movitque sese quoties tangeretur. *Scalig. exerc.* 112. In Malavar planta est; cui si quis manum admoveat, illico contrahitur; nitorem recuperat, si eandem retraxeris. *Garzias ab horto.* Illa quam *Mimosæ hortensis* nomine à Costa descripsit, manu admota senescit, revirescit remota. Eodem autore arbor quædam nocte pulcherrimis & suavissimis onusta floribus, simul atque à Solis illustratur radiis, tota marcescit; quamvis tenuitati spirituum hoc quicquid est, possit asscribi. Esse autem cujus contraria ratio est. *Linschot.* testatur. In Virginia herba est, in cujus foliis præstans sericum nascitur, membranæ tenui splendenti, quæ inde detrahitur, simile. Alta est duos pedes & dimidium; foliorum longitudo duorum pedum est latitudo dimidii. In Anglia specimen hujus texturæ confectum est: Nam ex ista planta tela integra è stamine serico parata pro bona & legitima est habita. *Arioth. in Virginia.* In America est flos Granadillæ, in quo ostendunt instrumenta passionis Dominicæ, clavos, scuticam, columnam, coronam, vulnera. *Mejer. de Annat. Scoticis.* Id imaginationi videtur asscribere *Libav. lib. 4, de orig. rer. Et est,* addit alicubi, *apud amicum nostrum ossiculum Cerasi, in quo centum viginti septem facies ostenduntur.* In Insulis Aquilonaribus sub Polo sitis sunt Cautes Magneticæ, Fagi si illis adhereant, iu Magnetes vertuntur. *Olaus l.* 2, *c.* 1. Est & quædam arbor Indica in Musicano altissima; cujus rami excrescunt supra 12 cubitos, reliquum non tantum flectitur sponte deorsum, usque in ipsum solum; sed & terræ sponte infigitur, radicesque mittit, quæ novam efficiunt arborem; Hujus reflexionem imitantur

tantur rami & novam propaginem, tam in diducta serie, ut porticus fiat, sub qua quadringentis locus esse possit. Non procul à Malacca est alia, cujus cum multæ sint radices, in varias dispertiuntur partes & vires. Quæ enim ad Orientem spectant, Antidotum præbent adversus venenum; quæ ad occasum ipsissimum sunt. *Sinar. res. pag.* 4. *c.* 17. Radix quædam ignea dissecta, si e diametro candelæ ardenti exponatur, vacillare primo eam facit, post extinguit, idque repetitis exploratum vicibus. *Bker. in proph. sect.* 2. *Abies* admirationis præcipuæ visa est in navi, quæ ex Æpypto Cai Principis jussu, obeliscum in vaticano circo-statutum, quatuorque truncos lapidis ejusdem ad sustinendum eum adduxit. Arboris ejus crassitudo quatuor hominum ulnas complectentium implebat. *Plin. l.* 16. *c.* 40. *Aproxeos herbæ radix* è longinquo ignem concipit. *Plin. l.* 24. *c.* 17. Ex arboribus in India cedro vel cupresso proceritate paribus, cum foliis latioribus, palmæ, quibus nomen *Carpion*, oleum destillat, quod lana arboribus impressa excipitur, & ad quinque stadia odorem jaculatur; Apud eundem legitur narratio de ligno *Parebo*, in regiis tantum hortis nascente, quod sit oleæ magnitudine absque flore & fructu, duntaxat sub terra crassis radicibus instar brachii; cujus dodrans trahat aurum, æs, argentum, lapides, & alia quæque præter Electrum seu succinum: quantitate vero cubitali posse trahi agnos & aves. Eodem aquam concrescere injecto obuli pondere: & vinum similiter, quod ut cera postea manibus teneatur vel tractetur, quamvis postridie solvatur. *Libavio l.* 2. *debitum. cap.* 6. putidum hoc mendacium videtur, ni dextre explicetur. Et certe, Physico non defuerit dextra interpretatio: quam apud eundem vide, *loc. cit.*

CAPVT XLVII.

DE PRODIGIIS ARBORVM.

INveniuntur quædam sine foliis natæ, vitem & malam punicam stirpe fructum tulisse, non palmite, aut ramis, vitem uvas sine foliis, oleas quoque amisisse folia baccis hærentibus est apud *Plin. l.* 17. *cap.* 25. Olivam in totum ambustam revixisse diximus, & in Bæotia derosæ à locustis ficus, regerminavere. Pausaniæ in Arcadicis ex una & eadem radice ilex & olea enata sunt *Dalechamp. ad loc. cit* Eadem in Corinthiacis Clava Herculis ex oleastro actis radicibus regerminavit. Laodiceæ Xerxis adventu platanus in oleam abiit. Subsedit in Cumano arbor, gravi ostento paulo ante Pompeii bella civilia, paucis ramis eminentibus. Ficus in lauro nata est Cyzici ante obsidionem Mithridatis, qui eam centum millibus & equitatu multo oppugnavit. *Strabo. l.* 12. Palma viridis Trallibus in æde Victoriæ sub Cæsaris statua inter coagmenta lapidum, justæ magnitudinis enata. *Valer. l.* 1. *c.* 6. Nec non & Romæ in Capitolio in capite (summum tecti fastigium quidam explicant) bis bello Persei enata palma, victoriam & triumphos portendit, hac tempestatibus prostrata, eodem loco ficus enata est; M Messalæ C. Cassy Censorum lustro. A. P. Sulpicio Proconsule literæ ex Macedonia allatæ nunciarunt in puppi longæ navis enatam laurum. Præterito denique in, Silesia, anno, arbuscula quædam in Pinnis murorum templi in palmam mutata est. Mutata post & religio; Haud sine vindice; species transmutata spem facit.

THAV-

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS,

CLASSIS SEXTA:

In qua
AVIVM
Admiranda.

Seneca Natur. quæst. l. 2. cap. 32.
Et illa quæ aut immota sunt, aut propter velocitatem universo mundo parem immotis similia non extra jus dominiumque nostri sunt.

SYLLABVS CAPITVM
CLASSIS SEXTÆ.

ADMIRANDA AVIUM.

CAPUT I.

DE AQUILA.

AQuila primo reponitur loco:non quaſi inter primas ſibi locũ venditet menſas (abhorret enim ab onibus) ſed quod Rex aviũ ſuprem ũ ſibi vendicet faſtigium. Eſt autem ex genere rapacium. Pes ei dexter ſiniſtro major eſt,cerebrum adeo calidum, ut in pulverem redactum, etiam cum cicutæ permiſtum ſucco, maniam inducat propinatum. Non bibit, quia prædarum ſanguis videtur ſufficere; in ultimo tamen ſenio, ubi roſtrum præ ſiccitate incurvatum, potu vitam ſuſtentat. *Ælian.* Viſæ sũt cubitalis magnitudinis: Viſus & pullus, cujus alæ expanſæ ſeptem ulnarum æquarunt menſuram. Vngues viri corpulenti digitos, crura Leoninis majora. Id inter dreſdam & Miſenam factum teſtatur *Geſnerus.* Cum incubare debet, aëtidem lapidem adjungit,qui, quoniam incaleſcunt tantopere ac ſi bulliant, fervorem temperare dicitur Excluſos pullos unguibus arreptos ad ſolem obvertit pro legitimis agnitos humeris portat, firmiores in ſublime delatos demittit, demiſſos volatu antevertit & ſuſcipit,grandiores nido & regione exturbat. Fæmina tam ſalax eſt, ut decies ter in die compreſſa, poſtquam ſurrexerit, ſi mas revocet, denuo accurrat. Viſus tam exacti ut ſupra maria extra humanum elata contuitum, piſciculos minimos natare conſpiciat. Quantum ad odorem, cadavera quingentis diſſita milliaribus eo proſequitur. Vox boatui ſimilis eſt, ſed pulli ob præpeditam ab humore linguam, ſunt muti. Inimicitiæ illi cum gruibus.Hinc iſti cum Taurum montem ex Cilicia tranſmittunt, lapillis in os ſumptis

ptis vocem cohibent, & noctu transvolant. Visu, rostro, & pennis fallentibus super nubes volat; ibi solis calore vitium oculis demitur, ipsa in fervore illo in aquam se demergit, nidum petit, febre corripitur, pennas excutit, à pullis nutritur & renovatur, facilius, si pastum habuerit serpentinum.

CAPUT II.

DE ACCIPITRE.

Magnitudo Accipitris à sexu & regione variatur, fæminæ majores ob remissionem caloris. *Calent. in Epistol.* Cor ei magnum cuspide obtusa ad pectus tendente, Lien adeo exiguus, ut visum propemodum effugiat, *Arist. de partib. animal. cap.* 38. plumæ copiosiores; eas in primordio ætatis quater rejicit. Fœcunditas illa exigua. Condensat enim semen nimius calor, humor etiam ad pennas, ungues & crura transmittitur. Libidinosus tamen est, ita ut fæmina trigesies una die requisita, redeat vocata. *Alb. l.* 10. *c.* 8. Cadavera fugit, & si hominis attigerit, jejunus manet, bibit, cum sanguine prædæ destituitur. Quantum ad volatum, ita se aliquando effert, ut visum effugiat; in aere vero se resupinat, caudam dorsum & alas expandit, quibus vice soli utitur. *Ælian.* Ingenium illi mirum. Avem quam sub noctem cœpit, totam sub pedibus tenet, exoriente sole dimittit, obviam post factam nunquam persequitur. Oculorum acie laborans, herbam Hieracium quærit, hujus confricatæ succo, tāgit oculos. *Ælian. l.* 2. *de anim. c.* 43. Hominem mortuū lugere videtur, inque ejus oculos humum ingerere; imo si inhumatum offenderit, gleba injecta humare. Os tibiæ ejus si ad aurum admoveatur, illecebra quadam illud ad se allicit. *Ælian. l.* 4. *c.* 43. Columbæ quamprimum vocem ejus audiverint, fugiunt; Gallinarum ova, si incubant, vitium capiunt; aviculæ,

ad ejus conſpectum ita perturbantur, ut manu poſſint de arbuſtis demi. Morbus illi præcipuus pennarum depoſitio. Fit antequam Nilus campos inundat, id eſt, in Auguſto. Flante enim Auſtro alas expandunt, & venti tepore incaleſcunt; hic ſi defuerit, alis contra ſolis expanſis & percuſſis radios, tepentem ſibi faciunt auram; Capto tepore, laxatis poris, & veteres exiliunt, & novæ creſcunt. Ad ſeptingentos annos pertingere, putarunt Ægyptii.

CAPVT III.

DE ASSALONE ET ARDEA.

ASſalon Smerillus & Merillus dicitur. Alaudas tam avide inſectatur, ut vel ad clibanum uſque ardentem; quandoque ad puteum, vel hominum veſtes offendat. *Creſſent. l.* 10. *c.* 13. Cum vulpe & Corvis bellum gerit, & horum ova conterit, illius necat catulos. *Ardeas* in Anglia occidere capitale eſt. Hinc magnus illarum ibi numerus. Tanta præditæ ſunt continentia, ut ad venerem acceſſuræ, dies quadraginta triſtentur. *Glycas l.* 1. Animal. Excrementa ſua in accipitrem ſi ejecerint, pennas ejus & putrefaciunt & exurunt. Imminente pluvia ſupra nubes evolant. Oſtreas cum teſtis devorant; ſed ubi apertas à calore interno eſſe credunt, evomunt iterum, & carnem à teſtis ſeparant. Aſtute inſidiantur piſcibus. Nam ſolis ita excipiunt radios, ne illi viſa umbra, refugiant. Ea vero vi pollere *ruſtici Colonienſes* aſſerunt, ut pede aquæ impoſito, tanquam illicio, piſces allicere dicantur. *Geſnerus* certe in libro Germanico ſe legiſſe ſcribit, ſi pedes illarum deſtillentur per deſcenſum, & oleo inde collecto inungantur manus piſces ſponte advolaturos, ut comprehendi poſſint. *Franciſcus Valleſius* I. Rex Gallorum adeo cicures reddidit, ut à paſtu redeuntes, licet natura feræ eſſent, ad ardearia ſeſe reciperent. In

coitu

coitu sanguinem sudare, scripsere quidam, refellit *Albertus*.

CAPVT IV.
DE ASIONE ET ALVCONE.

ASio seu *Otus* & *Nicticorax*, vocem emittit similem ei, qua homo frigore rigēs, exclamare solet hu hu. Cum Lingula & Cyncramo, Coturnicibus hinc proficiscentibus, ducem se præbet. Imitatur res eas, quas ab homine agi videt, etiam ab aucupibus stant illi è regione, & viscoso quodam pharmaco oculos inungunt, illud post in pelvibus relinquunt, & abeunt. Accedit Otus, & oculos sibi conglutinat sicque capitur. *Aluconis* duo sunt genera Majus & Minus. *Major Aluco* habet hoc peculiare, ut palpebram à summo oculo ad imum adducens conniveat. Auriculis seu cornibus caret, sed horum loco habet veluti coronam quandam è plumis constructam, quæ faciem totam obit, pinnulis nempe supra oculos, superciliorum altorum modo elevatis, & utrinque per tempora, nec non sub mentum descendendo coeuntibus, in formam pepli muliebris. Minor in rimis quercuum à teredine excavatis, invenitur. Quod forte animalculum cœpit, deglutit integrum. Tam ampla enim ei gula, ut bolos ovo majores integros transmittat; neque quicquam cibi sumit, antequam ossa, pilos, plumas rejecerit.

CAPVT V.
DE ANSERE.

ANseres in regno Senegæ colore sunt variato. Oleribus candidiores, & capite rubeo Hispaniola profert. *Cadamust*. In regione Manci Indiæ superioris os supra caput habere ovi magnitudine, sanguineo colore, pelle sub gula per semissem pendente, autor est *Odoricus à Foro Iulii*.

Iulii. Ex Onocrotalorum genere putat *Aldrovandus.* In Arabiæ parte, quæ versus Austrum assurgit non esse scribit. *Strabo l. 6. Geographic.* Vitam jn multos producunt annos. Sexaginta excessisse testatur *Albertus*, ducentos *Gratarolus*; sed ne juranti quidem se crediturum scribit *Aldrovandus. Cardanus* vix fabulosa existimat, quod solidæ admodum sint carnis. Constat enim Sylvestrem anserem tribus perpetuis diebus excoactam, emolliri non potuisse, objectam canibus mansisse intactam. Cæterum inter omnia anserum genera, maxime mirificum illud est, quod in Scotia Solandgus vocant incolæ. De eo ita *Boetius in descript. Scotiæ. Præter alias Insulas nobilis est Maja D. Hadriani, ac ejus sodalium martyrio pro Christi nomine coronatorum reliquiis. Altissimo hic scopulo fons aquæ dulcis largissimus, admirando naturæ miraculo, medio mari scaturit. Omnia exsuperans rerum novitate Bas Castellum, viribus humanis inexpugnabile. In his quoque æstuario situs est Scopulus angusto aditu vix piscariam navim recipiens, qui non in sese ædificia excavata habet, sed excavatus non incommodiora domicilia intus præbet, quàm si magnis operibus extructus esset. Cæterum hac re longe munitiora. Quicquid autem in eo est, portentosæ plenum est novitatis. Avium enim, quas vernacula lingua Solandis appellamus, haud absimilium illis, quas Aquilas Plinius aquatiles vocat, in eo ingens copia inhabita, nec in ullo alio ferè loco. Eæ, quam primum adveniunt, incipiente vere, construendis nidis tantam lignorum copiam comportant, ut auferentibus, qui illic habitant (nec enim id ægrè ferunt) satis in annum ex ea parte prospectum sit. Pullos suos piscibus alunt, iisque delicatissimis, Nam si quempiam ante ceperint, avolantesque meliorem fundo maris nantem conspiciant, abjecto illo, magno se impetu præcipitantes immergentesque prædam persequuntur illam. Vbi vero ad nidum escam pullis adportarunt, auferentibusque rursus hominibus haud gravate concedunt, continuo pro aliis advolantes. Pullos quoque nec repugnantibus deprædantur, unde ingens commodum ad Castelli Dominum redit. Nam*
cutem

autem detrahentes cum pingui, oleum inde magni pretii conficiunt. Habent quoque intestinum quoddam parvum, oleo singularis virtutis repertum. Coxendicem enim arthritimque & id genus morbos sanare consuevit, ut appareat hanc avem, cum omnibus modis hominum usibus inserviat, quod rarior sit, hoc solo se esse inferiorem. Hactenus Boëtius. Nos odorem halecis, dum assatur, emittere, in Scotia dum essemus, percepimus.

CAPUT VI.

DE ALCYONE, ANATIbus, & Avi Emme.

Fama est *Alcyones* nidos suos ex durissimis piscium ossibus, & acutissimis spinis fingere ac rarius nisi supra mare videri, inter salsuginosa maris incunabula. Pariunt circa brumam. Quamobrem quoties bruma serena exstitit, *dies Alcyones* appellantur, septem ante brumam, septem a bruma. Illis autem nidum conficit; his parit. *Plin. l. 5. c. 8.* Nidi figura pineali assimilatur, aut ventosæ cui collum longum. *Albert.* Propter artificiosam compositionem non facile ferro secatur: *Aristoteles* tamen si manu atteratur & confricetur, ac una ferro tundatur, facile confringi ait. Mare illum ne intret, ostiolum ex intumescente spongiæ instar materia, constituit, tumore claudente: Ab ingressuris comprimitur, & aquam exudans, præbet aditum. Tantus fæminarum erga maritos amor, ut semper iis adsint, humeris suis in gravida ætate portent; qui tandem in coitu obeunt. *Plutarch. de Solert. animal. Anates* domesticæ omnibus fere sunt notæ. Lybicæ mediæ sunt inter Anserem & Anatem magnitudinis. Membrum genitale habent tam magnum, ut digiti unius crassitudinem, aut quinque longitudinem æquet, sanguinis instar rubrum. *Bellon.* Ova illarum si ad solem despicias, deprehendes in summo nigredinem, quæ in ea-

rum roſtris. *Scalig.* Nullam emittunt vocem, quamvis & pulmones & arteriam habeant. Alturus numeroſum illarum gregem, duas noſtrates ſingulis maribus deſtinet; ſic magnum ovorum numerum parient. Sed ita geniti pulli, nullam poſtea ſobolem procreabunt, ut alia animalia, quæ ex diverſis generibus naſcuntur. Sunt in Ancyra, quæ voce cornuum imitantur ſonitum, qualia inflare ſolent per diſpoſitos equos iter facientium duces. *Auger.* Libertatis tam ſunt amantes, ut per totum trienniũ in corbe nutritæ, ſi occaſio detur, aufugiant. Ferarum in ſeptentrione tanta eſt copia, ut cunctas fere aquas cooperiant. Nonniſi autem in tepidis vivunt. Ne hyeme glacie conſtringantur, naturæ inſtinctu circulariter & oblique natantes, eas apertas ſervant, tantumque vociferantur, ut ad magnam viarum inde audiantur diſtantiam. Frigoris ſuperatæ vehementia, in ſublime elatæ, mare petunt. *Olaus lib.* 19. *c.* 6. *Avem Emme* Hollandi ex Iava ſecum adduxere. Cygni duplicem habet magnitudinem, colore nigra, penniſque nigris veſtita. Sed ex ſingulis originibus binæ procedunt, quæ ſtruthionis æmulæ. Alis caret & lingua. In capitis corona, peltam habet duritie teſtitudinis, peltæ ſimilem. Non poma tantum pugni magnitudine, ſed & glaciei fruſta, ardentes denique prunas, abſque noxa deglutiebat. *Aldrovand.*

CAPVT VII.

DE AVE BERNICHIA.

Avis eſt in Britannia, quam Berniclam, Bernichiam & Brantam Angli appellant, Scoti nomine clakguſe dignantur. Fero eſt anſere minor, pectore aliquouſque nigro, cætero cinereo. Anſerum ferorum modo volat, ſtrepit, paludes frequentat, & ſegetem depópulatur. De ortu illius magna eſt inter doctos frequentia.

Nam

Nam quidam ex putrescentibus lignis, quidā ex pomis quidā ex fructu foliis conglomeratis simili, qui cum oportuno tempore decidit in subjectā aquam, reviviscit, convertiturque in avem vivam, oriri existimant. Crescit illa in Insula Pomonia in Scotia versus Aquilonē. Et hujus opinionis sunt, *Isidorus*, *Alexander ab Alexandro*, *Olaus Magnus*, *Gesnerus*, *Boetius & alii*. E contra *Albertus* & nonnulli ex coitu generari asserunt. Batavi ex propria inspectione in Groenlandia, Barniclas, quæ ovis incubarēt, pullosq; educarent, sese invenisse affirmant. Sed ut hæc consistere possunt, cum ex putridis nata ova ferant; sic evidentissimum videtur, quod de illis longo orationis tractu, *Boetius* prodidit. Vt quivis animadvertat haud fabulosa ista esse, adjiciam. *Restat jam, inquit ille, de Anseribus quos Clagis appellant, quosque vulgo perperam in arboribus nasci in his insulis credunt, & quæ hujus rei cognoscendæ multo jam tempore studiosi, re diligenter explorata cognovimus, disserere. Mari enim nullu interjecto, mihi magis eorū procreandi vis quædam inesse videtur, quam alicui alii rei. Variis enim modis, rerum in mari semper provenire conspeximus. Etenim si lignum in id projicias, temporis tractu, primum in eo excavato vermes nascuntur, qui sensim enatis capite, pedibus atque alis plumas postremo edunt. Demum anseribus magnitudine æquales, cum ad justam pervenerint quantitatem, cœlum petūnt, avium reliquarum more, remigio alarum per aera delati. Id quod luce clarius, anno à partu virgineo, millesimo quadringent nonagesimo pluribus spectantibus in Buchania visum est. Nam cum in ea ad Pethschlege castellum, fluctibus hujuscemodi lignum quoddam ingens delatum esset, rei novitatem, qui primi conspexerant, admirantibus, ad loci illius Dominum accurrentes, rem novam nunciant. Is adveniens trabem serra dividi jubet; quo facto; ingens confestim apparet multitudo partim vermium, aliis adhuc rudibus, aliis membra quædam formata habentibus, partim etiam formatarum perfecte avium; inter quas quædam plumas habebant, aliæ implumes erant. Itaque rei miraculo stupentes, jubente*

bente Domino in templum Divi Andreæ, Tiræ, lignum illud comportant, ubi & hodie manet, ficuti erat, a vermibus perforatum. Hujus fimile duobus fubinde annis in Thaum æftu appulfum, ad Bruthe caftellum, multis accurrentibus oftenfum eft; quod exinde duobus rurfum annis Lethæ portu Edinburgenfi univerfum populum fpectare contigit. Ingens enim navis, cui infigne ac nomen Chriftophori erat, ubi tres perpetuos annos, ad unam Hebridum in anchoris conftitiffet, huc reducta atque in terram fubducta, plena omnia exefis trabibus quæ mari femper merfa fuerat, vermium hujufcemodi, rudium partim, aut perfectam nondum avis formam habentium, partim jam abfolutorum oftendit. Cæterum cavillari id quifpiam pofsit, arborum truncis ac ramis in Infulis illis natarum, hanc virtutem ineffe, Chriftophorum quoque illam ex trabibus Hebridianis contextam afferens. Itaque quod ipfe ab hinc feptem annis vidi, haud gravabor in medium adducere. Alexander Gallovidianus, Kilkendenfis Ecclefiæ paftor (vir præter infignem probitatem, rerum admirandarum ftudio incomparabilis) cum extracta alga marina inter caules & ramos, à radice ftatim pariter, & ufque ad cacumen enatos, quæ conjunguntur, conchas adnatas videret, rei novitate attonitus, mox cognofcendi ftudio eas aperit, ubi magis multo quam antehac obftupefactus, conftitit. Non enim pifcem in teftis conclufum comperit, fed (dictu mirabile) avem. Itaque ad me extemplo, quem ejufmodi rerum cognofcendarum, jam olim magna cupiditate detentum noverat, celeriter accurrit, remque omnem monftrat, non magis rei miraculo obftupefacto; quam re tanta ac tam inaudita confpecta, læto. Hac enim re fatis conftare arbitror, non hac procreandarum avium femina, aut truncis aut arborum ineffe fructibus, fed ipfi Oceano; quem Maro & Homerus patrem rerum haud temere appellavere. Verum quoniam id fieri videbant, cadentibus in aquam arborum ad littus pofitarum pomis, ut temporis tractu ex illis eæ appererent volucres alites, in eam fententiam ab ducti funt, ut poma in illas ipfas commutari opinarentur. &c. Hactenus *Boetius*. Tibi judicium permittitur, Lector: Ego Dei veneror potentiam; & ad finem claffis

classis Appendicis loco quædam ex discursu *Majeri de volucre arborea* adjicio.

CAPVT VIII.

DE BVBONE ET CATARRHACTA.

B*Vbo* in rupibus nidulatur altissimis, ita ut ova ejus vix aliquando inventa fuerint. De ejus partu à Plinio traditur, quod cauda ab ovo exeat; quoniam pondere capitum perversa ova, posteriorem corporum partem, matri fovendam applicet. Dicitur se in templis oleo è lampadibus ingurgitare. Non tantum aves rapit, sed & lepores. In dissecto anas repertus est. Cerebrum ejus cum adipe anserino mire vulnera conglutinat. *Catarrhacta* mirum incubandi modum habet, si verum est, quod *Oppianus* tradit. Algam super petram insternit ovis, & ventis relinquit exposita. Hinc mas arripit illa, unde marem procreandum conjicit, fæmina unde fœminam. Tum unguibus in sublime ferunt comprehensa, mox mittunt in pelagus, lepetitis vicibus calefiunt motu, & excluduntur.

CAPVT IX.

DE COLLVRIONE & Caprimulgo.

C*Ollurio* in dumetis nidum collocat, cujus parietes ex musco, lana & herbis tomentosis, fundus ex erica. In eo pulli sex inveniuntur, parentibus adeo dissimiles, ut vix unica nota eosdem referant. Parum quia volat, cantum aliarum avium imitatur, capit advolantes. Capitur facile. Nam cum caveæ inclusam videt avem, desuper volat invasura. *Caprimulgus* pastorum intrat stabula, caprarumque advolvitur uberibus propter succum lactis; qua injuria uber emoritur, caprisque quas ita emulsere oboritur cœcitas. *Plin, l,* 10, *c,* 40. Interdiu parum videt,

videt, noctu perſpicax eſt. *Ariſt. hiſt.* 9. *c.* 30. In Creta tam horribilem vocem edit, ut pavorem incutiat incolis. *Bellonius*.

CAPUT X.

DE CUCULO.

Cuculus eſt avis frigidiſſimæ corporis conſtitutionis, inde & tam timida eſt, ut ab omnibus aviculis infeſtetur. *Plin. l.* 10. *c.* 9. & alienis pariat nidis, præcipue Palumbi, Currucæ, Alaudæ, Rubeculæ, & Luſciniæ. Si vacuos repererit, non eo divertit; ſi cum ovis, quædam deſtruit & abſorbet, ſua reponit, quibuſdam omnia deſtruere dicitur. *Ariſt. lib.* 6. *c.* 7. Excluſi pulli & ab ave agniti, verberari dicuntur, & avolare ad parentem. Nota autem naturæ bonitatem. In illarum avium deponere eum docuit nidis, qui communi cibo fruuntur. Veſcitur autem vermibus, inſectis, ſed & granis. Cicadæ ante caniculam ubi vocem ejus audiverint, agmine in eam irruunt, ſub alis reconditæ morſus ingerunt & interimunt. *Iſidor. l.* 12. *c.* 8. Ex ſaliva autem illius naſci dicuntur. Hyeme deplumeſcit & colorem mutat. *Ariſt.* 9. *hiſtor. c.* 43. In monte Græciæ Coccygio paliurus naſci dicitur, cui omne animal, quod inſederit, hæret, tanquam viſco retinente, excepto cuculo, inquit *Plin. l* 30. *c.* 10. quo quis loco primo audiat alitem illam, ſi dexter pes circumſcribatur, ac veſtigium id effodiatur, non gigni pulices, ubicunque ſpargatur.

CAPUT XI.

DE CORVO.

Albos Corvos reperiri in ſeptentrionalibus & novo orbe, certum eſt, apud *Alphonſum Ciciliæ Regem.* unus etiam erat, Dealbatum iri aſſerunt, ſi ovum ejus pinguedine vel cerebro felis

felis illitum, gallinæ albæ loco frigido supponatur. In agro uberrimo gregatim feruntur, bini infructuoso. Varias fundit voces, numeratæ sexaginta quatuor, propriissima crocitatus, quem nullo pathemate aut aeris tempestate immutatus occinit. Carnem appetit tum crudam, tum morticinam; si ab hac abstinet, malum indicium esse Thucydides in Atheniensi exploravit pestilentia. *Iulius Cæsar Moderatus Ariminensis* experientia didicit, eum ossa & pediculos per os revomere. *Hyginus* negat quamdiu ficus coquuntur, bibere posse, quia guttur tunc habeat pertusum. Exclusos pullos expellit, ob albicantem colorem; quamvis septimo à natali die nigrum recipere scribunt. *Cassiodorus* eos tum rore cælesti pasci credit, ex *Psalmo*. Cicur nummos de mensa Erfurti tollebat, & servabat. Coquum Conradum in famè tam articulate invocabat, ut loqui putarent hominem; librum denique Musicum inventum, quasi notas legeret, pertudit. *Scalig. exerc.* 237. Cadente fulmine ore ignem ferre notavit *Barbarus*. favillas ignis cum exhalationes in fulmine accenduntur, loco frusti carnis arripere putant quidam. Ad centum & octo annos pertingere dicitur. Certe in urbe Galliæ corvato per centum annos fuere. *Albertus* 9. *hist. c.* 10. Medicus quidam ætate Plinii celebris, duos corvos mense Martio è nido sublatos, combustos, & in levissimum pollinem redactos, epilepticis propinabat, bis vel ter in die, drachmæ pondere, cum aqua decoctionis castorei.

CAPUT XII.

DE CORNICE ET Chrysaetho.

IN Britannia ingens *Cornicum* copia, tum quia mari undiquaque alluitur, tum quia in pabulo ejus soli humido vermes abundant. *Cardanus*. Albam *Ludovicus Rhodiginus* vidit, capite nigricante,

cante, haud procul à Rhodigii mœnibus. *lib.* 17. *Antiquit. lect. c.* 11. Nucibus præcipue gaudet, quas si perfringere nequit, in saxa ut perfringantur dimittit. *Aelian. l.* 3. *c.* 9. Non temere miscentur, imo uno mortuo viduitatem illibatam alter servat. Ciconiis trans mare volantibus ducem se præbet. Tam industria est, ut Merthes Ægyptiorum Rex unam habuerit, quæ literas quocunque juberet, deferebat. *Porphyr. de abstin. ab animal.* Occisa & donec puteat relicta, elicit mures, posita in loco ubi sunt, ut occidi possint. *Gesner. Chrysactho* lingua humanæ similis est, versus radicem duobus utrinque ceu hamatis appendicibus corneis armata. Longitudo ejus interdum à rostro ad ungues quatuor spithamarum & mediæ, latitudo expansis alis octo. Vnum tantum ovum ponit, si duo, putre unum est.

CAPVT XIII.

DE COLVMBA.

COlumbæ cum duo edunt ova, mas uno editur, altero fæmina, sed quia major in illo calpris virtus prior exire dicitur. *Paul à Castro.* Exclusis pullis salsuginosam terram in os, præmansam, ingerunt, tum ut præparent ad recipiendum post modum cibum, tum ut fæcunditatem implantent, tum denique appetitum excitent. *Athen.* 9. *hist. c.* 24. Dociles esse multa probant. Ex aure Mahumetis una capiebat cibum; Leydensis obsidionis tempore literas portabant nonnullæ, *Lipsius* idem in Buscoducana factum. Vt in Columbariis retineantur, aliasque alliciant, varia adhibent varii. Quidam enim sanguinem humanum cum pisis integris, in vase figlino, per horæ circum agunt quadrantem, tum illo columbas illinunt, hæc devoranda objiciunt. *Gesner.* Quidam cranium hominis senis in columbario suspendunt. *Albertus.* Nonnulli lori particulam quo homo strangulatus, fenestris appendunt. *Pallad.*

Pallad.l.3.c.44. Plin.l.11.c.37. hominum dentibus quoddam virus inesse, quod columbarum fœtus inplumes necat, scribit. Ex arcanis Ægyptiorum accepimus, columbarum victitantes carnibus, pestilentia non capi. Hinc solæ tempore pestilentiæ illorum Regum obsonium; *Cardanus* easdem cum jure præscribit. Stercus illarum tam calidum, ut à sole accensum, ædes, referente Galeno, exusserit. Idem eo ceu calefaciente pharmaco utitur, & cum asturtii semine tusum aridum pro sinapi in iis quæ phænigino indigent, adhibet. Anno. 1550. capta est una in Germania, quatuor pedibus, duplici alvo. Ad *Carolum & Electores* allata, omnibus miraculo fuit.

CAPUT XIV.

DE CYGNO.

C*ygnorum* magna multis in locis copia. In *Moravia* Scotiæ provincia est lacus Spina nomine, insignis olorum frequentia. Nascitur enim in eo herba quadam, cujus semine avidissime vescuntur, atque ob id Olorum cognominata. Ea autem herbæ illius natura est, ut aquis injecta nunquam putrescat. Hinc factum est, ut licet in spacium quinque prope millium lacus distendatur, hominumque adhuc memoria piscibus ac Salmonibus exundare consueverit, ubi ea enasci capit, sensim accrescens, totum illud vadosum, nantibusque impeditum reddiderit, nec ullus deinceps piscis major in eo visus est. *Boetius in descript. Scotiæ.* Interna Cygnorum constitutio mira est, dissecuit Aldrovandus. Intestina quatuordecim dodrantes & palmam, longa erant, multaque etiam pollicem crasso adipe, qui vicem omenti obit, inrecta: quæ cum non multis anfractibus aut gyris intricata, sed simplici tantum, media spira in se revolutione sint inflexa, alimenti forsan non plane distributi aliquid præterlabi sivissent: Cui malo volens mederi natura, cæca duo

duo dodrantis ſpacio inter anum & ipſorum initium interjecto recto inteſtino appendit,quæ anfractuum inteſtinorum defectum compenſarent. Arteria aſpera admirandæ eſt ſtructuræ. Nam Oeſophagum ſubjectum comitata, ad jugulum deſcendens, cum pervenit, non recta ut in cæteris animantibus, ad pulmones tendit, ſed ſupra claviculas elevata, in coſtam oſſis pectoris ſeu ſterni inſeritur. Eſt autem hæc coſta minime ſimplici oſſe compoſita, ſed ex duobus lateralibus, & tertio ſuperno, his pro operculo incumbente fabricata,vaginæque ſive thecæ figuram & uſum præbet. Ad hujus finem poſtquam pervenit arteria, inferne in ſe ſerpentis inſtar reflectitur,& S literam exprimit,moxq;ſub priore jam dicta portione ipſi ſuperpoſita hanc capſulam denuo egreditur,& claviculis mediis conſcenſis,harum jugo tanquam fulcro innititur, atque ita ſuſtentata, denuo in morem tubæ revolvitur, thoraciſque cavum ſubiens, antequam ad pulmones fertur, prius quaſi laryngem alteram efformat, tranſverſim ſecta, oſſiculoque quantum ipſa lata eſt, longo,& quod tenui membrana obtenditur,hiulcam fiſtulam, ſeu ſyringam organorum Muſicorum, quæ inferiori ſui parte ſimili fiſſura patulæ ſunt, figura ac compoſitione repræſentans. Sub hac larynge arteria in duos canales divaricatur; quorum ſinguli in medio ampliori capacitate protuberantes, recta in pulmones exiguos coſtis retro totos affixos, abeuntes, diſtribuuntur.Mira hæc conſtitutio; & reſpirationi inſervit & voci. Nam cum in ſtagnorum fundo, edulia pro victu quærat, longiſſimo indiguit collo; ne longa mora ſuffocationis incurreret periculum tali arteria. Et certe dum per dimidiam fere horam collo & capite pronis, vado immergitur, ex ea arteriæ, quæ pectoris dictæ vaginæ recluſa eſt, portione, ſpiritum haurit. Quantum ad cantum, ante mortem canere plurimi affirmant,negant plurimi. *Oppianus* diluculo canere ante ſolis exortum ait, in

maris

maris etiam littoribus; in senecta denique morti vicinum, sed remissius. Favonium, addit, tum ad cauendum obſervant, ignavi cruribus & membrorum viribus destituti. Videtur in hanc sententiam asperæ arteriæ facere efformatio.

CAPUT XV.
DE CICONIA.

Ciconiæ olim in Fidenate agro, nec pullos alebant, nec faciebant nidum; ad Larium etiam lacum in Transpadana Italia, arbustis amænum, vix visæ, referente Plinio. Germaniæ quandam urbem in qua decimæ non solvuntur, neque intrare, neque inhabitare, autor libri de Natura scribit. Sunt aves migratoriæ, dubium an omnes. Multæ velut extinctæ à piscatoribus reti in siccum tractæ sunt, eæque simul junctæ mutuo, simul rostra in ano inserta habuere & calefactæ revixere in thermis. In Lotharingia certe id accidisse anno 1467 refert *Campofulgosus l.1. memorab.* Abituræ in certo congregantur loco, comitatæque sic, ut nulla sui generis relinquatur. Notatum post Idus Augusti non temere visas. Rostro cum venter non obedit in anum indito, fæces ejiciunt, sic clysteris invenere usum. Gratitudinis & castitatis summa illis cura est. Valedicebat quædam suo, Vesaliæ superiori, hospiti, salutabat eundem redux. Non contenta tandem vocali gratitudine, radicem viridis Zingiberis attulit. Alia absentis hospitis uxoris stupratori oculos effodit. Alia denique suæ conjugis adulterium in absentia commissum cum deprehendisset, multis aliis adductis, eam laniavit. Fessos parentes fert humeris; & ore iisdem suppeditat cibos. Hinc pietatis vocabulum ἀντιπελαργεῖν. *Gesner.* Præsagam illam esse, Attilæ demonstratur exemplo. Is enim, ut scribit *Æneas Sylvius*, nisi ciconias ex altis turribus in obsidione Aquilejæ vidisset, recessisset ab ea. At id augurium

gurium capiendæ urbis ratus in proposito perstitit, brevique ea potitus est. Cum triennio eam obsedisset. In Anglia nullæ dantur, ut ex Cl. Baudarcio accepimus.

CAPVT XVI.

DE FALCONE

IN *Falcone* tantum est robur, ut avem percussam à capite ad caudam usque dissecet. Drepanis avicula lacustris, ubi tintinnabuli sonitū audiverit, mavult ab hominibus lapidibus obrui, quam se attollere. Solet laborare morbo quodam, quem Falconarii Filandram vocant. Est vero id quoddam genus vermium non longe à renibus, juxta quos membranæ cuidam tenui & propriæ involuti sunt, instar fili graciles, longitudine dimidii cubiti, fortasse a generationis primordio: nisi occurreris principales partes exedunt & cor ipsum. *Gyrfalconum diversa sunt genera*. Albi reperiuntur in Moscovia, Norvegia, Hibernia. Audaces sunt. Si in quinque grues unus emittatur, tamdiu persequitur, donec singulas in terram dejecerit. Escam in caverna servatam, quodam seriei ordine sumit. Nunquam sese aqua abluit, sed sola arena. Frigore tantopere gaudet, ut semper aut super glacie, aut algido gestiat stare lapide. Etiamnum rudis plerumque quinquaginta aureis vænit. *Falco rubeus* sic dictus est, quia guttæ in cæteris albæ in hoc genere rubræ & nigræ sunt: non autem videntur esse, nisi cum alas explicat. Rubedinis causa, color debilis infusus in superficiem corporis & inflammans fumosum humidum, quod excernitur ad generationem pennarum.

CAPVT

CAPVT XVII.

DE GALLINA & Gallo.

GAllinæ in regno Senegæ triplo sunt majores nostris, multæ prope Thessalonicam. Pariunt quædam ova gemina, id est geminis vitellis, qui ne confunderentur septum fecit trãsversum. Refert *Arist. in Mirabil.* duodeviginti gemina peperisse quasdam, & exclusisse, fætum unum altero fuisse minorem, in monstrum degenerasse tandem. Apud Macedones unam repertam, quæ duodeviginti semel ediderit, & incubitu binos pullos simul excluserit, author est *Pierius lib.* 24. *Hieroglyph.* Ova autem & in illis & in avibus aliis primo superius ad septum transversum concipiuntur; ubi primo minutum & candidum cernitur, ut *Aristotel.* tradit, mox rubrum cruentumque, deinde increscens luteum & flavum efficitur totum; jam amplius auctum discernitur, ita ut intus pars lutea sit, foris candida ambiat. Vbi perfectum est, absolvitur, atque exit putamine, dum pariter molli, sed protinus durescente. Locus perfectionis est ipse uterus, in quem decidunt. *Aldrovand. lib.* 14. *Ornithol.* Refertur autem à quibusdam Gallum etiam ovũ parere nono aut decimo quarto ætatis anno. Id autem ex putrefacto intus semine, aut humorum colluvie conflari existimant. Rotundum esse putatur, & sub caniculæ edi exortum. Ab ambientis enim tum calore, expultrix languida, in alite decrepita juvatur. Apud Ferrantem Imperatum Pharmacopæum Neapolitanum oblongum visum est. *Aldrovand.* Gallis ingens est salacitas. Nam quinquagies etiam uno die uxores ineunt, quin semen ad conspectum vel vocem gallinæ, emittere visi sunt. *Ælian.* Lex quondam erat, teste *Plutarcho in libro, Num bruta ratione careant*, ut, si Gallus inivisset Gallum, vivus combureretur.

Sangui-

Sanguinis ubi se gravari sentit copia, cristas tam diu scalpit, donec sanguinem elicuerit. Mane cantare omnibus notum. Causam alii in amicitiam cum sydere, alii in salacitatem, in famem denique nonnulli referunt. Mahumetani ad vocem Galli in cælo cantantis respondere, asserunt. *Keckerm. in Physicis.* Prius aliquid videtur. Nam canit etiam satur, nec non à coitu. Canit & illa præsente Castratus canere desinit. *Plin.* vero *lib.* 29. *c.* 4. circulo è sarmentis collo addito, non cantaturum promittit, *Albertus* capite & fronte oleo inunctis. Cùm Alcyone amicitiam summam colit, ita ut, si in eadem sint domo, & illa intereat, hic etiam inedia se interimat. Vulpium carnes coctas qui degustaverunt, per duos menses ab illorum cauti sunt insidiis. *Boetius* Quantum ad Gallum Gallinaceum *Gesnerus* ex manuscripto Germanico se decerpsisse ait: Virum quendam nobilem in colicis affectibus, post multa remedia frustra tentata, epoto tandem pinguedinis capi in aqua absque sale decocti, cyatho. Oportet autem, inquit, pinguedinem juri innatantem bibere calidissimam.

CAPUT XVIII.

DE GRUE ET GALBULA.

GRues omnem terrarum peragrant orbem; in omni tamen sponte degere terra, vix crediderim, inquit *Aldrovandus l.* 20. Aspera ejus arteria utrinque inseritur in carnem, penitus ad os sternon. Unde ex longinquo auditur. Migrant, sed haud observato tempore; quam autem celeriter exemplo Cyri patet, qui per intervalla locorum, tabellarios ita disposuisse legitur, ut fatigatis recentes, & nocturni diurnis succederent, quo volantes superarent grues. Inter volandum trianguli oxygonii constituunt formam, ut aërem adversum penetrent facilius. Quæ agmen cogit cæteras, ut ait *Isidorus*, castigat, raucescenti,

cescenti, succedit alia. Vbi in terram descenderint cibi gratia, dux in altum caput erigit in custodiam omnium, cæteræ secure pascuntur. Antequam quiescant, ducem rursus constituunt, qui erecto collo provideat, tum cæteræ dormiunt, capite sub alam condito, alternis insistentes pedibus. Dux agmen circuit, & si quid accidat, exclamat. Ne somno opprimantur, unico insistunt pede, altero sublimi lapillum continentes, ut si quando labore fatigatas somnus oppresserit, edito strepitu ex lapilli expergiscantur casu. Magnus illis erga pullos amor est, ut pro educandis decertent. Vidit Albertus gruem marem dejicere fæminam & occidere, rostro undecim inflictis vulneribus, eo quod pullos, quo minus se sequerētur, abstraxisset. Hoc accidit Coloniæ, ubi grues mansuetæ generare solent. Quæ de illarum & Pygmeorum concertatione dicuntur, anilia sunt. *Galbula* suspendit suum nidum in ramis cyathi modo, ut nulla quadrupes accedere possit. Figuram testiculorum arietis nidus refert. *Albert. Magn.* Sunt qui dicunt sericum in eo reperiri, avem ab aqua non longe ædificare, nidum ex musco, fæniculos vero quibus eum suspendit ex pilo equino esse. Discedit ex Italia Arcturi Syderis exortu. Dependens pedibus somnum capit, quod se tutiorem speret. *Plin. l.* 10. *c.* 33. Cum ad Germanos accedit, non amplius nascituras pruinas certa spes est.

CAPVT XIX.

DE GRACVLO.

GRaculum præter segetes locustis vesci colligitur, quia à Lemni Insulæ incolis, has aves coli solitas tradunt, quoniam adverso volatu occurrerent locustarum exitio. *Plin.* 10. *c.* 29. Mares malunt vitam perdere, quam fæmellas deserere. Oculos retenti impetere solent. Ratio redditur à *Nicolao Leonico*: Vel quod clari

perfulgentesque existunt oculi,& bene mobiles: hujusmodi autem aves res ad se trahere & allicere natæ sunt. Nam & commotum etiam circa rostrum digitum frequenter appetere & scalpere solent volucres. Vel quia oculis absoluta adest speculorum vis, adeo ut tam parva pupilla, totius ex adverso stantis, reddat imaginem. Alites igitur,quia effigiem in his cernunt suam, velut ad cognita desideria tendere cupientes, illos appetere, verisimile est.

CAPUT XX.

DE HIRUNDINE.

IN omnibus fere regionibus Hirundines reperiuntur: tamen nec tecta Thebarum, quia sæpissime captæ,subire, nec Biziæ in Thracia propter scelera Terei inveniri, autor est *Plinius*. Frigoris sunt impatientissimæ. Hinc *Claudianus*:

Vel qualis gelidis pluma labente pruinis
Arboris immoritur trunco brumalis Hirundo.

Ubi autem tempore hyemis degant,varie describitur. Certum videtur, in arborum cavis sese suo calore glomeratim invicem adhærentes fovere. In septentrionalibus autem plagis, ubi præ frigore homines emoriuntur, in aquas residere, *Olaus Magnus Episcopus Upsalensis*, reliquit. Etsi multarum, ait, naturalium rerum scriptores memoriæ prodiderunt,hirundines mutare stationes, hoc est, exurgente hyeme repetere terras calidiores: attamen in septentrionalibus sæpius casu piscatoris extrahuntur hirundines, in modum conglomeratæ massæ,quæ ore ad os,alâ ad alam, pede ad pedem,post principium autumni sese inter cannas descensuræ, colligarunt. &c. Massa autem illa extracta, atque in æstuaria portata, caloris accessu hirundines resolutæ, volare quidem incipiunt, sed exiguo tempore durant, quia immatura acceleratione non liberæ, sed captivæ sunt reductæ. Ingentem illarum industriam Ægyptus

gyptus ostendit. In Heracliotico enim Ægypti ostio, usque adeo molem continuatione nidorum vaganti Nilo inexpugnabilem opponunt stadii unius spacio, ut id humano opere perfici, vix posse credatur. *Plinius.* In eadem Ægypto juxta oppidum Copton, insulam esse ajunt Isidi sacram, quam ne laceret amnis idem, muniunt opere, incipientibus vernis diebus, palea & stramento ostium ejus firmantes, continuatis per triduum noctibus, tanto labore, ut multas in opere emori constet. Pulli earum cæci nascuntur, si Philosopho & Plinio credimus; ubi vero tardius visum recipiunt herba admota, Chelidoniam quidam appellantur, ei restituuntur. Coitus eis mirus. Nā cum cæteræ à majoribus conscendantur, Hirundines contrario miscentur modo. *Gesner.* Corda earum augere memoriam, si cum cinnamomo, & his quas elephanginas species nominant, fumantur, ex *Hieronymo Mo.tuo Medico Præstantissimo*, audivisse se refert *Iacobus Olivarius.* Hinc *Iohannes Vrsinus*

- - - - - Cor mandito amomis
Commixtum, ingenii vis tibi major erit.

CAPUT XXI.

DE HALIÆTO, IBIDE, & Loxia.

Ex *Haliætis*, seu aquilis marinis, quidam dicuntur habere unum pedem aquilinum & aduncum, planum alterum anseris instar, eo ad natandum uti. Adipem etiam pretiosum in cauda continere, per aëra volare, & in eo veluti pendere, tum adipis aliquid in aquam immittere, à quo in pisces stupor, ut supini vertantur, & illorum captura, refertur à nonnullis. *Ibis* avis est Ægypto tam propitia, ut extra non vivat. Simul ac nata est, si perpendatur, duas ponderat drachmas. *Plutarch. de avib. l.4, c.9.* Majus illi cor, quàm ut proportione respondeat, intestinum nonaginta

naginta ſex cubitorum, idque in Lunæ defectione comprimi, donec aucto ſplendore augetur, refert *Gaudentius Merula*. Cum Arabicæ paludes pennatorum anguium mittunt examina, quorum tam citum virus eſt, ut morſum, ante mors quàm dolor inſequatur, ſagacitate quadam ad hoc velut excitatæ, in procinctum eunt univerſæ, & priuſquam terminos proprios malum vaſtat, in aëre occurſant catervis peſtilentibus. *Marcell.* *Loxias* ratione roſtri nullam cum aliis avibus ſimilitudinem gerit. Hinc putatur Ariſtoteli incognita. Rubere ſolet pectore, collo & ventre, ſed hyeme mutat colorem. Seminibus cannabis, cadaveribus, nucleiſque abietum delectatur, in ejuſmodi denique arboribus Ianuario & Februario menſibus nidificat. Hyemali tempore cum frigore omnia rigent, cantat, æſtate abſtinet.

CAPUT XXII.

DE MILVO.

M*ilvi* ubique fere gentium degunt, ſed loca mutant, præſertim ſi ſint in vicinia. Nam alias in cavernis quercuum inventi ſunt, pulvere carioſo corpus foventes. Circa Pontum Euxinum tam multi hyeme adventante conſpiciuntur, ut ſi per quindecim dies tanta advolaret, quantam *Bellonius* una die vidit, copia, hominum exuperarent numerum. Adducunt ſecum Cuculum ſcapulis propter breves ejus volatus ſuſceptum. *Iſidor.* Mutandi temporis cognitionem ſcriptura illis adſcribit *Ierem. c.* 8. Tempore caniculæ in mediam aëris regionem tanquam frigidam ſe confert, & ibi à meridie ad veſperam degit. *Herodot. l.* 2. In Lybia tamen & Sancti Dominici Inſula perennes ſunt; Londini quoque, quia non licet occidere. Hinc per confertos etiam homines, prædam (eſt autem ſpurcities in urbem aut Thameſin ab incolis ejecta) in altum tollunt. *Cluſ. l.* 2. *c.* 36. *in obſervat. Bellonii.*

Carnes

Carnes etiam è macello auferunt, panem è manibus puerorũ, pileos de capitibus, nidulandi præsertim tempore. *Ælian. l. 2. c. 47.* Primis annis magnas venantur aves, vegetiores facti, parvas, tertio anno muscas & culices. Visum prædicat *Apulejus*, πανὀφθαλμον certe *Aristophanes* dixit. Tam alte volat, ut se interdum humanæ eripiat aciei, tam late, ut nulla tam ampla aëris emetiatur spacia: tam denique celeriter se dimittit, ut segmenta pulmonum bubulorum projecta arripiat, priusquam in terram deciderint. *Bellon. l. 2. de Avib. c. 26.* Immotis alis interdum se per horam in aëre vibrat. Elata enim ex parte paulisper ala, unde subit aura, motum etiam aëris in reliquum excipiunt corpus, atque ita sustinentur. Punicæ malo nunquam insidet, imo ne aspectum fert at bubonis videndi maxime tenetur desiderio. Comitialem morbum vivus in olla crematus, sanare dicitur.

CAPUT XXIII.

DE MANUCODIATA & Mergo.

Quinque *Manucodiatarum* species observavit *Aldrovandus*; Omnes quoad corpus vix hirundine majores, haud dissimiles caput. Vita illis continua in aëre dicitur, quies, & nonnisi in motu tonico. Carent enim pedibus & nonnisi exsortes vitæ terra sustinuit. Vanum. Difficulter enim in eo ligatis sensibus capietur somnus; summum quippe motus tonicus exercitium est. Par illud, in musculorum dorso cavitatem esse, in hanc fœmellas, quibus etiam venter cavus, ova sua deponere. Nil tale invenit *Aldrovandus* qui Manucodiatas vidit. Nec diversum, pasci rore, tum quia sublime volare dicuntur, tum quia non semper ros est. Restaurandum autem semper, quod semper deperditur. Ianissaros Indiæ populos pennis ejus exornari dicit *Bellonius*, harum

 rum

rum adjumento illæſos ſe in prima acie futuros exiſtimant. De Paradyſo venire, voluptatum illius indicem, perſuaſere Regibus Marmin Mahumetani. *Mergi* in Oriente piſcium capiendorum capiuntur cauſa. *In civitate quadam*, inquit *Odoricus à Foro Iulii, ad magnum fluvium ſita in Oriente, hoſpitem piſcaturum comitamur, vidi in Naviculis ejus mergos ſuper pertica alligatos, quibus ille guttur filo ligavit, ne piſces captos devorare poſſent. Ponunt autem ad ſingulas naves tres magnas ciſtas, unam in medio, & ab utroque extremo ſingulas. Tum mergos ſolutos dimiſit; qui mox piſces quam plurimos cepere, & ipſimet in ciſtas illas impoſuere, ita ut brevi tempore omnes repleverint. Tum hoſpes filis à gutture ſolutis, eos jam ſibi ipſis piſcari, & piſcibus paſci permiſit. Hi paſti ad loca propria revertuntur, iterumque perticis alligantur.* Idem Venetiis factũ ſcribit *Scaliger*. Dimiſſo in profundũ capite, aurarum ſigna ſub fluctibus colligunt, & prævidentes æquoris tempeſtatem cũ clamore ad littora tendunt. *Iſidor. l.* 12, *c.* 7. *Mizaldus* vapores ab aquis ad imbriferam nubem erigendam ſurſum attolli, ſagaciter ſubodorari ait. Iecur ejus aſſatum cum oleo & modico ſale, tam præſentaneum eſſe à rabido cane demorſis, ut æger protinus aquam flagitet, auctor eſt *Ætius*. Idem inveteratam ſale, ex hydromelite duobus cochlearibus potum, ſecundas pellere apud *Dioſcoridem* legimus.

CAPVT XXIV.

DE NOCTVA ET NISO.

N*Octuarum* quondam in Attica maxima copia. In Creta nec naſcitur, nec vivit advecta. In Alpinis etiam Helvetiæ regionibus non eſt. Sexagenis diebus hyemis cubat. Novem dierum abſtinentia non læditur. *Plin. l.* 10. *c* 17. In tenebris etiã & ſilẽte luna videre ſcribit Euſtatius. Vix, propter defectum medii, *Creſcent. l.* 10, *c.* 16. Die tamen non videt, propter nimis ſiccam

ficcam & tenuem humoris ſubſtantiam, quæ ad luminis igneam diſſipatur. Sonum edit duplicem, Vnum tou, tou; alterum vocant cucubare. Cum corvis ſummas inimicitias gerit. Scribit *Pauſanias* haſtam noctuæ & cariotas, quæ in palma ad ſimilitudinem palmularum ex auro factæ fuerunt, corvos abripuiſſe. Vulgo obſervatum eſt: Noctuam, ſi nemora relinquat, annum ſterilem præſagire. Ebrioſis ova ejus per triduum in vino data, tædium ejus inferunt. *Plin. Niſus* tempore hyberno in ſylvis cæduis habitat, non ante occaſum, in ſuum latibulum revertitur. Cum viſum intendit in aliquid, nigredo oculorum pupillæ major evadit, quam alias. De hac ave in legibus Salicis legitur, quod, qui eam furatus fuerit, centum & viginti denariis deptehenſus teneatur.

CAPVT XXV.

DE ONOCROTALO
& Rhinocerote.

ONocrotalus magnitudine à ſumma roſtri extremitate ad imos pedes, Spithamas decem exſuperat, *Aldrovando* teſtante. Alæ extenſæ ſpithamas decem perficiunt. Sub inferiore mandibula receptaculum illi ceu uter quidam ejuſdem longitudinis cum ea, longius dependens. Tantæ autem illud capacitatis, ut ingentis ſtaturæ homo ocreatus pedem ad genu in fauces immiſerit, exemerit inoffenſum. *Perottus*, quin parvum in eo repertum Æthiopem, refert *Sanctius*. Erat Mechliniæ octogenarius, & Cæſaris Maximiliani caſtra aliquot annis præcedebat, quaſi locum illis ſignaturus. Poſtea impenſis regiis à quadam alebatur vetula, quatuor ſtipheris in ſingulos decretis dies. Enutritus ab illa annis quinquaginta ſex. In juventa tam ſublimi in aërem volatu quandoque evehebatur, ut hirundine nihil appareret major. *Geſner*.

Vlnæ etiam alarum membrana integuntur, ex qua numero viginti quatuor oriuntur tendines, qui tam tenaciter in eas inserti, ut nullo separentur pacto. Circa Lausannam in Iacu Lemanno semel anno apparere, sese audivisse scribit *Gesnerus*. *Rhinoceros* avis occisa dicitur in aëre & in ipso volatu cum Turcam Christiani acie superabant navali. Caput duorum propemodum dodrantum, cirrhis ornatum nigris, altis, deorsum spectantibus. Rostrum propemodum dodrantes longum, recurvum, instar arcus cujuspiam. Cornu è fronte enascitur, & supinæ rostri parti adhæret magnæ molis Nam prope frontem palmum unum latum est. Videtur esse *Aldrovando* Tragopanada Plinii.

CAPUT XXVI.

DE PSITTACO.

Priscis, unum tantum fuit *Psittacorum* genus: at qui Indias lustrarũt supra centenas colore & magnitudine discrepantes offenderunt. *Vespurius* scribit in regione, supra promontorium bonæ spei, è Psittacis cognominata, in tantum eos excrescere proceritatem, ut brachium in longitudine cum dimidio expleant. *Scalig. Exercit.* 236. unum tantæ magnitudinis se vidisse affirmat, ut clathratæ fenestræ spacium fere impleret: quidam turdum, columbam, passerem, magnitudine non excedunt. Color tam multiplex est ut à nemine hodie sufficienter descriptus fuerit. In fervidissima Æthiopia & ultima India toti albi sunt, in Brasilia rubri, in Calecut prassini, scutulati, purpurei. *Scalig. Exercit.* 59. *s.* 2. Apud veteres virore præcipue insignes erant. Capite & rostro durissimo est. Vnde cum loqui docetur, nisi radio ferreo ictus, non sentit; ligneis ideo non coercetur olathris, & ferreis etiam ab eo periculum. Solus cum Crocodilo mandibulam superiorem movet. Rostrum præterea, quod nulli alii contigit

tigit, qua collo committitur, inferne ſub faucibus apertum eſt. Lingua lata inſtar humanæ, cucurbitæ ſeminis formam repræſentat. Pedum ſpecies cum picis communis. In deſertis *Iohannis Pretioſi* cum ſex digitis inveniri dicuntur. Humano more admovet ori eſcam. Non tantum diſcindit Amygdalas; ſed volutando etiam inter roſtri cavitatem, & lingua ſubigendo, & terendo comminuit, & quaſi mandit, tandem deglutit. Roſtrum illi aduncum in hemicycli formam natura dedit & robuſtum; quod ſit natura ſcanſilis, nec obtineat caudæ pennas, quibus in arborem defixis veſtigium figeret. Roſtro igitur opus habuit, quod velut hamum quendam primum injiceret, mox ſublevaret corpus, tum etiam pedes obſirmaret. Degunt in calidis regionibus: In Pſittacorum regione adeo vili æſtimantur, ut ſinguli gemino denario væniant. Volant ſemper bini, & ne pedes debiles ob corporis deorſum labentis pondus offendant, roſtri robori confidentes, hoc ipſo violentiam caſus frangentes, ſeſe excipiunt. Imitantur hominem, accipiunt verba, & pronuntiant articulatè penitus omnia. Symbolum Apoſtolicum quidam apud Cardinalem pronuntiavit. *Scalig. exercit.* 238. Ad interrogata reſpondet. *Henrici VIII Regis Angliæ* in mare delapſus auxilium implorabat, & viginti librarum promittebat, extractus quatuor denarios dari juſſit. Accenditur, blande attrectatus, libidine, ita ut oſcula figat. *Scalig. exerc.* 236. Si inter lugentes agat, lamentatur etiam. Fæminas Pſittacos nunquam aut rarenter humanas reddere voces, ſcribit *Tiraquel*. Simplicitas eis tanta, ut ad crocitantem Pſittacum, ex arbore, in cujus ramis auceps latet, multitudo ingens convolitet, facileque ſe capi patiantur *Petr. Martyr in Decad. oceani.* Carthami ſemine quod homini catharticum eſt, nutriuntur ac pingueſcunt. Pedibus ſuſpenſi caudam in altum, & caput deorſum ad aquam extendunt. Nidificant in procera arbore ramis tenuibus

vibus ad cacumina pensilem surculum alligant, & nidum ex eo in pilæ forma rotundum, exiguo foramine suspendunt. Ova pro magnitudine ponunt. Aqua pluvia moriuntur. Sacri apud Indos, sed non *Columbi* tempore.

CAPUT XXVII.

DE PHÆNICE ET PICO.

PHænicem *Claudianus* sic describit,

Arcanum radiant oculi jubar, igneus ora
Cingit honos, rutilo cognitum vertice sydus
Attollit cristatus apex, tenebrasque serena
Luce secat; Tyrio tinguntur crura veneno.

Habitare dicitur in Arabia, & primo Heliopoli, quæ Civitas Ægypti, creditur conspectus. Nidus ei ex aromatibus, Cinnamomo nimirum & Cassia prope Nilum: In eo considet, & ventilatione alarum accendit ignem. Ex cinere vermiculus prodit, ex quo pullus. *Oppian.* ne vermis quidē meminit. De annorum numero varie scribitur. Maxime vulgatum quingentorum spacium. Sunt qui assererent, mille quadringentos sexaginta unum interjici. Sed hæc omnia fabulosa. *Pici* habent rostrum acutum, durum, rotundum & robustum ad perforandas arbores: lingua illis longa ad occiput usque extenditur, & super totum capitis verticem ceu in glomum convolvitur, acutissima & in fine cartilaginea. Vescuntur vermibus; cum vero eos venantur, tam vehementer arbores excavant, ut ipsas sternant. *Arist. l. 9 hist. c. 9.* Nidum tanto artificio construunt, ut ligna illa ex quibus inter se consertis constat, manibus facilius separentur, quam ferro dissecentur. Pullos cauda ex ovo exire refert *Plinius*: quoniam pondere capitum perversa ova posteriorem partem corporum fovendam matri applicent. Nunquam saxis insident, ne unguium lædatur acies. Scandunt in subrectum felium modo, & quidem supini. In quacunque arbore nidificaverint, clavus aut

ant cuneus hærere nequit: quin imo ubi insederit, cum crepitu arboris decidit. *Plin.l.* 10, *c.* 18. Existimant eum habere Lunariam majorem, herbam quæ crescit & minuitur.

CAPUT XXVIII.

DE PICA.

Pica singulis fere horis mutat vocem. Humanam non tantum discit, sed & diligit. Romæ audito buccinarum cantu quædam obstupuit, post sibi reddita, optime expressit. *Plutarch.* Deprehensa laqueo rostrum tantum movet, ne, si totum corpus, magis se constringeret. Cum rapæ feruntur proprium illius est cal vescere. A plumis depurgata & exenterata, si in vino albo ad consumptionem ejus & carnis ab ossibus separationem decocta simul cum jure teratur, Solique ita per triduum exponatur, & subtili linteolo oculis applicetur, asperitatem, obscuritatem & ruborem eorum tollit. *Pica glandaria* habet ad alarum latera trāsversales notas cæruleas, quales in nullo fere alio volucrum genere conspicies; hiatum oris tam magnum, ut castaneas deglutiat. *Pica Brasilica* rostrum duos palmos longum obtinet, unum fere latum, ab inferioris partis initio ad superioris extremitatem dimensum. Substantia ejus est tenuissima ad instar membranæ, sed ossea, splendida, cava, auris instar capacissima: est etiam serratum & velut squamulis quibusdam compactum. Pipere vescitur, sed mox incoctum & crudum ejicit.

CAPUT XXIX.

DE PAVONE.

Pavones olim in Europa rari. Hinc cum apud Indos Alexander vidisset, sub pœna capitis occidi prohibuit. At post Athenæi ævo ita abun-

abundabant, ut vel coturnicibus nihilo rariores essent. In Temistana terra viginti, imo triginta aliquando pariunt ova. *Martyr.* Mundiciem ita amant, ut, si dum pulli sunt madefiant, moriantur. *Albert.* Cum refrigeratione ipsis opus est, tum passis pennis & in anteriorem reflexis ex sese suum operiunt corpus, atque ita caloris vim propulsant: sin à tergo ventus spiret, alas paulatim pandunt, unde ab interspirante vento refrigerantur. Agnoscere dicuntur venenosi medicamenti apparatum, ad locumque ubi tales parantur insidiæ accurrere & proclamare. *Ælianus* refert, Pavonem, fascini naturale velut amuletum, lini inquirere radicem, & sub alarum altera retrusam gestare. Patitur languores qualibus infantes torqueri solent, quibus primum dentes erumpunt, estque magnum illis periculum cum primum crista produci incipit. *Pallad. lib.* 1. *de re rustica cap.* 28. Vocem noctu clangosam ingeminantes subinde, pluviam jam jam imminentem significant. Causa adfertur, quod vocis illius obstrepere congeminatio, acutum intus cum calore vocalem spiritum, per arteriam vaporoso aëre imbutam, erumpere testetur. *Mizald.* Caro putredinem non facile capit. Post annum nihil offendit olfactum, nisi quod aliquanto ficcioris ostendatur corpulentiæ. *Antonius Gigas* frustum An. 1592. coctæ, an. 1598 donavit Aldrovando, foraminibus rotundis cribri modo pervium, ex quibus, si leviter quateretur, pulvis excidebat, non aliter, ac ex quibusdam arboribus caries. Saporis salsi & subamari erat. *Aldrovand.*

CAPUT XXX.

DE PHASIANO & Passere.

IN Curiana regione tam numerose capiuntur phasiani, ut duabus aciculis singulos Christianis eo venientibus vendant. *Martyr. l.* 8. *Decad.*

Fride-

Fridericus Dux Saxoniæ ducentos per Saxoniam emissos capi vetuit. In Scandinaviæ locis sine cibo sub nive latitant. *Olaus.* Pennas dum pinguescunt, amittunt. *Passer* Accipitrem tantopere horret, ut impetitus in Xenocratis devolarit sinum. Libidinosissimus fere est omnium avium. Dimidiæ enim horæ spacio vigesies compressisse fæminam visus est. *Scalig.* Venenosa devorat femina citra detrimentum, id vero exilitati venarum adscribitur à quibusdam. Herba, cujus nomen est ignotum in quatuor segetis defossa angulis, à frumento abigi scripsit, *Plin.* Alii rubetam noctu arvo circumferri jubent, priusquam feretur, & vase fictili in medio defodi inclusam: sed ne amarescant segetes ante messem erui debet. Taprobanenses dum in alto sunt mari, passeres, quos ad id ferunt, emittunt, illorumque ductu, magnetis usus ignari, ad propria facile revertuntur. *Acosta.*

CAPVT XXXI.

DE PERDICE.

IN ea orbis parte, cui continens nomen, *Perdices* sunt duplici pulpa, tam conspicua, ut discernatur, tantæ molis, ut ne maximo quidem Comedone una mensa una possit absumi *Gonsal. Oviedus.* Testes earum in venere insigni augentur magnitudine; nulli hyeme apparent. *Arist. lib.* 3. *hist. c.* 21. Salacitas illis tanta, ut, cum desunt fæminæ inter se & cum pullis coeant, cum adsunt, vento à maribus delato, quin voce & superno volatu impleantur. *Plin. l.* 10. *c.* 33. *Arist. l.* 5. *c.* 5. Fætificus autem Spiritus id facere existimatur, quem Ephesius vaporem interpretatur, qui defert calorem elevatum à genitali semine maris, quique susceptus per meatus perdicis, penetrat ad menstruum illius. Pulli illarum moræ impatientes, antequam ova aperiantur, sponte erumpunt, pertusisque ovis, ubi caput

put primum exeruerint, pedesque protulerint, reliquo adhærescente corpore procurrunt, & sibi cibum quærunt. Docilitatem earum *Odoricus de Foro Iulii* ostendit, dum inquit: *In regionibus circa Trapezuntem quæ Pontus olim dicebatur, vidi hominem ducentem secum supra quatuor millia perdicum. Is iter faciebat per terram, perdices per aerem volabant, quas ducebat ad quoddam castrum nomine Thanega, quod à Trapezunte distat trium dierum itinere. Hæ perdices cum Duci ipsarum homini quiescere aut dormire libebat, omnes quiescebant circa eum, tanquam pulli gallinarum. Cum vero sic quiescebat, capiebat de illis quantum volebat numerum, reliquas ad locum, in quo prius erant, reducebat.*

CAPUT XXXII.

DE STRUTHIOCAMELO.

S*Truthiocamelo* caput est anserinum parvum, plumis haud coopertum, pedes bisulci. *Arist. 4 histor.* Propter corporis molem à terra non elevatur; festinantissime tamen interdum incedit, ingruente in alas vento & tanquam vela eas extendente. Certe equitem equo insidentem superat. Carpophagus est. Ossa in breves partes truncata, & lapides avide devorat, sed exspuit; immo & frusta ferri. Quomodo enim illa concoquat, cum nec Leo majoris caloris concoquere possit? Nidum ex sabulo humilem & concavum extruit, & contra pluvias munit. Octoginta amplius ova excludit: sed non uno eodemque tempore ex omnibus pulli nascuntur, suntque ova maxima; utpote capitis infantis magnitudine, plus minus quindecim libras pendentia, durissima, & quasi lapidea crusta munita. Ex illis Solis calore pulli nascuntur. Quidam, quia intueri ea avem viderunt, visu excludere putarunt. Mira vero ejus stoliditas; cum collum frutice occultavit, latere se putat.

CAPUT XXXIII.

DE SCYTHICA AVE, & Tinnunculo.

DE *Scythica ave* ita scribit Aristoteles. Scythiæ terræ incola est avis magnitudine Otidis seu Tardæ avis, quæ duos procreat pullos, & quæ peperit ova non incubatu fovet, sed cõdita in leporina aut vulpina pelle relinquit, atq; ita obvoluta, in summa arbore collocat. Cũ à venatione vacat, custodit ea, contraque ascendentẽ defendit. *Tinnũculus* sive Cenchris colũbis est amicissimus. Hinc rustici ejus pullos singulis fictilibus ollis condunt, stipatisq; opercula super imponunt, & gypso lita, in angulis columbarii reponunt. Hoc illis loci amorem inculcat, accipitres ita terret, ut visum ejus vocemque fugiant. *Columell.*

CAPUT XXXIV.

DE TURDO ET TORQUILLA.

IN magnis olim deliciis *Turdi* apud Romanos. Constat enim ternis denariis, id est, duodenis nummis væniſſe singulos turdos Romæ. Ex uno autem Ornithone quinque millia turdorum eodem pretio divendita fuisse, autor locupletissimus *Varro* atteſtatur. In villa, inquit, materteræ meæ in Sabinis, ad quartum & vigesimum lapidem à Roma, Ornithon est, ex quo uno quinque millia scio væniſſe turdorum denariis ternis ut H. S. sexaginta millia ea pars villæ reddiderit eo anno, bis tanto, quam tuus (Axium alloquitur) fundus ducentorum jugerum Reate reddit. Docilem esse Agrippinæ turdus ostendit. Hic enim omnium imitabatur sermones. Mirum id, si verum, peculiarem turdis surditiem adscribi. Apud *Scaligerum* egregium de eo cantillante extat carmen, quod adjicimus.

Dulce

Dulci Turdille docte gutturillo
Asperas animi levare curas
Cantillans modulos minutiores:
Condito mihi pectoris medullas
Cantiuncula, ut inquietiore
Oblitus veterum miser malorum
Mentis improbus acquiescat aestus.
Da mihi blandula murmurilla mille,
Mille anfractibus implicata: quid sit
Pote eludere vortices charybdis,
O Princeps avium beatiorum?
Quot grato Dominum excitant susurro.
Rex nostrae volucellae vocis almae.
Dulci Turdule docte gutturillo.

Torquilla, Iinx alias dicitur. Linguæ illi aculeus tam acutus, ut humanam cutem haud aliter ac acicula penetret. Ea infra arteriæ summum subit, & super cranium reflexa, prope nares inferitur. Est autem gemina, ubi ab occipitio reflecti incipit, & in sincipite rursus utræque partes conveniunt. Digitorum talis constitutio, ut ubique longior alter cum breviore altero conjungatur.

CAPUT XXXV.

DE VROGALLO.

Vrogallus in altissimis montium versatur jugis, Germaniam & Septentrionalia loca præcipue amat. De ejus coitu portentosa scribit *Encelius lib.3. de Lapid. c.54.* Gallus quippe hujus speciei sperma ex ore coitus tempore in vere excreat & evomit, & voce magna advocat gallinas ipsas, quæ sperma ejectum ore legunt, ac deglutiunt, ac tali modo concipunt. Illas postea gallus comprimit, & quasi ratum facit semen comestum. Super quas gallinas non ascendit, illæ ova hypenemia pariunt. *Olaus Magnus* scribit in septentrione Vrogallos minores sub nive duobus aut tribus mensibus latitare. In Ponto

vero

vero ajunt per hyemem aves quasdam reperiri, quæ neque excernant, neque cum pennæ eis avelluntur, sentiant, neque cum veru transfiguntur, sed tum demum cum ab igne incaluerint. Vix verum. Grygallus major adeo surda est avis, ut ne bombardæ sono abigi possit.

CAPUT XXXVI.

DE VESPERTILIONE.

VEspertilionem *Plato* vocat avem non avem, *Valla* semimurem. Amat cavernas & meatus subterraneos. In Apennini speluncis aliquot millia stabulantur. Formatos pullos parit: nati musculis recens natis sunt similes, glabri plane & nudi, infantis humani instar. Fætus nutrit lacte admotos uberibus, eosque intra tegularum præsertim ejicit hiatus. Hi matris uberibus adeo adhærent, ut nec à mortua divellantur. Illa secundo à partu die ad pastum provolat, & interim devorat secundinas. Interdum è putri materia gignitur. *Frisius* certe ab aëris morbida excretione nasci asserit. Volat alis pellitis, seu, ut *Isidorus* ait, brachiorum membranis suspensus, volatu tortuoso, nec longe à terra. Fessus hamis digitulorum se appendit, quorum rudimenta in mediis alis habent. Volat etiam geminos implexa infantes. Cibus illis culices, muscæ, lardum; succidiam à lacunari suspensam ita exedit, ut in excavata scrobe stabuletur. In regionibus calidis hominum invadit facies. In Dariene novi orbis provincia Hispanos noctu infestavit, gallum & gallinam comprehendit, gallum morsu interemit. *Martyr. Pompilius Azalius* narrat apud Indos Orientales regione quadam tam immanes esse, ut homines transeuntes alis prosternant. Argumentum hujus esse cadavera tota jacentia valle. Contactu vespertilionis Ciconiæ sterilescunt ova, nisi platani foliis in nidum positis sibi caverit. Hederæ odore & suffitu perimi

perimitur. *Ælian. de animal.* Locustæ locum subjectum minime transvolabunt, ubi quis vespertiliones clarioribus arboribus suspenderit. Morsus ejus aqua marina vel alia calente aut cinere fervente, quantum tolerari potest, tollitur. *Strabo* autor est, in Borsippa urbe Babyloniæ, ubi majores sunt quam in cæteris locis, in esum condiri. Sic & in Insula S. Iohannis fervente expilantur aqua, fiuntque quales apud nos pulli deplumati, carne admodum candida. Ab incolis etiam Insulæ Catigan, in mari del Zur sitæ, esitantur, aquilæ magnitudine, gallinæ sapore. *Scalig. Exercit.* 236, *sect.* 3.

CAPVT XXXVII.

DE VVLTVRE.

Vlturi oculi sunt fædi & truculenti, sub gutture spacium palmi latitudine, pilis vitulinis similibus obsitum. *Bellon. l. 2 obs. c.* 1. Venatur in Chyla occidentalis Indiæ provincia pecudes, idque non ab ortu Solis ad meridiem, sed à meridie ad Solis occasum. *Monard. de Arom.* Non nasci quidam mares asserunt, vento tantum concipere fæminas: at id falsum. Visi enim inter Wormatiam & Augustam Trevirorum misceri & ova ponere. *Alb. Mag.* Tantæ autem sunt libidinis, ut accensæ, ubi mas defuerit, inter sese saliant, mutua libidinis imaginatione cōcipiant, vel ipso vi pruritus attracto pulvere, atque ova edant. Vbi prædæ ad alendum sentit defectum, sanguinem ex cruribus suis elicit, hoc nutrit. Triennio uterum gerere, scripsit *Simocatta.* Visus ei excellens. Oriente enim Sole in occasum, occidente in orientem prospicit. Per quingenta millia passuum fætorem percipit cadaverum. *Aldrovand.* Videre elatam avem, ait *Avicenna*, cadavera, exhalationis putris sublatam materiam conglobatam; vento deferri, scripsit *Aldrovandus*; hinc in exquisito perceptionem

nem ſenſu. Vita centum annorum definitur ſpacio. Penna ejus ſi dentes ſcalpantur, acidus anhelitus redditur. Grano mali punici perit. *Plin. l.* 30, *c.* 4. *Ælian l.* 6, *c.* 46.

APPENDIX

ad Claſſem VI,

In qua quædam ex tractatu Michaelis Majeri Medici Nobiliſſimi.

DE VOLVCRE ARBOREA.

SI quis legat in hiſtoriis, eſſe locum in mundo, ubi anſeres innaſcantur, ut poma, arboribus, forte hæſitans de autoris vel ſcriptoris fide dubitabit: Et ſi quis dicat, ab arboribus & vegetabilibus produci animalia, non unius ſaltem generis, ſed diverſi, partim volatilia, partim non; niſi mendacii ſtigmate inuri velit, ſatis habebit negotii, quod dicta demonſtret; quod tamen facile fieri poſſe opinor ex jam ante relatis, ubi culices robori & muſcæ quercui, nec non aliis arboribus ſeu vegetabilibus vermes innaſci, experientia atteſtante, aſſeruimus: Quæ licet minuta ſint, in animalium tamen habentur numero, cum ſentiant & moveantur; Verum primum illud, prout ſonat, non affirmavero; Nam volucres nidos quidem ſuos aliquando faciunt in arboribus, fructicibus, ſenticetis, & aliis vegetabilibus, at quod in iis creſcant pirorum inſtar, prorſus incredibile eſt. Inſula quædam ex Canariis Ferro dicta, abſcondit fontem aquæ dulcis (qua alias tota Inſula caret) in arboribus ex mirabili Naturæ indulgentia, cum certarum arborum folia ex terra vel aëre attrahant copioſiſſime aquam, quam reddunt ſua propria & naturali diſtillatione, & incolæ uſurpant pro potu; Si enim hoc dono carerent,

rerent, tota Insula inhabitabilis esset hominibus & pecudibus, quia nulli sunt fontes, at saltem Oceanus sive salum cingit eam undiquaque: In his magna est Naturæ liberalitas, quæ etiam illis dat aquam, quibus aliæ circumstantiæ denegarunt, veluti & Ægypto, ubi pluvia nulla cadit, Nili inundatione annuatim cōsulnit, nec non aliis regionibus aliis muneribus: Sic quoque Orcadibus insulis, illisque vicinis locis hanc volucrem concessit, quam alibi invenire non licet: Et sane si quis eam in arboribus nascentem quæreret, omnes sylvas pererraret, nec ullam inveniret; ut nec pyratæap ud Ferrenses aquam, cujus inopia terram relinquere coguntur, nec in arboribus crescentem animadvertunt: De hac ave non omnino fabulosa, tamen gravissimi scripserunt Autores, in suis libris ejus mentionem facientes, ut sunt *Hieronymus Cardanus de varietate rer. c.* 36. *Du Bartas* in Septimana sua, die sexta, & 1 die secundæ sept. Verum de locis & modo generationis non omnes consentiunt: *Munsterus Orcades* his volucribus refertas tradit, *Gyraldus* de Hybernia, *Dubertus* de Scotia, quam luturnen vocat, veluti & *Mela* scribit; *Hector Boethius* de Hibridibus idem refert. Quidam ex Gallis de quocunque Mari *Hesperii tractus id intelligit*, dum ita ait: *Avis quædam generatur sine patre & sine matre, sed ex sola essentia simplicis vegetabilis, videlicet in provincia Scotiæ ex arboribus illius regionis: Similiter, inquit, naves confectæ ex ligno dictarum arborum existentes in medio mari easdem aves producunt, & vocantur illæ aves gallice Marquerolle, quæ comeditur facilime: Ejusmodi avis mentionem facit Plutarchus in tractatu, qui incipit, An ovum sit prius gallina?* Hæc ille. Scoti vocant eas Klekgues; alii ita de iis scribunt; *In Insulis Orcadibus in Scotia maritima arbor est, quæ supra amnium ripas enata fructum fert nonnihil anatibus similem, isque cum maturuit, decidit: Quod si in undas cadat, mox animatum enatat ex undis, & volucris est, putrescit vero cum in terram cadit.*

Alii

Alii eas vocant *Bernacas*, veluti in parvo mundi Theatro Irlandiæ aſſcriptæ appellantur, & in hunc depinguntur modum: *Sunt quoque hic volucres Bernaces dictæ per Naturam admirabili prorſus modo contra naturæ ſeriem productæ, anatibus non abſimiles, at iis minores: Nam ex lignis malorum nauticarum in Oceano natantibus primo protruditur aliquod gummi; deinde ex alga (maritimo gramine VVier dicto) illis lignis una cum pice adhærente conchulæ dependent, quæ temporis ſucceſſu alas accipiunt & per aera volant, aut decidunt in aquas & natant: ſæpiſsime vidi* inquit Sylveſter) *Magnam copiam horum Zoophyton ad lignum penſilium, conchis incluſorum eouſque donec volare poſſint: Ex iis nulla ova, ut ab aliis volucribus eduntur, nec ex ovis excluduntur, ita ut aliquibus in locis hæ aves pro piſcibus comedantur, ut pote carnem non habentes, nec ex carnibus productæ. Hector Boethius* hoc miraculum ſimiliter narrat de volucri, quam ipſe Clakis vocitat; *Quod ſi*, inquit *ille*, *lignum in Oceanum circa Hebrides projeceris, ſuccedente tempore vermes in eo naſcuntur, qui corrodunt & excavant illud lignum, ac poſtea formam acquirunt volucrum, inque eam magnitudinem denique accreſcunt, ut inſtar anſerum volent:* Generationem illarum aſſcribit Oceano ab Homero & Virgilio patre omnium rerum appellato: Sed hæ diverſorum autorum deſcriptiones inter ſe, nec cum veritate rei in omnibus conveniunt. Quoad locum, alii Scotiam, alii Hiberniam, quidam Orcades, nonnulli Hebrides aſſignant iis patriam, nec forte falluntur, cum in Oceano inter Scotiam & Orcades, & inter Hyberniam & Hebrides utrobique naſci dicantur. Nec enim exiguo Oceani aut terræ ſpacio id includendum eſt, ſed toti illi tractui maritimo ad extrema Scotiæ & Hiberniæ extenſo appropriandum. De nomine quoque concordant, diverſis enim gentibus diverſimode eas appellari vero conſentaneum eſt: An vero ea vis aſſcribenda ſit ligno ejus regionis, an arboribus, an vermibus ex ligno generatis in conchas tranſeuntibus,

bus, hic non injuria quæri possit, veluti ante citati in has opiniones sunt distracti? Sed nos ex his nulli assentiri possumus: Si enim *ligno soli inesset eá virtus*, quidni & lignis ejusdem speciei pro malis navium usurpatis quibuscunque in locis adesset? quod tamen experientiæ reclamat, veluti & illud, quod naves ex eo ligno confectæ in medio mari eas aves producant. Quis enim unquam hoc audivit in Gallia aut Germania sive etiam Anglia factum, etiamsi portus harum omnium frequententur ab incolis Scotiæ & Orcadum maritimis? *Nec arboribus vegetantibus ibidem hoc acceptum referendum est*; quia illæ non ferunt volucres sed fructus suæ speciei convenientes: Quod si decidantur, & alteri usui accommodentur, deinde in Oceani aquas ibi locorum projiciantur, ut putrescant cariemque sentiant, hoc est, quasi emoriantur quoad primam earum vitam & in materiam communē ligneam convertantur, tum hanc novam generationem animalium incipit ex influxu cœli, Solis calore operante: quomodo enim id quod vegetat, produceret animal volatile instar anseris? An non quælibet arbor cognoscitur ex genere sui fructus boni vel mali, nec non speciei suæ debiti? Et vice versa, an non quilibet fructus aut fœtus testatur de genere sui parentis, ejusque speciei? Imo, non gestant arbores pisces, nec mare dat arbores: In sylvis lepores, in verbis quære lepôres, non contrario modo. Vegetabile igitur genus nō miscetur animali, nec hoc illi in generatione; quodlibet manet in sua tribu, quam non egreditur, nisi forte Natura, putrefactionis beneficio usa, levicula in vegetabilibus (ut ante tradidimus) producat animalcula. *Qui putant ex vermibus, metamorphosi quadam, fieri aves, nec illi verisimilem sententiam, meo judicio, dicunt*: unde enim conchæ ex Cosso? At hæc ita intellecta velim, ut quod de singulis solis negarim, de omnibus conjunctis facile concesserim; *Quia vero hanc rem non ex auditione cogn ove-*

gnoverimus, sed oculis testibus supra 50 (*fere centenas*) *viderimus ejusmodi conchulas, iisque apertis fœtus avium exiguos veluti ex ovo mox prodituros, cum omnibus membris avi ad volandum necessariis notaverimus & in manibus habuerimus, non erit omittendum hoc loco exactissimam earum descriptionem ponere: quæ sic habet.* Si quando malorum nauticarum pice illitarum portio in aquas eas Oceani in extremis partibus Scotiæ, non procul ab Orcadibus aut Hebridibus deciderit, ibique aliquandiu jacuerit, cariem non solum sentit à vermibus intus generatis, sed quoque ab alga seu gramine marino undiquaque tegitur; Ejus enim graminis ibi est magna copia, quod omni ligno facile adnascitur, præsertim si piceam resudet pinguedinem, veluti mali nauticæ, quæ sunt abietes vel piceæ, resina picis sua natura abundantes, ac deinde in usu navium eadem imbutæ, ut nimirum carbasa veloci motu sursum vel deorsum duci trahique possint, ne alicubi firmius adhærescant. Fert autem mare in fundo littorali hanc algam majoris vel minoris longitudinis, unde certo tempore emergit, sursumq; fertur in superficiem aquæ, fluctibus eam quasi evellentibus aut demetentibus. Hæc ut in aqua nata, non facile putrescit, salinæ naturæ multum apud se habens. Ideo in Northollandia, aliisque multis locis ex eo gramine faciunt vallum munitissimum adversus impetum Oceani, ita ut remedium ab eo petatur, à quo morbus vel damnum infertur. Lignis itaque dictis malorum hac alga circumtectis, quæ se insinuat in foraminula à carie relicta, successu temporis ab altera parte cujusque graminis crescunt conchulæ exiguæ, quæ sunt subalbæ vel onychini sive unguis manuum coloris, & in forma, cavitate, & oblonga figura ungui minoris digiti valde similes; quarum duæ si conjungantur invicem, ita ut probe cohæreant, supremis partibus magis acuminatis, accipiunt algæ extremitatem, & sunt firmiter clausæ latioribus; quæ postea

postea aperiuntur,ut fructus maturatus sua sponte excidat ad volatum. Hac ratione mille, plures vel pauciores conchulæ adhærẽt singule singulis graminibus ad extremitates, quæ, ut dictũ, altera extremitate alligantur lignis picatis tanta copia, ut lignum vix videri possit. Gramina autem illa vix excedunt 12 digitos transversos sua longitudine & sunt firmioris ligamenti, tanquam essent ex corio. Aliquando sunt longiora & ad pedes aliquot extenduntur. Hæc est tota descriptio externa. Nihil enim videtur nisi portio mali nauticæ foraminibus cariosis excavatæ, quibus undiquaque inseruntur gramina marina, ad extremitatem alteram habentia conchulas unguis minimi vel annularis digiti humani figura & colore. Intus vero si conchæ aperiantur, apparent fætus illi exigui, veluti pulli avium in suis ovis, qui habent rostrum, oculos, pedes, alas, etiam pilositatem incipientium pennarum & reliqua omnia Embryonis volucris membra. Prout fætus crescit, ita & conchæ seu tegumenta eorum, quemadmodum in aliis omnibus ostreis, conchis, cochleis, testudinibus & his similibus domi portis contingit. De nutrimento quæri posset, unde illud acquirat? Respondeo, veluti reliqua hujusmodi Zoophyta, partim ab aquæ parte dulciori, vel etiam veluti conchæ margaritiferæ & ostrea, à rore, pluvia, partim à ligni cariosi viscosa pinguedine, seu oleosa substantia, pice seu resina: Hæc enim per gramina illa intermedia, tanquam per venas umbilicales, fætibus suppeditatur in nutrimentum; dum lignum illud per fluxus & refluxus Oceani hinc inde in aquis natat. Nec enim fieri potest, ut in sicco illud manens easdem conchulas producat. Hujus rei exemplum est in locis maritimis, ubi conchæ illæ nigri tegminis semper captantur, adhærentes lignis in aqua positis, ut pontium fundamentis ligneis, navibus submersis. Adhærent autem lignis, filamentis quibusdam pilosis seu muscosis vel etiam alga.

Vnde

Vnde apparet nonnihil viſcoſæ humiditatis conferri conchis cuicunque ligno (etiam querno) adhærentibus ; multo magis abietino reſinoſo , ex quo conſtant mali nauticæ. Hoc enim lignum calidius eſt, quam quernum, & ideo aereæ viſcoſitatis multum poſſidet, unde ignem facile corripit , & ubi vulneratum fuerit , reſinam oleoſam ex vulnere emittit adhuc virens; ſiccum vero ſub aquis manens facile qnoque putreſcit ; quercus econtra , quia frigidæ & ſiccæ eſt naturæ,reſiſtit diutius putredini , & ſub aquis lapideam fere acquirit duritiem.

Si quis conſideret diverſitatem & copiam immenſam piſcium ſeu animalium, quæ in Oceano ac maribus paſſim naſcuntur , non poteſt non fateri Elemento aquæ ineſſe miram fæcunditatem, quod producat non ſolum animalium maxima, veluti cetos (quorum nonnullos ſexcentorum pedum longitudinis , & trecentorum latitudinis intraſſe in flumen Arabiæ teſtatur *Plin. lib.* 32.) ſed etiam tantam abundantiam & varietatem, ut 176 genera ſaltem in mari viventium idem autor recenſeat,exceptis fluviatilibus. Admirari in primis liceat concharum marinarum pulchritudinem & diverſitatem tantam,ut meminerim,me *Roterodami* apud Clariſſimum virum *Petrum Carpenterium* , An. 1611, vidiſſe forte mille earum formas tanta copia , ut magnam cameram illis, tanquam pretioſis theſauris & ſpectandis naturæ miraculis ,, inſtruxerit & exornaverit. Has eſſe luxuriantis naturæ inſignia , quibus ingenii ſui ubertatem atteſtari velit , non eſt dubium. Ad decus enim & ornatum mundi potius ea ſpectare , quam ad neceſſitatem hominum dixerim , in quibus & formarum & artificii varietas affectata videatur. Inde quoque Oceani fertilitatem miram deducere poſſumus , ut qui terris in animalibus & Zoophytis generandis non ſolum non cedat , ſed quoque anteferatur ex Naturæ benignitate. Quod cum animadverterint antiqui;Neptuno,

ptuno, qui Oceano præesse statuebatur, innumeros fere liberos asscribunt ex diversis Nymphis pellicibus natos, inter quos est Triton & Protheus, quorum ille concham inflans tubicen est Neptuni patris, hic in varias formas, ignem, serpentem, & in his similes mutatur, non obscuro documento, Oceanum esse variarum formarum productorem. Hisce causis moti fuere illi, qui hujus quoque volucris Orcadiæ generationem soli Oceano asscripserint, tanquam fæcunditatis & rerum diversitatis autori: verum quam recte id fecerint, videndum erit. Conchas varii generis pulcherrimas ab eo produci non negamus, sed ex Naturæ omnipotentis instinctu & influxu, ita ut saltem domicilium & materiam rebus generandis præbeat Oceanus, non autem formam ac causam efficientem. Pisces quotquot sunt, paucis exceptis, ex seminibus aliorum generantur, secundum Naturam, de quibus hic nihil in dubium aut quæstionem vertimus. An vero tot conchæ ex semine suorum parentum quoque oriantur, sive non, dubitare licet. De volucri prædicta, quod non fiat ex ovo (ut solent aves) nec ex semine, constat. Vnde igitur? an ex Oceano, aut num causa Oceano imputanda? Minime. Etsi enim locus dicatur generare locatum, hoc tamen intelligendum est de matricibus, quæ sunt generationis causa sine qua non, non autem efficiens, multo minus, formalis, materialis, aut finalis, & non de quocunque continente generali. *Vt autem hujus mirifici animalis naturam exactius scrutemur, quatuor illa causarum genera percurremus, nil dubitantes, his, ut decet, perlustratis, Quid, cur, & unde sit, facile constiturum.* Efficiens itaque *hujus generationis est calor tam externus, qualis à Sole diffunditur in hæc inferiora, quam internus, in materia putredinalis*: Sine calore enim nulla fit naturæ generatio, quæ eo tanquam præcipuo utitur instrumento, quo homogenea congregantur, heterogenea separentur, membra & viscera in animalibus formentur & dispo-

disponantur suo ordine & figura. In artificialibus, quæ fiunt hominum industria & arte, sunt varia organa, utpote manus,* quæ organorum organum non immerito dicitur, malleus, incus, lima, vel securis, terebra, & his similia, quibus opera mechanica perficiuntur. In naturalibus saltem unus est calor, ut instrumentalis efficiens, & movens illum est Natura, ut in iis artifex: Calor externus internum in actum ducit, sine quo hic inefficax foret & quasi torpore conclusus in materia; quemadmodum etiam in vivis quibusdam animalibus apparet, quæ ingruente hyeme ac deficiente calore externo, ipsa veluti sopore detenta, & quasi mortua delitescunt, veluti sunt hirundines, ranæ, muscæ, & id genus alia; quamprimum vero solares radii aquam & terram calefecerint, mox apparent hæ omnes, vitam suam Solis calori debentes bestiolæ: quarum quoque in æstu majori major est efficacia volatus & coaxatus, ceu constat ex muscis & ranis. Quantum ad calorem, Sol magnum mundi lumen ejus pater est, eumque mittit in terrena omnia quæ vivificat & illustrat. Vnde dicitur, quod Sol & homo generent hominem, nempe per spermata media; alias quoque absque mediis illis procedit, utpote in iis, quæ ex sola putrefactione generari superius recensuimus. Dum enim calor externus Solaris vel etiam Elementaris ambit aliquod mixtum corpus, in quo sit calor naturalis inclusus, hic ab illo excitatur, movetur &, ad operandum suas actiones acuitur, veluti patet in ovorum exclusione tam per artificialem calorem furnorum, quam naturalem gallinarum. In his calor naturalis latet, videlicet in vitellis, qui per externum irritatur & movetur, ita ut Elementorum circulatione factâ aqua in aërem, aer in ignem, ignis in terram, terra in aquam mutetur, & pulli membra & viscera a calore naturali disponantur & fiant, qui est præcipuum agens internum. *Causa materialis* in hoc generando fætu

anserino est *viscosum illud subjectum ligni dicti abietini , sive resina oleosa & picea substantia* , in quam operatur calor externus Solis & internus putredinali auctus: Hæc materia etsi sit exigua, valde tamen primum rudimentum huic Embryoni præbere potest, qui deinde nutritur Oceani substantia viscida , veluti ostrea & alia concharum genera crescunt & augmentantur : Nec vero ipsa dura lignea substantia , nec graminea , quid materiæ illi præstat , quarum illa ut continens, hæc ut transmittens veram materiam animadvertitur. Vt enim nec matrix, nec vana umbilicalis in generatione hominis quicquam materiæ præstent , sed ut instrumenta necessaria requiruntur alias, sic quoque hic sentiendum de ligno & gramine marino. Aliqui volunt ex vermiculo in putrido ligno enato , ut dictum , transmutationem quandam fieri , eumque materiam huic generationi primam ministrare , quorum sententia tamen recipienda non est; cum vermiculus ille nec ad extremitatem graminum prodire nec sibi conchas fabricare possit, sed oportet, ut illud vitæ suæ initium capiat in dicto loco extremitatis graminis, nec aliunde eo affluat, ita ut migret de loco ad locum animali motu antequam essentialem suam formam recipiat. *Plinius* de Pinnothere pisce scribit, quod ei tanta sit solertia , ut se inanibus Ostrearum testis recondat , & cum accreverit , migret in capaciores. Tale quid velle imaginari de cosso illo, seu vermiculo lignum exedente , cum rei ipsius natura non convenit. Materiam vero illam resinosam vel piceam communicari posse extremitati propendentis graminis non est dubium , quod naturæ tamen artificio, nec ad sensum hominum perceptibili , fieri necessum est, veluti alias natura in omni generatione secretis viis & mediis utitur , quæ magis per rationem, quam oculos indagantur. Quis enim vidit , quomodo cor in generatione animalis primo fabricetur , quibus fibris & venulis ibi natu-

natura, ut instrumentis utatur, quomodo & per quæ media hoc fiat, factum reliqua viscera disponat & faciat ex materia seminali & menstruali? Nemo adeo Lynceus inventus est, ut sensu hæc, dum fierent, penetrarit, cum vero facta fuerint, ratione ita esse quilibet æstimare potuit: Sic nullus perfectissime scire poterit, quomodo hæc materia, quæ prius fuit in ligno humidum radicale, transeat ad extremas partes illius graminis marini, ibique formam suam acquirat; nihilominus constat postea hoc factum esse. Nec vero id erit adeo difficile, cum per continuata gramina facilius illa materia usque ad extremitates illorum fluere possit, quum per nulla intermedia corpora.

Sed majoris ut difficultatis, sic operæ est pretium indagare *hujus admirabilis ortus causam formalem seu seminalem*, quæ cum in seminibus præhabitis non contineatur (hæc enim nulla hic habentur) necessarium omnino est, quod aliunde influat materiæ præter communem generationis modum. Nam semina, quæ ab utroque animalium sexu conteruntur, & in coitu miscentur, sunt tanquam thecæ & vaginæ virtutis formatricis & spermaticæ, quæ format materiam præjacentem spermatis vel sanguinis in essentialem formam convenientem illi speciei, cujus sunt semina, quocunque modo mista vel in actum producta. Vis autem illa naturæ est benedictio à Deo creatore ei concessa in verbo crescite; quod verbum nunquam inane ut fuit, sic nec erit, donec mundus constabit. Dixit Deus, & omnia quæ dixit, facta sunt valde bona; in se ipsis principia multiplicandi suam speciem continentia, ubi individua pereant. Cœlum cum suis stellis ab initio ad finem perdurabunt, & elemēta integra, aer, aqua, & terra: sed ex his composita, ut intereunt, sic per multiplicationem seminis redeunt, non quidem eadem numero, sed specie, non forma externa, sed interna & essentiali: Verum cum Deus hanc

propagationem Naturæ ſublunari commiſerit,atque hæc mediate procedat ſemper, quamvis in hoc generando fœtu viſibilia non adſint ſemina, à quibus forma materiæ ſuppeditetur, quocirca naturæ & rationi congruum eſt, formam tamen aliunde in materiam profluere, ne quid ex nihilo poſt primam creationem fieri contra Dei voluntatem videatur. Nihil enim ſeipſum efformat & ſuiipſius cauſa eſt,præter æternum & infinitum Deum; cætera omnia ex nihilo quidem facta ſunt ab illo; at non à ſeipſis,nec propagantur ex nihilo, nec à ſeipſis, ſed per media naturæ præſcripta. Plato ideas conſtituit univerſales cujuſque ſpeciei generabilium in certo loco fixas, unde deſcendat vis formatrix ad cujuſlibet ſpeciei individua formanda ſeu generanda. Quæ opinio pulchra vel jucunda quidem eſt, at veritati reclamat. Nullæ enim ſunt, vel eſſe poſſunt ſubſtantiæ univerſales extra intellectum, at ſaltem individua, quæ, quod non habent, dare nequeunt, aut quod dant, non ſemper ipſa poſſident. Natura eſt in omnibus rebus ſeu individuis univerſim perfuſa, quæ tamen in ſingulis ſubjectis operatur ſecundum ſubjectorum conditionem & requiſitum, quod verum eſt in omnibus ſemina habentibus, cum illa ſint ipſa ſubjecta & vaſa naturæ, in quæ operatur. Sed jam quæritur, quomodo ea vis ſeminibus imprimitur & unde, an ab ipſa natura? quod ſi verum, Ergo ex qualibet materia facit, quid velit, cum cuilibet materiæ formam, quam velit, imprimere poſſit; Et deinde quomodo natura in hoc animali,quod nullum ſeminium viſibile præſuppoſitum habet, generando procedat, & in ſimilibus aliis ex putredine ſola natis? Vt in homine eſt vis cogitativa ſeu imaginativa, quæ fit ſubtili quodam artificio imaginum in cerebro conceptarum à ſenſuum organis incipiendo & ad interiora cerebri loco motive procedendo; abſque vero loci mutatione,cœlum,longiſſime diſtantia,quæ olim

visa, cogitata aut facta sint, rememorando; ita in Sole & cœlo, ipsique affixis stellis consistit quædam virtus imaginativa, non passiva, ut in animalibus, sed mere activa, quæ loco motivæ inde profluit ad sublunaria, & communicatur certis subjectis, utpote seminibus individuorum, & hæc est forma omnis generationis inceptrix & auctrix, essentiam cuilibet rei communicans, ut sit talis & non alia. Hæc vis est primum movens, fabricans suum subjectum, velut architectrix, & constituens sibi domum, in qua habitet, quam gubernet ad eum finem, cui à natura artifice assignatur. Illa est virtus spermatica, quæ residet in corpore spermatis, sine qua hoc est sterile & inane, nec ullam generationem promovet; Hæc si evanescat tempore, vel contritione sui continentis, nullus inde fructus sequitur, ut patet in frumentis, quæ si senescant, aut in farinam redigantur, se propagare amplius nequeunt. Aut cur hæc potentia in eo corpore residet potius, quam in alio, nec mox perit? Respondeo: Non alia hic quærenda aut danda causa est, quam quod natura his mediis gaudeat, & eam virtutem concluserit, ne abire possit, si naturæ sit obediens; quam, si voluisset, aliis subjectis indidisset. Admirabile est, quod spiritus animales nervis in homine contineantur, nec ex illis abeant in auras, & quod iisdem nervis compressis à transitu impediantur, unde stupor & paralysis ad tempus toti brachio vel pedi accedit, quæ spiritibus per nervos succedentibus mox tollitur. Eundem ad modum virtus ea imaginativa cælestium, corporum, inprimis Solis, si individuis quibusdam subjectis seu spermatibus rerum immittitur, naturaliter manet in illis ad naturæ nutum & libitum. At ubi semina nulla adsunt, tum eadem virtus cæli communicatur materiæ cuidam certæ immediate, veluti in hac generatione, subjecto illi viscoso & pingui, de quo in præcedentibus, tanquam de materiali causa diximus; Sunt enim

duo in singulis spermatibus, materia elementalis, & forma astralis, quarum ultima perire potest, materia & forma externa integre permanente; nihil autem generari ex materia, forma astrali perdita. Materia in hac generatione tempore prior est forma, & eam recipit influentem, quamvis antea neque omnino aliqua forma orbata sit, ut de materia prima intelligi possit, sed subsequens forma priorem si non tollit, tamen perficit. Verum quæri posset, cur hæc vis formalis, exempli gratia, formandæ volucris, non omni materiæ aut cuicunque immittatur, cum absque vasis certis seu corporibus spermatum ea recipiatur? Respondeo; ea materia ita præparata in ligno tali & non alio, inque loco dicto & non alio, vicem seminalis corporis præstat, cujus qualitates cum non insint alteri, hinc neque aliud subjectum ejus virtutis formalis certæ & determinatæ capax est. Hujusce imaginationis seu influentiæ cœlestis passim exempla sunt obvia, nempe in quibusdã locis Comitatus Mansfeldici, ubi mineræ æris in lapide scissili exprimunt omnis generis pisces, eorumque formas, qui in proximo habentur lacu: quemadmodum & dentes, cornua, integros leones à natura formatos in speluncis subterraneis, & aliis videre licet. In succino quoq; quod fluctibus marinis in Borussia ad littora Insulæ Sudaviæ, nunc dictæ, ejicitur, varię formæ muscarum, culicum, araneorum, papilionum, ranarũ, lacertarum & aliorũ animalium apparent non quidem reipsa, sed ex sola imaginatione cœli illis subjectis impressa. Si enim per incisionem aut fractionem eæ quærãtur, vacua esse spacia sic colorata ex naturæ lusu invenientur; nihilominus omnia membra & particulæ adeo sunt ad vivum expressæ, ut quis juret, revera animalcula talia fuisse iis materiis recondita, forte tum, cum gummi adhuc liquidum fuerit succino involuta; quod tamen longe aliter se habet, cum nihil terreni aut non pellucidi in

illis

illis figuris concavis reperiatur, quod tamen secus fieri deberet, cum substantia corporea evanescere nequeat, remanente ejus sola forma superstite. Adhæc si animalcula talia in gummeam ejusmodi substantiam, ut est terebintina vel resina, incidisset, alæ vel pedes eorum inviscati apparerent, & non integre extensi aut directi, quod hic non ita fit, sed omnia integra videntur, veluti per Cristallinam pelluciditatem. Deinde si ex arboribus illud in aquam decideret, arbores illæ non essent ignotæ. *Plin. lib.* 37. *c.* 2. & 3. de succino tradit hoc modo: *Pytheus*, inquit, *Guttonibus Germanicæ genti accoli æstuarium oceani prodidit Mentonomon nomine, spacio stadiorum sex millium. Ab hoc, diei navigatione, insulam abesse Abulum. Illo vere fluctibus advehi succinum, & esse concreti maris purgamentum; Incolas pro ligno ad ignem uti eo, proximisque Teutonis vendere. Huic & Timæus credidit, sed Insulam Baltiam vocavit. Mithridates in Germaniæ littoribus esse Insulam ait, vocarique eam Oseriĉtam, cedri genere sylvosam, inde defluere in petras. Certum autem est gigni in Insulis septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari glessum, itaque & à nostris unam insularum ob id Glessariam appellatam, Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente, Austraviam à barbaris dictam. Affertur à Germanis in Pannoniam maxime Provinciam: Inde Veneti primum, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, proximi Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum. Sexcenta fere millia passuum à Carnunto Pannoniæ abest littus illud Germaniæ, ex quo invehitur, percognitum nuper. Vidit enim eques Romanus missus ad id comparandum a Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui hæc commercia & littora peragravit, tanta copia invecta, ut retia arcendis feris podium protegentia succinis nodarentur; arma vero & Libitina, totusque unius diei apparatus esset è succino. Maximum pondus is glebæ attulit* 13. *librarum.* Hæc Plinius. In succino vero utpote pellucido, ea figura incorporea ex imagitione cœli infusa, facile apparet, in aliis opa-

cis corporibus non item: Vti nec in materia ligni dicti, cui non solum figura avis, sed etiam vis naturalis spermatica eam formandi, nutriendi, augmentandi, & in vitæ functionibus conservandi, ut in aliis avibus, implantatur. Cum vero non ex traduce seminis aut ovi propagetur, nec semē nec ovū relinquit, ne plus alteri det, quam acceperit à natura: Si enim ova generaret in pullos exclusibilia, ipsa quoque inde prodiisset, quorum neutrum vero applaudit. Quemadmodum enim mulus non est natus à mulo, sed mixto genere equæ & asini, sic nec gignit mulum, sed sterilis permanet, ita & dicta avis. Apes ex vermibus nascuntur, vermes in favo ex melle ex naturæ mirifica operatione, licet absque sensibili seminis corpore, non tamen absque virtute seminis per apes favo impressa, cælitus primum recepta. Nec vero possibile est, has virtutes spirituales & efficacissimas à nudis Elementis prodire, aut sola propagatione cum materia seminis, quæ ex alimento & sanguine fit, extendi in infinitum posse, absque sui diminutione, cum animadvertamus, Elementa fere esse mortua & saltem receptacula materialia virtutum formalium, & materiam seminis ex iisdem Elementis suppleri indies & coacervari. Ideo necessum est, quod quotidie affluat vis formalis in semina formata, vel in eorum defectu, in materiam à natura præparatam per putrefactionē, vel alias operationes. Vnde *forma hujus mirabilis fœtus facile deducitur, quod nēpe sit virtus cœli aut Solis imaginativa active infusa materia viscosæ ligni illius in illis locis ita per putrefactionē dispositi, ut eam vivificet & in novā speciem Zoophyli seu volucris in concha conclusæ promoveat*, quę ubi deciderit in aquas natare & volare pennis accretis possit. *Finalis autem causa est communis Ornatus mūdi, Naturæ admirabilitas & varietas, utilitas hominum accolarum , inprimis Dei Opt. Max. providentia, omnipotentia, & clementia*, quæ ex hac creatura æquæ, ut ex aliis humano generi innotescunt, dum annum

annum coronat ſuis dotibus & orbem terrarum diverſis creaturis, ut longe potentior ille in creando & producendo varias animalium ſpecies fuerit, quam nos habiles ſumus in exprimendo, nominando, aut cognoſcendo illas. Satis ſit nobis aliquam Dei magnalium partem vidiſſe aut luſtraſſe, cum non omnia capere homini mortali ſit poſſibile, nulla vero velle conſiderare belluinum ſit.

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS,

CLASSIS SEPTIMA:

In qua

QVADRVPEDVM
Admiranda.

Seneca l. 3. de Ira. cap. 30.

Frivolis turbamur & inanibus. Taurum color rubicundus excitat, ad umbram aspis exurgit. Vrsos leonesque mappa proritat. Omnia quæ natura fera ac rabida sunt, consternantur ad vana. Idem inquietis & stolidis ingeniis evenit: rerum suspicione feriuntur.

SYLLA-

SYLLABUS CAPITUM CLASSIS SEXTÆ.

CAPUT

ADMIRANDA QVADRVPEDVM.

CAPVT I.

DE ALCE ET ARIETE.

ALce fera in Scandinavia quadrupes est, subcinericii æstate coloris, hyeme ad nigredinem vergit, cornua scabellis idonea, duodecim librarum pondere singula, duorum pedum longitudine. Labrum ei superius adeo propensum est, ut nisi in posteriora recedens vestigia, pasci nequeat. Morbo infestari sacro scribunt, dextri posterioris pedis ungula, auriculæ sinistræ immissa, levari. Retinet eandem virtutem, si libidine turgenti, mense Augusto, vel Septembri absciderис. Celeritas laudatur, tantum enim die emetitur, quantum triduo equus. Nec leve robur est. Fortissimus quippe anterioris pedis, mors venatoris, ictus. *Aries* per sex hybernos menses, in lævo latere capit quietem, dextro ab æquinoctio verno incumbit. Id Ælianus prodidit, negant lanii. In Tartariæ regione Camandu vix asinis minores, triginta librarum pondus cauda æquat, visus in Regis Arabum ædibus, cujus ad quadraginta ascendit. *Vartom.* Frigido temperamento id adscripsit *Cardanus.* Cum cætera ossa extendi nequeant, propria ne obruatur pinguedine, humorem in caudam transmittit.

CAPVT II.

DE ASINO.

TAm pulchri in Persiæ regno *Asini,* ut unus triginta auri vendatur ponderibus; apud Pygmæos, nostrorum arietum æquant magnitudinem, *Paul. Venet.* In Ægypto tanta tollutariorum

tariorum velocitas, ut quadraginta passuum millia, uno sine noxa absolvant die. *Scalig.Exerc.*217. *s.* 1. Parce mergit os, dum bibit. Timor in causa *Cardano.* Ingentem enim aurium dum conspicatur umbram, ne madefiant, veretur. Reperti apud Afros, qui non biberunt. Mingit, ubi minxisse alium viderit, aut super fimum. Natura enim segnes odoris acrimonia extimulat. *Cardan. l.* 10. *subtil.* Abrosa ab asino vitis palmite, feraciorem provenisse vindemiam, dedit observatio. Rei monumentum Naupliæ spectabatur, ubi lapideus asinus grata posteritatis memoria dedicatus fuerat. Fertilem hortum, in cujus medio, ejus calvaria, scripsit *Vadimonius: Aldrov. l.*1. *de quadr.c.*2. Depastos cicutam somnus corripit in Hetruria, ut non tantum stupidi, sed & mortui videantur. Fraus inde ad rusticos. Nam multoties semiexcoriati, cum terrore resurgunt. *Mathiol.in Dioscor.* Ruunt in stabulum oves, stabulo asinorum si incluseris: percussus vero à Scorpio, si super asino rectus desideat, ad caudam, pati pro se asinum cogit. Signum; quia pedendo moritur. *Merula.* Lac illius in laude. Poppæa certe Domitii Neronis conjunx, quingentas secum per omnia trahens fœtas, balnearum etiam solio, totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutim credens. *Plin. l.* 15. *cap.* 40. Bathylis Cretensis, phtisi correptus, imperato asininæ carnis esu, restitutus est. Cæterum sunt in Scythia, quorum cornu Stygis continet aquam, ferrea etiam transmittentem vasa. In India unicum gerunt in fronte cornu quidam. A morbo præservatur ex eo qui biberit: quin pestilentis si quid assumtum est, potu excernitur. Robur illis tantum, ut equorum in cursu disrumpant latera. Mirus & is erat, qui inter Regis Assyriorum ad Ferdinandum Neapolitanum dona. Miraculoso enim pilo, virgato corpore, diversis coloribus, & paribus lineis. *Pontan. de Magnificent.*

CAPUT

CAPVT III.

DE APRO & ARCHOPITECO.

IN Creta nulli *Apri*; in quadam novi orbis parte, noſtris minores. Caudæ illis tam breves, ut abſciſſas Hiſpani putarent, ſolipedes etiam anterius, poſterius biſulci. In quibuſdam Scandinaviæ locis, duodecim ſunt pedum longitudine. Regulus Salvimontis ingentem habebat, quem cum hero & canibus, ad cornuum concentus venatum exiviſſe tradit *Scaliger*. *Archopitecus* animal eſt in America, corpore ſupra modum deformi, Haüt vocant incolæ. Magnitudo illi Cercopitheci, venter ad terram demiſſus, caput & facies infantis, ejuſdem captus imitatur ſuſpiria. Terni pedibus hærent ungues, quatuor longi digitis, magnis Cyprinorum ſpinis ſimiles, his per arbores repit. Cauda tres digitos longa eſt. Vivi hominis carnem nunquam deguſtaſſe viſum, ſolis foliis, quæ Amahut vernacule vocant, vivere exiſtimant. Hominem deamat manſuetus, humeros ſubinde aſcendens. Sub dio retentum, nunquam madefactum, reliquit *Thevetus*.

CAPVT IV.

DE BOVE.

IN extrema quadam Aſiæ provincia, inter extremos Indiæ montes & Cathajum, albi nigrique naſcuntur *Boves*, equina cauda, ſed piloſiore & ad pedes uſque protenſa. Pili ejus ſubtiliſſimi plumas referunt,& poſcunt precium. *Venet*. In Hiſpaniolam adducti, tantopere creſcunt, ut Elephantibus hyperbolice æquentur. *Petr. Martyr in Decad.* In his oris, in quibus hæc ſcribimus, pondus ſedecies centum librarum excedere interdum teſtatur *Guicciardinus*. 2970 librarum unum Leydæ vidimus. Ptolemæus vero

11 unius

II unius habuit cornu, quod tres capiebat amphoras. Gravidæ, in dextro, ut fertur, ſemper gerunt ſinu, gemellos etiamſi conceperint. At qui ex Charadro fluvio, non procul à Patrenſium Vrbe bibunt, mares ut plurimum pariunt, fiet idem, ſi tempore coitus, vinculo ſiniſtrum exceperis teſtem, vel ſpirante Borea præparaveris congreſſus. *Pauſan in Achaicis.* Nam ſi dextrum, vel Auſtro, fœminam dabunt. Vaccæ per æſtatem fœcundiores, pluvioſæ hyemis ſunt indices. Nec enim poteſt fæcundum animal genitali ſcatere humore, niſi cæleſti commoveatur influxu, *Albert.* Nimis interdum ferociunt. Anno quippe 1551 in Rhetia inter Duriam & Velcuriam, ex duobus in pratum eductæ pagis, tantum inivere certamen, ut non niſi viginti quatuor ſopiri potuerit cæde. *Geſner. de Quadrup.* Inflantur interdum plenitudine: ad cujus curationem incantatione utuntur, in nomine Patris, Filii, Spiritus ſancti veſicam nominantes. Narratur de Pythagora, eum, bovem prope Tarentum aliquot inſuſurratis verbis, ita reddidiſſe manſuetum, ut & fabacea abſtinuerit ſegete, & de rureſtri colono, urbanus ambulator factus, Tarenti conſenuerit placide, de manibus hominum victitans. *Cælius.* Fimi bubuli ſuffitus libera à muſcis & araneis ſervat alvearia: ſanguis vero vaccinus, vulneri infuſus, ſiſtit ſanguinem; ſtercus etiam aridum uſtum tribus cochlearibus potum, hydropicos juvat.

CAPVT V.

DE BISONTE ET BONASO.

Biſon animal eſt majus bobus, gibboſum, latiſſima fronte (duo enim vel tres inter cornua conſidere poſſunt) & criſpa villis moſchum redolẽtibus. Caro ei æſtate pinguiſſima, at fœtore allii, quo victitat, vitiatur. Robur ingens. Nã & equum & ſeſſorem cornibus ventilat. Sangui-

nem habet, plus quam purpurei coloris, caliditatis tantæ, ut & ferrum venabuli in omnes partes reddat tractabile, & intensissimis etiam frigoribus intra duas putrescat horas. In Sylva Caledonia humanum adeo horrent consortium, ut attrectatos ab homine frutices, aliquot diebus aversentur, & arte capti, moriantur mærore. *Cambd. in Scotia.* Genus bisontis Bonasum facit *Gesnerus*, de quo scribitur, quod ferventissimum, insequente venatore, rejiciat stercus. Id vero, ut accidat animalibus, cursus facit. Calefiunt eo intestina, flatus ob calorem excitantur, quibus inclusis, violenta per angustiam fit eruptio, locorum præsertim ex motu si compressio accidat, quin & metum exprimere sepiæ atramentum in exemplo. Philippus Rex Macedonum ad pedem Orbeli montis unum jaculo confodit, cornua sedecim palmarum Herculis religioni data.

CAPVT VI.

DE CAMELO.

C*Amelus* multiplicem habet ventrem, vel quia magni est corporis, vel quia spinosa edit & lignea, providit supremus ut concoqueret. Turbida suavis illi est, nec fluvialem gustat pede nisi turbatam; Africi inedia quinquaginta dierum perpessa, serotino tempore non attingunt pabulum, sed exoneratos campus frondibus alit. *Leo Aphric. l.* 3. Vitæ terminum centesimus annus claudit, aeris insolentia si non contraxerit morbum. *Plin.* Indis ad cursum serviunt, si Philostrato credimus, nec supra vires est, mille stadiorum una die conficere iter. At genus illud, quod *Ragnail* apud Afros dicitur, centum passuum absolvit millia, modico victu per octo dies iter perpetuans. Cum matre nunquam illis res. Cum pastor ad obtectam admisisset, detecta adeo exarsit, ut eum obtriverit, se egerit præcipitem. *Arist. in admir.* Dociles esse docuerunt exempla,

Si quan-

Si quando inter Æthiopiam & Barbariam solito diutius dici protrahitur iter, parcunt defessis flagro: at certa cantilena in tantum concitantur cursum, ut difficultas sit assequi. Visus Alcairi, ad tympani saltare sonum, miro edoctus modo. Iuvenculus quippe in hypocaustum introducitur, cujus pavimentum, igneum imbibit calorem. Pulsatur præ foribus tympanum, caloris hic gratia alrerum pedem erigit; continuato perannum exercitio ita assuevit, ut publico datus, calidi pavimenti memoria, ad sonum tympani pedes erigat, & saltare videatur. *Leo Aphric.* In terra Gigantum animal est, capite, auriculis, collo Mulæ, corpore Cameli, cauda Equi. Altitudo illi, pedum sex, longitudo quinque, collum Cygneo colore candidissimum. Advectum anno 1558 Middelburgum Zelandiæ, ovis dicebatur Indica, *AlloCamelum* nuncupavit in *Exercitat. Scaliger.*

CAPUT VII.

DE CAPRA.

TRadunt noctu non minus cernere capras quam die. Ideo caprino jecore, si vescantur nyctalopæ vespertino restituũtur visui. Et auribus & naribus respirant, si pastoribus credimus. Philes signũ addit, quia naso obstructo nil offenduntur. *Ælian.* Adversæ jacent in pascuis, Sole in occasum declivi; adversæ aliis horis, & inrer cognitiores. Cornu caprinum capiti infirmi suppositum, somnum illi conciliat; rasum cum melle ventris fluxum sistit; adustum lethargicos excitat. In Ægypto quinos fœtus parere dicuntur. In causa est Nili aqua, quæ sterilibus & inopibus lactis propinatur. Syrii revolutionem indicant. Nam quoties cum Sole oritur, in ortum conversæ respiciunt. *Plutarch.* In Africæ parte tonsiles sunt, & ex villis earum fiunt rudentes: pluvias præsentiunt Lybicæ. Nam ut extra caprile

prile processerunt, concitato cursu ad pastionem accedunt, mox ad stabulum convertuntur. *Ælian.* Gymanteæ sex non bibunt mensibus, sed mare intuentes, ore hiantes auras excipiunt, inde levatur sitis. Mambriva fert equitantem, sellam & frenum admittit; ad terram illi auriculæ demissæ, cornua revoluta sub ore: *Gesn. l.* 1. *quadrup.* Sylvestres in Lybia boum commemorantur magnitudine, tam agiles, ut in distantissima saliant cacumina, tanta membrorum duritie, ut nec frangant cornua, nec caput diminuant delapsæ. *Ælian. l.* 14. *c.* 16.

CAPUT VIII.

DE CASTORE & COLO.

Morsu potentissimum *Castor* animal est, non prius concursum laxat dentium, quam ossa concrepuisse audiverit. *Plin.* Anseris illi posteriores pedes, simiæ priores. Squammoso corio præpinguis tegitur cauda, gubernaculi vice pisces cum persequitur. Noctu prodit ex latibulis, & amputatis arborum ramis circa fluvios, casas cum superiore tabulato construit, in his crescente aqua habitat. *Albert.* Refecti, maxime placent, uni resupinato inter crura deponuntur. Comprimit hic ne dilabantur, cauda ad casas trahunt reliqui. *Colus* quadrupes fera, est apud Scythas & Sarmatas, magnitudine inter cervum & arietem. Albicat corpore, cursu valet. Naribus potum ad caput trahit, per aliquot dies retinet, adeo ut per carentes aquis agros pabulum facile carpat. *Strab. l.* 7. Obambulant quingenti interdum, at circa festum Paschatis duo millia simul conspiciuntur. Effodiunt in Martio herbam, hujus odore suam excitant Venerem, ista exhausta resolutis nervis per diei spacium semimortui jacent, gustata alia sibi restituuntur. *Gesn.*

CAPUT IX.

DE CATO ET CUNICULO.

CAto oculi tam acuti, ut nec in tenebris quicquam fugiat. *Alb.* Felis vero Ægyptii maris, ad Solis rationem, variari pupillas, obſervatum eſt. Longæ fiunt in ortu, rotundæ meridie, declivum Sol cum ſpectat, obſcurantur. *Gellius.* Supinus plerumque ludit, undique ut circumſpiciat. Abſciſſis auriculis domi detinetur facilius. Guttas enim, auriculis apertis illabentes, ſuſtinere non poteſt. Pilus ejus in os hominis ſi inciderit, inhæret. Hinc aggeſta materia ſtrumæ ortum acquirunt. *In Malabar provincia*, inquit *Scaliger, feles ſunt agreſtes in arboribus agitantes; de earum celeritate proditum eſt, ſaltu potius valere: peculiaris vero volatus, idque quod magis mirum eſt, ſine alis. Membranā ab anterioribus pedibus ad poſteriores uſque productam tendi; quam dum quieſcunt, ad alvum contrahunt. Ubi volare inſtituunt, pedum crurumq; agitatione, protenta collectaque membrana, tum ſuſtinentur, tum feruntur, mirabilisque eſt earum tanquam per aerem currentium ſpecies. Cuniculi* in Balearibus abundant, inde ſegeti & campis noxa. *Solin.* Omni menſe pariunt, nec cæcos, ſtatim à partu implentur, ubera quamvis ſiccante fætu. *Plin. l.* 10. Lac ſtatim à partu fœmina non habet, priuſquam per ſex horas, cum mare fuerit, avenæ deinde exceperit grana. *Geſn. de Quadrup.*

CAPUT X.

DE CERVO.

CErvos dari albos, cornigeras cervas certum eſt, Vidit eos Apollonius Paracam Indiæ urbem prætergreſſus. *Philoſtrat. l.* 3. circumduxit Sertorius, à Diana datam, conſilia ſuggerere mentitus, milites in officio ut contineret. *Gellius.* Cœpit ex his unam Ludovicus Rex Galliæ,

liæ, cumque conjunx Anna Britanna, quid sibi vellet, quæreret. Omnes tales ante fuisse dixit, dempta à Deo propter superbiam. Sanguini eorum nullæ fibræ: quare non similiter ut aliorum crassescit. Fel non in jecore, sed aut intestinis aut cauda. Hinc tanta huic amarities, canes ut non attingant. *Plin.* In capite vivos habent vermes viginti interdum, & illos discretos; magnitudo eorum est qui in putridis carnibus. Sub lingua in concavo nasci dicunt, circa vertebram, qua cervici annascitur caput. Natu grandibus os capitis sub oculo si terebraveris, vespas ex humore superfluo concretas evolare conspicies, si Venatoribus credendum, & tunc diutius vivere nequit, nisi serpentum renovetur esu. In cordis basi, inter auriculam majoris ventriculi & urinalem venam os inveniri scribit *Gesner.* De sanguine id cordis esse subrufum, & melancholicum addit, de vapore ob siccitatem in osseam substantiam converso quidam adjiciunt. Subjungunt denique nonnulli non alio tempore inveniri, quam eo quod inter duos divæ Virginis festos intercedit dies; hoc est à medio circiter Augusto, ad Idus Septembris. Cerva prope Semitas parit. Tutam enim se existimat frequentia hominum, ferarum solitudine; Vbi peperit, involucrum exedit primo, hinc seseli herbam medicamenti in partu loco habet. *Arist. in hist. Animal.* Mare tranant, classium more, dux antecedit, sequuntur cæteri: capita in mutua reclinantur terga, claudit mox primus agmen, fessas ubi senserit vires, eas ut recolligat. Serpentem naturæ munere vincit. Spiritu enim fortiter attracto, educit è latebris, post procumbentem vorat. Insequitur balneum epulas cancrorumque esus, lachrymæ denique funduntur, in lapidem Bozoar vertuntur effusæ. Perit, si his non præmissis biberit. *Gesner.*

CAPVT

CAPUT XI.

DE CANE.

MVlta in Cane miranda, partus, sagacitas, morsus, docilitas, fidelitas, & alia. Cæcos gignit catulos, qui, quo largiore aluntur lacte, & tardius vident; vulgaris tamen terminus septimus est dies, si cito fit; vigesimus, si tarde. Quidam tradunt, si unus gignatur, nono die cernere, si gemini decimo, idemque in singulos adjici, totidemque esse tarditatis luces: ab ea denique quæ fœmina sit ex primipara genita, citius cerni. Optimus in fœtu qui novissime cernere incipit, aut quem primum fert in cubile fæta. *Albertus* scribit, visam sibi è mastinorum genere canem, quæ primo novendecim simul peperit, post octodecim, tredecim tandem. Sagacitas ei tanta, ut nunquam canis carnem, ne varietate quidem condimentorũ fallacissime temperatam, deguftet. In Scotia genus est quoddam, quod furem persequitur, qui si fluvium trajecerit tranat & idem, in adversam ubi appulit ripam, tamdiu in gyrum procurrere non cessat, donec odoratu vestigia assecutus fuerit. *Gesner.* Rabidi morsus & mire venenatus & lethalis est. (corripitur autem rabie circa caniculares menses, ex nimio dentium dolore; restituitur sibi, si, helloboro cum polenta comesto, evomuerit) Vrina enim rabidi calcata, maxime nocet ulcus habentibus· & observatum, aggregari vulnera illorum introitu, qui unquam fuerint canis dente læsi: iidem gallinarum incubatus, pecorum fœtus abortu vitiant. Recruduit cuidam duodecimo post morsum anno in brachio vulnus. Et intra biduum obiit. *Albert.* Hydrophobia inprimis admorsos vexat, & quod magis mirum, septennio quamvis latuerit. Liberatum se existimabat quidam aqua marina lotus; post aliquot tamen menses ligni cornui contactus morbum reduxit: *Gesner.*

Gesner. Quin in urina illorum canum apparere, dicuntur capita. Docilitatem & fidelitatem quod ſpectat, multa ſuppetunt exempla. Advocabat ſervos Franciſci Marchionis Mantuæ canis; trahunt currus, ſarcinas in itinere portant in Ibiſſibur regione Tartariæ. ferebat Lovanienſis apud *Lipſium Cent.* 1. *ad Belg. Epiſt.* 44. Bruxellas literas, referebat & inde; Bruxellenſis pecuniam ad macellum, carnem è macello domum portabat; propugnabat contra impetentes eandem, partem de præda arripiebat victus. Rhodii Chriſtianos à Barbaris dignoſcebant *Gabell. in Hiſtor.* Agyrtæ cujuſdam ſub Iuſtiniano principe, projectos in medium annulos unicuique reddebat, maritam, viduam, virginem, prehenſa notabat veſte. Denique quidam apud *Plutarchum* hominis veneno tollendi referebat ſpeciem. Fidelitatis egregiæ admirandum exemplum, apud Scaligerum in exercitationibus legitur: cujus fide & verbis idem appono. *Offenſus amici ſive potentia ſive perfidia quidam regis aulicus, eum ex inſidiis obtruncat, atque in avio agro ſepelit: Venaticus canis ibi tū forte hero comes fuerat, is amore victus diu ſedit in tumulo. Poſteaquam fames pietatem ſuperavit, atque in aulam ſine domino reverſus eſt, rati illius contubernales beſtiam temere vagari, cibum ei dari jubent. Satur ille ad tumulum redit, it, redit toties, ut primum ſuſpicio invaderet animos incerta quædam ac fluctuans: mox etiam certi eſſe viderentur, heri id fieri deſiderio. Abeuntem proſecuti, deprehenſo telluris tumore effoſſum cadaver atque agnitum afficiunt ſepultura. Canis, exequiis peractu, ſocius fit eorum, quibus fuerat dux ad perveſtigandum. Tandem aliquando in aulam, ubi homicida rediiſſet, eum conſpicatus canis, magnis illico editis latratibus ægre ab impetu cohibetur, quo tanquam indice, aucta ſuſpicio, in multorum animis certa fides evaſit. Cæterum beſtiæ perſeverantia in ejus odio atque perſecutione, etiam regem movit, ut juberet hominem cauſam dicere, Ille negare factum, perſiſtere inficiatione. Canis ejus orationem latratibus atque aſſultibus obturbare: ut eam interpel-*

O *lationem*

lationem pro facinoris exprobratione, quotquot aderant interpretarentur. Eo res deducta est, ut jussu regis homicida cum provocatore singulari certamine dimicaret. Picta est canis victoria in cœnaculo quodam regio. Pictura vetustate dilutior atque obscurior facta, regum mandato, semel atque iterum restaurata est.

CAPUT XII.

DE CERCOPITHECO, & Catoblepa.

IN Prasiana regione Cercopitheci, maximis canibus vix cedunt magnitudine. Cauda quinque cubitorum est; ex fronte propendent comæ, barbamque promittunt, ingenita quadam mansuetudine. *Strabo l.* 15. Sunt & alii miræ magnitudinis, forma hominis: Cruribus siquidem, virili membro, facie, agrestem repræsentant hominem, toti alias pilo obsiti. Amant pueros & mulieres, in harumque ruere conantur amplexus. *Cardan.* Communes noti sunt, hi testiculos habent, cærulei & viridis coloris. cum spicas depascunt, unus in campo decubat, edit clamorem, percepto agricola, cæteri fugiunt. Crocodilum tantopere abhorrent, ut ne longinquum quidem pellis ejus conspectum ferre possint. Cum aliquando id experiretur Gyllius, cum tremore, & alvi dejectione, vinculis quamvis constrictos, per ignes & aquas, furenter evadere voluisse, observavit. In Cariai ora genus quoddam è ramo in ramum insilit, ac si volaret, apro infestum. Nam in admotum furibunde insiliit, & cauda circumligavit. Tauro similem *Catoblepam* prodidit *Ælian. l.* 3. truculentam eandem, terribili aspectu, oculis sanguine suffusis terram spectare. Mortiferas depascitur herbas, ac simul ut taurino aspectu conspexit, horret, jubamque erigit. Hac elata, apertisque labris horrendum quiddam emittit de gutture, ut aer supra caput inficiatur, & ab aliis haustus vocis auferat usum, letha-

lethalesque convulsiones inducat. Rem ita esse, per Marii milites cognitum. Cum enim feram esse putarent ovem, strictis in eam repetitis vicibus incurrere gladiis : sed necati, naturam detexere belluæ. Occisa post per Nomades equites, & ad Marium adducta est.

CAPVT XIII.

DE CYNOCEPHALO & Chamæleonte.

CYnocephalus animal est capite canino, forma hominis, piscationis peritissimum; toto enim die aquæ immersum, cum magna piscium copia emergit. Veste indui mirifice gaudet, hominum nulli nocet. Indorum linguam intelligit, boves denique lactis causa mansuete pascit. *Plin. l. 7. c. 2. Strabo. l. 15.* Duo in eo maxime mira Primo, quod duobus anni æquinoctiis, duodecies in die, per singulas horas urinam reddit, noctu idem faciendo. *Preciof. Iohan. in Epist. ad R. P.* Vnde imago apud Ægyptios Cynochephali in horologiis urinam mittentis. Alterum est, quod ubi aliquanto tempore Luna cum Sole congrediens, expers est luminis, mas nequicquam intuetur, nec vescitur, sed demisso in terram persistit vultu: fæmina etiam nusquam oculos contorquet, misso insuper è genitali vase semine. Ideo adhæc usque tempora in sacris nutriuntur, ut Solis & Lunę conjunctionis ex iis cognosci possit tempus. *Chamæleontem* Africa gignit, frequentiorem India. Quinque digitos in pedibus habere dicitur, quibus stat passis, curvat eos ubi teretibus incumbit surculis. Mutat colorem subinde, & oculis & cauda & toto corpore; redditque semper, quemcunque proxime attingit, præter rubrum candidumque; defuncto pallor inest. *Plin.* Aërem illi aliquando pro cibo certum est. Nam & annum integrum inediam tolerat, & excepta hiatu aura, clausisque malis tur-

gidum ventrem ostentat. Fuere, qui obversum ad solem haurire radios, eosque hiantem sequi dicerent. Muscas venari ex Zandio habemus, qui etiam addit dissectam à se linguam palmi inventam longitudine, cavam & inanem; in summa acetabulum cum mucco; hoc tulisse prædam. *Card. de subtil.* *Alexander Myndius* contra famelici serpentis impetum sic se munire ait. *Festucam bene latam & validam tenet, sub qua ceu clypeo se versans, contra hostem serpentem venit. Serpens, quia festuca latior est, quam oris hiatu ab eo separari possit, & chamaleontis membra reliqua firmiora, quam ut morsibus lædatur, frustra se fatigat.*

CAPUT XIV.

DE CROCODILO.

Crocodilos Ægyptus alit, sed non æque noxios. Furibundi versus montana, à Cairo ad mare mites, piscium illud facit defectus, præmium hoc occisi. Cuique enim, grandiorem in urbem deferenti, decem aurei nummi numerantur de fisco. Nilo etiam ad alveum deducto, fame pressi in insidiis luto obvoluti latent, accedentes cauda percussos strangulant. Tantum in ictu robur, ut quatuor grandioris animalis crura, uno perfregerit. *Martyr.* Vnum ovum anseris edunt magnitudine; ad maximum tamen incrementum, minima origine decurrunt. Duodeviginti plerumque excedunt cubitos. Psammetichi tempore viginti & quinque, viginti sex Amasidis. *Plin.* Legitimum judicant fœtum, siquid simul atque exclusus est rapuerit. *Ælian.* Lingua eis adhæret tota, causa apud *Arist. l. 2. de partibus anim. c. 7.* Satellitem ejus trochilus agit, hostem Tentyritæ. Discutit ille dormienti somnum, Ichneumonis ubi conspexit insidias, & intra patulas fauces admissus, intra septa dentium rostro excerpit carnes; quando avolare debeat, inclinata superiore mandibula

præmo-

præmonetur *Plutar. Plin.* 8. 25. Flumini hi innatant, dorsoque equitantium modo impositi, clavam ori ingerunt, ac voce sola territos, cogunt evomere recentia corpora ad sepulturam. Hinc in illorum nulli insula olfactuque solo hominum fugantur. Iste quomodo pugnet, historia ejus ostendet.

CAPUT XV.

DE EQVO.

EQuas in Lusitania vento cōcipere refert *Varro. Plinius* & *Solinus* partu evanido affirmant. Natos quippe pullos non plus trienniū vivere. Fabulas appellat *Iustinus*. In Hispaniola insula, decimo postquam natæ sunt mense concipiunt, & gemini sæpe in unico partu. *Petrus Martyr. Sterilis concipiet*, inquit, *Aldrovandus*, *si fascem porrorum in pilo tusum vini cyatho perfundes, & cantharides versicolores numero duodecim ex aqua biduum oriculario clystere in vulvam ingeres, postero die equum ad jucundam fœminam emittes, postquam desilut, bis genitales locos elues.* In Provincia Belasciæ tam durarum sunt ungularum ut soleis non muniantur: apud Ambes tantæ celeritatis ut intra νυχθήμερον centena millia itineris conficiant. *Ludov. Roman. l.* 4. *Navig.* & talem in Alanico bello à Probo principe captum Historici referunt. In Artesia natus Mellomi arcis Toparchæ, grandi forma, cornibus eminentibus; saltus ejus adhuc ostenditur pedum sexaginta. *Lipsius Cent.* 3. *ad Belg. epist.* 56. Sat diu vivunt; Visi enim attigisse annum quinquagesimum: sexagesimum excessisse scribit *Albert.* septuagesimum *Solinus* & *Niphus. Notatum advertimus*, inquit idem, *apud Opuntem nomine, Equum ad gregariam Venerem durasse annos quadraginta.* Camelum adeo reformidant, ut nec speciem ejus intueri possint, nec sentire odorem. Hinc Cyrus contra Cræsum pugnaturus, equitatui aciem illorum opposuit, *Herodot*, scribit

Plinius, veſtigia lupi calcata equis in cruribus adferre torporem. *Ælianus* vero addit, ſi lupi calcaneum, currum trahentes, conculcent, ſiſti, tanquam cum quadriga conglaciatos. Caro illorum ſapit Tartaris, & apud Perſas in conviviis divitum apponebatur aſſa. Moſchi olim Tartarorum ſervi, potum lactis equini, illis tributum petentibus per ducem ſuum in itinere offerre conſueverant. Sudor abortum infert puerperis; etſi cultelli calefacti eum imbiberint, adeo inficiuntur, ut locus ab iis vulneratus, ſanguine ante mortem animantis manare non deſinat. *Albert*. Lachrymatos produnt exempla. Cæſar triduo ante obitus diem flentem ſuum invenit: Cardanus etiam Aſturconem ſuum ubertim fleviſſe teſtatur æſtate præſertim. Tam denique dociles ſunt, ut nec Alexandri Bucephalus, nec C. Cæſaris Aſturco à quoquam regi potuerit, dominum ſi excipias. In Olandia Gothici maris inſula viſi, qui ad tympani ſonitum greſſu glomerante, choreas exercuerunt. De ſimili ſic *Scaliger*. *Equum puſillum deformem circumducebat agyrta quidam; cujus juſſu, interdum nutu, omnia faceret: ambulare, ſuccuſſim properare, currere, ſaltare, vel quadrupes, vel bipes. Vinum bibere vidimus in clunibus ſedentem, anteriores pedes ad pateram ferre: pelvim ſeu mallubrium cruribus ſuſtinere, quaſi à tonſore lavaretur, humo ſternere, projectum atque porrectum jacere: ciliorum compreſſione annuere: caput ad heri nutum attollere, in terga vertere, ſupinus oſtendere, quo corporis ſitu mulier ineuntem admittat. Nos quoque vidimus*, inquit *Gaudentius Merula*, *equum Pannonici cujuſdam medici, qui pra foribus ſolutus, donec ab ægris rediret, expectabat, & ſi diem integrum abſolviſſet*. &c.

CAPVT

CAPVT XVI.

DE ECHINO.

Echinus seu herinaceus terrestris, animal est porcino rostro. Rigidissimos habet in cute aculeos, qui vix gladio secantur. In orbem rotari propter musculum per totum dorsum longum & latum, qui cutem contrahit, primus *Volcherus Cotter* observavit. Aperitur, si è regione ventris aquam fundas. Nam quia aerem attrahere nequit, cum voce stridula dilatatur. *Rosenbach in Indice.* Vindemiæ tempore vites subit, & botrorum acinos decutit in terram, spinisque excipit confixos. *Plutarch.* Captus tergus urina conspergit, quod corrumpitur perfusum. Ob id nonnisi novissima spe, maleficio isto perfungitur. Quippe & ipsi odere insitum veneficium, ita parcentes sibi, terminumque supremum operientes, ut ferme ante captivitas occupet.

CAPVT XVII.

DE ELEPHANTE.

Elephas peregrinum est apud nos animal, Indis & aliis notissimum & obvium. Certe Palibrotorum regi, nonaginta millia eorum erant: Siamensi duodecim, quatuor ad subitos armata casus. Sub imperio Regis magni Mogor quinquaginta: in Mozambica vero armenta eorum vidit *Vartomannus.* Quin & Africa illis gaudet. Nam traditur ab *Appiano Alexandrino* trecenta apud Carthaginem habuisse stabula. Multa de illis stupenda dicuntur, pleraque ultra fidem. Collegit in Epistola Lipsius; nos ad duo breviter reducemus. Corpus nempe & animam. Quantum ad illud, ingens est & inter terrestria maximus. Hinc Hebræis in plurali *Behemoth.* Certe turres olim armatorum in prælia ferebant, & innominatus quidam author scribit, dentem

ejus se vidisse, ducatis sex & triginta emtum, longitudine dodrantum quatuordecim, crassitudine dodrantum quatuor, tanto pondere ut humo tollere non potuerit. *Aldrovand.* In corde os habet eximiæ magnitudinis, quod in jugulato se vidisse scribit *Aldrovandus.* Tres ei vendicat ventriculos *Aristoteles*; duo sunt inventi, qui ducentas viginti quinque æquabant libras, *Vartomannus.* Quantum ad animam, magnis ornatur à scriptoribus dotibus. *Christophorus Acosta*, qui Indiam Orientalem diligenter lustravit multa supra fidem de iis. *Nihil certius esse* ait *in regno Malabar, quam quod sermone communicent inter se, quin humanam edere vocem* adjicit. *Erat*, inquit, *in urbe Cochin Elephas qui operas diurnas præbere solitus ad portum & res marinas. Eum forte jam fessum urgebat nihilominus urbis ejus præfectus, ut Liburnicam, quam commovere cœperat, deduceret porro in mare. Ille abnuere, instare alter multis blandisque verbis, & ad extremum in gratiam Lusitani regis, ut id vellet orare. Hinc* (immane dictu) *elephas motus, clare hæc duo verba ingeminat. Hoo Hoo, quod Malabarum lingua est Volo, volo, ac sine mora navim traxit in mare.* Huc pertinet exemplum, quod Romæ accidit. *Ludis quibusdam, Tiberio principe, duodecim elephanti theatrum inducti sunt sive Circum, induti floridas & histrionias vestes. Ac primum ad vocem Magistri dividebantur in diversas Circi partes, inter eundum molli & saltatorio gressu intendentes: iterumque ad eandem vocem coibant, & efficiebant saltatorium quendam orbem. Sed & flores spargebant, & corollas, & ad cantū terram pedibus leniter & numerose pulsabant, & omnia præstabant, quæ præstantissimi ludionum. Iam iidem* (quod insanum mirum) *docti, mensas accumbere, cibum, potumque sumere, parce, ordine, modeste, humanum in modum. Lecti erant humiles instrati purpura & aulæis: mensæ ad eos vario & dapsili instrumento: disposita pocula aurea, argentea, minuta, grandia: cibi in lancibus, panis, caro, fructus. Ecce, ingressi Elephantes, sex mares, sex fœminæ: illi togati, hæ stolatæ. Decore & vere-*

verecunde in lectis se reclinant, mensam accumbunt, tum signo dato in mensam promuscides sive manus suas extendunt: summa modestia cibos capiunt, delibant, non ulla voeacitas in illis, non aviditas visa, non majoris melioris ve partus appetitio, prareptio denique cum bibendum pateram pueri porrigebant: itque promuscide eandem genialiter hauriebant, & reliquiis vini circumstantes aspergebant, tanquam cottabum facientes. Hæc Lipsius suis verbis sententia Æliani germana. Ista vero omnia, tanto cum studio addiscunt, ut *Plutarchus*, & *Plinius* author sit, quendam tardioris ingenii, & verbis verberibusque male sæpe acceptum, inventum ad lunam gestus illos motusque exercentem. Eo tandem de Elephantibus ascendunt dicta, ut legere ac scribere posse affirmetur. *Plinius* enim clare è Muciano. Quendam Græcas literas pingere didicisse, eaque lingua scripsisse, *Ipse ego hac scripsi & spolia Celtica dicavi.* Cœterum quid de his sentiendum sit, ex *Libavio de intellectu bestiarum*, colligi potest. Sympathiam etiam quandam cum Luna habere videntur. Nam ab interlunio recrescente ex sylva ramos decerpunt, mox sublime ferunt, tandem ad eandem suscipiunt, ac leviter movent. Supplicationem Deæ prætendi, existimari possit. Sed manum de Tabula.

CAPVT XVIII.

DE GLIRE & GVLONE.

GLires tota hyeme dormiunt in pilam coacti, sereno expositi aeri, inter manus concalescente spiritu resolvuntur. *Gesner.* Mire in valle Telina capiuntur. Nam rustici noctu cum facibus procedunt, fulgore accedentes occęcant, sic vel manibus capiunt. Poma, quorum appetunt grana, divaricatis alibi ramorum ceu furcis imponunt, sic inserta obfirmataque, commodius evacuant. Apud Rhetos qui Italice loquuntur, caro illorum salsa reponitur, quia dulcis & pinguis

guis fuillæ instar grata est. *Gesner.* *Gulo* animal est in septentrionalibus: cadaveribus vescitur, & ita quidem, ut tympani instar infletur. Angustas inter arbores ingreditur, inflatum, ac presso ventre sese exonerat, extenuatum impletur rursum. *Michov. l. 2. descript. Sarmat. Europeæ.*

CAPVT XIX.

DE HYÆNA & HYSTRICE.

HYæna est animal corpore haud minus lupo, seta illi equina, sed durior per totum porrecta dorsum. *Arist. in admir.* Et fœminæ & maris quibusdam habere genitale videtur: longam tantum lineam sub cauda quibusdam. *Arist.* In impetu dextera si excipiatur, stuporem inducit; occiditur si sinistra. *Gillius* apud *Ælian.* Lunæ orbe pleno suam canibus umbram injicit, injecta hi obmutescunt, elingues ducuntur. *Ælian.* Hystrix speciem gerit porci bimestris. Caput illi leporinum, humanæ aures, ursini pedes, juba superiori erecta parte, cava priori adscribitur. Tubercula cutis ex utraque oris enata parte, setas continent longas, ex iisque nascuntur. Latet æstate, hyems trahit in apricum, & graviditatis tempore ursam sequi dicitur. *Agricola de subterran.* Ad Hystricem refert *Gesnerus* monstrum *Cardani* quod ille ita describit *l. 10 subtil. Varii generis incertæque naturæ fuit animal, quod præsenti anno* 1530 *Ianuarii* 19 *vidimus Papiæ. Vulpis magnitudo, aliquanto longius ore, & rictu leporino, cum pilis longis, duobusque dentibus prælongis: siquidem digiti humani longitudine prominentibus admodum sciuri, oculis serpentinis, quippe qui angulis carerent, & nigri essent. Pileus inerat capiti, hircinæ barbæ simillimus, sed non aliter, quam crista pavoni. Pilus mustellinus ac pulcher, nisi quod super collum velut lana candida videbatur: anteriores pedes ut taxi, aures & posteriores pedes nihilo differentes ab humanis, nisi quod pedibus ungula ursi pro humana erat. In dorso postremaque parte, spinæ*

circiter

circiter centum, hystricis instar quarum quædam in apice curvabantur, prominebant, alioqui immobiles, nec ut de hystrice ferunt, emissariæ. Cum moveretur, strepitum, dum se colliderent, edebant. Cauda anserina, sed in spina plumæ finiebantur. Si reliqua non videas anserem dices: candidis ac cinereis plumarum sedibus latoque lumine anserem æmulantibus. Vox subobscura, rauca, quasi latrantis canis. Iracundum animal, sed tamen, quod facile à circulatore tractaretur. Canes odio prosequebatur maximo, sexus fœminei, ætatu juvenilis. Potus nullus, cibi, panis aquâ madefactus. &c.

CAPUT XX.

DE HIRCO.

Tanto interdum impetu fertur hircus, ut asserem vel scutum perforet: septimo postquam natus est die, coire incipit. *Ælian.* Sanguis ejus nephriticis & calculosis præsens remedium.. Solvit enim ante natos lapides, & ne alii progignantur facit, dolorem sedando etiam, *Aetius l.* 11. *c.* 12. Sic autem colligendum magnus *Gesnerus* præscripsit. *Quum uva maturescere cœperit, ollam novã accipito, & infusa in ipsã aqua, donec terreum deposuerit olla, coquito: & accepto è grege hirco ætate matura, plus minus quatuor annorum, ejus mactati sanguinem medium olla excipito: ita ut eum, qui primus effluxit, itemque postremum, penitus relinquas: medium autem spissari sinito, & in olla situm per acutam arundinem in multa frusta dissecato, indeque reticulo denso aut linteolo raro, aut cribro arctiore contectum, sub dio exponito, ut insoletur, & roscidus fiat (rore jam decusso, posthoram secundam sub Solem ponas) cavendo ne imbre commadescat: Porro ubi exsiccatus fuerit, diligenter in pyxide asservato: & remittente malo, cochleare plenum cum passo Cretico exhibeto. Pharmacum hoc, Divina manus, dicitur.*

CAPUT XXI.

DE IBICE & ICHNEUMONE

EX caprarum ſylveſtrium genere ſunt etiam *Ibices* in Alpibus. Natura frigus requirunt, cæcæ alias futuræ. Magni ponderis cornua eis reclinantur ad dorſum, eoque majoris quo grandior procedit ætas. Vetulis viginti circiter in iis nodi increſcunt, & tum ſedecim librarum bina excedunt pondus. Nulla tam aſpera rupes eſt, quam non vincant ſaltu, ſalientium ſi excipere poteſt ungulas, ipſum aſperum parietem ſcandere poſſe, quidam prodidere. Morituros, referunt venatores, rupem conſcendere præaltam, ibi altero ad parietem innixos cornu perpetuo circumire ambitu, donec attrito corruant moribundi. *Geſner. Ichneumon* eſt Ægypti animal cauda oblonga, ſerpentinæ ſimili. *Oppian.* Extra meatum excrementi peculiarem habet pilis obſitum: aperit eum dum urget calor, altero occluſo. Catulos illius ruſtici Alexandriæ in foro vendunt. Nam, quia capiendi mures periti ſunt, educantur. Hoſtilitatem cum Crocodilo gerit; Nam ubi ſomno obſervavit ſopitnm, luto obductus fauces ingreditur & ad interiora penetrat, inſeſſoque opate illud exedit, mox proſilit. *Gillius ex Oppiano:* Sed id difficilius *Geſnero* videtur.

CAPUT XXII.

DE LEONE.

COpia Leonum in provincia Gingui magna eſt. Adeo vero incolis infeſti, ut nec domo noctu egredi audeant, nec naves deducere ad portum. *Geſner* Oſſa Leonum medullæ expertia dicuntur tam dura, ut ignem concuſſa reddant. *Ælian.* Dentes illis ſerrati, cervix uno rigido conſtat oſſe, nec vertebris jungitur, priores pedes quinis diſtinguuntur digitis, qua-

ternis

ternis posteriores, pupillæ nigræ sunt. *Aristot.* Parcunt omnes à sagina. Nam & alternis potum & cibum capiunt; & concoctione læsa unum superponunt diem; carnes denique justo amplius devoratas, insertis in ora unguibus protrahunt. *Arist.* Saturati feræ alicujus carnibus, reliquias aperto gutture afflant. Hinc tantus oritur fœtor, ut à nullo animalium attingantur: *Ælian.* Minimum dormiunt, sublucentque dormientium oculi, semel in vita parere nec unico plures, testatur *Herod. & histor.* 3. Nati catuli tribus diebus dormiunt, rugitu masculorum excitantur *Gellius l.* 13 *c.* 7. Maximus in iis liberorum amor. In Pangeo Thraciæ monte occiderat absentium catulos ursa, & fuga sibi consuluerat conscensa arbore. Insecuti parentes inveniunt, sed quia difficilis adscensus, sine vindiciis. Relicta igitur ad custodiam leæna, vagatur per montes Leo, pastorem securi instructum invenit, exanimi blanditur, securim tollere jubet, veste arreptum ad arborem trahit, succisa ursus delabitur & discerpitur. *Ælian.* Clementiam exercet in supplices. Prostratos enim vix lædit, & ubi desæviit, viros potius quam fœminas opprimit, infantes si ingens presserit fames. Scribit *Avicenna*, si quis lapidem aut telum leoni immiserit & aberraverit, ita ut vel nihil lædat vel parũ, minari hunc potius quã interficere: Vindictam si sumserit, tantum infert quantum accepit. *Crantzius in Saxon. l.* 8. *c.* 24. quondam in Anglià nobilem sanguinem à degenere discrevisse testatur. Sunt & mansueti. Nam in planicie quadam regni Fez bacillo abiguntur; & in alia Africæ regione, ossa vicatim colligunt, *Leo African.* Indici denique adeo mansuescunt, ut loro assuefacti ad venationem ducantur. *Ælian.* Marcus Antonius primus eos jugo subdidit, terrentur rotarum circumactis orbibus, gallinarum cristis cantuque, sed maxime ignibus. *Plin.* In Armenia farina piscium nigrorum tolluntur. *Ælian,* & leontophonis bestiolis modicis:

dicis: quarum exustarum cinere carnes consperguntur. *Solin.*

CAPVT XXIII.

DE LEPORE.

Leporibus Ithacæ infestus ager est, nam moriuntur illati. Balearium gratiosus. Tanta enim aliquando ibi horum copia, ut militare auxilium postularent ab Augusto incolæ. *Plinius.* Minores albescunt hyeme in Alpibus. *Gesn.* Pausanias vero in Arcadicis candidos è Lybia advectos vidit. Palpebris clausis vigilat, immotis dormit. *Xenophon.* Acie est obtusa. Nam exporrecti oculi, præcisæ palpebræ, pupillis munimenta non præbent. Vtrumque sexum habere negat *Albertus*: scribit *Niphus, illud*, inquit, *quod Albertus de leporibus dixit, mihi semper fuit dubium. Nam in venationibus observavimus, leporem habuisse penem & testes, & deferre in utero lepusculos. Observavimus etiam leporem habuisse vulvam, & in ea lepusculos: carere vero testibus & pene. Rondeletius vesiculas* esse existimat sanie tumentes, & certe tales in Castore propendent, in quibus continetur Castorium. Rore contenti dicuntur, superfœtant & singulis mensibus pariunt. In cubilia se recepturi jugeri etiam intervallo catulos, altum alio trāsferunt dissitos, ne si periculum obveniat, omnes periclitentur. Ipsi deinde impressis discursu multiplici vestigiis, saltu postremo ingenti sese abripiunt & cubant.

CAPVT XXIV.

DE LVPO.

In Sardinia, Creta, olympo, non sunt lupi. In Scandia, si per congelatum mare ulterius processerint, luminibus orbantur, frigus in caussa est. *Iornand.* In montibus Doffriniis albicant, gregatimque vagantur. Talpæ, mures &c.

in

in cibo. *Olaus*. Collum communibus compressum est, circumspicere nequeunt totum nisi corporis truncum retorserint. *Ælian.* Famelicus per noctem vento adverso, escæ, vel per medii miliaris spacium, percipit odorem. *Stumpfius.* Exsaturatis longa inedia, venter projectus, lingua tumida, os obstructum, compressa rabies, redit antiqua, ubi redierit forma. *Ælian.* Pilos & ossa devorant, atque integra rursus alvo reddunt. *Stumpf.* Certaturi in magna armenta ventrem explent terra, caudas jungunt tranaturi flumina. Illo onere gravati non facile excutiuntur: difficulter abripit fluctus unitos. *Ælian.* Vbi electio datur, parcunt semper homini. Pugnant etiam cum suibus & artificiose. *Narravit mihi* (inquit Albertus) *quidam lupum se vidente, morsu comprehendisse lignum, triginta vel quadraginta librarum in sylva, & cum eo se assuefecisse transilire grandem in eo loco arboris truncum: tandem cum satis peritus transiliendi sibi videretur, se abscondisse, & adveniente propter satam illic avenam, porca sylvestri cum pluribus ætate differentibus porcis, prorupisse, apprehensoque porco, qui ligno æqualis videbatur, saltu retro truncum facto se recepisse, eumque devorasse.* Non comedent boves, ad præsepe caudam ejus si suspenderis. *Alber.* Rumpuntur equi, qui vestigia luporum sequuntur, sub equite; calcaneum si attigerint, sistuntur. *Gillius.* A lupis occisarum ovium pelles pediculos procreant, sed caro eorum suavior est. *Arist.* Hoc *Plutarch.* spiritui ejus adscribit. *Caro* (verba ejus sunt) *ovis a Lupo adesa, dulcior fieri videtur, quod lupus suo morsu carnem flaccidam teneramque reddat. Est enim spiritus lupi adeo igneus, ut ossa etiam durissima in ventriculo tabefaciat & liquet.* Inclusum nihil attentare mali, exempla ostendunt. Ingressus quippe in Italia hyeme in cœnaculum villici aufugiente villica attonitus stetit illæsis liberis, & uni cum vulpe & muliere illapsus foveæ, intactum utrumque reliquit. *Gesner.*

CAPUT XXV.

DE LACERTA.

Lacertam unam octo cubitorum, Romam jussu Cardinalis Vlyssiponensis ex Æthiopia advectam, oris hiatu tanto, ut infantem caperet, scribit *Volaterranus*. Septem pedum longam, brachii humani instar crassam, vidit in Brasilia *Lerius c.* 10. *Hist.* In calvariam si percusseris & virga discideris, neutra partium moritur, sed separatur, & graditur primo, coit postea. *Ælian.* Amicæ homini virides sunt, ut & obliquato capite contemplentur stantem & abeuntem sequantur. Salivam ejus lambunt, & puerorum urinam *Erasmus in colloq. de Amicitia.* Viva in vas fictile novum immissa, & cum vini sextariis tribus decocta ad cyathum unum, incredibiliter prodest phtysico, si ex eo mane jejunus biberit. *Marcell.* Septem in dimidia olei communis mensuræ suffocatæ, & insolatæ per triduum, ita illud afficiunt, ut guttam rosaceam faciei illitum emendet. *Gesn.* Lacertus aquaticus irritatus si exarserit, elatus, & quodammodo inflatus, rectis pedibus insistit, & terribili oris hiatu intuetur lædentem? manatque sensim lacteo & viroso sudore, usque dum totus fiat candidus. *Agricola.* Orbatas in senecta visu, foramē parietis contra Orientem petit, & ad ortum Solis intendens illuminatur. *Isidor.* Colophonis loco fit mirum, quod refert *Ælian in sua hist.* Cū inquit, *vir quispiam lacertum magnum comprehendisset, atque æreo stylo excæcavisset, eundem in fictilem ollam recentem, utrinque eatenus exiguis foraminibus pertusam, ut neque spirare fera prohiberetur, neque exitum haberet, conclusisset: & simul terram roscidam & herbam, cujus nomen non explicavit, indidisset: ac deinde ferreo annulo, cui inesset Sogates lapis, in quo lacertus incisus erat, novem signa impressisset, quorum quotidie unum deleret: post ubi nono signo sublato ollam reclusisset, lacertum vidi oculorum usu recuperato.*

CAPVT XXVI.

DE LYNCE & LVTRA.

Lynces clariſſime dicuntur videre, adeo ut ſolida penetrare poſſint: nimia tamen offenduntur luce. Sunt qui affirment, animalium quæ capiunt ſanguinem tantum exſugere, corpore intacto. At *Eraſmus* in majores deſilire quadrupedes de arboribus aſſerit; & unguibus cornici infixis, non remittere, donec laniato capite cerebrum devorarint, aliis partibus intactis; minora vero animalia integra ab illis abſumi. Æſtate ſunt infirmi, autumno vigent. Vrinam ſuam arenæ contegunt cumulis, ut Theophraſtus perhibet, tranſitque in duritiem pretioſi calculi. Is, colore ſuccini, attrahit appropinquantia, dolorem renum ſedat, & regio medetur morbo. Vidimus eum *Lugduni* in *Pinacotheca Cl. Domini Baudartii.* Vngues cum corio exuri efficaciſſime in Carpatho tradunt, cineremque potum, propudia virorum, aſperſum, fœminarum inhibere libidines. *Plin.* Carnes cum juſculo comeſæ, quartanæ ſunt remedium, oſſa combuſta ulcerum. *Collinus.* In arce Londinenſi quondam fuit animal, quod ad Lyncem *Geſnerus* refert. Mobile illud & ſtare neſciens, ut *Iohan. Cajus Anglus* ſcribit: at ad vocem Pici Martii conſiſtebat. *Lutra* caput caninum eſt, caſtoris aures, vulpis crura. Hæc craſſiora paulo, in aquis potius quam terra valent. Poſteriores enim partes planæ ſunt, muniente membrana. Domicilium ei juxta aquas, extruitur è ramis, ne illarum contingatur madore. Piſcibus interdum tantopere invenitur refertum, ut aerem inficiant. Tam eſt ſagax ut ex aqua per rivulum effluente, per aliquot milliaria piſcium è vivariis excipiat odores, quæ ſubiens vaſtat. In Scandinavia alibi ita manſuefit, ut piſces cocis ex aquis adferat in culinam: ſed quia avidior prædæ plures occidit, raro adhibetur.

CAPVT XXVII.

DE MVRE.

MVres apud Allobroges albi ſunt, & nive ali putant incolæ. *Scaliger.* In Cypro inſula ferrum erodunt, in alia quadam aurum. Ideo in metallis diſſecantur. *Ariſt. in mirabilib.* Generatio illorũ mirabilis eſt. Salem ſi lamberint, quidam ſine coitu impleri judicant. *Ariſt.* Fœmina prægnante in vaſe miliario aliquando occupata, paulo poſt reſerato vaſe muſculi numero viginti & centum reperti ſunt. *Plinius.* In Perſiæ parte quadã, mure fœmina reſciſſa, fœtus fœminini prægnantes inventi ſunt. Domum minitari ruinam primi præſentiunt. Oſtendit exemplo helice. Quinque enim antequam everteretur diebus qui in ea erant mures & ſerpentes migrare catervatim ſunt viſi. *Ælian. in variis.* In vas aquatile illapſi, difficili exiſtente aſcenſu, mutuas caudas mordicus tenendo, ſeſe ſubtrahunt, odorem eorum fugiunt Elephanti, pabula etiam à muſculis contacta recuſantes. Fugantur, ſi vel unus caſtretur, vel excoriato dimittitur capite. *Avicenna.* Tempeſtas innuitur cũ ſtrident. Strident enim vel quod aerem adſtringi percipiant, vel quod infirma præditi cute, terræ, quam calcant, non ferentes frigus exiliant. *Aratus.* Indocilis alias creditur; ſed Albertus ſe in ſuperioribus partibus Germaniæ murem vidiſſe ſcribit, qui tenendo candelam miniſtrabat lumen comedentibus ad præceptum magiſtri. Si in muſtum inciderit, inque eo interierit, extractus & in cinerem redactus, remedio illi erit injectus. *Columel.* 12. 31. Variæ murium ſunt ſpecies. Sorex dicitur mure major quadruplo. Captum vidit albiſſimum Aprilis medio, oculis rubicundis prominentibus, barba multis & oblongis pilis hirſuta, *Agricola.* Auguſtæ Vindelicorum circa templum divi Huldrici nulli inveniri dicuntur.

Furore

Furore aguntur libidine accensi, ita ut si urina partem aliquam hominis nudam attigerit, carnes ad ossa putrescant, nec ulceri inducatur cicatrix. *Albert.* *Aquatici*, pisces venantur, & aquæ submersi per cava quadam aliunde, in terram redire creduntur. *Agrestes* ex putredine nati, unum rectum ac simplex intestinum habent. Id à medico quodam, qui dissecuit, observatum. *Gesner.* Deturgente Nilo, musculi reperiuntur inchoato opere, genitalis aquæ terræque jam parte corporis viventes, novissima effigie etiamnum terrena. Tam autem subito & inaudito modo, compluribus in locis oriri solent, ut parum ex universo frumenti relinquatur. *Plinius.* *Sylvestris* à fine autumni ad initium usque veris dormit. *Gesnerus.* *Noricus Citellus* dicitur, in terræ cavernis habitat. Reperiuntur interdum quadraginta in uno cavo, cum magna avellanarum copia. Eduntur tum recentes, tum in fumo siccati. *Agricola.* Ad mures refertur *Cricotus seu Hamester.* Illius pelli tam tenaciter pilus adhæret, ut citius pellis de carne decedat, quam pilus avellatur. De antro non facile extrahitur, nisi aqua fervente. Infidelis masculus. Nam paratis intus copiis fœmellam excludit: sed & hæc perfidiam fraude ulciscitur. Propinquam quippe aliquam occupans cavernam, congestis frumentis non sentiente masculo, ex altera penitus fruitur parte. *Agricola.* *Muri Alpino* magnitudo est leporis, vel verius inter leporem & cuniculum. Argutissima voce fistulæ acuti simili mutationem tempestatis prædicit; idque non in montibus tantum, speculator præsertim, sed & dum domi alitur. In domicilio tria foramina facit, uno ingreditur & egreditur, altero cubat & habitat, tertio excrementa deponit. Cum nivibus jam montes teguntur, in domicilium se abdit, & foramina occludit, terra tam solido infarcta sunt actaque, ut facilius sit fodiendo terram ingentem ad latera, quam illam foraminibus infarctam penetrare.

CAPVT

CAPVT XXVIII.

DE MVSTELLA & MVstella Zobella.

MVstellæ in Bæotiam translatæ fugiunt; in quadam insula viam non transeunt, illatæ moriuntur. *Albert* Affirmavit quidam se vidisse Limagum flumen superantem continuis saltibus, ita ut nunquam demersa nataret, sed saliret per superficiem. Est Ægyptiis inter cætera symbola. Nam auribus concumbere ferunt ore parere: quæ imago natales sermonis ostendit. Genitalia illi sunt ossea: unde etiam humano calculo remedium præcipuum. *Albertus* tamen id non ita sumi debere ait, ac si vere sit, sed quod proportionem habeat. Genus illarum pulcherrimum *Zobellam* Germani dicunt: Ingens, hujus pellis pretium. Quandoque enim vix duo millia Byzantiorum aureorum ad unam tunicam subducendam sufficiunt. *Iovius* Natura vero illarum, Soli siccandæ si exponantur, plus consumi, quam si toto anno gestatæ fuerint. Vivens bestia semper latitat in umbroso saltu, ubi cuniculis insidiatur. Agiles sunt, & cauda pro temone utentes sciurum modo, de arbore in arborem saliunt.

CAPVT XXIX.

DE OVE.

OVes animalia sunt omnibus nota. Arabicæ latissimam caudam circumferunt, quæ quo opimior est, eo crassior. Decem nonnullis pendit libras, viginti quibusdam, & sua impinguatur sponte. Visa à *Iohanne Africano*, quæ octoginta superabat, à quibusdam quæ centum quinquaginta. In Africa statim cornigeri nascuntur arietes, nec non fæmellæ, quas etiam cornutas alit Anglia. *Albertus* arietem quatuor magna cornua

nua in capite gestantem, & duo longa in cruribus, caprinis imprimis similia, vidit. Contra in Ponto per provinciam Scythicam, nullis nascuntur cornua: *Arist.* quin sine felle existunt. At in Naxo insula obtinuere duplex, Absinthiumque ponticum, id facere dicitur. *Plin.* In regionibus perfrigidis, cum nive vehementi tempus infestum est, perdunt idem; ineunte recipiunt vere. Id *Ælianus* scripsit. Anno 1547 donata erat regi Gallorum, in oppido Picardiæ, pinguis, cui altera ungula è duabus, nempe interior in utroque pede, ad octo circiter excreverat digitos, extrema parte, sursum recurva, cornu rupicapræ instar. *Gesner.* Suavissimum in Prasiorum regione lac præbent. Quia enim liquido melle pluit, eo vescuntur. *Ælian.* Pinguissimum in Erythea insula. Nam & serum non habet, & pro caseo parando, eximiæ aquæ copia temperatur. Pabuli in causa ubertas. Ita certe gliscit, ut intra triginta dies suffocari pecus scribatur, nisi aliquid detrahant sanguinis. *Plinius.* Pisces circa Calimos vicum Indiæ maritimum redolent. Gramine namq; destitutæ illos vorant, siccis apud ichthyophagos nutriuntur. *Arrian.* Aquilonis flatu mares potius concipiuntur, Austri fœminæ. Vis nempe Aquilonis tanta est, ut vel ea, quæ non nisi fœminas pariunt, immutet ad prolis masculæ procreationem. *Plin.* Facto strepitu gregantur, & si relinquatur cum tonuerit gravida, abortit. *Arist.* In Orcadibus insulis fere omnes geminos imo trigeminos pleræque partus edunt. *Boetius.* Mollissimi quamvis corporis, expertes tamen pestilentiæ. *Columella* Visa rabie vexari, quam rabida vacca cornu petierat. Putredinem in visceribus in Anglia contrahunt, si æstatibus pluviosis in uligine pascantur, roremque lingant. *Gesner.* Duvam herbam in Gallia si comederint, animalia nigra in jecore concipiunt, hinc morbus incurabilis. Duva autem vocatur Gallis in Normandia herba similis lapatho, sed angustioribus foliis, & semper

per erectis, nervo medio fere rubente causticis. *Gesner*. Aqua palustris pota, hirudines folliculis inclusas ibidem parit: sesquidigiti longitudinem obtinent, latitudine ad longitudinem fere dimidia. *Gesner*.

CAPUT XXX.

DE ORYGE & PANTHERA.

ORyx inter caprarum sylvestrium genera à *Plinio* recensentur. Ad ortum accedente Luna, intentis in eam oculis vociferatur, idque illius odio fieri affirmant, quod prioribus pedibus terram effodiat, & suas velut pupillas humi defigat pungens. Idem in exortu Solis fieri existimant. Quemcunque in deserto locum aquis scatentem invenerit, haustu sumto labris turbat, lutumque commiscet aquæ, ac pedibus in eam pulverem conjicit, ne alicui ad potum idonea existat. Tam grato odore perfunditur *Panthera*, ut cunctas sollicitet quadrupedes, sed quia torvi simul capitis, terrentur. Hinc occultato accedunt, & corripiuntur. Lunæ illis similis in armo dextro macula. Ad naturam illius crescit in orbem, & cavat cornua. *Albert*. Semel in vita parit, si *authori libri de natura rerum*, credimus. Nam cum in utero matris co aluere catuli, oderunt temporis moras. Itaque oneratam fætibus matricem, unguibus lacerant. Illa partum effundit, dolore cogente; postea, corruptis sedibus genitale semen non hæret acceptum. De ea tradit *Demetrius Physicus*: Iacentem in media via, hominis desiderio, repente apparuisse cuidam. Illum pavore cæpisse egredi, feram vero circumvolutari non dubio blandientem, sese conflictantem mœrore, qui etiam in Panthera intelligi posset. Fœta erat, catulis procul in foveam delapsis. Primum ergo miserationis fuit non expavescere: proximum ei cura intendere: secutusque qua trahebat vestem leni injectu unguium,
ut

ut causam doloris intellexit, simulque salutis suæ mercedem, exemit catulos; eaque cum iis prosequente extra solitudinem deductus, lætaque atque gestiente, ut facile appareret, gratiam referre, & nihil invicem imputare, quod etiam in homine rarum est. Vino delectantur, inebriatæ capiuntur. Alexandrum Magnum Iavanicæ Monarchiæ fundatorem feræ huic Spiritus S. assimilat. Applicationem apud *Cl. Dominum Conradum Graserum*, Præceptorem nostrum in *Isagoge Historiæ universalis* opere nunquam satis laudato, videbis.

CAPVT XXXI.

DE RANA.

R*Anæ* vere coeunt, vere sequentis anni ova pariunt, inque medio rana latet abscondita; exclusi ranunculi magni apparent capitis. *Albert. Lutavia* apes ubi ad aquam accesserint, rapiunt; mortuam comedisse talpam, observatum *Albert.* Augusto mense clausum illis os adeo, ut nec cibi, nec potus, nec vocis usus, & si manu vel baculo aperire tentaveris, difficulter aperiatur. *lib. de Nat. rer.* Soboles earum verbasci, nucisve foliis, in lacum si injiciantur, necatur. *Ælian.* Accensa in ripa lucerna, conticescunt obstrepere *African. in Geopont.* Sperma Martio primum inventum mense, tollit, si manus eo laventur, impetiginem: quin efficaciam illi anno tribuit, vermem cujus paronychia species, digitorum contactu sanandi. *Gesner. Ægyptiæ* in natricem cum inciderint, frustum arundinis, oblique in ore arreptum tenent, sic devorari nequeunt. *Gillius. Bufo* ex suo crematus regeneratur cinere. At in Dariene, novi orbis provincia, ex guttis mancipiorum dextra cadentibus, dum irrigant pavimenta, illico gignitur. *Martyr* eas in pulices æstate convertit. Causam aeri cænoso ac fœtido adscribit. Si bacillo sæpius verberetur, inflato corpore,

corpore, virus primo è clunibus exprimit, lacteis dein quibusdam guttis sudat. Fridericus Dux Saxoniæ ad sanguinem sistendum veru ligneo transfixum, & in umbra arefactum, involutum syndone, manutenendum dedit, donec intra incalesceret. Rationem Gesnerus in horrorem conjicit. *Borax* species est bufonis, fusci coloris & maxime, ita ut cubitalis officiatur magnitudinis in terris calidis: & solet aliquando partum suum in dorso gestare. In hujus fronte lapis invenitur. Interdum est albus, interdum fuscus, qui probatur, si in medio citrinam obtinet guttam. Aliqui os tantum esse dicunt: aliqui ex viscosa illa spuma nasci, quam bufones verno tempore congregati efflant in caput alicujus eximii. *Gesner. l. 2. de Oviparis*, ut lapidem esse credat, persuaderi non potest. De Panis qui plura voluerit *Libavii Batrachiorum libros* legat, inveniet.

CAPUT XXXII.

DE RANGIFERO & Rhinocerote.

R*Angiferam* profert septentrio. Norvegia præsertim ac Suecia, cervi specie, corpore tamen majore & insigni robore. Tres illi cornuum in capite ordines, ita ut in singulis bina sint, & virgultis circumpositum videatur caput. Ex his duo majora cæteris: perfectionem, ubi attigere, cubitorũ quinque attingunt mensuram, viginti & quinq; conspicui ramis. *Albertus*. Mulgentur, & triginta milliaria uno emetiuntur die. *Olaus*. *Rhinoceros* Elephanto est par magnitudine animal, unico in nare cornu, hinc nomen. Hoc vero modice inflexum tanti acuminis, ut ferrũ & saxa penetret. *Ælianus* Pellis ei prædensa crustis compacta squammatim, colore & figura testitudinis dixeris testam, tam firma, ut ægre cedat jaculo Hostis est Elephanti. His contra pugnaturus saxis cornu

cornu acuit, mox cuſpidato Elephanti crura toto rictu ſubiens, alvum, quæ mollior, petit, diſcerpitque eandem. Exemplum qui voluerit, *Camerarium* in *ſubciſivis horis* conſulat.

CAPVT XXXIII.

DE SERPENTIBVS VARIIS.

IN ProvinciaCarajam, Tartariæ regi ſubjecta, decem paſſuum in longitudine ſunt ſerpentes, decem craſſi palmos. Prioribus aliqui carent pedibus, ungulis horum inſtructi loco. Oculos tam grandes habent, ut duorum panum quantitatem adæquent. Mire in medendo pollent. A rabido enim cane admorſus, ſi vel unius denarii pondere inde biberit ſtatim ſanatur. Et mulier in partu laborans, ſi quantulumcunque inde guſtaverit mox partu exoneratur. *Paul. Venetus.* Americus Veſputius vidit apud Indos quoſdam qui in cibum cedebant. Capreolorum illis erat magnitudo, longitudine ſeſquibrachium æquabant, pedes longi, fortibus armati ungulis, diſcolor pellis, ſerpentis roſtrum. A navibus ad extremam caudam ſeta quædam per tergum ſic protendebatur, ut animalia veros ſerpentes autumaret. Similes Calecutum habet, aprorum magnitudine, vaſtiori etiam aliquanto capite, pedum quatuor, veneno nullo, morſu noxio. *Ludov. Rom. in Navig.* His non diſſimiles, in occidentalis Indiæ inſula Hiſpaniola, Hivana vocant. Dorſo ſpinoſo, capite criſtato, aphoni, quatuor pedibus, lacertarum cauda, dentibus acutiſſimis, cuniculis majores, in arboribus, terra, aquis, abſque diſcrimine degentes, famis ad multos patientes dies. Anno 1543 in finibus Germaniæ prope Styriam, quadrupedes, lacertorum inſtar, & alati apparuere, morſu immedicabili. Anno vero 1551 circa diem divę Margarethæ in Hungaria prope pagum Ziſcham, juxta Theiſam fluvium, in multorum reperti corpori-

P bus,

bus, tria fere hominum enecavere millia. Emerserant quibusdam per os, sed se abdidere iterum. Fidem fere excedit, quod de iisdem locis dicitur. Inventos nimirum innumeros in strue manipulorum frumenti: quos cum exurere vellent rustici, prodiisse cœterorum maximum, & humana, ut abstinerent, monuisse voce. Non secundum naturæ se genitos cursum, sed divinitus propter hominum immissos peccata.

CAPVT XXXIV.

DE SCIVRO & SIMIVVLPA.

Sciuris intestinum cæcum tantum est, magnitudini ventriculi respondens, inque sectione fecibus semper repertum turgidum, scribit *Vesalius*. Genitale osseum habere dicuntur. Prævident tempestatem, obturatisque qua spiraturus est ventus cavernis, ex alia parte aperiunt fores. *Albert.* Transiturus aquam pastus gratia, corticem levissimum imponit eidem, huicque insidens, caudaque erecta velificans, flante vento subvehitur. *Auctor libri de natura rerum.* Simivulpa animal est in Pariana regione Indiæ. Anterius vulpem refert, posterius simiam, pedes humani sunt, aures noctuæ. Sub communi ventre, venter alius est marsupii instar. In hoc servatur proles, nec prodit nisi ut lactetur. *Gillius.* Vidisse se mortuam scribit *Petrus Martyr. Decad.* 1. *l.* 9. inter arbores tantas, ut sedecim hominum manu junctorum, in gyrum vix concludi possent lacertis.

CAPVT XXXV.

DE SIMIA.

Simiarum ingens in quibusdam terris est multitudo. Vidit plenam iis in Lybiæ ora sylvam *Posidonius*, montes in India refertos *Alexander*. Certe insidiantem sibi exercitum,

cum

cum erecto illos corpore, casu conspexisset, existimavit. *Ælian.* Iubatæ sunt in Troglodytica, leonum modo, maximæ vervecis proceritate. *Scalig. in Exercit.* In India mediterranea ingentes corpore, & civiles mercatus sine omni offensione adeunt. Inter universa quadrupedum genera, visceribus, musculis, arteriis, nervis, homini Galenus putavit simillimum. At *Vesalius*, in musculis thoracis, brachium, cubitum, & femur moventibus, scapulas & pedum digitos agentibus, interna denique manus, fabrica dissimillimum testatur. Visum est cor maris duo habens acumina. *Albert.* Sine cauda plures vidit *Scaliger*, quantus est puer octo annorum: marem quoque ac fœminam cum prole. Filiolus si quid desiderat, pugno à mare monetur fœmina, & addita vultus acerbitate castigatur, malæ tractationis rea. Luna cava tristes esse, quibus in eo genere cauda sit, novam exultatione adorare tradit *Mutianus*; addit visas qui latrunculis luderent. Perversissime homines imitatur. Cum enim nutricem infantem lavare, fasciisque convolutum cunis imponere vidisset per patulam solitudine conspecta, ingressa fenestram, puellum sublatum nudavit, eundemque fervida perfusum aqua interfecit. *Ælian.* Horret summopere testudinem. *Hujus rei*, inquit *Erasmus in colloquiis*, *quidam dedit nobis Romæ specimen. Puero suo in verticem imposuit testudinem, & pileo contexit. Dein produxit ad simium. Illico simius gaudens insilit in humeros pueri venaturus pediculos, sublato pileo animadvertit testudinem. Mirum erat spectaculum quanto cum horrore resilierit bestia, quam expaverit, quam timide respexerit, an sequeretur testudo.* Additum est aliud specimen. *Alligavimus testudinem catenæ, à qua revinctus erat simius, ut effugere non posset, quin saltem aspiceret. Incredibile dictu quantopere fuerit discruciatus: tantum non metu exanimabatur: interdum posterioribus pedibus depellere tentavit hærentem bestiam. Tandem quicquid erat in alvo & vesica oneris rejecit. Secuta est ex pa-*

vore febris, ut nobis fuerit solvendus à catena, & aqua vino temperata refocillandus.

CAPUT XXXVI.
DE SU & SUBO.

S[illegible] pud Patagonas est bestia monstrosissima. [illegible] tulos in dorsum admissos cauda tegit, venator cum sequitur, sic se proripit. Scrobe igitur effossa, & frondibus obtecta capitur. Capta interficit præ rabie catulos, & clamore horrendo terret venatores. *Thevet. in descript. Americæ.* Subus ἀμφίβιος est, geminis armatus cornibus. In mari natantem piscium comitatur gregem, osculantur pagri, oculatæ multi, & astaci: at ille contemnens amicitiam, prædam omnes esse jubet. *Gillius.*

CAPUT XXXVII.
DE SUE.

DE Sue quæ dicuntur, in pauca contrahemus. Notum nobis animal; at in Arabia non vivit. *Plinius.* in Hispaniolam deductum, mulā æquat: *Martyr.* cornibus armatur in Æthiopia: Solipedes Illyria alit, & Anglia, mutos Macedonia. *Ælian.* Cerebrum sui pingue, decrescente Luna demitur, auriculæ humore follino simili scatent. Sursum dum aspicit, silet; nam & insueta perfunditur luce pronitati assuetus, & angustia quadam aspera arteria compressa vocem retinet. *Aphrodis.* Pinguis interdum ad miraculum. Missæ L. Volumnio in Hispania duæ in offula costæ, XXIII pondo pendebant, ad os à cute pes cum tribus numeratus digitis: *Plinius.* Quingentis septuaginta totum constitisse libris, Crescentiensis author est. Visus in Arcadia, in cujus exesa carne, nidus sorici, muribus partus erat. Idem Basileæ accidit Gesnero teste. Scilicet, Est quibusdam animalibus sine sensu pingue-

pinguedo & L. Aproni Conf. filio detractos adipes, levatumque corpus, immobili onere apud *Plinium* legimus. Quantum ad Venerem, sæpius fætæ domesticæ, raro agrestes. Suppetit enim alimentum illis, nec multum laborant: inquirunt hæ, & per montes vagando, molestia afficiuntur. *Plutarch.* Vtræque ita coitu perfunduntur, ut obdormiscant, & subantes ita efferantur ut accedentes lanient. Glandes si avidius comederint, authore *Aristotele*, abortiunt. Amicitia illis cum Crocodilo, inoffensi ad Nili ripam obambulant. *Calcagn.* Hostilitas cum quodam hordei in Thracia genere: non tantum enim eo abstinent, sed & excrementa aversantur ex eo. *Arist. in admirand.* Familiaris eis morbus grando est, & vix ulla cui non tria grana. Remediuum famolum, herbam in humidis nascentem, nominavere Druydæ: sed quia sinistra manu legere jubent, nec respicere legentem, nec alibi, quam in canali deponere & conterere poturis, superstitio est.

CAPVT XXXVIII.

DE TALPA.

Magna *Talparum* in Bæotiæ agro Orchomenio copia. *Arist.* in Lebadico vicino nullæ sunt, neque aliunde importatæ infodiunt. Visum illis deesse scribit *Aristot.* at Gesnero liquido apparent oculi. *Prominent*, inquit *extra cutim veluti puncta nigra, magnitudine seminis milii, vel papaveris, nervo affixa.* Quin & doctus quidam apud *Gesnerum* vir, in dissecta fœtus aliquot se reperisse narrat, majusculis capitibus, in quibus etiam oculi. Delectantur bufonibus, & proprio exemplo testatur *Albertus*: sed ranas etiam bufonesque talpam edere mortuam, idem expertus est. In fistula lachrymali pulvere talpæ ustæ in potu dato, curatus est *Iohannes à Verlin Consul Gedanensis.*

CAPVT XXXIX.

DE TATO & TIGRIDE.

TAtus quadrupes peregrina. Duro munita est cortice, squammataque testa, ita ut facile caro ejus eximi possit. Vidimus eam primo *Andreapoli Scotorum, urbe archiepiscopali, antiquissima Academia insigni*, in Pinacotheca nobilis & humanissimi viri Domini *Iohannis Arneti Commissariatus in Archiepiscopatu Fani Andreæ Protonotarii*, hospitis nostri. Quia vero se intra testam retrahit, Erinacei Brasiliensis species existimatur. cognatum ei illud, quod in nova Hispania *Avitochli* dicitur, felis magnitudine, anatis rostro, pedibus Ericii, collo longo; grunire referunt ut suem. De *Tigride* pauca habeo quæ dicam, nisi historiam *Petri Martyris* adjicere velim, de quodam in Dariæne novi orbis insula. Infestabat totam viciniam homicidiis adeo, ut nemo extra domum tutus; scrobi post effossæ illapsus, sudibus acutè in fundo fixis hæsit; tam adhuc validus, ut in mille frusta hastas desuper injectas confringeret. Saxis tamen post interemtus est. Caro cocta, aliquid de ea se comedisse *Ledesma Hispanus* dixit, bovina nihil deteriorem fassus. Alias celeritas illi insignis inest, ut Zephyro comparetur ab *Oppiano*.

CAPVT XL.

DE TESTVDINE.

TEstudines apud Taprobanam sunt tam ingentes, ut una centum tria pondo pependerit *Scalig*. Plinius vero tantas esse ait, ut singularum superficies habitabiles casas integant: atque inter insulas, rubri præcipue maris, navigent his cymbis. Marinis lingua nulla, nec dentes, rostri acie comminuunt omnia. In Hispaniola, quo tempore genitalis furor eos exagitat, è mari

è mari prodeunt. Egesta in profundam scrobem arena, ter & quater centum ova in scrobem demittit. Genitali vulva jam exhausta, remittit arenæ tantum, quantum ad o va cooperienda sufficiat, reditque ad marina pascua, de sobole nil sollicita. Ad statutos dies pullulat, uti è formicario, testudinum multitudo, solo calore Solis, sine parentum adminiculo. *Martyr.* Ova sunt anserinorum magnitudine. Caput ei abscissum, non continuo moritur, sed & videt, & si ante oculos ei manus obversetur eas claudit; & paulo etiam propius si admoveas, mordet. *Ælian.* Inauditum antiquis testudinis genus, apud Turcas è longinquis regionibus allatum vidit *Bellonius*; cujus testa rara est ac pellucida, chrysoliti colorem mentiens, ex qua Turcæ cultellorum manubria efformant tanti pretii ut etiam clavis aureis exornare non dedignentur. Insula ab Iambolo reperta in Oceano, versus meridiem animalia producit, magnitudine quidem parva, sed natura & sanguinis virtute mirabilia. Corpore sunt rotundo, ac testudinibus simili, duabus lineis per invicem per medium transversis, in quarum cujuslibet extremo sit auris & oculus, ut quatuor oculis videant, totidemque audiant auribus. Vnicus venter absque intestino, in quæ comesta fluunt; pedes circumhabent plures quibus in utramque partem ambulant. Sanguis mirabili asseritur virtute. Omne enim corpus concisum dum spirat, hoc tinctum sanguine cohæret. *Iohan. Boemus.*

CAPVT XLI.

DE VRSO.

IN extrema Arabiæ regione carnivori sunt. *Strabo l.* 16. albi in Mysia; qui cum à venatoribus urgentur, halitum educunt, qui carnes putrefacit, & si propius accesserint, phlegma ore ejiciunt, quo vel suffocantur vel obcæcantur tam canes quam homines. *Arist. in Mirabil.*

bil. Insignis interdum magnitudinis. Quinque cubitorum in longitudine. Maximiliano ex Lithvania allatum tantæ latitudinis,ut maximo competeret bovi *Vadianus* testis est. Caput illi tam infirmum , ut colapho infracto exanimetur. *Plin.* Aquam morsu vorat bibendo , degustatisque mandragoræ malis, formiceti linctu sanitatem recuperat. Majorem mure dicitur parere fœtum, minorem fele,nudum, membris indiscretum *Gellius* & rudem *Plin.* At excisus aliquando in Polonia , ad Gesnerum missus , longior erat digito, crassitudine pollicis corpore articulato , posterioribus cruribus exceptis. *Gesnerus.* Opimo præditus habitu , latibulum supinus dorsi ingreditur tractu, & vestigia ne venatores conspiciant obliterat ; In eo 40 dierum spacio extenuat corpus, quatuordecim immobilis dextri pedis se sustentat linctu. Vbi intestinum attenuari , ut fere cohæreat, persensit, egressus aro herba pascitur. *Ælian.* Nulla tunc cibi argumenta , nec nisi humoris in alvo minimum , sanguinis exiguæ circa præcordia guttæ. Per id tempus coctas carnes, asservatas increscere credidit *Theophrastus.* Fœminas amat: Visus in Allobrogibus, qui comprehensam puellam , in latibulum detulit , & Venereo prosecutus complexu,agrestibus aluit pomis. Mitescere,Svidrigelus Princeps Lithvaniæ ostendit. Vrsam enim nutrivit , quæ ejus sueta ex manibus panem sumere, excursionibus in sylvam factis redibat, patensque ei ad thalamum principis via.*Volaterr. l.* 7.

CAPVT XLII.

DE VVLPE.

Vlpium Caspiarum tanta est multitudo , ut & agrestia adeant stabula, ingrediantur & urbes. *Ælian* & quidem tam cicures ut caniculorum instar blandiantur. Robustæ in Sardinia: Namferocissimum etiam arietem occidunt: tene-

tenerumque vitulum. *Munster.* Albæ sunt in Moscovia; fœdo in Arabia pilo, audacia insigni. Mutuo vesperi ululatu excitæ prædantes noctu calciamenta etiam rapiunt *Scalig.* Amnes congelatos in Thracia transituræ, apposita ad glaciem aure, crassitudinem conjectant. *Plin.* Avium gregem ubi volare conspexerint, volutato in rubra argilla corpore, ut sanguineæ appareant, mortem simulant, sed confidentes in corpore suo aviculas devorant. *Herus.* Pulicibus infestatæ, stipula molliore assumta, posteriori parte immerguntur. Fuga frigidæ pulices caput petunt; hoc etiam immerso, in stipulam insiliunt. Qua abjecta fugiunt vulpes.

CAPVT XLIII.

DE VNICORNV.

DE *Monocerote* diversæ sunt apud authores sententiæ. Dari quidam ambigunt, negant quidam, affirmant nonnulli. *Garzias ab Horto* Proregis Indiæ Medicus, simile descripto à quibusdam Monoceroti visum animal notavit: Cornu præditum mirabili, quod modo in sinistrum & dextrum obverteret, modo attolleret, demitteret modo. *Ludovicus Vartomannus*, duos Sultano ex Æthiopia missos Mechæ, ad Mahumetis sepulchrum, se vidisse scribit, cancellis obseptos, minime feroces. Quin cornua illius multis ostentantur in locis. Habet Dionisii fanum integrum, in obscuro aræ fornice, aquæ extrema sui parte immersum. Potanda datur aqua cryptam subeuntibus; ea hausta subito in copiosum exsolvuntur sudorem. Visitur & apud Venetos in Sanmarciano delubro; nec non Romæ purpurea obductum tunica. Venetum quendam Iudæum fuisse scribit *Aldrovandus*, qui legitimi possessionem jactavit, miro comprobavit exemplo. Nam circumscripto in mensa cornu spacio, scorpionem & araneum immisit. Transire reptan-

tes bestiæ terminum cum non potuissent, umbra an virtute? enecatæ sunt. Describitur autem à *Cardano*, quod sit *animal rarum, equi magnitudine, pilo mustellæ simillimo, capite cervino, in quo unum crescit cornu, cubitorum trium longitudine, media in fronte idque rectum, in imo amplam tendens in aciem. Collum illi breve, juba rarissima, & in alteram tantum partem tendens, crura veluti capreolo tenuia*, &c. Plinius feram ait esse asperrimam, reliquo corpore equo similem, capite cervo, pedibus elephanto, cauda apro, uno cornu nigro, media fronte duorum cubitorum eminente. Quicquid autem sit, dubium in his est maximum. Nam primo varie describuntur Vnicornu genera, quæ an ejusdem sint speciei ignoratur. Sunt in India boves indivisis ungulis & unius cornu, si *Plinio* credimus: sunt in Aonia tauri, si *Æliano* & *Oppiano*. Fuere in Hercynia sylva, si Cæsari danda fides. In Zeilam Æthiopiæ urbe, vaccarum genus unico armatum cornu in fronte, palmum longo, inque dorsum reflexo, se vidisse testatur *Ludovicus Barthema*. Cornua quod spectat, multi in illis fuci. Repertum quoddam in Arulæ fluminis Helvetiæ juxra Brugam littore. Vnicornu id existimatum, quis pro certo vendicet? Id quod *Albertus* vidit, crassitudine sesquidodrantis, longitudine decem pedum, sine spiris, cervino fuit simile. At tantæ crassitiei & longitudinis cornu ad animal pertinere videtur, quod magnæ molis navem adæquet! Poculũ vero quod Magno Hetruriæ Duci donaverat Alvarez Mendosa, à Narsingæ Rege acceptum, ex illorum potius animalium cornu fuisse Aldrovandus existimat, quæ in Basma & Macino Tartariæ regionibus, elephantis magnitudine visuntur. Poculi enim illius diametrum erat quantum vix utraque ambire posset manus. Plura qui de Monocerote volet, *Andream Marinum*, *Andream Baccium*, & *Casparum Bartholinum* consulat. Ego Conclusionis loco quædam de *Mulo* omissa hic adjicio. Mulus steriles esse com-

munis est sententia; & si peperere prodigii loco habitum. Attamen in Africæ quibusdam regionibus familiares illarum habentur partus. *Varro.* Octoginta annis vixisse quendam Atheniensium monumentis apparet. Eo gavisi, cum templum in arce facerent, quod derelictus senecta, cadentia jumenta comitatu nisuque exhortaretur, decretum fecere, quo caveretur, ne frumentarii negotiatores ab incerniculis eum arcerent. *Plin.* Non calcitrare cum vinum biberint quidam scripsere: sensu odoratus præcellunt. Hinc redeunt ejus beneficio in semitam errantes, & facilius tabidam aeris vim concipiunt, pesteque inficiuntur. *Aldrovand. l.* 4. *de Quadrup.* Ineft illis aliquid quod muribus exitiale, si enim muli ungula domus suffitur, fugantur. Author etiam est *Columella*, ventrem & intestinorum dolorem in illis sedari visu nantium anatum. *Ponzettus* Cardinalis veneno infectum muli recenter occisi ventri includi jubet; tamdiu includi *Marantha de simplicib.* quoad animantis omnino evanuerit calor, idque aliquoties repetitis vicibus.

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS,

CLASSIS OCTAVA:

In qua

EXANGVIVM
Admiranda.

Plinius Hiſtor: Natural. l. 11, c. 2.

Rerum natura, nuſquam magis quam in minimis tota eſt,

&

In contemplatione ejus nil poteſt videri ſupervacuum.

SYLLABUS CAPITUM CLASSIS OCTAVÆ.

ADMI-

ADMIRANDA EXANGVIVM.

CAPVT I.

DE EXANGVIBVS in genere.

Vilis equidem exanguium videtur natura, nec quicquam vel turrigeris Elephantorum humeris, vel taurorum collis, trucibuſque in ſublime jactibus, Leonum denique comparanda jubis; certum tamen nuſquam alibi ſpectatius naturæ artificium eſſe, nuſquam eandem magis, quam in minimis, totam. *In magnis ſiquidem corporibus facilis officina ſequaci materia fuit. In his tam parvis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quam inextricabilis perfectio. Vbi tot ſenſus collocavit in culice? ubi viſum in eo prætendit? ubi odoratum inſeruit? ubi truculentam illam & portione maximam vocem ingeneravit? qua ſubtilitate pennas adnexuit? prælongavit pedum crura! diſpoſuit jejunam caveam, uti alvum! avitam ſanguinis ac potiſſimum humani ſitim accendit. Telum vero perfodiendo tergori, quo ſpiculavit ingenio! Atque ut in capaci cum cerni non poſſit exilitas, ita reciproca geminavit arte, ut fodiendo acuminatum pariter ſorbendoque, fiſtuloſum eſſet. Plin. l.* 11. *c.* 2. Cæterum exanguium quatuor apud *Ariſtotelem* genera; Molle, Cruſtaceum, Teſtaceum, & Inſectum. Mollia ſquamma carent, nec illis vel aſpera cutis, vel teſtacea, ſed ut in hominibus mollis. Nulla habent oſſa, nulla viſcera; ſi quid eſt, piſcium illud proportionatur ſpinis, Polypum ſi excipias. *Plin. l.* 9. *c.* 28. Caput intra crura & ventrem; deeſt lingua, eſculentorum ut voluptas diſcernatur, carnoſum quiddam natura largita eſt. At habent cerebrum; habent & id quod ei parti proportionatur, cui ſentiendi principatus in ſanguineo genere mandatus eſt.

Nec

Nec denegatus sexus. Asperiores omnes in mare partes, lineisque intervenientibus variæ, cauda acutior, meatus gulæ subditus, à cerebro in alvei pertendit ima, idque ipsum ad quod fertur, mammæ imitatur speciem. Duplex suprapositum habetur in fæmina; subrubra eidem subjuncta corpuscula in utroque spectantur. Aquam salsam respuunt; frigus difficulter ferunt; nuda enim; & quia sanguinis inopia laborant, pavida sunt. Ova eorum foras exclusa augenter more vermium; sed vim vitalem à maris asperso semine habeant necesse est, more piscium. *Arist. de gener. l. 3 c. 8.* Crustatorum duo sunt genera; vel enim caudata sunt omnia, vel rotunda. Expressa illorum & extenta cauda est; hujus quasi operculum alvei extum obtegit, & ventris infimę parti ita applicatur, ut caudæ speciem præ se ferat nullam. *Scal. exerc.* 245. Communes illis cum reliquis exanguibus partes. Longi & rotundi in ore dentes, duplici operti tegmine. *Arist. de part.* 4, *c.* 3. inter quæ talia quædam interjacent, qualia locustarum annectuntur dentibus. Carent palpebris, sed oculi supra os siti sunt, duri omnibus, aptiq; tum intro, tum foras, tum in obliquum moveri. Non respirant, sed aquam per fistulam egerentia, refrigerantur. Mares tenues genitales obtinent meatus, vulvas membraneas fœminæ hinc inde ad intestina fissas, in eis gignitur ovum. More autem eorum coeunt, quæ mingũt inaversum. Ovum rubidũ parit fæmina, prætenuiobvolutum membrana. Testacea, Conchylia alias dicuntur, in tantis quondã gulæ deliciis, ut viduarum esse cupedias, inadagium abierit. Tanta in illis naturæludentis varietas, tot colorum differẽtia, tot figuræ, ut vix numerari possint. *Plin. l.* 9, *c.* 33, varietatem illorum explicaturus, *Tot in illis,* inquit, *figuræ, planis, concavis, longis, lunatis; in orbem circumactis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis, lævibus, rugatis, denticulatis, striatis, vertice muricatim intorto, margine in mucronem emisso, foris effuso, intus replicato, jam distinctione virgulata,*

turgulata, crinita, crispa, caniculatim, pectinatim, imbricatim undata, cancellatim reticulata, in obliquum, in rectum expansa, densata, ad plausum apertu, ad buccinam recurvu. Cæterum in rubro mari mira quadam magnitudine augentur; in summis etiam montibus inveniuntur; in internis deniq; vel terræ vel saxorum visceribus delitescunt. *Vidi in silice durissimo*, inquit *Goropius Becanus* apud *Aldrovandum*, *Bethunis advecto, quo via apud nos sternuntur, tot conchulas, totas lapideas & conclusis valvulis integras, ut magna cura & arte ex illis fuisse cæmento aliquo compactus judicaretur. In suburbano Parisiensi agro, qui superne copiosa fruge luxurians, subtus cavus magna sui parte est & vehiculis pervius, inveni testas non paucas, turbinum marinorum, elegantissimo ordine, & tortas & tuberculis insignitas, atque ita omnibus modis perfectas, nihil ut præter vivum pisciculum ad integritatem deesset. Vidi in Anglia lapidem è summis montibus excisum, qui percam ad vivum exprimeret, ne minima quidem lineola ad perfectionem desiderata.* Insecta incisuras parte sui vel supina, vel prona, vel etiam utraque possident, & quamvis sit osseum aut carneum, quiddam tamen inter hæc ipsa medium obtinent. Differentiæ illorum variæ sunt, locum, qualitatẽ in corpore, quantitatem, victũ, generationem, motum denique & gressum si attenderis. Locum quod spectat, (tangenda necessario quædam) in nive nascuntur vermes hirti & rubidi; in igne pyraustæ; in aqua marina Microrinchoteros, scolopendra marina & pulex. In dulcibus oriũtur, hirudines, scrophulæ, strumæ, cherodes; in terra lũbrici & Iuli; in fossilibus haud rari. In arborum caudicibus cossi sunt & teredines: Ceraste ficus gignit: Olea si plantetur, ubi quercus effossa, ranas, vermiculos: In sorbo rufi & pilosi dantur: in vesicula ulmi, Psennes; in viribus, Butyri, ut Tullius vocat: in Euonymo, seu ut Theophrastus Tetragonia, Erucarum genus quotannis oritur, quod post absumptas frondes emoritur: In fruticis cujusdam pomo cui Coccios nomen,

nomen,bestiola,cum fructus ad maturitatem pervenerit, erumpit. Inveniuntur in gramine vermiculi, qui alligati collo, continent partum, detrahuntur ut fiat. In solani foliis vermis viridi & croceo colore distinctus, cornu in fronte gerens, digiti longitudine provenire cernitur. In Asphodelo nascuntur vermes, qui in Volucres, flosculorum specie degenerant, bestiolas. Nam cū flaccescens inaruerit, scapus, eroso conceptaculo provolant. Quin haud pauciora in animantibus offendes. Nota hominis excrementa, mendicitatis præsertim excitata Sole. Lumbricos in Ægypto frequenter nasci in cruribus, scimus. In Cyprino primo nativitatis anno, vermiculus niger juxta Branchias oritur. Percæ fluviatiles duodecim ceu uniones generant ervi magnitudine, qui singuli vermem inclusum continent, gracilem, oblongum, teretem. In alveis denique apum vermiculum nasci proditum est. Quantum ad partes, Muscæ alas habent apertas, scarabei vaginipennes sunt, venter quibusdam ori adjunctus, & rectum intestinum revolutum ab eo. Quæ saliunt, vel crura posteriora habent longiora, vel gubernaculis retro curvatis nituntur. Generationem denique quod attinet: Ex ejusdem generis animalibus quædam oriuntur: generant nonnulla, sed non sui generis, verum vermiculos tantum; illaque non ex animalibus, sed ex humidi & sicci orta putredine. Inter ea quæ coeunt, majores, maxima ex parte, fæminæ; nulli seminales maribus meatus sunt; nec hi fæminis membrum inserunt, sed illis de inferiore parte fæminæ. Hæc prolixius de Exanguibus volui, ut, quia externum habitum contemtum induxisse scio; animus internæ naturæ majestate excitus, fervidius ad eorum accederet contemplationem: versetur in eadem.

CAPVT

CAPVT II.

DE APIBVS.

INgens Apum in Lithuania & Podolia copia est, ita ut ficcarum terrarum melle repleantur foveæ, in quas immanes urſos prolapſos, ſuffocatos eſſe, Hiſtoria prodit. *Olaus Magnus.* Paſcuorum copiam facit ubertas, odoris ſuavitas, florum abundantia, ſaporis denique jucunditas. Adde his ſylvas pinearum ingentes, quæ cum perpetuo frondeant, tepidumque ſpirent aſſidue, coma celſa, ac patulis luxuriant ramis; umbra æſtate defendunt apiculas, pinorum tegmine hyeme. *Leo Nolan. in problem.* Nullas Scotiam alere Solinus prodidit: falſo nos ipſi cõperimus. Vidimus enim & in horto hoſpitis noſtri Andreapoli, ſumma cum jucunditate tractavimus interdum. In Africa autem raræ ſunt. Cauſam ſi velis, defectum illorum, quæ de Sarmatia dixi, invenies. In locis quibuſdam Ægypti, ex defoſſo cornuatenus Tauro, apes temporis evolant ſucceſſu; putredine illa in eas abeunte. Si igitur eo modo apes procreare volueris, *Florentinum* conſule. Iubet hic, referente Conſtantino Cæſare, *ut domus tibi ſit alta decem cubitorum, latitudinis cubitorum decem, reliquis lateribus comparibus. Ingreſſus in illam formetur unus, feneſtræ quatuor, ab unoquoque latere una. In hanc inducas bovem triginta menſium, carnoſum, valde pinguem, faciaſque adſtare ipſi juvenes multos, qui ipſum fortiter verberent, & fuſtibus cæſum occidant, ſimul cum carnibus ipſa etiam oſſa comminuentes, diligentem autem animadverſionem habeant, ne quid Bovis cruentetur. Non enim ex ſanguine Apis generatur, & circa primas plagas non violenter in ipſum irruant. Statim vero obturetur omnis bovis meatus, linteolis puris ac tenuibus, pice tinctis, veluti ſunt oculi, nares & os, & quæ à natura producta ſunt partes ad evacuationem neceſſariæ. Deinde Thymo ſubſtrato multo, boveque ſupino ſuper ipſum inclinato, domum egredian-*

egrediantur, & statim januam & fenestras luto denso oblinant, ut neque aeri neque vento ullus aliquis ingressus, aut perspiratio pateat. Tertia autem hebdomade, undique domum aperire oportet, & lumen aeremque durum admittere, praeterquam ex ea parte unde vehemens ventus procedit. Si enim sic contigerit, ingressum qui secundum ventum situs est, clausum relinquere oportet, & luto velut prius, oblinere. Vndecima deinde post hanc diem, ubi aperueris, invenies plenam apibus racematim inter se coc mentatis, & ex bove reliqua cornua & ossa ac pilos & praeterea nihil. Ajunt ex cerebro gigni reges; ex carnibus vero alias apes. Nascitur autem & ex medulla spinali Rex; praestare tamen ex cerebro natos, & magnitudine & pulchritudine & robore omnibus aliis traditur. Primam porro mutationem & transformationem carnium, in animalia, & velut conceptum quendam, ac generationem inde cognosces. Adaperta enim domo parva & alba specie, inter seque similia, & non perfecta, neque jam omnino animalia, circa vitulum multiplicata videbis, immobilia quidem omnia, paulatim vero augescentia. Videbis etiam alarum excretionem jam exarticulatam, videbisque proprium colorem accipientes apes, circumsedentesque Regem & advolantes. Verum brevibus & subtrementibus alis, propter insuetudinem volandi, & membrorum debilitatem. Assident autem fenestras impetuose impellentes, & violantes se mutuo, ob desiderium lucis. Praestat tamen apertiones & obturationes fenestrarum, velut dictum est, alternis diebus facere: Timor est enim, ne aut apum naturam transmutent, aut ob longiorem stabuli conclusionem aere privatae velut suffocatione pereant. Penna eis si detrahatur vel aculeus, renasci non potest: imo quia intestino hic annexus est, diffractus, evellit idem, mortemque infert. Regem inter se habent, tantoque in honore, ut nunquam, nisi omnibus commotis prodeat, in volatu si aberrarit, sagaci odoratu inquiritur; volatus impotens, portatur. *Aristotel.* Tantopere illis castitas est cordi, ut & à coitu olidos acriter pungant, & in virgineis stabulentur sepulchris. *Plutarchus.*

tarchus. Refert enim *Augustinus*, cognomento *Gallus*, Veronæ, in sepulchrum duarum sororum virginum, clarissimi Iurisperiti Bartholomæi Vitalis filiarum, non tantum per rimas parietis horti contigui irrepsisse; sed etiam copiose favos inter utrumque confecisse cadaver. Res biennio, ab inchoato opere, fulminis, absque ulla cadaverum vel favorum læsione, lapsu, detecta omnibus admirationem incussit. Repertæ & in Hippocratis sepulchro; melque illarum, infantum ori ulcusculis ad tumulum illitis, haud sine miraculo persanasse, constanter affirmatur. Vescuntur illis Cumanæ regionis incolæ Si barbam cito crescere voles, ex cinere combustarum, cum soricis stercore, fac linimentum & loco inunge. *Aldrovandus.*

CAPVT III.

DE ARANEIS.

IN Orbe novo, ut *Oviedus l.* 15, *c.* 3, tradit, viridem colorem aranei habent, serico æquandum; tela, aureum ostendit. Eadem à Cumanis tam firma texitur, ut serici instar, difficulter rumpatur. In Hispaniola pilas lusorias, magnitudine æquant, nuces soliditate. In Brasilia prægrande quorundam genus, cancro simile; à musca tamen captivum in latibula trahitur, verso cum Europæis more. Indiam occidentalem passerum quantitate proferre author est *Cardanus l.* 9. *subtil.* Convenire clunibus scripsere quidam, & sparsa in telas, parere ova. Saliunt enim & ita emittunt. Quatuor septenis consumantur diebus. *Scaliger* è situ nasci refert. *Ova* inquit *l.* 1. *de caus. plant. c.* 5.) *Araneorum cum aliquando observarem, inveni esse, multa, modica, livida, exiguis maculis aspersa, divisa, invicemque separata, mollia & viscida, quasi casu aliquo fuerint perdita, Aranea diligenter inquirit, & sui additamentis interioribus,*

& rostro

& rostro etiam ea reportat. Vidi item ex unico ovo, multos ac innumerabiles fœtus procreari, ita exiguos, ut vix oculis percipi queant, attamen quam primum ovo erant exclusi, fila deducebant adeo tenuia, ut nihil posset esse mirabilius. Observavi item sub capta Araneæ alvo magnum ovorum cumulum, adeo exiguorum, ut atomis comparare licuisset. Erant autem candida, & digito compressa crepitum edebant. Magnus in illis tactus vigor est. Residentes enim in telæ medio, muscam in remotissima etiam parte impegisse sentiunt. Hinc *Antonius Ludovicus l.* 1. *probl. sect.* 5. *probl.* 13. eam ob causam in mediis excubare cassibus affirmat. Et certe cum æquales sint lineæ, quæ à centro feruntur, in medio consistens, pedibusque vincta tenens filorum, quæ nevit, exordia, facili undique agnoscere poterit negotio. Telas mittunt subtilissimas, intexuntque, his culices, aliaque imbecilla irretiuntur animalia. Hoc, vel id quod foris habent, ceu corticeum vellus facit; quo paulatim depexo deductoque in staminis morem, & illas imminui, & filamenta edi contingit: vel sponte lanigera quædam fœcunditas; vel quia statuto tempore, alvi intus corrumpitur natura, excrementi cujusdam modo, sub tegmen alligatur ad intra, ex quibus tenuissimi illi oriuntur complexus. Certe in bombycibus prius evenire conspicimus. Nam & serica ex propriis excrementis producunt fila, & vitam pro bombycio, propria in vellus absumta substantia, permutant. *Antonius Ludovicus. l.* 1. *s.* 5. *probl.* 52. In demorso à domestica aranea penem erigi scribit *Francisc. Bonzell. Cardin. l.* 3. *c.* 14. de venenis, idem in Phalangii accidere ictu testatur. *Plin. l.* 24. *c.* 9. Causa veneni ponitur natura. Licet enim facile penetret: terreum, tamen flatulentos movet humores, qui ad inferiores depulsi partes, penem distendunt. Lacertorum cum venantur catulos, tela primum involvunt illos, labra dein morsu apprehendunt, theatrali cum contingit spectaculo. *Plin. l.* 11. *c.* 24. Librat se,
eodem

eodem authore. *l.* 10. *c.* 74. in caput serpentis sub umbra arboris araneus; tantaque vi morsus cerebrum apprehendit, ut stridens subinde nec filum desuper pendentis rumpere adeo non fugere queat; nec finis ante mortem est. Ruinis imminentibus primi cum telis aranei cadũt. *Plin. l.* 8. *c.* 28. Incremento omnium futuro, altius illas tollunt, & quia sereno cælo non texunt, nubilo texunt, multæ araneæ imbrium signa sunt. *Plin. l.* 11. *C.* 24. Thebani certe, teste in *Beoticis Pausania*, id agnovere. Nam cum legiferæ Cereris sub Leuctricæ pugnæ tempus, araneæ albas circa templi valvas texuissent telas, adorientibus jam Macedonibus longe diversa portendentes, nigro opere omnia compleverant.

CAPVT IV.

DE BOMBYCE.

Bombycem ante Iustiniani tempora Italis incognitum, tradit *Zonaras*; diebus illius demum solerti ingenio quæsitum, & allatum, *Procopius*. Addit idem duos Monachos ex India Byzantium serum attulisse ova, inque fimo collocata transformasse in vermes. Seræ autem, in extremis Persiæ civitas est. In qua tantum illius fit operis, ut dena millia pondo serici, in quotidianas operas dispensentur. In Taprobana etiam sine cultu ex arboribus detrahi, multorum prodidere navigationes. Tantum vero in hoc infecto ostendit natura artificii, ut impossibile fit omnia complecti. Multa quamvis scribantur, multa tamen restant. Vermis primum est, folliculo inclusus emoritur informis. E folliculo denuo prodit alatus papilio. Itaque insectum reptile in volatile per medium Zoophytum, motus atque sensus expers, admirabili metamorphosi commutatur. Exclusus enim primo vermiculus, alimenta quærit copiosa, quibus avide depastis, capitis crebra arrectione cum veterno velutiluctans, tandem

tandem obdormiſcit triduum, vel biduum, pelleque interea exutus ad conſueta redit alimenta. Cum quater paſtus, quater obdormiens, quater pellem renovarit, ſpreto deinde pabulo ſublime petit, & virgultis conſcenſis, alvo rite purgata, lanificii rudimenta inconditis primum mæandris per ramos exercet, mox folliculo incluſus pellucido, indefeſſi laboris fructum è centro ad circumferentiam portrudit pilum album, viride, flavum, ovali figura, cum æqualibus veluti certans, novem dierum ſpacio, abſolutoque operi immoritur. E folliculo loco ſubterraneo depoſito, papilio poſt decimum diem prodit cornutus, ſed alarum alimentique immemor, brevis ævi jacturam ſatificatione reparaturus, molli impoſitus velleri, concubitu perpetuo per triduum, rarius quatriduum fæminæ connexus, emoritur, nec multo poſt vidua, relicto poſt ſe inſtar granorum milii ſemine, centenario fere, mariti fata ſequitur. Cæterum quia accuratiſſime iſta, *Vir Clariſſ. Andreas Libavius*, de medica facultate meritiſſimus, ex propria obſervatione deſcripſit, placuit in gratiam naturæ indagatorum ejus obſervationem hiſtoricam, appendicis loco ad finem claſſis hujus adjicere.

CAPVT V.

DE CANTHARIDE & Cicindella.

NAſcuntur *Cantharides* ex vermiculo in ſpongia, Cynorrhodi maxime, ſed fæcundiſſime in fraxino; in ficis ſi generentur arborem perire veriſimile eſt. *Plin. l.* 29. Venenum illarum acerrimum eſt. Coſſinum equitem Romanum, amicitia Neronis notum, cum is lichene peculiari olim Ægypto morbo laboraret, vocatus ex Ægypto medicus, Cantharidum interemit potu. *Plin. l.* 1. *c.* 4. Idem Abbati apud *Pareum l.* 20. *c.* 28. à ſcorto accidit. *Cicindella* alvum habet

habet annulosam, multis divisam segmentis, in cujus extremo duæ pellucidæ ignis instar guttæ, ad subcæruleum tendentes. Tunc maxime conspicitur cum, alvo compressa, humor ille diaphanus ad alvi vergit extremum, pectoreque luci obverso, ignis instar scintillat. *Aldrov. de insect. l. 4. c. 8.* De illa classe secunda aliquid dictum est; Liquorem ejus lucidum in chartis sulco traxit *Adrianus Iunius*, cum in Bononiensi rusticaretur agro. Quod vero die illo scribitur, de nocte legi potest. Modum componendi ostendere plurimi. *Baptista Porta* sic de eo. *Nos earum caudam à corpore rescindimus, præcavendo, ne alieni quippiam nitidis partibus immisceatur, porphyretico lapide terendo, diebus quindecim vel plusculis sub fimo vitro condimus, fueritque præstantius ne latera contingant sed pendeant. Nam elapsis diebus furno, vel calentis aquæ balneo vase imposito & accommodato, paulatim luculentum & stillaticium laticem subjecta paropside recipias, ac pellucido Cristallino orbe condito: sic conclavis medio, lucigena pendet aqua, & aerem illuminabit, qui est circa illam, ut majusculæ litteræ possent conspectari.* Cur autem aqua extingui non possit illarum lumen, *Albertus de sensu & sensato* ostendit. *Non enim*, inquit, *illarum lumen dici potest, esse de natura cælesti; quod natura cælestis non venit in compositionem corporum generatorum & corruptibilium. Sed hujus & similium determinatio accipitur ex his, quæ à nobis in secundo de anima sunt determinata, ubi ostendimus, quod natura perspicui non est propria alicujus Elementi, sed communis natura quæ est in multis, & participata est per prius & per posterius ab illis, quæ quidem purior est, quanto est ab opacitate remotior, & hoc est, quanto est natura superiorum similior; & hujus proprie actus est Lux, quæ fieri habet in illa natura. Fit autem in ipsa, quoties constant partes ejus limpidiores & nobiliores, & ideo tunc micant omnia talia. Hæc autem compositio aliquando est in toto composito, aliquando non in toto, sed in exterioribus alicujus; cujus causa est, quod cum talis natura sit elementorum, levium, magis accedit ab intimis com-*

positorum ad extrema, eo quod talia supernatant, & sic invenitur in capitibus & spinis & ossibus quorundam piscium; & in testis ovorum quorumdam, eo quod tales partes minus assæ sunt, & egit in eis calor multam naturam densatorum perspicuorum; aliquando agit hic calor in exterioribus quarundam rerum, quando exhalat ab eis & trahit secum subtile multo diaphanitatis, & sic lucent partes quercus putrefactæ. Omnia tamen hac quæ debilem habent lucem, tegunt clariori luce superveniente.

CAPUT VI.
DE CICADA.

Cicadas ex cuculorum sputo nasci scripsit *Isidorus*, ex terra *Plutarchus in Sympos:* in eadem non culta ad Orientem Solem spectante, cum sub quercubus effoderetur, solita forma, albas effossas testatur *Baldangelus*. *Aristoteles* vero *l.* 5. *hist. c.* 30. ex coitu nasci affirmat, modum addit *Plinius*. *Fit primo*, inquit, *vermiculus, deinde, ex eo, quod vocatur tettigometra, cujus cortice rupto, circa solstitia evolant noctu semper primum nigra atque dura. Cum autem è tettigometra egredi cupit* (observa similem cicadarum & papilionum esse ortum, quod enim in his primum est eruca, id in illis vermiculus, quod in eruca postea chrysalis seu aurelia, id in cicadis tettigometra. Differre tamen scias. Nam rudis quædam chrysalis est moles, in qua nullæ corporis distinctæ conspiciuntur partes: In tettigometra vero, caput, oculi, pedes, pectus, cæteræque exceptis alis apparent, colore subalbida est & minutis lineis resperfa) *arborem ascendit primum, & illico alicui arboris adhæret ramo; hinc superiore parte in qua primum apparet, rima egreditur. Toto fere est tum corpore viridis, mox superiore parte vergit ad castaneum, qua spacio unius diei, subnigro fit colore. Quia vero imbelles primum ala pedesque insidet exuvio, donec volare inceperit.* In Cephalenia fluvius est, à cujus altera parte Cicadæ sunt, ab altera non conspiciuntur.

Plin.

Plin. l. 11. *c.* 27. Idem in Dulichio Ionii Maris Insula accidere scribit *Antigonus*; de *agro Nolano*, & monte Vesuvio; *Ambrosius Nolanus*. In agro Rhegino, omnes silent; ultra flumen in Locris canunt; in Acantho quoque mutæ sunt. *Plin. l.* 12. *c.* 27. Causam si quæris, umbrosam opacamque Rheginorum regionem putat *Strabo*, arescere æstu Locrensem. Hinc ibi roscidas alarum pelliculas minime pandi; aridas & veluti corneas hic haberi existimat. Quod autem & in volatu id faciant, & stantes, quod ab aliis fieri non existimant, caloris facit ratio. Cum enim majori indigeant refrigeratione, natura calidiores, vehementius movent aerem. Cætera, tanta non indigent, aut, quia imbecilli prædita calore, facere non audiuntur, non dici facere putandum est. Nicolaus Leonicus.

CAPVT VII.

DE CAMMARO & CONCHA Margaritifera.

Cammarus cancer est fluviatilis: In ejus capite bini lapilli, globi dimidiati, plenilunior eperiuntur figura. *Agricola* vesci carne dicitur. Nam & in nassis rodit lucium, *Alb.* & carnibus in Danubio navibus alligatis, inque aquam suspensis, magnam cancrorum adhærere multitudinem scripsit *Gesnerus*. Iunio mense ad pascua exire, ranas appetere, & herbis vesci quidã prodidere. Lacte sine aqua potatus, multis vivit diebus in aqua perdies tredecim vivũ cõservavit *Gesnerus*. In vino sublimato & accenso positus statim rubescit, & vivus inter coctos apponi potest. *Georg. Pictorius.* Mares à fœminis facile discernuntur. Nam illis ea parte qua corpus ad caudam continuatur subtus, quatuor longæ & prominentes adsunt virgulæ, desunt his. Cauda etiam illorum rotundior, planior ac spissior est. Pulverem ex oculis eorum cum aqua foliorum persici

potum, post venam sectam. *Leonellus Faventinus*, ad notham commendat pleuritidem. Dentes infricatus pollen dealbat & purgat. *Concha margaritifera* interdum tam grandis in India reperitur, ut referant, in Mari Insulæ Borneo inventam, cujus caro pondo septem & quadraginta librarum pependerit: de quo tamen dubitari possit.

CAPUT VIII.

DE COCHLEA.

Cochleæ quas Pomatias Dioscorides appellat, plurimæ in montibus Tridentinis reperiuntur, illæque præstantissimæ. Eruuntur è terra & frutetis hyeme, uncis quibusdam ferreis, prope fruticum radices circumfossa terra. Contra frigoris injuriam albo teguntur operimento, gypsi referente speciem, sic terra se condunt, contectæ gratiores dein in cibis. *Matthiolus.* Oculos in summitate cornuum habent, illosque appropinquante aliquo in cornua retrahunt, cornua in caput, caput in corpus. *Albertus.* Ova pariunt candida, oculorum lucii piscis magnitudine, & incubantes mense Majo reperiuntur. *Gesnerus.* Albertus ex putredine & viscoso generari rore voluit, viscositatemque illam in testam durescere. Idem *Portæ* placuit. *Phytol. l. 5. c. 4. Plin. l. 9. c. 5.* Tempore hyberno nasci scribit. Vivaria earum instituit Fulvius Hirpinus in Tarquiniensi, paulo ante civile bellum quod cum Pompejo Magno gestum est. &c. *Plin. l. 9. c. 56.* Impetuntur in Scyatho insula à perdicibus, sed easdem, qui ex genere earum ariones vocantur, decipiunt. Egressæ enim testis suis pascuntur, inanes ardeis & perdicibus relinquunt. *Ælian. l. 10. c. 5. Andreas Furnerus Gallus*, ad capillos multiplicandos ex eis refert hoc remedium. *Limaces trecentas suis testis exemtas, in aqua discoques, & extractis denuo, pingue quod supernatat, colliges; idque in vase vitreato recondes, & superinfundes sextarium aquæ in qua*

in qua folia Lauri decocta fuerint; *&* *tria cochlearia olei de olivis, mellis cochleare unum, croci scrupulum, & parum saponis Veneti, & cochlearium communis, modice conquassati. Bulliant simul omnia. Hoc liquore capillos sæpius inunges, & lavabis lixivio facto de cinere combustorum brassicæ caulium*, (locus est obscurus vel corruptus) *& percipies pilos quotidie augeri.*

CAPVT IX.

DE CVLICE.

CVlicum magna est in Ægypto copia. Hinc *Herodotus* Conopæam appellat, & *Bellonius Obs. l. 2. c.* 35. ita se prima nocte ab eis vexatum scribit, ut postridie exanthematibus laborare videretur. In diversis Indiæ locis culicum sunt species, quarum aliæ æstivo maxime tempore, expurgatis campis, in sylvis abundant, aliæ juxta littus. Ad Myontem Ioniæ urbem, haud sane magnus sinus erat, quem cum Meander è regione influens amnis, limosus, obturatis advectitio luto faucibus, annis volventibus paludem effecisset; tanta ex ea culicum enata est copia, ut eorum tædio coacti Myontii, urbe relicta Miletum commigrarint. Morsus illarum septentrionales incolæ cum vitare volunt, absinthii vel nigellæ decocto caput & cætera membra aspergunt. *Olaus.* In morsu vero discrimen facit. Nam quibus sanguis purus & minime putridus est, hos non infectatur, fructus non attingit, priusquam corruptione acrorem contraxerint; & acidis maxime delectatur. *Leonh. Iachin.* Quod vero sanguinem humanum maxime appetunt: (αἵματος hinc ἀνδρῶν σίφωνες dicti) dulcia etiam appetere non evincitur. Sanguis enim pars dulcissima ac purissima ad nutriendum absumitur, interiusque latet, ad cutem crudissima devenit. Vnde pustulæ extra corpus erumpunt.

CAPVT X.

DE ECHINO, EPHEmera, & Eruca.

ECHINI, marini quoties persensere æstum, saburra se gravant, ne vel propter levitatem jactentur, vel ingruente tempestate auferantur, sed petris firme inhæreant. *Plut. lib. Vtr. animal.* Vivorum testa obductorum, & aculeis communitorum contritorumque frusta in mare abjecta coeunt: & affinem partem recognoscunt, applicataque conferuntur, & naturali quadam conciliatione rursus uniuntur. *Aldrovand.* Quantum ad *Ephemeram*, Hypanis fluvius apud Cymmerium Bosphorum, sub solstitio folliculos acinis majores defert, ex quibus quadrupedes volucres erumpunt. Genus hoc animalis in pomeridianum diei tempus vivit, discedente Sole marcescit, & languente occidente moritur. Hinc illi ephemeri seu diarii nomen *Aldrovand.* *Erucas* quod spectat, testatur Hieracles, equis si se super eas volutent, vibices assurgere, cutem occalescere, oculos curvari; sedari, si aceti selibra cum atramenti sutorii conteratur quadrante. Depascunt olera, sed si eruca inter ea consita fuerit, non tangunt. Vt vero eadem infesta non generent animalia, in corio testudinis omnia quæ sparsurus es semina sicca, vel mentam pluribus locis maxime inter caules sere. *Prasocurides*, inquit, *Cardanus, vocantur animalia, quæ solent in hortis nocere. Ferunt quod si ventriculum vervecis statim occisi plenum sordibus suis spacio quo abundant leviter defoderis, post biduum reperies ibi animalia congesta. Hoc cum bis vel tertio feceris, genus omne, quod nocebit extingues.* Paulus Ægineta scribit, erucas olerum cum oleo inunctas, dici tutos à virulentorum animalium morsibus servare.

CAPVT XI.
DE FORMICA.

IN Regno Senegæ ſunt formicæ albæ, & ſuapte natura humiles efformant caſas. Nam ore terram portant,& ferruminant abſque calce; clibanos diceres, vel ruſcula in ordine diſpoſita. *Scaliger Exerc.* 367.Rubræ ſunt in provincia Mangi, quibus cum pipere veſcuntur. *Scaliger Exerc.* 96. Apud Brachmanes palmaris magnitudinis, in nova Hiſpania ſcarabæos æquant. Apud Dardas, quæ maxima eſt Indorum montanorum natio, collis quidam trium millium ſtadiorum ambitu eſſe dicitur,ſub eo aurifodinæ, quas formicæ effodiant, vulpium magnitudine. *Plin.* Fabuloſa cum *Strabone* cenſemus.In Baja Salvatoris ingens illarum copia,in ore quiddam forficũ inſtar, quo ſata ita abſcindũt,ut morſu illo areſcant. *Aldrovand.* Ibi eadem Occidentali India Comixen dicuntur, ſemiformicæ & ſemivermes alba repentes cauda. Ligna erodendo penetrant, & domibus ingentia inferunt damna. Parietem aut arborem ſcanſuræ opercula terrea digitum craſſa ſecum ferunt, ſub his ubi habitandum degunt. *Ovied. in ſum. Ind. Occid. c.* 52. In Braſilia dum conteruntur odorem cedri fundunt. Parvum quia ipſis caput eſt, non habent in eo oculos, ſed ſuper quædam additamenta,quę ceu duo pili egrediuntur. In his oculos locatos ſignum eſt, quod dum amputantur errant. *Albert tract.*4. *l.* 6. *c.* 1. Cum eorum ſeneſcit genus alatum efficitur. Ova gignunt, quæ in albis panniculis obvolutos erũpunt vermes, ex his ſuperficie ad Solem expoſitis, formicæ naſcuntur. *Alb. l.*26.At alius in novo orbe modus.Nã à parentis jam defuncti corpore, innumeri fiunt vermiculi, illique miro viventes modo, ex habitaculis tandem ſubterraneis, miro modo erumpunt.Mira in formicetis ſubtilitas,vix ullius urbis artificioſior ſtructura. *Aldrovandus* il-

lud quod vidit sic describit. *Apparuit urbs quadrangularis, longa pedes fere quatuor, lata ultra pedem, in qua per vias velut ad negotia ultro citroque cursitare, velut cives ipsi formicæ videbantur. Angulorum & laterum directa erat delineatio, urbis longitudinem media secabat via, profunditate latitudineque digitali, quam rursum per transversum æqualibus inter se spaciis, tres aliæ viæ eadē digitali profunditate & latitudine directissime inter se cubant. In extremis viarum angulis, velut angiportibus ova in acervos erant collecta. Altera urbis parte antra frumento oppleta, ut in ipsas vias redundarent. Viæ omnes erant mundissimæ. In urbis denique longitudinis medio unica porta Zephyro objecta.*

CAPVT XII.

DE HIRVDINE & HIPpocampo.

IN flumine quodam Mauritaniæ, septenum cubitorum *Hirudines* gigni, refert *Strabo*; quibus perforata gula, per quam spirant; In omnibus foramen exile in medio est, ab ore & alvo unus continuus ductus. In febribus putridis maximus earum usus. Admotæ enim ani venis, detractis prius pilis, & applicata cucurbitula, ut venarum appareant orificia, multum ad capitis affectus mitigandos, coctionemque juvandam conferunt. Absorpta aliquando à nonnullis in potu, teste *Galeno*. suffitu cimicum expellitur. *Hippocampus* piscis est minime edulus, singularis formæ, cui caput equinum cum proboscide jubatum est, corpus reliquum cartilagineis creniis exasperatum; in dorso pinnula cauda, quadrata & plexilis. Totius longitudo dodrantalis est, captus brevi exspirat, & dum recens, noctu lucet.

CAPUT XIII.

DE LOCUSTA INSECTO.

Locustarum circa Brundusium ingens est copia. In Lemno insula certa enecandorum unicuiq; præfinita mensura est, quam ad Magistratus referat In Cyrenaica ter debellantur in anno, desertoris constituta pœna in eum qui cessaverit. *Plin.* Apud Nigretas tantus singulis trienniis numerus, ut cœlum ad duodecim milliaria obumbrent. In Hispaniola carent alis, *Aloysius Cadamustus.* Narrat *Vincentius*, unam à muliere nutritam, ubi crevisset, ipsam per se impraegnatam inventam. Anno 852 cum Galliam vastarent viginti millibus passuum uno die, compositis quasi ordinibus ferebantur, & terræ incumbentes castra faciebant. Duces cum paucis itinere unius diei præcedebant agmen, quasi loca castris capturi, eadem hora universæ copiæ postridie aderant. Ante ortum Solis, loco non movebantur, orto per suas proficiscebantur cohortes. Anno sexto Argyropoli Imperatoris tantum damnum locustæ Orientalibus intulere provinciis, ut coacti fuerint incolæ liberos suos divendere, & in Thraciam migrare: Abjecerat eas post in Hellespontum ventus, sed altero revixere anno, depopulatisque per triennium provinciis apud Pergamum periere. *Cedrenus.*

CAPUT XIV.

DE LEPORE MARINO, Locusta test. Lolligine.

Lepus marinus toto corpore est candidus, cystellam vel pituitam concretam dixeris. Raro admodũ capitur, nisi summo æstu. Tum enim à summis fervoribus omnia conturbantur, ea etiam quæ in maris imo latent. Quamvis autem aquatilium animalium pauca admodum

venenosa reperiantur, quod in humore degant, qui veneno contrarius dicitur ut plurimum, & quædam in parte tantum venenum contineant, ut araneus piscis in spinis, pastinaca marina in radio, lepus tamen in toto corpore illud habet. Titus Imperator à fratre Domitiano eo interfectus dicitur. Cum enim ab oraculo mortis inquireretur genus, respõsum fuit Vlyssis modo periturum ἐκ τῆς θαλάσσης. Vlysses vero pastinacæ ictu periit. Quibus autem ejus veneno moriendum est, tot diebus mori, quot vixerat lepus; Licinius Macer apud *Plinium* testis est. *l.* 31. *c.* 2. *Locustæ* in Euripo mari non generantur, si Aristoteli credimus *hist.* 9. *c.* 37. In Indico vero quaterna implent cubita, ut autor est *Plinius l.* 9. *c.* 3. De *loliginibus* narrat *Plinius* ex *Trebio nigro*, tanta interdum multitudine volare, ut navigia demergant. *Albertus* autem *l.* 24 *de Animal.* Loliginem quinque cubitos esse longam, in Sexo flumine Mauritaniæ scribit, & juxta Oceanum sagittæ volitare modo addit. Incredibile id omnino non esse putat Rondeletius, cum plurimæ mutuo se complexæ natent; ideoque multæ simul capiantur.

CAPVT XV.

DE MARGARITIS.

Margaritæ concharum quibusdam velut nuclei, aliis partus, grando nonnullis. Multæ & magni in iis reperiuntur ponderis. Faba sunt grandiores in sinu quodam novi orbis. Ovis turturis ad Insulã Solon (Ostreum se ibi cepisse *Martyr* scribit, cujus caro septem supra quadraginta librarum fuerit) magnitudine. nucis unum insulæ Eubagnæ Rex habuit, pendentem triginta siliquas & unam, mille ducentis Castilianis venditam. *Gonzalvus Oviedus* magnitudine pilæ arcus, rotundissimam, pondere viginti sex siliquarum Panamæ venditum asserit.

Prope Insulam Borneo anserinum ovum æquare proditum est, tanta rotunditate, ut mensæ impositæ, uno haud maneant loco. *Me præsente* inquit *Petrus Martyr Decad.* 1. *l.* 8. *cum apud Ill. Medinæ Sidoniæ ducem, invitatus, Hispali pranderem, unam (incredibile pondus) supra centum uncias venum ad eum tulerunt.* Ex fluvio alluente pagum Hussinez in Bohemia concharum æstate ejiciuntur acervi, è quibus perlæ, maturæ quædam, immaturæ nonnullæ. Has anatibus devorandas offerunt, alvo dein redditas splendidiores colligunt, ut ait *Gesnerus*. Reperiuntur autem, quatuor aut quinque in unica; centum & triginta in Ostreis Indicis se reperisse scribit *Vesputius*. Repertæ aliquando aliquot mediocris magnitudinis, minutorum instar granorum reliquæ. Cœterum de illarum generatione controversia est. Ex roscido aere gigni quidam credunt: sed falsa hæc videtur sententia. Profundissimo enim in gurgite latent nonnullæ, & quædam nigras, quædam fulvas, cæruleas denique & virides, producunt nonnullæ. *Oviedus hist. Ind. l.* 9. *c.* 8. At ex puro rore candidas nasci illi dicunt, pallescentes ex turbido. *Androstenes* apud *Athenæum* perinde ac in suibus grandinem, in conchis margaritas gigni asserit, cui *Iuba* subscribit, referente *Plinio*. Indi qui Cabaguam Insulam incolunt, eo nasci modo tradunt, quo in gallinis ova. Nam hæç grandiora, foramini sunt propinqua, citiusque excluduntur; in uteri interioribus minora recondita jacent. *Rondeletius* & *Alexander Benedictus* lapipidum in diversis nascentium animalibus comparant origini. *Vidimus*, inquit hic, *lapides ex vesica ejectos magnitudine ovi gallinacei, quos paulatim viscosa materia obducta, veluti in crustas varii interdum coloris igneus calor induravit, atque ita increscere sensim traduntur. Margaritæ etiam in conchis, eo modo fieri traduntur, gemmariis varios veluti in cæpis cortices, torno detegentibus.* Et Rondeletius, *Eadem ratione*, inquit, *arbitror unionem in conchis concrescere,*

 qua

qua grandinem in porcis, calculum in renibus vel vesica. Quo anno hæc scriberemus, mortuus est quidam, cui in altero rene erat lapillus, tot particulis constans, quot in rene venularum erant ramuli, quarum particularum lapilli, extremum veluti caput marmoris rotundi & candidi frustulum referebat, vel margaritæ majusculæ figuram, & splendorem, id ex pituita vitrea concretum fuisse existimo. Quare nec id mirum, si in Ostreis & Conchis senescentibus uniones reperiantur. Dissolvi etiam possunt, modus præscribitur ab Chymicis. *Ipsas integras*, inquit *Cardanus*, *primo lava, succumque limonum bis aut ter cola, inde merge & Soli expone, in quinque aut sex diebus colliquantur.*

CAPUT XVI.

DE MUSCIS.

IN Cyrene plura muscarum reperiuntur genera, formis coloreque distincta. Latifrontes enim aliæ, mustelarum instar, viperis aliæ similes. In Sicilia vero & Italia tam acris morsus esse ajunt, ut necent ad quæ devolarint. Toleti autem in macello publico, unam modo per integrum annum comparere muscam, insigni notabilem albedine. *Rhodigin. l.*17. *lect. antiq. c.*11. scribit. In Hispaniola virides sunt pictæque, in urbe B. Dominici præcipue, Vesparum magnitudine, terram pedibus fodientes, & subterraneos sibi exstruentes nidos. Hispanis denique ipsis peculiarem fuisse muscarum multitudinem *Strabo* memorat, eamque semper comitari pestilentiam, adeo ut Romani in Cantabria quosdam constituerint, qui muscas venarentur, & pro numero captarum mercedem acciperent. In Carina monte Cretæ, cui novem passuum in ambitu millia, nullæ sunt. *Plin. l.* 21. *c.* 14. nec ulla Romæ in æde Herculis visa est, nec in Papho Insula, per Veneris ingressam fores, *Apollonius* tradidit. Emma denique Ducis Saxoniæ inferioris filii

filii uxor, pratum Ecclesiæ Bremensi non longe ab urbe feracissimum promisit, cujus hæc prærogativa, ut nullis ibi pecora muscis vexentur. *Crantzius l. 4. Saxon. c.* 29. Hebræi, referente Tostato, anilia de illis comminiscuntur. Fingunt enim Davidem quæsivisse à Deo, cur homines stultos, araneas, & muscas procreasset, cum cæteris, cum non tantum superflua appareant ista, sed & noxia. DEVM vero respondisse, monstraturum se Davidi, tria ista utilia esse ad aliquid, imo & ei ipsi aliquando utilia fuisse. De stultitia patere, quia nisi se stultum finxisset, coram rege Achis captus fuisset, & forte periisset. Muscam utilem fuisse, cum descendit de colle Hacbilla in castra Saulis, dormientibus cunctis, & accepit lanceam Saulis; tum enim pedem inter pedes Abner apud Saulem cubantis implicasse, & cum timeret, jam captum iri se, si pedem vi extraheret, Deum immisisse muscam, quæ mordens crura Abner, vincula resolverit, neque tamen excitaverit Abnerum, atque ita liberatum fuisse Davidem. Araneam denique profuisse, quod os Speluncæ, in qua latebat David, cum eum quæreret Saul, telis suis occlusisset. Vt fugarentur diversa excogitavere diversi. Cæpe frustum carnibus si apponatur, non peti ab illis quidam existimant; non ingressuras domum, si lupi intra eam suspendatur caput, putavit *Mizaldus Cent. 7. Aphor.* 72. Alysimachiæ accerrimo nidore interfici scribit *Dioscorid. l.* 4. *c.* 3. Elleboro albo, trito, cumque lacte sparso arceri. *Plin. l.* 23. *c.* 8. Quæ de Napelli frondibus victum capiunt, ad venenatos faciunt morsus, si Scaligero credimus. *Exerc.* 85.

CAPVT XVII.

DE NAVTILO.

Nautili descriptionem exactam Bellonius dedit. *Ejus concha*, inquit, *tribus constare fragmentis videtur* (*carina scilicet & lateribus, cum tamen una & simplex sit*) *quorum latera utrinque ceu carinæ junctæ apparent, ea utplurimum magnitudine, quam ambæ manus amplecti possunt, latitudine autem, quantum pollex cum Indice comprehendat. Omnes autem non excedunt crassitudinem membranæ pergamenæ, striisque in oblongum ductu ad oras erenis laciniatæ sunt, in formam rotundam abeuntes; foramen autem, per quod Nautilus alitur, atque exit de concha, magnum est; hæc fragilis est, lactei coloris, lucida, admodum polita, omnino navis rotundæ effigiem referens; navigat enim per maris summa, elatus de imo gurgite, effertque se testa inversa, ut facilius ascendere possit & inani scaphae naviget, atque ubi inde emerserit, tum concham invertit. Cæterum Nautili brachiis interjacet membranula, qualis est inter palmipedum digitos, sed hæc magis est tenuis, in telæ araneæ modum, robusta tamen, qua aura etiam inspirante velificat. Cirris, quos utrimque multos habet, pro gubernaculis utitur, atque ubi metuit, tum concham protinus marino humore oppletam demergit. Cœterum Psittaci rostrum habet, suisque cirris polypi modo graditur, atque eodem modo acetabulis sorbet.*

CAPVT XVIII.

DE OSTREIS.

Ostreæ dulcibus quamvis gaudeant aquis, in petrosis tamen etiam reperiri locis, prodidit *Plinius*. *Aristoteles* vero, licet victum in humore exerceant, nec foris vivere queant; nihil tamen vel aeris, vel humoris recipere asseverat. Cum ad Apamæam Phrygiæ urbem Mithridatici belli temporibus è motu terræ discessisset, fluvii subito apparuere, nec tantum dulces,

ces, sed & amaræ ex visceribus terræ, (longius quamvis abesset mare) se proripuere aquæ, ut universum tractum illum ostreis repleverint. *Athen. l.* 8. Color ostreis diversus est. Rufæ sunt in Hispania, fuscæ in Illirico, in mari rubro flammeis ita distinguuntur zonis, ut varii coloris temperatura ad iridis accedat similitudinem *Ælian. l.* 10. *c.* 13. Circa initia æstatis multo sunt prægnantia lacte. A Byzantinis vero hoc fieri, abjectum in aquam ad saxa adhærescere, & ostreas fieri, & *Gyllius* scripsit, & verisimile est. Nam ex decocto fungorum in terram projecto, fungos enasci certum est. Carnes illarum mirifice cancer appetit, sed quia forti à natura munitæ septo, difficulter iis potitur. Astu igitur acquirit. Nam dum in locis vento non expositis cum voluptate percalescere videt, suasque ad radios Solis aperire plicas, clanculum injecto calculo, ne iterum claudat impedit, sicque potitur.

CAPVT XIX.

DE PAPILIONE & Polypo.

PApiliones post Augustum coeunt, & moriente post copulam masculo, fœmina ova parit, editisque moritur. Per hyemem quomodo conserventur, vix à quoquam præter *Aldrovandum de insectis* proditum. Hic autem cum à rusticis quæreret; responsum accepit; folia papilionum seminibus gravida, cum terra vomere scinditur, hujus recondi visceribus, teporeque foveri. Existimat tamen illa tantum conservari, quæ in cavitatibus corticum arboris reperiuntur, quæ in foliis, eodem anno vivificari. *Et revera*, addit *Aldrovandus*, *ova observavi edita, sub chamæficifoliis, ex quibus sub finem Augusti erucula sponte erumpebant; Erant autem tenui involutæ lanugine, ne ab ambiente læderentur, ipsæ vero eruculæ decidentes terræ non illidebantur, sed tenuissimo admodum filo more ara-*
neæ

nei appensa in aere remanebant. Cum sub foliis pariunt, ita ea plicant, ut imbres nocere non possint, & quasi sub tecto quopiam ea reponunt. Observavi item bis erucam, quam inter brassicam ceperam, primo parere ova lutea, tenui involuta etiam lanugine, iisque editis, in Chrysalidem commutari, eisdem, quo illa fuerat, coloribus, luteo, viridi & nigro, & quod mirum mihi videbatur, ex iis ovis volucria erumpere animalcula adeo exigua, ut visum fere subterfugerent, qualia scilicet in vesicis ulmorum reperiri solent. Nonnunquam nimia luxuriantes copia, aeris indicant perniciem. Anno 1562 volabant in Belgio prope aquas, ea frequentia, ut cursum fluminis obscurarent, potissimum post occasum Solis; hinc sese sub noctem referentes, per vicos velut instructis copiis vagabantur, nihil fere à tineis differentes. Illum autem annum tempestuosissimum fuisse *Cornelius Gemma* testatur. *Polypi* temporis processu, in tantam ascendunt magnitudinem, ut Cetacei generis esse videantur. In interaneis illorum, nescio quid turbinatum est, quod cordis vel hepatis naturam habere dixeris, sed protinus diffluit & dissolvitur. Oleæ sunt amantissimi. Nam si ramus in mare, in quo sunt, demissus & detentus fuerit, haud pauci circa ramos impliciti capiuntur. Ficubus ad mare natis fixi, fructumque mandentes, deprehenduntur interdum. Locustis etiam mirifice delectantur, cujus rei testimonium apud *Petrum Berchorium* luculentissimum invenitur. *Audivi*, inquit, *narrari, quod piscatores in mari provincia, in littore super carbones locustas decoqui posuerant, & cum circa ignem dormirent, ecce unus Polypus odore locustæ tractus, de mari exit, & ad ignem veniens, ac cum pede locustam accipere volens, sed calorem ignis timens, ad mare redit, & quandam tunicam quam loco caputii habet super caput, aqua implens toties eundo & redeundo, super ignem projecit, ut ipsum extingueret, & sic locustam accipiens secum*

ad mare

ad mare detulisset, nisi unus de piscatoribus, qui hoc videbat, ipsum accepisset, & loco locustæ super carbones comedendum posuisset.

CAPVT XX.

DE PEDICVLO & Pulice.

PEdiculos quidam ex carne gigni existimant, ex sanguine nonnulli. At falsum utrumque. Nam primo in cute capitis nasci, in secunda & tertia hecticæ specie abundare scimus; cum tamen & ibi minima sit carnis portio, & hic maxime consumantur. Deinde in febribus putridis, nullus illorum proventus est, & orta principiis suis attestantur. Has non attestari sanguini, coloris ostendit ratio. A materia igitur putri calida & humida, quæ in cute redundat, oriri quibusdam videtur, in locis difflationi non patentibus. Deserere mortuos experientia docuit, vel quia defuncti extincto calore refrigeratur sanguis; vel quia frigidus mortuus est, si frigus fugiunt. *Nolanus problem.* 225. Qui ficubus frequenter vescuntur, tentari putantur iisdem. Causam in illarum succo ponit *Nolanus*. Hic enim in venis adauctus concalefacit sanguinem, atque humidum despumescentemque efficit, qui quia natura sua ad cutem tendit, subque illa retentus putrescit, in pediculos vertitur. Certe ficus comessantes tubercula & verrucas in cute oriri sentiunt. *Pulex* animal exile est, aurea tamen ab artifice Africano revinctum catena fuisse, & saliisse tradit *Scaliger*. *Ex*. 59. *&* 326. Frequentissime partem illam, quæ subest inguinibus, lancinat. Quarta die tumor crescere incipit, ad

ad justam cum pervenerit magnitudinem pisum superat, & scatet lendinibus. Radice Anchusæ necantur: quin salvia contusa & oleo ac aceto permista, contra eosdem illinitur. Optimum bombicinum. In hoc enim, lecto si imposueris, congregari dicuntur. *Franciscus Georgius Venetus* Minovitonus, acrius in lino infestare scribit, quam lana. Causam addit, quia ex eodem fonte Aquilonari prodeunt. Vtrumque enim Arietinum est & Martium. At *Aldrovandus* fieri existimat, quoniam linum quam lana corpori vicinius est. Vnde in plicis camisiarum reperiuntur esurientes, in femoralium saturi, ubi & ova deponunt.

CAPVT XXI.

DE SCARABEO & Sepia.

IN Thraciæ Chalcida, quæ proxima Olyntho, paulo major area est, Cantharoletron dicitur. In eum ubi aliquod pervenerit animal, ab horrescentia discedit, incolume tamen, solus scarabeus, locum circumambiens, fame denique emoritur. *Arist. in admirandis.* Inter scarabeos, fœmina non nascitur, sed eam, cum rotundam ex bubulo stercore effinxit figuram, vultu convolvit averso, semine emisso gignit. *Clemens Alex. l. 5. strom.* Carabos tamen per coitum gigni, autor est *Aldrovandus*. Deprehendit enim mense Majo spacio duarum horarum, albos fœminam peperisse vermiculos plusquam 40, Curculionis figura. Erant autem erucæ parvæ bombycum progredientes modo, quæ quinque horarum spacio, folliculos tenuissimo constantes filo, candidos, magnitudine seminis melopeponis sine cortice, cœperunt texere. *l. 4. de Insectis.* Generatione eorum prodi interlunium Ruellius prodidit. *l. 2. de stirp. c. 150. Quandoquidem*, inquit, *ex bubulo stercore pilulam ab ortu ad occasum rotando versans, in orbis*

in orbis imaginem effingit; quam 28 diebus facto humi scrobulo, adobruens, tantisper celat, dum signiferum ambiens luna, ad inter menstruum revertens sileat; aperto tum orbiculo coitus siderum denuntians, novam prolem edit, nec aliam nascendi novit originem. Divisi etiam vivunt, sed rosarum odore interimuntur. *Sepiæ* ova edunt, myrti nigris baccis similia. Cohærent inter se ad speciem racemi, indivulso nexu, Mas enim quendam superfundit humorem, cujus compinguntur lentore. Pariunt omnibus anni temporibus, perseverantque in edendo ovorum numero dies quindecim. *Arist. hist.* 5. *c.* 12. Cum se à peritis piscatoribus captari cognoscit, atramentum suum emittit, quo circumfusa, ab eorum removeatur oculis. Promus cidibus pisciculos venatur. Vnde *Oppianus,*

Callida furtivam meditatur Sepia prædam
Nam tenues molli surgunt de vertice rami
Extenti tanquam funes, quibus ipsa natantes
Pisciculos, jactu veluti capiuntur ab hamis,
Pendens à fulva caule deprehendit arena.

Anaxilaus apud *Plinium* tradit tantam atramento vim inesse, ut in lucerna addito, Æthiopes videantur, priori abluto lumine.

CAPVT XXII.

DE SCORPIONE.

IN solitudinibus Brachmanum, bicubitales inveniri *Scorpiones* refert *Cedrenus*: in loco ubi Christiani à Turcis venduntur, flavi coloris, digiti longitudine vidit *Nicolaus à Nicolais.* Alati sunt in Ægypto, duplici instructo aculeo. *Ælian. l.* 16. *c.* 42. In Scythia si vel hominem percusserit, vel bestiam, interimunt: Sues etiam, quamvis cæteros virulentos non sentiant ictus, pereūt, nigri præsertim si fuerint; quisque tamen celerrime interit, aquam si adierit: *Arist. l.* 8. *c.* 29. In avitis Scaligerorum sedibus, quæ sub Noricarum Alpium tractu jacent, totam regionem colunt sine ma

ne maleficio. Tanta autem eorum ibi multitudo, ut nullum movere queas lapidem, sub quo non offendantur. *Scalig. Exer.* 189. In libris etiam nascuntur sine cauda. In orbem adeo gyrantur celeriter, ut quasi circino perinde circumagi videantur. *Exer.* 196. In regione Acridophagis, adjacente, tanta illorum ex intempestiva pluvia orta quondam copia, ut incolæ ictibus vexati deseruerint eandem. *Diodor Sicul. l.* 3. *c.* 3. Fætum à Scorpionibus devorari, unum solertissimum relinqui, tradente *Plinio* quidam asserunt, qui se ipsius matris imponendo clunibus, & à cauda & morsu liber sit, reliquorum mortis vindex. *Plin. l.* 11. *c.* 25. At contrarium sentit *Arist. l.* 5. *c.* 26. Ictus illius pestiferus maxime est, in sicciori præsertim regione, & sub cane. Inflammari primo incipit locus, & indurescit, rubetque intensius. Æstuat modo, modo occupatur frigore, consequitur sudor, horroris sensus & tremor, externæ partes frigescunt, extolluntur inguina, per sedem flatus exeunt, capilli eriguntur, pallor decolorat membra. *Cardan. l.* 1. *de venen. c.* 23. Remedia varia inventa sunt. Africanis dormituris pedes & lectos illinebant allio, ut *Strabo* asserit; & Alexandrinus *Ioviano Pontano autore*, quendam ebibito thure contrito, in quo cælatum fuit Scorpii signum, statim sanatum esse testatur. Amittit etiam virus illius aculeus, si lapidem *Bezohar* tetigerit. *Iacob Hollerius l.* 1. *c.* 1. *de morbis internis*, ex frequenti herbæ brasilicæ odoratu, natum fuisse cuidam Italo in cerebro scorpionem, scribit. Avicennam vero amicum habuisse, qui cum vellet, ex putridis lignis scorpiones generaret, *Albertus* refert, addens, ex illis alios genitos fuisse.

CAPVT

CAPVT XXIII.

DE TEREDINE & TArantula.

TEredo in ligno eſt, ex quo potiſſimum, illi cibatum natura facit. Quamvis autem in multis naſcantur arboribus, quercu & tilia exceptis; ſunt tamen & aliæ, in quibus non dantur. Tradit enim *Theophraſtus*, & cum eo *Plinius*, abietem circa germinationes decorticatam, aquis inoffenſam durare. *Patuit*, inquit *Theophraſtus hiſt. 5. c. 5. id apud Phneum Arcadiæ, cum obſtruſis faucibus, campus in lacum redundavit. Tum enim eductis pontibus ex abiete, cum amplius extumeſceret aqua, aliis ſuper aliis fabricatis, poſtea extruſis obturamentis, unda erupit, diſceſſitque univerſa materies, incorrupta comperta, ſed forte caſuque innotuit. Vincentius ex authore libri de Natura rerum*, Pro miraculo ponit, buxum & albam ſpinam quæ duriſſimæ arborum, vermes progignere: Quin nux Euboica nunquam putreſcit. In Tylo denique Arabiæ inſula, materia eſt in aquis inoffenſa permanens: Ducentos enim demerſam annos inviolatam manſiſſe, annotatum eſt. Phryges ſi *Rhodigino credimus*, albidos obeſoſque vermiculos capite nigricante, qui à carioſis promuntur materiis, inter delicias habuiſſe, & luxuriam fuiſſe qui Xylophagia comederit. Indorum Regem, vermem quendam in planta naſcentem, ſecundis menſis igne toſtum abhibuiſſe refert *Ælian.* In Inſula denique quadam Talacha dicta vermes ſimiles iis, qui in lignis putridis exiſtunt, principibus in menſis gratiſſimos eſſe, *Iohannes de Mandevilla* author eſt. *Tarantulæ* ſpecies ſunt aranearum à Tarenta urbe. Sine noxa videntur conſpectu, at morſu in ſymptomata inducunt varia. Icti enim à Tarantulis alii

perpe-

perpetuo canunt, alii rident, alii plorant, alii clamitant. Nam atra bile tentatis pro eorum temperamentis, omnia hæc adesse conspiciuntur.

CAPVT XXIV.

DE VERMIBVS.

ARTICVLVS I.

DE VERMIBVS IN BRVTIS.

VErmium mater putredo est, quæ unde oriatur, generalia naturalis scientiæ præcepta explicant. Hinc quia in Guinea magnæ existunt putredines, ob continuas aeris intemperies, vermium haud exigua ibidem invenietur copia. Intemperiem autem humidam & calidam illis gignendis esse idoneam exinde ostenditur, quod æstivis mensibus, auraque subtepida, horti plerumque limacibus, carnes vermibus abundent. Reperiuntur in brutis, plantis, & homine. Anno 1562 nefanda pecori lues fuit, natis circa regionem hepatis vermibus, ut *Cornelius Gemma* testatur. Ovium & arietum bisulcis ungulis vermiculus adhæret, qui nisi in comedendo eximatur, nausea & ventriculi afficit dolore. Mullus piscis ter tantum in vita parit, reliquo sterilis tempore. Nam in ejus utero vermiculi nascuntur, qui semen devorant. Aliis minuti quidam innascuntur, qui partem expellunt.

ARTICVLVS II.

DE VERMIBVS IN homine.

REperiuntur & in homine vermes. Nam & datur interdum sufficiens agens & illorum intra corpus materia, & multa exempla passim apud autores reperiuntur, quæ testantur jam à nobis positum. Anno 1549 multi in Hungaria circa Thaysæ fuere flumen, in quorum lu-

træ & lacertæ inventæ corporibus. Visus *VViero* rusticus, qui vermem octo pedes longum exclusit, rictu oris capiteque anati simillimum. *l.* 3. *c.* 15. *de præstig. dæmonum*. Lovaniensis puella, teste *Cornelio Gemma*, multa prodigiosa excrevit, inter cætera animal vivum, sesquipedem longum, pollice crassius anguillæ plane simile, nisi quod cauda pilosa fuerit. Puella apud Dodonæum, erucis simillimos ejecit, multipedes, & quidem adhuc vivos. *Hollerius l.* 1. *vermem* se in cerebro natum vidisse asserit. *Beniventus c.* 100. *Exemp. med.* denique amicum se habuisse scribit, qui cum dolore capitis acuto, delirio, caligine oculorum, & aliis pravis symptomatibus affligeretur, vermem tandem è dextera nare, palma longiorem ejecit, quo propulso omnis statim cum eo amotus languor. *Theophrastus* de lumbricis ita *scribit hist. plant. l.* 9. *c. ult.* Lumbricus gentium nonnullis natura inesse percipitur. Habent enim eum quasi ex parte, Ægyptii, Arabes, Armenii, Syri, Cilices; è diverso Thracibus & Phrygibus nullo pacto innasci narrant. Inter Græcos Thebanis scilicet versari in Gymnasiis solitis, & ad summã Bæotis innasci lumbricum novimus. Atheniensibus nullo pacto. Admirandus vero ille vermis erat, quem mulier Illirica ejecerat. *Erat* enim (ut *Amatus Lusit. curat. medic. Cent.* 6. *c.*74. describit) *longitudinis quatuor cubitorum, latitudinis parvæ, & forte semiunguis, exigui, coloris albissimi, substantiæ intestinorum nescio quid spolii colubrini præ se ferentis. Nam hujus caput verrucosum erat, & album, ex quo corpus latum procedebat, & quo magis ad caudam accedebat eo strictius evadebat. Erat autem vermis hic unum tantum corpus, divisiones plures habens. Hujus namque lati lubrici portiunculæ semina cucurbitæ præ se ferebant, qui intra se nihil continebant, ob corporis sui lati compressionem.*

ARTI-

ARTICVLVS III.

DE VERMIBVS IN plantis.

PLantis omnibus, ut herbis, fruticibus, arboribus sui sunt vermes. Exitiosus qui in radicibus. Arbor enim quantacunque sit, & floreat, exarescit, ut testatur *Aldrovandus l. 6. de Insectis c.* 4. Suntque fidi testes, qui in radicibus quercuum, Vermem adeo veneficum innasci credunt, ut calcatus solum plantas pedis excoriet. Reperiuntur parvi atque candidi in spongiola cynosbati, quæ quidem foris pilosa & mollis, in medio autem tam duræ ac solidæ substantiæ, ut vix acuto instrumento pertundi queat. In Albuco gignuntur, qui in aliud animal volatile, floridumque transfigurantur, quod cum herba florere incipit, eroso statim operculo avolat. Prodidit *Plinius l.* 20. *c.* 6. quosdam putare, quod Ocimum commanducatum, & in Sole positum, vermes adferat. Si nucum juglandium cortices viridis contuseris, & in aquam immiseris, deinde terra madefeceris, aut consperseris, nascetur vermium copia, utilis admodum piscatoribus. *Carol. Stephan. Agricult. l.* 3. *c.* 34. Quemque autem vermem, in sua natum arbore, in aliam translatum non vivere scribit *Theophrastus* 5. *de caussis plant.* Narrat etiam *Ioachimus Fortius* se vidisse, qui ex avellana, quæ vermem continebat, affirmabant serpentem magnitudine & forma educatum. Nam nuce usque ad vermem divisa, eoque illæso, nucem in lacte condebant, & vas Soli exponebant, sed ita ut vermis à Sole haud tangeretur. Ob id, ea parte, qua Sol radiabat, vas contegebant, ita multis diebus alebant. Post lacte addito, rursus exponebant Soli. Lac autem ovillum esse oportet. Referunt etiam vermem, qui in rutæ foliis invenitur, iisdem educatum viginti diebus supervivere. De causis eorum plane & plene

plene *Theophrastus*, cujus verba appono. *Mali morbi autem* (ut in summa dixerim) *omnibus seminibus, ob alimenti cœlique temperiem eveniunt, videlicet cum plus minusve alimentum præbetur, aut aer immodice humidus siccusve est, vel etiam cum non tempestive humescit. Sic enim & vermes ciceri, cicerculæ, pisoque innascuntur, & erucæ cicerculis cum priusquam fuerint resiccatæ, dies interim fervidi accesserint; ciceri vero cum salsugine ablata dulcedinem ceperit: quippe natura ubique animal gignit, modo calor cum humiditate ratione debita coeat. Humiditas enim seu materia subjacet calori, ad excoctionem conficiendam, quod vel in tritico evenire videmus. Vermes enim ejus radice creantur, cum post sementem flatus Austrini crebro incesserint. Tunc enim radice humescente, & aere calido, radicem caliditas putrefaciens animalia procreat. Vermis inde enatus continuo radicem erodit. Singulis enim ex eisdem rebus generationem alimentumque natura præscripserat. Alterum genus vermis ingignitur, cum humor effundi nequit, conclusus siccitate aeris circumfusi; tunc enim calor, confecta putredine contrahit. Tunc pabulum idem ei quoque subministratur. Hoc idem & malis & omnimo arboribus evenire videtur, quæ ex siti verminulantur. Quod enim parum humoris sit, idque in arbore maneat, putredinem conficit, ex qua vermis, contra enim alimenti copia suppetit; tunc enim succus ad superiora transmittitur, & quia largior vincit, nec potest putrescere. Huic proximum, quod & vitibus evenit. In his enim austro potissimum vermes ipes vocitatæ gignuntur, utpote cum istæ humescant, & aer fœtificet, tum ii quoque materiem sibi congenerem statim erodunt. Item carpæ in oleis pari ratione creantur, & quæ in reliquis solent consistere, & cum germinant & cum floret, vel & post florem. Enimvero omnia ex simili causa proveniunt. Sed vitibus hoc potissimum evenit, quia naturæ præhumidæ sunt, & humor earum insipidus sit atque aquosus. Humor enim, qui talis est, facilime affici potest. Nonnunquam ipes omnino nequeunt generari, sed loco placidi spiritus, neque humido, neque succoso.*

ARTICULUS IV.

DE VERME INDICO & Martii.

IN Gange haud parvo miraculo dicuntur Vermes binis brachiis 60 cubitorum cœrulei esse; hisque tantæ adscribuntur vires, ut Elephantes ad potum venientes, mordicus comprehensa manu eorum abstrahant. *Ælianus* vero Vermem Indicum facit septem cubitorum in longitudine, crassitudine tali, ut decem annorum puer vix complecti possit. Ei in superiori oris sede unus dens est, & inferiori alter, ambo quadranguli, fere cubiti longitudinem habent, tam validi, ut quodcunque animal iis comprehenderit facile conterat. Interdum ima in sede fluminis versatur, cœno gaudens & latitans: Noctu vero ad terram procedit, & in quodcunque inciderit, corripit. Ejus pellis duorum digitorum crassitudine est: modus eum capiendi iste. Hamum robustum ad ferream catenam alligant, adjuncto etiam fune ex albo latoque lino. Lanis autem & funem & hamum involvunt, ne à verme præmordeatur. Tum agnum aut hœdum ad illecebram in hamum implicant: deinde in fluvium demittunt. Triginta viri singuli cum jaculo, loro inserto, & ense accincti, & è cornu fudibus instructi bene robustis, si percutere sit necesse, adsunt; hamo dein correptum trahunt & extractum interficiunt; triginta dies appensum ad Solem relinquunt, atque ex eo in fictilia vasa crassum oleum stillat: singuli vermes quinque olei sextarios reddunt, corpus reliquum inutile. Hujus ea est vis olei, ut sine ullo igne, ejus infusa hemina quemcunque lignorum acervum comburat. *Ælian.* Eodem igne Persarum regem ajunt cepisse hostiū urbes, non extinguitur, nisi luto copioso & crasso. Mira vero videtur Martii mensis in Germania ratio, qui fœtum tantum

tantum in fœtentibus & putidis aquis gignit, qui inteſtinis ſimilis eſt, & Sola arena veſcitur. Si nudis pedibus quis aquam illam ingrediatur, ubi genus hoc animalculi in ſummo aquæ detinetur, circulum in cruribus recipit, ad eum uſque locum, quo aqua pervenerit. *Card. l. 7. de var. c.* 37.

CAPUT XXV.

DE VESPIS.

Veſpæ tum maxime generantur, cum equorum aut boum coria lupinis eroduntur dentibus. Aliquando in capite cervi reperiuntur, in naribus nonnunquam. Hujuſmodi autem veſparum fabrica mirifice conſtructa, ad *Pierium Valerianum* cum Belluni eſſet, ex cujuſdam ſylvæ ſolitudine allata eſt, quam hoc pacto deſcripſit. *Septem ſunt concamerationum orbes, alter ſuper alterum, duorum digitorum intervallo impoſiti, pilarum, columellarumque interſtitio diſtincti, ut unicuique commodum ſit ſpacium, ad eundum & redeundum ad domos ſuas. Diameter orbium, ad quintum uſque, duodecim circiter digitorum; à quinto reliqui faſtigiatim coarctantur, ut ultimus ad quinos ſenoſve digitos porrigatur. Major orbis primum quidem tabulatum, antiquo arboris ramo appenſus erat, cruſta ſuperne ad omnes ventorum & pluviarum injurias contemnendas, ſolidata munitaque. Infra Hexagonales cellæ confertiſſimæ, ita reliqua tabulata eadem cruſta celliſque eiſdem fabrefacta, ſuiſque columellis ſingula ſuſtentata. E ſuperioribus vero ſtationibus beſtiolæ omnes advolaverant; medias concamerationes innumerabilis multitudo impleverat folliculo quodam tenuiſſimo: pro tegumento uniuſcujuſq; loculi ſuperinducto, quorum aliquot cum ſuſtuliſſem, adverti veſpas capitibus ad imum redactis, domos eas omnes compleviſſe. Quæ vero in inferioribus erant tabulatis, tamquam Embrya videbantur vermiculorum inſtar imperfecta, ipſa quoque eo tegumento, tanquam hybernæ cochleæ, ſed admodum tenui præmunita, in benigniorem*

rem verni temporis horam asservabantur; quæ tamen omnes, siquidem gravis hyems fuit, ibidem extinctæ sunt; neque tamen computruit quicquam, & tot jam annos eadem forma statuque spectantur: Vivacissimæ sunt. Nam & alvi à pectore separati diu vivunt, & aculeo nonnunquam post inediam & horam pungunt tangentem. Vespam si quis cruribus arripiat, bombumque edere siverit, non eas, quæ aculeum habent, sed quæ carent, advolare, laturas auxilium, ab *Aristotele* docetur. Si ante Octobris apparuerint finem, hyemis præsagiunt longitudinẽ; si ante vespertinum vergiliarũ exortum subterraneos specus glomeratim ingrediantur, idem significant. Examen vesparum natura calamitosum auspicium facere probatum est, quod *Livio* placuisse videtur, cum Capuæ ingens in forum advolasset, & in Martis consedisset æde. Collectæ enim cum cura & igne crematæ sunt. Hinc decemviri libros adire jussi, & novendinale sacrum factum, & supplicatio indicta, atque urbs lustrata est. Si quis aqua destillationis, vel decoctionis, crabronum aut vesparum cutem alicujus attigerit, sic intumescet locus, ut hydropis aut veneni, magnæve alicujus ægritudinis suspicionem ingerat, sed absque dolore. Remedium est theriaca pota, vel loco illita, ex *Mizaldi Memor. Cent. 7. &c.*

APPEN-

APPENDIX
ad Classem VIII.

In qua Andreæ Libavii Medici Clariss. Observatio Bombycum, historia singularis; Anno 1599. *Rotenburgi.*

CVm difficile sit singulorum auctorum sententias & experimenta ad amussim explicate, quæque illi diversis temporibus, aut locis observavere, ad unam historiam revocare, proque hujus fide damnare vel astruere, quod quisque verum usu & notatione rerum deprehenderit: ubi forsan eveniet, ut nec Plinius, nec Pausanias, nec cæteri, qui videntur secus ac à nobis cognitum est, commentati esse, repudiandi existimentur: adjiciam specialem historiam bombycum domesticorum, quam anno salutis reparatæ 1599 Rotemburgi ad Tubarim ipse ex diligenti istorum cura & attentione ad naturam & opera consignavi, velutique in diarium conjeci. Si quid diversi in India, Græcia, Italia, & alibi aliis temporibus, ministerio, educatione, consuetudine, & cæteris, perspectum est: quanquam natura dicatur semper agere eodem modo, nec nisi accidentibus variate: id quoque conferent, qui notaverint, ut sic ex multorum experientia naturæ historia accipiat incrementum & absolvatur.

Circa vigesimum quintum Aprilis ova bombycum in charta simplici superiore anno procreata, & per hyemem in tepidario cubiculi servata exponebam Solis radiis per fenesttales orbes incidentibus. Quæ plumbea seu nigra erant, non quidem omnia uno die in eruculam abibant, sed tamen ante finem ejus mensis cuncta, sub auroram potissimum vermibus erumpentibus, prout

quiſque perfectionem ſuam erat conſecutus, relicta vacua teſta, ſeu putamine coloris albi, in latere orbiculo eroſo, qua in parte extremitates nonnihil nigreſcebant, propter terminum rodendo acceptum. Punicea, & citrea, ſive pura, ſive nigro puncto diſcreta, nihil edebant, quod vel intacta fuerant maſculo ſemine, vel principium in eis ſuffocatum. Hæ erucula intra ovum nanciſcuntur ſuam ſpeciem, & in circulum convolutæ jacent, unde exeſa teſta primum nigrum ſplēdenſque caput exerunt, poſtea tractim prorepunt oſculo, & pedicellis niſu ſuo, & in pavimentum impactione, adminiculum præbentibus. Statim tunc notavi filamenta ab oſculis dependere, eaque tenuiſſima ut vix conſpicias, niſi obvertas luci. His ſeſe librant, pendentque à foliis, aut etiam ſicubi delapſæ ex altiore loco eum repetunt, vel experiendi gratia ſuſpenduntur, multiplici flexu involvunt, atque ita ſurſum contendunt, more vulgarium erucarum arborum folia & flores depaſcentium. Vermiculus niger eſt & piloſus cum albo circulo in confinio pectoris & cranii, & alio in ea regione, qua venter contingit pectuſculum, eique cohæret, qui tamen ob piloſitatem non eſt admodum conſpicuus in prima ætate. In fine dorſi, ubi eſt alvi exitus, pinna quædam parva prominet: Et plane cætera forma eadem eſt cum bombycum ſpecie, niſi quod hirſuties & nigredo per aliquot pellis mutationes in glabritiem ſplendentem, albedinemque tranſmigrent, & ex parvula beſtiola fiat vermis medium digitum viri mediocris tribus articulis junctis longus, craſſus fere auricularem, quanquam non omnium eadem ſit magnitudo. Invenias aliquas erucula cum caudæ plectro triplici, aut duplici, ita ut majus ſurrigatur ex circulo ultimo dorſi: minora ex ſubjecta ſtatim lorica caudæ. Vnum vidi majus hinc inde binis ſtipatum minoribus, in quorum loco alias duntaxat ſunt protuberantia puncta. Progreſſio erucarum eſt ut bombycum.

bycum. Nam caudę fulcra pavimento infigunt, & postea tractim per circulos sese promovent, sublatis primo partibus, inter caudam & pedes posteriores: postea his fixis interstitio inter pectus & pedes, donec ad pectus ipsum & pedes anteriores sit perventum, quibus hærentibus cauda vicissim tollitur & fulcitur gressus. Nam motus animalium fit aliquo quiescente & stabilimentum præbente. Natis statim præbui tenera mori folia, in quæ transtuli eas cultello levi, vel etiam sivi per se irrepere in folia, cum quibus eas cistellæ ligneæ demandavi, invadunt autem folia ab extremitatibus & planitie superius inferius. Non enim impediunt rostri appendices. Ita pascebantur ab ultimo Aprilis, & circiter, usque ad octavum Maji, quo animadverti primam senectam positam, quæ erat oscillum nigerrimum splendens, cum exili nigra pelle. Solent autem aliquanto ante quasi cunctari, & dormire somnum renovatorium, si quidem somnus est appellandus. Abjecta senecta, statim apparent grandiores, leviores, & nigredine dilutiore. Nam corneum capitis tegumentum, quod subnascitur veteri, secundum proportionem majus est. Detracta pelle, etiam intumescit reliquum corpus, quasi prius incrementum prohibuerit angustia corii. Idem tegumentum seu cranium capitis cum recens est, albicat, postea cum firmatur, itidem evadit nigrum, donec plures procedant mutationes. Sicut autem ante positionem leberidis abstinent esca, ita & post aliquantulum quasi pigrescere videntur: nam tenerius est instrumentum quam ut carpere folia possit. Dum percursitant folia, non raro altera alteram transit, idque patitur ea placide nisi nimis offendatur. Tunc enim sublato pectusculo capita concutiunt hinc inde motitantes, idque etiam bombyces faciunt. Semel atque iterum tunc præbetur pabulum, & angusto in loco degit multitudo. Cum satis comederunt, ad dormiendum inducuntur. Tunc

videas eas inſtar ſtatuarum , aut eorum qui catoche laborant , pectuſculis ſublatis cum oſculo in foliis quaſi obriguiſſe. Sed ſi pabulum novum injeceris, ſtatim excitantur & comedunt rurſum. Olfactu videntur folia deprehendere nova. Nam etiam nondum tangentia erectione corporis affectant. Fieri tamen idem etiam alteratione quadam qualitatis tactilis putes. Excrementum alvi tunc exile eſt, & nigrum inſtar pulveris pyrii.

Decimo ſexto Maji aliquæ ſecundo mutarunt pellem, aliquæ quieverunt , & ſequentibus diebus exuerunt membranas. Rumpuntur eæ in capitis confinio, hærenteſque foliis manent, erucu-lis per circulos ordine motos ſeſe expedientibus. oſcillum etiam non ſtatim cadit, ſed pendet aliquanto ſpacio ab ore novo.

Tunc color niger in gryſeum mutatur, & erucæ grandeſcunt magis. Pectus tamen album conſpicitur, plenumque ſucci adeo, ut pellucere credas. Quoniam autem non uno die omnes mutant corium, ſi placet , potes pares ab imparibus ſegregare. Sed ego una reliqui, tantumque recentibus ſuppeditavi novam eſcam, cæteris in veteramentis adhuc conniventibus , & metamorphoſin expectantibus. Non enim tunc potes ſtabulum expurgare , ſed differendum negotium eſt, donec evigilarint , & poſſint in folia pellici nova. Tertia mutatio incepit 22 Maji, quo dormierunt multæ , aliquæ etiam pellem devolverunt. Ea non amplius tam nigra erat , ſed albedinem præ ſe ferebat cum oſcillo , ipſique vermes exibant candidiores, relicta ſenecta , corrugata magis quidem ea , quæ non adhærebat foliis per filamenta , minus autem ea quæ affixa erat. Nam hæc in longum porrigebatur trianguli ſpecie , ratione altitudinis. Etenim deorſum accutum ſurgit è medio , quod quidem ego fieri puto per caudæ apicem ea traductum , & elevantem corium. Extremitas poſterior hujus leberidis eſt inſtar caudæ piſcium bifidæ. Paſcebantur eru-

erucæ liberatæ rurſum , uſque ad 25, quo ſomnum renovantem animadverti , & aliquas etiam eodem die novas : ſed 26 dormiebant plures, aliquæ etiam 27,paucæ 28 & 29,ita ut jam majus eſſet diſcrimen. Quæ tamen dormiebant 27,eæ ſequente mutabantur , & ad pabulum poſt cunctationem aliquam redibant.

Hac quarta mutatione ex erucis facti ſunt bombyces glabri & albi , cum maculis tamen plumbeis , & oſcillo albi cornu inſtar. Hic eſt menſis primus vitæ, & prima ætas. Sed cum in tertia & quarta renovatione cuticulæ omnia ſint notatu faciliora , pateantque liquidius , uti obſervavi, accuratius paulo deſcribã. Erucæ tertiæ & quartæ mutationi vicinæ, pellem habent ſubſquallidam aſpectu, & rigidiorem quam vermis incrementum ferat. Itaque ſubtus naſcente cuticula molli abſcedit paulatim ,& quia cohærent nerveis quibuſdam vinculis in utroque latere, qua ſunt punctorum veſtigia, hæcque non facile diſtrahuntur,major niſus eſt in exeundo , & quies fere biduana. Cum itaque foras contendũt, vetus oſcillum corneũ ſeparatur à ſubnato novo ; vermis ipſe, ſiquidem affixa folio leberis eſt, pedes& cruſcula convellit,modo contrahens modo remittens, donec ex ocreis vetuſtis eos extraxerit. Interim & cutis laterum corrugatur, corpore per ſquamas diviſo in ſe contracto iterumque extenſo. Sic toto corpore laxantur exuviæ. Mox in anterius ſeſe promovet vermis , & lateralia vincula paulatim ducit, promotis ordine ſquammis iterumque reconditis , ut fere initio dubites πρόσω an ὀπίσω exiturus ſit vermis. Sed tamen iſto modo vincula abrumpuntur. Primum juxta pectoris confinia obſervatur promotio. Ibi enim puncta ſecedunt, & duo in verme , duo in leberide apparent. Dum porro ſquamæ trahuntur, quaſi linea violacea exiſtit in latere utroque ſenectæ, tum ob puncta , tum vincula intus applicata lateribus. Interim cauda rugatur, pedes

exinaniuntur, prorepitque octava horæ parte vermis novus, vetus oscillum ori præfixum habens, ut mulus capistrum. Videas in extremitate caudæ etiam chordam albam trahi, qua pellis dorso cohæsit. Facilius enituntur effixi, soluti vero miris modis sese convolvunt in dorsum, latera, ventrem, donec tandem expediantur. Et horum leberis in globum fere coacta est, illorum vero extenta. Si duo extrema unguibus prehendas, & diducas, justam longitudinem recuperes, cum vestigiis pedum omnium, & squamarum. Nihil enim deest præter oscillum. Longe autem candidior quartæ mutationis cutis est quam tertiæ, ut & cranium. Vermes ipsi, jam bombyces sũt, modo recte & sedulo sint curati & enutriti, pingues candidiq; quanquã alii aliis minus, adeo ut videantur nonnulli subflavi esse, alii ad plumbeũ non nihil accedere. Pedes & ora initio sunt mollia Itaque & tactu foliorum & comestu aliquantulum abstinent, hærent eis pertinaciter, & caudæ quidem adminicula possunt retrahi & explicari, pedes autem posteriores obtusiores crassioresque tribus quasi articulis constantes in medio nigrum punctum habent, quem ego puto esse prehensionis instrumentum, quod queat pro arbitrio, ut ungues felium, promi & recondi. Anteriores non tantum gradiendo inserviunt, sed & prensando folia, trajiciendo corpus, distribuendo fila & aliis usibus. Partes secundum longitudinem à capite ad caudam in dorso sunt caput, gibbus seu tuber pectoris rugosum, octo semicirculares squamæ & tripartita cauda. Tuber pectoris in capitis confinio aliquibus albet, aliquibus distinctum est maculis duabus lividis, quas dividit linea flava, quæque diversis diversimode sese habent. Nam color aliis remissus, dilutusque & fere evanidus est, aliis intensior. Qua vero sese attollit ille gibbus, quatuor nodi conspiciuntur, quibus assistens cutis, rugosa efficitur. Sequuntur semicirculi; Hi junguntur mem-

membrana tenuissima, tanquam linea viridante ex cœruleo. Ipsæ vero squamæ albent, quamquam in nonnullis aliquid plumbei subluceat: & cum jam maturi sunt bombyces sericio, spicei evadunt. Singulæ etiam in utroque latere insigniuntur puncto, quem ambit circulus parvus. Dixi ibi vincula esse, id quod etiam apparet in chrysalide. Deinde squama octava, aut duobus punctis lividis distincta est, aut semicirculis lunatis, quasi duas lunulas se mutuo respicientes cornibus inscripsisse. Veruntamen non sunt pares in omnibus. Nam alicubi magis sunt conspicui, alicubi evanidi, subtiliores, tenuiores, magis plumbei, magis albentes &c. Hinc bini circuli leves, post quos qui sequitur, duos nodos habet, usque ad eum qui podici imminet, & apicem seu cuspidem surrigit. In majoribus observantur protuberantiæ in squamis singulis, sed tamen hæ sunt eminentiores in tertiis. Cranium ipsum corneum quidem est, sed divisum quasi in tres partes, dextram scil. & sinistram, quas putes oculorum notas esse, & deinde oris compagem, quæ iterum in appendices, & maxillas suas, in quibus serratæ dentium figuræ, distinguuntur. Per totam dorsi longitudinem gula protenditur usque ad fulcra caudæ, super quibus inter ultimam squamam est exitus alvi. Conspiciuntur etiam in dorso usque ad plectrum caudæ, quidam nervi continua diastole & systole mobiles, quo pacto moveri cor & arteriæ solent. Et hi nervi ex albedine flavent, cumque distrahuntur, viridem gulam, seu intestinum detegunt. Cohærent plectro, tanquam ibi esset respirationis quidam exitus, quanquam non respirent. Sed vitæ sedem ibi esse non est dubium, licet deprehenderim in nymphis partem quandam rubeam, ut infra docebo, palpitantem per se solam instar cordis. Cum resecatur istud plectrum, exit humor liquidus subflavus, & vermes ipsi non quidem moriuntur, sed tamen moventur vehementius,

tius, ſeſeque convolvunt, & reflectunt, ut judices dolorem exoriri acerbum, nerveo principio læſo. Stercora cibum referunt, ſuntque ſicca ſexangula, oblonga, quaſi ſtellata, unde inteſtini vel alvi diſpoſitionem quis colligere poſſit. Virent quidem ex eſca, ſed tamen quia ſtipantur denſe, & exucca ſunt, nigra apparent, ſicut plus virideſcunt humidiora. Fœminas à maribus diſtinguere hic jam queas ſi attentus ſis. Evenit enim & in his, quod de aliis fœminis ſcripſit Philoſophus, ut ſcilicet ſint majores, & pinguiores, humidiores, molliores, candidioreſque majoribus qui ſunt auſteriores, maculis lividiores, tenuioreſque. Si digitis attrectes, omnes frigere animadvertas. Sæpe ſeſe erigere ſolent in pedes poſteriores, & tãquam ſtatuæ ſic manere. Cum veſci volunt, foliorum margines, & venas protuberantes invadunt, contra ac erucæ. Puto obſtare appendices oris, præſtat tamen aliquid adjumenti pedum anteriorum in tenendo cibum officium. Exedunt autem folia circulariter ſeu in orbem, ut lacuna maneat rotundi ambitus. Paſti ſecedunt, & conjuncti multi quaſi cumulo quieſcunt, delectati puto mutua calefactione & tepore, ut dormientes à mutaturis pellem diſcernas, obſervanda erit nervorum in dorſo ſyſtole & diaſtole. Nam in dormientibus par eſt vigilantibus motio, at in exuvias poſituris tardior obſcuriorque, ut intelligas tunc potius ægrotare. Deinde dormientes os habent ſimplex, ſed ſenectam abjecturæ præferunt oſſillum. Verum hoc non in bombycibus ſed erucis adhuc locum habet, quidam jam quater renovati circa caput polluuntur fuſcedine, & tamen pergunt veſcendo. Quidam non proficiunt admodum incremento, ſed parvi manent.

Dictum ſuperius eſt à Maji 25 quartam mutationem in pelle uſque ad 29 ejuſdem in diverſis factam eſſe. Ab hoc itaque tempore uſque ad ſeptimum Iunii, & deinceps per octavum, nonum,

num, decimum, undecimum, ſtudioſe affectarunt paſtum, itaque pingues, & grandes evaſerunt, fuitque ter die & ultimis diebus quater, vel ſæpius præbendus cibus. Nam cum ſerificio & maturitati ſunt vicini, vorant contentius, invadentes folia cupidiſſime atque & nervos obſumentes. Notabis autem circiter tredecim dierum ſpacium interceſſiſſe inter renovationem quartam, & à cibo abſtinentiam ſeu ſericii meditationem. Reſpondent enim ſibi tempora à 25 Maji ad 7 Iunii, à 26 ad 8, à 27 ad 9, à 28 ad 10, à 29 ad 11, quo ultimam incluſi, excepto uno parvo maſculo, qui diutius perſeveravit in paſcendo. Iam circa ultimos dies plerique incipiunt ſpiceum colorem adipiſci, qui à poſteriore parte incipit evidentius apparere, hincque ad gibbum pectoris ampliari & progredi, quamquam aliqui magis & fere toti flavent, aliqui albi miſto cæruleo manēt. Cum fata inſtant ſecedunt ad latera capſulæ, nec adoriuntur folia ore, quanquam perreptent. Nonnulli ad angulos fila figunt, quaſi jam exorſuri veſtibulum: alii repunt per extremitates, & hinc inde ſpeculantur, inquiruntque aptum latitandi locum. Incluſi pleroſque cucullis chartaceis, quos alicubi commode diſpoſui & affixi, in quibus rodendo, vellicandoque parietes, aliquantum ſtrepunt, ſed poſtea alvi ſicco & humido excremento (nam tunc duplex emittunt) projecto, ex poſterioribus parietibus chartæ affigunt ea tenacitate, ut glutine firmatam putes. Poſtea triduo continuo occupati folliculum pertexunt, quo abſoluto, quintam ponunt pellem cum capite & cauda, transformanturque in nympham. Aliquos non incluſi chartis, ſed in capſula lignea diſpoſitis ramuſculis ſivi ſibi locum nidi eligere, ubi obſerves potiſſimum ſequi angulos, & latebras, & plerumque multi eodem in loco bombycia faciunt, ſi fieri id poſſit, alii ſtatuentes ea in rectum, alii in obliquum, alii in latum. Si locus eſt anguſtior, comprimitur à latere

tere folli culus, nec plane ovalem tumorem retinet ; eſt alius alio longior, amplior, denſior, pro magnitudine & firmitate bombycis. Diſcrepant etiam colore. Sunt enim aurei, argentei, citriniq; & hi duplices. Quidā enim virorem referunt, quidam plus ad citrinum declinant, quanquam hi omnes ab aliis ſoleant virides appellari. Omnium prodromus, quantum ego obſervavi, albet, præter paucos, qui ſtuppam ſubcitrinam præmittunt. Aurei aliqui etiam internam tunicam habet albam, nec eſt ſtabilis color citrinus. Nam cum explicantur ex aqua folliculi, candidum fit filum, in lixivio flaveſcit &c. Sed operæ precium eſt contemplari ſerici materiam, & quid ſit id, quod tanta longitudine continuum præbet filum.

Cum itaque grandem vermem vagabundum conſpicerem, funiculum collo injeci, & ad ſectionem protraxi. Vixit pertinaciter etiam coarctata gula, exquiſite ſenſit. Nam ad ſingulas inciſiones dorſi, etiam vix applicato cultello, violenter ſe convolvit, quaſi ore & anterioribus pedibus ſibi opem laturus. Diviſa cute conſpexi longum inteſtinum quale eſt lupi piſcis, anteriore parte tumidum & capax, poſteriore arctius. Ei inteſtino nervi ſeu arteriæ pulſatiles cum continua ſyſtole & diaſtole incumbebant, & deſinebant in plectro caudæ. Hoc reciſo, non tantum humor flavus perſpicuus erumpebat, ſed & capita nervorum; in motu inde ſeſe exerebant, & agitatio fiebat languidior. Habet autem inteſtinum duplicem tunicam, unam externam craſſam, alteram internam tenuiſſimam. Craſſa ſentit accurate, eſtque juxta gulam viſciditate multa obductum, quæ poſtea fit materia alarum, & piloſitatis in necydalo, ſicut humiditas excrementitia externa in aureliæ putamen cogitur. Craſſa tunica pertuſa, exit inteſtinum, adhuc involutum tenui & multum cibi heſterni è foliis viridibus continet. Videre vero etiam eſt ex pelle ſecta, & craſſa tunica inteſtini effundi liquorem ſat copioſum

piosum & transparentem, quem ego puto pro sanguine esse,& mutari coctione in serici materiam, membraque bestiolæ. Capite præsecto extumescit initium gulæ,& plane exhibet obtusum nymphæ caput. Exempto intestino cum contentis fecibus in abdomine conspiciũtur specie lumbricorum concretiones quædam lentæ & glutinosæ,aliæ flavæ,aliæ albæ,& duæ quidẽ magnæ, cæteræ parvæ, tam similes lumbricis ut nihil desit, nisi pellis & vita. Vtrinque desinunt in acumen acutum. Situm autem in ventre talem habent, ut uterque apex versus sit ad caudam, corpus vero reductum & geminatum. Dicas pensum esse complicatum. Si exordium filationis est ab apicibus, necesse est, ut ad os à cauda revocentur. Existimo parvas & albentes portiones imbecillius sericum stuppamque præbere, magnas vero firmius. Exemi hos lumbricos, vidique in charta statim exiccari, & fragilem duritiem induere, perinde ut bubulum gluten solet, ut tendines animalium, & intestina. Homogeneum totum est,& pellucidum corpus hujus materiæ, quam nullus hominum queat in tam tenuia subtiliaque fila diducere, sed bombycibus hic labor est, ut araneis sua tela, relinquendus & solis dicandus. Corium exterius foris quidem albedinem plumbeo colore mistam habebat, sed intus subducitur cuticula partim livida, partim aurea splendente, ut in halece. Circa ventrem, ubi disponebatur materia serici, sat crassa substantia erat nerveis constans ductibus, & textura continente pinguedinem albam nerveis tunicis implicatam, talis postea etiam conspicitur in nymphis & necydalis, estque in his vulva & genitale membrum. Sub illa substantia plumbeæ sunt propagines in pedes dimissæ, tanquam tendines, aut chordæ. Pellis hæc manente matrice, & genitali membro, intra bombycium exuitur cum omnibus prominentibus membris: ita ut nympha & papilio inde natus nihil assumant

mant ex bombyce præter alvum cum inteſtino, & in his exiſtentibus nervoſis partibus. Humor autem in inteſtino & genitalibus ſubſiſtit ſat multus. Vnde poſtea & ſeminis materia, & excrementitia proluvies alvi. Verumtamē qui in inteſtino eſt humor, crudus adhuc eſt, & partim viret partim flavet, craſſus quadātenus, quadamtenus aquoſus. Si quis pinguedinem à nerveis tunicis genitalium ſeparet, & chartæ illinat, cũ reficcata eſt, ſebaceam friabilemque inveniet. Putes conferendam eſſe cum lactibus piſcium. Patet ergo in bombyce foris quidem hæc membra eſſe, pedes triplices, ſquamoſam ventris coarticulationem, pectus, caput, os, anum, pellem, caudam, plectrum: intus autem inteſtinum, vitales arterias, vel ſi mavis, nervos, carnem albam pectoris, genitalia, inter qua & inteſtinum continetur, ſerici materia, & præterea panniculos membranaſque nerveas, quibus continentur membra. Cor habeant, nec ne, alius inveſtiget. Neceſſe tamen eſt aliquod tale principium eſſe, idque non in capite, nec alibi præterquam in confinio pectoris, unde vis vitalis per totum diſtribuitur, & maxime tamen elucet motu nervorum, vel arteriarum (uti libet appellare) in dorſo ventris, non pectoris, uſque ad plectrum caudæ. De nymphis & necydalis poſterius dicam. Nunc de praxi ſerici ducendi, quæ obſervaverim addam.

Cum abſtinent pabulo, &, ut dictum eſt, locum folliculi conſtruendi explorant, circa alvi exitum plerumq; maculam virentem aut lividam habēt, cætero corpore albo, cum virore, vel livore vel ſpiceo. Vidi tunc etiam crebro conſiſtere inter vagandum, & ore veluti hiſcere, ſicut ruminantes vaccæ, cum ex ingluviæ revocant cibos ad maſticandum. Conſentaneum eſt bombyces tunc conari materiam ſerici ad os convertere, & protrahere. Si includas cucullo chartaceo, roſionis ſonus ſubinde per integrum diem auditur, & tunc in conum cuculi demittitur excrementum primo ſic-

mo ſiccum, pilulæ nigræ viridis aut luteæ forma. Penultima pilula plærumque viret, ultima lutea eſt, & ſanioſa. Numerus pilularum pro excrementi copia eſt. Nam deprehendi in una charta modo duas pilulas, modo plures, uſque ad 12 diverſicolores, utpote nigras, virides, flavas, eaſque non ſtellatas, ſed rotundas. Cum ultima pilula lutea exit aquoſitas item diverſicolor & conſiſtentia diſpari. Alicubi enim craſſior eſt, alicubi dilutior, habens aliquid punicei & flavedinis, viroriſque. Saniem tamen quandam dicas ſubcruentam vel fuſcam, qualis apparet in charta pura, ubi tamen interdum notes etiam viriditatem pollutam flavedine, interdum quid cretaceum. In vitro lixivii faciem exhibet. Ne vero dubites, ore an alvo reddatur, ſcito, ore tantum expediri ſericũ, alvo excrementa, quanquam etiam ex ore emittant humorem tum morbidi, tũ ſtrãgulati aut compreſſi. Deprehendi autem bombycem liberum è poſterioribus utrumq; excrementum reddentem. Ab aliquibus multus liquor excernitur, à nonnullis paucus. Qui multum vacuantur, videntur debiliores eſſe, & minus ſerici collegiſſe. Nam plerique parva bombycia texunt, non tamen omnes. Quali ſericum ſit futurum colore, ambiguum eſt. Nam contemplatione capitis, tergi, ventris, pedum, facta, plærunque ſum deceptus divinando. Nam non ejuſdem coloris ſericũ ab omnibus ducitur, ſæpeque ſtuppa & poſtrema tunica albet, medium ſericum aureum eſt. Putabam ſpiceos bombyces flavum, albos album reddituros, ſed falſo. Nam album ab utriſque promebatur. Semel atque iterum ſcopum attigi, & vaticinatus ſum, citrinam fæminam talem edituram filum: quale tamen etiam tractum eſt ab illo bombyce, cujus venter albo plumbeus erat, macula frontis flava. Vidi & fœmellam totam albam, album ſericum fingere. In parvis anguſtiſque chartis, juxta proportionem tamen vermis, minores fiunt folliculi,

ſed

ſed ſpiſſiores & minus ſtuppæ. Notavi tamen in amplioribus etiam parvos folliculos. Qui non incluſi libere ſibi locum eligunt, in ſtuppa temeraria multum abſumunt filorum. Vnde jactura eſt in ſerico. Nam bombycia plerunque ſunt minora, & minus denſe ſtipata. Si velis attendere, rationem texturæ accurate cognoſcere in his potes. Etenim poſtquam aliquamdiu vagati ſunt, & modo hic, modo ibi exordium operis facere tentaverunt (id quod ſedulo corporis niſu præſtant, dum hærentes pedibus poſterioribus, caput & totum pectus ſurſum, deorſum, ante, retro, & ad latera, varie movent, ſicubi ſeſe offerat commodus bombycii affigendi locus, nec viſu, ſed tactu hoc peragunt. Sunt enim hebetes oculis) tandem ſtamina producunt, & firmamenta domus, eaque ſimplicia aut multiplicia, prout ſtabilimentum requiritur firmum. Si juxta pavimentum id fit, poſteriore parte inhærent huic, ſin in alto, pendent eadem, ſeu a ramis ſeu aliunde. Nam pectus & caput libere vertunt, ſique opus eſt, etiam poſteriorum ſitum mutant. Ita conficitur veſtibulum ſeu prodomus. Iam autem ſicca excrementa ab alvo ſunt reddita, Veſtibulo abſoluto, ita ut jam vermis ſecurus ſit, tutuſque ab inſidiis externis: ſtercus ultimum excernit cum liquore, de quo ante. Et hoc ſæpe polluitur ſtuppa, per quam tamen defluit ad fundum. Exonerata alvo, parumper quieſcit textor, & nudat podicem, quaſi laboraret tenaſmo. Tunc revocat veri ſerici materiam, eamque continuat uſque ad extremum halitum, & bombycii abſolutionem. Paulatim tunc ſtipat fila ex amplo in anguſtum, ita ut fiat forma ovalis, in cujus capacitate ſeſe poſſit vertere. Os, pectus, & anteriores pedes in continuo ſunt motu. Poſteriora hærent, tranferuntur tamen ad aliam plagam, cum ad baſin vel apicem formandum ſeſe accommodant. Qui in imo juxta pavimentum folliculos texunt; videntur inſidere pavimento nudo,

nudo, ſed paulatim ſibi ſubtexunt fila, & univerſum folliculum pariter ubivis ſtipant, præterquam in acumine, ad quod in anguſtiis non poſſunt pertingere. Itaque hujus fabrica magis ab initio fingitur, ſed baſis magis in fine, quanquam nec hæc negligatur in exordio. Itaque cum fila explicantur retexendo, apex nudatur primum, & relinquitur interna tunica forma digitalis tegumenti. Texunt ita ad diem tertium: Et adhuc potes laborantes videre ſecundo, ſi folliculum Soli vel luci obvertas. In cucullis chartaceis baſis ſurſum verſa eſt, apex deorſum: Et rarior illa apparet binis diebus. Tertio demum denſatur: & tunc vermis exuit ſenectam, fitque nympha, id quod facile poteſt deprehendi; Nam cum adhuc texunt, adhærent, nec percipitur lapſus brutus. Cum vero nympha evaſit, quaſi lapillus incluſus eſſet, moto folliculo, nympha cadit: Et hic brutus caſus durat, uſque dum in necydalum mutata fuerit. Tunc enim expletur capacitas iterum, & necydalus hæret folliculo exitum quærens. Vnus autem vermis ſub mea cura unum folliculum texuit, cujus prodomus in incluſis chartæ, ſolida tunica eſt, in liberis variis modis ultrocitroque diſpoſitis & diductis conſtat filis. Alii vero animadverterunt in uno folliculo etiam duos, quin & tres incluſos fuiſſe. Verumtamen cum anguſtior futurus eſſet locus, ſectus ille folliculus communis tribus eſt, & in eo inventi bombyces coarctati, adeo ut ſpeciem trium digitorum conjunctorum retulerint. Liberati poſtea ſinguli aliquid penſi, parum tamen denuo edidere. Notandum eſt, animadverſum eſſe, quoſdam bombyces in charta nullum ſericum feciſſe, ſed ſtatim in nymphas abiiſſe: quod illis evenire crediderim, qui lactuca paſcuntur, licet non omnibus, aut quibus pabulum minus juſto datum eſt, aut qui morbo correpti non potuerunt colligere ſerici materiam, quam ſicut adeps ex ſanguine abundante ſepoſitus, fieri exiſtimo.

ſtimo. Eveniunt & alia monſtra, de quibus ſuo loco. Omnium folliculorum oblonga quidem & ovalis eſt forma. Vidi tamen unum album fere exactæ rotunditatis, ita ut utrinque baſin haberet ſphæricum abſq; acumine. Erat parvus cum ſuo prodomo, ſed tamen ſpiſſitudinis juſtæ. Verum bombyx in eo non abiit in nympham, nec necydalum abſolutum, ut mox exponam. Illud videtur dubium eſſe, num ſericum ex alvi exitu promant, an ex ore, quanquam ſemper ore & anterioribus pedibus diſtribuant. Non leve argumentum eſt, quod juxta caudæ fulcra in imo ventre conſpiciatur quoddam rimæ veſtigium, & extremitas utraque materiæ ſericiæ in ventre reſpiciat illum locum. Aſtipulatur & egeſtio excrementorum in ipſo operis initio. Sicut enim cum infantem excluſura eſt puerpera, quicquid ſordium eſt in veſica & recto inteſtino, id compreſſum expellitur, ita in bombyce à ſerico foras contendente fieri quis exiſtimare poſſit. Ita inſtante labore venter tumentior apparet: à ventre incipit maturitas flavitie deſignata. Ea exit primum, ubi prius maturuit. Erucæ & bombyces inſuper lanugine quadam filoſa, circa pedes junguntur pavimento. Nonnulli inter texendum conſpiciuntur à dorſo inniti, ut è ventre ſericum extrahatur, & digeratur ore, pedibuſque facilius. Hæc poterant afferri pro prima ſententia. Sed hanc falſitatis redarguunt alia firmiora. Nam ipſe oculorum obtutus conteſtatur, quieſcente ventre filamenta ore deduci, eaque viſcoſitate ſua adhærentia retracto collo paulatim protrahi. Itaq; non tantum in dorſum reclinati bombyces ſic filum trahunt, ſed & proſtrati in ventrem, ubi tamen vermis totus libere ſeſe vertit. Deinde nec ano, nec rima ſub cauda exire poteſt. Nam ex ſerici loco ad inteſtinum nulla eſt via; Et rima caudæ, quæ deſignat genitalia futuri necydali, obducta eſt pelle. Inſuper, antequam ſericum exeat, crebro ganniunt bombyces, quaſi vomituriendo

turiendo pellicerent ad fauces materiam. Nec intumescunt circa caudam, sed in medio ventris. In capsula etiam chartacea, cum nullum in pedibus appareret filum, solo ore vidi promoveri & affigi, quin 2 Iunii, cum attente spectarem sibi machinantem bombycium, principium fili prehensum ex vermis ore, madens extraxi in justam prolixitatem, pedibus & ventre plane à serico nudis. Ita eruculæ ab ore suspenduntur, inde emisso filamento. Nec aliter aranei & campæ arborum sua faciunt vellera. Et hæc quidem de hac quæstione.

Cum folliculus est absolutus, mutato bombyce in nympham, rapiuntur vellera, selectis prius ad instaurationem generis, maribus & fœmellis ad arbitrium. Sexus discrimen aliqui ex colore bombyciorum dignoscere jubent, aliqui ex magnitudine: Et sane aliquid est in hac re argumenti. Nam quia fœminæ plerunque majores, etiam majus struunt domicilium. Veruntamen aliquando fallimur, quia fieri potest, ut mas firmus majorem architectetur folliculum, quam fœmina debilis. Et vidi pares quantitate, vidi etiam fœminarum alibi enutritarum bombycia longe minora meis masculis. Itaque concurrere signa in ipsis bombycibus notata oportet, de quibus supra. Cæteri folliculi in aquam ferventem injiciuntur, ut nymphæ intereant, vel suffocantur calore clybani, post exemptum panem, adhibita cautela ne comburantur. Tunc stuppa detracta, famulæ, vel socii laboris præsto sunt, qui exordia filorum expediant, quibus inventis injiciuntur plures in pelvim aquæ frigidæ, aut tepidæ, assidensque ministra instrumento tractorio tractorio continuo devolvit fila, 30 vel 40, aut etiam plura simul juncta. Si qua rūpitur tamen, socii est, requirere principium, & reddere explicanti. Id continuatur, donec usque ad interiorem tunicam perventum fuerit, quæ cum difficillime retextatur, exiccata discerpitur

in

in ſtuppam & carminatur. Dum ita replicantur fila, pulverem multum in aerem emittunt, & cernere etiam in fundo vaſis eſt quaſdam ſordes è ſtaminibus prolapſas. Sedulo attentabam num una opera poſſem abſque ruptura totum expedire folliculum abſtracta ſtuppa, quæ ob variam implicationem, infirmitatem, & diverſa principia non poteſt continuo ductu retexi. Aſſecutus ſum votū tantum in medio ſerico; nam prodomo quod proximum eſt, etiam rumpi facile ſolet. Sed medium tenacius eſt. Vltima tunica pondere addito, (nam tunc nympha prolbitur, explicata à me eſt cautiſſime uſque ad pelliculam parvam, quæ vix unguem pollicis adæquabat. Qui folliculi baſi ad diametrum reſpondent apici, felicius evolvuntur: Difficilius incurvati & gibboſi, & quorum apex ſtricturam habet. Nam hic filum hæret & implicatur, ut vix citra rupturæ metum cedat. Apex primum nudatur & devolvitur totus uſque ad medium folliculi.

Vnius bombycii filum Continuum lineæ præſcriptæ longitudinem ſepties millies, in alio octies implevit, & amplius. Non tamen par eſt omnium denſitas, & magnitudo, id quod etiam ex diſtractione in cuticulas videre eſt. Quædam enim vellera diduxi 12, quædam in 8 plus minus exiles tunicas. Sylveſtris bombyx prodomum habet ſimplicem tunicam, & paulo craſſiorem folliculum. Itaque etiam tenuiores facile cedunt prementibus digitis; denſiores reſiſtunt.

Cum fatiſcit apex fere uſque ad medium, unde ſat amplum eſt foramen elapſuræ nymphæ, procidit cum ſenecta ultima, in qua caput & pedes omnes. Plerumque hujus ſenectæ caput apici folliculi obverſum eſt, ut intelligamus eam exutam eſſe, dum vermis conſummato folliculo per anguſtias ſeſe ſtringit vertitque ſurſum. Nymphæ vertex reſpicit baſin: cauda apicem: cumque bombyx plus quam duplo longior fuerit,

rit, nympha ad parvam ſtaturam contrahitur, ut vix impleat longitudinem internodii ſecundi in digito medio viri. Vivitilla, vitæque indicia evidentia exhibet motu reflexuq; apicis ſeu caudæ cum tangitur. Si formam externam reſpicias, ſquamoſum vermem dicas, ut qui caput velamenta occultaverit. Squamæ ſunt fuſcæ, tanquam fumo inquinatæ, octo numero uſque ad confinia verticis. In ſingularum lateribus bina ſunt puncta umbilicalia, ex quibus tendines, ſeu vincula ad necydalum pertingunt. In vertice eſt macula alba quaſi ibi os necydalis traluceret cum punctis tribus parvis nigris. Inde à parte anteriore typi pedum & cornuum ſunt, à poſteriore verſus latera, veſtigia alarum. Si interiora quoque contemplari libet, quarto die ab occultatione antequam tranſeat in necydalum aperire potes. Videbis nihil aliud, quam capicitatem unam communem, inque hac tres diſtinctos humores, unum aquoſæ dilutæque conſiſtentæ, coloris flavi. Hic per totum ſpacium æqualiter diffunditur. Alius rubet, ſanguinolentum dicas: Hæret hic in parte ſuperiore, qua futurum caput & pectus eſt. Cordis rudimentum eſſe judices, quia poſtea in necydalo vidi talem quandam maſſam per ſe mobilem more cordis, ſi modo cor huic beſtiæ eſt attribuendum. Tertius humor eſt alboluteus, refertque ovum gallinaceum in aquam ferventem injectum diſcuſſumque, vel lac caſeatum ſi quid lutei addas. Vbi foris alarum pedumque cernuntur veſtigia, latitat phlegmatica viſciditas apta conſtituendis membranis. Nulla videas membra diſtincta, vitam beneficio nerveæ tunicæ proxime externo cortici ſubjectæ ineſſe puto. Nam & bombyx ea parte exquiſitum exhibebat ſenſum, motumque arterialem & cordis; plane utriculum humoribus confertum appelles, qui tamen collatus ad chryſallidem, poſtquam erepſit necydalus, longe eſt craſſior, ut corticem dicas tunicis intus & viſciditate te-

nace

nace vestitum. Inde postea est lanugo necydali, alæ, pedes, cutis, & cætera externa. Ita in gulam ventremque abiit bombyx, cujus unius cura antea fuerat detentus. Nihil tamen hic viroris apparet, qui multus erat in bombycis jam texturi intestino. Pars itaque excreta est ante folliculi exordium, pars mutata in alium succum. In apice caudæ etiam erat quiddam viscidi instar crudi albuminis. Rudimentum partium genitalium judicabam. Nam eo rejecta est matrix, & vasa spermatica, quorum principium conspicitur etiam in bombycis ventre. Humores in charta pura excepti & arefacti nigredine infecti erant, quasi atramentum sutorium miscuisses. Sebacea tamen substantia albescebat adhuc, & alicubi enitebat macula subrubens, & crocescens, cum albo puncto cretaceæ consistentiæ. Itaque colligere erat nigrorem illum duntaxat aquosi flavique humoris fuisse, qui etiam solus in charta, ubi densior concreverat, splendebat, ut nitens atramentum. Cæteras nymphas partim spoliatas omnium serico nudasque, partim simplici tunica adhuc inclusas, partim in toro bombycio salvas, nulla alia tractavi cura, nisi quod in capsula positas in fenestræ limine dimitterem. Distinxeram tamen loculamentis diversis, quas fæminas, & quos mares putaveram, nec me fefellit judiciũ, excepto uno tantum. Ita à prima inclusione usque ad exclusionem processerunt dies 26 aut 27 in musæo meo exposito soli pomeridiano, tempore æstuoso Iunii, quale erat anno 99. Nam undecimo Iunii sepulta fœmina, exiit necydalus octavo Iulii. Qui mas nono Iunii texere inceperat, quinto Iulii evasit papilio. Eodem duæ fœminæ exibant ex folliculis albis majusculis; & unus mas ex citrino minore. Sexto Iulii sub auroram (nam omnes mane prodeunt) mas fuscus hirtusque ex mediocri alboque bombycio enisus est; fœmina vero alba teneraque ventricosa, cum magnis alis ex folliculo citrino subviridi.

Ita

Ita & ante, secundo Iulii ex aureo folliculo mas prorepebat, & fœmina ex albo. Hi 10 Iunii inchoaverant bombycium. Cum ex integris folliculis erupturi sunt necydali, non amplius movendo sentitur brutum pondus; & tunc frangitur circa dorsum thoracis aurelia; postea multus humor limpidus, albusque, ore effunditur; & permadescit locus qua sunt foramen facturi. Per hunc foras annisu quodam & labore contendunt. Vidi octavo Iulii fœminam exeuntem. Ea tantum liquoris præmittebat, ut in capsulam decideret notabilis gutta. Tunc capite emicabat intus nixa pedibus. Post caput paulatim hos exerebat, statimque comprehenso pavimento sese fulciens, circulos alvi conando sensim protrahebat; ut primo extracto, cum vellet secundum proripere, sese contraheret tota parte anteriore, quasi sic prehensum circulum sequentem una evocaret. Verumtamen consentaneum est ista contractione dilatatum esse magis foramen, ut postea alvus minore cum labore prodiret. Huc facit etiam varia ad latera conversio. Interim crassiores necydali, & plus humoris in ventre habentes, exprimunt aliquid inter eluctandum, & folliculum pertusum, tum intus, tum circa foramen fœdant alvi spurcicie marmorosa. Qui minus laborant, & tenuiores sunt, purum relinquunt. Videas tunc caniciem totam nonnihil madentem à liquore ex ore effuso ad pertusionem facilem. Solent etiam alicubi quiescere, & sæpius ventrem inflare, diducere, atque iterum contrahere, quasi luxata membra reponerent, & ad legitimum situm revocarent. Adeo autem diducunt laxantque circulos, ut juncturæ emineat impletæ citreo liquore, quasi inflatæ essent. Nymphas nudatas, cum intus absolutus papilio est, triduo, vel biduo ante, sese videas crebro movere, quasi rupturas vincula, quibus alligatur aureliæ necydalus. Earum unam tunc cultello, unguibusque aperui ipse ut viderem congruen-

iam externorum lineamentorum cum ſuppoſitis membris. Id fiebat quarto Iulii, cum jam circiter dies 20 à ſeriſicio præteriiſſent. Remota ſquama prima, juxta principium pectuſculi in tergo prodibat in conſpectum circulus ſuperior ventris tener, cutaneus, hirſutie humente tectus, brevi tamen & complanata ut vix pateret oculis lanugo. Sub diſpoſitione alarum laterali ũ,quam in aurelia compares omoplatis, veræ alæ necydali latitabant binæ junctæ, & altera alteri impoſita. Omnes erant breves, tenueſque, utpote nondum perfectæ quantitate. Inter alas thoracis poſterior nodus eminebat, prolixiore piloſitate utrinque ſtipatus, ſed nondum plane tectus. Alis & rubore hoc expedito, perveniebam ad deorſum flexas lineas ſuperiores, ſub his erant cornua: ſub ſequentibus vero in pectore pedes recumbebant, oblique verſus alvum compoſiti & directi. Sub alba macula in nymphæ vertice, necydali hirſutus vertex & bregma eſt, cui proxime adjacet aculorum typus forma duorum punctorum atrorum. Hinc ſequitur nota oris ſatis extans initio propter humiditatem, & ſpeciem habet ſpongioſorum punctorum alborum duorum, quæ tanquam in Leonino labio fiſſura dividuntur: Alvus tota eſt inſtar fuci albi. Pili in ea opprimuntur humiditate, & levigati apparent. Conſtant circulis, ut & bombyx & nympha. Non autem expediebam totum necydalum; ſed ipſe ſeipſum ſuo niſu protrahebat ex reliqua aurelia. Videbam quo conatu ſeſe abſolveret à vinculis alvi, quæ inſtar albarum chordarum è punctis circulorum dependent, & in aurelia vacua relinquuntur. Hæret & podex arctius. Itaque apex aureliæ contrahitur verſus pectus introrſum. Erat autem mas cum alis & villis imperfectis. Eum reliqui in capſula. Quievit uſque ad diem ſequentem. Tunc paulatim inalbuit, & hirſuties conſpecta eſt exactius. Alæ quoque creverunt, & tunc alacrior paulatim factus, admiſſuſ-

miſſuſque tertio die concubitus peregit ſtrenue. Necydalorum quæ ſpecies ſit, tum ex dictis patet, tum ſuperius ſatis eſt expoſitum: Illud addendum eſt, quod alvus in aurelia contractior ſit, & foris diſtentione inflationeque crebra tertia parte fiat longior, & major. In aurelia eſt ruptura trifida à vertice per dorſum thoracis. Et ibi prodit necydalus. Cæteræ partes ſunt integræ.

Omnibus jam necydalis natis reliquis ante 14 Iulii, duo folliculi integri remanſerunt, quaſi nihil reddituri, licet denſi admodum eſſent. Vnus maſculus ſphæricus parvus, alter fæmineus duplo longior & ſatis amplus, paululum circa dorſum vermis in gibbum elatus, uterque albæ ſtuppæ, ſed ſerici ſubviridis in citrio; quanquam dilutior eſſet color in illo. Cum ſphæricum cultri acie dividerem, cadaver in conſpectum prodibat ſemibombyx, & ſeminympha foris. Nam anterior pars plane bombyx erat, poſterior nympha, ſiquidem non totam exuerat pellem, ſed tantum ejus poſteriorem portionem, quæ juxta aderat in folliculo. Diſpoſitio cadaveris erat incurva, ita ut priores pedes in pectore fere tangerent poſteriorum par primum. Hic enim inter primam poſteriorum ſyzygiam & ſecundam ruptum erat corium, ita ut nympha eſſet galeata priſtinis exuviis, in quibus caput pectuſque cum ſex pedibus, & portio ventris cum primoribus duobus. Remota pelle, & aurelia, intus abſolutus ſtabulabatur necydalus mas, iſque vixerat, argumento, quod dum conaretur exire biduo antequam ſecarem, folliculum liquore perfudiſſet; imo & jam 19 Iulii cum liberarem penitus, motus indicia in ventre & pedibus lucula præbuit: Cauſa cur non potuerit ſeſe exuere & prodire, deprehenſa eſt in cranii bombycis pertinace cohæſione, ut & in pedum anteriorum, lorica firmiter connata. Itaque licet in dorſo thoracis rimam tam in aurelia quam ſe-

necta fecisset, tamen extrahere caput & pedes non potuit. Sic ergo paulatim elanguit. Animadverti hic naturæ ingenium. Nam cum in exeunda senecta exarmentur priores pedes, & posteriores etiam plane secedant; tamen ibi relinquit vestigia, sub quibus postea renascuntur alii. In veterum autem bombycis loculamenta, alarum pinnæ insertæ erant, totumque necydali caput cum cornibus cranii galea includebatur. Talis mas erat. Fœmina omni vita cassa adhuc monstrosior apparebat. Perfecto opere sericii (quod erat bombycium majus, & duorum articulorum auricularis digiti longitudinem adæquans, sed longe tenuius masculo; intus album & leve splendensque, foris subcitreum villosum) exuere pellem bombyx conatus erat, indeque protraxerat totum dorsum, quod valde protuberabat, anterioribus in circulum contractis; sed ab oscillo se liberare ob pertinacem symphysin non potuerat. Itaque ibi senectæ caput, nymphæ vertex, & necydali conjuncta conspiciebantur; quæ conjunctio retinebat senectam in ventre, ne potuerit penitus avelli, & destringi. Ideo & cohærebat cum alvi acumine, non aliter ac si quis sacco fuisset inclusus, & circa caput astrictus; facto vero in tergo foramine dorsum extraxisset quidem, sed adhuc hæreret capite, & podice, ita jacens incurvus & exanimis. Sic se habebat senecta. Ex hac prominebat & aurelia, quod attinet partem superiorem. Ex aurelia vicissim necydalus fere totus eluctatus erat, fracto putamine in dorso, solitaque regione; sed capita cohærebant indivulsa, sicut & alvi extrema. In ventre exerto magna copia ovorum conspiciebatur colore flavo. Nam fæmina statim etiam intra aureliam ovorum formam in sua matrice absolvit, sed quæ sine maris aspergine sint infæcunda. Itaque etiam vidi ova parturientem eam quæ nullum marem fuerat passa. Conspicuum hinc fuit, quomodo natura exuat primum veterem bom-

bombycis pellem cum forma; postea transeat in nympham, cujus aurelia vicissim exuta prodeat necydalus. Triforme hoc monstrum erat, dignumque contemplatu. In eo notasses etiam aureliam ea parte qua alæ erant designatæ, nigram fuscamque, quasi afflata fumo fervente fuisset: deinde quantopere conata fuerit fœmina necydalus exire, perspicuum erat ex ovis eminentibus ex interstitio circulorum squamosorum. Cohærent alias ventris circuli interveniente cuticula tenui, contigue. Sed in hoc adeo erant circuli disjuncti, ut zona juncturæ latior esset circulo. Apex alvi, senectæ, & aureliæ, ad lucem transparebant, ita ut cernere exacte posses confinia. Ad dimidiam vero aureliæ capacitatem pertingebat extremitas necydali circa dorsum hirsuti, licet imperfecte, quemadmodum & alæ nondum assecutæ legitimum incrementum. Et hactenus de monstris.

Necydalo vegeto tenax vita est, præsertim in pectusculo. Nam & capite & alvo abscissis, alas motitat strenue, & pedibus discurrit, idque usq; in alterum diem aut amplius. Secta fæmina in alvo matricem exhibet ovis plenam adeo ut post 400 jam edita, nihilominus superfuerint plura. Insistere & involuta esse subtilissimæ tunicæ videbatur. Apparebant & nervosi quidam ductus, instar meatuum intestinalium. In medio ventris vesicula extabat, continens terreum succum coloris ravi seu fulvi. Hæc vesica per se continua systole & diastole agitabatur. Vitæ principiũ ibi tanquam in corde esse judicabam. Circa collum matricis, nodus geminatus albus, nerveus, qualis vesica animalium esse solet, durus splendensque cernebatur, idque intra ventrem. Nam de mammosis processibus externis postea. Nodulus unus major erat, alter minor. Collum vulvæ est instar tubi, cui succulento foris astant utrinque flavi noduli mammarum instar. Circa collum ambitus cum retinaculis corneis, latis, inque sum-

mo obtusioribus, quibus genitale maris vicissim prehendit. Pectus carneum est. Caput membranosum & corneum. Cornua triquetra eminente dorso albo, pennis vero utrinq; demissis, ut fieret triāgulus. Si vivis præseces succus quidam tralucidus ex dorso, seu culmo pennati cornu exit, intusq; meatus apparet. Ita se habebat fœmina quã vivam aperieba. Mortua nihil in ventre exhibuit præter cavitatem notabilem alvi juxta pectus, deinde humorem illum vitalem. In vesica, quanquam nunc non amplius vividum; tandem matricis evacuatæ reliquias nerveas & membranosas. Maris superiora congruunt cum fœmineis. Ventrem si seces, rubeum humorem multum intus inveneris, & præterea liquamen quoddam nervis plenum, cui connectitur meatus genitalis. Genitale autem habet peculiare, carens & cæteris quæ fœminæ sunt propria. Ejus historia hæc est. Sub cauda lanugine prolixiore stipata, foramen est notabile, cum ambitu membranoso duriciei corneæ, in duos quasi dentes diviso. In hujus ambitus medio collum genitalis est trifidum, cum extremitatibus corneis. Circa hoc dispositi sunt aculei punicei (cornei processus omnes punicei sunt ad nigrum accedentes) duo superiores hamati, seu in uncos recurvati, ut sit forma videntia unci, ut cornua caprearum, deorsum reflexi: inferior unus rectus. Hi aculei proximi sunt collo membri. Paulo citra in ambitus medio alii tres stimuli sunt parvi. Tot retinaculis comprehensam fœminæ vulvam attrahit, sibique jungit adeo firmiter, ut si distrahere congressos velis, citius videatur ruptura ventris & circulorum compages, quam remissura coitio, id quod sæpius attentavi. Sed & hinc pertinaciam conjunctionis æstimare licet, quod viderim totos dies æstivos una manere, & noctu, nescio qua hora, consentaneum est, versus auroram, disjunctos perceperim, mane inventis ovalibus vermiculis pluribus, ipsis autem seorsim quiescenti-

centibus. Frigidæ aquæ injecti nihilominus cohærent; sale inſperſo & muria caudarum juncturæ durarunt: aqua chalchantina ſimiliter addita non ſunt divulſi. Immerſi marem aquæ, fœmina in margine ſicco relicta; etiam injecto atramento & ſale in aquam; ſed vixit, & coitum retinuit. Tandem ita reliqui per noctem in aqua; mane aliquot centuriæ ovorum in vaſis fundo erant; ipſi necydali natabant vivi. Alteri mari in congreſſu præcidebam caput; non avulſus eſt. Diviſi pectus à ventre; hic hæſit donec per vim abſtraherem. Caput & pectus, ut diviſæ muſcæ diu vixerunt, diutius tamen pectus. Hic mas in coitu ita diſſectus in ventre ſimiliter habebat humorem lutoſum ſpadiceum, cum quadam ſubſtantia inteſtinali, ſublutea, membranoſa. Mas natus 4 Iulii ob imbecillitatem quinto mortuus, ſectuſque nihil aliud continuit alvo. Alioquin vita necydali ſeptem aut octo pluriumve dierum eſt. Vt enim dixi eſt pertinax; adeo ut cum confringerem quatuor ictibus principia alarum & pectus; poſt etiam alvum aliquoties, tamen vita manſerit quaſi inviolata; licet ſpiritu tandem diſſipato, altero die ut plurimum ita tractati moriantur. Coitum mas ferventer appetit, parva mora poſt exitum ex aurelia, idque ſæpius exonerato ventre, nonnunquam tamen etiam nullo humore emiſſo, & hoc evenit etiam in fœmina. Qui vegetus eſt, poſt primi diei congreſſum, interveniente noctis quiete, altero die repetit eandem fœminam, aut in quamcunque inciderit, adeo ut ter quater peragat coëundi vices. Fœmina quoque toties marem admittit: quanquam non ſemper ova promat. Non enim gignit, niſi ova in ſe habeat, licet rore maſculino concepto. Poſt ſolutionem à congreſſu ſtatim deponuntur ova ordine alterum poſt alterum, ubi videas quaſi cum conatu, & contractione alvi protrudi, excludique ex matricis collo exorto, adeo ut pavimentum tan-

gat. Numeravi quadringentis plura ex una fœmina, ex aliis fere quadringenta, quæ tamen diffectæ adhuc multa in sua matrice habebanr. Quod ergo Vidas de centenis scribit, id de macris parvisque necydalis potest intelligi, quales ego vidi evasisse ex neglectiore nutritione, aliis triplo fere majoribus. Quidam mares emittunt alvi proluviem ante coitum semel; & iterum post secundum congressum. Interdum mares soluti, necdum satiati, incipientem ova serere fœminam interpellant, & coeunt denuo, quanquam fœmina per vim cohæreat, cupiatque contracta alvo & pedum posteriorum detersione solvi. Ita una ante concubitum 17 emittebat, post primum soluta 194, & tunc iterum coiens, post 4 horas revulsa, edebat 245. inde appetente mare humorem tanquam ex siphone ejaculabat, iterumque congressa, & liberata adhuc ova plura vicenis. Quæ ova quarto Iulii erant edita colore citrio, septimo evadebant punicea, & inde plumbea. Detinebantur in capsula post fenestram pomeridiano soli exposita. Sterilia tamen colorem non mutabant, sed subsidebant duntaxat. In necydalis solutis observes aliquoties motum tremulum, qualis est à rigore & horrore febricitantium. Neque tamen febri laborare dixerim. Sed eam concussionem esse puto ex alteratione & promotione seminalis materiæ, exhalante inde vapore & nerveas partes convellente. Vltimus necydalus pumilio 24 Iunii inter duo folia mori texens folliculum parvum, prodiit 13 Iulii, in quo præterquam quod minimum fecisset bombylium, etiam hoc peculiare erat, quod non exiret in basi folliculi, sed juxta apicem facto foramine, contra ac alii omnes, mas autem erat, qui non timebat conjungi cum fœmella jam ter marem passa & vix spiritum trahente. Bis autem coitu impleto postea projectus est. Alæ etiam videbantur pictæ aliter ac cæterorum. Nam cum reliquorum sint

lineis

lineis in longum & latum diſtinctæ, tanquam limbis, hic quidem quatuor ejuſmodi lineas plumbeas in latum acceperat, ſed inter ſecundam & tertiam, verſus ſinus alarum extimos, interjectus erat parvus quidam circulus, non exactus, lividus, cum puncto albo in medio. Verumenimvero tam ingenioſa natura eſt in hoc inſecto, ut cum plura obſervaveris, ſcripſeriſque, ſemper tamen reſtent notanda plura. Itaque hiſtoriæ finem facio, & cætera diligentiæ naturæ ſtudioſorum relinquo.

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS,

CLASSIS NONA:

In qua

PISCIVM
Admiranda.

Plin. l. 9. Natur. Hiſt. cap. 2.

Vera eſt vulgi opinio, quicquid naſcitur, in parte naturæ ulla, & in mari eſſe, præterque multa, quæ nuſquam alibi.

SYLLABVS CAPITVM
CLASSIS NONÆ.

ADMI-

ADMIRANDA PISCIVM.

CAPVT I.

DE ACV, ANTHIA & Aphya seu Apua.

ACus piscis rimam sub ventre habet, in qua ova reponi *Rondeletius*, autopsia edoctus, scripsit. Cum enim ejusmodi piscem hyemis initio aliquando secaret, in ea rima multa ova reperit. Ita autem post partum coit, ut coalescere videatur; quod mirum non esse luciorum Anglicorum exemplum ostendet. Adeo duro integitur cortice, ut acuto gladio secari vix possit. *Anthiæ*, ubi se captivos inveniunt, lugent suam mortem, & quodammodo supplices videntur; retibusq; insultantes insidias transilire conantur. Asperitate dorsi dissecare lineam, captivosq; liberare socios, *Ovidii* & *Plutarchi* authoritate demonstratur. *Aphya Phalerica* tam mollis est & pinguis pisciculus, ut, si aliquandiu manibus tractetur, liquefiat, aut si magna eorum copia in navibus vehatur, pinguedinem stillet, quæ collecta, lucernarum præbet pabulum. Horum pisciculorum figuras, referente *Suida*, ex rapis fœminis in longa & tenuia frusta dissectis, ex oleo coctas, saleque & papavere aspersas, Nicomedi Bithyniarum Regi, pro veris proposuit *Apitius*.

CAPVT II.

DE ANGVILLA.

ANguillas in multis dulcibus aquis inveniri, nemo dubitat: attamen in illis quæ Danubio influunt non reperiri, cum, quæ Rheno illabuntur eas nutriant, *Nauclerus* prodidit.

Causam in frigiditatem Danubii conjecit *Albertus*, hancque exinde oriri, quod ante fauces Alpium ab occidente in Orientem fluat, majorem partem aquarum ex iisdem accipiat, adjicit. Solæ contra aliorum piscium morem non superfluitant mortuæ, teste *Plinio*; rationem in ventre exiguo, & pinguedine pauca quæsivit *Aristoteles*. Sic se rem habere, lampetrarum, congrorum, murænarum pinguedine abundantium ostendit superfluitatio. Tanta earum alacritas, ut à Phalacrocorace integræ devoratæ, per intestina novem repetitis vicibus elabantur, tum retineantur cum debilitatæ fuerint. *Gesnerus*. In sinu detentos, majores præsertim, hominem ad suffocationem vincire, testatur *Cardanus*. A Sole in terra attactæ emoriuntur; sed ægerrime alias, vita post excoriationem manens ostendit. In Arethusa Chalcidensi mansuetas, inauribus argenteis & aureis ornatas, cibum de manibus largientium accepisse, *Athenæus*, *Ælianus*, & *Plutarchus* referunt. Idem in Eloro amne fuisse *Nymphodorus* author est.

CAPUT III.

DE BALÆNA & BARBO.

Ceterum omnium maxima ac princeps est *Balæna*. *Plinius* maximũ in Indico mari animal vocat, illiq; quaterna jugera adscribit: hæc autem *Massarius* nongentorum sexaginta pedum longitudinem interpretatur. *Nearchus* viginti trium passuum Balenarum magnitudinem constare tradidit, qui in insulis ante Euphratem, cetum mari ejectum, centum & quinquaginta cubitorum se vidisse, refert. Quæ in Scaldi fluvio decem ab Antverpia milliaribus anno 1577, die 2 Iulii capta est, colore erat ex cæruleo nigricante: fistulam in vertice habebat, qua aquam eructabat magna vi: Longitudo ejus erat pedum octo & quinquaginta, altitudo sedecim; cauda quatuor-

quatuordecim pedes lata, ab oculo ad roſtrum extremum intervallum ſedecim pedum. Maxilla inferior ſenum in ſingulis lateribus pedum erat, viginti quinque dentibus armata, qui totidem foraminibus, in ſuperiore dentibus omnino carente, excavatis, recondi poterant. Tot dentium longiſſimus ſex pollices non excedebat. Qui non ita à multis annis ad Schevelingam, pagum Hagæ Comitis adjacentem, captus erat, ſexaginta pedum fuiſſe dicitur; Caput illius trium fere cubitorum longitudine, ipſi ibidem vidimus, *Barbi* ova venenata eſſe Maji præſertim tempore, *Platina* obſervavit. *Antonius Gazius* expertus eſt. Nam poſtquam duos duntaxat de illis bolos comediſſet, cœnæ tempore talem ventris ſenſit inflationem, ut facies ſyncopticæ ſimilis appareret, inæqualis in unaquaque carnis parte ſentiretur intemperies, cholerica tandem accideret paſſio: Nec citius evanuere ſymptomata, quam ova ſupra & infra purgarentur.

CAPUT IV.

DE CYPRINO, CLUPÆA, & Congro.

CYprinos lapillum in capite juxta linguam habere candidum & durum, tradit *Geſnerus*; inque capitis medio ſubſtantiam cordis figura craſſam, dum recens eſt flexilem poſtea duram, repoſitam geſtare. Vigintilibrarum pondo invenitur interdum, ducentorum in Latio amne repertum, retulit *Iovius*. Cum fœmina gravidam ſe ſentit, pariendi allapſo tempore, motu oris maſculum excitat, qui lac ſpargit, ſparſo parit ipſa. In Polonia Cyprini lati in piſcinam repoſiti à quodam, glacie obductis aquis, quamvis diligentiſſime quæſiti, inveniri non potuerunt: vere appetente diſſolutis, apparuere omnes. *Geſnerus*. *Clupæa* magnus eſt piſcis, in Arari Galliæ flumine. Creſcente Luna albicat, decreſcente nigreſcit:

grescit: aucto vel minimum corpore à propriis spinis interimitur. In ejus capite grano similis invenitur lapis, quem luna decrescente sinistro alligatum lateri, ad quartanas facere quidam existimant. *Calisthenes Sybarita citante Stobæo. Congri* fæturam intra se continent, sed non omnibus locis æque id constat, nec ipsa fætura satis constat in utero pingui, obeso, inest tamen serie quadam prolixiuscula, ut in serpentibus, quod certe ignis periculo innotescit. Pingue enim absumitur: ova autem crepant, & extrusa dissiliunt. *Aristotel. 6 Hist. cap.* 17.

CAPVT V.

DE CANICVLA.

Aniculam ad quatuor millia librarum accedentem, Nicenses, teste *Gillio*, cepere, solido in ventre reperto homine; loricato Massilienses. *Rondeletius* tanto oris & gulæ hiatu in Santonico vidit littore, ut obesum caperet hominem: *Bellonius* quodlibet oris latus sex & triginta munitum dentibus asserit. Hinc in hoc Ionam Prophetam fuisse pisce, & quod ceti indigitetur nomine, propter magnitudinem fieri, quidam opinantur. Idem *Bellonius* senos vel octonos, atque interdum etiam plures fætus suis partibus absolutos, pedali longitudine diversis temporibus parere scribit, & persæpe vivo emergente fœtu, ovis adhuc crudis & exclusis scatere uterum, superiorem ejus partem quæ ad septum est, occupantibus: eorumque alia dextro matricis cornu, alia sinistro concludi: at in Catulis hoc præcipue admiratione dignum esse, quod nulla contegantur secundina, atque ab umbilici quadam venosa parte nutriantur. Cum enim ova (inquit) foras non exerat, certisque vinculis matrici obvinciantur, amnio tantum tunica opus habuisse videntur; quo jam efformato fætu, & rimam quandam in sterno inter

ter pinnas, quæ ad branchias sunt, ducente, alimentum à matrice per vinculum seu umbilicum suscipit, adeo quidem tenuem, ut lyræ fidiculam non exuperet. Id autem alimentum secundum tenueum & exilem fidiculam, in quandam veluti perulam fertur, quam ventriculum esse diceres, quo tanquam ovi vitello perpetuo repleta esse conspicitur; cujus positio est in ventre medio, duobusque hepatis lobis subjicitur. Ac quod ita se res habeat, catulum è matris utero exectum si per ventrem disseces, verum ejus ventriculum perpetuo vacuum & jejunum reperies: nihil enim per os assumit aut devorat. Rectum vero intestinum recrementis lividis turgere videbis. Quin vivum pisciculum, à matris utero, si quando illæsum exemeris, atque in aquam projeceris, protinus vivere ac natare conspicies. *Rondeletius* in medio uteri ad spinam ova adhærere observavit, & cum accreverint, in utrumque uteri transferri sinum. Figura ovorum pulvinaribus quæ capiti dormituri supponimus similis est; ex angulis longi tenuesque dependent meatus, quos *Aristoteles* πόρους ἰσχνώδεις vocat, iique capreolorum convoluti instar, duorum cubitorum, si explicentur, æquant longitudinem. Testa intus rupta, fætus exit.

CAPVT VI.
DE DRACVNCVLO.

D*racunculus* piscis est capite magno, compresso, rostro prominente, ore parvo, sine dētibus, sine ulla ad branchias scissura; sed hujus loco supra caput utrimque foramen est, eo aquam trahit & emittit. Oculi illi magni supra caput positi, os capitis in aculeos ad caudam spectantes desinens. Pinnæ pro corporis magnitudine longissimæ, partim argentei, partim aurei coloris æmulæ. Quæ ad branchias sitæ aureæ sunt, in radice argenteæ: quæ in supina parte & ori propiores sunt, & longiores iis quæ ad bran-

branchias, in dorso duæ eriguntur. Prior parva est, aurea, & argenteis lineis distincta: posterior magna admodum in medio dorso, papilionum alis non valde dissimilis, radiisque quinque hordei aristis similibus, membranaq; constans. Radii priores lõgiores sunt, posteriores breviores, contra quam in membrana, quæ singula radiorum intervalla, veluti intertexta occupãs, paulatim crescit. Eadem quoque varia est. Lineis enim argenteis, in medio duarum nigrarum sitis, distinguitur. Hæc in medio dorsi cavo, veluti in vagina conditur. Alia est à podice ad caudam etiam aurea, demptis ejus fimbriis quæ nigricant.

CAPUT VII.

DE DELPHINO, EXOcæto & Fiatola.

DElphinis tam acutus est visus, ut piscem etiam in caverna abditum, cernant: Oppian. tanta celeritas, ut plenam velo ventisque secundis injectam navim, velocitate ab iis victam, *Bellonii* dederit observatio. Causam quidam in pinnas conjiciunt; in pondus corporum nonnulli. Membrana inter cornua extensa velorum loco uti, *Clariss. Baudarcius* existimat. Tantus iisdem erga se invicem amor, ut, quodam apud Cariam capto & saucio, ingens eorum ad portum accesserit multitudo, recesserit demum dimisso. Nautis sibilum edentibus diutius circa navem commorantur; at tempestate exorta, aliquo, qui Delphinum occidit, in navi existente, ad ultionem undique concurrere, Græcorum nautarum tradit credulitas. Tranquillo mari lascivientes, flatus, ex qua parte veniunt, præsagiunt; item spargentes aquam turbato, tranquillitatem. *Plin. l. 8. cap. 35.* Thomæ exhalationum hyemali ingruente procella ab imo maris exsurrectio hujus causa est, inde excitari calorem in Delphinis existimat, eosque erumpere crebrius. Sed cum

& plures pisces tempestatem præsentiant, eos in aqua aëris agitatione affici, non aliter ac valetudinarii solent, austrino ingruente flatu, sentit Rondeletius. *Exocatus* in sicco diutissime vivit. Causa aëris copia, quam eum affatim non attrahat, ab eadem non suffocatur. Hinc & Anguilla sub terra diutissime vivit. *Rondelet. Fiatola* latus est piscis ac planus, caudam lunatam obtinet, linguam carnosam. Præter omnium piscium morem pinnis sub ventre caret, estque prorsus inermis. Hepar illi unius tantum lobi est, nullo felle præditum; stomachus in V efformatus literam; cujus infima pars in mucronem terminatur, atq; ad ejus pilorum tam numerosas videas appendices, ut nulla arte numerari possint.

CAPUT VIII.

DE GLANIDE & GLAUCO.

De *Glanide* referunt scriptores, piscem esse ingentem & truculentum. In Tibisco præsertim flumine quod Istrum influit, adeo audacter insurgit, ut nec ipsis parcat hominibus. Publica apud Hungaros fama est, inventum in visceribus ejus manum ornatam annulis pueri in Danubio natantis ab eodemque devorati, in eo capto inventa fragmina, comitis Martinengi proditur testimonio. *Gesnerus* se ex erudito quodam Hungaro accepisse scribit, in Tibisco eundem captum, septem vel octo Cubitorum plaustrum occupantem. Eum in fluvio annis sedecim, sub culina viri cujusdam nobilis latuisse; hamo tandem inescatum, cum fæturam suam custodiret, ubi se captum sensit, exiliisse; secutos impetum ejus piscatores ad milliaria duo, denique defatigatum cepisse, & in oppidum Nadlac vexisse. Ibi in ejus ventre caput humanum, cum dextra manu & tribus annulis aureis inventum esse. *Glaucus* hepar habet spongiosum, in duos lobos distinctum, quorum sinister latior est. A dextro

dextro autem lobo vesicula fellis parva, pisi magnitudine, velut ex filo trium digitorum longo dependet, atque in fundo stomachi quandam apophysin, in alio pisce vix conspectam, gerit, præter quinque alias in pyloro ventriculum obsepientes.

CAPUT IX.

DE HARENGO & Husone.

HArengum aqua vivere *author libri de natura* testatur, extractum ex ea non vivere experientia testatur. In ejus ventre nil invenitur, quia jejunum tantum habet intestinum. Tam magnis simul agminibus natant, ut præ multitudine capi nequeant. Lumen ubi conspexerint, gregatim adnatant, & sic autumnali æquinoctio capiuntur. Ventribus versus summum æquor obversis lucent in aqua, & tantum de se emittunt splendorem, ut mare fulgurare videatur. Mirũ est quod nonnulli narrant de terræ sanctæ Oceani Germanici insulæ incolis, nempe cũ circa annum post virginis partum MDXXX. ex Harengorum captu bis mille hominum vitam sustinerent, per petulantiam vero aliquando unum ex captis, virgis cecidissent, adeo imminutos ibi fuisse hosce pisces, ut postmodum vix centum eo quæstu vixerint. *Husonibus* loco spinæ dorsi cartilago est, quæ foramen habet magnum & vacuum, à capite ad caudam quasi terrebello perforatum. Quod *Ælianus l.* 14. *cap.* 25. de Antaceis ait, illos ætatis progressu ad maximi Thunni in Istro accedere magnitudinem, tam pingui abdomine esse, ut lactentis scrophæ ubera ventrem eorum dicas, aspero tegi corio, ut eo perpoliantur hastæ, membrana à cerebro ad caudam tam stricta, ut ad Solem exsiccata flagelli loco esse possit, id de Husonibus accipiendum est. Eos enim magnitudine pondo quadrin-

gento-

gentorum se vidisse scribit *Vadianus* in *Epitome trium terræ partium.* Tam timidi sunt, ut à minimis pisciculis terreantur. Cantum sequuntur tubarum, adeo, ut ex adversa accedant ripa. Tanti denique in aquis roboris, ut cauda piscatorem si percusserint, de navi deturbent, quam primum caput aquis extulere, invalidi redduntur. Vino generoso potantur, & inebriati plures dies vivunt, exportantur ad exteros. Bibunt autem vini sextarios quatuor.

CAPVT X.

DE LVCIO & LVNA.

VEntriculum gutturi ita continuatum *Lucios* habere *Albertus* scribit, ut aliquando eum aviditate cibi rejiciat: permultas vero ejus esse appendices, in quibus chylus confectus servetur, *Rondeletii* habetur observatione. Visus magnitudine insigni, qui alium insigniter grandem ventre contineret, & hic rursus murem aquaticum. Visus & alter in quo anseris pulli bini, visum denique fulicam in ejusdem repertam ventriculo. In extrema fame terreno vescitur pabulo. Cum rana naturale diffidium habet. Hinc illi sæpe ab eadem effodiuntur oculi. Vulnera sua affrictu tincæ, cujus continuus comes est, sanat. Maxillæ ejus in pollinem redactæ, aurei exhibitæ pondere, calculos frangunt. Venter ei apud Anglos ad duos & amplius rescinditur digitos, & si emptorem non inveniat, vulnere consuto vivario redditur, in quo tincæ degunt. Causa quamvis amicitiæ tribui possit: satius tamen lento quo oblepitur tinca humori adscribere, utpote quo vulnus consolidari possit. Lucius Friderici Imperatoris ducentos sexaginta septem annos in quodam stagno vixisse dicitur: id ex annuli ærei quem, cum stagno eum inderet, in branchiis sub cute abdiderat, inscriptione græca, colligitur; quæ talis est. εἰμί ἐκεινος ἰχθὺς, ταύτη λίμνη πανἶό πρωῖος ἐπιἶεθίες διὰ τού κοσμηγὺ φεδερίκυ

φεδερίκε β. τὰς χεῖρας ἐν τῇ ε. ἡμέρᾳ τῦ ὀκτωβρίε. *Ego sum ille piscis, huic stagno omnium primus impositus, per mundi Rectoris Federici II manus, die quinta Octobris.* Fuit inventus iste annulus in capto eo lucio anno 1497, ut testatur *Conradus Celtes*, referente *Gesnero* in epistola nuncupatoria. *Luna* est piscis formæ pulcritudine eximius, exigua magnitudine, lata figura, idemque cyanei coloris speciem gerens, in dorso habet pinnas molles, quas dum in natando explicat, ad similitudinem Lunæ semicirculum efficit. *Ælian. ex Demostrato.* Plena Luna exsiccari & interire, ad plantasque admotum eas marcidas reddere, Cyprini piscatores vulgarunt.

CAPVT IX.

DE MANATI & MERVLA.

M*Anati* ingens piscis est, qui in Hispaniolæ fluminibus capitur. Caput ei bovis instar, vel etiam majus, oculi pro corporis magnitudine exigui, bini crassi pedes tanquam alæ, branchiarum loco, quibus natat, circa caput siti. Corio integitur, non squammis. Adeo magnus est, ut jugo boum opus sit ad unum vehendũ. Nonnunquam quatuordecim aut quindecim pedum longitudinem superat, octo vero palmorum crassitudinem; circa caudam strictior est, & quasi præcinctus, à qua strictura deinceps cauda longior & crassior fit. Lapides quosdam, sive potius ossa habet in cerebro bina, parvæ pilæ palmariæ magnitudine, aut nucis balistæ, ac interdum majores, pro piscium magnitudine. Auribus caret, sed earum loco exigua foramina habet, per quæ audit. Ejus corium simile ustulati bovis corio, digitum densum, cineraceo colore, rarisque pilis præditum. Cauda à strictiore illa parte ad extremum usque tota nervosa est; ex ea in partes concisa, deinde Soli per quinque aut sex dies exposita & resiccata, tandem in patella cocta,

sive

sive verius fricta, multa pinguedo elicitur: tota enim in pinguedinem resolvitur. Ad ova in sartagine frigenda utilis est. Nam nec rancescit vetus; nec mali evadit saporis. Cicuratur, & docilis est canum more, sed injuriarum memorem ex *Francisci Lopetii* Historiola patet. *Parvulum captum Regulus Caramatexi in Insula Hispaniola, viginti sex annorum spacio, in lacu Guaynabo dicto aluisse fertur, adeoque mansuetum evasisse, licet jam grandem, ut veterum Delphina non cederet; Nam de manu sumsisse cibum, & inclamato nomine Mato, quod magnificum eorum lingua sonat, lacum egredi solitum, ad ædes cibi sumendi gratia perreptasse, deinde ad lacum remeasse, comitibus pueris atque viris, quorum cantu delectari videretur, imo tergo insidere interdum permittentem, denos simul ex una lacus parte in oppositam sine ulla difficultate transvexisse. Cæterum cum Hispanus quidam periculum facere volens, an adeo dura cute præditus esset, hastam vibrasset in eum, adeo ira exarsit, ut conspecto aliquo Christianorum vestitu, inclamatus etiam ex aqua emergere nollet. Valde post intumescente Haiboni co fluvio, & in lacum Guaynabo se effundente, in mare regressus, magnum sui omnibus desiderium reliquit. Merula* nil comedit, mortuum nisi viderit. *Ælian.* Mas maxime zelotypus est. Nam tum domi quiescit, & ne insidiæ inferantur, metu parvulorum observat.

CAPVT XII.

DE MIRO PISCE, Mola, & Monocerote.

Mirus piscis breviter ab *Ambrosio Pareo* describitur. *In mari*, inquit, *Veneto*, *inter Venetias & Ravennam*, *duobus supra Clodiam milliaribus*, *anno* 1550 *captus est piscis volans, valde horribilis & monstrosus, quatuor pedes longus. Capite erat crassissimo, binis oculis non è regione positis, duabus auribus & ore duplici, rostro valde carnoso & viridi, alis geminis, quinq; in gula foraminibus, lampreta*

petræ foraminum æmulis, cauda ulnam longa, in cujus summo duæ videbantur aliæ exiguæ. Mola etiam piſcis eſt, Calend. Martii, anno 1552 non procul à Venetiarum urbe captus, qui primo aſpectu maſſa carnea potius videbatur quam piſcis. Forma in orbem vergebat. Corio ſine ſquammis & pilis tectus erat. Os in arctum colligebatur, ut pro belluæ magnitudine miraculo fuerit. Oculi patentes, prominentes, & ampliores quam bobus. Branchiæ detectæ carnoſæ leveſque. Pinnæ in lateribus dodrantales. Tuberculum habebat duriſſimum. Maxillæ utrinque continui oſſis ſoliditate armabantur. Lingua inferiori maxillæ adhærens, ut nonnullis elinguis viſus fuerit. Cauda paulo minus pedes quatuor longa erat. Pinnæ in cauda tres, ita ut altitudinem cauda cum pinnis novem pedes efficeret. Longitudo piſcis pedum octo erat; altitudo quinque, pauloque amplius, & quamcunque in partem volveretur, ſuam ſervabat altitudinem. Exenterati cor, hepar, lien, bubalo majora reperta ſunt, ac unicum inteſtinum perveniens, ad meatum excrementarium ſub alvo collocatum. In imo inteſtini glomus quidam erat, ex nervis quaſi contuſis, inſtar fidium contuſarum; Caro lactea, ſolidaque, tanquam in ſue lardo quinque aut ſex digitos craſſo veſtita, ut in Balænis. *Vnicornu ſeu Monocerotem* piſcem appellat *Cluſius*, quem Batavi ex Orientali India anno 1601 reduces attulerunt. Mercator tanti æſtimavit, ut niſi ingenti precio redimi non poſſe putaret. Ab extimo ore uſque ad caudæ pinnas, paulo longior erat tribus unciis, medio corpore paulo plus uncia latus; à ſummo capite, ubi ſupra oculos cornu eminebat, ad infimam alvi partem, quæ etiam in parvum aculeum deſinebat, ſeſcunciam latus; corio fuſci coloris & ſcabro totum corpus tectum erat; os præterea habebat prominulum, anguſtum, ſemunciam longum, binis oſſeis denticulis munitum, qui in denos ſuperne ſecti videbantur,

inferne

inferne vero in pauciores, nisi ii fuerint abrupti. Oculos, qui eruti fuerant, satis magnos habuisse videbatur; supra quos in capite corniculum gracile eminebat quadrangulare, pene unciam longum, decem spinulis instar hamusculorum deorsum spectantibus, binis latetibus atmatum, à quo ad pinnam, quæ à medio dorso continua ad caudam usque porrigebatur, interstitium erat uncialis longitudinis, depressum instar sulci cujusdam. In quem corniculum, dum natat, inclinare videtur. &c. *Hæc Clusius l. 6. Exotic. c.* 27.

CAPVT XIII.
DE MVGILE & MVLLO.

MVgil piscis est temperatissimus; si in quempiam inciderit, non prius attingit, quam caudam moverit. Mota enim discedit, immobili manente prædæ loco consumit. *Ælian. l.* 1. *cap.* 3. Tanta illis salacitas, ut in Phœnice & Narbonensi provincia, coitus tempore, è vivariis marem linea longinqua per os ad branchias religata emissum in mare, eodemque linea retractum fœminæ sequantur ad littus, rursusque fœminam mares partus tempore. *Plin. l.* 9. *cap.* 13. Sunt etiam tam veloces, ut transversa navigia superjactent, jejuni cum sunt. *Mullus* prodigo veterum luxu adeo fuit insignis, ut ingenti pecunia venundatus fuerit; imo vero ut argenti puri pondere, sæpius à privatis etiam Quiritibus (inquit Iovius) emeretur, cum pedis superaret longitudinem. Quin author est *Plinius*, Asinium Celerem è Consularibus hoc pisce prodigum, Claudio Principe, unum mercatum fuisse octo millibus nummum, id est, quadringentis fere imperialibus. Addit *Macrobius l.* 3. *Saturn. cap.* 16. luxuriam illius seculi eo magis licere æstimare, quod *Plinius* suis temporibus neget Mullum repertum, qui duas excederet libras. *Scaliger* author est *Ex.* 226. *f.* 15. jecur in illo finistro ventriculi adjacere lateri, dextro lienem. *Albertus* vero illorum

esu extingui libidinem affirmat; tantaque vi homini comedenti vim suam infundere, ut ipsum quoque olere videatur. In vino necatum noxam eidem adferre *Athenaus* author est; tritos vomitiones concitare scribit *Plinius*.

CAPUT XIV.

DE MUSTELLA FLUviatili, & Muræna.

Mustellæ fluviatilis jecinora tanti sunt saporis, ut apud Thuringos olim Comitis cujusdam Bichlingorum matronam omnes dicant principatus sui reditus, in eorum consumsisse deliciis. Ante natalem Domini præcipue laudantur, improbantur ante partum. Nam tum nonnullis in aquis grandinosa fiunt. Caupones aliqui excisis jecinoribus pisces aquæ reddunt, consuto vulnere. Ventriculum illius cum suis appendicibus miras habere vires tradit Encelius. *Inveteratum enim ut fit* (inquit) *in Saxonia à matronis, trahere mirifice secundas hærentes, aut in partu relictas in potu datum; & magni momenti esse ad omnia matricis vicia.* Colligi ajunt & oleum ex hepate ad Solem vel ad fornacis calorem suspenso intra vas vitreum. Hoc tantæ præstantiæ in suffusionibus oculorum & maculis esse putatur, ut *Forestus in Observationibus*, miraculi instar tenebrosum visum lucidum reddere scribat. Ingentem *Muranarum* esse audaciam à *Nicandro* proditum est. Sæpius enim prodeuntes è vivariis, laboriosos piscatores in salum fugientes mordere, & è navibus in mare pronos dejicere solent. Cicurem tamen etiam esse, illius Murænæ exemplo constat, quam L. Crassus qui cum Cn. Domitio Censor fuit, in auribus & gemmis distincto monili exornasse, Macrobius, Ælianus, & alii testantur. Hæc appellantis Crassi cognoscebat vocem, adnatabat vocata, cumque aliquid porrigeretur, gaudio exiliens captabat. Flevit mortuam Crassus, & sepultu-

ſepulturæ affecit honore. Cum vero Domitius acerbius aliquanto in eum dixiſſet; Stulte, Craſſe, murænam fleviſti mortuam, reſpondiſſe fertur: Equidem ego de beſtiæ morte flevi; Tu vero nullos, ne ex trium quidem uxorum interitu, quas ad ſepulturam dediſti, luctus percepiſti. Ferunt, teſte *Plinio l.* 9. *C.* 23. aceti guſtu in rabiem agi. Mirum vero quod tradit *Ælianus l.* 1. *c.* 37. Si plagam unam acceperint, torpeſcentes perſtare: ſin plures inferas, funditus ira accendi.

CAPVT XV.

DE PERCA & PHOCA.

PErcas veſiculam quandam rubrã ex ore pendentem per idem emittere, piſcatores in Lemano lacu, ut narrat *Geſnerus*, obſervarunt; quæ vel invitas ſupernatare cogit. Præ iracundia autem id fieri exiſtimant, quod in retia inciderint. Hoc enim tum maxime pati, cum trahunt eadem: ſed mirum eſt hyeme tantum id ipſis accidere. Fætus adeo ſibi cohærent continuo, ut eos in lacu piſcatores glomerent. Iecur in omnibus grandine affectum, *Gregorius Mangoldus*, citante *Geſnero*, ſcribit. *Phocæ* inter dormiendum tam alte ſtertunt, ut mugitum edere videantur. Pituitoſum humorem qui in aſpera arteria fit, inſpirando & expirando agitatum, in cauſa eſſe ſcribit *Rondeletius*. Maximus illis cum mari eſt conſenſus. Excoriatis enim pilis in pelle ubicunque fuerint, ceu naturali quodam inſtinctu, prout ſe mare habet, ita ſe gerere dicunt. Hinc ſi mare turbatum in fluctus ſurrexerit, & illi erecti exſurgunt: ſin mare pacificum fuerit, plane ſternuntur. Quod cum non crederetur Plinio, periculo in Indico mari facto, circa Hiſpaniolam Inſulam non amplius fabuloſum haberi *Cardanus* aſſerit. Eorundem corio mutationes ſignificari, author eſt *Rondeletius*. Auſtrinis enim ventis inſurgentibus pili inhorreſcunt: in boreali conſtitutione ita

desident, ut nullos plane affirmes. Institutum à circumforaneo quodam unum vitulum vidit *Aldrovandus*, qui ad nomen cujusvis principis Christiani, gaudio correptus, obstrepere nonnulla visus est; ad Turcæ vel Hæretici tacuit.

CAPUT XVI.

DE RAIIS & REVERSO Indico Anguilliformi.

Rajæ unum aut duos fœtus uno partu edunt, sed iteratis vicibus plures. Ova sine testa primum conspiciuntur, in superiore vulvæ parte; quorum alia gallinæ ovorum magnitudinem æquant, alia his minora sunt, quædam vix ciceris sunt magnitudine. Plura centenis aliquando in singulis numeravit *Aldrovandus*. Ex his quæ à perfectione propius absunt, in inferiorem vulvæ partem demissa, testa operiuntur, in qua albumen & vitellus continētur. Hanc rem cum vehementius admiraretur idem, causamque investigaret, ova gallinarum recens formata, in quibus ne vestigium quidem albuminis apparebat, coxit, & caloris vi candidum à luteo vidit secretum. Hinc esse id initio confusum, sed paulatim calore vires exerente suas, separari, & ex crassiore parte, indurata testa, circumdari agnoscitur. *Olaus in tabula Septentrionali*, paulo ultra Daniæ fines, Rajam hominem à multitudine canum defendentem, in Oceano pingit. *Reversus Indicus & anguilliformis*, piscis est ignotæ figuræ, corpore anguillæ grandiori persimilis, habens in occipite pellem tenacissimam, in modum magnæ crumenæ. Hunc vinctum tenent in navis sponda funiculo incolæ; sed tantum demisso, quantum piscis intra aquam carinæ queat inhærere; neque enim patitur ullo pacto aëris aspectum. Viso autem aliquo pisce aut testudine, quæ ibi sunt magno scuto grandiores, piscem solvunt. Ille solutus sagitta velocius pisces aut testu-

testudines adoritur; pelleque illa crumenaria injecta, prædam raptam ita tenaciter apprehendit, ut exolvere ipsum nulla vis sufficiat, nisi extra aquæ marginem paulo glomerato funiculo extrahatur. Viso enim aëris fulgore, statim prædam deserit. Martyr Rondeletius ei Elephantis adscribit ingenium, cum & cicuretur, & loquentes intelligat.

CAPVT XVII.

DE REMORA & SCARO marino.

REmoram naves remorari, & veteres credidere, & modernis demonstratur exemplis. Navem Francisci Cardinalis Turonensis, cum aliquando è Gallia maritimo itinere pergeret, ferunt, narrante Petrò Melara Bononiensi, in medio detentam cursu: causam multi inquisivere, nemo certam reddidit. Propter officium sunt immobilia quædam semper, ut poli: quædam ratione loci, veluti terræ pars, quæ est in centro. Nunquam enim movebitur natutaliter. Contra, officio quædam semper mobilia, ut Cœlum; quædam natura loci, ut flumina. Ita quibusdam movendi est facultas, ut magneti; contraria quibusdam, ut Remoræ. Quia vero ratio reddi nequit, cur calori adversetur frigus; ita ne in illis quidem, cur ea quæ principia in se habent effectiva motus, moveant; quæ quietis, faciant quiescere. *Keckermannus* humori frigido à Remora fuso adscribere videtur, qui aquam circa gubernaculum conglaciet, *in Disput. Physicis*. *Scarum* solum ex omnibus piscibus ruminare, author est *Aristoteles l.2. Hist. cap.* 17. Inclusum nassis non fronte erũpere, sed aversum caudæ ictibus crebris laxare fores, Ovidius testatur. In creta eos assant veru per os transfixo, ibidemque eorum ventriculos delicatioribus cibis refertos piscatores liguriunt

 jecino-

jecinora simul, quæ prægrandia & sine ullo felle, excrementaque addito sale & aceto contérentes. *Bellonius.*

CAPVT XVIII.

DE SERPENTE MArino & Sturione.

IN mari serpentes esse certissimum; diversæ eosdem magnitudinis historiæ ostendunt. In Africa triremes evertere & trucidare homines Aristoteles refert; Circa Norvegiam ad centum aut ducentos pedes longum tranquillo apparere mari, nautis infestum adeo, ut hominem quandoque è navi abripiat, scripsit *Olaus Magnus.* Pugnam eorum cum terrestribus *Schiltbergerus quidam Bavarus* descripsit. *In regno Genyck vocato* (verba ejus) *urbs est nomine Sampson. Eam, quo tempore ego apud Vrejasitam Turcarum Regem eram, Colubri aquatiles ac serpentes terrestres innumeri circumquaque per milliaris spacium circumdabant. Veniebant autem hi ex sylvis, quæ multa sunt in vicina regione, illi vero è mari. Hi dum colliguntur per novem dies, nemo præ metu ex urbe egredi audebat, quamvis nec hominem, nec alia animalia lædebant. Decimo die duo hæc serpentum genera inchoatum diluculo conflictum ad Solis usque occasum produxere. Cedebant autem aquatiles terrestribus; & postridie octo occisorum inventa sunt millia. Sturionem* in Albi tabescere multi credunt; *Gesnerus* aliquando sexaginta librarum supra ducentas pondo captum, à Iohanne Friderico Saxoniæ Electore totidem florenis emptum tradit. Cauda tantum valet ut ligna dissecet, hominem robustum prosternat, ex lapidibus, si eos percusserit, ignem eliciat. Id autem attritu ossiculorum, quibus toto corpore mucronatus horret.

CAPVT

CAPVT XIX.

DE SALMONE & TVRDO.

Salmo circa Coloniam bicubitalis est, apud Misenos & Dessaviæ circa Albim fluvium majores à libris viginti quatuor usque ad triginta sex accedunt. In Helvetia circa Tigurum triginta sex librarum aliquando graviores capiuntur. Intestinum in eo in plures partes sicut in digitos dividi, ait *Albertus*. *Gesnerus* in dissecto à faucibus patulis duos se observasse meatus scribit, deorsum protensos, unum ad ventriculum, quem œsophagum vocant, alterum anonymum. In Mulda fluvio si præcipitium aquæ, juxta Dessaviam secundo ac tertio frustra saltu superare conatus fuerit, vadum petit, eoque in loco sub lapidibus & saxis delitescens, emaciatur, ænei coloris maculis impletur, rostrumque in magnum hamum inflectit. In Scotia autumno rivulis plærumque aut locis vadosis coeuntes junctis ventribus ova pariunt, sabuloque contegunt, quo tempore masculus adeo lactibus, genitura, fæmina ovis exhausta est, ut nequicquam præter ossa ac spinas pellemque supersit. Macies illa contagii loco habetur, cum obvios quoscunque sui generis inficiant. Rei indicium, quod persæpe uno latere extenuati capiuntur, reliquo non ita. Ex ovis arena obrutis pisciculi ineunte vere nascuntur adeo molles, ut donec digiti magnitudinem non excesserint, manu compressi velut humor concretus diffluant. Tum primum natura duce ad mare pergunt, vigintique dierum spacio aut paulo majore, incredibile dictu, qualem in magnitudinem excrescant. Ibidem venientes ex mari flumine adverso, mirabile de se spectaculum præbent. Flumina enim hinc atque illinc angustis pressa rupibus, ac proinde veloci demissa cursu, ubi prærupto casu descendunt, non per canalem statim prodeunt, sed incurvatæ un-

dæ impetu paululum per aëra feruntur, antequam cadant. Vivaces esse cotdis extracti vivacitas ostendit. Testatur Robertus Constantinus, sese Basileæ exenterati Salmonis cor, aquosa asperſum sanie, ultra diem vivere conspexisse. *Turdorum* aliquot sunt species. Quidam veluti Apophyses habent è mento dependentes, cutaceas subflavi coloris. Toti aureo magna ex parte, item amethistino, cæruleoque magna ex parte variant. Oculi maximi sunt, quorum auream pupillā circulus ambit niger, nigrum rursus aureus, aureum cæruleus, hunc iterum aureus, ac tandem niger alius omnes ambit. Pinnæ ad branchias aureæ omnino sunt, pectoris vero totæ cæruleæ, præter earum nervos, qui aurei sunt. Quæ vero ab ano est, item quę in dorso ac cauda, qua uropygio junguntur, aureæ sunt; sed maculis parvis sanguineis respersæ, cætera cæruleæ.

CAPUT XX.

DE TORPEDINE & Thunno.

DE *Torpedine* nil habeo quod dicam, nisi quod torpore manus afficiat: hincque illi nomen. Id autem tam efficaciter, ut priusquam capiatur per rete vel arundinem id afficiat. Hoc astu usa, limo & cæno obducta venatur pisciculos. Mirum. *Plut. l.* 1. *Vtr. anim.* *Thunni* quamvis in plurimis capiantur locis: circa Byzantium tamen maxime. Nam postquam Cyaneas insulas attigerint, transierintque ex ripa Chalcedonia, albicans occurrit petra quædam, tantumque bestiis ipsis incutit terroris, ut è vestigio in ulteriorem convertantur ripam: quas cum præceps aquarum cursus corripiat, & innata locorum aptitudo maris fluxum ad Byzantium cornuque Byzantii deflectat, & eo naturæ impetu propellat, in insidias incidere mirum non est. Alias generatio illorum in Mæoticis fit paludibus.

dibus. Inde cum modicum increverint, erumpunt grege facto per os ipsum, ac propter littus Asiaticum usque ad Trapezuntem excurrunt. Quia vero tempestates ac frigora unde, oculi eorum hebetantur, oderunt, in profundissimo quodam Thracii maris recessu, qui Melas cognominatur, ac loca cava & cænosa piscibus alendis idonea fovet, morantur, ad vernumque tempus crescunt. Ventorum flatus intelligere videntur. Nam *Plinius* testatur, operiri eos Aquilonem, ut secundo fluctu exeant è Ponto. Pontum autem aliter intrant aliter exeunt. Dextrorsum enim secundum *Aristotelem l.* 8. *Hist. c.* 13. terram contingentes cum subeunt, remeant contra; lævum enim in latus se admovent; quod propterea facere (inquit) dicuntur, quia dextro oculo clarius vident sua natura, lævo hebetius. Noctu eos proficisci antiquissimum Amphylli vatis apud Herodotum testatur oraculum. Hinc adstipulatur antiquissimus nummus, qualem se vidisse Lutetiæ testatur *Bellonius*; in quo altera parte Spica, altera Thunnus conspiciebatur, & super hunc Luna inscriptione PHILLIPENSE. Dormiunt tam profunde, ut somno obruti capiantur.

CAPVT XXI.

DE VRANOSCOPO & Xiphia.

V*Ranoscopus* piscis est solivagus carne vescens, adeo vivax, inquit Bellonius, ut si internis omnibus spolies, nihilominus adhuc moveatur: est omnium piscium voracissimus. Apophysin extra os propendentem habet, qua pisciculis struit insidias. Insatiabili esse abdomine vel id declarat, quod si cibum illi objeceris, eo usque vescatur, donec cibus exaggeratus, ad ipsum os redundet. *Xiphias* utraque maxilla rostrata est, brevis tamen & triangularis inferior, superior magis ossea, durior, multoque longior,

bicubitalis namque nonnunquam. In Oceano Indico in tantam augentur magnitudinem, ut validiſſimarum navium latera ad ſeſquipalmum aliquando perforent, *Iovius*. Geſnerus ex amici fide digni relatu, quendam cum in Syriam navigaret, natantem juxta navem vidiſſe ſcribit, medium ab hoc piſce roſtro diſciſſum. Balænam exhorreſcit, & eam conſpicatus, gladium ſuum in terram aut obvium quemcunque vadi locum impingendo, truncum ex ſe format. Balæna negligens præternatat.

CAPVT XXII.

DE QVIBVSDAM ALIIS piſcium admirandis.

IN fodinis inveniuntur etiam piſces; præſertim ſi humida fuerint loca, imo etiam ubi nulla aqua. In multis Ponti locis animadvertit *Theophraſtus*, in Paphlagonia *Eudoxus*, Orteranti ultra Albim *Agricola*. Ad Narbonem amnem planicies eſt, per quam fluvii feruntur Iliberis & Roſchinus, piſces foſſiles in ea. Terra ibi tenuis, & multum naſcitur graminis, ſub quod altitudine duorum aut trium cubitorum aqua fluminum dilatata, fluit. Si quando inundaverint, planiciem ſubterraneis piſcibus refertam efficiunt. *Polyb. in Hiſtor.* Duo ſunt illorum genera. Teretes nonnulli ut anguillæ, verum pelle carent tenaci, ſquammis ut gobii; carnis duræ, nec gratæ guſtui. Majores duos craſſi digitos, digitum minores. Illi palmos longi quatuor, tres hi, ſonum eduntacutum. Incluſos pharmacopolæ vitro ſuſpendunt de trabe, & pane longo tempore alunt. Ex fluminibus interdum, quæ currunt in paludoſis locis, egreſſi, per riparum venas penetrant in terram longius, in cellas interdum. *Theophraſtus* ſcribit, in latebris propter ſenſuum nil ſentire ſtuporem, donec ollæ injiciantur coquendi, ſed effoſſos moveri. In flumine quodam

Orien-

Orientalis Indiæ piſces ſunt *Tubarones* dicti, tam rabidi, ut cuidam nautæ ſupra aquam ad navis ſtanti latus, unus pedem primo poſt manum morſu abſtulerit. *Linſchottan. in Navigat.* Incredibile fere eſt quod idem memorat; navem nimirum ex Mozambique tendentem per quatuordecim dierum ſpacium, vento ſecundo, nil obſtante, retroceſſiſſe; idque ex altitudine Solis ſingulis diebus obſervata, animadverſum: Cumque anxii nautæ cauſam inquirerēt, & veneficia ſuſpicarentur, piſcem tandem ſub navi inventum, quem navim in tergo, contra venti appulſum natando, portaſſe collegere. Hoc enim magna cum difficultate depulſo, rectum ſtatim tenuere curſum. Hiſtoria in palatio Proregis Goani depicta, addito Naucleri, anni & menſis nomine. *Bleſhenius in deſcriptione Iſlandiæ* ſcribit, in mari Iſlandico eſſe monſtrum, nominis incogniti, ſed Balenæ ſpeciem judicant. Cum caput ex mari oſtendit, homines ita perterret, ut fere exanimati decidant. Caput quadratum habet, oculos flammeos, circumcirca nigris cornibus munitum: Corpus nigrum & atris pennis obſitum eſt, ſi quando noctu conſpicitur oculi igniti ſunt, ut totum caput, quod ex mari exerit, illuſtret. *Olaus l.* 12 ejus mentionem facit, & duodecim cubitorum eſſe adjicit. Tantum de piſcibus.

THAVMATO-
GRAPHIÆ
NATVRALIS,

CLASSIS DECIMA:

In qua

HOMINIS
Admiranda.

Seneca.

Quisquis es iniquus æstimator sortis humanæ, cogita quanta nobis tribuerit parens noster, quanto valentiora animalia sub jugum misimus, quanto velociora assequamur, quam nihil sit mortale non sub ictu nostro positum. Tot virtutes accepimus, tot artes, animum denique cui nihil non eodem quo intendit momento pervium est, syderibus velociorem, quorum post multa secula futuros cursus antecedit.

SYLLABVS CAPITVM CLASSIS DECIMÆ.

ADMIRANDA HOMINIS.

CAPUT I.

DE HOMINE IN GENERE.

HActenus irrationalia fuere animalia, Homo ſequitur, de quo ſecundum actionum naturalium vitalium, animalium & rationalium, ſeriem agemus, incepturi à fabrica. Eſt autem hæc tam elegans & miranda, ut magis eſſe nequeat. Corpus Adami ex terra efformatum eſt; noſtra ex tribus ſeminis guttulis, & tantilli ſanguinis lactis in morem fuſis, caſeique ritu coagulatis effictum, & ex eadem materia tot & tam diverſæ productæ partes. Totum ædificium plus quam ducentis ſuffultum eſt oſſibus: totidem cartilaginibus, articuli omnes incruſtati, ligamentis quamplurimis omnia connexa; membranis innumerabilibus veſtita; nervorum pluſquam triginta paribus, ceu funiculis quibuſdam, membrorum vaſtiſſimæ moles irrigatæ: arteriis totidem velut aquæ ductibus ſpumante ſanguine & ſpiritu vitali omnes partes perfuſæ: muſculis fere quadringentis, & diverſi generis carnib. ceu tomentis vacua ſpacia repleta & viſcera obtecta; cute denique omnia circumdata ſunt. Eſt in ea & Dei effigies (mente repræſentat eandem) & omnium animalium vires ac temperamenta in ſe tenet incluſa. Multos reperies qui *ſtruthionis inſtructi ventriculo:* multi qui *Leonis corde*, haud pauci *qui canis*; plurimi *qui ſuis*; infiniti qui *aſini natura* gaudent. *Alexander Macedo* tanta erat humorum ſymmetria, ut ipſius ſpiritus & humores: imo *exanime cadaver*, *naturale balſamum, odoris referret fragrantia.* Quin in eo tanquam centrali puncto, nodo, & faſciculo, creaturarum omnium

nium radices & seminariæ delitescunt rationes. Vegetabilia spiritibus balsamicis mineraliũ, animalia vegetabilium & per has mineralium: homo vero propter quem omnia condita sunt, animalium, vegetabilium, & mineralium nutritur & augetur. Quare ex iisdem etiam, ut constet, ratio postulat. Florent itaque in homine, & fructus sanitatis vel morborum nuncios proferunt, melissa, violæ, chamedrys; puta spiritus, cordis, cerebri, & hepatis: urtica, aron, flammula: pustulæ, pruritus, herpetes. Fiunt in eodem quoq; mineralium separationes, paroxysmis conspicuæ, vitrioli, aluminis, salis, gemmæ, colcotaris, tartari: nempe lepra, elephantiasis, morphæa, cancer, variis tincturis & signaturis sese prodentes. Nec desunt aquæ generationes, aurum, argentum, stannum, cuprum, ferrum, plumbum: cor, cerebrum, hepar, renes, ventriculus. Quin reperiuntur in corporibus nostris fodinæ, è quibus lapides eruuntur, renum & vesicæ calculi, non ad ædificandam, sed ad destruendam domum. Caput humanæ mentis arx, rationis sedes, sapientiæ domicilium, memoriæ, judicii & cogitationum officina, supremum occupans locum, annon supremam & Angelicam mundi partem refert? Mediam & cælestem habes in thorace & medio ventre ad unguem expressam. Vt enim ad solis accessum, superiora collustrantur, & inferiora vivificantur omnia; Contra vero, Sole de sede sua digresso, horrescunt, & ad interitum vergunt: ita & cordis perpetua motione, ejusdemque vitali calore omnia vigent, lætitiarumque seges sese ostendit uberrima: eo vero curis, tristitia, metu, aliisque nebulis obfuscato, omnia debilitantur, & tandem pereunt. Sublunarem mundi pattem in ventre inferiori expressam, quis non videt? in eo partes nutritioni, coctioni & procreationi dicatæ continentur. Stellarum errantium forsan ducatum in Microcosmo desideras! Ecce! humectantem Lunæ poten-

dæ impetu paululum per aëra feruntur, antequam cadant. Vivaces esse cordis extracti vivacitas ostendit. Testatur Robertus Constantinus, sese Basileæ exenterati Salmonis cor, aquosa aspersum sanie, ultra diem vivere conspexisse. *Turdorum* aliquot sunt species. Quidam veluti Apophyses habent è mento dependentes, cutaceas subflavi coloris. Toti aureo magna ex parte, item amethistino, cæruleoque magna ex parte variant. Oculi maximi sunt, quorum auream pupillã circulus ambit niger, nigrum rursus aureus, aureum cæruleus, hunc iterum aureus, ac tandem niger alius omnes ambit. Pinnæ ad branchias aureæ omnino sunt, pectoris vero totæ cæruleæ, præter earum nervos, qui aurei sunt. Quæ vero ab ano est, item quę in dorso ac cauda, qua uropygio junguntur, aureæ sunt; sed maculis parvis sanguineis resperſæ, cætera cæruleæ.

CAPVT XX.

DE TORPEDINE & Thunno.

DE *Torpedine* nil habeo quod dicam, nisi quod torpore manus afficiat: hincque illi nomen. Id autem tam efficaciter, ut priusquam capiatur per rete vel arundinem id afficiat. Hoc astu usa, limo & cæno obducta venatur pisciculos. Mirum. *Plut. l.* 1. *Vtr. anim.* *Thunni* quamvis in plurimis capiantur locis: circa Byzantium tamen maxime. Nam postquam Cyaneas insulas attigerint, transierintque ex ripa Chalcedonia, albicans occurrit petra quædam, tantumque bestiis ipsis incutit terroris, ut è vestigio in ulteriorem convertantur ripam: quas cum præceps aquarum cursus corripiat, & innata locorum aptitudo maris fluxum ad Byzantium cornuque Byzantii deflectat, & eo naturæ impetu propellat, in insidias incidere mirum non est. Alias generatio illorum in Mæoticis fit paludibus.

dibus.Inde cum modicum increverint,erumpunt grege facto per os ipsum,ac propter littus Asiaticum usque ad Trapezuntem excurrunt. Quia vero tempestates ac frigora unde, oculi eorum hebetantur, oderunt, in profundissimo quodam Thracii maris recessu, qui Melas cognominatur, ac loca cava & cænosa piscibus alendis idonea fovet,morantur,ad vernumque tempus crescunt. Ventorum flatus intelligere videntur. Nam *Plinius* testatur, operiri eos Aquilonem, ut secundo fluctu exeant è Ponto. Pontum autem aliter intrant aliter exeunt. Dextrorsum enim secundum *Aristotelem l.* 8. *Hist. c.* 13. terram contingentes cum subeunt, remeant contra; lævum enim in latus se admovent; quod propterea facere (inquit) dicuntur, quia dextro oculo clarius vident sua natura, lævo hebetius. Noctu eos proficisci antiquissimum Amphylli vatis apud Herodotum testatur oraculum. Hinc adstipulatur antiquissimus nummus, qualem se vidisse Lutetiæ testatur *Bellonius*; in quo altera parte Spica, altera Thunnus conspiciebatur, & super hunc Luna inscriptione PHILLIPENSE. Dormiunt tam profunde, ut somno obruti capiantur.

CAPVT XXI.

DE VRANOSCOPO & Xiphia.

V*Ranoscopus* piscis est solivagus carne vescens, adeo vivax, inquit Bellonius, ut si internis omnibus spolies, nihilominus adhuc moveatur: est omnium piscium voracissimus. Apophysin extra os propendentem habet, qua pisciculis struit insidias. Insatiabili esse abdomine vel id declarat, quod si cibum illi objeceris, eo usque vescatur, donec cibus exaggeratus, ad ipsum os redundet. *Xiphia* utraque maxilla rostrata est, brevis tamen & triangularis inferior, superior magis ossea, durior, multoque longior,

bicubitalis namque nonnunquam. In Oceano Indico in tantam augentur magnitudinem, ut validiſſimarum navium latera ad ſeſquipalmum aliquando perforent, *Iovius*. Geſnerus ex amici fide digni relatu, quendam cum in Syriam navigaret, natantem juxta navem vidiſſe ſcribit, medium ab hoc piſce roſtro diſciſſum. Balænam exhorreſcit, & eam conſpicatus, gladium ſuum in terram aut obvium quemcunque vadi locum impingendo, truncum ex ſe format. Balæna negligens præternatat.

CAPVT XXII.

DE QVIBVSDAM ALIIS piſcium admirandis.

IN fodinis inveniuntur etiam piſces; præſertim ſi humida fuerint loca, imo etiam ubi nulla aqua. In multis Ponti locis animadvertit *Theophraſtus*, in Paphlagonia *Eudoxus*, Orteranti ultra Albim *Agricola*. Ad Narbonem amnem planicies eſt, per quam fluvii feruntur Iliberis & Roſchinus, piſces foſſiles in ea. Terra ibi tenuis, & multum naſcitur graminis, ſub quod altitudine duorum aut trium cubitorum aqua fluminum dilatata, fluit. Si quando inundaverint, planiciem ſubterraneis piſcibus refertam efficiunt. *Polyb. in Hiſtor.* Duo ſunt illorum genera. Teretes nonnulli ut anguillæ, verum pelle carent tenaci, ſquammis ut gobii; carnis duræ, nec gratæ guſtui. Majores duos craſſi digitos, digitum minores. Illi palmos longi quatuor, tres hi, ſonum edunt acutum. Incluſos pharmacopolæ vitro ſuſpendunt de trabe, & pane longo tempore alunt. Ex fluminibus interdum, quæ currunt in paludoſis locis, egreſſi, per riparum venas penetrant in terram longius, in cellas interdum. *Theophraſtus* ſcribit, in latebris propter ſenſuum nil ſentire ſtuporem, donec ollæ injiciantur coquendi, ſed effoſſos moveri. In flumine quodam Orien-

Orientalis Indiæ pisces sunt *Tubarones* dicti, tam rabidi, ut cuidam nautæ supra aquam ad navis stanti latus, unus pedem primo post manum morsu abstulerit. *Linschottan. in Navigat.* Incredibile fere est quod idem memorat; navem nimirum ex Mozambique tendentem per quatuordecim dierum spacium, vento secundo, nil obstante, retrocessisse; idque ex altitudine Solis singulis diebus observata, animadversum: Cumque anxii nautæ causam inquirerēt, & veneficia suspicarentur, piscem tandem sub navi inventum, quem navim in tergo, contra venti appulsum natando, portasse collegere. Hoc enim magna cum difficultate depulso, rectum statim tenuere cursum. Historia in palatio Proregis Goani depicta, addito Naucleri, anni & mensis nomine. *Blesfhenius in descriptione Islandiæ* scribit, in mari Islandico esse monstrum, nominis incogniti, sed Balenæ speciem judicant. Cum caput ex mari ostendit, homines ita perterret, ut fere exanimati decidant. Caput quadratum habet, oculos flammeos, circumcirca nigris cornibus munitum: Corpus nigrum & atris pennis obsitum est, si quando noctu conspicitur oculi igniti sunt, ut totum caput, quod ex mari exerit, illustret. *Olaus l.* 12 ejus mentionem facit, & duodecim cubitorum esse adjicit. Tantum de piscibus.

THAVMATOGRAPHIÆ NATVRALIS,

CLASSIS DECIMA:

In qua

HOMINIS

Admiranda.

Seneca.

Quisquis es iniquus æstimator sortis humanæ, cogita quanta nobis tribuerit parens noster, quanto valentiora animalia sub jugum miserimus, quanto velociora assequamur, quam nihil sit mortale non sub ictu nostro positum. Tot virtutes accepimus, tot artes, animum denique cui nihil non eodem quo intendit momento pervium est, syderibus velociorem, quorum post multa secula futuros cursus antecedit.

SYLLABVS CAPITVM CLASSIS DECIMÆ.

ADMI-

ADMIRANDA HOMINIS.

CAPVT I.

DE HOMINE IN GENERE.

HActenus irrationalia fuere animalia, Homo ſequitur, de quo ſecundum actionum naturalium vitalium, animalium & rationalium, ſeriem agemus, incepturi à fabrica. Eſt autem hæc tam elegans & miranda, ut magis eſſe nequeat. Corpus Adami ex terra efformatum eſt; noſtra ex tribus ſeminis guttulis, & tantilli ſanguinis lactis in morem fuſis, caſeique ritu coagulatis effictum, & ex eadem materia tot & tam diverſæ productæ partes. Totum ædificium plus quam ducentis ſuffultum eſt oſſibus: totidem cartilaginibus, articuli omnes incruſtati, ligamentis quamplurimis omnia connexa; membranis innumerabilibus veſtita; nervorum pluſquam triginta paribus, ceu funiculis quibuſdam, membrorum vaſtiſſimæ moles irrigatæ: arteriis totidem velut aquæ ductibus ſpumante ſanguine & ſpiritu vitali omnes partes perfuſæ: muſculis fere quadringentis, & diverſi generis carnib. ceu tomentis vacua ſpacia repleta & viſcera obtecta; cute denique omnia circumdata ſunt. Eſt in ea & Dei effigies (mente repræſentat eandem) & omnium animalium vires ac temperamenta in ſe tenet incluſa. Multos reperies qui *ſtruthionis inſtructi ventriculo*: multi qui *Leonis corde*, haud pauci *qui canis*; plurimi *qui ſuis*; infiniti qui *aſini natura* gaudent. *Alexander Macedo* tanta erat humorum ſymmetria, ut ipſius ſpiritus & humores: imo *exanime cadaver*, *naturale balſamum*, *odoris referret fragrantia*. Quin in eo tanquam centrali puncto, nodo, & faſciculo, creaturarum omnium

nium radices & ſeminariæ deliteſcunt rationes. Vegetabilia ſpiritibus balſamicis mineraliū, animalia vegetabilium & per has mineralium : homo vero propter quem omnia condita ſunt, animalium, vegetabilium, & mineralium nutritur & augetur. Quare ex iiſdem etiam, ut conſtet, ratio poſtulat. Florent itaque in homine, & fructus ſanitatis vel morborum nuncios proferunt, meliſſa, violæ, chamedrys; puta ſpiritus, cordis, cerebri, & hepatis: urtica, aron, flammula: puſtulæ, pruritus, herpetes. Fiunt in eodem quoq; mineralium ſeparationes, paroxyſmis conſpicuæ, vitrioli, aluminis, ſalis, gemmæ, colcotaris, tartari: nempe lepra, elephantiaſis, morphæa, cancer, variis tincturis & ſignaturis ſeſe prodentes. Nec deſunt aquæ generationes, aurum, argentum, ſtannum, cuprum, ferrum, plumbum: cor, cerebrum, hepar, renes, ventriculus. Quin reperiuntur in corporibus noſtris fodinæ, è quibus lapides eruuntur, renum & veſicæ calculi, non ad ædificandam, ſed ad deſtruendam domum. Caput humanæ mentis arx, rationis ſedes, ſapientiæ domicilium, memoriæ, judicii & cogitationum officina, ſupremum occupans locum, annon ſupremam & Angelicam mundi partem refert? Mediam & cæleſtem habes in thorace & medio ventre ad unguem expreſſam. Vt enim ad ſolis acceſſum, ſuperiora colluſtrantur, & inferiora vivificantur omnia; Contra vero, Sole de ſede ſua digreſſo, horreſcunt, & ad interitum vergunt: ita & cordis perpetua motione, ejuſdemque vitali calore omnia vigent, lætitiarumque ſeges ſeſe oſtendit uberrima: eo vero curis, triſtitia, metu, aliiſque nebulis obfuſcato, omnia debilitantur, & tandem pereunt. Sublunarem mundi partem in ventre inferiori expreſſam, quis non videt? in eo partes nutritioni, coctioni & procreationi dicatæ continentur. Stellarum errantium forſan ducatum in Microcoſmo deſideras! Ecce! humectantem Lunæ poten-

potentiam profluens Cerebri refert medulla. Venereæ jurisdictioni genitales inserviunt partes. Mercurio ingenioso facundiæ & venustatis debentur instrumenta. Solis & cordis maxima est analogia: benefico Iovi, humanum epar, fons gratiosi vaporis confertur. Martis incendium & furorem, fellis in se concipit vesicula: Saturni sydus frigidum flaccida lienis caro, humoris melancholici receptaculum perpulchre refert. Imo si ulterius ascendere licet, Elementa, Maria, Ventos, hic adumbrari, audacter dicere possum. Spiritus humani corporis, cœlum, quintam illam denotant essentiam. Quatuor humores Elementa exprimunt. Bilis calida & sicca Ignem: sanguis calidus humidus Aerem: Pituita frigida humida Aquam: Melancholia frigida sicca Terram designant. Sic Venter hominis Terra est omniformium frugum ferax. Vena cava Mare Mediterraneum. Vesica mare occidentale, in quod omnia flumina exonerantur, & sal superfluum resolutum colligitur. Habet Orientem in ore: Occidentem in ano: meridiem in umbilico: septentrionem in dorso. Summa. Europa, Asia, Africa, America geographice describi possunt in homine. Vere itaq; barbarus *Abdalas, hominis corpus admirabilissimum quid esse* pronunciavit. Vere hominem *Protagoras* *πάντων χρημάτων μέτρον*, *Theophrastus Universi exemplar & Mundi Epitomen*, *Synesius horizontem corporeorum & incorporeorum* nominavit. Vere denique cum *Zoroastre* exclamabimus

ὦ τολμηροτάτης τῆς φύσεως ἄνθρωπε τέχνασμα

Manet scilicet θείων χειρῶν πλαστούργημα δαιδαλιώτατον.

CAPVT

CAPVT. II.

DE NVTRITIONE.

ARTICVLVS I.

DE VENENATORVM innoxio esu.

Venena aliquando longa consuetudine alimenta fieri, Historias si respicimus, vix dubitandum est. Multæ enim, & à probatis cum scriptæ fuerint, fidem apud quosvis merentur. *Avicenna*, *Rufus*, & *Gentilis*, puellæ meminere, quæ à teneris venenatis nutrita, pestiferum adstantibus contraxit halitum. *Coloniæ Agrippinæ* in deliciis araneas habuisse quandam, *Albertus* author est. *Porus* quidam *Indorum Rex* veneno quotidie utebatur, alios ut perimeret. Visus qui commorsus à venenatis occidebat eadem. *Avicen. l.* 8. *de Anim. cap.* 2. Nota historiæ puellæ veneno nutritæ, qua Reges Persarum perimebant alios. In Hellesponto *Ophyogenes* serpentibus vescuntur. Quidam simili delectatus victu, in repletũ serpentibus dolium injectus, intactus permansit. *Plinius* & *Athenagoras Argivus* nunquam à scorpionibus lædi poterant, & Æthiopes Hyaspidis fluvii incolæ, è scorpionibus & aspidibus lautissima parabant fercula. Anum quandam Athenienſem magnam cicutæ sine noxa esitasse quantitatem *Galenus* author est. *Empiricus*, triginta drachmas aliam sine læsione sumsisse, perscripsit. *Hypoth. Empir.* Lysidem quendam quatuor Opii deglutiisse drachmas, idem testatur. Thracia illa mulier ex manipulis veratri gratissimum habuit obsonium. Denique

Profecit poto Mithridates sæpe veneno,
Toxica ne possent sæva nocere sibi.

Causas hujus si inquiris, varias esse existima. Nam primo est naturalis cuique proprietas, ob quam

quam sturni cicuta, sues hyoſciami delectantur eſu. Dein eſt veneni portio certa, quæ venenorum immutat potentiam & ſubjecti diſpoſitionem. Tum Corporis debilitas vel robur. Quatuor ſe vidiſſe venenoſa edentes fercula, refert *Conciliator*; quorum unus ſubito mortuus, duo læthaliter ægrotarunt; tertius evaſit. Accedit quantitatis & compoſitionis vis, temporum & locorum, in quibus colligitur varietas. Sic *Traſsius Mantuenſis* cicutam in frigidiſſimis colligebat locis, ut citius interimeret; ut idem faceret certum compoſitionis apud Chios fuiſſe modum *Theophraſtus* oſtendit. *l.* 9. *Hiſt. plant.* A ſcorpione ictus plures dies vivere poteſt: ſeptem ab ammodite. Cherſidrus intra tres dies, aſpis intra tres horas, ſubito baſiliſcus interimit. Commiſtione denique ejuſdem generis venenis promoveri operationem, impediri diverſi, mulieris virum occidere volentis hiſtoria teſtatur. Alias certum eſt, calida vinci non poſſe. Nam & ſublimatum ob ingentem vim corroſivam à natura aſſimilari nequit; & Napellus ſumma ſua caliditate enecat.

ARTICVLVS II.

DE ALIORVM INSOLITORUM CIBORUM eſu.

PVellam quandam ſtercoribus delectatam legimus apud *Nancelium l.* 3. *Analog.* Virum nobilem foria puellarum recentia avidiſſime ſorbillaſſe, idem refert. Calcem vivam pugni magnitudine devoravit quædam apud *Fernelium l.* 6, *Pathol. cap.* 3. fila ex veſtibus apud *Trincavellum l.*7. *cap.*5. goſſipium & lanam apud *Luſitanum c.* 3. *cur.* 86. lacertas apud *Marcellum Hiſtor. Mirab. l.*4. *cap.*1. Tartarum quinquagenaria mulier apud *Nicolaum ſerm.* 5. *tract.* 4. *cap.*36. Crines denique alia apud *Camerarium.* Id in ſingulari morbo accidere poteſt: quem μαλακίαν in prægnantibus,

tibus, κίτῖαν in virginibus & aliis appellamus. Causa ejus humor vitiosus & pravus tunicis ventriculi impactus, vel in eodem genitus ex prava victus ratione, vel ab utero eodem affluens. Hinc primis tribus mensibus præsertim prægnantibus accidit, cum & vomitus accedunt, & fœtus minus absumit; Virgines infestat, cum mensium intercipiuntur fluxus. Quomodo autem talis appetitus ab hac causa excitari possit, difficile est dicere, & satius occultæ tribuere qualitati, quam in manifestis committere absurdum. Quod vero de *Lazaro* quodam narratur, eum vitrum, saxa, lapides, ligna, viva animalia, pisces vivos vorasse: & nos de rustico in Frisia eadem pro mercede faciente, à *Clariss. VVinsemio in prælectionibus Anatomicis* accepimus: id ob nervorum videtur accidisse vitium. Nam in illo dissecto, quartam nervorum conjugationem, quæ gustus gratia in aliis hominibus producta est, neque ad palatum neque ad linguam reptasse, sed ad occipitium reflexam, *Columbus* observavit *Anatom. l.* 15. Odore etiam nutriri posse hominem quidam existimant; nec desunt quæ factum testantur Historiæ. *Rondeletius de piscib.* quendam Romæ annos quadraginta sola aeris inspiratione nutritum reliquit; & Democritum Abderitanum philosophum, panis vino affusi olfactu, ne Cereris profanaret sacra, vitam quatriduo sustentasse *Laertius* author est. Sola contemplatione homines diutius vivere posse affirmat *Cardanus l. 8. de Variet. Rerum, cap.* 41. Ad extremos denique fines Indiæ ab Oriente circa fontem Gangis, astomorum gentem sine ore, corpore toto hirtam, vestiri frondium lanugine, halitu tantum viventem & odore, quem naribus trahant, Megasthenes scribit, nullum illis cibum, nullumque potum; tantum radicum florumque varios odores, & sylvestrium malorum quæ secum portant longiore itinere ne desit olfactus; graviore paulo odore haud difficulter exanimari. *Plin. l.* 7. *cap.* 3. Sentiendum

tiendum tamen odores, quia qualitates sunt, nutrire non posse: reficiendo cerebrum fovere, nemo negabit.

ARTICVLVS III.
DE EDONIBVS PRODIGIOSIS.

Mulier Alexandriæ olim fuit, quam, *Athenæus* prodit, *Libras carnis duodecim edisse, panis quatuor chænicas, id est totidem & amplius librarum; vini autem congium adbibisse.* Maximinum Imperatorem bibisse sæpe in die vini capitolinam amphoram: comedisse & quadraginta libras carnis; ut autem Cordus dicit, etiam sexaginta; *Capitolinus* autor est. Amphora autem octo capit congias. *Phagon* quidam, apud *Vopiscum* Aureliano Principi in deliciis, usque eo multum comedit, ut uno die ante mensam ejus, Aprum integrum, centum panes, Vervecem, & porcellum comederet; biberet autem in fundibulo apposito plus Orca. Orca autem vas vinarium fuit amphora sane majus. Quid vero de *Clodio Albino Imperatore* dicam? Is, *Capitolino* scribente, *tantum pomorum hausit, quantum ratio humana non patitur. Nam & quingentas ficus passarias, quas Græci Callistruthias vocant, jejunum comedisse Cordus dicit: & centum persica campana, & melones Ostienses decem, & uvarum Lavicanarum pondo viginti, & ficedulas centum, & ostrea quadringenta.* Vguccio Fagiolanus exsul & jam senex apud Canem Scaligerum Veronæ gloriabatur in mensa: se juvenem quaternos capos altiles, & totidem perdices, item hædi clunes assos, & vituli infarctum pectus, præter salsamenta una in cæna esitasse. Huc pertinere videtur vir prodigiosæ vastitatis, *Maximiliani Cæsaris* tempore, qui vitulum crudum cum ove incocta una devorabat vice. Nec non *Suidrigellus Dux Lithuaniæ* qui in sex cænam producebat horas, centum triginta utebatur ferculis. *Sylv. l. 2. Comment.*

ment. in Panormit. Quin & *Thymocreon Rhodius*, cujus Epitaphium tale erat.

Multa bibens, & multa vorans: mala multaque dicens,
Ipse viris jaceo Timocreon Rhodius.

Cæterum nimium vorandi desiderium, si à præternaturali causa oriatur, Bulimos dicitur; & si cum vomitu fiat, canina appetentia. Fitque vel à succo ventriculum mordente, vel toto corpore exhausto, vel aere etiam frigido operante, vel denique vermibus. Hinc & *Brutus*, cum Dyrrachio in Apolloniam per nives iter faceret, eum fere contraxit; & in muliere, postquam duodecim digitorum excrevisset vermem conquievit esurire; & alia desiit postquam centum excrevisset vermiculos. Epidemium aliquando hoc malum *Ferrariæ* fuisse *Brasavolus testatur*, *Borussiæ* anno 1535 *Leonellus Faventinus* author est. *Gemma Frisius* cujusdam mulieris non ita grandevæ meminit: quæ nec ad momentum quidem, sine ciborum vivere potuit ingestione. Causam in Hepatis molem & monstrosam ἰδιοσυγκρασίαν conjicit. *Nam aucta supra modum pinguedine & calore suffocato apertus est venter, detractaque adipis libræ propemodum viginti: inventum est epar integrius, turgidum sanguine spirituque, sed impensius rubens ac mole ineffabili, ut sola magnitudine membra spiritalia compresserit. Frisius l. 1. cap. 6. Cosmocrit.*

ARTICVLVS IV.

DE BIBONIBVS monstrosis.

Συμποσίυ ναύλας καὶ κυλίκων ἐρέτας difficile non est invenire. Vides nulla iu parte mundi cessare ebrietatem, & ita quidem, *tanquam ad perdenda vina geniti essemus, & effundi illa non possint, nisi per humanum corpus.* Quod olim prædixit *Seneca. Habebitur aliquando ebrietati honor, & plurimum meri cepisse virtus erit*; id in moderna ætate evenisse forsan existimandum est. *Optimus censetur*

tur non qui sermone philosophico uti novit, sed qui multos maximosque calices exsiccavit. Galen. Imo non tantum vinum & aqua, sed & fumi atque odores ad hanc mentis alienationem inducuntur. Non tamen omnes pari ambulant passu, sunt qui in hoc cursu palmam mereri volunt. In illo publico ἀκρατοποσίας apud Alexandrum præmio, fuit *Promachus* quidam, qui ad quatuor congios pervenit. Congius autem cepit olim libras decem. Idem de *Proteo Macedone* apud *Athenæum* legitur. *Novellius Torquatus* Mediolanensis tres bibit congios, sed uno impetu, spectante miraculi gratia Tiberio Principe. *Plin. l.* 14. *Histor. Natur.* Et quod amplius mireris, *in eo* (verba sunt *Plinii*) *rara hæc gloria, non labasse sermone, nec levatum vomitione, non altera corporis parte dum biberet: matutinas obisse vigilias: plurimum hausisse uno potu, plurimum præterea aliis minoribus addidisse: Optima fide non respirasse in hauriendo, neque exspuisse, neque ad elidendum in pavimento sonum ex vino reliquisse. Cicero* filius duos exhausit congios. *Bonosus*, ut *Spartiani* verba habent, *bibit quantum hominum nemo.* De quo Aurelianus sæpe dicebat, *Non ut vivat natus est, sed ut bibat.* Quem tamen diu in honore habuit causa militiæ. *Nam si quando legati barbarorum, undecunque gentium, venissent, ipsis propinabat, ut eos inebriaret, atque ab his per vinum cuncta pernosceret. Ipse quantumlibet bibisset, semper securus & sobrius, & ut Onesimus scriptor vitæ Probi, adhuc in vino prudentior. Habuit præterea rem mirabilem, ut quantum bibisset, tantum mingeret, neque unquam aut ejus pectus, aut venter, aut vesica gravaretur.* In nuptiis cujusdam Nobilis, tempore *Lipsii*, quidam sex congios hausit. De Camatero Logotheta, qui duos congios simul exhausit, videatur *Nicetas l.* 3. *Histor.*

ARTICVLVS V.

DE QVIBVSDAM CIRCA Ebrietatem reconditis.

CÆterum bibonum, ratione inebriationis, varia eſt ratio. Tardius alii inebriantur, citius alii: & poſtquam inebriati fuerint, retrorſum nonnulli feruntur, antrorſum nonnulli; canunt quidam, jurgia quidam movent. Hujus varietatis, variæ etiam ab authoribus dantur cauſæ. Qui citius & magis inebriantur, aut vino aſſueti non ſunt, & largius biberunt, (Natura enim ab uno extremo ad aliud ſine incommodo non tranſit) aut anguſtiores venas nimis calidas, aut denſiorem corporis conſtitutionem obtinent, aut nimium in conviviis loquuntur. Vociferatio quippe calorem naturalem à vino inflammatum adauget, caput plenum grave reddit, majorem vaporum multitudinem coacervat; qui ob continuum motũ corrupti, per univerſum diſtribuantur corpus, oculos inflant, tempora diſtendunt, cerebrum offendunt. Eadem illorum ratio, qui in conviviis calidi panis eſu utuntur, vinum generoſum bibunt, copia ciborum ſe ingurgitant, ſalſis delectantur, os apertum tene[...]t. Omnia enim hæc maximam procreant ſitim, quam frequentes bibitiones ſequantur neceſſe eſt. Nec diverſa illorum ſors, qui panem in conviviis ubi eſt nigella, lolium & ejuſmodi, ſeu panem ſecundarium & miliaceum comederint: hic enim ſpiritum ſomniculoſum, & ſimilem ebrietati paſſionem, ob craſſorum vaporum inducunt multitudinem. *Canonher. l. 3. de Admiran. Vini cap. 1.* Huc denique pertinet defæcatum & à ſuis fæcibus defuſum vinum. Nam, quamvis hoc ad ſui conſervationem ſit imbecillius, & nullo firmamento nixum in vappam ocyus concedat (fæx enim ſuſtinendo vinum radix eſt) tamen liquidius quia eſt, & in omnes bibentis venas penetrabile,

trabile, ſanguinem celerius incendit, inebriat, mentemque dejicit. *Iaſon Pratenſ. de morbis cerebri.* Aſt in hanc ſeriem mulieres non pertinent; nec qui vel auſterum poſt dulce vinum bibunt, vel muſto delectantur. Mulieres enim humidiſſimi ſunt corporis, crebro depurgantur, patulas vias obtinent. *Macrob. in Saturnal:* quia tamen & debilius habent Cerebrum, & anguſtiores capitis ſuturas, melius eſt cum *Alphonſo Lupejo* dicere; furioſa raro accendi ebrietate, obruſa corripi ſæpius. Vinum autem dulce poros obſtruit; per quos vini auſteri vapore ad primum ſenſorium aſcendere poterant. Ebrietati denique dulcedo repugnat adeo, ut Medici eos qui ad periculum vino diſtenduntur, plurimum primo cogant vomere, & poſt contra fumum, qui in vinis manſit, melle illitum panem offerunt. *Macrob. Saturnal.* Varios geſtus quod attinet, in varietate humorum partiumque fundantur. Quia fumi ex vino ſynciput parteſque anteriores occupant, ex cerviſia poſticas, retrorſum ex hac temulenti aguntur, antrorſum ex illo. Obliviofi illi ac ſomnolenti, clamoſi iſti & loquaces. *Lemn. l.* 2 *de Occult. cap.* 19. Longinqua minus vident, quia ſpiritus optici craſſiores redduntur. Sanguinei rident. Cholerici loquuntur & inſaniunt. ſtupidi Phlegmatici. Melancholici triſtes: & quia omnibus ſpiritus luminoſi vaporibus turbantur, rota diverſorum colorum, circa lumen candelæ apparet omnibus. *Gordon. Lilio Medic. part.* 2. *C.* 21. Lachrymas ſi profundunt, cum jucunditate id faciunt. Nam ſic redundantem in corpore profundunt humorem, copioſoque liberantur vapore. *Rhodig. l.* 12. *cap.* 4. Balbutiei cauſa humiditas eſt. Hinc enim lingua extenditur, ſicut ſpongia implera aqua, & ob tumorem ac craſſitiem ſermonem articularum non reddit. *Iacob. Pratenſ. de Natura vini.* Cæterum ebrietati multa reſiſtere experientia docuit. Braſſicam inprimis crudam, illam præſertim quæ plus cæteris rubeſcit

rubeſcit, id facere *Lemn.l.* 2. *cap.* 11. *de occult.* teſtatur, calidam maceratam capitique circumpoſitam *Galen. l.* 2. *de Compoſit. Medicam. cap.* 5. Tantaque eſt inter illam & vinum antipathia, ut ſi quis vinum dum ea coquitur inſtillaverit, ne poſtmodum coquatur, efficiet. Cauſam ſi quæris, alii ex eſu ejus craſſos elevari vapores, qui vinoſos incraſſent, ſcribunt: *Ariſtoteles* humores vinoſos undique in alvum trahere, corpuſque refrigerare reliquit. Eadem vis hederæ tribuitur à *VVechero*; Apio, nucibus, lupinis, ab *Alexandro*: pulveri pumicis in aqua ſumpti à *Fumanello*: Croco à *Gratarolo de vini natura cap.* 5. Caprino pulmoni ab *Africano*: lacti jejuno ſtomacho ſumpto, ab *Amando de Sancta Sophia.l.* 1 *de veris ſecretis*: pulti ex lacte & farina hordei cum aceto ſumptæ, à *Platero Prax. Medic. Tomo* 1. *cap.* 3. adſcribitur. Idem pulverem quendam ſic deſcribit. Recipe, *ſeminum caulium drachmam unam, Coriandri drachmas quinque, camphoræ grana decem. Fiat pulvis, cujus cochlear unum ex vino auſtero exhibeatur.* At abſtemium reddunt, hirundinum ſtercus pulverizatum & bibitum ſi *Plinio* credimus; Ruta comeſta ſi Merulæ: humori qui principio veris erumpit de vitibus: pani ex lolio confecto, exſiccato, & in pulverem redacto. Superſtitioſum illud quod dicitur; Si quis ante primum potum, hoc carmen protulerit

Iuppiter his alta ſonuit clementer ab Ida:

Non inebriatum iri.

ARTICVLVS VI.

DE PANE.

PRæcipuum nutrimenti fundamentum, & primarium vitæ conſervandæ fomentum in pane probe elaborato conſiſtit. Hinc quidam à paſcendo dici volunt; quidam, quia omni apponitur cibo πᾶν deducunt. Ex variis conficitur. *Æthiopes* ex Orindiæ pinſebant ſemine: *Ichtyo-*

phagi ex piscibus Sole torrefactis. *Plin. l.7. cap.2.* *Ægyptii* pastores è loti semine *Plin. l. 22. cap. 21.* Ad montis *Vogesi* tractum prope oppidum *Burcken*, è vicino monticulo subtilem & candidam effodi farinam, ex hac ab incolis panes, & omnis generis placentulas confici, author est *Claudius Diodatus. l. 2. Panthei Hygiastici cap. 4.* Addit autem veram illam farinam non esse, nisi miraculo locum dare velimus, sed potius pinguem illius terræ succum, temporis progressu & Solis æstu concretum, qui tandem in farinaceum pollinem abeat. Ex pane varia conficiuntur medicamenta. Aqua vitæ sic paratur, nobilissimus vitæ thesaurus. Recipe, *Panis optimi in tenues laminas secti quantum satis, impone calenti clibano, ut sensim optime exsiccetur ruffi bis cocti ad instar: mox crasso modo tusum aheno capaci indito, & ad singulas panis tusi libras adde aquæ fontanæ libras quinque, florum lupuli manipulum unum, anisorum unciam unam, coquantur simul ad unius partis consumtionem, cum parum refrixerint, effunde, & per sportam seu cribrum trajice, mox affunde aliquid fermenti, tepida prius aqua dissoluti, doliolo include, & musti instar fervere ac fermentari finito: tandem clarum separa, destilla, & ut spiritum vini rectifica.* Quidam panis recens ex clybano extracti, medullam vitreis vasis impositam destillant; cujus unciæ quatuor Epilepticis magno exhibentur successu. Quinta essentia quomodo extrahi possit, vide in *Deodato.*

ARTICVLVS VII.

DE INEDIA STVPENDA.

Nutrimenti usus quamvis ad vitam sit necessarius: inventi tamen plurimi, qui, non obstante sat longa illius carentia, vixere. Divi *Augustini* tempore *quadraginta dierum* quidam sustinuit famem; *Olympiodori Platonici* alter, *quamdiu vixit nec esse nec dormire* sustinuit, sola in sole mora alimenti loco pasci solitus. Imperatoris

ris *Clotarii* puella *undecim* annis jejuna permansit. *Petrus Aponus* aliam annos *octodecim* jejunam vidit, *Rondeletius* quandam toto *decennio*, fœcundam post prole parentem. *Hermolaus* sacrificulum sola aeris inspiratione superstitem per annos *quadraginta*. Denique *Nicolaus* quidam *Helvetius Undervvaldensis anno* 1460, post susceptos ex conjuge quinq; liberos, solitariam vitam amplexus, per annos *quindecim* nec cibum nec potũ gustavit. Alii abstinentiæ ejus tempus ad annos *viginti duos* extendere sunt ausi: Bocatius vero ad *triginta* annos aut hujus aut alterius adstruit inediã. *Mago Carthaginensis* etiam, & *Lasyrt.* *Lasionensis* sine *liquidorum usu* suam exegere ætatem *Athen. l. 2. cap.* 2. Idem apud *Calium* quidam Neapoli natione *Tomacellensis* fecit: *Andronis Argiensis* apud *Aristotelem*. Tacebo interim *Conflanam & Bernensem puellas apud Quercetanum l.2. Diatetica c.6.* Coloniensem *apud Albertum l. 7. de Animal.* Hajensem apud *Nancelium*: *nec* vel de *Timonis amita* apud *Athenaum l. 2.* vel de Gallo ex Hierosolymitana peregrinatione reverso, dicam. Hæc vero omnia præter naturam fieri, nemo est forsan qui non videat. Causa in illa conjicienda quæ vel tollunt appetitum, vel diminuunt eundem. Id autem fit vel quando venæ mesaraicæ chylum non attrahunt, & è ventriculo quasi exsugunt; vel quando illa suctio in orificio ventriculi non percipitur. Illud vel venarum obstructio, vel intemperies calida, vel alimenti propter copiam non evacuatio, vel orificii ventriculi à pituitosis humoribus obsessio causetur. Hoc vel ab influxus spirituum animalium inhibitione, & languore illorum, vel facultatis distractione, vel ventriculi intemperie & stupore oritur. Sed quia hanc appetitus sublationem mors non sequitur, aliam adhuc causam subesse necesse est. Hanc autem alii in nervorum in orificio ventriculi relaxationem conjiciunt, ex quibus est *Langius*: alii aërem inspiratione attractum spiritnum pabulum fieri

existimant, ex quibus *Quercetanus*: Ast cum illi causam vitæ non ostendant; de horum vero sententia sub judice lis sit; isti etiam qui pituitosorũ humorum congeriem accusant, in Cachectisis eorundem copiam fateantur; magis placet *Sennerti* sententia, qui corpora talia pæne indissolubilia, nilque aut parum ex iis exhalare dicit: quod humore tenaci, bene concreto & compacto, & actioni caloris nutrimentum depascentis minime cedente, constent: caloremque mitissimum & placidissimum habeant, nec multum alimenti requirant. *Instit. l. 2. part. 3. sect. cap. 2.*

CAPVT III.

DE CONCOCTIONE.

ARTICVLVS I.

DE HEPATE & LIENE.

NVtritio attractionem, retentionem, expulsionem, concoctionem, subordinatas habet: Concoctio vero vel est in ventriculo, vel in hepate & liene, vel in aliis etiam partibus. In prima fit ex cibo chylus, fæces & excrementa aquosa ejiciuntur: In secunda sanguis: bilis flava, serum Vrina excernuntur. In tertia ros, gluten, cambium; & tenuia quædam, quædam crassiora expelluntur. Quantum ad *Epar*, *nullum in Mathia Ortelio* mercatore Antverpiensi inventum est. Integrum quamvis alias sit in homine, in brutis plures in lobos dividatur; tamen cum tribus lobis in puella quadam repertum; in *Carolo Sabaudo* quatuor habuit penulas. *Francisc. Puteus. l. 5. Apol.* in *Coleto* extremas fibras cirrhis prominentibus hirsutis ornatum fuit. *Camerar.* Labefactato illius calore, hydrops inducitur. De *Liene* pauca dicam. Inventa mulier Parisiis sine eo: *Holler. in observ.* & in Cauno homines absque eodem nasci author est *Plinius l.* 11 *Natur. Histor.*

Histor. cap. 73. Hinc & plebecula curſoribus ſine noxa & equis exſcindi poſſe exiſtimat. Tres ſibi invicem ſuperimpoſitos obſervavit *Fallopius*; duos Monſpelii *Poſthius*. Quibus augeſcit, illis minuitur corpus. Nā tum nimis ad ſe trahit ex chylo ſubtrahitque hepati. Hinc Trajanus fiſcum appellavit lienem: quia ut hoc diteſcente plebs depauperatur: ſic liene augeſcente minuitur corpus. Viſus tam *magnus, ut viginti librarum excederet pondus, Columb. l.* 15 *Anatom*: in nauta quodam *viginti tres pendebat libras*: jecur undecim. At in *Iacobo Antonellio ovi columbacei conſpectus magnitudine*, in *Spoletano* marſupii in modum inanis.

ARTICVLVS II.

DE HVMORIBVS in genere.

SOlo Elementarium qualitatum δεκίμω humores definiri non poſſe vix dubitandum videtur. Vivit enim homo plantis; hæ acres, amaros, & minerales ſuccos in ſe interdum continent. Alterantur quidem ab interno illo archæo calore naturali; cum tamen ſint ἄχρηστα ἀνεπίληπτα & ἰσχυρὰ permutari nequeunt. Hinc urinæ redduntur interdum, quæ lintea erodunt; in hæmorrhagia ſanguis effunditur, quæ eadem efficit. *Doring. l.* 1 *de Medicina & Medico.* In vomitibus interdum tam ferventia ejiciuntur, ut lancibus excepta ebulliant, & pelves etiam argenteas æruginoſo colore inficiant, quem nec lotio ulla delere, nec fortis frictio caſſare poteſt. *Schenk. Obſ. l.* 3. Interdum crocea tam dulcia emittuntur, ut glycirrhizæ ſaporem referant; cum tamen amara eſſe debuerint. *Cardanus Contra.* 9. *l.* 2. *tract.* 5. refert, è cujuſdam fœminæ, quæ venenum hauſerat, vena aperta prodiiſſe non ſanguinem, ſed virentem quaſi herbæ ſuccum uſque ad uncias novem: viri vero cujuſdam ſanguinem emiſſum lacti ſimillimum fuiſſe. Habent autem

humores miros in corpore decursus & certas periodos. Viget sanguis, *Sorano Ephesino* teste, qui Euangelistarum more spacia decursusque diei ac noctis per horas æquales metitur ab hora noctis nona ad horam diei tertiam, quibus hominis sanguis concoquitur ac elaboratur: Inde mens exorto Sole hilaris. Bilis flava ab hora diei tertia ad nonam, quo naturalis facultas secernit à sanguine choleram, eamque ad fellis folliculum dirigit: Inde homo pronus ad iram. Atra bilis ab hora diei nona ad noctis tertiam; Hoc tempore hepar defæcatur, à sordidoque eluitur excremento, idque secundum quosdam natura spleni destinat: Hinc tum mens hominis obnubilatur. Pituita ab hora noctis tertia ad horam nonam; Tunc enim peracta cæna concoctio in ventriculo peragi incipit, cibusque liquescere: Hinc phlegma stomacho innatans, atque ad cerebrum delatum hominem somniculosum efficit. Si vero redundant & inter se connexi sunt, tempus non servant. Ceterum *Persæ* propter exercitationes pueriles modicas, eam consequebantur corporis siccitatem, ut neque spuerent, neque emungerentur, fufflatoque corpore essent. *Varro in fragment.*

ARTICVLVS. III.

DE SANGVINE.

SAnguis mirifice à quibusdam sistitur. Annotat *Gesnerus* Fridericum Saxoniæ Ducem, bufonem veru ligneo transfixum in umbra diligenter arefactum, syndone involutum, hamorrhagia laborantibus tamdiu manu tenendum dedisse, donec intra manus calesceret: ita sanguinem repressum. Facit idem gallinaceus pullus, si eo in loco ubi Galli castrari solent, foramine sectione aperto, pars intrudatur læsa; successum experientia testaur *Platerus l. 2. de vit. capi.5.* Nobilis quædam Matrona, sanguinis è naribus

naribus fluxum, frusto cretæ albæ digito annulari contento, è regione naris sanguinem fundentis, reprimebat. *Forest. l.* 13. *cap.* 10. *Osorius* etiam scribit de Nahodaguca principe in regno Malacca, qui multis vulneribus confossus concidit, ne gutta sanguiuis emissa; Cum spoliaretur, de tracta ex auro armilla, fluere cæpit. Ille vero lapis sistendi vim habere dicebatur. Eruitur ex bestiis quibusdam, quas Sinenses Cabrisias appellant. *Osor. l.* 7. *de reb. Africis & Indicis.* Quod per venam sectam egreditur, distensio vasorum in causa est. Motus enim continuus arteriarum venis adjectorum venas comprimit: Venæ autem si aperiantur, sanguis ob non resistentiam egreditur. Hinc in venæ sectione egrediente syncope, cessat sanguinis egressus. Spiritus enim vitalis vasa non amplius distendit. *Bartholin. probl.* 5. Observatum in occiso ad rei præsentiam subsilire, ad amicorum in submerso. Hujus dum quæritur causa, vel motus est & agitatio, qua venarum reserantur & dehiscunt ora, vel sympathia & antipathia; Alterius vindicta in argumento ponitur. *Qui vulneratur dolenter convertitur in assilientem* inquit *Rhodigin. Cogitatio ultionem expetit avide; ad id repente inardescit bilis, à qua mox accenditur sanguis, totaque vi sese ad vulnus proripit, tum fomenti causa, tum vindictæ. Convolant spiritus insimul, qui levitate insita mox authorem circumsiliunt, cujus calore perseverant, persistuntque aliquandiu. Rhodig.* 3 *Antiqu. c.*12 Comitialis morbi olim putatum remedium, sanguinis humani tepidi adhuc potus. Diabolicum inventum, qui laniena mortalium gaudet; & noxium. *Marci Antonii Philosophi* uxor gladiatorem deperibat; consulti Chaldæi occidendum judicarunt; sanguinem *Faustinæ* propinandum, sequente corporis cum Cæsare junctura. Factum; & amor quidem depositus; sed infans natus gladiatorii animi, Rempub. pessumdedit. *Iul. Capitol.* Langius refert pastoris cu-

ſuſdam filium ad latrocinia puſillanimem, panis gleba ſanguini humano intincta devorata, audaciſſimum ad omnia ſcelera redditum. Carmanis id inerat peculiare, ut in conviviis percuſſa faciei vena, profluentem inde cruorem vino commiſcuerint atque propinaverint; amicitiæ finem ſtatuentes, ſanguinem guſtaſſe mutuum. Sed hæc ad *Thaumatographiam Ritualium* pertinent. Ex ſanguine humano lampas quædam vitæ & mortis attemperatur, de qua *Ernestus Burgravius* ita ſcribit. Lampas hæc, ſive lumen incenſum ſemel, ardet jugiter, quoad homo ille, è cujus aptatur ſanguine, vitalem ducit ſpiritum, atque eodem quo eundem efflat ipſe, horæ ſive momento ſive punctiſtitio, ſimul cum eo extinguitur. Scito inſuper ſi flamma luculenta ſit, elevata, tranquilla & immota, nihil homo iſte quod vel corpori vel animo grave ſit, ſentit: Sin vero ſecus habeat, & aſſurgens flamma varie ſcintillet, aut depreſſior ſit, aut nubiloſa & torpida; indicium tibi anxietatis, triſtitiæ, cæterorumque pathematum eſto. Perpetuo enim ex congenitis Microcoſmi influxibus aſtralibus, ac naturalibus inclinationibus (cum & ſanguis ille à ſanguine ipſius hominis, & Corpus ejuſdē à ſubſtātia hujus ipſius ſanguis, à quo ſanguis ad præparandā mutuo quaſi ſumptus eſt, enutriatur) flāma iſta pro ſtatu & habitu iſtius hominis ſive proſpero, ſive adverſo emicat, & ſpectandam ſe præbet. Pyronomantiā appellant *Sennertus & Diodat.*

ARTICVLVS IV.

DE VRINA & DE Renibus.

PRæter aquoſam ſubſtantiam aliud aliquid in urina recondi multa ſuadent. In morbis enim copioſæ redduntur, nullus quamvis præceſſerit potus; & animalia quæ nil bibunt mingere, obſervatum eſt. Medici ex colore, tenuita-

tenuitate & crassitie multa prædicunt, & Chymici salem inveniunt in resoluto. Illud autem quicquid est seri nomine dicitur, quod sal est in cibo & potu superfluus, alendoque corpori inutilis. In cibis certe sal reconditur ut condimenta exigunt, plantasque eo abundare destillationes ostendunt. Ex urinis salium genera elici notissimum est. *Ægineta* Chrysocollam facticiam ex urina docet oriri. Nitrum ex terra, animalium urina & excrementis imbuta, parari scribit; *Baccius* modum ostendit: *Fit sal nitrum* (verba ejus) *hodie ex acerrimo lixivio, quod excolatur ex fimo & stercore antiquo vel putri, e cœmeteriorum materie, terrisque simul studio quodam computrefactis, affusa pluries in tinis ligneis eadem aqua. Coquitur hoc lixivium in magnis caldariis, fitque sal nitrum longis ceu salis fibris in fundo concrescentibus.* Hinc igitur *Rufus Ephesinus* Vrinam dixit esse nitrosum humorem in vesicam delabentem. *de appell. corp. human. cap.* 36. In lotio à canibus demorsorum canum apparere imagines, scribunt Arabes; & conjicit causam in imaginationem *Abenzoar*. Sed veneni id tribuendum videtur efficaciæ, quod hominis constitutionem valde immutet, & caninam quasi efficiat. Nam & humores ab eo ita corrumpuntur, ut animalcula quædam catellis similia in corpore generentur. *Sennert. l.* 2. *p.* 3. *s.* 2. *cap.* 4. Certe vermes in vesica nasci compertum est. Nam & mulier quædam spithamæ longitudine unum excrevit, & virgo nobilis cimicũ magnitudine multos. *Schenck. l.* 3. *Obs.* Quin *Carolus Comes Mansfeldius* picæ simile animalculum ejecit, Duretus millepedi. Calculosorum vero quidam duos acuto capite, corniculato, ventre & dorso testula inductis, instar testudinis nigros, nisi quod rubebant ventre. *Pareus l.* 19. *c.* 3. *Holler. de morb. internis.* Emisit alter scorpionem vivum, conchyliacea alter *Schenck. Obser.* Via qua foras ejicitur urina omnibus nota est: accidit tamen interdum peregrina evacuari. Paulo infra glandem

dem Bonini filius emisit, nec non patritia quædam apud Haganoenses familia; per umbilicum puella. Seni cuidam vinitori per sinistræ natis ulcus transsudabat: per femur & coxam egrediebatur militi, per alvum aliis, *Scenck. in Obs. Fernel. l. 6 Patholog. cap.* 13. Quantum ad renes, tres aut quatuor à *Gemma* sunt visi *l.* 2. *Cyclogn.* unus à *Wolphio* & *Columbo l.* 15 *Anatom.* affixi jecori, *Augustæ ab Holtzapfelio.* Pinguedo illorum adeo concreta & dura aliquando inventa est, ut lapidis duritiem fere æquaret. *Eustach. de Renib. c.*45. substantiam in Carunculas resolutam, *Saxonia.* In illis etiam calculi ex fæculenta materia salso ac lapidescenti succo permista generantur, monstrosi interdum. In *Generali quodam Carmelitarum alter ren, lapidem continebat; qui ab amplo caudice principium sumens, in octo ramos juxta canaliculorum vasis urinarii formam atque numerum divisus, corallitru ncum & surculos elegantissime æmulabatur: ac præterea venis caro valde contracta & imminuta ita firmiter huic lapidi undique adhærebat, ut deposita propria figura, quasi crassa quædam cutis ei obduceretur.* Eustach. ad Cap. 44 de Renib.

ARTICVLVS V.

DE SVDORE.

Sanguineum quosdam sudasse sudorem refert *Aristoteles.* & *Fernelius l. 6. de part. morb. c.* 4 animadvertit sanguinem interdum ab extremis venis, quæ in cutem desinunt, multis in locis effundi. Fuit etiam quidã, cui singulis mensibus per cutem, qua ima jecoris pars subjacet, sanguinis libra quasi ex vena aperta effluebat; quo evacuato nullus discernere poterat, unde evacuatio facta esset. *Beniven. Præfectus* denique *Montis marini*, cum in obsidione ejus ab Augusto, Saluciarum Principis filio notho, quasi ad colloquium fuisset vocatus, & captivus detentus, morsque interminata nisi locum redderet: tantopere

pere indignæ mortis metu effectus est, ut sanguineum sudorem toto corpore funderet. *Thuan. l.* 11 *Histor.* Causa ab Aristotele in duo conjicitur, sanguinis nimirum tenuitatem, cutis raritatem & pororum apertionem. Addi his potest facultatum nutritioni inservientium debilitas, si retentrix non retineat, fortiter expellat expultrix. *Sudor Anglicus* morbi genus est, anno 1486 in Anglia ortum, & in Germania anno 1529 ita grassatum, ut colloquium *Zvinglii & Lutheri* solveretur. Vis ejus tanta, ut vel intra quatuor viginti horas mors occuparet affectum; vel si exsudasset, sanitas. *Thuan. l.* 6. Furnum quendam ingressum, sudorem ingentem sibi elicuisse, & sanitatem adeptum, observationes docent Medicæ: sed quotquot deinde de illo pane, qui postea in hoc furno excoctus fuerat, comederunt, rabida abreptos morte, adjiciunt. *Riqu. de febr. sudor. in Epistol.* Quamvis autem & sudor ceteris paribus inter bonæ criseos indicia ponatur: tamen lethalem esse frigidum extra dubium est. A calore enim partium solidarum emortuo existit; Cum ob calorem febrilem intus ferventem erumpens, in partibus exterioribus calore jam destitutis refrigeratur. Hinc noster *Hippocrates l.* 4, *Aphorisf.* 37; Sudores frigidi, si cum febre acuta profluant, mortem ostendunt; cum mitiore autem diuturnitatem morbi.

ARTICVLVS VI.

DE INSENSIBILI transpiratione.

QVemadmodum in magno mundo vapores ex humidis extrahuntur locis vi solis & astrorum: sic in homine minore illo mundo, vi insiti caloris, idem fieri concedendum est. Ne vero illi uniti in humano corpore intemperiem excitarent, & febrium causarentur incommoda, patulum DEVS & porosum humanum

num fecit corpus, per quod illi ipsi foras feruntur vapores; idque ita subtiliter, ut ullis sensibus vix queant percipi. Attamen *Sanctor. Sanctorius* accuratissime istud quicquid est observasse, & ponderasse visus est. Hinc illi Statica Medicina, in qua inter cæteros Aphorismos & hi sunt: I. *Perspiratio insensibilis solet esse longe plenior quam omnes sensiles simul unitæ.* II. *Si corporis pondus plus solito angeri incipiat, sine majore cibi vel potus additione, vel sensibilium excrementorum retentione: facta est adiapneustia* III. *Perspiratio quæ salubriter aufert e corpore multum, idque inutile pondus, non est quæ cum sudore fit, sed ille halitus invisibilis, qualis hyeme uno die naturali ad quinquaginta uncias & ultra exhalare potest.* IV. *A somno ante excretionem sensibilium excrementorum quisque sentit se leviorem, quia revera factus est levior solito tribus libris circiter.* V. *Spacio unius noctis sexdecem unciæ lotii plus minusve; quatuor cunctorum excrementorum per alvum, quadraginta & ultra per occultam transpirationem evacuari ut plurimum solent.* IV. *Pluribus unica die naturali per insensibilem transpirationem tantum evacuatur, quantum per alvum quindecim dierum cursu.* VII. *Si aeri æstivo frigus superveniat, illa die supposita bibendi libertate, tertiam partem circiter perspirationis exire prohibet. quæ nisi fiat sensibilis, facile ad putredinem vel ad Cachexiam disponit.* VIII. *Æstate corpora temperata sunt minoris ponderis quam hyeme tribus libris circiter.* IX. *Æstate calori superveniente frigore, eodem die libra circiter excrementorum insensibilium magna ex parte difflari prohibetur.* X. *Ab æquinoctio autumnali ad solstitium hyemale qualibet die minus libram circiter perspiramus; inde usque ad æquinoctium vernum liberius incipimus perspirare.* XI. *Stomachus cibo refertus, si inter dormiendum absolvat primam coctionē, illius noctis perspiratio magna ex parte ascendit ad quadraginta uncias; si non absolvat, ad octodecim circiter.* XII. *Cibi multum nutrientes, excepta carne vervecina, a cæna ad prandium non solent perspirare ultra*

ultra octodecim uncias. XIII. *Cibi copiosi sed tenuis nutrimenti, noctis spacio in plurimis ultra quadraginta uncias perspirare possunt.* XIV. *Caro vervecina facile coquitur & est vaporosa. Perspirat enim noctu spacio trientem libræ magis quam cætera solida edulia.* XV. *Somnus inquietus impedire solet trientē solitæ perspirationis.* XVI. *Perspirationem insensibilem cursu septem horarum in dormiente, inveni in multis esse quadraginta unciarum circiter, in vigilante viginti.*

CAPVT IV.

DE ACCRETIONE.

ARTICVLVS I.

DE GIGANTIBVS.

GIgantum duo sunt genera. Vel enim sunt populi; vel inter monstra ob materiæ vel agentis errorem collocantur. Prioris generis Gigantes fuisse vel esse *Goropius Becanus* negat. At sacræ scripturæ testimonia, exemplorum evidentia, modernaq; experientia demonstrant. Expresse exploratores *Numer*. 13. *v*. 33. *Vidimus gigantes filios Hanak, qui superant reliquos Gigantes, ita ut videremur in oculis nostris esse ut cicadæ, & sic essemus in oculis eorum. Emmeorum* vero & *Zamzummaorum* nomina, quid nisi giganteæ gentis tituli? Gothos olim ob insignem magnitudinem corporum admiratum Iustinianum testatur *Procopius*; ex Gigantea appellationem cæpisse magnitudine nonnulli existimant. *Bartholin. de pygmæis c*. 5. *Mela l*. 3. *cap*. 4. apud Indos tantæ proceritatis fuisse hominis scribit, ut Elephantibus maximis tanquam Equis uterentur. *Patagones* in America duodecim spithamarum esse notissimum est. Ibidem apud Canibales Gigantem à se visum innuit *Pigafetta*, qui supra multos homines eminebat à cingulo: Circa vero fretum Magellanicum sub polo Antarctico se vidisse homines, quornm cervix ad brachii dimidium protendatur constantis-

ſtantiſſime affirmat. In poſteriorum Gigantum cenſu *Goliathum*, & illos quorum 2 *Samuel* 27. ſit mentio, reponimus. *Auguſtinus* dentem molarem cujuſdam vidit; qui ſi in noſtrorum conciſus fuiſſet modulos, centum potuiſſet efficere, *l.* 15. *de civita.* DEI *cap.* 9. In Drepano Siciliæ inventi, ſinguli trium librarum comperti ſunt. *Fulgoſ. l.* 1. *cap.* 6. Lucius Flaccus & Metellus triginta cubitorum bello Cretico invenere corpora. Ibidem rupta terræ motu terra, quadraginta cubitorum repertum eſt. *Plin. l.* 7. *cap.* 26. Alibi puella inter fluctus quinquaginta cubitorum in longitudine viſa, quatuor in latitudine inter humeros, chlamyde purpurea amicta: *Vincent. Hiſtor. Natur. l.* 31. *c.* 25. Quid vero de alia in *deſcriptione Zelandiæ Bertius. Referunt annales noſtri,* ait *a Gulielmo Bono Hollandiæ Comite, ad nuptiarum ſolemnia Caroli Pulchri Franciæ Regis adductam fuiſſe inuſitata corporis mole fœminam, natione Zelandam, præ qua proceri etiam viri puſiones videbantur: tanto etiam erat virium robore, ut bina dolia cereviſia referta ambabus utrinq; manibus portaret, quæ ſingula quadraginta pondo It. ii a appendebant, trabemque, cui attollendæ impares octo viri fuere, quo vellet transferret.* Plura qui volet *Iohannis Caſſinionis* librum de Gigantibus videat; nobis ſufficit, præcipuorum quædam attuliſſe. Alias, plurimo qui utuntur cibo, minus ſpecioſe adoleſcunt. Suffocatio caloris nativi in cauſa, quam immodica adfert humiditas. Idem in morbis accidit: *Lemn. in occult.*

ARTICVLVS II.

DE PYGMÆIS.

PYgmæis nomen à magnitudine cubitali impoſitum eſt. Πύγων enim eſt intervallum, quod à cubiti flexu ad initium uſque parvi digiti procurrit. *Gammadim* Ebræis à Gomed ſeu cubiti menſura. Duplex illorum genus. Alii minimi in magnatum aulis ludibrii aluntur gratia,

tia, casu monstrorum instar geniti. Alii gentis sunt, quæ vel alicubi sit, vel aliquando fuerit. Illos dari non est quod ostendam. Sub *Theodosio* adeo parvus in Ægypto quidam, ut perdice non videretur major; qui & prudentia polluit, & voce suavi, sermone claro generosæ mentis præbuit specimina, vixitque annos viginti, *Nicephor. l. 12. Eccles. histor. cap. 37.* Lugduni duos cubitalis mensuræ *Iohannes Cassinon, de Gigantib. p. 76*, vidit: quorum alter barbam habens promissam, eleganti sat conspiciebatur forma. Vlnæ longitudine fœminam, anno præterito *Falcoburgi* pago, unius à *Leyda* lapidis, contubernales nostri viderunt. *In nuptiis Ducis Bavariæ nanus erat, qui integre armatus cum brevi hasta, gladio accinctus, in artocreas occultatus ut non conspiceretur, & in mensam appositus, fracto artocreate erumpens, & stricto gladio, gladiatorum in morem saliens, omnibus risum & admirationem incussit. Plater. l. 3. Observ.* Dresdæ in arce Electoris Saxoniæ, pygmæi ostenditur sceleton, altitudine infra cubitum, ossium soliditate & omnium proportione tanta, ut Embryonis ossa suspicari quis possit. *Bartholin. de pygm. cap. 6.* In Marchia & Lusatia integrum sceleton, cum cranio, duos pedes & tres digitos longum inventum *Leonhardus Turnheuserus in German. Pisone, memorat. l. 7. cap. 84.* Quia vero sæpius in istis partibus effodiebantur urnæ, à pygmæis in terra confici vulgus existimat: hyeme viginti pedum profunditate latere, circa festum Pentecostes unius ulnæ, ejusdem est opinio. Alterum genus aliquando fuisse multitudo scriptorum posset persuadere. Inter cæteros *Ctesias Indicus* sic habet: *Media India nigros habet viros, qui Pygmæi appellantur, eadem qua Indi cæteri lingua utentes: sunt autem valde parvi; adeo ut bona pars dimidii cubiti magnitudinem, qui autem eorum maximus, duorum cubitorum magnitudinem non superet. Capillum autem usque ad genua & infra etiam demissum, barbam quoque quibusvis aliis hominibus promissiorem gestant.*

gestant. Atque adeo postquam illis promissa barba exorta est, nullo jam vestitu utuntur, sed capillos quidem a tergo multo infra genua demittunt, barbam autem ante ad pedes protrahunt: deinde cum totum corpus pilis obduxerunt, seipsos cingunt illis vestimenti loco utentes. Sed & veretrum illis est valde crassum, adeoque magnum, ut ad pedum usque malleolos pertingat. Sunt porro simi atque deformes. Oves autem eorum sunt agnis nostris pares; boves & asini ad nostrorum arietum magnitudinem accedunt: equi item eorum, & muli, cæteraque veterina animalia arietes magnitudine non superant. Horum Pygmæorum tria millia Rex Indorum in suo comitatu habet. Sunt enim sagittarii peritissimi. Iustissimi autem sunt, & iisdem quibus reliqui Indi legibus utuntur. Lepores & vulpes non canibus, sed corvis, milvis, cornicibus, & aquilis, venantur. Lacus est apud eos octingentorum stadiorum ambitum habens, cui, quoties à nullo vento agitatur, oleum supernatat: quod quidam ex ejus medio scaphis hauriunt, navigiolis per eum navigantes, atque eo utuntur. Vtuntur autem & oleo ex sesamo & ex nucibus: sed præstantius est, quod è lacu illo hauritur. Hactenus ille. *Antonius Pigafetta* inter Moluccas in insula quadam eos comperit; sed & in insula Caphi. *Iovius l. 3 de rebus Moscoviticis*, ultra Lapones esse scribit. *Odericus* denique *de reb. Indicis l.* 1. trium palmarum à se compertos, qui ætatis anno quinto jam gignerent, asseverat.

CAPVT V.

DE GENERATIONE.

ARTICVLVS I.

DE SEMINE.

Semen nobilissimum in generatione principium multis resistit injuriis. Id vel ex eo apparet, quod multarum rerum essentia in multis mutationibus integra, & sub alterius formæ

mæ dominio delitescere potest. Alatur capra herbis quibusdam purgantibus: lac capræ illius bibat nutrix, fiet ut infans qui hoc suxerit, purgetur: Cum tamen in ventriculo capræ herbæ illæ mutentur in chylum; ex chylo fiat sanguis in hepate, ex sanguine in mammis lac. Lac hoc ubi nutrix bibit, rursum fit ex lacte in ventriculo nutricis chylus, ex chylo sanguis, ex sanguine lac. *A fide digno viro accepi*, inquit *Sennertus de Cons. & dissens. è spuma canis rabidi in veste vel linteo hærente animalcula quædam parvis catellis simillima progenita fuisse.* Solet interdum in virginibus & viduis salacioribus retentũ putrescere in utero, deleteriam acquirere vim, & mirifica excitare symptomata. Vapor enim malignus suscitatus, intestina ventriculum, hepar ac diaphragma comprimit, respirationem tam exilem reddit, ut ad sensum plane periisse videatur. Cum imminet res aliqua à regione pectinis & umbilici versus diaphragma, & ventriculi orificium ascendens sentitur, cordis palpitatio, cardialgia, vertigo, & pallor oboritur. Dum præsens est, subito mulier prosternitur, respiratione, loquela, visu privatur (multæ sic per triduum jacuere; pro mortuis sepultæ nonnullæ; quædam à *Vesalio* summa cum infamia dissecta) Epilepsia, convulsione & deliriis interdum infestatur, & pro ratione maligni vaporis in hanc vel illam irruentis partem afficitur. Exaudiuntur interdum ex imis visceribus miræ voces, ranarum coaxatus, serpentum sibilli, crocitus corvorum, gallorum cucurritus, latratus canum; quæ pro viarum & erumpentis spiritus proportione casum effingere *Gemma Frisius l. 1. cap. 6. Cosmocrit.* existimat. Præsidis Rhotomagensis filiæ continuo ridebant, nec à risu quacunque tandem re adhibita dimovebantur. *Holler. de inter. morb.* Accidit interdum ut imaginatione læsa, Melancholia laborent, Diabolum præsentem sibi imaginentur, furorem uterinum, & Melancholiam errabundam, (hæc

mense Februario præsertim viget, & autumno cumulatur) acquirant. His positis diversa & mirabilia in diversis etiam linguis proferri. Concubitus ab obviis expeti, nocturnos discursus, & circa mortuorũ sepulchra latebras quæri, medici innuunt. *Henr. Petrejus Nosolog. Harmon. Discurs.* 3. Imo legimus Milesias virgines, cum hoc conflictatas morbo, violentas sibi intulisse manus. Cæterum ordo formationis est iste. Membranæ fætum ambientes primo omnium formantur. His enim nobilior seminis pars concluditur, spiritusque ac seminis obvallatur calor. Partes post spermaticæ simul omnes delineantur; & suo quæque ordine pro ratione dignitatis perficiuntur. Aliæ tamen citius, aliæ tardius formam absolutam accipiunt. Hinc primo conceptus tempore tres quasi bullæ, spiritibus turgentes, quæ cerebri, cordis, & jecoris sunt rudimenta, & innumera fere filamenta, quæ venis, nervis, & arteriis originem præbent, & solidarum partium quasi sunt stamina, apparent. *Sennert. l.* 1 *Instit. c.* 9.

ARTICVLVS. II.

DE MENSTRVO SANguine & Lacte.

Frigiditas mulierũ, & generatio facit, ut non omnis absumatur in eis sanguis. Quia vero non semper adest fætus, in vasis circa uterum tum colligitur, & singulis mensibus foras, ne graventur, expellitur. Menses hinc dixere Medici. Prima juventa expulsionis fiunt primordia: modum fluxionis uteri vel fundus vel collum determinat. Observatum recens natam, mammis pendulis, alarum & pubis ornatam pilis, quinquennem passam decursum etiam sine dispendio: *Schenck. l.* 4. *Observat.* Quin quærit natura alibi viam, dum sueto nequit ire tramite. Puellæ Saxonicæ per oculos fluebant: Ex auribus religiosæ cuidam: per nares uxori

Parei: per vomitum Stutgardianæ puellæ: per ſputum in Chio inſula ancillæ: per mammas nonnullis apud Amatum: per umbilicum mulieri Tridentinæ; & quod mirum per minimum manus digitum & per annularem ſiniſtræ manus menſibus ſingulis Moniali: *Ludov. Mercat. l.* 1. *cap.* 7. *de mulier. affectib.* Non uniformis autem omnibus eſt fluxus. Bene habitæ bis in anno habent ſine diſpendio: quædam ne ſemel quidem. At antequam concipiant, ſolere habere *Hortenſius prodit. Inſtit. Medic. l.* 1. *cap.* 28. Qui ex matribus ſero menſtrua paſſis naſcuntur, infirma ut plurimum ſunt valetudine. Sic fuit in *Franciſco* II *Rege Galliarum, qui per nares mucore nunquam emiſſo, raro per os exſcreatu purgabatur, decumbente interim in auriculam excrementorum colluvie, ac per eam exonerante ſe cerebro, quod tandem lethali putrefactioni cauſam præbuit. Thuan. l.* 23. *Hiſtor.* Vim illi venenatam ineſſe affirmat *Plinius*, dum *l.* 7 *cap.* 15. *l.* 19 *c.* 1. ſcribit: *Nil facile reperitur mulierum menſtruo magis monſtrificum. Aceſcunt ſuperventu muſta: ſterileſcunt tactu fruges: moriuntur inſita: exuruntur hortorum germina, & fructus arborum quibus inſedere, decidunt: ſpeculorum fulgor aſpectu ipſo hebetatur: acies ferri præſtringitur, eboriſque nitor. Alvi apū moriuntur: æs etiam ac ferrum rubigo protinus corrumpit, odorque dirus aera. In rabiem aguntur eo guſtato canes, atque inſanabili veneno morſus inſligunt. Etiam formicæ, animali minimo, ineſſe ſenſum ejus ferunt, abjicique guſtatas fruges, nec poſtea repeti.* Lac in virorum etiam aliquando inventum mammis: Teſtatur enim *Cardanus de ſubtil.* Antonium Benzum, annum agentem trigeſimum quartum, pallidum, barba rara, pingui habitu, tantum lactis in mamillis habuiſſe, ut infantem lactare poſſet. Qui novum luſtrarunt orbem, narrant, viros pæne omnes maxima lactis abundare copia. *Ariſtoteles* vidit in Lemno caprum, è quo tantum emulctum lactis, quantum ad coloſtra facienda ſatis fuit. *l.* 3. *Hiſtor. Animal. cap.* Lapideſcere interdum

dum obſervationes apud *Schenckium* teſtantur. In virginibus eſſe negat *Mathæus Medic, quæſt. Centur. qu.* 14. affirmat *Heurnius ad l.* 5. *Aphoriſ.* 39. *Si virgines hujuſmodi ſanguine*, inquit, *abundent, & ab ea ſanguinis copia menſes ſupprimantur, niſi ejuſmodi plethoro, aut ſanguinis emiſſione, vel vomitu, vel per hæmorrhagiam, aut per hæmorrhoides, vel per dyſenteriam* ἀιμαλώδην *excernatur; & ſi his mammæ calidiores fuerint & atterantur, eo aliquando is poterit decubere, & in lac converti.* Hippocrates vero eodem Aphoriſmo: *Si mulier, neque prægnans, neque puerpera, lac habeat, huic ſuppreſſa ſunt menſtrua.* Attamen id raro fieri fatendum eſt, cum lac ad fætus alimentum Natura ordinaverit.

ARTICVLVS III.

DE MEMBRIS GENERATIONIS.

PAuca de his & pura mente, eademque qua ſcripta ſunt legendi: *Syllam* miorchem fuiſſe tradūt hiſtoriæ; triorchem *Philippum Landgravium Haſsiæ* author eſt *Thuanus l.* 41. Addit, tam inexhauſti ad Venereos uſus fuiſſe ſucci, ut, cum uxore ſola uteretur, & illa toties eum admittere non poſſet, vir alioqui caſtus, ex ejus permiſſu, negotio cum paſtoribus communicato, concubinam ſuperinducere coactus fuerit. Princeps quidam Germanus bombardæ eviratus ictu, argenteum ſibi fabricari curavit penem; hocque liberis ſucceſſu felici navavit operam. *Nancel. Analog. Microcoſ l.* 7. Taurus cum ſtatim à caſtratione iniviſſet, implevit. *Ariſtotel.* Exciſum coiviſſe virum apud *Albertum* legitur. Sine mentula quidam natus eſt, cum ſcroto & teſticulis; alter ſine utriuſque ſexus partibus. *Schenkius in Obſervat.* Clauſtrum virginale virgines habere certum eſt. Illud vero non pellicula quædam in medio uteri tranſverſim collocata, quæ cervicem faciat imperviam: Sed quatuor carunculæ in coronam colloca-

collocatæ, interventu parvularum fibrarum, donec vi rumpantur, ad invicem circulariter corrugatæ, foramen in medio sui relinquentes, ut inde possent menstrua ab utero provenientia fluere. *Ludovic. du Gardin Anatom. cap.* 99. *Avicenna l.* 3. *fen.* 21. partis cujusdam muliebris in pudendo deprehensæ meminit, quam virgam seu Albathara nominat: Tentiginem appellat *Albucasis l.* 2. *cap.* 71. Hæc autem ad tantum aliquando pervenit incrementum, ut mulieres hanc habentes, cum aliis velut si viri essent coire posse, scribat *Fallopius*. Sectum quibusdam aliquoties sine incommodo uterum, partus Cæsarei ostendunt exempla; exsectum plane cuidam ob petulantiam sine vitæ dispendio testantur historiæ Medicæ. Puellam ex pudendis vaticinatam se vidisse affirmat *Rhodiginus*: idem à Pythia sacerdote Apollinis factum, *Chrysostomi* assertio est.

ARTICVLVS IV.

DE SEXV FÆMINEO.

DVplicem esse sexum nemo ignorat. Masculinum superiorem, villoris fæmineum, naturæ omnia fere ostendunt. Subjectionem certe huic imperavit DEVS; illi concessit imperium; Corpusque si spectemus, habet hoc in quo sortis suæ inferiorem ostendit gradum, temperamenti præsertim & excrementorum si attendatur ratio. Hinc, quia tristes ob menstruorum decursum diffundũt halitus, & nucem myristicam, & corallium squallido ac nigricante inficiunt colore: Cum contra illa pinguior masculi reddatur gestatione: rubicundius istud. *Lemn. l.* 2. *c.* 12. *de Occult.* Ira eis facilis, bile accensa subito ebulliente: & ob caloris defectum minor ingeniositas. Quantum ad libidinem, magis accendi hunc sexum quàm masculum, in communi jam est opinione: sed & in

ipso gradus concedi nemo negabit. Quia enim in pallidis & macilentis,acri mordacique succo genitales imbutæ sunt partes,humectarique inde postulant; rubicundis & obesis salaciores esse conjicit *Lemnius l.2 de Occult. cap.* 37. Ruta libidinem in viris extinguit, auget in fæminis. *Secundus Philosophus* cum omnem mulierem fornicatricem esse sibi persuasisset; &, facto ipso periculo, de matre id verum cognovisset. Non re quidem peracta, sed adulterum filium admissura si voluisset exequi; ab Adriano quid esset mulier, interrogatus, subjecit; *Hominis confusio, insaturabilis bestia, continua sollicitudo, indesinens pugna viri, incontinentis naufragium, humanum mancipium.* Quicquid autem sit: ita tamen abjectus non est hic sexus,ut non aliquæ supra sortem inveniantur. In obsidione Braunsvicensi militis officium præstitit quædam; idem in Cæsaris castris olim altera. *Camer. Hor. subcis. cap.* 76.*Cent.*3. *Eudoxia* uxor Theodosii Iunioris scripsit Poemata, & extat ejusdem Homerocento de Servatore. Idem ex Virgilianis versibus *Proba Falconia* præstitit. *Iohanna Graja* Ebræam, Græcam,& Latinam linguas calluit; *Olympia Fulvia Morata* Græce ac Latine versus scivit pangere; & cum ad Orthodoxam defecisset religionem, totam se Theologicis mancipavit studiis. Quid vero dicam de *Elisabetha Anglorum Regina*? Hæc certe virtutibus suis universo admirationem incussit orbi.Pontificem quoque Sixtum iu tantam rapuit, ut eam solam cum Henrico IV Galliarum Rege in cõsilio de universi orbis Christiani summa recte adhiberi posse,diceret.Abiisse quasdam progressu temporis in viros exempla testantur. Antiochiæ illustris virgo desponsata post dolores virilia recepit Mævaniæ altera quoq; in virum abiit.Romæ alia ipso nuptiarum die erupto genitali vir apparuit.*Volat.l.*24 *Comm.Vrbin.* Idem Æmiliæ fæminæ post duodecimum conjugii annum accidit.Plura exempla vide apud *Schenck.*

ARTI-

ARTICVLVS V.

DE VAGITV VTERINO.

Infantes in utero materno fleviſſe nonnullorum annotatum obſervatione; & ita quidem ut exaudiri ſatis bene potuerint. Apud *Weinrichium de monſtris* exempla invenies. Quidam vero *Poeta* de quodam

Mirandum fœtus materna clauſus in alvo
Dicitur inſuetos ore dediſſe ſonos.
Cauſa ſubeſt; doluit ſe anguſta ſede teneri,
Et cupiit magnæ cernere molis opus.
Aut quia quærendi ſtudio vis feſſa parentum
Aucupiis aptas innuit eſſe manus.

Mali id aliquid vel fætui vel matri portendere exiſtimant alii: quidam autem & rationi & experientiæ adverſari judicant. Experientiæ, quia certum non extat apud antiquos philoſophos ſimile quid accidiſſe unquam. Rationi, quia non fit ploratus auditu perceptibilis, abſque aëris per os attracti & inter exſpirationem ad aſperam arteriam alliſi, certoque modo formati in ore & palato, emiſſione. Nam, cum venis & arteriis, urachoque, aliis rebus impletis, reciproco aëris curſui locus non ſit, neque etiam tantæ copiæ, meatus per cor poni debeat; ob inſigne caloris periculum per umbilicum ingredi non poterit, nec per uterum admittetur. Membranæ enim quibus obvolvitur, tam laxos non habent poros, ut tranſeat aër; nec uterus, etſi pondere hiet, auram admittere poteſt: Ne dicam, lentore excrementitio occupata eſſe omnia. *Libavius* omnia quæ in thorace ad reſpirationem requiruntur, fabrefacta ſupponit; aëremque halituoſum internum ex humoribus calore agente natum, & intra domicilium infantis atque etiam in capacitate pulmonum concluſum, à fætu eliſum, ſufficere autumat. *Vide diſc. de vagitu* &c.

ARTICVLVS VI.

DE PARTV NVMEROSO.

IN unica generandi facultate homini concessa, contingit etiam varietas, temporis rationem si spectes & numeri. Alii quinto nascuntur mense, sexto alii, alii septimo, octavo, nono, quibusdam decimus, & decimus tertius, nonnullis etiam decimus quintus tributur. Gestatus quidam per viginti tres menses apud *Paschal. in Biblio. Medica*: biennio apud *Aventinum l. 5 Annal.* qui loquens natus est: quatuor annis apud Mercurialem. Interim tamen nonum & decimum mensem naturalem legitimi partus terminum Medici statuunt; Cum fætus jam grandior nec alimentum copiosum habet, nec locum in quo contineatur sat amplum. Quinto mense natos debilissimos esse, vel puella apud *Valesium de Philos. sacra cap.* 18, (Cujus gracilitas ac tenuitas major, quam mulieribus esse consuevit, fuit) ostendit, septimo infirmos imperfectionis alicujus suspicio, octavo vix vitales, conatus exeundi septimo factus, & inde contracta infirmitas quibusdam persuasit. Numerum si exigit, duos, tres, quatuor sæpius parere accidit: ad majorem imo stupendum ascendere nonnullæ: Ægyptia quædam apud *Cellium* uno partu quinque enixa est, *l.* 10. *cap.* 2. Lamisii Longobardorum Regis mater septem, *Sigebert. in Chronic.* Comitissa Quensurtensis novem. *Betraff. l.* 4 *Princip. Anhalt.* Mulier quædam apud *Albertum* viginti duorum abortum fecit: alia septuaginta: alia centum quinquaginta; Cujus rei facta fides est, tuniculis quibus obvolvebantur, concisis. *Cælius l.* 4. *cap.* 25. Irmentrudis Isenberti Comitis de Altorf uxor duodecim protulit; Margarita Virboslai Comitis conjunx triginta sex. *Cromer. l.* 11. Margaretha Florentii Comitis Hollandiæ filia trecen-

trecentos sexaginta quinque. *Ludovic. Vives in Colloquiis.* Machtildis Comitissa ab Henneberg, sub Friderico II, mille quingentos. *Aventin. l.* 17 *Annal. Cuspinianus* habet trecentos quinquaginta. Divisim vero si sumas, magnæ fæcunditatis mira in plurimis invenies exempla. Priamus ex Hecuba novendecim habuit liberos, triginta & unum ex aliis. Artaxerxes centum & sex. Herotimus sexcentos. Conradus Moscoviæ Dux octoginta. Rex Gilolo (insula est inter Moluccas) etiam sexcentos. *Pigafetta.* Ziambæ, trecentos viginti quinque. Alter sexcentos quinquaginta. Hos se viventes vidisse scribit *Martinus Polus l.* 3. *cap.* 6. Ludovicus Vives in Hispania rusticum vidit, cujus liberi ipso superstite, pagum plus minus centum ædium compleverant. Et hac ætate vetula quædam de sua loquebatur progenie. *Hem filia mea indica nepti tua, id est mulieri ex filia tua nata, prolem prolis suæ ejulare Sphinx. cap.* 17.

ARTICVLVS VII.

DE MONSTROSO PARTV.

Natura in agendo suum opus intendit; at quia varia ratione primi agentis, seminis, constitutionis cæli, formatricis virtutis, imaginationis, caloris, oriri possunt obstacula, aberrare interdum non mirum erit. Quamvis autem monstra in omnibus fere corporibus sint mixtis; tamen illa præcipue, quæ in animantibus fiunt monstra attenduntur; & vel in quantitate vel in qualitate accidunt talia. Capite connexos gemellos quædam Turonensis anno 1569 enixa est. *Pareus l.* 24. *Oper. cap.* 2. A cervice totum bicorporeum Avenione vidit *Valeriola Locor. Com. l.* 1. *cap.* 8. Adversis frontibus sibi cohærentes gemellas virgines, quarum una procedente retrocedebat altera, *Munsterus.* Flo-

rentiæ gemini exhibebantur mares; quorum alter integer corpore, alter ſcapulis alterius jungebatur ventriculo, ut totum illi videretur intruſiſſe caput; & illo ſugente non aliter commovebatur, ac ſi ipſe ſugeret. *Benven. de reb. abdit.* Idem Lutetiæ in viro quadragenario vidit *Pareus, l.* 24. *cap.* 2, anno 1530. Circa finem imperii Lotharii Imperatoris edidit partum mulier, canis ac hominis ſpecie, integerrime connexis corporibus, ac dorſi conglutinatis ſpinæ. *Lycoſt. lib. prodigior.* In Scotia autem alter inferiore parte maris ſpecie, umbilicum vero ſupra geminis membris & ad uſum & ad ſpeciem diſcretis fuit. Hoc monſtrum in Muſicis educatum, varias linguas calluit: in commune conſultavit, diſſenſu orto in jurgia & rixas ſæpiſſime erupit, annos viginti & octo vixit. Et cum alterum corpus complures ante alterum dies obiiſſet; quod ſuperſtes fuit, dimidio ſui computreſcente, contabuit. *Buchan. in Hiſtor. Scotica.* Cracoviæ denique natus olim infans ex nobilibus parentibus, teter admodum & terribilis aſpectu, flammeis & radiantibus oculis, ore naribuſque bovinis, cornu figura exortis & prominentibus, dorſo pilis caninis hiſpido; ſimiarum faciebus in pectore extantibus; qua mammarum locus oculis felium ſubtus umbilicum hypogaſtrio adfixis, tetris ac minacibus; canum capitibus ad utrumque cubitum, & pedis utriuſque patellam ſpectantibus antrorſum; ϛεγανόπυς & ϛεγανόχειρ, figura pedum cygni, cauda ſurſum reflexa & recurva, longitudine ulnæ dimidiæ: editus in lucem, quatuor horas vixiſſe, & tandem emiſſis vocibus; Vigilate, Dominus DEVS veſter adventat, exſpiraſſe dicitur. *Peucer. in Teratoſc.* Huc pertinet fœtus lapideus Agendici Senonum; qui viginti & octo annos portatus, ex utero poſt mortẽ matris exciſus eſt. Hodie adhuc Agendici miraculi inſtar viſitur, expers putredinis. *Thuan. l.* 76 *Hiſtor.* Plura qui ſcire deſiderat conſu-

consulat *Bauhinum de Hermaphroditis*, *VVeinrichium de Monstris*, & *alios*.

ARTICVLVS VIII.

DE COMPENSATIONE naturæ monstris facta.

TRaditur vulgo, Defectu naturæ laborantes, improbitatis insignis aliquid habere. Hoc interdum quidem verum esse invenitur: at semper inveniri falsissimum est. Nam, ut nihil dicam de partium diversitate, quam observandam suadet *Lemnius*: institutionis vis tanta est, ut Socrates, cum per naturam malus esse deberet, bonus eadem fit redditus. Quin tam benigna eadem, ut ob errorem quasi verecundia suffusa, defectum aliis compenset uberrime. *Comes Mansfeldius* visu destitutus, solo contactu album à nigro discernere potuit. *Keckerm. in Physicis.* Hamar Dux quidam Caravanæ, ex solo arenæ odore, ubi esset agnoscebat. *Leo African.* Francothalensis quidam concionator, ab utero cæcus, ex tribus filiabus cujusdam tactu manus formosissimam elegit. *Camer. Hor. subcis. a cent.* 3. *c.* 80. Et illius in defossis & furto ablatis quingentis aureis recuperandis apud *Panormitanum l.* 3 *de Alphonso*, solertia, paucis ignota est. *Cicero* ait *Homerum* cæcum fuisse; at ejus picturam non possin nos videre. *Quæ enim* (*verba ejus sunt Tuscular.* 5.) *regio, quæ ora, qui locus Græciæ, quæ species formæ, quæ pugna, quæ acies, quod remigium, qui motus hominum, qui ferarum, non ita depictus est, ut quæ ipse non viderit, nos ut videremus effecit.* Didymus etiam Alexandrinus, cæcus ab ineunte ætate, sapientiam divinam & humanam & didicit, & professus est. *Ruffin. l.* 11. *cap.* 7. *Eccl. Histor.* Quid jam de *Thoma Schvveikero* dicam? Sic de eo Poëta, & Medicus insignis *Posthius.*

Mira fides! pedibus dextre facit omnia Thomas,
Cui natura parens brachia nulla dedit.
Namque bibit pedibus, pedibus sua fercula sumit,
Volvit & his libros, præparat his calamos,
Quin & literulas pede tam bene pingere novit,
Artificis superet grammata ducta manu.
Maximus hoc Cæsar, stupuit quondam Æmilianus.
Donaque scribenti largus honesta dedit.

Georgius vero *Pictorius* Villinganus *l.* 4 *Sermon. Convival.* testatur se Hispanum vidisse sine brachiis natum, pedibus tam citum, ut cum illis neret, seu acu expeditius pingeret, quam vel citissima mulier ambabus manibus. Arma tam affabre tractabat idem, ut nullus militum agilitatem assequeretur: arcu denique tam rectus, ut nunquam aberraret à scopo. Vnico ictu crassiusculũ etiam infringebat truncum. Tandem, ut concludam, facit cujusdam studiosi *Keckermannus* mentionem, *l.* 1 *Physic. cap.* 4, qui uno tantum digito, & quidem minimo, in utraque manu erat præditus, pedibus sine ullis digitis formam triangularem referentibus. Hic tamen majori unico digito quam alius quinque pollebat robore; eleganter satis, satisque celeriter scribebat; pedibus tam firmus, ut rarius quam cæteri in lubricis laberetur locis. Desinat itaque naturæ accusare injuriam *Plinius.* Benigna erga omnes mater est: defectum majore compensat usura.

ARTICVLVS IX.

DE VARIARVM FORmarum gentibus.

QVod articulo octavo de monstroso partu dictum est, raro accidit; ex consuetu id esse apud quasdam gentes, nonnulli judicarunt. Non procul à Troglodytis in Æthiopia gentem quandam capite carere, oculos in pecto-

pectoribus habere vidit Augustinus, serm. ad fratr. in Eremo. Confirmat *Solinus cap.* 53. *Plinius l.* 5, *cap.* 8. In Peruaco provincia Caraqui occipite & syncipite carere scribit *Hispalensis. Sylv. p.* 5, *cap.* 35, Statim enim edito partu tabulis complanari caput, adjicit. In Guiana Epumerocacos quosdam in navigationibus suis ponit *Rhalegus*. Circades populi ultra Taprobanam oblonga sunt facie, capite equino, si Arriano apud *Ramus. tomo* 1 credimus. Per Indiæ montana capitibus sunt caninis, armati ungulis, vestitu tergorum amicti, ad sermonem humanum nulla voce sed latratu tantum sonantes, Megastenis testimonio. *Ælian. l.* 10. *cap.* 26, in Ægypto illos ponit, secundum viam quæ ad Æthiopiam pertinet, describitq; quod sint nigro aspectu, vocis expertes, strideant acute, infra barbam mentum possideant tam promissum, ut serpentum simile id esse videatur. Ex venatu Bubalorum & Dorcadum vivunt. *Augustinus de Civitate* DEI *l.* 16. *cap.* 6. id non esse incredibile existimat. Panotii apud Scythiam esse feruntur, tam diffusa aurium magnitudine, ut omne corpus iis contegant *Isidor. l.* 11. *c.* 3. Quidam singulis pedibus adeo latis, ut ubi se defendi à calore velint, resupinati toti inumbrentur. Quid si marinos dari homines & hic adjecero? Anno certe 1403 in Hollandiæ lacu capta est marina mulier, & Harlemum adducta; quæ docilis quidem apparuit ad nonnulla humana; sed loqui discere non potuit. Anno 1526 in Frisia vir barbatus, pilosus, marinus, aliquot vixit annos, sed mutus. *Libav. l.* 6. *de Universit. rerum.* Nec ita pridem, cum legati Regis Daniæ in Norvegiam vela facerent, virum fascia segetum instructum in mari videre; qui captus, inq; navi depositus vivere desiit; mari injectus, revixit. Hæc sat probati Historici. Quid sentiamus hic non addimus: nisi & Diaboli infinitas esse præstigias, & imaginationis ingentes vires, & bestias interdum accipi pro homi-

hominibus, præsertim similitudo si accedat. Legimus in Historia Scotica, Legatos Regis, ventorum impetu in Norvegiam delatos, bestias villosas hominum instar, in montibus oberrantes, vidisse; quas cum homines esse feros judicassent, feras noxias esse ab incolis accepere. Fruatur interim quisque suo judicio, nobis se, prolixius de his agendi, alibi poterit offerre occasio.

ARTICVLVS X.

DE ANTIPATHIA QVAdam mira inter patrem & filium.

PArentem fuisse qui filium legitimum non aliter abhorrebat, quam feles cæteri; ita ut præsente & nondum conspecto in lypothimiam inciderit, *Georgius Mylius* Theologus Ienæ referebat. Causam ejus diligenter inquisivit Libavius. Et certe, si digna est accuratiori consideratione Antipathias inter res naturales ratio; illa quæ inter liberos & parentes fuisse notatur dignissima. Hoc autem primo certum est, nec in rationali, nec in sensuali parte, hujus quærendam esse causam discordiæ. Nam nec male voluit filio, nec Sympathia vel Antipathia στοργῆς vel ἀστοργίας dignari debet titulis. Sunt enim & in illis quæ non vivunt; & si in animalibus, non quatenus talia, sed quatenus naturam habent, reperiuntur. Quia vero vix ab alio abhorruit filio, nec fastidivit prolem cujus gratia conjugium suscepit, hæreditarium id non fuisse malum evidens est. Videtur igitur probabile in eam dispositionem immutatum filium, quæ parenti singulariter est adversata. Ea autem vel è seminali corpore ab utero male disposito, vel à sanguinis impuri confluxu, fomentum alterationis habente, vel à sanguine, quo Embryo alitur oriri potuit. Hic enim ex materia alimenti diversus evadit, vel aliqua alia causa interna, vel loco de-

co degenerat. Nonnunquam ſpiritus ſanguini totique naturæ aſſiſtentes, mutationem inducunt. Vel igitur mater inſigni pica laborans adverſo patri cibo delectata eſt ; vel eidem ex conſternatione rei patri abominabilis, eundem impreſſit affectum : ut nihil de obſtetrice ſaga, vel occulta cauſarum qualitate dicam. Sic Vratiſlavienſis puella, epoto felis ſanguine, felinam expreſſit naturam ; & Fauſtina, latronis guſtato cruore, crudeliſſimum peperit filium. Quod ſi quis una actione habitum acquiri non poſſe exiſtimat, id de potentiis naturalibus falſum eſſe cogitet. Qui enim in antrum Throphonii ſemel olim rapiebantur, per totam vitam moroſi erant: & mulier quæ in lupi incidit foveam, ea incanuit nocte

ARTICVLVS XI.

DE QVIBVSDAM CIRca generationem miris.

Adjicio ea, ne, quamvis multa jam ſint dicta, deeſſe videatur aliquid, *Soranus Epheſinus Iſag.* 17 tradit, mulieres quæ in navibus pariunt, mutos parere : non quod non loquantur, ſed quod cum eduntur, non vagiant, *Auſonius* de quodam

Genua cui patrem, genitricem Græcia, partum
Puppis & unda dedit, num bonus eſſe poteſt?
Sunt vani Ligures, mendax eſt Græcia, Ponto
Nulla fides, hoc tu ſingula ſolus habes.

Quidam nati ſignum ſecum in lucem ferunt. Iohannes Fridericus Elector Saxoniæ crucem aureum in dorſo habebat, futuræ calamitatis indicium. *Bucholc. in Chronol.* Iacobus Magnæ Britanniæ Rex leonem, gladium, & coronam tulit. *Camer. Hor. ſubciſ. Cent.* 3. *cap.* 42. Corzanorum Reges ſignum nigræ Aquilæ in humero portant. *Marcus Venetus.* de Auſtriacæ vero fa-

miliæ principibus fama est, (alii non tradunt) crucem auream, id est pilos candidos in modum crucis protractos gestare. *Felix Faber. Histor. Suev. l. 1. c.* 15. Quidam viri ultra octogesimum annum gignunt. Nam & Masanissa post eum sex genuit liberos, & nobilis Francus filium & filiam. *Camerar.* Visæ & fæminæ quæ quinquagesimo peperere anno. Sed & in puerili quibusdā id accidit ætate. *Albertus* enim *Magnus l.* 4 *sentent.* nono quandam anno redditam prægnantem, peperisse decimo scribit. *Plinius* vero *l.* 7. *cap.* 2. septimo quasdam parere, ac semel tantum, senio autem confectas, quadragesimum annum non excedere, easque Macrobiis junctas, commemorat. Puerum vero decennem mulierculam imprægnasse *Rhodig. Antiq. l.* 14. *c.* 18. author est. Nonnullæ secundo, tertio, & quarto mense post priorem fœtum; fœtum edidere vitalem. Vnius mulieris, quæ bis intra duorum mensium spacium enixa est, mentionem facit *Nancelius l.* 8 *Analog.* Aliæ nonnisi aperto Chirurgi opera utero parere potuere. Quater cuidam excisum, quatuor diversos edidisse fætus, apud *Schenckium* invenies. E Proculo Cæsare centum virgines intra dies quindecim fætum concepere. *Plin. l.* 7. *c.* 32. In Picæno puer cum sex dentibus natus est. *Bonfin. Decad.* 3. *l.* 8. Prusiæ vero Bythiniarum Regis filius illorum loco continui ossis soliditatem habuit. *Solin. cap.* 3. Nonnulli ita nascuntur, ut aures quandocunque motitare possint. *Zoroaster* ridens nasci visus est. Sed satis de his, pergamus ad alia.

CAPVT

CAPVT VI.

DE ACTIONE VITALI.

ARTICVLVS. I.

DE CORDE.

Cor in nonnullis desideratum est, si in Avicennæ nullum est testimonio mendum. *Rhodig. l.* 4, *cap.* 16. Cæsari certe dictatori, quo primum die in veste purpurea processit, sacrificanti bis in extis defuit. *Plin. l.* 11. *c.* 37. Bina in quibusdam animalibus reperiri perdicum Paphlagoniarum exemplo agnoscitur. Desideratum in quibusdam sinistrum ventriculum, cartilagineum in nonnullis repertum septum, *Columb. l.* 15 *Anatomiæ* observavit. Os in eo in duobus virorum cadaveribus *Gemma l.* 2 *Cyclog.* deprehendit: Calculos quantitate pisorum *VVier. l.* 4 *de præstigiis Damon. cap.* 16. Aristomenes Messenius, qui trecentos Lacedemonios interfecerat, & aliquoties captus, aliquoties etiam elapsus erat, hirsutum habuit. *Valer. Maxim. l.* 1. *c.* 8. Idem de latrone quodam refert *Benivenius cap.* 33. *de abditis.* Pericardium, seu bursa in qua situm est, interdum deficere potest. Defecisse in juvene, & ideo Syncopen passum *Columbus l.* 15 *Anatom.* annotavit. Vulnus interdum excitare posse, nec lethale tamen, Marylli Mimographi puer, cui secto licet pericardio cor appareret, mors tamen consecuta non est, ostendit. *Galen. l.* 7 *Administr. Anatomiæ.* Idem fere in cordis accidisse vulnere Historia Groningensis, quam, quia in paucorum manibus, appono, testatur.

Casus in cordis vulnere admirabilis,

Nicol. Mulerius lectori salutem.

Creditum hactenus fuit, corde vulnerato non posse quenquam vel ad unius horulæ vitam producere. Quam sententiam ratio firmat & experientia. Cum enim vita

nostra à spirituum incolumitate dependeat, quorum officina fabricaque in ipso corde sita est, corde vulnerato, spirituum generationem impediri ac prorsus cessare necessarium est. Verum historiam valde memorabilem hoc loco proponere visum fuit: historiam inquam militis, qui in corde saucius vitam ultra quindecim dies sustentavit: qualis nec in veterum, nec in recentiorum medicorum observationibus nulla nobis occurrit. Andreas Haesevanger, Illustrissimi Comitis VVilhelmi a Nassau Frisiæ, Groningæ, Omlandiæ &c. gubernatoris cohorti prætoriæ adscriptus, vulnus in pectore à commilitone accepit anno 1607 *die* 22 *Augusti sub vesperam. Obiit die octavo Septembris hora una post exortum solis, qui erat dies decimus sextus a vulnere inflicto. Defuncti cadaver prætoris militaris jussu vulneris explorandi gratia à me & duobus Chirurgis Caspare & Luca Hulteno apertum & examinatum fuit, præsente & spectante viro strenuo ac nobiliss. Bernhardo Hoornkens, spectantibus etiam nonnullis aliis imæ, ac melioris sortis militibus. Ecce aperta pectoris cavitate, evacuataque haud parva materiæ purulentæ minime fœtentis copia, deprehendimus admirabundi, vulnus in cordis usque sinum dextrum penetrasse, istamque cordis partem fere totam contabuisse, sinistra parte manente incolumi, in qua continetur primaria spirituum vitalium officina. Hujus igitur beneficio vita Andreæ ad decimum sextum diem conservata fuit. Et ne forte hujus narrationis dubia esset apud nonnullos fides, eam testimonio suo manuumque subscriptione muniverunt viri nobilissimi & amplissimi.* &c.

ART I.

ARTICVLVS II.

DE PVLSV.

Pulsus cordis est & arteriarum motus systole & diastole constans. In sinistro latere percipi propter magnam arteriam *Platerus* judicat: fuere tamen quibus in dextro tantum, si *Cardano* credimus. Inæqualitas interdum in illo magna ob variorum casuum allapsum. Vnde diversitas pulsuum apud medicos. Intercipi aliquando nemo negabit: non sentiri ob arteriarum profunditatē *Balduinus Ronseus* docet. Schasco Andreæ Comitis à Gorca histrioni omnis generis inæqualitates in pulsu per naturam fuerunt. Iohannes vero Brosovius de ordine cruciferorum Beatæ Virginis intermittentem quoad vixit, gestavit. Ceterum cordis motum in vividis animalibus explorant medici, in fele observavit *Coiterus*. Tum vero pericordio secto duplicem atque contrarium in corde vidit motum, nimirum ad ejus auriculas. Dum enim cor pulsatione efferebatur, auriculæ subsidebant; rursus subsidente corde, attollebantur atque implebantur auriculæ. Auriculæ hoc sese modo componebant ad diastolen; instar vesicæ visæ sunt inflari, & cum extensæ erant, rubrum acquirebant colorem, & aliquantisper morabantur, antequam ad systolen contendebant. Eadem in decursu ad diastolen ratio. In systole tamen candescunt, flaccidæ factæ considunt, atque vi cordis in cordis basin nonnihil rapiuntur, &c, *in obs. Anaton.*

ARTICVLVS III.

DE VITA & MORTE.

De vita nihil fere habeo quod dicam, nisi longævos fuisse ante diluvium homines; post diluvium ad Mathusaleam vel Adami non ascendisse ætatem. Fuere tamen nonnulli qui ad sat provectam pervenere. Nauclerum centum annorum se Stockholmiæ vidisse scribit *Lemnius l.* 4. *cap.* 24. *Occult.* qui triginta annorum in matrimonium adsciverat sponsam, aliquot post liberorum parentem. Laurentius Hethlandus apud *Buchananum* centum quadraginta annos natus, sævissima hyeme piscatum prodibat. Quidam in India ex Gandaridarum gente, quam hodie Bengalam vocant, trecentos triginta quinque annos vixit, filium nonagenarium habuit, & cum literam nosset nullam, illa quæ ab eo referebantur ad Annalium optime congruebant fidem. Dentes ei postquam decidere renascebantur iterum, & barba postquam incanuisset in nigrum vertebatur colorem. *Petrus Maffejus.* Rarum & illud apud *Thuanum l.* 134. Emmanuelem Demetrium, obscuro loco natum, centum & tres vixisse annos; Vxorem illius nonaginta novem, septuaginta quinque explevisse in conjugio, alterum alteri tres supervixisse horas, Delphis ambos simul anno 1603 sepultos. Anni ætatis qui per septem & novem consurgunt decretorii seu Climacterici dicuntur. Hinc periclitantur impuberes circa annum quartum, septimum, nonum, &c. *Cels. l.* 2. *cap.* 1. Annus sexagesimus tertius senibus periculosissimus est. Vnde id fit, difficile est conjicere. *Lemnius l.* 2. *cap* .32, putat certis annorum periodis magnam humorum congeri abundantiam, quorum agitatione morbi excitantur. Cum enim natura ad immodicam repletionem devenerit, ac conceptacula humo-

rum

rum plenitudinem ferre nequeant, in morbum erumpat necesse est. *Philo in loc. allegor. l.* 1. sic de septenario scribit. *Septenario natura gaudet. Septem sunt stellæ erraticæ, ursa septem stellis completur, singulis septimanis Luna mutationes fiunt, & quascunque in aere mutationes operantur: Humana omnia, quæ divinius principium cælitus sibi contrahunt, juxta septenarium salubriter moventur, infantum septimus mensis salutaris partus, septimo anno homo rationem perfectam habet, secundo ad potentiam progignendi sibi similem pervenit, tertius finis est augendi, animæ brutæ pars septifariam dividitur, in quinque sensus, vocis instrumentum, & genitalem vim. Corporis motus septenarius est, sex pro ratione membrorum, septimus in orbem. Septem sunt interiora viscera, stomachus, cor, lien, jecur, pulmo, renes gemini. Septem membra corporis, caput, cervix, pectus, manus, venter, inguen, pedes. Septem foramina habet principalis pars hominis. Oculos duos, duas aures, naresque & os, Septem sunt excrementa, lachryma, mucus, saliva, genitura, & quæ per duas cloacas corporis fluunt, & sudor totius corporis.* &c. Quicquid autem fit, sive diu vivamus sive non; mors tamen omnibus certissima est. *Natura accipiendi spiritus & reddendi eodem momento temporis legem dedit. Valer. Maxim. l.* 5. *c.* 10. *Laureatis etiam foribus atra inducitur vestis. Senec. ad Polyb.* Modus interim & incognitus & varius est. Baldus à cato Melitensi leviter in labro admorsus, post quartum mensem rabie correptus, hydrophobicus mortuus est. *Majol. in Colloqu.* Ladislaus Neapolitanorum Rex, cum Perusii degeret, venenato suo & mulieris genitali interiit. *Colenut. in Compend. Histor. Neapolit.* Quidam præ ingenti occubuere gaudio: ex commiseratione nonnulli. Ianitor ille cum ad interficiendum minimum natu Bajazetis filium jussu Solymanni missus esset, & puerum ad conspectum laquei arridere, & osculum ferre, gestire, vidisset, ita, homo alias ferox, commotus est, ut statim anima liquente concideret. *Thuan. l.* 24. Post mortem omnium

omnium fere cadavera putrescunt, & in alia abeunt corpora. Ex medulla nasci serpentes *Plin. l.* 10. *cap.* 66 *testatur*. Cleomenisque in patibulum actum, apud Plutarchum, cadaver. Idem in Adolescente quodam factum esse *Camerarius Centur.* 1 *Horar. subcis. cap.* 11 memorat. Quum enim suæ ætatis putaretur pulcherrimus, inque morbum lethalem lapsus, ut suam effigiem posteritati relinqueret, exorari non potuisset; tantum hoc illorum concessit precibus, ut plusculos post à funere dies sepulchtum aperirent, & qua forma suum invenirent cadaver, eadem depingerent. Aperto igitur sepulchro, semi consumpta à vermibus inventa est facies, plures que serpentes circa diaphragma & spinam dorsi visi. Caroli Martelli sepulchrum corpore vacuum inventum est, proque eo serpens. *Guaguin. & Æmil.* In Ægypto cadavera integra visuntur, ex quibus Mumia ad plures morbos salutaris desumitur. Nec corrupta sunt, quæ prope Kijoviam ad Borysthenem conspiciuntur.

ARTICVLVS IV.

DE VENENORVM INFECTIONE.

OCculta quia qualitate infestissima sunt Venena, hic pauca de infectionum varietate addere volui. Primo autem Aëris occurrit beneficium. Id in peste comprobatur, & ex illa ptope Neapolim spelunca ab omnibus colligi poterat. Eoque res devenit, ut aer arte inquinari possit, quo hostes in eum irruentes, interimantur. Apparuit id in Semiramidis sepulchro, super celeberrimas urbis portas posito: Hoc enim cum Darius spe inveniendi thesauri illectus aperuisset, exiguam arculam invenit, qua aperta tanta vis veneni prosiliit, ut tertiam hominum partem

partem sustulerit. Quædam animalia visu & sibilo interficiunt. Id quippe de Basilisco, qui in thesauris Maximiliani Imperatoris visus est, creditur, & *Avicenna scribit l.4 fen. tract. 3. cap. 22*, militem cum serpentem quendam lancea percussisset, per lanceam una cum equo infectum, fuisse mortuum. *Bartholinus Phys. special. part. 3, cap. ultimo* in Cimbria pastori cuidam ostio horrei sui brachio incubante innitenti evenisse author est, ut subito & innitentis lateris sensum ac motum imminutum senserit, & ejusdem lateris barbitium canum animadversum sit, atque una latens in ostii inferna parte serpentis exitiale genus. Iamboli relatu in Arabia genus herbæ reperiri, super quam qui dormiunt, suavissimo sopore correpti intereunt, prodidit *Diodorus Siculus l. 2.* Visui gustatum addo. Sic enim in Indiis cum Europæi pulchras degustassent herbas, morte subito periere. Alexandri exercitus pomi cujusdam novitate pæne obtritus est. In valle Anania rusticus, à serpentis decollati capite abscisso, præter expectationem demorsus, morsui cum os admovisset, suctu eidem medicaturus, repente mutus factus, obiit. *Mathiol.* Quid vero de tactu dicemus? Turcas venena habere, quæ solo attactu eodem die interimant. *Cardanus l. 1 de Venen. cap. 15* prodidit. Otho III Romanorum Imperator à Crescentii Romani consulis uxore, spe conjugii frustrata, missis chirotecis venenatis interemptus est. Iohannes Galleacius apposito stapedi veneno, cum equitare vellet, è medio sublatus est. Dryinus ubi quis eũ calcaverit, illius pedes excoriat; & quod mirabilius, manus Medici locum curantis inde excoriantur. Denique odore multi solent à veneno infici. Alexandri enim Magni equitatus in India, pestilentissimo cujusdam fruticis odore, pæne totus interiit. Franciscus vero Ordelaphus Forolivii Capitaneus genus veneni habuit, quod injectum supra carbones, omnes interimebat astantes. Nec
existi-

existimes sola id qualitatis fieri potentia. Exitiosum aliquid odori conjungi, cum multa sint rerum effluvia, certissimum videtur.

CAPUT VII.

DE SENSU INTERNO & externo.

ARTICULUS I.

DE IMAGINATIONIBUS Melancholicorum.

Melancholia laborantibus tam mira se offerunt phantasmata, ut sapientissimis etiam interdum imponant. Animam se putabat quidam: granum milii alter: nasum tam vastum alius gerere, ut nullæ portæ illi perviæ essent. *Lemn. l.* 2 *de Complex. cap.* 6. Nonnulli se capite carere putabant; nonnulli ex vitro sibi conflatas nates arbitrabantur. *Lemn.* Senensi, apud *Laurent. l. de Melanchol. c.* 7, Nobili videbatur, si urinam mitteret, futurum ut universa urbs diluvio periret. Mulier apud *Trallianum* medium manus suæ digitum constringebat, ac si in ipso totum gestaret orbem; plorabat eadem, vereri se dicens, ne, si inflecteretur, tota mundi interiret machina. Doctus, apud *Quercetanum Diætet. Polyhist. l.* 1. *cap. ult.* vir, imaginatus est, sibi ab amico ex Italia reduce duos spiritus malos, qui in colloquium sæpe cum illo venirent, ingestos esse. Burgundus quidam Lutetiæ ad ædem S. Iuliani mortuum se affirmabat: mox Medicos, ne amplius animæ, quo minus evolaret è purgatorio ad cœlum, impedimento essent, rogabat: mox moribundos imitabatur. *Scholiogr. ad c.* 17. *l.* 1. *Holler. de morb. internis.* Quidam apud *Montanum Consil.* 25, imaginabatur totam mundi superficiem ex subtilissimo esse vitro,

vitro, subtus serpentes latere, se in lecto tanquam in insula morari; unde, si egrederetur, facile in serpentes vitro fracto incidere posse. Taceo interim Virginem quandam, quæ in cælo se fuisse, cum Trinitate sacrosancta & Angelis deambulasse, à Diabolo interdum rebatur. Aliquando solent tales homines linguis peregrinis loqui, & futura prædicere. Sic Spoletanum quendam idiomaignotum ægrum fuisse locutum, reddita salute illud ignorasse scribit *Erasmus in Encomio Medicinæ*. Rusticum quendam melancholicum se vidisse refert *Guainerius tract.* 15. *c.* 4, qui semper luna existente combusta carmina componebat latina, & transacta combustione circa duos dies ad aliam combustionem, ne verba quidem latina proferre poterat. Forestus mulierem Melancholicam cantiunculas latinas cantasse author est, quas nunquam didicerat; & *Iohan. Huartus in scrutin. ingeniorum* Hispani cujusdam servi mentionem facit, qui se Regem arbitratus, prudentissimos in morbo de regimine faciebat discursus. Sed his exemplis Diabolum se justo DEI judicio ingessisse, fatendum est: nec vel astris, ut *Guainerius* vult; nec linguæ latinæ cum anima rationali consonantiæ, ut *Huartus*; nec puræ spirituum opacitati, vel malignæ qualitati, ut cæteri, adscribi posse eadem. Modernorum quædam an huc pertineant, prudentibus judicandum absque effectu relinquo.

ARTICVLVS II.

DE IMAGINATIONIS efficacia.

IMaginationis efficacia ex præcedenti articulo agnosci poterat: sed quia melancholicæ morbidam affectionem includũt, non ita eam exprimunt, ac timor ac conceptio. Cum enim quidam adolescens Nobilis ob stuprum virgini

illa-

illatum, mortem ſubire deberet: attenta illius conſideratione tantum effecit, ut extincto ſopitoque vitali calore & ſpiritu, ſingulæ corporis partes emiſſo florido colore in deſpicabilem laberentur, & capillorum radicibus quæ fumido vapore aluntur areſcentibus, in canitiem illi abirent. *Camer. Memorab. Medic. Cent.* 2. *Mem.* 15. Idem Franciſco Gonzagæ, cum tanquam conjurationis conſcius carceri includeretur, accidit. *Scalig. Exerc.* 312. Nec non Ludovico Bavaro Imperatori, poſtquam occiſa Helica virgine Prennebergenſi, ſecuri percuſſa uxore, fæmina alia nobili de turri præcipitata, viſione nocturna anxius redditus fuiſſet. *Avent. l.* 7. Idem in conceptione fieri, innumera exempla confirmant. Plumbini Ducis uxor cum Æthiope rem habens, Æthiopis forma infantem peperit. Perſina Æthiopiſſa, imaginem albi infantis in congreſſu intuita, alba facie filiam produxit. *Heliodor.* Carolo IV imperante, mulier Iohannis Baptiſtæ effigiem ſæpius contemplata, hirſutum peperit filium. Boſciducis, quidam Dæmonis inſtar larvatus cum uxore congreſſus, filio eam imprægnavit, qui ſtatim ac natus erat curſitare incæpit. Simile apud *Lemnium in Occul.* monſtrum invenies. Quin eo uſque imaginationem idem extendit, ut, in libidinoſioribus virgunculis, ſemine cum ſanguine imaginaria ſalacitate commiſtis, rudimentum animalis eam meditari exiſtimet. Quomodo vero id fiat, difficile eſt explicatu, nec hujus loci.

ARTI-

ARTICVLVS III.
DE VISU & OLFACTU.

TAm lucidos habuit oculos Augustus Cæsar, ut in quos eos attentius defixisset, hos connivere tanquam ad solis fulgorem cogeret. Tiberium, tanquam felem in tenebris videre potuisse auctor est *Suetonius*. Strabonem constat tam certa oculorum acie fuisse, ut à Lilybæo, portu Carthaginensium egredientes classes intueretur. *Val. l.* 1. *c.* 8. in iisque singulas numeraret naves. Distantia vero centum triginta quinque millia passuum erat. Quod si hoc verum est, verum etiam erit Hispanum quendam Lopem in Gadibus fuisse, qui, ex edito monte, quem vocant Calpen, per fretum illud oppositum acie penetrabat, & ex Europa Africæ littus (cujus trajectus vel teste *Clenardo in epistol. ad Iacob. Labocum* mari tranquillo trium ad quatuor horarum est) collustrabat, quæque ibi agebantur, indicare poterat. *Camer. Hora. subc. C.* 3. *cap.* 81. In Africa Occidentali Æthiopes quatuor oculis inveniri dicuntur. Lycosten. *In Africa etiam familias quasdam effascinantium Isigonus & Nymphodorus tradunt: quarum laudatione intereant probata, arescant arbores, emoriantur infantes. Esse ejusdem generis in Triballis & Illyriis adjicit Isigonus, qui visu quoque effascinent, interimantque quos diutius intueantur, iratis præcipue oculis: quod eorum malum præcipue sentire puberes. Notabilius esse quod pupillas binas in oculis singulis habeant.* In Albania quosdam glauca oculorum acie à pueritia statim canes, qui noctu plus, quam interdiu cernant, gigni, idem Isigonus prodidit. *Plin. l.* 7. *cap.* 2. Anastasius Imperator diversi coloris pupillas in oculis habuit. Dextra nigrior, læva magis glauca fuit. *Zonar.* Qui in paludibus habitant, odorem ferre nequeunt. *Strabo l.* 16 refert, apud Sabæos ab odoribus stupefactos, bituminis suffitu, hircique incensa barba recrea-

recreari. Fœtidos interdum prodesse, hystericarum mulierum conditio & pestilentiæ fuga demonstrat. Apud Antverpianos rusticus quidam, cum in myropolium divertisset, deliquio animi periclitari cœpit, fimo equino admoto naribus, revocatus est. *Lemn. l. 2 Occult. cap. 9.*

ARTICVLVS IV.

DE FACIE.

MAjestatem quorundam faciei indidit DEVS. Principes præsertim si attendas: forma quorundam ornavit eximia, similitudinem quibusdam indiscretam indidit. Horrebant vultum Maximiliani Cæsaris captivi Brugenses. *Delf. l. 3. in Maximil. vita & Philippi.* Francisci I Galliarum Regis Musagetæ æterna gloria digni ad Ticinum capti, victores intuiti ita observabant, ut certatim ei ministrarent vultu Regio. *Forcatul. de Gallorum imperio l. 3.* Alphonsum Estensem I Ferrariæ Ducem conjurati interficere cum vellent, solo vultu territi non potuere. Mænechmi apud *Plautum* gemini adeo similes fuere, ut nec nutrix nec mater dignoscerent. Idem in Iohanne & Petro, Senatoris cujusdam Mechlinienfis filiis, Vives observavit. Antonio Bithynico tam elegans erat forma, ut Adrianus Imperator templum ei apud Mantineam constituerit, & Civitatem apud Nilum, ejusque imaginem insculpi fecerit nummis. Maximini filii tanta erat oris pulchritudo, ut caput morte jam nigrum, jam maceratum defluente tabo pulcherrimum tamen videretur. Democles puer Atheniensis ob formam ita appellatus est; Cui etiam tanta pudicitiæ extitit cura, ut, ad declinandam Demetrii vim, in plenum ferventis aquæ lebetem se conjecerit. *Plutar. in Demetrio.* Spurina adolescens solo aspectu viros & fæminas ad libidinem provocabat. *Valer. Max.* Svavilda denique

Regina

Regina tanta forma erat, ut, quum vincta loris exposita esset equinis obterenda calcibus, ipsis quoque jumentis horrori fuerit, artus, eximio decore præditos, sordidis lacerare vestigiis: *Saxo Grammat. l. 3. Hist. Danicæ.*

ARTICVLVS V.

DE SOMNIIS.

VT in aliis sic in somniis ludit natura, ita ut lætitia afficiat tristes, tristitia lætos affligat, regio fastigio donet servos, Dominos mulctet & servitio. Quamvis autem fatendũ sit, plurima, imo plæraque quæ fiunt, naturalia esse; esse tamen & supra naturam plurima, vix aliquis negabit. Certe in antiqua Ecclesia per hæc monuit suos Iehova; multotiesque fit, ut ea quæ hodie in somniis offeruntur, suo non frustrentur eventu: Lucæ Iselio privigno Zvingeri Vesontione agenti, Huberi Basiliensis Medici mors in somnio aperta est. Nam videre visus est lectum suum egesta humo recens opertum, quem cum lodice remoto excutere vellet, sub stragulis Huberum Medicum vidit, momento oculi in puerilem transmutatum speciem. Nessenus eodem die quo in Albi suffocatus est, Somnium de lintris offensione & sui prolapsu habuit. Christophorus Rhaumbavius Medicus Vratisslaviensis, monitum, de cura morbi sibi incurabilis, in somnio factum secutus, ægrum pristinæ sanitati restituit, & quod miror, Medicamentum illud, in libro paucis post annis edito, conscriptum offendit. *Doring. de Medic. l. 1. part. 2. s. 1. cl. 1. c. 3.* Idem Philippo, & ante eum Galeno accidisse Historiæ testes sunt. Huc pertinet Matris Scanderbegi somnium de serpente, qui totam operuit Epirum, caput inter Turcarũ protendit fines, cruentis faucibus ipsos absorbendo, caudam inter Christianos & Veneti imperii tenuit terminos.

Barlet.

Barlet. l. 1. *de gest. Scanderbegi cap.* 82. Scaligeri de flamma ingenti cum sonitu summas Alpes Noricas, Rhæticas, & Ligusticas sine noxa pervadentẽ. *Scalig. in comment l. de Insomn. Hippocrat. apotel.* 42. Hunnii de columna in templo. Hæc enim futuram filiorum aperuere conditionem; & quidem sine fallacia. Malleus quippe Turcarum erat Scanderbegus, Sydus illarum terrarum Scaliger, columna Ecclesiæ suæ Hunnius. Quid vero dicam de Gunthramo Rege Francorum? Mirum est quod iste habuit. *Cum enim aliquando venationi intentus, per nemus vagaretur, forte à sociis avulsus, uno tantum comite, cujus fidem præ reliquis perspectam habebat, ad aquæ gelidæ rivulum delatus est. Vbi cum sopor gravis eum opprimeret, reclinato in servi sinum capite, obdormiit. Ibi rem mirandam servus animadvertit: Ex dormientis siquidem ore bestiolam vidit prorepere, & recta ad rivulum tendere, quem cum frustra omni conatu transire laboraret, servus evaginatum gladium rivo imposuit, per quem cum bestiola facile evasisset, in foramen proximi montis irrepsit, & post horam inde regrediens, eadem via in os regis reversa est. Experrectus deinde Rex, servo narravit, quod sibi per somnium visus esset, ad ripam ingentis fluminis delatus esse, & per ferreum pontem transiisse, inde ad montem pervenisse, in quo grande auri pondus latuerit. Quod cum servo suo exposuisset Rex, & vicissim ex illo audivisset, quid se dormiente monstri acciderit, ambo ad montem istum contendunt, ibique defossam ingentem auri vim defodiunt. Heidfeld. in Sphynge cap.* 14. *Marinus Mersennus in Genesin* Somnium hoc Diabolicum appellat. Magis mirum illud est, quod Schmalcaldensis ille habuit. Descriptionem qui voluerit, *Peucerum de Divinatione* videat. Ego illius loco *Davidis Parei* appono, quod sic, ab eo descriptum est *Videbam, & ecce bos magnus & lassus extendens caput ad Orientem; & ecce ab oriente venit Aries, qui habet tria cornua, & incurrit in bovem, & læsit ejus crura posteriora, & firmavit se bos & fortius stetit, & vidi quod bos lassus fortius figit*

git pedem. Et venit altus Aries de monte gentium & viarum, & crure fracto inter cornua ejus incurrit in ejus anterius, & iterum firmavit se bos & non cecidit, & doluerunt Arietes dolore magno, & fleverunt qui Arietes adoraverunt: quia DEUS *servavit illum & misit illi pabulum Indicum, & confirmavit illum. Et ecce trans flumen stabat Tigru Armena, & Luna super caput ejus, & dixit. Mihi esca erit victus & victor; & devoratus est Aries qui habebat tria cornua à Tigri, & super eum dominata est. Et alter Aries refugit super montem suum, & herba aruerat, & cornua bovis creverunt, & Tigru fugit ab eo, & Aries in montem non evasit, & gavisus sum quod* DEUS *bovem servasset.*

ARTICULUS. VI.

DE NOCTAMBULIS.

Noctambulonum multa sunt exempla. Quidam juvenis è lecto surgens, indutus vestimentis octeis, calcaribusque appositis, super fenestram conscendit, & hinc atque inde divaricatis cruribus, parietem perinde ac si equus esset, incitavit. Alter in puteum descendit, non citius expetrectus, quam gelidam pede attigisset. Apud *Horstium* quidam nobilis turrim conscendit, nidum avium spoliavit, per funem se iterum demisit. Referunt quendam Parisiis gladio accinctum, Sequanam tranasse, eumque interfecisse quem sibi interficiendum vigilans proposuerat; post patratum scelus domum rediisse. *Alemann. Comment. ad librum Hippocrat. de Aere* &c. Causam hujus quod attinet, vatie à variis explicatur. Optima illorum videtur sententia, qui imaginationi adscribunt. Anima enim sentiens in somno non solum ab externo objecto incitata ad sentiendum se convertit, & primo obscure postea clarius rem percipit, sed & ab interno objecto per somnum repræsentato

affecta, movet facultatem motricem. Excitatur autem imaginatio à reservatis rerum speciebus; circa quas dum intentius agit, facultatem motricem stimulat. Id se sic habere, vel quotidianæ experientiæ testimonio apparet. Nam moveri nos in somno quis ignorat? quod non surgimus minor facit phantasiæ circa imagines occupatio. Nec tamen motus ille fortior, ab eadē semper proficiscitur causa. Fieri enim etiam id ex diurna cogitatione posse quidam existimāt in junioribus præsertim, quibus major cupiditatis & audaciæ vis est. Alii ab interna id patiuntur affectione corporis; quæ tamen non ejusdem generis. Alacriores & magis phantastici spiritus animales quibusdam; quidam ex simplicitate id facere videntur. Quod non excitantur, vaporum efficit pertinacia. Hi enim cum non permittant, ut facile excitentur; contra spiritus animales vegetiores sint, fit ut medio modo inter dormientes & vigilantes constituantur. Nec tamen verisimile est, omnes esse ejusdem generis. Nam puer ille cujus apud Libavium mentio, nudus ad portam progressus domumque regressus, vigilem in medio oppido sedentem observavit. Denique, quod agunt quod dormientes non possunt, periculi facit ignorantia. Rationis obscurata actio, motus à phantasia excitatos impedire non possunt. Videatur *Libavius in Noctambulis.*

ARTI-

ARTICVLVS VII.

DE NONNVLLIS CIRca caput ac sensus observandis.

Natus quidam & in virum excrevit, anno 1516, qui alind caput umbilico exeruit. Lycosthen. Anno 1487 Venetiis puer fuit, qui plurivariam scisso ore genitale membrum habuit vertici agnatum. Prognata adultis in capite cornua. Virgini circa articulos etiam pedum & brachiorum, vitulinis haud absimilia, quæ post percurata. *Schenck. l.* 1 *Observ.* Ægyptiorum capita ita firma erant, ut ea vix ictu lapidis elidere potuisses. Persarum tam fragilia, ut solo calculo perforari potuerint. Herodot. Indorum in Hispaniola ossa capitis tam dura ut enses frangantur. *Cardan. l.* 12 *de Varietate rerum.* Frontem totam ab humore acri osse nudatam in Monacho *Benivenius vidit. de abdit. c.* 10. Tyrrhenus Tarcon, & Cycnus Trojanus ætatis primordio statim memorantur cani. *Cal. l.* 3. *cap.* 27 *Antiq.* Scribit & Ctesias in Indiæ quadam parte fæminas semel tantum parere, eoque conceptu genitos confestim canescere. Myconii capillo carentes gignuntur. *Plin. l.* 14. *cap.* 37. Defluvium capillorum in muliere rarum, in spadonibus non visum, nec in aliquo ante Veneris usum. *Plin. l. c.* Visa Lutetiæ fæmina mystace nigro & incano justæ magnitudinis, mento etiam piloso mediocriter. Fertur & in gynæconitide Alberti Bavariæ Ducis fuisse mulierem promissa barba. *VVolfius.* Tempore Gregorii Pontificiis natus in Lombardia infans, tam magnis auribus ut corpus integerent. *Thomajus in Horto mundi cap.* 19. Visi plurimi qui aures & capitis cutem promptissime movebant. *Dalechamp.* Ferunt ab Orientis parte intima gentes esse sine naribus; æquali totius oris planitie. Alias superiore labro ca-

rentes; alias sine linguis *Plin. l. 6. cap.* 30. Scribunt etiam Æthiopiæ esse partem, cujus incolæ nascuntur toto corpore flexili, ut in omnem positionem sese contorqueant facillime; addunt iisdem linguas geminas quibus distinctim ac pro arbitrio uti possunt. *Gem. Fris l. . cap. 7. Cosmocrit.* Zanetem Samotracem civem, cui renati sunt dentes post centum & quatuor annos, Mutianus visum à se prodidit. *Plin. l.* 11. *capite* 17. *Aristoteles l* 2. *cap.* 4 *de Histor Animal.* mulieris mentionem facit, cui anno octogesimo maxillares illi novissimi non sine dolore excierunt. In palato quibusdam natos *Plin. l.* 11. *cap.* 37 scribit. Mæcenas tribus annis integris insomnis permansit, levi harmonia tandem liberatus. *Seneca de provident.* Nizolius Ciceronianus decennio somnum non vidit. *Heurn. c.* 16 *de morb. capit.* Cardanus quoties volebat animo sic abripiebatur, ut nullum omnino in eo statu sentiret dolorem, Idem de Presbytero Restituto refert *Augustin. l.* 14 *de Civitate* DEI *cap.* 24. Iacebat hic mortuo similis, ut nec vellicantes sentiret, nec quamvis igne ambustus fuisset, moveretur; hominum tantum voces, si clarius loquerentur, tanquam ex longinquo se postea audisse, referebat. Non obnitendo autem, sed non sentiendo immotum servasse corpus, eo probabatur argumento, quod velut defunctus omnis expertus esset halitus: similem se à sensibus auferendi habitum ex morbo contractum Elisabetham Burtoniam virginem Cantianam habuisse, Historia Anglica innuere videtur.

CAPVT

CAPVT VIII.

DE LOCOMOTIVA.

ARTICVLVS VNICVS.

DE MIRO QVORVNDAM robore & agilitate.

MIra dico; & certe fuisse exempla illorum ostendent. Polydamas inermis leonem confecit. Idem boum aggressus armentũ, arreptum insignis & magnitudine bovis unum ex posterioribus pedem, non prius, quamvis ferociente, dimisit, quam in manu ungulam relinqueret. Quadrigas tota vi concitatas, retro apprehenso altera manu curru, constanter retinuit. *Rhodig. l. 7. cap. 57.* Miloni Crotoniensi malum tenenti nemo poterat extorquere. Idem in Olympia bovem represso anhelitu portavit per stadium, ictu pugni interfecit, totumque eodem die haud gravatim devoravit. Tandem quercum fissam divellere cum vellet, viribus submissis ab eadem constrictus interiit. *Plin. l. 7. cap. 20.* Maximinus Imperator adeo robustis erat membris, ut armillas conjugis, hoc est circulum gemmis insignem, quo brachium cingebat ipsa, annuli loco pollici induxerit. Sarcator in Svecia collo appensas auri centum viginti libras gestavit perpetuo. Idem novem objectus athletis, trucidavit universos. *Olaus l. 5. cap. 2.* Paulus quidam, apud *Bonfinium rerum Vngaric. Decad. 4. lib. 2.* statura & membris Herculi simillimus, armatum hominem dentibus arreptum, inter militares choreas non inermis circumduxit saltando. Vbertus de Cruce Mediolanensis jumentum frumento onustum portabat, & unico constitutus pede, à nemine de statione depelli poterat. *Leander in Mediol.* In Anchusa denique monte, non procul Atlante, quemlibet singula-

rem pedi tem duobus Equitibus pugnando obſiſtere poſſe, *Leo Africanus* teſtatur. At Philetas Cous tam levis erat, ut plumbeos globos pedibus alligatos portaret, ne à vento deportaretur. Non minus miranda agilitatis exempla præſto ſunt. In occidui novi orbis provincia quadam Indi curſu adeo valent, ut diem integrum inſequantur, donec laſſitudine feſſum virum intercipiant. *Hiſpal. Sylv. p. 5. c. 7.* Scritofinnos curſu antevertere feras *Krant. in Svecia* author eſt. Heraldum nobilem Hibernicum equos celeritate viciſſe ab eodem proditum. *l. 5 Norveg. c. 6.* In Mexico tabellarii quatriduo ſeptuaginta tráſvolavere leucas. Polymneſtor Mileſius puer leporem aſſecutus eſt ludicro. Philonides mille ducenta ſtadia, ſeu ſeptuaginta quinque leucas Gallicas uno die pedeſtri emenſus eſt itinere. *Ladas ita ſuper canum pulverem curſitavit, ut arenis pendentibus nulla veſtigiorum relinqueret indicia.* Fonteio Vipſanioque Conſulibus in Italia octo annorum puer natus, quinque & quadraginta millia paſſuum à meridie tranſivit ad veſperam. *Solin.* At maxime mira eſt illa agilitas, quæ in ruſtico quodam inter pecora educato, in aula Principis Papebergenſis, apparuit. *Habebat idem Princeps* (verba ſunt *Camerarii Centur.* I *Horarum ſubciſc. cap.* 75.) *in aula nanum quendam Martinettum; qui illum agilem hominem veluti equum conſcendebat, quem deinde in gyrum ducebat, & hinc inde concurſitationibus variis modis exercebat: verum quando volebat uno ſaltu ſeſſorem ſuum licet pertinaciter illius dorſo inhærentem, abſque omni difficultate excutiebat. Poſt quadrupes ille cum meliſsis & generoſis canibus; inter quos erant ferociſsimi, quos Angli Dokas vocant, certamen inibat, eoſque ſuo latratu & fremitu canino pendulaque coma conſternatos è cubiculo exigebat. Mordicus interdum comprehenſis illis minoribus ex indagatorum genere. Exactis canibus & moloſsis, mirus ſaltibus, ſurſum & deorſum, quadrupes tamen, fere omnes angulos ſublimiores cubiculi permeabat, ut ſimia vix hoc*

hoc perficere possit, quod tam rusticum & quadratum corpus, absque omni difficultate, uti videbatur, faciebat. Vidi semel atque iterum, quum apud Principem in prandio essem, postquam suum sessorem ra um excusserat, & canes suo ficto latratu è cubiculo exegerat, eum salientem a tergo super humeros unius ex convivis: inde in mensam, intactis poculis & vasis appositis; mox in sublimiora loca, tanta celeritate, ut instar sciuri vel felis Indici, de quibus Iulius Cæsar Scaliger scribit, volare videretur. Addit. Multos in ea fuisse opinione, præstigiis & fascinationibus oculos hominum eum perstringere; sed sibi de ea re nil certi compertum; nec putare id in ejus potestate, quamvis voluisset, fuisse. Similem pernicitatem Habidem filium Gargoris Regis Curetum habuisse *Iustinus l.* 44 testatur.

CAPVT IX & ultimum.

DE ANIMA RATIONALI, inprimis vero de Memoria.

Anima rationalis forma est hominis, per hanc in suo constituitur esse, ab aliisque distinguitur speciebus. Duplex illius facultas, Intellectus & Voluntas, interpres sermocinatrix utrique data. De illis vix aliquid dicendum venit. Nam, quamvis infinita fere habeant, si inventiones varias, virtutes, consultationes, linguas, scribendi modos, & alia consideres: tamen illa hisce si adjunxeris, ἀμεθοδίας summum committetur vitium. Hinc factum, ut cum de affectibus in Ethicis commodius tractari possit, hic eos omiserimus. Vnum tantum addo de Memoria. Excellentem nempe fuisse in quibusdam. Esdras sacerdos universam Ebræorum doctrinam memoria tenebat. Cyrus & Scipio cunctorum militum in exercitu nomina tenebant. Carmides in Græcia quæ quis exegisset volumina in Bibliothecis, legentis modo repræsentabat. *Plin.*

 Mithri-

Mithridates duarum & viginti gentium calluit linguas. *Gellius.* Iulius Cæsar eodem tempore quaternas dictabat Epistolas; *Plinius* dictare, legere, & audire eum consuevisse affirmat. Themistocles tantæ fuit memoriæ, ut Simonidi artem memoriæ offerenti, oblivionis se malle diceret, meminisse se quæ nollet, oblivisci non posse quæ vellet, adjiciens. *Cic. l. 2 de Finib.* Seneca duo millia nominum recitata, quo ordine dicta erant referebat; ducentos versus recitabat ab ultimo incipiens. Portius denique Latro, quæ dicturus erat ediscendi causa nunquam relegebat. Edidicerat enim quum scribebat: dicebat ita, ut in nullo unquam verbo memoria eum deciperet. Quanta in his erat memoriæ excellentia, tanta in aliis vilitas, sive morbo sive prava ab ortu constitutione. Messala Corvinus nominis sui oblitus est. Franciscus Barbarus literarum Græcarum Athenis vir eruditissimus, cum ictum lapidis capite excepisset, cætera omnia tenacissima memoria retinens, literarum tantummodo, quibus præcipue inservierat, oblitus est. *Valer. l. 1. cap. 8.* Clusius Sabinus tam frigidæ extitit memoriæ, ut illi modo Vlyssis, modo Achillis, modo Priami excideret nomen. *Seneca in Epistol.* Atticus Herodis Sophistæ filius ne Elementorum quidem perdiscere poterat nomina. Thraces numerando quaternarium numerum transcendere nequivere. At maxime mirum quod de Theodoro Beza *Thuan. l.* 134 refert. Eum, antequam moreretur, præsentium memoriam debilitata nempe mente amisisse, præteritorum, dum ingenio valebat impressam, servasse; in languore hoc per biennium permansisse. Ingenium quod spectat, à certo id temperamento pendet. Et mirum est, stupidos sæpe in multis esse eos, qui pro sapientibus in aliis habentur. Themistocles non tam capere quam rapere consilia potuit. Logicæ nequivisse addiscere præcepta quendam, qui alias citissime apprehendit disciplinas, Huartus author

thor

thor est. De excellentia si dicendum, Iani Drusii Philologi clarissimi filio tam excellens erat, ut à decimo quinto ætatis anno ad vigesimum, quo mortuus est, commentarios in Proverbia, & alia exquisite scripserit. *Drus. in præf. paralipon. in n. 7.* Plurima tamen sunt ad quæ ingenii humani nequit pertingere acumen. Vires magneticæ, marini refluxus, humorum in corpore humano mirabiles effectus, caloris ipsius nativi constitutio, & alia multa, multos exercuere, à nemine recte sunt cognita. DEVM, propter nobilitatem, propter ignobilitatem materiam primam comprehendi non posse vulgaris est sententia. Proprietates occultæ laxum nimis ignorantiæ nostræ asylum. Sistam itaque & ego hic gradum; & certe ut sistam intentio monet. Iucundissima ponere animis erat, ut & Adolescentum mentibus naturalis historiæ amor insereretur, & illis qui juventutem nobilem etiam privatim instruunt, subveniretur. Multa dubia inseri, causas quorundam ex aliorum mente dedi, ut scrutiniũ naturæ requiri ostenderem. Multa, quæ omisi, naturæ fæcunditas fecit. Tam late sua spargit pomæria ut omnia recensere, ultra virium sit unciolas. Si tamen ista quæ jam dantur placere intellexero, & tantum ingenii ac occasionis suppetierit, ero in eo, ut Enchiridion Historiæ Naturalis, in quo natura tam ligata quam libera produci poterit, habeatur Scrutinium, in An sit, & quare sit, inquirens, aliis relinquo. Sed de his supremus ipse videbit, cui Laus & gloria in sempiterna secula. AMEN.

FINIS.

